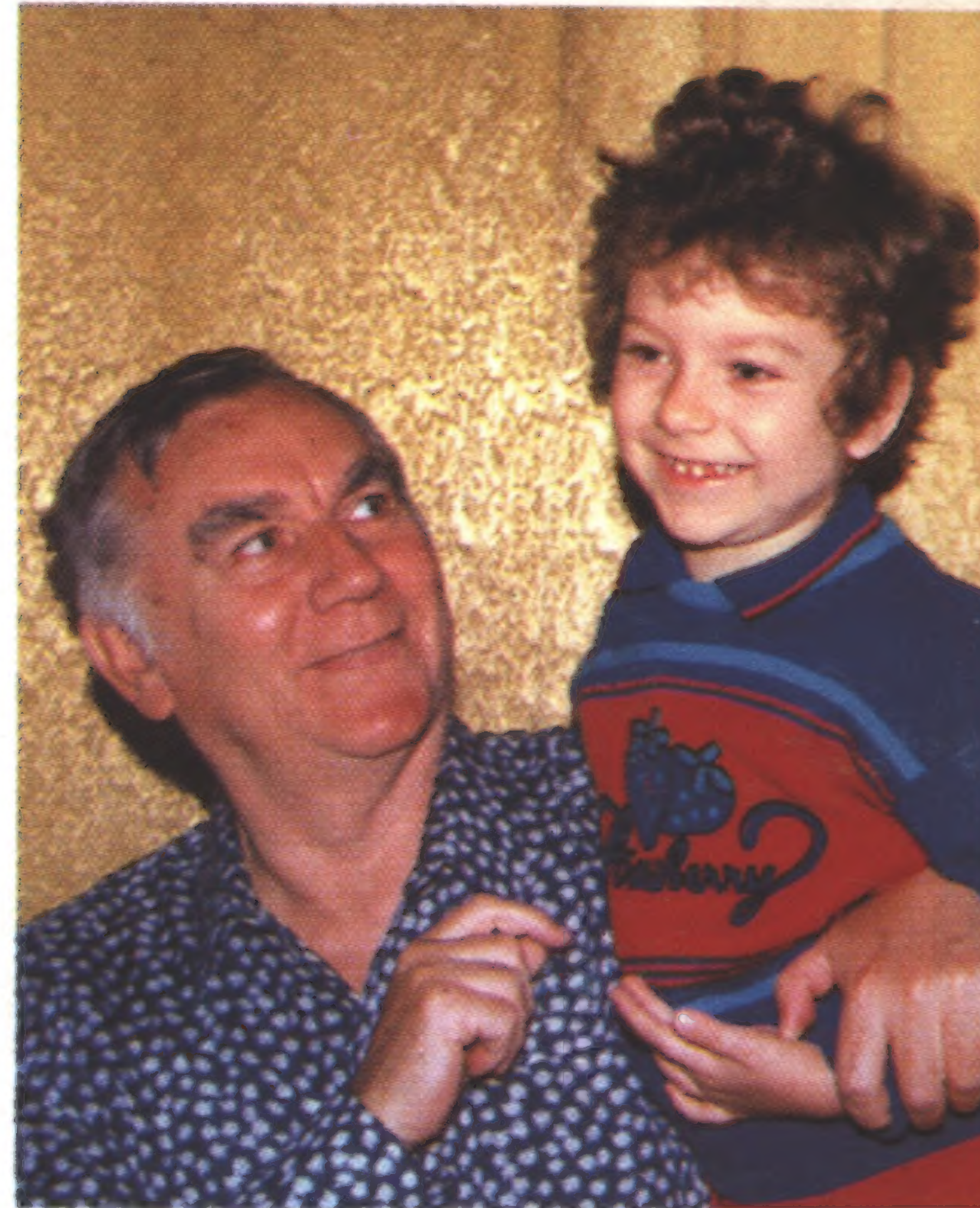
dumitru radu popescu

ISBN 973-21-0477-5

1450

Lei 3 000

editura minerva

...Fugă. Ființă. Frică. Fotbal. Femeie. Fericire. Fantezie. Foc. Fantastic. Fotbal. Formă. Ficțiune. Fenomen. Fum. Fatalitate.

F...

D. R. POPESCU

1450

dumitru radu popescu

dumitru radu popescu

f

Ilustrația copertei de ANTON SLAVNICU

De același autor în colecția
„Bibioteca pentru toți“ (serie nouă):

Leul albastru. Povestiri, prefață și tabel cronologic de Cornel Ungureanu, 1981 – nr. 1097

dumitru radu popescu

---

f

ROMAN

TABEL CRONOLOGIC DE
CONSTANTIN MOHANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1996
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Textul de față este reprodus după: romanul *F*,
Editura Tineretului, București, 1969.

I.S.B.N. 973-21-0477-5

TABEL CRONOLOGIC

1935 *19 august.* În satul Păușa, județul Bihor se naște Dumitru Radu Popescu, fiul învățătorilor Traian Popescu, născut în satul Dănceu, județul Mehedinți, și Maria, născută Bentea, localnică. În toamna aceluiași an, părinții se stabilesc în satul Dănceu.

1942–1946 Urmează cele patru clase primare în Dănceu, satul natal al tatălui, învățători fiindu-i părinții săi.

1946–1949 Urmează cursurile Școlii normale „Iosif Vulcan“ din Oradea (primii trei ani).

1949–1953 Elev la Liceul „Emanoil Gojdu“ din Oradea, devenit, în 1948, Liceul nr. 1, unde termină studiile medii.

1953 Debutează cu proză și versuri în ziarul „Crișana“ din Oradea: în același număr îi apare o schiță, scrisă în colaborare cu Mircea Bradu, dar numai cu semnătura acestuia și o poezie semnată Dumitru Popescu. De pagina culturală a ziarului în care se produce debutul răspundea Stelian Vasilescu.

1953–1956 Studii la Facultatea de Medicină din Cluj, pe care o abandonează după trei ani, înscriindu-se la Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai.

1954 În revista „Steaua“ (nr. 2) se produce adevăratul debut în proză cu schiţa *O partidă de şah*, de data aceasta semnată Dumitru Radu Popescu – nume care îl va consacra în proza română contemporană.

1955–1956 În ambianţa revistei „Steaua“, condusă de A.E. Baconsky, D.R. Popescu scrie şi publică mai multe nuvele şi povestiri.

1956 Se angajează corector la revista „Steaua“.

1958 Debutează în volum cu *Fuga. Schiţe şi povestiri* (Editura de Stat pentru Literatură şi Artă), bucurându-se de o critică favorabilă.

1959 La Editura Tineretului, îi apare primul roman, *Zilele săptămânii*, prin care autorul se înscrie pe linia înnoitoare a viziunii asupra universului rural.

1960 Debutează ca dramaturg cu piesa *Mama* („Steaua“, nr. 5).

1961 Absolvent al Facultăţii de Filologie de la Universitatea din Cluj.

Publică diverse nuvele şi povestiri în „Steaua“, „Gazeta literară“, „Luceafărul“.

1962 Sub titlul *Umbrela de soare*, apare o selecţie din cele mai bune nuvele şi povestiri de până acum; noul volum îi aduce lui D.R. Popescu consacrarea.

1963 Are loc premiera filmului *Un surâs în plină vară* (scenariu D.R. Popescu, regia Geo Saizescu). Filmul obţine premiul pentru cel mai bun scenariu la Festivalul de la Mamaia, 1964.

1964 Îi apar două volume: *Fata de la miazăzi* (nuvele şi povestiri) şi romanul *Vara Oltenilor* (amândouă la Editura Tineretului). Pentru ambele volume i se conferă Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor.

1965 Îi apare volumul de povestiri *Somnul pământului* (Editura Tineretului).

În „Luceafărul“ nr. 24–26, publică nuvela *Leul albastru*.

I se traduce *Ploaia albă* (nuvele) în limba rusă.

1966 La Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, i se pune în scenă (în regia lui Vlad Mugur) *Vara imposibilei iubiri?*, piesă distinsă cu Premiul U.T.C. (Piesa fusese scrisă în 1959).

Publică volumul *Dor*. Nuvele (la Editura pentru Literatură), care va fi tradus în maghiară (Budapesta, 1966) şi la Tallin (1987). Împreună cu viitoarea sa soţie, Angela Spătaru, traduce în română *Piticul cel fioros* de Fodor Sandor (Editura Tineretului).

1967 Publică în volum nuvela *Duios Anastasia trecea* (Editura Tineretului). Nuvela a fost ecranizată (regia Alexandru Tatos). Se va traduce în India (1976), în polonă (Cracovia, 1977), în sârbă (Belgrad, 1988). Apare ediţia a II-a din romanul *Vara oltenilor*.

1968 La Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, se pune în scenă piesa *Damen-vals*, în regia lui Vlad Mugur. La Teatrul de stat din Sfântul Gheorghe, se joacă (în traducere maghiară) piesa *Cezar, măscăriciul piraţilor* (în regia lui Ban Ernest). Piesele fuseseră tipărite în „Luceafărul“ (nr. 14, 1968) şi respectiv în „Familia“ (nr. 2, 1968).

La Teatrul din Târgu-Mureş se pune în scenă piesa *Aceşti îngeri trişti*, în regia lui Eugen Mercus. (Piesa fusese tipărită, în acelaşi an, în „Steaua“, nr. 12) La Festivalul Naţional de Teatru, piesa primeşte

Premiul pentru dramaturgie şi Premiul pentru cel mai bun spectacol pentru o piesă de actualitate. La Editura Militară, în colecţia „Columna", îi apare *Prea mic pentru un război atât de mare*. Povestire cinematografică, după care s-a turnat filmul cu acelaşi nume, în regia lui Radu Gabrea.

În traducere letonă, se publică la Tallin un volum de nuvele intitulat *Ploaia albă*.

1969 Apare, la Editura Tineretului, *F.* Roman încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

2 august. Se căsătoreşte cu Angela Spătaru, absolventă a Facultăţii de Psihologie din Cluj.

1970 *22 ianuarie.* Devine redactor şef al revistei „Tribuna" din Cluj, funcţie în care rămâne până în aprilie 1982; îndeplineşte în acelaşi timp şi funcţia de secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj.

Publică (la Editura Dacia, Cluj) primul său volum de teatru, intitulat *Aceşti îngeri trişti*, distins cu Premiul „I.L. Cragiale" al Academiei Române şi cu Premiul revistei „Teatru".

1971 Îi apare volumul *Ploaia albă*. Nuvele (Editura Cartea Românească). Volumul a fost tradus în cehă (Praga, 1975), ucraineană (Kiev, 1975).

La Teatrul Naţional din Cluj, a fost pusă în scenă, în regia lui Vlad Mugur, piesa *Pisica în noaptea de Anul Nou*, care fusese tipărită în acelaşi an în revista „Teatrul" (nr. 1). S-a jucat şi la Teatrul Naţional din Târgu-Mureş (în regia lui Harag Ghiorghi), la Teatrul din Braşov (în regia lui Eugen Mercus), la Teatrul Naţional din Timişoara (în regia lui A. Savin) şi la

Teatrul Naţional din Bucureşti (în regia lui Horia Popescu). La Festivalul naţional de teatru, piesa este distinsă cu Premiul Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă. După ce a fost premiată, piesa a fost scoasă din repertoriu şi nu s-a mai jucat niciodată.

1972 Apare ediţia a treia, revăzută, a romanului *Vara oltenilor*.

1973 Îi apare romanul *Cei doi din dreptul Ţebei sau Cu faţa la pădure* (Editura Dacia, Cluj), tradus în letonă (Tallin, 1976) şi în germană (Berlin, 1978). Publică romanul *Vânătoarea regală* (Editura Eminescu). Pentru *Vânătoarea regală* i se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor. Romanul a fost tradus în: rusă (Moscova, 1977); polonă (Varşovia, 1979); macedoneană (Skoplye, 1985); în engleză (Ohio, 1985; Londra, 1987); suedeză (Stockholm, 1986).

Apare în volum piesa *Piticul din grădina de vară* (Editura Eminescu, colecţia „Rampa"). Piesa s-a jucat şi în Estonia (1987).

1974 An cu o bogată activitate editorială: Publică romanul *O bere pentru calul meu* (Editura Scrisul Românesc, Craiova).

La Editura Cartea Românească publică un nou volum de Teatru.

Îi apare volumul de nuvele *Căruţa cu mere* (Editura Albatros). Nuvela *Căruţa cu mere* a fost ecranizată (regia George Cornea).

În revista „Teatrul" (nr. 4) publică piesa *Pasărea Shakespeare*.

Semnează scenariul filmului *Păcală* (în regia lui Geo Saizescu).
Colaborează cu proză scurtă, articole, reportaje, note la revistele „Luceafărul", „Ramuri", „Tribuna", „Tribuna României", „România liberă".

1975 Premiul Uniunii Scriitorilor pentru piesa *Pasărea Shakespeare.*

1976 În cadrul ciclului *F*, îi apar romanele *Împăratul norilor* (Editura Eminescu) și *Ploile de dincolo de vreme* (Editura Dacia, Cluj-Napoca).
Publică în revista „Vatra" piesa *Două ore de pace*, cu o acțiune din timpul Războiului de Independență.

1977 I se joacă la Paris piesa *Damen-vals.*
La Budapesta, apare în traducere maghiară romanul *Cu fața la pădure.*

1978 Publică volumul de articole și eseuri intitulat *Virgule* (Editura Dacia, Cluj-Napoca); volumul este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.
La Beijing, i se joacă piesa *Pisica în noaptea de Anul Nou.*
La Tokio i se joacă piesa *Pădurea cu pupeze.*

1979 I se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor pentru piesa *Studiul osteologic al unui schelet de cal dintr-un mormânt avar din Transilvania* (publicată în revista „Teatrul" (nr. 7, 8).
La Moscova, îi apare în traducere rusă un volum *Scrieri.*

1980 Publică *Viața și opera lui Tiron B.* vol. I: *Iepurele șchiop* (Editura Cartea Românească), roman distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

La Budapesta, i se joacă piesa *Mormântul călărețului avar.*

1981 La Conferința Națională a scriitorilor din iunie, este ales președinte al Uniunii Scriitorilor din România.
Îi apare culegerea antologică de nuvele *Leul albastru.* Prefață și tabel cronologic de Cornel Ungureanu (Editura Minerva, colecția B.P.T.).
Mirela Răznoveanu publică prima monografie dedicată scriitorului: *Dumitru Radu Popescu* (Editura Albatros, colecția „Monografii").
Valentin Tașcu publică *Dincoace și dincolo de „F"* (Editura Dacia, Cluj-Napoca).
La Sofia îi apare, în traducere bulgară, un volum de nuvele intitulat *Ploaia albă.*

1982 *august.* Devine redactor șef al revistei *Contemporanul.*
Îi apar: *Viața și opera lui Tiron B.* II: *Podul de gheață.* Roman (Editura Dacia, Cluj-Napoca); *„9"* (piese de teatru), cu o postfață (*Etica Magna*) de Val Condurache (Editura Junimea, Iași); *Câinele de fosfor* (versuri), Editura Cartea Românească.

1983 Îi apare un nou volum de teatru, care reunește opt piese, intitulat *Rezervația de pelicani* (Editura Cartea Românească).

1984 La Editura Cartea Românească, publică volumul *Galaxia Grama*, cuprinzând eseuri, cronici, note, semnificative pentru diversitatea preocupărilor scriitorului în viața literară și culturală.

1985 Îi apare romanul de factură istorică *Orașul îngerilor* (Editura Cartea Românească).

La Editura Emìnescu, în colecţia „Teatru comentat", apare volumul D.R. Popescu, *Teatru*, antologie (7 piese), prefaţă, note şi comentarii de Valentin Silvestru.

1986 Marian Popescu publică *Chei pentru labirint*. Eseu despre teatrul lui Marin Sorescu şi D.R. Popescu (Editura Cartea Românească, Colecţia de critică şi eseistică).

1987 Apare volumul *Dumitru Radu Popescu interpretat de...* Antologie, prefaţă, note asupra ediţiei, cronologie şi bibliografie de Andreea Vlădescu Lupu (Editura Eminescu, colecţia „Biblioteca critică".)

1988 Obţine Marele Premiu al scriitorilor din ţările balcanice („VUK").

Îi apare, în limba slovacă, un volum de proză intitulat *Leul albastru* (Bratislava).

1989 Îi apare un nou volum de teatru, intitulat *Moara de pulbere* (Editura Cartea Românească).

1994 Îi apare romanul *Dumnezeu în bucătărie* (Editura Viitorul Românesc, roman distins cu Premiul „Liviu Rebreanu" şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Publică volumul de teatru *Mireasa cu gene false* (Editura Cartea Românească), distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România şi cu Premiul secţiei Române a Asociaţiei criticilor de teatru.

1995 Publică *Dragostea e ca o râie* (teatru) - la Editura Expansion - şi *Truman Capote şi Nicolae Ţic* (roman), Editura Eminescu.

I se decernează Premiul „Mihail Sebastian" pentru piesa *Călugărul Filippo Lippi şi călugăriţa Lucrezzia Buti*.

Obţine Marele Premiu al Concursului naţional de dramaturgie „Camil Petrescu" pentru piesa *B. Stocker şi contele Dracula*.

1996 I se decernează Marele Premiu al Concursului naţional de dramaturgie „Camil Petrescu" pentru piesa *Cimitirul de trenuri*.

Scriitorul D.R. Popescu a mai scris şi scenariile pentru filmele: *La porţile pământului* (regia Geo Saizescu), *Balul de sâmbătă seara* (regia Geo Saizescu), *Fructe de pădure* (regia Alexandru Tatos), *Zbor planat* (regia Lucian Mardare), *Mireasa din tren* (regia Lucian Bratu), *Pasărea paradisului* (regia I. Doroftei), *Rochia albă de dantelă* (regia Dan Piţa).

CONSTANTIN MOHANU

NINGE
LA
IERUSALIM

Nu ştiu dacă visele sunt mai oribile ca realitatea. Ori invers. Poate exista un echilibru; nu poate, sigur trebuie să fie un echilibru. Tică, ascultă-mă: Pascal avea dreptate în privinţa vidului. Îţi aminteşti? Îmi place cuvântul oroare cu care numeşte el repulsia pe care o are natura faţă de vid. Toate corpurile, zice el, se opun separării unuia de altul şi admiterii vidului între intervalul dintre ele. Ca să mă înţelegi, trebuie să-ţi relatez câteva întâmplări. Mă aflam la volanul taraboanţei mele, cum o batjocoreşte frate-meu, medicul. Era spre seară şi veneam de la un meci de fotbal disputat la Timişoara. La o trecere peste calea ferată bariera era pusă şi un mărfar parcă fără cap şi fără coadă, încărcat cu scânduri, părea literalmente bătut în cuie, predestinat să nu se mai urnească din acel loc. Ce aştepta? l-am întrebat pe cantonier şi el mi-a răspuns ceva nedesluşit, arătându-mi cu fanionul gara sau triajul din stânga mea. Am aflat de la un ţăran ce venea de la târg că în fiecare seară un mărfar rămânea înţepenit în acel loc mult timp până îi găseau în staţie o linie liberă. Era o defecţiune de orar, mi-am zis şi-am privit familia ţăranului

trecând pe sub roțile trenului linia ferată. Bărbatul, un băiat și o fată. Și femeia. Nu mai aveau răbdare să-l vadă plecând și se obișnuiseră să treacă pe sub trenuri ca să ajungă la casa lor ce nu era departe de canton. Nu era un act de curaj, era mai mult o naivitate: adică un fel de încredere oarbă că nu li se poate întâmpla nimic. Eu am strigat la ei văzându-i ce vor să facă și ei au râs de spaima mea. A trecut întâi bărbatul. Apoi cei doi copii: un băiat și o fată. Apoi femeia. Dar chiar atunci a pornit mărfarul și capul femeii a căzut tăiat la picioarele soțului și ale copiilor ca o minge. Trupul a rămas între șine. Sub privirile lor s-a întâmplat totul, fulgerător și foarte simplu, nefiresc de simplu. De câte ori trec prin acel loc revăd scena din nou și am impresia că ea nu se repetă în memoria mea, ci are loc efectiv din nou: bărbatul trece întâi pe sub mărfar, apoi copiii, apoi e rândul femeii. Nu văd nici o picătură de sânge și poate tocmai acest amănunt îmi dă certitudinea că accidentul are iarăși loc, fiindcă nici prima dată n-am văzut curgând nici o picătură de sânge. Nu s-a întâmplat în vis, nu. Mai m-am întâlnit și cu bărbatul și cu copiii. Revin și ei mereu în acel loc sinistru și sunt sigur că văzându-mă pe mine revăd și ei moartea din acea duminică de toamnă. În toate amănuntele ei. Cumva și eu fac parte din moartea acelei femei. Îmi amintesc precis scândurile albe ca niște oase spălate și mirosul de lemn parcă măcelărit și aud râsul bărbatului și văd capul ce se rostogolea ca o minge pe pământul de lângă terasament. Mărfarul s-a îndepărtat fluierând. Un accident absurd ca orice accident, vei spune, și ai dreptate. Altceva vreau să spun: Că groaza acelei clipe a fost mai îngrozitoare după ce clipa aceea s-a consumat și

mai ales că ea n-a fost în orice caz mai mult sau mai puțin înfiorătoare decât groaza ce-am simțit-o trezindu-mă din somn în noaptea dinaintea meciului pe care l-am avut duminică la Târgu-Mureș. Am visat că în centrul orașului se afla un sicriu al unui general mongol mort de trei zile. Lumea care nu văzuse cum arată un mongol viu sau un general mongol viu se înghesuia să vadă un general mort ca să-și dea seama cum arată un mongol mort și dacă morții din zone geografice depărtate și din rase deosebite se aseamănă, așa cum nu se aseamănă cei vii. M-am văzut băgat în mulțime și nu știu dacă m-a dus propria mea voință și curiozitate până la căpătâiul sicriului sau m-a împins curentul. Sicriul era obișnuit, ca ale noastre, stas; un sicriu stas, aș putea spune, mi-am zis visând, fiindcă ce-ți povestesc acuma este ce s-a întâmplat în vis, nu cum am văzut eu visul și l-am comentat trezindu-mă. Sicriul a fost luat pe umeri de niște soldați care trebuiau să fie mongoli, deși puteau să fie și uzbeci și chinezi; în orice caz de niște soldați veniți din corciturile Asiei sau din semințiile ei mai pure. Și mai apoi sicriul a fost depus în catedrală și catedrala a fost închisă și n-am auzit nici glas de preot, nici discursuri militare. Cine era? Nu mi s-a spus numele, soldații aceia nu știau ce să-mi răspundă sau n-aveau voie să-mi răspundă, fiind secret militar, și eu am fost sigur că generalul nu era altcineva decât Genghis-han. Apoi (tot în vis, logic, observi?) mi-am dat seama că generalul era „un mort tânăr, contemporan cu noi" și că se putea numi cel mult Genghis-han. Și deodată lumea a început să plângă speriată și am crezut c-a înviat Genghis-han din morți. Dar el n-a înviat, a rămas în sicriul său stas; frica oamenilor (și plânsul)

n-ar fi fost nici pe jumătate cât era dacă el ar fi înviat şi n-ar mai fi auzit lumea ce auzea acuma spunându-se mereu, fiindcă toţi spuneau acelaşi lucru: generalul a murit de ciumă, generalul a murit de ciumă! Dar nu era doar atât: că molima sosise odată cu el în Turnuvechi. Asta ar fi fost un fleac. De orice boală unii mor şi alţii scapă. Aici nu era vorba de ciumă, de boală, era vorba de general. Se spunea: cine l-a văzut pe general moare de ciumă. Ca şi cum generalul era chiar moartea pe care n-o poţi vedea fără să nu mori. Şi toţi ne-am dat seama că murim şi eu am fost sigur că mor şi-am început să înjur nu atât neşansa ce-o avusesem, cât prostia ce mă îndemnase să mă strecor în mulţime şi să mă las târât ca un gură-cască până la sicriul mongolului. Numai o idee mă putea salva şi am găsit-o: să nu fie nici un general mort în sicriu. Da, asta era, am strigat: ei înmormântau un sicriu gol. Chiar de fusese doborât de ciumă Genghis-han, el fusese îngropat mai demult, fără onoruri, ca să nu împrăştie molima şi acum i se dădeau doar onorurile ce i se cuveneau ca să nu intre în pământ pe furiş, neştiut de nimeni, ca şi cum ar fi greşit cum mai greşesc în viaţă şi oamenii, nu numai generalii. Da, ei aduceau pe umeri din catedrală un sicriu gol şi porneau cu el spre cimitir. Dar cineva îmi şopti: N-are importanţă că e sau nu e generalul mongol înăuntru: cine a văzut sicriul moare de ciumă. Şi sicriul era imposibil să nu-l vezi: fuseseră prinse de el sute de baloane, colorate care-l ridicau încet deasupra brazilor şi catedralei. Băteau tunurile onorurile şi fanfara militară îşi făcea datoria cântând şi soldaţii aruncau cu flori în sus (inconştienţi, ei nu ştiau româneşte să ştie ce ştiam noi) şi sicriul începuse să se plimbe plutind ca o barcă pe

deasupra oraşului. Nu mai era nici o scăpare: îl vedeam. Aşa c-am continuat să-l privesc îngrozit şi m-am trezit şi am băut apă şi am deschis fereastra şi n-am mai vrut să mă culc, ca să nu-mi continui cumva visul şi să mă uit iarăşi spre cer şi să mor. Şi nu ştiu dacă de frica generalului n-am adormit sau fiindcă toată noaptea pisicile au miorlăit ca scoase din minţi pe la uşa mea şi prin curte şi poduri. Mi-am amintit de principiile lui Pascal asupra vidului, cum: că toate corpurile resping separarea lor unul de altul şi nu admit vid în intervalul dintre ele, adică natura nu suferă vidul. Apoi: că această oroare sau repulsie pe care o au toate corpurile nu este mai mare când este vorba de a admite un vid mare decât când e vorba de un vid mic, cu alte cuvinte când e vorba de a se îndepărta la un interval mare decât la unul mic. Apoi: că corpurile care mărginesc acest vid tind să-l umple. Şi: că această tendinţă nu este, când e vorba să umple un vid mare, mai puternică decât atunci când e vorba să umple un vid mic. Teribil ce-mi plac toate astea! Vidul mare! Vidul mic! Vidul, în genere. În liceu definisem vidul astfel, cu o butadă: vidul este expresia lapidară a vidului. De dragul împerecherii celor două cuvinte: expresie lapidară. Şi ca să-i dau o definiţie personală, căci eram sigur, şi înspăimântat de această siguranţă, că vidul este o forţă îngrozitoare, aşa cum astăzi cancerul mi se pare o forţă îngrozitoare: fiindcă şi vidul şi cancerul reprezintă necunoscutul, ceva ce poate face posibil imposibilul. N-ai cum să te aperi de această boală înfiorătoare, deoarece nu ştii în ce constă ea şi de unde şi când poate să apară. E un duşman necunoscut. Cam aşa cum în visul meu apărea generalul mongol. Trebuie să mai adaug ceva referitor la

acest vis: am mai visat, atunci se-înţelege, că la un moment dat cineva a spus că cine îl vede pe generalul mongol moare imediat şi că generalul dacă nu se afla în sicriul ce plutea peste oraş şi dacă de-acolo nu mai putea să se arate oamenilor, de sus obligându-i cumva să-l privească şi să moară, el se afla în oraş, prin mulţime, nevăzut, poate deghizat, nimeni nu ştia precis cum, dar spaima era mai teribilă în toţi aflând că el îţi putea apare în faţă în orice clipă şi că el putea fi în ultimă instanţă îmbrăcat în hainele fiecărui ins pe care-l vedeai. Lumea a început să meargă cu ochii închişi, oarbă, să nu-l zărească pe generalul mongol. Şi-am început să merg şi eu orb prin piaţă, când am auzit vocea unei femei spunând că şi dacă nu-l vedeai pe general, tot mureai, dacă te izbeai de el sau dacă îl atingeai cu mâinile, bâjbâind să-ţi faci drum. Am auzit un ţipăt şi-am deschis ochii şi-am văzut-o pe femeia ce vorbise căzând pe spate şi murind înspăimântată, zicând: Generalul, uite-l! Fugiţi! fugiţi! a mai zis ea şi a murit şi în clipa aceea l-aş fi putut vedea şi eu pe general şi aş fi putut să mor, însă nu l-am văzut, am revăzut doar sicriul său acoperit cu iarbă şi jerbe şi coroane de flori plutind peste piaţa oraşului şi-am strigat fugind şi m-am trezit lac de sudoare, căzut din pat. În noaptea când am venit cu maşina de la meciul de cupă de la Râmnicu-Vâlcea dintre echipa frizerilor din Bucureşti şi Universitatea Cluj m-am gândit la generalul mongol şi m-am întrebat dacă nu cumva visele umplu acel vid nocturn din noi, sau dacă nu cumva chiar ele sunt vidul din somnul nostru, vidul numindu-se atunci vis? Meciul se terminase la egalitate şi nu mă puteam gândi la el, fusese mediocru şi eu mă aşteptam să fie mediocru şi mă dusesem

propriu-zis nu ca să văd meciul, ci să-l revăd pe un mare jucător agonizând. Blondul centru înaintaş era la sfârşitul unei cariere care nu-i oferise aproape nimic din ceea ce talentul său formidabil ar fi fost normal să-i aducă. Mediocritatea altora bătăioasă îl umbrise şi cum şi antrenorii mediocri preferă fotbalişti de talia lor desfiinţarea ca jucător a blondului venise cumva firesc. Acum agoniza nu ca un mort, să fiu înţeles: agoniza ca un viu printre morţi, înspăimântat că jocul în care crezuse ca într-un Dumnezeu, jucat de ei, devenise o sinistră păruială: nu mai era joc, nu mai era nimic sfânt (dacă nu te supără cuvântul) în acest joc, nimic. Agoniza văzând deci pierind religia căreia i se închinase de mic şi pe care o slujise ca un preot. O să râzi, dar nu exagerez de loc spunând că astăzi fotbalul este noua religie a secolului nostru. Şi poate cea mai adevărată. Nimic altceva nu le-a dat oamenilor certitudinea victoriei, frumuseţea clipei, ca fotbalul. Şi fotbaliştii – ştii doar că am jucat ani de zile fotbal şi c-am fost coleg de linie cu blondul pe care-l cunoşti şi pe numele mic, e vorba de Viorel, sigur – şi antrenorii, cei sublimi, dar în lipsa lor şi cei comuni, oferă sutelor de mii de spectatori bucuria de duminică pe care altă dată le-o dădea biserica. Emoţiile şi bucuriile sunt efemere, o să-mi spui, duminica viitoare echipa favorită o să piardă. Perfect. Dar în fotbal rămâne mereu posibilitatea revanşei. Eu, ca antrenor, sunt un preot al efemerului, al bucuriilor trecătoare, o să spui, nu al certitudinilor veşnice, e drept, dar numai în mine şi în fotbal cred microbiştii: în certitudinile efemere, dacă marile certitudini şi marile biserici nu le-au oferit decât deziluzii. Vin mereu alte meciuri, alte emoţii, alte finale: cupa cupelor, cupa

intercontinentală, cupa campionilor europeni, cupa orașelor târguri. Un secol care trăiește din fotbal și pentru fotbal își merită soarta, mi-ai spus o dată când era de față și Nicanor, n-am uitat. Mi-am adus aminte de fraza ta chiar în noaptea când pe polei și prin viscol sec adus de babele din martie veneam cu taraboanța mea, cum îi spune frate-meu, medicul, de la meciul unde-l văzusem pe Viorel marcând un gol magistral, care îi dăduse mediocrității meciului cea mai splendidă oglindă în care să-și vadă mediocritatea. Mieunau pe marginea șoselei mâțe de culoarea viscolului, rostogolindu-se uneori și zburând prin fața farurilor de ceață aprinse; prin pomii desfrunziți și plini de chiciură și uneori înveliți de manșoane albe de zăpadă înghețată mieunau alte pisici nebune și le sticleau efemer ochii cum sticleau și cristalele de gheață lovite de lumina farurilor. Ștergătoarele de parbriz îndepărtau pentru o clipă năvala zăpezii ce fluiera vânturată de viscol. Înaintam ca printr-un tunel în care fulgii înnebuniseră de ger. Pe marginea șoselei copacii albi păreau niște stafii și tufișurile degerate cu bărbi și cununi de chiciură mă priveau ca niște clovni ieșiți la paradă. Motorul bătea egal prin vremea câinească și auzeam alergând în urma mea un regiment de mârtani în călduri. Poleiul făcea mașina să fie nesigură și ca să nu mă dau peste cap ori să trec dincolo de șanțurile ce delimitau probabil asfaltul nu apăsam pe frână când simțeam cum alunec ca o sanie oarbă, scoteam din viteză motorul și mă bazam doar pe volan ca să mă mențin în limitele șoselei și era ca și cum aș fi fost pe un pământ străin și ostil: o luam când la dreapta, când la stânga și prin fața mea dansau copacii ca niște manechine albe și pietrele kilometrice,

pitice cum erau, se hlizeau neroade cu numerele lor rotunde și indecente și pisicile se văietau ca lehuze din toate vânturile, aduse parcă de vânturi și pitulate prin întunericul pe care farurile n-aveau cum să-l despoaie și să-l pătrundă. Copacii tunși și aplecați mi se păreau străini și fantastici și mărăcinișurile rămase pe câmpuri ca niște bube congelate nu-mi păreau cunoscute. Iar tufișurile aliniate într-o horă dementă de-a lungul șoselei pe care mergeam cu mașina aproape dansând râdeau bătute de vânt ca niște clovni văruiți pe față. Mi-era frig și cum înaintam singur prin noaptea înghețată, sub luna rece și rotundă ce se balansa ca într-un coșmar o limbă de clopot, mă gândeam la generalul mongol care ar fi fost nostim să-mi apară în drum, transferându-se din vis în realitate. M-a amuzat această idee și mi s-a părut posibilă: de ce personajele pe care le visezi să nu le poți întâlni a doua zi pe stradă atâta timp cât creierul aduce peste noapte în vis ființe pe care peste zi le vezi pe stradă sau le vorbești și le dai mâna. Am deschis aparatul de radio mai mult ca să acopere cu muzică miorlăitul infernal al pisicilor ce mă urmăreau. Nu sunt de loc un nevropat și știu să disting, cel puțin așa sper, ce este un mieunat autentic. Ei bine: pisicile ce le auzeam erau pisici veritabile. Parcă le trăgea cineva de coadă, prin întuneric. Mi-am adus aminte de scrisoarea învățătorului Traian Popescu în care îi relata fiului său cu umor că în satul lor o avalanșă de zăpadă căzuse peste o mâță și-o acoperise: numai coada îi rămăsese afară și a venit cineva care era cineva și a tras-o de coadă și a salvat-o. Și că după asta toți oamenii au început să tragă pisicile de coadă ca să le salveze nu se știe de ce și nici nu era necesar să se afle:

principalul era să le tragă de cozi ca să le salveze şi să se afle în treabă şi să nu se spună că nu fac nimic şi primesc leafa ori mâncarea de pomană. Şi mieuna ziua şi noaptea tot satul şi toţi erau foarte preocupaţi să tragă de coadă cât mai multe mâţe, căci cu cât trăgeai mai multe cozi de cozi cu atât erai mai mai. Mă amuzase scrisoarea şi aveam realmente impresia că prin toate satele şi oraşele prin care treceam cu maşina pisicile alergau ca scoase din minţi să scape de propriile lor cozi. Şi clovnii de zăpadă din pomi sau din tufişuri n-aveau nici ei altă treabă decât să tragă omeneşte de coadă nişte pisici ascunse de întuneric. Eram furios că mi se întâmpla un lucru absurd, să aud pisici mieunând. Nu eram nici beat şi nici ameţit de ger şi de oboseală, mă cunosc doar. Mă consolam că, deşi le auzeam, nu-mi pierdusem de tot umorul. Mi-am amintit de finalul scrisorii învăţătorului Popescu Traian: „Cică în port la Gruia s-au prezentat într-o noapte o sută de pisici să treacă Dunărea. Grăincerii le-au întrebat: De ce vreţi să treceţi Dunărea, că frumoase sunteţi, grase sunteţi, tinere sunteţi, de ce vreţi să fugiţi dincolo?“ „N-aţi auzit, au răpuns ele, că ne trag de coadă ăia mici din Dănceu şi de pe aici. Fugim că ne e frică de noadă să nu rămână şi să rămânem fără coadă“. Am râs cu hohote, prosteşte, singur, în maşină, de pisicile care vorbeau în versuri. Deşi le auzeam miorlăind sinistru în spatele meu. Şi tocmai când râdeam şi mă forţam să râd ca să nu încep să cred că înnebunesc auzind miorlăituri am văzut în lumina farurilor departe o mogâldeaţă făcându-mi de pe marginea şoselei semn cu mâna, să opresc. Era o bătrână înfăşurată într-un soi de gubă maramureşeană; zgribulea în frig. Probabil

plecase pe jos spre satul vecin, dusă cine ştie de ce veste neagră care o scosese din casă pe-o asemenea noapte. Îmi părea bine c-o văd: ea avea să-mi confirme sau nu dacă eu auzeam sau ba pisici. Am frânat lin, apropiindu-mă de ea. Mai aveam zece paşi până la ea. Ţinea ceva în braţe. Îi vedeam respiraţia albă prin ger. Parcă fuma, ceea ce era absurd să fumeze. M-am apropiat uşor de ea şi când am pus totuşi o frână aproape nepusă n-am auzit decât un: „ăăă!“ Maşina a alunecat cu faţa spre stânga şi baba a dispărut sub roţi. Am coborât imediat zăpăcit şi primul lucru pe care l-am auzit a fost un miorlăit de pisică şi când m-am aplecat sub botul maşinii am văzut sub prima roată din dreapta prinsă coada unei mâţe negre care mă privea cu ochi fosforescenţi şi nebuni. Am lăsat-o în pace şi-am căutat baba: roata din stânga trecuse peste ea. Am scos-o de sub maşină, în braţe, şi am încercat să-i iau pulsul. Baba era rece şi mi-era imposibil să constat de mai trăieşte sau nu. Am deschis uşa maşinii şi am întins-o pe canapeaua din spate. La lumina becurilor i-am văzut faţa: ţinea ochii închişi, poate de durere îi închisese, ori poate o orbisem cu farurile. M-am gândit s-o duc la primul spital, să n-aştept miliţia cum sună reulamentele şi să moară bătrâna. Pisica mieuna în faţă. Baba n-avea urme de sânge pe faţă. Probabil o izbisem. Nu ştiu. Însă un lucru era sigur: baba era moartă. Cu atâta am rămas şi eu din medicina învăţată inutil la facultate: să constat o moarte. Să ştiu ce este areflexia, lipsa totală a reflexelor. Era de pomană să mai alerg la spital. Momentul real al morţii avusese loc. Am coborât din nou şi am privit pisica cu coada sub roată: mă privea şi ea tăcută. Baba pe ea o avusese în braţe. Am

împins ușor mașina înainte și pisica a scăpat. A fugit ca nebună și-a dispărut în întunericul de dincolo de șosea. Am urcat la volan și am pornit spre Câmpuleț, cu moarta pe canapeaua din spate, să anunț miliția. Poate ochii psicii ținută de babă în brațe străluciseră prea violent de apăsasem mai tare pe frână, inconștient: cum de mi se întâmplase? Ce mi se părea și mai stupid era că totul devenise ireversibil: din vis te poți trezi urlând și astfel toate întâmplările din vis își pierd valoarea. Generalul mongol, trezindu-mă, a dispărut. Dar ce se întâmplă în realitate nu mai dispare, orice-ai face, oricât ai urla: n-ai cum să te trezești în altă realitate. Numai poate dacă ai muri. Dar și asta e o ipoteză idioată. Baba era pe canapeaua din spate. Și n-aveam cum să scap de ea. Exista. Nu mă gândeam s-o arunc într-un șanț. Era o soluție ce nu ține de mine. Au apărut iarăși scoși de lumina farurilor din întuneric clovnii albi. Și pisicile și-au reînceput mieunatul. Și totuși în această atmosferă nereală care mă enerva, baba cu moartea și cu prezența ei reală nu mă enerva de loc. Ea era ceva sigur. Cu toate că era ceva îngrozitor. Pentru care aveam să dau seamă. Pentru pisici n-aveam să dau seamă. Ele, aș putea spune, erau o problemă a mea personală. Și mie dacă mi-ar povesti cineva că aude miorlăituri noaptea, l-aș trimite la psihiatrie. Eu nu mă puteam singur trimite la psihiatrie. Un nebun n-are cum să știe că e nebun. Deci nu eram nebun. În mersul temperat al motorului vedeam o lipsă de grabă reconfortantă: se prelungeau minutele mele de libertate. Cu cât aveam să ajung mai târziu la miliție, cu atât aveam să fiu mai mult liber. Dar și altceva: cu cât mergeam mai încet cu atât ajungeam mai sigur la Câmpuleț.

Cu atât eram mai în siguranță. Am închis aparatul de radio. Muzica nu e niciodată indecentă, nici la morți, dar voiam să fiu mai în liniște ca să mă simt mai liniștit și mai aproape de mine însumi. Mergând, mi-am adus aminte de o întâmplare aproape similară! Fantastic! Când și unde s-a întâmplat? Și cine? Da, mi-am amintit: într-o noapte de iarnă un medic călătorea cu Fiatul său 1300 spre Târgu-Mureș... Da, mi se pare că spre Târgu-Mureș. Precis. Și pe la Iernut, așa... Frig, viscol, polei... Îi face semn o bătrână, oprește s-o ia, o calcă, o ia în mașină. Și pleacă spre spital. Fără să-și dea seama că n-avea ce căuta acolo: și că de fapt el, fiind medic, constatase moartea bătrânei. Dar din neputința sa de a învia ireparabilul... Și dintr-o prejudecată din copilărie – ce l-a determinat să urmeze medicina – s-a îndreptat spre spital: fiindcă la spital toate bolile se pot vindeca. Bolile, dar nu moartea. Și el uitase acest amănunt. Și când își dă seama de absurdul drumului său spre spital se oprește. Și de groaza miliției se îndreaptă spre casă. Fusese vinovat omorând-o? Voise s-o omoare? Nu. Voise s-o ajute, să n-o lase noaptea în ger, pe drum. Voise să facă un bine și săvârșise un rău. Cine l-ar fi crezut? Era imposibil să fie crezut? Care e intenția și care întâmplarea? Va fi condamnat, și-a zis. Trecuse ca un nebun, în viteză și omorâse femeia. Trebuie să ascundă fapta, ascunzând victima, și-a zis. Să nu se afle. Dacă făcea bine – luând baba vie în mașină – nimeni nu l-ar fi știut. Nici acum nu trebuia să-l afle cineva. Fusese un accident. Nimic premeditat. Și medicul a ajuns acasă și noapte fiind a început să sape o groapă în grădină, să bage în ea baba. Între trandafirii îngropați cu capetele în pământ toamna. Sapă, dar fetița sa

îl aude (citea noaptea un roman polițist, cu un ins care ascunde noaptea un cadavru într-o groapă săpată în grădină) și-l vede, ascunsă după perdea, și-l urmărește fascinată. Și uimită îl vede îngropând o babă între trandafiri. Și a doua zi îi spune vecinei. Și-i spune și tatălui, la masă, chicotind. „Nu-i adevărat, zice tatăl, ai citit într-o carte tâmpită". „E adevărat", surâde ea. „Nu-i adevărat", „Ba da, așa-mi spui, că nu e, cum mi-a spus și tanti X (vecina) când i-am povestit ce-am văzut". „I-ai povestit și ei?" „Da, de dimineață". Medicul a simțit că înnebunește: crima nu poate fi ascunsă nicicum. Nici până la primăvară. Nici o clipă! Intrase fără voia sa într-un joc. Poate grecii i-ar fi spus jocului acesta destin. El n-avu timp să-i găsească un nume: auzi bătăi în ușă. Intră miliția. Îl interoghează. „Pe cine ai îngropat astă-noapte în grădină?" „Pe nimeni". „Și eu am zis la fel, spune milițianul, doar vă cunosc, m-ați tratat de ulcer. Dar am venit să vă întreb, ca să nu se spună că nu dau curs reclamațiilor. Ca să nu dăm, pardon. E o minciună pe care eu o verific", râse milițianul. „Nu e o minciună, zice fata (considerând că tatăl ei este un erou – până atunci fusese un medic bun, dar atât), eu l-am văzut astă-noapte! Priviți și în grădină, se mai văd urme de pământ prin zăpadă". Milițianul surâde. Și apoi ca să-i facă pe voie fetei (cum îi făcuse și vecinei), caută în grădină, vede urme, dă zăpada la o parte și vede pământul proaspăt scormonit. Și găsește baba. Vin șefii cei mari. Duc baba la morgă. Și când o dezbracă constată că nu era babă: era un bărbat. Medicul îi vede pe milițieni bucurându-se: bărbatul era celebrul hoț și criminal care ucisese nenumărați șoferi și care acționa machiat și travestit în babă. Victorie pentru ei, dar ea fusese obținută cu prețul unei crime. M-am întrebat:

era vinovat medicul sau nu? Scăpase lumea de un criminal. Devenind el... Baba omora șoferul, lua mașina și o vindea cu bucata... Sau o abandona după un drum lung, mereu înspre sud sau răsărit... Se îndrepta mereu spre un loc unde nu ajungea niciodată. Mi-am zis: în cazul medicului nu existau în noaptea aceea decât două soluții din moment ce apucase pe acel drum: ori mașina să alunece și să omoare baba (falsă!), cum se și întâmplase, ori mașina să se oprească normal, baba să intre în mașină, vie, și să-l omoare pe el... Eu nu sunt căsătorit, ceea ce nu exclude posibilitatea de-a avea o fetiță... Uneori chiar am impresia că trebuie să am copii, unii pe care nu-i știu. Și de ce n-aș avea? Una este să ai copii și alta să iubești o femeie și să te căsătorești cu ea. Dar nu e obligatoriu nici să iubești o femeie, ca să ai urmași. Mă gândeam la toate aceste soluții și simțeam că încet încet ceafa mi se răsucește: era curent în mașină? Am controlat ușile, geamurile: nu! Atunci? Am privit baba: ochii ei mă priveau fix. Se deschiseseră, sticloși, reci, mă ținteau cu perseverența morții din ei. Era clar: acum știam de ce îmi simțeam ceafa rece ca gheața. Nu puteam să o mai țin pe moartă cu mine în mașină. Cum își deschisese ochii, putea să-și descleșteze și mâinile din rigiditatea ce le înghețase și să mă trezesc cu ele pe umeri. La o cotitură, la un loc mai accidentat. Nu speram să mai învieze, însă îmi era penibil s-o știu moartă în spatele meu. N-aveam de gând s-o îngrop și să mă descopere propria mea fiică, ca în povestea medicului acela din provincie. N-am fost căsătorit niciodată și pentru mine dragostea n-a existat decât ca un pretext monden pentru ca igiena corporală să aibă un aspect cursiv. Să fiu înțeles: igiena pentru mine a fost înaintea sentimentelor, pe care, de altfel, nu le-am simțit

copleşindu-mă şi înrobindu-mă niciodată unei femei. Poate pentru că sunt un om expeditiv în această direcţie, nu sunt de loc romantic. Îmi pare rău că n-am fost niciodată în pielea amicului meu Vasile Bălul care întotdeauna când se îndrăgosteşte devine platonic şi uită să pună măcar mâna pe mâna femeii iubite. Când nu iubeşte, este un realist pursânge, dacă se poate spune astfel. E ca mine: practic, igienic, cum zic eu. Biologia şi fără sentimente îşi poate desăvârşi mecanismele. Bălul e ca mine când nu iubeşte. Eu nu sunt niciodată ca el, când iubeşte, romantic, caraghios, fiindcă eu nu ştiu – sau încă n-am ştiut până acum – ce este acel sentiment atât de cântat de palmişti. Eu sunt un sportiv. Un om fără sentimente, aş putea spune, şi culmea: primul sentiment care m-a făcut să mă schimb, să reacţionez altfel decât aş fi dorit, n-a fost dragostea. A fost acel straniu fluid venit din ochii sticloşi ai babei: răceala de gheaţa ce-am simţit-o în ceafă. M-am hotărât imediat. O învelesc pe babă în prelată şi în covorul ce-l aveam în portbagaj şi-o pun deasupra maşinii ca pe un balot. Pe maşină am o instalaţie de metal pentru geamantane. Am oprit maşina şi prin gerul care-mi tăia obrazul am deschis capacul portbagajul din spate: din el au sărit spre mine miorlăind vreo douăzeci de pisici şi într-o clipă au dispărut ca nişte năluci în întuneric. Nu mi-am făcut nici cruce, nici n-am fugit, însă efectiv am simţit că mi-e foarte cald. Şi mai ales când am pus mâna pe prelată şi-am simţit sub ea blana moale a unui mârtan, am rămas nemişcat. Viscolea cumplit şi sârmele de telegraf aiureau de ger şi de vânt negru. Mi-am revenit: am înfăşurat baba în prelată şi în covor, am legat-o strâns cu curele deasupra maşinii şi-am pornit motorul.

Viscolul cum mătura şoseaua lăsa parcă goluri de aer şi-aveam senzaţia că plutesc prin ele. Mă persecuta şi amintirea fetiţei amatoare de peripeţii poliţiste. Şi aveam vag sentimentul că am mai trăit o dată această noapte, sau poate că am fost eu medicul din povestirea cu baba din grădina cu trandafiri. Erau şi în memoria mea goluri, sau era vid ce se tot mişca prin fluxul nervos al celulelor mele cele mai nobile, m-am întrebat surâzând prosteşte. Căci efectiv nu ştiam ce se afla dincolo de acel vid aparent, poate ceea ce se numeşte îndeobşte subconştient? Cert e că voiam să ajung odată la miliţie şi să scap de babă. Mă simţeam ca blestemat să n-am stare şi alinare cum n-are apa în mare şi nu înţelegeam cu ce eram vinovat. Nu voisem nimic rău, ca să fiu vinovat. Ce era adevăr şi ce era vis şi ce era închipuire şi teamă aici? Una fusese intenţia mea, şi întâmplarea o băgase pe femeie sub roţi. În povestea cu medicul nu ştiam finalul şi oricât mă chinuiam să mi-l amintesc nu mi-l aminteam, fiindcă nu-l ştiusem niciodată. Era curios cum nu fusesem curios să aflu un deznodământ şi mi se părea şi mai curios că uneori aveam certitudinea că aveam să descopăr eu acel deznodământ şi că mă îndreptam spre el şi nu spre finalul întâmplării mele stupide cu moartea bătrânei. Cine fusese socotit atunci victima şi cine călăul şi cum s-ar fi petrecut lucrurile dacă întâmplarea nu le-ar fi schimbat cursul? Răceala mă cuprindea, simţeam că am fierbinţeli. Dar guturaiul ce-mi apăruse aproape brusc nu mă impacienta. Chiar îmi făcea plăcere să ştiu că am guturai: sunt printre cei care împărtăşesc convingerea că virusul guturaiului nu trebuie stârpit, ci mai degrabă cultivat, căci dacă l-am lichida agenţii patogeni, care acum nu

apar fiindcă el e mai puternic și își apără teritoriul, îi vor lua locul. Natura se răzbună dacă-i strici echilibru, vrea mereu să se afle în echilibru. Așa că stârpirea bolilor este problematică, ca și stârpirea răului în general. Stârpești răul, și dai de mai răul, vorba unui cunoscut cu ochelari care-l traducea studențește pe Malraux – prin asocierea lui la numele unui ins terminat cu nume și cu loc de baștină în ău. Mașina își continua drumul pe șosea, parcă necondusă de mine, atrasă de un magnet irezistibil, să ocupe traiectoria ei, cu mine și cu baba, locul lăsat liber de mașina și povestea acelui medic de provincie. Așa mi se părea. Am mai avut o dată sentimentul că eu, și noi în genere nu facem altceva decât să continuăm un drum: ca să ocupăm locul lăsat de străbunici, de strămoși. Și natura e oarbă, n-o putem controla: orice aș fi făcut eu, tot n-aș fi reușit să opresc vântul care-mi sufla în parbriz. Doar constatăm: ploi, zăpezi, vânt, soare. Pleacă o stare și în vidul lăsat apare alta, firesc. La radio auzisem că ninsese cumplit în Germania, ceea ce nu era nimic deosebit: mai ninsese și altă dată cumplit în Germania. Dar crainicul buletinului meteorologic mai amintea sec: ninge la Ierusalim! Ceva în echilibrul climatic se întorsese cu susul în jos pe-acolo, pentru un timp. Da, absolut pentru un timp – timpul, ca durată, fiind relativ, uneori ținând o veșnicie. Dar zic: pentru un timp, ceea ce este altceva, decât dacă aș spune, îmi ziceam în mașină, altfel. Altfel, ar fi greșit, oricum aș spune. Decât să mă gândesc la babă, am preferat să mă gândesc la climă. E un teren neutru, despre care poți gândi ce vrei. Guturaiul îmi amintea stăruitor clipa când îl constatasem incipient: când atinsesem cu palma blana

pisicii de sub prelată. Am intrat în Cîmpuleț mergând încet, atent la veșnicele găuri făcute în asfalt de oamnii întreprinderilor ce se ocupă cu apa și gazul și electricitatea. Anul trecut în primăvară toți funcționarii acestor minunate întreprinderi, plus cei de la poștă, se îmbolnăviseră de gripă. După controale severe și măsuri de profilaxie și mai severe, anul acesta se îmbolnăviseră din nou de gripă, spre, stupefacția propriilor lor șefi loviți și ei de gripă. Le-am spus acestor șefi după un meci de fotbal câștigat o anecdotă (când pierdem, n-ascultă nimeni anecdote): și spre stupefacția mea, au râs. Deci, erau normali, în particular. „Domnilor, am continuat, ce părere aveți despre vulpi?“ Cum majoritatea erau vânători, au zis în cor: „Trăiască vulpea!“ Ceea ce însemna: să trăiască vulpea ca să aibă ei ce vâna. Perfect. Unul s-a găsit s-aducă un argument științific plăcerii sale de-a vâna doar vulpi: ele transmit turbarea: „Ca să stârpim turbarea, stârpim vulpile!“. I-am lăsat în pace și berea și vinul i-au făcut să uite că eu poate le pusesem o întrebare ca să le dau și un răspuns. Voiam să le atrag atenția că nu puteam obține numai victorii în fotbal și că fotbalul nu înseamnă victorie. Era imposibil să-i scot din plăcerea în care victoria din acea duminică îi adusese. Trebuia să mă aștept să mă înjure la proxima înfrângere cu energia cu care acum mă lăudau. Am scris pe șervețelul de hârtie o fabulă: „Vulpea. Ei împușcă vulpea. Iepurii se înmulțesc. Iepurii rod pădurea. Punct“. Am oprit mașina în fața miliției. Continua să ningă. De la bufetul din colț a ieșit pe fereastră o pisică roșcată. E clar că în natură există o lege nemiloasă: supraviețuiesc cei mai tari, pisicile care nu dorm noaptea. Baba învelită în covor era plină de zăpadă.

Adică: covorul era plin de zăpadă. Am urcat la etaj, rugându-l pe milițianul de la poartă să mă lase să vorbesc ceva foarte important cu ofițerul aflat de serviciu. L-am găsit pe Teodorescu, pe care-l cunoșteam, cu un ins blond, pe care nu-l cunoșteam. Jucau table. Căldura m-a moleșit și m-am așezat nepoftit pe un fotoliu. Trebuia s-o iau sistematic: să nu scap, povestind, nici un amănunt. I-am rugat să-și ia hârtie și să-și noteze: voiam să dau o declarație lungă. Ofițerul avea și el guturai și am fost tentat să-l felicit și să-i spun să nu încerce să scape de el: stârpirea unei boli provoacă o lacună în care pătrunde altă boală, umplând vidul, am vrut totuși să-i comunic o concluzie citită undeva, nici eu nu știu unde.

– Dumnealui e antrenorul echipei, m-a prezentat Teodorescu ca pe un rege și efectul a fost rapid: blondul s-a ridicat în picioare, mi-a strâns mâna și mi-a oferit locul său la table, să joc eu și el să mă chibițeze. Mi-a întins și un pachet cu țigări și a comandat cafele.

– Să vedeți... am încercat eu să le spun pentru ce venisem.

– Vă grăbiți?... Ce facem duminică, batem? Am auzit că v-ați dat demisia. Îi dăm pe toți din conducere afară, numai să rămâneți antrenor... Cafeaua să fie dulce sau potrivită?

– Potrivită...

– Potrivită, a spus blondul care-mi oferise locul și și-a suflat nasul în batistă. Mă scuzați, sunt cam răcit, gripă, s-ar putea, dar nu cred... Ați avut vreodată gripă?

– Desigur...

– Și eu... Nu e cine știe ce... Am auzit că scrieți poezii.

– Eu?! m-am mirat.

– Da, la banchete... Un văr de-al meu care lucrează la sanepid și e în conducerea secției de fotbal mi-a spus de-o poezie cu vulpea și iepurii... Amuzantă... Adică erau două poezii...

– Erau niște jocuri...

– Lăsați modestia... Ehei, alții cât n-ar da, să... Și le-ar publica și s-ar umple de bani. C-am auzit eu că... Mă rog, nu e resortul meu, nu m-amestec. Așa era: „Iepurii umplură pământul de iepuri. Iepuri șchiopi, sănătoși, tuberculoși, cu doi și cu patru galoși. Și toate femeile purtau la gât blăni de iepuri vii..." Asta mi-a plăcut grozav... „Și din cinci, trei erau azi și mâine vii". Asta n-am înțeles, dar simt eu că e ceva, este, Teodorescule, că este ceva, simți și tu?

– Simt, de ce să nu simt?

– Dragi...

– Ei, nu ne luați oficial... Nu vă place cafeaua?

– Este excelentă... Dar voiam să vă spun ce mi s-a întâmplat pe drum... Mașina...

– V-a furat ticălosul mașina! bătu Teodorescu cu palma în masă.

– Nu...

– Nu?!

– Nu... Și care ticălos?...

– E unul pe care-l urmăresc de mult și cum azi e spre luni îl aștept să acționeze... Duminică noaptea spre luni și luni toată ziua acționează... Unul cu o sprânceană tăiată în două, atât știu despre el... Pun eu mâna pe el!

– Dacă nu v-a furat mașina, de ce nu vreți să jucați o partidă? mă îndemnă blondul. Dar ce era cu iepurii ăia, domnule? Doar nu era vorba de transfugi? Sau de ce era vorba?

– De iepuri... Ştiţi, voiam să spun că natura îşi are economia ei, echilibrul ei, legile ei... Şi dacă noi nu le respectăm şi omorâm vulpile, iepurii... Mai ales cei slabi pot să devină purtători de boli...

– Da, da, înţeleg, zise blondul. Dă mata cu zarurile. Mare.

– Şi legea asta e valabilă şi cu virusurile...

– Desigur... uite că-mi veni şase-şase... ca să vezi!

– Să vă explic, totuşi: am zărit o babă făcându-mi semn să opresc maşina...!

– O babă? tresări Teodorescu. Ce fel de babă?

– Dă-o dracului de babă, Teodorescule, m-ai înnebunit cu babele tale! Cred că şi noaptea visezi babe... Visezi?

– Visez...

– Cum e, domnule, cu iepurii ăia? Hai că fotbaliştii sunt băieţi simpatici şi au umor... Aşa: iepuri, economie, legi de vânătoare... Dar unde baţi? În ce tragi? Doar n-o să mă trimiţi pe mine la vânat de iepuri! Eu împuşsc numai vulpea! Vara, c-acuma am ceva gripă şi guturai... Medicii ăştia, sufletul! Mori cu zile. O nenorocită de gripă n-o scot din tine şi s-au pus să schimbe inima la oameni! Apropo, ce părere ai despre Barnard? De ce nu ne scapă el de epidemia de gripă?

– Nu poate. Pentru că nu se poate, am zis eu. O epidemie este o luptă pentru viaţă între oameni şi agenţii patogenetici: cineva trebuie să câştige, ca echilibrul de care vorbeam... Dar dacă medicii distrug complet un virus, în locul lui rămâne un gol, un vid... Trebuie să învingem fără să dăm naştere acestui gol care e foarte periculos, înţelegi?

– Perfect, zise blondul, de ce să nu înţeleg? Dă cu zarul.

– Nu mai dau cu nici un zar! Am omorât o babă!

– O babă? tresări iarăşi Teodorescu.

– Da, o babă, răcnii şi le povestii tot ce păţisem.

– Avea o pisică în braţe?

– Da.

– El e!

– Care el, domnule?

– El e, omul pe care-l caut! N-ai observat, baba asta de care vorbeşti n-avea o sprânceană tăiată în două?

– Avea, am zis eu, amintindu-mi.

– E afară, pe maşină?

– Da...

– Şi cât l-am căutat! Şi uite că vine singur la mine, mort, zise Teodorescu. Era o figură dumnealui: aproape în fiecare început de săptămână pleca în cursă, într-un drum al lui şi niciodată n-ajungea s-ajungă acolo... C-o lua de la început. O vreme am crezut că vrea să se îmbogăţească! Nici vorbă! N-ajungea unde voia, asta îl rodea... Rata toate plecările... Şi n-am aflat decât că era o babă... Şi toţi au râs de mine când le-am spus teoria mea despre el... Hai să-l văd şi să-l dăm jos de pe maşină...

– Hai, am zis şi-am ieşit primul din birou. Am coborât scările tăcuţi. În curtea miliţiei cineva cânta „Tudoriţo, nene“, vreun beţivan adus. Am ieşit în stradă urmat de blond şi de Teodorescu şi prin viscol m-am apropiat de taraboanţa mea.

– Ha, ha, ha! l-am auzit râzând pe blond.

Deasupra maşinii mele nu era nici un balot, nici o babă învelită, nimic. Şi nici o urmă.

BOUL ŞI VACA

1

– Alo, alo, moare Măria! Dă-mi Sfatul, dă-mi primăria, dă-mi pe popa, dă-mi-l pe Ică! Alo, eu sunt, cum care eu? Eu. Moare Măria, nu muri, da' moare, se vede cum se zbate, adică ce să-ţi mai explic eu, părinte, moare şi gata. Pregăteşte-ţi pălăria şi ia-ţi cartea la subţioară şi nu uita cădelniţa, nu uita, să nu adormi, părinte, moare Măria. Maria adică, parcă nu cunoşti despre care Maria e vorba. A lui Vasile Ciulama, băiete, să nu plece secretarul Sfatului cu ştampila, trebuie pusă ştampila pe moartea ei, pe certificatul ei de ducă. Ică, să trăieşti! Mă auzi? Moare Măria, ai grijă să nu-ţi mănânce beregata când o da de tine în ţărână. Alo, alo, lume şi ţară, sunt în emisie, moare Măria, moare, cine vrea s-o mai prindă în viaţă să fugă s-o vadă, cine e mai leneş să se ducă la ea cu lumânarea aprinsă! Alo, alo, domnule... nepot, domnule nepot, râse el, du-te şi-ţi vezi mătuşa cum moare. Alo, alo, mă strigă el, cu dumneata vorbesc, ce n-ai telefon să m-auzi, unbli pe drum fără telefon la ureche? Moare mătuşă-ta!

Era Dimie. Era tot în vârful plopului (cel mai înalt plop din sat se afla din întâmplare în curtea lui, crescuse uriaş poate şi din cauza pârâului ce curgea spre izlaz, de la cişmeaua mare, de lângă şcoală, prin spatele grădinii lui Dimie) şi ţinea într-o mână o umbrelă neagră, deschisă şi în alta receptorul telefonului ce şi-l instalase pe pătuiagul pe care sta el cu picioarele sub el, turceşte. Noaptea dormea acolo şi îşi băga sub curea, în dreptul burţii, ciocul mânerului de la umbrelă, ca în caz grav, de-l va da cumva vântul jos din plop să nu moară, să coboare lin, cum ar coborâ cu o paraşută. Nimeni nu credea că s-ar mai alege de el vreo pâzdarie de-ar cădea (putea să aibă şi o sută de umbrele!) şi se pare că şi el ştia asta şi seara, înainte de a se culca, se lega cu frânghii de trunchiul plopului. Nu era nebun, îl ştiam de mult şi zilnic aproape vorbeam cu el, era în drumul meu spre şcoală şi spre chioşcul cu ziare.

– Alo, moare mătuşă-ta, îmi zise, ca şi cum ar fi vorbit cu mine la telefon. Luai legătura şi cu cimitirul, îi spusei lui Ică: Ică, o să ai musafiri! Trebuie să-i dau o veste şi lui Noe, să facă o cruce ca lumea, dacă n-o are cumva gata de mult. Dă-mi o ţigară, îmi zise, nu ca o rugăminte, ci ca şi cum era o datorie a mea, de care uitasem, să-i dau o ţigară.

– Nu fumez, ţi-am mai spus.

– Şi eu ţi-am mai spus să cumperi ţigări, nu-i nevoie să le fumezi tu, le fumez eu, să răsti el.

Şi fiindcă ştiam că n-o să scap de gura lui cumpăram întotdeauna ţigări. Legai o ţigară de aţa ce atârna din plop şi el trase ţigara sus la el, o prinse şi nu se mai uită la mine, începu să bată în furca telefonului şi să cheme centrala să-i dea cimitirul. Staful, pe popa şi nu mai ştiu pe cine. Avea

un alt telefon instalat şi în casă la el, în camera unde dormeau ai lui şi-i chema la telefon când voia chiar de-i vedea prin curte, nu vorbea cu ei decât la telefon şi ei se obişnuiseră cu el şi când auzeau telefonul sbârnâind în casă, chit că se aflau pe lângă plop, fugeau la telefon şi vorbeau cu el. Telefonista nu putea zice că nu răspunde nimeni, că nu sunt acasă. Sunt, zicea el, îi văd eu pe bătătură, sună-i dă-i dracu' de surzi, să se înveţe odată cu civilizaţia. Îi sună şi acum.

– Alo, casa Dimie? Aici e Dimie-senior la aparat. Vă rog să-mi daţi un ulcior cu apă rece.

Când râsese zicându-mi domnule nepot, râsese fiindcă voise să-mi spună domnule nebun. Şi el nu putea să nu râdă de mine când mă vedea şi să nu mă oblige să-i dau ţigări pe gratis, doar eu pentru el nu eram întreg la minte şi era păcat de Dumnezeu să nu-l asculte pe el cei mai slabi oameni din sat, nebunii, dacă-l ascultau şi cei întregi la minte.

– Hai, Tică, vii la mătuşa Maria, mă strigă din poarta ei Uţa, fata mătuşii Ana şi nepoată şi ea de-a mătuşii Maria, căci mătuşa Ana cu mătuşa Maria erau surori.

Uţa coborâse de pe motocicletă, venise din alt sat, de unde era măritată, şi se scutura pe pantaloni de praf mai mult din obişnuinţă: praf nu mai era neam de când se porniseră ploile. Avea pantaloni căptuşiţi cu blană de iepure, să n-o tragă curentul pe motocicletă, când conducea ea, şi-i purta şi când era bărbatu-său la ghidon, în faţă, deoarece curentul, zicea ea, nu alege, ori eşti în faţă ori nu, tot te taie şi te pătrunde, nu alege cum n-alege nici moartea.

– Îmi dete mătuşa Urica telefon, noroc că era omu-meu pe lângă Sfat şi-i spuseră ăia vestea. Auzişi, e pe moarte, dar ce-o fi lovit-o, că doar săptămâna trecută am fost pe la ea şi n-avea faţă de om care are de gând să moară. Ce-are, Tică, aflaşi?

– Nu ştiu, îi zisei, poate nici nu moare, poate e doar bolnavă. Să trimitem după doctor, vedem noi...

– Moare, zise Noe care se apropie de noi ducând în spinare o cruce uşoară de piatră. O văzui eu, se duce, zise el şi rezemându-se de cruce îşi scoase cu o mână pachetul de tutun, îşi puse în gură o ţigară şi ceru un foc.

Cum eu n-aveam chibrite, nici Uţa, care între timp intră în curte să rămână în fustă, ca muierile, fără pantalonii ei uriaşi, căptuşiţi cu blană de iepure, Noe puse mâna cu ţigări pe capul crucii şi-şi scoase cu mâna cealaltă bricheta-pistol, argintie, din buzunarul stâng al pantalonilor.

– A cui e crucea? îl întrebai.

– A lui Dimie, mă duc să i-o pun sub plop, s-o aibă lângă el, să-şi dea seama că şi el e om, dacă-i fac cruce să aibă la căpătâi.

– Adică cum să vadă şi el că e om?

– Bine. Ştie el, trase Noe din ţigară, şi nu mai continuă, lăsându-mă să ghicesc sau să-l întreb pe altul dacă mai voiam să aflu ceva despre Dimie.

– Dar văd că nu ai scris numele pe cruce, îi spusei.

– Asta e toată smecheria, că nu l-am scris, că de l-aş fi scris ar ieşi cu bucluc. Nu că de nu mi-o primeşte, s-o dau altuia, să scriu numele altuia pe cruce, nu fac eu afaceri d-astea. Nu numele de pe cruce spune cine a fost omul, crucea vorbeşte şi asta e o cruce care numai lui Dimie i se potriveşte. El n-o s-o primească, nu fiindcă e zgârcit, cum este, şi se teme c-o să-i cer o claie de bani pe ea, că nu-i cer, lui nu-i cer, că n-o să-mi dea: ăsta nu vrea să i se pomenească numnele, se teme de numele lui, ascultă ce-ţi spun eu, d-aia n-o să vrea crucea. Dar eu vreau să fie şi el pomenit peste timp, să nu fie nici el uitat şi d-aia i-am lucrat cu mare dragoste crucea. Asta e plăcerea mea: tot omul să aibă pomenirea lui când n-o mai fi. Şi Dimie. Dimie, îl strigă el punându-şi o palmă la gură, ca o pâlnie. Dimie, să nu pleci că vin pe la tine, mă! Şi apoi continuă către mine, încet, adică la fel ca înainte: Nu pleacă de-acolo, că nu poate coborî. Noroc, tată, îmi zise el, cum zicea la toată lumea, tată, şi plecă spre Dimie ducând pe spate, de-al douălea, crucea de piatră albă.

Un şobolan ieşi din curtea popii şi-i trecu aproape printre picioare şi Noe îi zise din mers: Du-te dracu'! fără să se sperie, obişnuit parcă cu şobolanii. Unii ziceau că numele i se trage de la luna noiembrie, că se născuse în noiembrie şi taică-său când îl văzuse prima dată, venind de-afară bătut de-un vânt rece şi de-o ploaie deasă şi neagră de noiembrie zisese, neştiind că-i născuse nevasta: ce noiembrie, mamă, să-ţi sugrumi copiii. Şi când îi arătaseră băiatul învelit în scutece, îi zisese: acuşi venişi, mă, n-ai putut să vii mai în vară, pe soare? Ca şi cum copilul putea să vină pe lume când voia el. Bă noiembrie al lui tata, se înveselise taică-său dintr-o dată, aruncându-şi haina udă, pătruns de căldura de coceni din sobă. Şi începuse să vorbească cu băiatul ca şi cum acesta ar fi fost mare şi înţelegea tot şi putea să răspundă. Ia să bem noi doi

o țuică fiartă, zisese taică-său și coborâse în beci, după țuică, fără căciulă și fără haină, uitând de frig. Dar frigul nu uitase de el, îl prinsese țeapăn din toate părțile și asta s-a văzut nu în seara aceea, când s-a îmbătat ciocnind cu paharul copilului și zicându-i într-una, „Noiembrie al lui tata", s-a văzut a doua zi când a căzut la pat și nu s-a mai ridicat de pe pat decât când l-au ridicat să-l scalde și să-l ducă la cimitir. A murit tot în noiembrie, povestea mătușa Măria, că de la ea știam că Noe vine de la noiembrie și că Noe nu se speria în viața lui de nimic, fiindcă venise pe lume într-o lună bântuită de frig și de ploi și nu se speriase, și nu se speriase nici când murise taică-său.

Că n-avea cum, e drept, dar vorba e vorbă, zicea mătușa Maria, și unde e vorbă e și ceva adevăr în vorbă.

Uța veni plângând, ca și cum mătușa murise. Pornirăm tăcuți, ocolind băltoacele. Un bou și o vacă, înjugați la un car hodorogit, trecură pe lângă noi spre capătul satului, mânați de un copil murat de ploaie. De fapt nu ploua, copilul venea din altă parte, din alt sat, pe unde-l prinsese ploaia. Nu dârdâia de frig, fluiera, sau poate fluiera ca să arate că nu-i este frig. Trebuia să aflu din vina cui murea mătușa. De ce trebuia să moară așa, dintr-o dată, o femeie în plină putere cum era ea. Căzuse de undeva, o lovise cineva, ce se întâmplase? Uța sughița de plâns, ca un copil. N-o mai văzusem plângând de mult, de când era mică și fusese dusă la școala normală la oraș. Trecuseră mulți ani, se măritase, avea copii, doi, un băiat și o fată și aproape uitasem cum plânge, sau nici nu-mi mai închipuiam că o s-o văd plângând, atâta timp trecuse și se așternuse peste amintirea acelui plâns dintr-o zi de noiembrie și peste fața

ei, înăsprind-o. Și iată că lacrimile, la fel de mici ca atunci, o făcură să semene cu ea, cea de la școala normală, o făcură copil. Dezamăgirea ei de-atunci, și plânsul ei de-atunci veniseră brusc, dintr-o descoperire. Întâi o uimise orașul cu strigătul vânzătoarelor de semințe prăjite (nu atât strigătul, cât faptul că la oraș semințele de floarea-soarelui și de dovleac se vând ca bomboanele) și cu văscuitorii de ghete de la colțurile străzilor (nu-și putuse închipui că trebuie să existe oameni care să se ocupe cu lustruitul ghetelor și pantofilor). Apoi, rămasă la internat, o săptămână nu mai văzuse decât eleve, profesori și profesoare și bucătărese. Și duminica după-amiază ieșise în oraș, pentru prima dată liberă și singură în oraș. Încă n-avea prietene și voia să se convingă dacă nu cumva visase că semințele se vând și ghetele se lustruiesc. Ieșise pe poarta internatului și primul om pe care-l văzuse fusese un tutungiu care discuta despre salicilat cu o femeie grasă și ci buzele vinete. Bună ziua, le zisese, când ajunsese în dreptul lor, dar ei n-o luaseră în seamă, probabil n-o auziseră, se gândise ea. Trecuse un bărbat cu cravata roșie, pe bicicletă, mâncând semințe și ea îi spusese: bună ziua, domnule, și el nu-i răspunsese. Și nici băieții care tăiau gheața în fața restaurantului „Dunărea" nu-i răspunseseră. Și nici casierița de la cinematograful „Patria". Pe strada mare era lume mai multă și ea le dădu la fiecare în parte bună ziua, și nimeni nu-i răspunse. Parcă nimeni n-o auzea. Și a continuat să le dea bună ziua la toți, până a obosit și-a ajuns în poarta internatului și seara n-a mâncat, uimită că se află într-un oraș de surzi veseli. Tineri, bătrâni, ofițeri, vânzătoare de bilete la circul din piață, marinari cu lulele,

grataragii – toţi îşi vedeau de treabă, vorbeau, se înţelegeau între ei, erau foarte veseli. Unchiul On, taică-său, îmi povestea ea mai târziu, îi spusese să nu-l facă de râs la oraş: să dea bună ziua la oameni şi să spună a cui este şi cum o cheamă. Şi ea crezuse că toţi oamenii de la oraş sunt domni şi doamne şi le spusese: bună ziua, domnule, bună ziua, doamnă, şi nu numai că nimeni n-o întrebase a cui este, de unde este şi cum o cheamă, dar nici unul nu-i răspunsese la salut şi convingerea ei că tot oraşul e surd se confirmase în a doua duminică după-amiază când păţise exact ca şi în prima duminică. Trăise o săptămână de spaimă, noaptea ţipase de câteva ori în somn, trezându-şi colegele. Visa doar surzi călcaţi de tramvaie şi de maşini şi spaima ei era nu atât că surzii de obicei sunt oameni înrăiţi şi pot să te bată din senin ori să te fure, ori să te omoare, mai ales că toţi aceşti surzi vor muri în cel mult un an, tăiaţi de tramvaie. Şi când îi mărturisise unei consătene dintr-o clasă mai mare teama ei, aceasta, fata lui Moise, cea mare, îi spusese că nu e nimeni surd, dar că aşa e lumea aici. Tu nu ştiai că la oraş nu se dă bună ziua? o întrebase fata lui Moise. Nu ştiam, răspunsese ea moale, ruşinată şi plecase în spălător, fiindcă spălătorul era cea mai apropiată încăpere unde putea intra, să fie singură. Era o oră de după-amiază când fetele erau ori în sala de meditaţie, ori în curte, nu în spălător. Şi acolo dăduse drumul unui robinet, să facă zgomot – fără să ştie de ce îl deschisese – şi se prinsese cu amândouă mâinile de el şi începuse să plângă cu hohote. Şi chiar atunci se nimerise să merg eu pe la ea, în vizită, la internat. O găsiseră după mult timp şi cât stătuse cu mine la poarta şcolii, în hol, pe banca de lemn

vopsită în negru (să nu se murdărească), ea plânsese întruna parcă cu lacrimile de acum, şi eu crezusem că o apucase dorul de casă. Dar n-o mângâiasem cum se mângâie fetele, pe umeri, fiindcă mă temeam să nu mă vadă portarul sau vreo profesoară şi să creadă că nu suntem neamuri şi altă dată să nu mai pot sta de vorbă cu ea acolo. Şi nu atunci mi-a spus, ci în prima duminică, în oraş, de ce plânsese: că descoperise ceva, că oamenii nu sunt surzi. Aici era tristeţea ei, că nu erau surzi. Şi că nu interesa pe nimeni bună ziua cuiva, fiindcă nu-l interesa. Simplu. Trec oameni pe lângă oameni, Tică, îmi spusese, cum ar trece într-o pădure copacii pe lângă copaci. Indiferenţa aceasta a altora o jignise, dar mai târziu tot ea îmi explicase că de fapt era normal să nu se salute oamenii, doar nu erau rude între ei, sau cunoştinţe, erau nişte inşi care doar locuiau în acelaşi loc, veniţi din diverse părţi străine: şi rămăseseră şi aici cu părţile acelea străine în ei, cu amintirile acelea în ei şi cu cunoştinţele din locurile acelea, care, oricum, tot acolo departe rămâneau, nu veneau şi ele în oraş. Şi era normal să treacă unul pe lângă altul fără să se salute, ca nişte străini ce erau, şi doar prostia ei de fată de la ţară o făcuse să plângă pentru un asemenea fleac. Şi când îmi spusese aceste cuvinte văzusem pe faţa ei tânără o uşoară paloare galbenă şi crezusem că e din cauza mâncării proaste de la cantină, însă şi acum pot să jur că atunci văzusem, pentru prima dată în viaţa mea, cum sub ochii mei înbătrâneşte cineva. Faptul că ea descoperise, fără să plângă de data aceasta, fără să se mire, că ceva era „normal" să fie aşa îi colorase faţa în galbenul acela al bolnavilor. Ceva se altera atunci în

obrajii ei, în sufletul ei de copil, ceva începuse să moară şi tristeţea acestei înbătrâniri la copii mă făcuse şi pe mine să cred că în acel moment şi obrajii mei se făcuseră galbeni ca ceapa. Şi din acea clipă, fără ca ea să ştie, o socoteam un fel de oglindă vie a mea. Începusem parcă să murim deodată, lent, atunci, şi acum mă miram că plânsul ei nu trezeşte în mine nici o lacrimă, deşi o iubisem pe mătuşa Maria tot atât cât o iubise ea. (Deja vorbesc ca şi cum mătuşa n-ar mai fi, ce prostie). Dar lacrimile ei o întineriră şi asta mă bucură cumva. Ea mă privi şi parcă îmi auzi gândurile: îşi şterse lacrimile şi glasul n-avu nici o modulaţie:

– N-are nici o importanţă, ori îi cunoşti, ori nu, ori dai bună ziua, ori nu, ori te interesezi de viaţa lor, ori nu, ori de moartea lor, n-are nici o importanţă. Vorba lui gâgă: moartea e moarte. Dacă e să moară mătuşa, nu pot să fac nimic.

– N-o să moară, o luai eu de după umeri, ca o mângâiere târzie, cu gestul amânat de-atunci, din ziua de noiembrie, când stătusem pe banca vopsită în negru, în holul internatului. Dar de-o să moară, trebuie să aflu neapărat cine a ucis-o.

– Doar nu crezi că i-a dat cineva cu ceva în cap?! mă privi ea.

– Poate a otrăvit-o, continuai eu.

– Poate, astfel cum să mori, aşa dintr-o dată!

– Bună ziua, părinte, zise Uţa.

– Bună ziua, răspunse preotul, ducând mâna la pălăria sa neagră. Vă duceţi la ea? întrebă şi fiindcă înţelese că acolo mergeam sau fiindcă pusese aşa fel întrebarea, cum obişnuia, ca să poată da tot el răspunsul exact, continuă: E cu mărul la cap.

– Şi? întrebă Uţa, sperând.

Preotul nu răspunse, se închină uitându-se sub podeţul de lemn de lângă noi, şi cum l-ar fi văzut pe diavol şi l-ar fi alungat. Nu văzuse însă decât un şobolan, pe care îl văzusem şi eu, dar probabil în mintea sa şobolanul era o întruchipare a necuratului. Uţa îl privea cum se închină şi credea că el se gândeşte la mătuşa Măria. Când e cineva pe moarte i se pune un măr la căpătâi şi dacă nu-l mănâncă înseamnă că n-are poftă de nimic, nici de măr, nici de viaţă, n-are adică nici dorinţa să-l mănânce, şi deci să-l ia în mână şi măcar să-i simtă coaja, şi nici putere – şi moare. Mărul răcoreşte, te satură, îţi umple nările de mirosul verii şi e frumos ca un copil.

– Şi? insistă Uţa.

– Nu-l luă, zise preotul. Ascultă, pe la voi prin sat sunt şobolani? o întrebă pe Uţa şi tot el răspunse. Singur că sunt, sunt peste tot. Unde au mai prins ei atâta risipă, atâta porumb lăsat pe câmp până în martie, atâta grâu întins, nici măcar pe crengi, pe pământ, în curtea conacului, atâta foarea-soarelui depozitată pe unde nu-ţi trece prin cap, abandonată atâta sământă, risipită atâta bogăţie? Aşa că ar fi proşti ei să nu fie, şi nu sunt, şi sunt. Eu am de toate soiurile, cu burta albă, vărgaţi, prici, cenuşii, pot să fac o expoziţie. Au invadat satul şi e clar că nici pe mine nu m-au iertat – nu m-au iertat ei alţii, că sunt preot, cum să mă ierte ei? Am auzit, mă luă el de nasturele din mijlocul hainei, că pictorul nostru, profesorul Don, are un câine şoricar. Şi mămăligă îi face, îl îngrijeşte ca pe un lucru sfânt. Ceea ce e un păcat, să-ţi faci dintr-un câine un obiect de adoraţie, un sfânt, cum mai şi spune Don Iliuţă, dar, mă

rog, el e ateu; și din punctul său de vedere, câinele merită să fie adorat: nu-i lasă picior de șobolan în curte. Totuși, să te închini la un câine e mult, zise părintele și degeaba Uța își frângea nerăbdătoare degetele, preotul uitase de mătușa Măria, sau nu uitase, dar considera că problema șobolanilor e mult mai importantă.

– Și, domnule, continuă el, nu e un animal curajos, din contră, e fricos. Eu am desfăcut podeaua grajdului, era putredă (bineînțeles, n-am scos-o singur, eram cu niște oameni) și sub podea am văzut ceva ca un ghem, în pleavă și paie învelit, și cât am bătut noi cu ciocanele și am scos paientele nu s-a mișcat din loc, de parcă nu era nimic, și într-o vreme chiar am crezut că nu e nimic, deși aveam o bănuială că e acolo un șobolan, și era, domnule, era și făcea pe nizaniul, nu se mișca, era mort de frică, credea că n-o să-l băgăm în seamă, și nu s-a mișcat decât când l-am împins cu piciorul. A întins-o, dar i-a dat Micu al Vetii cu un par în cap și l-a turtit. Am să cer și eu un cățel de la Don Iliuță. Zice nu numai că-i omoară, așa n-ar mai pripidi cu omorâtul și s-ar dovedi că nu sunt buni de nimic șoricarii, este?, însă principalul e altul: au mi se pare un fel de miros câinii ăștia, un miros pe care-l simt șobolaii – fiecare victimă are un dar ca să se ferească de călăul ei – și nu se mai apropie de casa ăluia de are șoricar. E o minune, îmi spune mereu Don Iliuță, dar nu-nțeleg de ce nu folosește și alt termen, de ce-i zice tocmai minune! Și sfânt? Deși, după părerea mea, astăzi multe vorbe stau cu alt înțeles, s-au întors pe dos, cum s-ar spune. Totuși, oricât ar fi cineva de ateu, să-i spui unui câine sfânt e cam mult, zise preotul și se supără dintr-o dată, parcă pe noi, și plecă.

– De când a făcut Ică obor din grajdurile lui, de băga toate gloabele la el, are impresia că îi e putred grajdul și în fiecare an îi schimbă podeaua. Deși nu mai e obor la el în grajd. Și deși părintele nu mai ține nici măcar o vacă în grajd, n-are nici vacă, ia lapte în fiecare dimineață de la sediu.

– Ică și-a bătut joc de el, zise Uța. Ce nevoie avea el de grajdul popii, decât ca să arate că el poate și în bătătura popii să facă ce vrea?! El credea că bătătura popii e bătătura lui Dumnezeu, și grajdurile popii, grajdurile lui Dumnezeu. Și că nu se teme el de grajdurile lui Dumnezeu, și nici de Dumnezeu, asta era vorba lui, a spus-o chiar în casa mătușii Măria. Când au dus-o pe ea la Frumușica și ea i-a zis că nu se teme de Dumnezeu și el a zis că nu, că chiar în ziua aceea băgase încă cinci cai să se balige în grajdurile popii și ale lui Dumnezeu.

– Era cam găzgăui la cap.

– Era bolnav, stricat de băutură, zise Uța.

– Dacă l-a bătut el și pe Gogu Gichii mătușii și nu că l-a bătut dar l-a bătut când Gogu era beat și putea să-l omoare. Și doar erau neamuri, dar așa era el, se lega și de neamuri, n-avea nici un dumnezeu. Dacă nu venea doctorul Cristoloveanu (era student pe-atunci, în vacanță) avea Gogu acuma o căldare de cenușă la cap. Îl tămâiam de mult.

Gogu, ginerele mătușii Măria, roșu de sănătate dar și de vinul fără de care nu se așeza la masă, îmi spusese într-o seară, mai demult, în vremea culesului de vii, în beci la mătușa, când spălam amândoi o butie: „Ică n-are un picior, e ca dracu', șchiop, dar are două neveste, pe-a veche, cu care are patru băieți mari, toți la Reșița, și pe-a nouă, de la

Izvorul Bradului, cu care are o fată. Are și două case, una, a veche, unde stă muierea dintâi, și alta, unde stă muierea cea nouă. El stă când la una când la alta. Și ele sunt prietene, merg la muncă împreună, mănâncă una pe la alta, stau de povești. Al dracu' Ică, el cu un picior, are două muieri și eu cu două picioare am numai una!" „Prostia ta e, îi zisese mătușa, auzindu-l, nu e în ce spui, e în aia că spui la toți și de-o auzi Ică ce zici de el te plătește cu galbeni". „Mă plătește cu... mă-sii", zisese Gogu, dar Ică auzise și-l bătuse de-l lăsase negru. Și fără martori.

– Bine c-a scăpat cu bătaia, zisei eu. Dar câteodată avea umor Ică.

– Ce umor avea? se încruntă Uța.

– Avea. Punea pe paznici, și mai ales pe Dimie să facă foc de dimineața la el în birou, și să țină mereu cald, până seara să fie cald în camera președintelui, zicea el.

– Și ce umor e aici?

– Este. În caz că venea cineva în control sau în delegație de la raion sau de la regiune, paznicii (dar mai ales Dimie, care era omul lui) ziceau: Acuma numai ce pleacă tovarășul Ică! E cald la dânsul în birou, poftiți! Plecă pe teren, dar îi dăm noi de urmă. Cine să-i spun că-l caută? întrebau ei așa cum îi învățase Ică. Și în vremea asta Ică bea și mânca pe unde avea el prieteni.

– Și ce vezi tu plin de umor aici?

– Cum ce, nu înțelesei eu, totul. Nu-nțelegi că Ică nu dădea niciodată pe la birou, nu călca acolo decât când veneau de la raion ori...

– Dă-l dracului, zise sec Uța și eu nu mai insistai, înțelesei că ea îl ura cumplit și nu voia să găsească nici un gram de umor în viața lui Ică.

2

Poarta mătușii Măria era înnegrită de vreme, arsă de soare și bătută de ploi. Lumea stătea în drum, pe paiantele podului, bărbații, și în picioare, femeile, cu mâinile în sân. Toți așteptau, să moară, sau să biruie boala. Poarta era cioplită de Noe, lemnarul satului, singurul care se pricepea să facă din lemn ce voia, care și căruțe, porți, cruci, mese și scaune, până și linguri, ca rudarii. Nu deschiseseră porțile larg, să nu vină moartea, dacă nu intrase cumva peste gard în curte, ca și cum ea neapărat trebuia să treacă podețul, din drum, să intre pe poartă și să-și facă meseria, zise Nicolae al Riței, ginerele mătușii Maria, mort de beat. Nu se îmbătase acum, de jale, el, deși era noiembrie, era beat din august, de când făcuseră prima dată must și n-avea să se mai trezească până la primăvară, când se va isprăvi din sat vinul. Țuică nu bea, se respecta. Mătușa o măritase pe Rița după Nicolae Pop, fiindcă Nicolae era singur la părinți și avea pământ. Am fost la nuntă și nu-mi amintesc nimic deosebit, decât că Nicolae nu era pe atunci șchiop și nu bea, era băiat la locul lui, destul de frumos, cam slăbuț însă și timid. Fusese rănit în război și rămânând șchiop nu mai ieșise de loc la lucru în câmp și deși toată lumea îl ura pentru lenea lui, eu aveam un fel de milă pentru el, poate fiindcă fusese primul ginere lângă care, în biserică, simțisem că mi-e frică, un fel de frică de frica ce-l cuprinsese pe el momentul când popa îi pusese în cap pirostriile și-l făcuse să zică da, adică îl legase fără întoarcere de fata de lângă el. Și nu cred că lenea îl făcuse

bețiv, cum zicea Rița, – că doarme toată ziua în pat cu pătura în cap și nu se ridică decât când mănâncă sau merge pe-afară sau își pune vin în ulcior – nu lenea îl adusese în halul de beție în care se afla, ci neputința sa de a mai lucra în rând cu oamenii, și de a fi cumva om. Avea o pensie de invaliditate, o nimica toată și era mândru de ea, când o ridica, mort de beat, de parcă uita cu desăvârșire că primește bani pentru piciorul care nu-i mai era întreg și în ochii săi beți lucea atunci mulțumirea că e răsplătit în el omul care a fost, viteaz în războaie, cum spunea o poezie pe care fiesa o recita în fiecare an la sfârșitul cursurilor. Victor Pop, tatăl său și socrul Riții, o strigase la o săptămână după nuntă pe mătușa Urica, sora mătușii Maria, cu care era vecin, bătându-i în poartă: „Hai, Urico, hai să vezi!“ „Ce să văd, mă, ce să văd?“ „Să vezi pe dracu', Urico, pe dracu' gol!“ „Pe cine, mă?“ „Vino s-o vezi pe Rița, pe noru-mea, cum doarme!“ Adică Rița era leneșă, dormea până era soarele sus. Dar Rița era la o vârstă crudă, nu putea să răzbească la toate, cum zisese și mătușa Urica. Noaptea se iubea și ziua dormea nu era coaptă să le facă pe-amândouă și să nu se observe. Ai dat-o după pământ, Mario, îi zicea mătușa Urica soră-sii și Victor o să ți-o bage în pământ: pământ ai vrut, pământ o să ai! Dar nu se întâmplase așa, venise războiul și cât timp Nicolae fusese plecat pe front Rița se făcuse femeie în toată legea, se împlinise. Nu-l uitase pe socru-său c-o făcuse drac gol și se mutase de la el în casa făcută de unchiul Vasile pentru ea și nu-i mai păsase de loc de socru-său, de parcă ea odată plecată de la el, el murise. Ura lor nu se potolise cu trecerea anilor, zăcea în ei, nerevărsată, fiindcă se ocoleau și la biserică.

Victor se însurase a doua oară (prima muiere îi murise înainte de a se însura Nicolae) cu o femeie cu trei copii, bucovineancă. El controla mereu făina și untura să vadă dacă în lipsa lui bucovineanca le face altă mâncare la copii, ori de vinde din făină de porumb, ori din carnea pusă la afumat; dar mai ales o controla ca să nu se miște ceva în casa lui fără voia și știrea lui. Prindea musca vie, o băga în sacul cu făină și lega sacul la gât cu sfoară. Dacă nevastă-sa lua făină, zbura musca și el afla (ea nu știa nimic de muscă). O dată o bătuse cu urzici, de față cu copii ei, întrebând-o cui a vândut untura. Făcea pe untura din cantă un semn cu degetul, o cruce și dacă nu era semnul, era sigur că ea umblase la untura, o vânduse ori o dăduse copiilor s-o mănânce cu pâine. În ziua aceea fusese cald și semnul crucii se topise, bucovineanca nici nu intrase în cămară, la care de altfel Victor avea pus și un lacăt. Rița povestea la toată lumea felul de a se purta al lui Victoraș, cum îi zicea ea. Pățise și ea ca bucovineanca, însă ea plecase de la casa ei, dar bucovineanca n-avea unde să plece.

Curios era că acum, la poartă, Rița stătea lângă socrusău și lângă bucovineancă și lângă Nicolae și eu nu-i mai văzusem pe ei (se înțelege, fără bucovineancă) stând așa, alături din ziua nunții: când în biserică privirea blândă a lui Nicolae fusese cuprinsă nu atât de spaima căsniciei, sau a viitorului (care nu se dovedise așa de roz ca să nu fi avut motive să se înspăimânte), cât fusese înfricoșată de seara nunții: când el avea să rămână singur cu vară-mea și atunci, în singurătatea lor, avea să se vadă dacă cununia făcută de popă era potrivită sau se făcuse doar ca să fie. Și i-am văzut atunci intrând împreună pe poarta ce stătea acum închisă

și ieșind pe ea, înconjurați de lume și urmați de lăutari, cu un zâmbet pe față care acum le lipsea cu desăvârșire. Și deosebirea dintre clipa de-atunci și clipa de-acum era zâmbetul; propriu-zis nu era vorba să-i văd în starea în care se aflau acum, când mătușa era pe moarte, zâmbind, dar nu se vedea pe fața lor nici urma unui zâmbet care ar fi putut exista până cu o zi înainte, cel puțin. Și când Rița trecu pe lângă mine și intră în bătătură îmi făcu discret cu ochiul arătându-mi-l pe Victor și spunându-mi înfundat:

– Veni și el, seca-i-ar beregata, crede că o să bea la pomană, veni corbu dracului să se sature, parcă de el nu mai puteam. Și fiindcă intrai alături de ea în curte, continuă: Îi numără și-acuma femeii alăiea toate ouăle din cuibar și toate porcăriile astea nu le face doar de scârțar ce e, le face mai ales ca să-i arate ei că el e stăpânul. Ce prostie în creierii lui, că e stăpân! Pe ce e stăpân, că pământ nu mai are, boi și vaci nu mai are, cai și oi nu mai are! Stă și fumează în coada patului și zice: Eu sunt stăpân aici, și deci trebuie să trag o țigară înainte de culcare ca să-mi simt până în plămâni sentimentul ăsta al meu de stăpân, că orice stăpân, bucovineanco, trebuie să aibă și un sentiment, și eu am, așa că spală-mă tu și pe picioare până sfârșesc cu țigara, să dorm aburit. De-ar aburi pământul pe el, zise Rița, și pe fiu-său Nicolae, să mă vadă scăpată de ei, că m-au albit. Stă și șontorogea al meu toată ziua în pat și toarnă în el vin ca într-o privată, nu se mai satură, sătura-l-ar moartea și pe el. Că în loc să moară ai neisprăviți, moare ea, care-a pătimit, vai de sufletul ei, încheie Rița și ura ei se topi dintr-o dată și era s-o înece plânsul.

Își mușcă basmaua și tuși parcă să se trezească și să se stăpânească și intră în casă. În curtea vecinului din deal, o femeie sta pe un scăunel cu trei picioare și mulgea vaca, se înserase și nu prea i se vedea bine fața. Se vedea doar laptele țâșnind alb, ca niște săgeți scurte în oala de pământ ars.

– Mătușa i-a pus lui unchiu' Vasile prafuri în căciulă, îmi spuse Uța, venind din casă. De-o muri, să nu-i mănânce moliile căciula. Și pe la amiază i-a dat și cămășile, i le-a numărat, patru de purtare și două de sus. Că el nu știe rostul cămășilor și dacă ea moare el trebuie să învețe rostul cămășilor, câte are și unde sunt și cum să le poarte și pe care, să nu umble murdar și să n-o facă de râs.

– El o să rămână singur?

– Eu știu? Singur. Rița e cu casa ei, Veta cu casa ei, Gica cu casa ei, de Măsinca, de Sanda și de Manoila nici nu mai vorbesc... Au muncit toată viața pentru ai lor și uite că dacă ea pleacă, el rămâne cuc. Până acuma măcar erau împreună, el cu ea, și împreună nu ți se pare casa mare și pustie. Vezi, Tică, mătușa putea să moară până acuma de-o mie de ori și n-a murit. Acuma o văzui, se duce. Și n-are nci un motiv să moară, de ce să moară? N-au doborât-o tâmpeniile prin care au trecut și să vezi c-o s-o doboare ploaia de săptămâna trecută, ropotul ăla rece de-un ceas.

Intră pe poartă muierea lui Ghindă, urlând.

– Aoleu, vecina mea, aoleu, dragostea mea, aoleu buna mea, draga mea și scumpa mea. Era beată și se jelea din răsputeri, convinsă că mătușa murise. Că plecaaași și ne lăsaaași, draga mea, vecina mea, și pe noi nu ne lăsaaași, scumpa mea și draga mea...

Duhnea a vin ca o butie. Avea nasul roșu ca un morcov. Se ținea de parii gardului și-i jelea pe fiecare în

parte, parcă numărându-i mergând, dar de fapt se ţinea de ei ca să rămână în picioare. Era o femeie care bea până cădea în şanţ şi dacă nu era prea beată venea acasă de unde se afla ţinându-se de parii gardurilor şi întărâtând toţi câinii satului. Odată s-a lăiat beată pe cap: şi-a pus sodă în apa fiartă şi în loc întâi să răcească apa în postavă, s-o potrivească adică, şi pe urmă să dea cu ea pe cap, a luat apa fiartă cu trocul şi şi-a turnat-o pe cap, de i-a picat tot părul şi-a rămas ca în palmă de la frunte la ceafă, şi plină de bube o vreme. Purta o broboadă neagră pe cap, de lână groasă, să nu se bage de seamă nimic. Cu basma s-ar fi observat, cum observase odată un vărar şi-i şi zisese: Muiere, mă uit la tine şi toate sunt în regulă, dar parcă îţi lipseşte ceva ca să fii muiere şi nu ştiu ce. Ghină fusese plecat la Reşiţa şi a lua în gazdă merari sau vărari, drumeţi prin sat, pentru o noapte, să doarmă. Pe ăsta îl dăduse în crucea nopţii afară, urlând de sculase toţi vecinii: Bă, muierii ca să fie muiere nu-i trebuie decât ce-i trebuie şi dacă tu ai orbul găinilor du-te şi te plimbă şi mai învaţă acolo ce-i lipseşte unui bărbat ca să fie bărbat!

– Aoleu, draga mea şi scumpa mea, mândra mea, icoana mea, Profira mea, Profiriţa mea...

Şi atunci toată lumea îşi dădu seama că muierea lui Ghină credea că se află la Boboc acasă şi că muierea lui Boboc, Profira, murise. Dar Profira era de faţă şi-i zise răstit:

– Taci, fă, dracu' din gură!

– Profira mea, Profiriţa mea, urlă ea şi mai tare, fără ca să-i pese c-o vede în faţa ei şi c-o aude, ori poate că nici n-o vedea şi n-o auzea. Profiraaaaa!!! urlă ea până răguşi, plină

de lacrimi. Profiraaaaa!! urlă din nou şi se prinse cu amândouă mâinile de broboadă şi şi-o smuci ca o disperată, tremurând, şi atunci toată lumea îi văzu chelia albă, cu buburuze albe, ca o imensă conopidă bătrână.

3

Noaptea începu să se apropie şi Veta, fata mai mică a mătuşii Măria, aprinse lămpile în casă, după ce le curăţă coşurile de funingine, şi felinarele în bătătură, să nu stea lumea pe întuneric şi să i se facă urât. Vecinii veniră şi ei cu felinare şi le atârnară pe la grinzile şoprului şi aduseră şi bănci lungi de brad, să nu stea în picioare. Aşteptau. Veniseră aproape toţi din drum în bătătură, se apropiaseră de mătuşa Maria. Şi apropierea şi aşteptarea tăcută nu erau semne că din casă cei ce ieşeau aduceau veşti bune despre cursul bolii. Aş fi vrut să n-o văd pe mătuşa murind şi o teamă secretă că îşi va da ultimul impuls vital când am să trec pragul s-o văd mă ţinea departe de treptele de ciment ce urcau spre tinda casei. Nu văzusem pe nimeni murind, aproape de tot, sub privirile mele, şi nu voiam s-o văd nici pe mătuşa Maria, în primul rând dintr-o ambiţie, ca să nu-i zic teamă, de a nu îmbătrâni, căci îmi persista în minte ce spunea Noe despre felul cum îmbătrânesc oamenii: văzând cum mor oamenii şi neputând să facă nimic; şi poate nu era atât egoismul meu care-mi dicta să mă apăr de îmbătrânire,

cât voința mea de a opri cumva, prin neparticipare la moartea mătușii, chiar moartea ei. Nevoind să-i văd sfârșitul, să-i opresc acest sfârșit: și printr-un miracol celulele ei bolnave să-și recapete vibrația de odinioară, nealterată, vie. Era o idee în care nu-mi venea să cred, dar din moment ce totuși îmi trecuse prin minte însemna că în cine știe ce colțuri tainice se născuse în mine și persista această nădejde paradoxală. Mai văzusem o moarte, dar de departe; de fapt văzusem mai degrabă înfăptuirea morții decât lenta ei mască ce se așază ireversibil pe chipul celui căzut. Și nici atunci nu putusem să împiedic cu nimic mișcarea ce desăvârșise moartea acelei ființe și nu știu de ce aveam certitudinea că și acum, ca și întotdeauna, moartea se va înfăptui tot printr-o mișcare, sau poate că va fi chiar o mișcare, ce va încremeni. Scăparea nu era decât în vitalitatea mătușii, dinafară totul părea imposibil să mai îndrepte mersul bolii; ori poate toți se împăcaseră prea devreme cu gândul acesta, nu știu. Eu nu mă împăcasem și aveam o speranță teribilă în dorința mea, în certitudinea mea tainică, de care mi-era frică să mi-o exprim răspicat chiar față de mine, că mătușa se va ridica la un moment dat în picioare și va cere apă și apoi toată boala se va risipi ca o iasmă. Voiam să-i aduc chiar eu apa de la fântână, din adâncurile fântânii s-o scot cu ciutura, din locurile unde apa era vie și chiar acum se zămislea pâlpâind.

Văzui apărând pălăria neagră a popii și primul impuls fu să o iau din capul preotului și s-o arunc peste gard, în drum. Tot sufletul popii era în nedespărțita lui pălărie neagră care îl deosebea de tot satul și pe care o saluta, ridicându-și pălăriile, tot satul. Și el fără pălărie nu umbla

nici prin casă și de pleca la București sau să ia un car cu paie pălăria nu și-o uita acasă și gurile rele spuneau că fără ea nu se ducea nici unde mergea și regele singur. Pălăria făcea parte din el, cum făceau și picioarele și mâinile, și nasul și gura. Fără ea și-ar fi pierdut o parte din întregul care era el, omul de carne și oase care era și ideea ce o purta și-ar fi pierdut măreția, diadema. Și noaptea dormea cu pălăria pe cap, pusă mai pe frunte și tot gurile rele spuneau că de-aceea n-avea copii – nu din zgârcenie, și ca să n-aibă grija lor, ci din grija lui de a nu rămâne o clipă fără pălărie, descoperit. Intră în casă ca un cioclu elegant și fundul pantalonilor săi largi nu mă făcu să le dau dreptate celor ce-l vedeau nevrednic de dragoste ori fătălău frumos și cu părul tuns scurt ce se însurase cu un fătălău cu plete strânse în coc, ci mai degrabă îmi întări presupunerea că el își sacrificase toată viața pălăriei sale negre. Și ca să nu-i cadă din cap în iureșul necontrolat al hormonilor ori în furia vreunei atitudini civile își reglase viața dintre pereții casei sale și dinafara pereților casei sale după o măsură egală care să nu-i tulbure coroana ce o purta pe cap și care de fapt nu era altceva decât o pălărie cu boruri largi, neagră.

Veta veni lângă mine și-mi întinse o sticlă cu țuică, s-o încep eu și s-o dau mai departe, să nu fie așteptarea oamenilor și a neamurilor seacă, să fie o așteptare mulțumită, împlinită cu o burtă de țuică și nu cu moartea mamei ei. O întrebai ce face fie-sa Ioana și îmi răspunse sec:

– Bine.

– Nu se mărită? insistai eu, dându-i în sinea mea speranța pe care o aștepta acum împlinită în casă unde intrase preotul. Și insistai: Să se mărite, ce mai așteaptă?

– Să vedem, răspunse ea și o prinse pe Uța de mână, cu gestul cu care se prindeau cu ani în urmă când mergeau dimineața la școală.

– Ce să vezi? E mare, ce să mai aștepte. Să aibă copii mai devreme, continuai eu mai mult ca să nu tac, cât ești tu tânără, să le apuci și nunta lor...

– Ea n-apucă nunta Ioanei, zise Veta și făcu semn spre geamul dincolo de care se afla mătușa întinsă pe pat.

– O s-o apuce, dintr-o răceală n-are rost să crezi că...

– Ba răceala e dată dracului, ea și cu foamea, zise Veta, nu știu eu? Ia uită-te la mine în gură să vezi am vreo măsea? N-am nici una.

– Lasă că știe el, zise Uța, știe c-ai fost la Frumușica. Acuma e vorba de fie-ta, să găsească un băiat frumos și cumsecade.

– Își găsește ea ce-o fi să-și găsească. Eu nu l-am găsit pe Micu? Și eu n-am nici o măsea în gură, mi-au căzut dinții de când eram fată. Noroc că fetele nu se caută la dinți ca vacile, că rămâneam nemăritată. Și decât să se lege la cap c-un bărbat, mai bine Ioana ar învăța dracului o școală, o meserie, nu se uită la mine cum arăt, e chioară? Eu n-am putut să merg mai departe la școală, la oraș, era în vremea bombardamentelor și nu erau internate. Pe la gazde aș fi putut eu sta, dar pe-acolo costa dublu și n-a vrut tata să mă dea. Aveam și pernele făcute cu monogram. Le mai țin și-acuma și când văd numele meu scris pe ele n-aud decât avioane și dau cu pernele de pământ și le bag iar pe fundul

lăzii, le pitul să nu le mai găsesc. N-avea tata bani să mă pot eu culca la oraș pe pernele alea și când i-a zis cine i-a zis că mă ține el la școală dacă-i dă lui un pogon de pământ, n-a vrut, a zis că nu dă el un pogon în vânt, că cu două pogoane mă mărită. Și praf s-a ales de pământ. N-a dat unu' în vânt, le-a dat pe toate. A intrat tot la gospodărie și uite-l acuma pe tata cum muncește acolo, la bătrânețe, de dimineața până seara, hopa-hopa, târț-târț, și eu m-am măritat cu Micu. M-am procopsit. Când i se afumă drumu' mă ia pe mine cu pumnii la bombardat, așa că și-atunci și-acuma tot de bombardamente am avut parte.

– Ai fata, ce-ți pasă dacă el mai...

– Lasă, Tică, nu mă îmbuna pe mine că nu sunt copil, știu ce spun. Ăsta atâția oameni a bătut în viața lui în afară de mine, până a băgat lumea în sperieți și până s-a nenorocit el. Că din nenorocit cine-l mai scoate și din nărod? Că e nerod la cap, mai ales când bea, să te ferească sfântu'!

– Și de ce te-ai dus după el?

– Cine mă lua?

– Găseai tu.

– L-am găsit pe el. Cine dracu' mergea după nărodu' de Micu? Nima. Decât eu.

– S-a mai cumințit și el acuma, și-o să mai intre și el cu timpul în rândul oamenilor.

– În pământ. Acolo o să fie și el ca toți oamenii. În pământ.

Preotul ieși din casă și se făcu liniște și toată lumea îi aștepta părerea de om care a stat la căpătâiul multor bolnavi ce nu s-au mai pus pe picioare. Veni spre noi, cu pasul lui egal.

– Ce-ţi mai face fata, Veto? întrebă el ca şi cum acest lucru era cel mai important în lume.

Dar nu aşteptă răspunsul, dovadă că nici nu-l interesase, şi se duse mai lângă magazie, chemat de Noe care-i şoptise ceva la ureche.

– De fapt de ce-i zice lumea Noe? întrebă Uţa.

– De ce-i zice, nu contează, contează că, deşi-i zic Noe, el nu se supără, zise Veta.

– Înseamnă că nu e o poreclă...

– Nu e, Uţo, poreclă. E de un leat aproape cu tata, zise Veta. Îl cheamă Nicolae, pe taică-său îl chema Onisifor Enache şi la şcoală, cum el se iscălea şi cu numele lui taică-său, la mijloc, între numele lui de botez şi cel de familie, a ieşit Noe. Adică: Nicolae Onisifor Enache. Pe scurt, Noe. Asta am aflat-o chiar în ziua când am trecut-o pe fie-mea Ioana la sfat în registru, a doua zi după ce-am făcut-o.

– Te-ai dus tu atunci la Sfat?

– De ce să nu mă duc? îmi răspunse Veta. Micu era plecat de-o săptămână la Dunăre la peşte. A venit şi tata cu mine, că trebuia dusă o sticlă cu ţuică şi băută acolo cu ăia şi eu n-aveam timp până goleau ei ţuica, să pot lua sticla acasă. Ioana nu zicea pâs, tăcea de parcă ştia că la Sfat nu trebuie să ai gură mare c-o păţeşti. Dar ea n-a plâns nici când am făcut-o. N-a zis pâs. E drept că n-a prea avut ea nici timp să plângă, că după ce-am făcut-o am pus-o în nişte cârpe şi-am venit aici la mama să mănânc ceva cald, că eu n-aveam gătit cald. Plecasem de dimineaţa la cules de porumb şi după ce-am cules vreo două rânduri parcă mi s-a făcut o scârbă de porumb şi-am plecat acasă, pe jos, cu târna de dudău pe cap, pentru porci. Am ajuns, am dat cu

prestelca în poartă, s-o deschid, c-aveam mâinile pline cu coşuri cu ardei, m-am pus pe pat şi în două ceasuri am făcut-o pe Ioana mea şi tot timpu' cât m-am muncit cu ea m-am uitat la ceasul de pe dulap cum îşi mişcă arătătoarele şi ce mi s-a părut mai nu ştiu cum am fost nu c-am născut-o exact, fix în două ore, ci că arătătoarele ceasului se mişcau năduşite, îmbrobonate de transpiraţie.

– Ce credeţi c-am visat azi-noapte spre dimineaţă? reveni preotul lângă noi, după ce termină ce-avea de şoptit cu Noe. Şi cum nimeni nu ştia ce putuse el să viseze, răspunse singur la întrebare: Că eram călare pe un cal negru.

– Foarte interesant, zise Veta.

– Nu-i foarte interesant, răspunse preotul simţind nota de dezinteres dacă nu şi de altceva din glasul vară-mi. Nu-i nimic interesant în asta: un preot pe un cal negru. Altceva e interesant.

– Ce, părinte? întrebai eu, fără urmă de ironie, presimţind în visul său o modalitate de a ne spune ce credea despre boala mătuşii.

– Veto, ridică-te întâi, că eşti mai tânără şi ia secera aia atârnată de grinda magazii şi pune-o în altă parte, arunc-o la locul ei, că stă la nelocul ei.

Veta se ridică şi făcu întocmai şi deşi nu credea că preotul e superstiţios şi nici ea nu se ştia astfel totuşi azvârli secera printre nişte fiare vechi, în magazie, de se auzi până în drum, unde Noe întorsese capul mirat întrebându-se ce se întâmplase. Secera era moartea încârligată, ştiau şi copiii.

– Interesant e, continuă preotul, după ce Veta își reluă locul, că așa mergând eu pe un cal negru mă întâlnesc cu un alt preot călărind un cal negru. Era dimineața și proverbul spune, și eu vă spun ce spune proverul, nu ce cred eu, că de-ți iese preot înainte, nu-ți merge bine. Dar preotul din fața mea avea tot pălărie neagră și parcă eram tot eu. Mă vedeam într-o oglindă sau mă întâlneam cu mine? Și când se întâlnește omul cu sine, când se vede el în el și sentâlnește el cu el ca într-o oglindă? Când moare. Însă nu simțeam nici o părere de bine și nici o părere de rău că mă văd pe mine în fața mea, deci eram în cumpănă: adică în ceasul când ce urmează nu depinde de tine și când teama și bucuria se sugrumă una pe alta și tu ești cumpănit, adică mort. Și atunci am început să zăresc printre copitele cailor un furnicar de șoareci chițcăind și m-a cuprins frica. Și m-am bucurat că sunt șoareci mulți, căci mi-era frică de ei și frica e un simțământ omenesc și era dovada că nu murisem. Tremuram ca varga privind cum tot câmpul se umple de șoareci cafenii și crengile copacilor se leagănă încărcate cu șoareci albi și pe picioarele cailor încercau să se urce spre mine șoareci cu burta flămândă. Erau șoareci câtă frunză și iarbă și în hărmălaia cetelor lor ce veneau spre mine de la marginea pământului înghesuindu-se, tot pământul era un șoarec care tremura de nerăbdarea de a mă roade bucată cu bucată. Calul nu se mai mișca, înțepenise, prins de copite de ei și încet, încet simțeam cum șoarecii sunt mai aproape de mine, dar nu pentru că ei reușeau să urce pe trupul calului, ci fiindcă începuseră să-i mănânce întâi copitele și apoi încet, încet fluierele picioarelor, până la genunchi. Adică până unde ajungeau tălpile mele. Deci simțeam pe talpă aburii ce ieșeau din gurile lor pofticioase

și îmi închipuiam cum o să mă roadă de desăvârșit, de la tălpi la creștet, vedeam cum aveam să mă topesc curgând în jos burțile numărului lor infinit. Eram în țara lor și erau atât de flămânzi, încât orice mișcare a lor însemna o hăpăitură. Și nu-și iroseau forțele trăgându-mă bunăoară jos și lungindu-mă pe pământ, fie ca să nu-i strivesc, fie ca să n-am parte de o moarte omenească, de om învins, întins pe spate sau pe burtă, de o boală lovit sau de-o mână de ins. La început am avut bucuria că totuși voi muri demn, în picioare, dar asta era prostia mea și apogeul tacticii lor: să-ți dea impresia că mori în picioare, neînfrânt. Și te mâncau de viu. Vedeam calul din fața mea cum se topește pe picioare și vedeam spaima omului din fața mea, care eram eu (căci mă vedeam de două ori, și dintr-o parte și din alta, deodată, adică eu cel din stânga îl vedeam pe „eu" cel din dreapta și invers) și nici nu puteam să strig, n-aveam glas și n-avea cine să m-audă, în afara șoarecilor. Și atunci m-am gândit: O, de-aș vedea un țigan! Sau un lup! Și într-adevăr am văzut un lup urlând și atunci toți șoarecii au dispărut, căci de vezi țigan ori fiară sălbatică, bine îți va merge. Vreau să spun că numai în gând am găsit scăpare și numai în gând am găsit calea spre libertate. Și m-am trezit leoarcă și numai după ce am băut apă mi-am adus aminte că seara vorbisem cu Noe despre Păun și despre vara aceea cumplită când el a dispărut din sat și nimeni nu știa unde a fugit și de ce s-a certat cu Lina, sau s-a temut de mânia lui Ică, sau de ura lui Celce? Vă amintiți, în ultima lui zi toți care l-au întâlnit spun că avea o cămașă albastră, vopsită de Ileana, și că povestea cum o să se ducă el la București să-și cumpere o bicicletă de curse, că e mai ușoară. Era o vară secetoasă și de atâta căldură capetele oamenilor secau și se

făceau noduri toate tulpinile zvelte şi apa pleca din ulcioare ca benzina şi nici nu mai plângeau cu lacrimi cei bătuţi, le secaseră izvoarele ochilor şi se umpluseră de ţărână, de-i dureau ochii pe toţi oamenii şi florile toate şi trandafirii îmbobociseră înghesuiţi şi înfloriseră ca nişte flori negre. Şi pe boi şi pe vaci se subţia carnea şi parcă curgea pe oase în pământ. Şi atunci urmele lui nu s-au mai văzut din sat şi Măria a crezut că e la Bucureşti după bicicletă şi de-abia după vreo trei săptămâni l-a găsit Noe în păduricea de tei dinspre cariera de piatră, rezemat de un tei, stând în fund, cu spatele la tei. Parcă s-ar fi aşezat acolo să se odihnească fluierând sau să citească o carte. Şi de atât stat, albise. Era alb. Adică erau numai oasele albe. Îi mâncaseră şoarecii toată carnea, firimitură cu firimitură. Ileana a ţipat de cum a auzit şi a fugit de acolo şi l-a recunoscut după lungimea oaselor şi după dintele de argint de jos, din stânga. Fusese o secetă cumplită în vara aceea a şoarecilor. Şi eu m-am visat în ţara şoarecilor, fiindcă discutasem cu Noe seara despre Păun, fiul cel mai mic al Măriei şi fratele tău, Veto.

4

Peste sat lumina lanternei lui Dimie clipea ca un ochi de pisică şi chiar dacă el nu putea să observe tot ce se întâmpla în întunericul nopţii prin grădini şi case şi pe uliţi, era mulţumit că era ştiut de toţi că el nu doarme şi poate să vadă şi mai ales că el cu siguranţă este văzut sau ştiut că se

află în plop şi veghează. Cel care fură sau dă foc sau bate în geamul nevestei al cărei bărbat e plecat în câmp sau la oraş, ori sforăie, cel care împotriva legii sau a acelei înţelegeri nescrise dintre oameni care are o putere superioară paragrafelor trecătoare ale trecătoarelor legi scrise comite pasul vinovat chiar de scapă din ochiul rotund al lanternei sale cu douăsprezece baterii (o lanternă specială meşterită de el prin unirea a patru lanterne de vânătoare lungi, tubulare, cu câte trei baterii cilindrice fiecare) tot nu poate scăpa de impresia că ar fi putut să fie văzut şi dacă nu spaima, cu timpul cel puţin neliniştea care tot la spaimă duce ar fi pus încet şi sigur stăpânire pe el, fiindcă Dimie avea practica de partea sa şi în numele ei îşi construise el credinţa că vinovatul trebuie să cedeze până la urmă şi bucuria sa era că numai în faţa sa avea să cedeze, în faţa plopului său, la picioarele sale, îngenuncheat şi spăşit va mărturisi cu groaza de urmări păcatul săvârşit. Paznic neplătit peste avutul şi viaţa sătenilor, după ce ani de zile fusese degeaba plătit, el avea ambiţia să dovedească cu probe că nu mâncase banii de pomană şi nu din prostia lui în timpul cât ţinuse şefia pazei se întâmplaseră atâtea groaznice întâmplări, că nu paza, adică el, era de vină şi trebuia să oprească din mers nişte întâmplări ce nu puteau fi oprite, ci de vină erau magazinele care nu puseseră în vânzare baterii pentru lanternele de vânătoare pe care le scoseseră în comerţ. El fusese adică pus în situaţia (mărturisea el acuma, din plop, zilnic, celor ce voiau să-l audă) tâmpită de-a avea în păstrare o lanternă formidabilă, lungă aproape de-un sfert de metru, o lanternă pentru vânători, formidabilă, însă formidabilă numai atunci când

când avea și baterii și baterii n-avea, nu se găseau. Era doar corpul ei făcut, dar fără focul din ea, și fără asta nu puteai să vezi nici să-ți bagi degetele în ochi. Zicea că în fiecare seară pleca cu lanterna la spinare, ca și cu o pușcă, legată cu o curea, mai mult să-l vadă oamenii că are o lanternă decât să se folosească de ea. În ea își ducea semințe de floarea-soarelui, să nu-și umfle buzunarele și să aibă ce sparge în dinți, să treacă timpul, toată noaptea. Și ori lumea își pierduse încrederea, nevăzând-o niciodată luminând, în raza lanternei, ori nici nu crezuse niciodată în ea și doar se prefăcuse o vreme că e convinsă de tăria ei, nu contează, sigur e că toți îl lăsau pe el să creadă că ei se tem de el și ei își vedeau de treabă. Lanterna avea o formă frumoasă, elegantă, lăcuită, dar înăuntru era goală și în golul acesta Dimie își găsea scuza neputinței sale de paznic oficial, și mai adăuga că de fapt el crede că nici nu fusese paznic și fusese doar plătit pe post de paznic de noapte în sat, la sfat și la cooperativă, ca să nu fie oamenii mai atenți și să se păzească singuri, fusese plătit ca ei să doarmă ca proștii, crezând în el și cei care aveau gânduri să nu fie văzuți, chiar de erau văzuți prin întuneric, ca niște umbre, să rămână nevăzuți și mai ales neștiuți. Cu alte cuvinte, îi zicea Noe, tu ai fost plătit ca să fii chior. Cine putea să nu fie chior, răspundea Dimie, mâncând semințe în plop, dacă nu erau baterii? Așa era timpul, nu existau baterii, puteam eu să fac baterii, aveam eu fabrică de baterii? De ce nu ți-ai luat un felinar, îl întrebase nevasta lui Ghină. Tu ești tâmpită, se înfuriase, Dimie, aici nu e vorba de felinare și de lămpi, aici e ceva special la mijloc, bateria e baterie. Și-am să demonstrez eu că acuma, neplătit, pensionar

adică, o să văd și găinile în ce loc se culcă, tot am să văd. Doamne ferește, se închinase nevasta lui Ghină, n-o să mai pot noaptea ieși pe-afară după pătul că tu o să mă vezi cum îngraș pământu'. Dar eu tot o să ies, să-ți fac și ție o plăcere, să mă vezi și să mă notezi în carnetu' tău de câte ori îmbogățesc eu pământu', că tot mi-a spus doctorul de la oraș că trebuie ca să mă vindece de ce am la burtă de tot ce trece prin minte ca printr-o rață (cu toate că eu i-am spus că laptele e de vină, el mă scoate noaptea afară) să-mi număr scaunele (și când eu i-am spus că știu câte scaune am în casă m-a bătut pe umăr și mi-a explicat râzând pe sub mustața lui de armăsar bătut în cap de brumă că el zice așa la altceva și mi-a spus la ce) și cum eu nu știu să număr (nu că nu știu, știu, dar uit), numără-mi tu scaunele și trece-le în carnet și o să-l trimit pe doctor la tine după ce faci adunarea. Dar eu tot pe-a mea o țin; laptele e secretul, și de el nu mă las că de m-aș lăsa de el ar trebui să mă las și de băutură (că una se omoară pe alta, laptele stinge în mine băutura și-o dă ca pe cenușă afară din casă) și de băutură nu mă pot lăsa, fiindcă atunci nu mai am după ce să beau lapte și eu beau lapte de când eram mică și văd că e bun că și la oraș scrie pe toate gardurile: beți lapte!

Convingerea fundamentală a lui Dimie era că vinovatul dacă-l vede pe el, Dimie, chiar de el, Dimie, nu-l vede pe vinovat, vinovatul de câte ori îl va zări ziua sau îi va vedea noaptea raza lanternei va tresări și până la urmă tot se va da cuiva de gol, fiindcă nu poți trăi închis în tine când farul unei lanterne mereu plutește peste capul tău și mereu te bate în ochi când nu te-aștepți. Și directorul Moise povestea că el crede în raționamentul lui Dimie, deoarece Dimie simțise pe propria sa piele ce înseamnă o lanternă

care ţi se pune în ochi când vrei sau când nu vrei. Când murise Păun, ultimul care-l văzuse plecând din sat se spune c-ar fi fost Dimie, însă nu se ştie precis când şi unde şi Dimie şi acuma spune că nu el ar fi fost ultimul care l-a văzut pe Păun viu: că l-ar fi văzut peste zi, pe lângă biserică, nu şi seara când Păun ar fi părăsit satul. Ică ştiind sigur că Dimie îl văzuse ultima dată viu pe Păun, şi cum Dimie nu recunoştea, i-ar fi pus într-o seară, la Ică acasă, pe întuneric, lanterna în ochi şi iar fi spus că de se mişcă şi nu priveşte lanterna îl znopeşte în bătaie şi Dimie privise raza lanternei, dar nu spusese ce voise Ică să spună şi atunci Ică îl ţinuse în noaptea următoare până dimineaţa închis în casă la el, la Ică, cu lanterna o vreme în ochi şi o vreme, când obosise Ică, şi se culcase, doar aprinsă, pusă pe masă cu lumina luminând rotund tavanul. Şi în fiecare noapte îl tot controlase pe unde îşi făcea el veacul de paznic şi-l orbise cu lanterna şi luminase pe lângă picioarele lui Dimie cu lanterna şi pe lângă garduri şi pe lângă fântâna de lângă casa lui Celce, şi cumpăna fântânii lui Celce, până ce Dimie între patru ochi cu Ică recunoscuse ce voise Ică să audă. Asta credea directorul Moise că-l face pe Dimie să fie convins acum de puterea miraculoasă a lanternei. Şi dacă raţionamentul directorului jumătate era adevărat, jumătate era mincinos. Dimie credea că lumina obsedantă a lanternei poate să facă minuni, dar lui Dimie Ică nu-i pusese lanterna în ochi şi nu-l urmărise cu farul ei ca să spună unde l-a văzut pe Păun viu ultima dată, ci ca să nu spună unde l-a văzut pe Păun viu ultima dată, fiindcă ultima dată Dimie l-a văzut pe Păun viu şi întreg în pădurea cu tei.

Raza lanternei lui Dimie trecea acum peste acoperişurile caselor şi peste copacii desfrunziţi, lumina drumurile şi bătăturile veghind peste liniştea şi viaţa oamenilor şi

peste moartea mătuşii Măria. Şi la această lumină văzui o clipă în drum faţa Ilenei. Şi nu ştiui dacă mă înşel sau nu şi aşteptai iarăşi raidul neliniştitului far al lui Dimie. Era Ileana, mă convinsei mai ales când o văzui păşind în curtea mătuşii. Se lăsă o tăcere care era mai mult a nedumerire. Vru să se strecoare nevăzută printre bărbaţi şi femei, dar ca la un semnal misterios şi cei care nu o văzură şi nu ştiură despre ce e vorba se dărură în lături aproape instinctiv ca în faţa unei primejdii de moarte sau a unei flăcări negre şi se făcu un coridor de oameni – şi ea fără să se oprească şi ţinând capul nu pe sus, trufaşă sau sfidătoare şi nici aţintit în pământ, ruşinându-se, ci omeneşte, se îndreptă spre scările de piatră, s-ajungă la patul mătuşii.

– Hui, căţeaua! Păzea căţeaua! se auzi vocea Gichii, sora Vetei, şi atunci Ileana se opri o clipă de parcă n-ar fi auzit bine. Ce cauţi aici, fâlfo? se îndreptă Gica spre ea prin lume, ce cauţi târâtură aici, blestemato, ce cauţi, moarteo, aici, venişi să te ţesăl, să-ţi scot ochii, la ce venişi, iapo, la ce?

Şi în faţa glasului care nu părea de loc că minte, Ileana se opri şi nedumerirea ei de-o clipă se prefăcu în mânie şi se încruntă şi parcă vru să se repeadă ea la Gica şi s-o prindă de păr şi să măture cu ea bătătura. Se stăpâni, nu din mândrie, ci parcă plină de durere. Ochii ei se plecară zicând că nu era cazul să se ia de moaţe în văzul lumii, acum, cu Gica, fata mătuşii Maria, ci că sora lui Păun, Gica, nu ştie ce vorbeşte. Şi parcă Gica simţi aceasta şi ca să-i arate că nu e căzută din dud şi ştie ce vorbeşte, ridică mâinile, arătând-o şi întrebându-i pe cei de faţă:

– Ce caută, lume, lighioana aici?!

Şi deoarece se auzi un murmur şi ochii femeilor priviră întunecaţi spre Ileana, Gica se repezi la ea şi-o prinse de

păr și dintr-o dată dădu cu ea de pământ și începu s-o târâie pe bătătură de păr, țipând de parcă ținea în mâini chiar pe talpa iadului.

– Huo, striga și o târnuia și o lovea pe unde putea cu picioarele. Huo, strigă când o scoase pe poartă afară și o aruncă în șanț. Huo, cățea! Ptiu! o scuipă și închise poarta. Huo, lepădătura dracului!

Nimeni nu-i zise nimic rău Gichii, fiindcă nimeni nu uitase că Ileana era fata lui Ică și datorită ei Păun fusese omorât și datorită ei mătușa și toți ai ei fuseseră trimiși la Frumușica. Și toți și-l amintiră pe Ică, și pe ea imediat aproape o uitară și toți începură să vorbească despre tatăl ei. Ică avea un ochi de sticlă, dar nimeni nu știa care ochi e de sticlă, dreptul sau stângul, atât erau de asemănători. Te privea, privind prin tine, parcă fără să te vadă, rece, ca un mort.

– Doamne, își făcu Veta o cruce înspăimântată.

Ș fusei sigur că teama nu-i venise de la moartea ce da târcoale mamei ei, ci de la ochiul de sticlă a lui Ică pe care, fără să fie el de față sau prin apropiere, îl simțea în ceafă, rece, (acel gol ca o răsuflare de mort), rece și fix, cu pupila neagră ca un diamant nemaivăzut.

5

Gogu, bărbatul de-al doilea al Gichii, într-o seară, la cooperativă beat de spumă de drojdie și de bere, a furat un sac cu sare din odaia unde Celce, președintele coopera-

tivei, și în același timp singurul vânzător, ținea mărfurile depozitate și închise cu un lacăt pus la o bară de metal ce trecea ca o chingă peste ușa încuiată cu cheia. Și Gogu a făcut trei luni de pușcărie. Însă înainte de a se judeca procesul s-a înscris cu Gica în gospodărie căci Celce, bărbatul Ilenei, le spusese că dacă nu mai rămân pe de lături scapă de pedeapsă. Gogu a dat pământul lui, cu cerere și iscălitură, gospodăriei, înscriindu-se ca membru, și Gica a dat și ea separat partea ei de pogoane, cu cerere și iscălitură, și seara au și băut aldămașul cu Veta și cu Rița și cu toate neamurile, ca și cum ei ar fi făcut o afacere, cumpărând ceva deosebit. Celce le-a dat băutură pe datorie, mai ales bere, și le-a spus că-i pare bine că lor le pare bine și trag un chef de bucurie c-au scăpat de pacostea și mizeriile proprietății private și Gica mergând spre casă cu sticlele de bere în papornița l-a băgat în privata mă-sii cu toate prostiile ce le-avea el în cap, și cu cuvintele lui mari cu tot (mizeriile proprietății private), fiindcă ei se-adunaseră să chefuiască toți cu spumă de drojdie și cu bere, mâncați, cum fusese în seara când a furat Gogu, și să vadă dacă-l apucă pe cineva dorul la beție să fure sare. Bărbații, și Gogu, s-au îmbătat de probă și până la urmă au uitat de ce s-au pus pe băut.

Adevărul e că ei s-au îmbătat de necaz c-au dat tot pământul și și tot ce-au avut în curte, căruța, caii, vacile și oile pentru un sac de sare. Și-au băut și de bucurie că totuși n-au plătit sacul cu mai mult și cu pușcărie groasă pentru Gogu. Dând totul, rămăsese el liber. Nu le-a părut rău după pământ, el e ceva de care nu-ți poate părea rău imediat, nu vorbești cu el și nu-l asculți și te-ntâlnești cu el destul de rar, când îl ari și-l sapi și culegi rodul ce ți-l dă și

nu-i auzi în fiecare zi răsuflarea cum o auzi unei iepe, bunăoară. De mila iepei au plâns, mai ales Gica și fie-sa Florica. Era o iapă albă, cu stea în frunte, blândă și puternică. Puteau și ele s-o încalece și să meargă cu mâncare în câmp, fără căpăstru, ținându-se doar c-o mână de coama ei. O să dea de dracu acolo, zicea Gica, o să-și bată toți joc de ea, și n-o s-o adape la timp și-o s-o pună la cine știe ce cal nenorocit, să care ea tot greul. Într-o zi când s-a dus s-o vadă la grajduri, Gica l-a auzit pe un îngrijitor zicându-i iepii: Na sare, na sare. Adică iapa avea să mănânce sare acolo în loc de iarbă și fân dacă Gogu furase sacul și din cauza sacului îi băgase pe toți ai lui, cu cai cu tot, la gospodărie. Procesul a avut loc și o apucase pe un drum rău, de-a trebuit să vândă mătușa Măria o vacă (Gica nu mai avea ce vinde) și un porc, ca să plătească avocații. Era furt din „avutul obștesc" și furtul acesta era mai al dracului decât de-ai fi furat aur. Și Celce până la urmă a avut dreptate: de nu se înscria, pușcăria era cât casa pe capul lui Gogu, dar așa, înscris, a scăpat cu trei luni de închisoare.

– Ne înscriam noi la ei, zicea Gica, că tot n-aveam ce face, dar să ne mai fi lăsat să răsuflăm singuri, să muncim noi pământul nostru vreo cinci ani și să ne punem la punct. Pe urmă, să fie al lor. Am fi avut în cinci ani tot ce ne trebuia în casă pentru fete când or fi mari, și nu ne-ar mai fi fost teamă de ce-o să fie.

– Vă e teamă, râsese Celce, neînțelegându-i parcă teama sau voind ca ea să precizeze din nou, să audă și alții, de ce se temea, însă Gica își strânse repede gândurile și râse ca o proastă și răspunsul rămânând în coadă de pește nu mai avut nici o altă replică și nici o urmare. Dar din

clipa aceea o ușoară neîncredere o învălui. Gogu nu se da în lături din fața sticlei, dar de furat nu fura nici lubenițe, nu de teamă, ci din lene. Fusese atât de beat încât nu știuse ce face, cum mărturisise la proces recunoscând c-a furat acul din magazie, spărgând întâi lacătul cu o rangă de fier și apoi dând cu fundul în ușă până o spărsese. Era gălăgie la bufet, unde servea Celce și nu se putea auzi nimic. Luase sacul și plecase cu el pe poteca din grădina directorului Moise, să nu se-ntâlnească cu cineva. Și milițenii și Celce îl găsiseră în șanț, cu sacul de sare lângă el. L-au sculat și el n-a recunoscut în prima clipă c-a furat sacul, cum nu recunosc hoții. Apoi a recunoscut și la proces a povestit totul așa cum crezuse el c-a furat, nu cum știa, căci nu-și amintea absolut nimic de spartul ușii și de sac. Povestise ce bănuise el și ce aprobase Celce, în discuțiile cu el, de dinaintea procesului. Și era curios pentru ea că bărbatu-său, deși ei îi spusese că nu-și amintea nimic, și la proces începuse prin a povesti că nu-și amintește nimic, fusese judecat după ce mărturisise apoi că spărsese ușa și lacătul și luase sacul. Ori dacă nu-și aducea aminte de nimic, și i se dăduse o pedeapsă pentru că furase inconștient sacul (și se înscrisese în gospodărie, deci era om cinstit, de nădejde, cum vorbise Celce din partea cooperativei) atunci nu mai trebuia luată în seamă istoria cu spartul ușii, a lacătului, cu veselia de la bufet, căci era aiurea să știe cineva atât de bine aceste amănunte dacă el făcuse totul fără să-și dea seama, mort de beat. Undeva Gica simțea că nu se potrivesc lucrurile, dar nu le mai cercetă dedesubturile fiindcă, se gândi tot ea, poate în această nepotrivire se găsea și pedeapsa ușoară pe care o luase Gogu.

Cu timpul, pedeapsa fiind ispășită, gândurile ei nu se mai temură de nepotriviri, nu mai avea ce pierde ca să tacă, și atunci începu să vorbească și să întrebe, nu pe Celce direct și nici pe alții de la care știa că n-o să primească un răspuns, ci vecinii și femeile de seama ei: dacă lui Gogu al ei, știind că e mort de beat în șanț (poate și fusese îmbătat, atunci n-avusese bani cu el) i-au pus unii un sac de sare la cap să-i facă bucluc? Și cum nimeni nu-i dădu nici un răspuns, în această tăcere a tuturor ea găsi răspunsul și atunci nu mai întrebă, spuse direct, la cine voia s-o audă: l-a îmbătat Celce pe Gogu la bufet, că el plecase numai cu bani de chibrite, să cumpere două cutii, și pe urmă a spart el lacătu' și ușa magaziei, a pus un sac de sare lângă Gogu și a chemat milițienii. Și Gogu meu, prost ca și mine, și-a luat avocați să-l apere, și s-a apărat și el la proces, crezându-se cumva vinovat de furt, zicându-și că omul la beție multe face și la trezie nu mai știe de el. Și Celce pe asta s-a bazat: pe neputința omului de a ști la beție ce face și pe ce lume se află.

Apărându-se Gogu dăduse tuturor siguranța vinovăției sale. Și el nici acum nu era sigur că nu furase sacul. Pentru Gica era sigur că nu pusese mâna pe el și că Celce voise să-i lase goi, cum zicea ea, fără pământ, ca să-și facă el un merit la raion mai târziu când satul avea să fie trecut printre primele din regiune unde se încheiase colectivizarea.

Și după ani de zile când poveștile începuseră să se uite și lumea se liniștise, împăcându-se cumva cu noua stare de lucruri, se află că și alții intraseră în gospodărie tot ca Gogu: furând sare. Alții mai furaseră și saci de zahăr, și

colaci de sârmă, și saci cu biscuiți, dar dacă obiectele furate erau mai deosebite, cauza era aceeași: beția până la inconștiență. Și atunci au început să se întrebe, gratuit, bineînțeles, căci nimic n-avea să se mai răscolească și să se îndrepte, dacă numva Celce le pusese ceva deosebit în băutură. Și mai ales de ce nu-și dăduseră unii seama că toți intră în gospodărie după ce au furat câte ceva? Nu-și dăduseră, deoarece erau două probleme diferite, una, să intri în colectiv, și alta, furtul. Erau separate și se băteau cumva cap în cap pentru cine le-ar fi adunat și judecat împreună, dar logice perfect după judecata lui Celce. Căci siguranța că Celce aranjase totul nu mai era acum doar în mintea Gichii. Doar Dimie avea altă părere: Celce v-a făcut un bine, zicea el, dacă nu vă spunea să intrați în gospodărie, putrezeați prin pușcărie și în loc să-i mulțumiți scoateți coarnele! Doar au furat și alții care nu s-au înscris, hoți de meserie sau de ocazie, au spart cooperativele și au intrat ca în codru! Era adevărat, hoți de meserie băteau satele și furau și hoți de ocazie le călcau pe urme, la fel de pricepuți. Era adevărat, recunoștea și Gica, multe furturi au fost și pe la oameni și pe la cooperative. Dar poate să fie adevărat și ce zic eu, că Celce știind de toate astea, te momea cu băutură și pe urmă după ce te băga până la gât în spurcat, îți întindea mâna să te scape, spunându-și cum ți-e salvarea. El știa, porcul, de la început că trebuie să te lase gol de pământ, să fie el lăudat și ținut mai departe în post, (cine știa sigur cum merg treburile politice în sat dacă se înscriu oamenii de bunăvoie, lămuriți sau forțați?) și de aia te îmbăta cu spumă de drojdie amestecată cu cenușă.

Dar aşa era vremea şi aşa erau pedepsele, unii să se teamă şi alţii să nu mai facă din nou ce făcuseră. Boierul, sărac de nu-i ardea nici focul în vatră, a furat şase pari din gardul vecinului să facă foc sub ţuică, să le-o dea fiartă vecinilor şi rudelor, prietenilor, de bucurie că-i făcuse nevasta un băiat. N-avea nici gard la casă Boierul. „I-am luat ca să-i pun la loc, zisese el la proces, n-aveam alte lemne la îndemână, bucuria nu e întreagă fără ţuică fiartă". Pe bucuria asta primise un an şi jumătate.

– Toate se plătesc scump, numai moartea de om nu se plăteşte de loc, zise Gica venind de la poartă frecându-şi palmele de poalele fustei, să nu mai rămână printre degete cu fire din părul Ilenei. Şi asta vine ca o neruşinată în bătătura noastră, după ce că omu-său l-a omorât pe Păun.

– Crezi? întrebă preotul cu acel fel al său de a pune întrebarea, dând răspunsul cu acelaşi cuvânt fără semnul întrebării.

– Ce să cred, e sigur, nu mai aşteaptă Gica să se facă linişte, ori să mai întrebe şi altcineva, ori să răspundă în locul ei. Nu v-amintiţi? Nu murise Păun şi Celce zicea prin sat: Peste o săptămână nevastă-mea o să-mi coase o cămaşă albastră şi o să-mi spele izmenele cu săpun, că mă duc la oraş să-i cumpăr o basma neagră, că vrea să arate mai frumos, negrul o face mai frumoasă. De unde ştia Celce cu ce-i stă holerei mai bine, doar ea nici nu-l lăsa s-o privească. Şi de unde ştia c-o să-i coase o cămaşă albastră, ca lui Păun, şi-o să-i spele izmenele cu săpun, pocăită adică? Şi zicea el că butonii din cămaşa albastră a lui Păun o să-i vândă Păun ca să poată pleca la Bucureşti, că erau butoni de aur făcuţi de Ileana din toartele ei de aur şi

costau mult. De unde ştia el că Păun o să-i vândă lui butonii, de se lăuda? Viţelul nici nu l-a tăiat şi muşterei pentru piele a găsit. Şi la o săptămână după ce n-a mai fost văzut Păun prin sat el a venit la cooperativă şi-a vândut ţuică îmbrăcat într-o cămaşă albastră, şi cu butonii de aur la mână. Zisese că i-i vânduse Păun, martor fiind Dimie, în seara când plecase din sat. Vedeţi, el nu s-a temut de loc, de-atunci, c-o să se afle adevărul. Sau c-o să plătească. Ştia că toate urmele fuseseră astupate, toate găurile închise cu ceară.

Văzusem şi eu oasele albe ale lui Păun. Din bărbatul ce încălzise atâtea femei nu mai rămăsese nici o amintire. Parcă era un străin. Rămăseseră doar oasele, care la toţi oameni sunt aproape la fel, încât ele par o uniformă pe care oamenii o poartă în interiorul lor. În scheletul ce putea să fie şi al unui ins omorât acum de mie de ani, moartea desăvârşise ce-avea de desăvârşit, stinsese nu numai viaţa, ci şi orice urmă a ei, orice amintire a plăcerilor cărnii, a nopţilor de pe acoperişuri, şi a femeilor ţinute de el pe genunchi încă de foarte tânăr, – desăvârşirea ei fusese impecabilă, căci ştersese nu numai urmele vieţii, ci şi urmele crimei. Nu puteai să vezi sau să afli de fusese înecat sau bătut uşor şi temeinic în părţile moi ca să nu-i strice oasele, dar să-i zdruncine mortal orice fibră şi celulă, ori împuşcat prin inimă, de aproape, ori spânzurat, ori altfel în cele atât de infinite posibilităţi de a omorî un om. Nici o urmă. Hoarda de şoareci desăvârşise ce moartea începuse bine şi gândise cum vor desăvârşi şoarecii totul.

Scheletul era atât de impersonal, încât putea să fie al oricui (chiar al celor vii, aflaţi de faţă), ca o imagine a

morții ce întotdeauna lucrează la fel, ca și cum ar omorî în decursul nesfârșit al anilor nu un număr nemăsurat de oameni, ci ar ucide de fiecare dată același om.

Mătușa Măria era atunci lângă mine. Nu plângea. Privea chiar fără să se mire ce mai rămăsese din Păun și cu palma doar scutura frunzele galbene ce căzuseră pe fiul ei.

– Mă și mir cum n-a murit ea atunci, mama, zise Gica, sau de ce n-a murit de câte ori a văzut prin câte a trecut, că putea să moară de-o sută de ori, nu ca acum să moară din nimic, o singură dată.

6

– Tăceți, vorbește, se auzi o voce.

Ne-am ridicat de pe scaune. Unii s-au repezit la ușă și-au intrat în casă, ori au rămas pe tindă. M-am dat lângă fereastra pe care cei dinăuntru o deschiseseră să mai se schimbe aerul, și m-am urcat pe-un bolovan și am privit înăuntru. Tot n-aș fi intrat în cameră, ținând la convingerea mea, dar voiam s-o aud pe mătușa vorbind și s-o văd prin fereastră, crezând cumva că astfel nu trădez regula pactului ce-l făcusem cu mine: să nu calc pragul. Mătușa nu vorbea și nici n-o vedeam prin mulțimea de bărbați și femei din jurul patului ei. Nimeni nu se mișcă, așteptând, și înțelegând parcă acest detaliu, mătușa oftă șuierat. Și iarăși fu liniște și cei dinăuntru se mai răriră, trași de mână, afară,

și de Gica. Și atunci o văzui pe mătușa: sta întinsă pe pat, cu o pernă mare sub cap, acoperită cu o pătură țesută de ea. Avea ochii închiși și respira greu și aproape la fiecare respirație ducea mâna dreaptă la inimă și apoi o lăsa ușor să cadă lângă ea ca s-o readucă lângă inimă, într-o mișcare ce mi se părea un semn de automatism inconștient. Unchiul Vasile stătea pe pat lângă ea și-o ținea cu amândouă mâinile de mâna stângă ce părea mai potolită, dacă nu chiar moartă – căci o mângâia într-una cu mișcări apăsate ce semănau mai degrabă cu o reanimare a sângelui obosit și începând să înghețe în degetele stângi ale mătușei. Ardea lampa, dar lângă sobă, discret, o lumânare fusese aprinsă și așezată într-o cană de plic.

– Of, of, of, zice mătușa, ținând ochii tot închiși și deodată, ușor, ca de pe altă lume începu să cânte:

– Frunză verde rozmarin
Vai de voinicul străin
Numai luna îl iubește
Soarele îl încălzește...

Uța și cu mătușa Ana, mama ei, veniră lângă mine și se urcară pe niște scăunele. Mătușa Ana începu să se smiorcăie și Uței nu-i plăcu și-i dădu un ghiont și-i zise:

– Taci fato, n-o auzi cum cântă?

Îi zicea mamei ei fată.

– Se chinuie, își suflă mătușa Ana nasul, se zbate, nu cântă.

– Ba cântă, fato, ascultă mai bine...

Şi ca şi cum ar fi auzit-o, mătuşa Măria cântă mai departe:

– Trece-n jos, se duce-n sus
Nimeni nu-i dă vreun răspuns bun
Nici nu i-l dă de ajuns...

– Vezi, o înghiolti Uţa înveselită, vezi, fato, vezi?
– Se zbate, nu se lăsă convinsă maică-sa, se luptă cu afurisita de boală, nu se lasă bătută...
– Se pune pe picioare, ascultă ce-ţi spun eu, zise Uţa. N-o auzi ce glas are, ăsta e glas de om care moare?
Şi mătuşa Măria n-avea glasul de loc schimbat, nimic nu se pierduse în vocea ei:

– Suie-n deal, coboară-n vale
Nici o mândră nu-i stă-n cale
Trece sate-n curmeziş
Şi dumbrave în lungiş...

– Ăsta era cântecu' ei de fată, zise mătuşa Ana, da' de dus tot se duce, nu m-nvăţa tu pe mine. Se moare şi-acuma cum s-a murit întotdeauna, şi-acu' o sută de ani, când te-apucă, te duce, poţi să cânţi, să râzi, să faci ce vrei, absolut ce vrei, tot ce vrei poţi să faci. Povestea tata că străbunicu' bunicului lui Boieru' seara s-a culcat ca omu' cu muierea şi peste noapte a ieşit pe-afară şi s-a pus înaintea casei şi nevasta auzindu-l, i-a strigat din casă: Bine, mă, când te-ai mai pus tu aici? El s-a dus la gluga de coceni şi nevasta s-a dus după el şi el a întrebat: „Ce-i cu blănile astea aici?" Şi

nu era nici o blană. Şi el a zis! „Şiş capră!" Şi nu era nici o capră, ei n-aveau capre, şi-a mai zis: „Şiş capră" şi-a murit lângă gluga de coceni, răstindu-se la capra care nu era, zicându-i: „Şiş capră!"

– Vede-o mândră fetişoară
Ca un pui de căprioară
El îi zice: dragă, stăi,
Ea în lături se dă, măi
El îi zice: vino-ncoace
Ea-i răspunde: n-am ce-ţi face...

– Cântecu' ăsta l-am auzit cântat de ea când eram mici şi-ăi bătrâni ai noştri erau la cânepă... Măria a furat atunci un stup nu ştiu de unde şi a fugit cu el în spinare, ţinându-l la gură astupat cu un pumn de ţărână, şi în salcâmi, în boji a desfăcut stupul şi a luat mierea din el cu faguri cu tot şi-a băgat-o în sân, sub cămaşă, şi-a venit acasă, lăsând acolo stupul. Ne-a adus la noi ai mici, că ea era cea mai mare, miere să ne îndulcim. A venit într-o fugă pe drum, să n-o vadă cineva ce are în sân, şi acasă, ne-am pus toţi fraţii şi toate surorile pe miere cu degetele şi cred c-am terminat-o, că Măria s-a uitat la noi ca la nişte nesătui şi atunci şi-a dat jos cămaşa de pe ea şi noi atunci am lins cămaşa Mării prin pieptul ţâţelor că era plină de miere, noi, surorile, că era dulce cămaşa ei şi mereu a fost dulce pentru noi. Mereu ne aducea în ea prune şi nuci, gutui şi din ce-aducea ea ne umpleam burţile. Şi când noi hăplăiam, ea ne cânta cântecul ăsta, râzând. Acuma nu râde, îl cântă altfel, nu-l auzirăţi că-l cântă altfel?

– Nu l-am auzit cântat înainte, zise Uța.

Mătușa Măria tăcuse și buzele i se albiseră de sete, se cojiseră. Unchiul îi puse apă pe buze cu lingurița. Se liniști, apa o răcori.

– Ea nu s-a gândit niciodată că se duce, niciodată n-a vorbit despre asta, de parcă nici nu trebuia să plece de-aici niciodată, zise mătușa Ana. Anul trecut a vândut ce-a mai avut – oile și doi purcei – și-a luat nouă sute de lei pe care i-a pus la C.E.C. Să aibă dacă o muri, a zis Vasile și ea când l-a auzit l-a întrebat: Ce te apucă de nu tăcuși, omule? Vasile se gândise la bătrânețea ei și la bătrânețile lui, nu spusese cine să aibă dacă o muri, el sau ea, dar ea nu voia parcă nici el să moară. Pusese banii la C.E.C. cu gândul să-și cumpere un On al meu, cu tat-o, Uțo, un car în parte, și să pună vacile la car și să mai poată căra și aduce ce-au nevoie pe lângă casă, când vor, că de la cooperativă nu-ți dă când vrei car sau căruță – și ei doar erau oameni bătrâni și nu mai puteau aduce acasă numai cu spinarea ce-aveau de adus. Sunt bătrâni și ei, ca și mine, și cu spinarea e greu să cari ce-ai nevoie. Că ne-am făcut din spinare car. Din spinare și din cap. Să aduci tu la bătrânețe pe cap sacul cu dudău pentru porci. S-aduci în cap târna cu varză, s-aduci cu capu' sacu' cu castraveți pentru murat. Porumbul pe care-l mai furi pentru găini. În cap, în cap, îți mecesc creierii de-atâtea țâțânări și bătăi în cap la tot pasul. Bătrânii altădată trăiau mult, că nu munceau. Munceau copiii pentru ei – ei doar stăteau pe-acasă și-aveau grijă de nepoți, și de gătit, și de orătănii. Acuma de bătrâni nu se mai îngrijesc copiii, unii sunt plecați la serviciu, alții au casele lor, nu se mai îngrijește nimeni, îi lasă să

moară mai devreme – că muncesc, ca să aibă ce mânca, până închid ochii. Ca mătușa asta a voastră. A fost și în toamna asta la cules de porumb zile în șir, în loc să stea acasă cu boala ei de inimă și de năduf. A murit cu zile. Asta e, cu zile, zise mătușa Ana ca pentru ea, nebăgându-ne în seamă, punând amândouă mâinile pe pervazul ferestrei și vorbind încet ca și cum ar fi vorbit cu peretele casei, s-ar fi spovedit lui și ferestrei. Doctoru' ăsta din sat n-a venit s-o vadă, că era la ședință la Câmpuleț, iar când s-a dus la spital la Turnuvechi n-au primit-o: că n-au avut locuri. Dar cum i-a spus o soră de la spital pe care o cunoștea Măria: n-au primit-o că ea, Măria, nu cunoștea pe nimeni mare acolo care să-i dea loc în spital. Și nici n-a dat din urechi ca medicul șef s-o primească. Ea, ca țărancă proastă ce era, a crezut că e de-ajuns să fie bolnavă ca să fie primită în spital, dar vezi că peste tot oamenii au fiecare legile lor. Cum să dea ea femeie bătrână și bolnavă din urechi, n-o vedea ăla cum arată, mai trebuia să-i împingă ceva pe sub mână? Nu s-a gândit, proasta de ea. N-au avut locuri, pentru ea nu s-a găsit loc niciodată, bine că se găsi acuma un loc la moarte. A plouat în toată ziua aia de luni când ea s-a plimbat în Turnuvechi de la un spital la altul, pe jos, cu fie-sa Rița și a răcit și mai tare. A venit seara cu autobuzul în sat și a căzut la pat și nu s-a mai ridicat. Uite, azi e aproape o săptămână de când zace; și în timpu' ăsta ea n-a mâncat fir și n-a băut decât apă. A fost tare muiere, o săptămână s-a bătut ea cu moartea și nu s-a lăsat, horcăiau plămânii în ea, și nu s-a lăsat, ardea ca focul carnea pe ea, și nu s-a lăsat; horcăia moartea în ea sau viața horcăia în ea sugrumată, dar nu s-a lăsat doborâtă soru-mea Măria. A fost muiere

tare soru-mea. Şi în timpu' ăsta doctoru' tot n-a venit s-o vadă – a plecat iar la o şedinţă. Că şi doctorii ăştia mănâncă pâine din şedinţe, nu din ce fac cu bolnavii. Dacă eşti bun cu gura la şedinţe, eşti doctor bun. Şi-a trecut prin sat adus cu salvarea spitalului din Câmpuleţ să-şi ridice salariul, că şi salvarea asta, uşura-m-aş în ea, umblă numai după vin şi după ţambaliste. Unii spun că într-o zi a fost la un pocher la Turnuvechi cu doctori prieteni de-ai lui şi în sat a zis că e la instructaj. Aşa că Măria muri cu zile. A fost săptămâna trecută la cules de porumb şi-a găsit vaca pe la Tufanul Buzatului, în mijlocul câmpului şi i-a pus în coarne brăcirile şi-a adus-o acasă. O pierduse de câteva zile. Era o vacă nebună – şi atât a tot tras de ea până în sat c-a ajuns acasă cu cămaşa leoarcă. Şi-a schimbat cămaşa şi-a plecat iar la porumb, să-şi facă zile. Şi atunci a lovit-o boala întâi. C-aşa e neamu' nostru lacom de muncă. Dar de n-ar fi, omu' ar muri de foame, şi mai ales de neîndestulare. Iar de munceşte cum munceşte, moare de prea multă muncă, cum a murit ea, nu de bătrâneţe, nici de amar. De muncă şi de nepăsarea altora. A murit mai rău de cum se murea înaintea rândului nostru de oameni, mai rău de cum mureau rândurile de oameni dinaintea noastră. Atunci nu munceai atâta şi nu sperai ca prostu' să te vindece alţii, doctorii plătiţi de stat. Încercau să te vindece ai tăi, măcar încercau. Dar acum Măria a murit aşteptând doctorul, sperând ca o proastă. Şi n-a primit nici un bob de medicament cât a zăcut şi n-a văzut picior de doctor, că el era la şedinţă. Muri cu zile, aci găsi loc.

– Mai taci, fato, din gură, unde vezi că muri? Nu moare, taci şi nu mai vorbi de ea de parc-ar fi murit! Ei

drăcia dracului, ce-ţi veni, ori nu eşti nici mata întreagă la minte?! Ce te-apucă?!

– Păi ce zisei? o privi ea mirată pe fie-sa. Ce zisei, fă? Ha, ce zisei de mă faci tu neîntreagă la cap? Vezi cum vorbeşti, c-odată îţi dau lipa! Ori tu crezi că dacă te-ai făcut mare nu te mai pot lua de moaţe?

– Ană, strigă mătuşa Măria, Ană, adu furca de tors!

– Du-te la ea, te cheamă, o înghionti Uţa.

– Tu eşti năroadă, nu vezi că aiurează?

– Du-te, fato, la ea!

– Ano, adă, fă, furca, ce eşti surdă?

Cei din casă se uitară întrebători unii la alţii. Uţa, auzind din nou c-o cheamă pe maică-sa se zgribuli de frig şi tăcu.

– Constanţo, bagă puii ăia în coteţ că vine ploaia, zise mătuşa Măria. Urico, aprinde lampa că veni seara. Uite la ea, n-aude!

– Face ordine, zise Uţa.

– Aiurează, îi răspunse mamă-sa.

– Aşa vă punea pe toate la lucru, când eraţi mici, nu mi-ai povestit tu că făcea ordine cu voi?

– Degeaba, acuma aiurează.

Dar mătuşa Măria se ridică în capul oaselor, sprijinindu-se cu coatele de saltea, deschise ochii şi zise:

– De ce nu vine Ana la mine? Ano, tu n-auzi că te chem, pe unde umbli?

– Du-te, fato, o înghionti Uţa.

– Aiurează, nu vezi că e moartă?

– Du-te la ea, ce, ţi-e frică?

– Ano, tu eşti surdă? Unde-ai pus nucile? Vreau să mănânc nuci cu pâine.

– Aiurează, nu vrea acuma nuci, mai demult cerea ea nuci...

– Mumă, zise mătuşa Măria, Ana a pitulat nucile.

– Vezi, ţi-am spus că nu ştie ce zice, ţi-am spus? îi zise Uţei.

– Mumă, n-auzi, mai zise mătuşa Măria şi se lăsă uşor pe pernă şi toată lumea fu convinsă acum că nu ştia ce vorbeşte. Mumă, uite-o pe Ana cum suflă în lampă... Se stinge soarele meu, priveşte Iujo, că o lampă s-a stins şi noaptea vine repede! S-a răcorit şi tata e la biserică... Şi vin raţele sălbatice în zbor, ca nişte îngeri luminaţi, acoperă tot satu', tot satu' e plin de raţe. Auziţi? N-aude nimeni. Mumă, raţele sunt surde. Dă-mi apă, Trăiene! Vine noaptea, trece peste mine, mă acopere... Auzi, Ană?

– Aiurează. De ce mai strigă? De ce mai vrea ea să trăiască? De ce se mai chinuie? Ce mai are ea de câştigat, ce mai vrea? Fetele, de bine de rău, trăiesc, nu sunt ele fericite, dar trăiesc. Ori cu ea ori fără ea, ele trăiesc. Copiii i-au murit, şi nepotu-său, copilul lui Manoilă, i s-a stins numele, ce mai vrea? De ce te mai zbaţi de pomană, Mărio? zise ea încet. Ce mai vrei tu, că de pierdut nu mai ai ce pierde, ai pierdut totu', ce mai vrei? Să faci alţi copii, nu te uiţi la tine că ţi-a secat puterea ta de-a trăi şi puterea de-a mai face şi pe alţii să trăiască, eşti bătrână, Mărio, taci, nu te mai zbate, nu mai ai nimic de câştigat, şi doctoru' nu vine, nu mai e nici o speranţă, Mărio, nici o speranţă, degeaba te mai zbaţi, Mărio, zău, Mărio...

– Iar vorbeşti prostii, trezeşte-te, o înghioti Uţa pe maică-sa. Omul până nu e mort se mai poate vindeca.

– De ce să se vindece? De ce să trăiască? De ce?

– Cum de ce? Nu vezi, fato, că mata aiurezi? Păi ce întrebare e asta?

– Întrebare ca toate întrebările! Degeaba strigă ea şi se zbate să mai trăiască puţin, degeaba şi de pomană. Şi degeaba ar şi trăi. De ce strigă, de ce se zbate? Nu vede că nimeni n-o aude?

– Cum să n-o audă, eu n-o aud, tu n-o auzi?

– Taci dracu' din gură, se-nfurie mamă-sa, şi ce dacă o auzi tu, ce poţi să faci tu dacă o auzi? Un nesărat poţi să faci. Şi eu la fel. Şi toţi doctorii din lume, la fel, că şi de-ar mai trăi, sănătoasă, ea tot ca moartă ar fi, pentru ea toate s-au terminat, toate bisericile s-au dărâmat, nu mai are unde să se închine. E bătrână, băieţii i-au murit, alţii nu poate face, la ce să se închine dacă viaţa din ea s-a stins? Ce auzi tu, Uţo, ce auzi? Nu n-auzi că n-auzi nimic? Tu crezi că ea pe noi de-acuma ne strigă, pe mine, pe Urica pe Constanţa, pe Iuja, pe astea de suntem noi acuma ne strigă ea? Nu. Nu şi nu. Şi dacă nu-nţelegi, taci. Ei îi e dor de noi alea de-am fost mici, de-am fost copii, ea pe noi ne strigă, pe copiii care-am fost noi, şi ea acum se vede pe ea de-atunci, pe copilul care a fost ea atunci, ea strigă pe fata care ne-a adus în sân faguri, de zilele alea îi este ei dor acum, de copilăria aia a ei şi a noastră, pe aia o strigă, şi pe muma care era atunci tânără, şi acum e putrezită de mult şi pe tata care era paracliser tânăr la biserică atunci, şi acum e ţărână de mult, de timpul de-atunci îi e dor ei acum şi pe ăla îl strigă.

7

– Părinte, zise sora mai mică a lui Celce, gâfâind de cât fugise, veniţi la frati-meu să-l spovediţi, că moare.

Preotul nu tresări. Se obişnuise cu moartea, sau se obişnuise cu neputinţa lui Cerce de a muri, nu ştiu. Nu zise nimic şi se îndreptă spre poartă. Curiozitatea mă urni şi pe mine din loc. Aveam certitudinea fermă că mătuşa n-avea să moară. Preotul n-o spovedise; e drept, nici nu încercase, ea fiind inconştientă, dar în asemenea cazuri există o slujbă care să însemne echivalentul spovedaniei, şi să-i ierte celui aflat pe ducă iertarea păcatelor. Pornii ca o umbră în spatele preotului, fără să spun nimănui că plec. Nu băgă însă nimeni de seamă, deoarece toţi plecau şi veneau şi plecarea mea nu însemna pentru ei, şi nici pentru mine, că n-o să mai revin. Uţa o luă poate ca o convingere nemărturisită că noaptea se va încheia cu bine, fără moarte. Nu fusesem de mult în casa lui Celce. Preotul mă simţi venind în urma lui şi mă aşteptă. Pornirăm tăcuţi. Dimie se culcase, ori i se descărcaseră bateriile: lanterna sa nu mai fulgera peste case. Noaptea era ca un zid impenetrabil, orb, dar moale, parşiv, fluid, lăsându-ţi impresia că-l poţi străbate, înaintând. Şi cu cât păşeam spre casa lui Celce, cu atât mi se părea că de fapt merg pe loc, rămânând cumva în afara acelui zid fluid care era întunericul din faţa mea. Şi numai când cotirăm pe lângă casa lui Troc şi nu se mai văzu lumina felinarelor din curtea şi de la poarta mătuşii, noaptea deveni nu mai întunecoasă, ci mai rece şi mai liniştită şi mai înfricoşătoare. Preotul păşea prin băltoace

senin, avea galoşi. Celce avea o grădină enormă şi cum trecea prin ea pârâul de la Cişmeaua Mare spre Cişmeaua Mică vara în jurul firului de apă ce n-avea întotdeauna un debit egal şi o albie fixă creşteau fire de papură şi de rogoz şi mai ales salcii pitice pe care inconstanţa apei nu le tulbura. Creşteau şi plopi şi plute înalte. Şi viţă de vie avea, pusă lângă şi între plopi, viţă de vie agăţătoare, ajungând să-şi coacă strugurii deasupra înălţimii omului, printre crengile copacilor – şi ca să nu ciugulească ciorile şi păsările boabele, Celce atârnase de crengi coţofane şi ciori împuşcate, sperietori cu mutră de om făcute din saci umpluţi cu paie şi îmbrăcaţi cu haine vechi, în cap cu pălării, şi avioane de lemn şi de tinichea cu sfârleze ce se-nvârteau zgomotos când bătea vântul. Avea şi meri şi cireşi şi gutui, corcoduşi, peri şi vişini şi toată primăvara în grădina lui florile nu încetau să înflorească, era o spumă albă şi un bâzâit de albine şi o verdeaţă crudă şi îmbietoare şi nu degeaba Celce îşi botezase locul zicându-i grădina raiului. Vara când se coceau poamele noaptea când era linişte şi bătea luna cu galben se auzeau căzând merele pline de dulceaţă şi perele mustoase, luminându-şi drumul spre pământ cu propria lor culoare. Şi toamna când îngălbeneau frunzele, pregătindu-se să treacă în pământ, toate culorile se adunau în crengile grădinii lui Celce, şi printre toate nuanţele de la galben plin până la galbenul verzui sau cărămiziu, explozia de roşu a frunzelor de cireş dădea acestei morţi lente a coroanelor o violenţă de sânge ţâşnit în sus din lemn şi rămas suspendat în forme de frunze. Agonia grădinii dura până când zăpada umplea cu alb locul lăsat de frunze şi atunci se vedea mai bine, în straturi

de alb, mulțimea copacilor și a pomilor lui Celce, vârstele lor măsurate în volum și în înălțime. Și cu timpul grădina raiului, după ce se însurase Celce cu Ileana își pierduse denumirea și căpătase alta, dată nu se știe de cine, în orice caz de unul care în ceas de zi sau de noapte trecuse prin ea: grădina fermecată a împărătesei Ileana. Trecându-se în acte la Sfat, Celce i-ar fi spus că o să trăiască fericită ca o împărăteasă. El câștiga bine și acasă nu stătea rău și vorbele lui nu fură luate ca o laudă, ci ca un adevăr. Dar cum el era mereu plecat de-acasă cu treburile serviciului fie la Câmpuleț, după marfă, sau la Turnuvechi, fie la vreo ședință până noaptea târziu sau pur și simplu stând să-și vândă marfa la tejghea, prin grădina lui imensă și plină și cu răzoare de flori pe margini și cu vrejuri de dovleac și de tâlv, care se agățau mai obraznice ca via pe unde găseau un reazem, începură să calce pași de oameni și să se audă râsete pe care din drum oricât te-ai fi chiorât prin gard n-aveai cum să deslușești ale cui erau. Și atunci i-au zis grădinii că e fermecată, căci nu se știa ce farmece ascunde și ce mister îi îndeamnă pe trecători să-și mute drumurile lor toate din sat spre câmp pe lângă casa lui Celce și să încerce să vadă și să afle ce este dincolo de gardul semeț, din blăni de salcâm tăiate la ferăstrău, și să sară noaptea pe furiș gardul și să înțeleagă râsetele acelea ce se auzeau din când în când, de parcă nu erau oamnești, râsete ciudate. Se auzeau și când grădina părea pustie, de parcă nu erau oameni cei care râdeau, ci char grădina râdea, florile și frunzele ei erau cuprinse din când în când de un murmur, poate când bătea vântul, sau când nu bătea de loc, de un murmur omenesc. Și cei care îndrăzniră să afle cine râdea,

nevenindu-le să creadă în minunea grădinii care râde, se convinseră de o minune și mai mare și spuseră la toți, jurând că auziseră cu urechile lor cum râd florile de cireș și de gutui, de măr, și cum râd și cireșele coapte, și prunele coapte și nucile și frunzele și crengile. Nu-i crezu nimeni, dar ei nu spuseră ca să fie crezuți, ei spuseră ce credeau ei și nu ca să le dovedească altora: și ca să-și dovedească încă o dată lor minunea reveniră în grădina lui Celce mereu, noaptea mai ales. Dar ziua Celce nu credea în minuni, nu credea în prostii, el credea doar în ce trăgea la cântar și în ce vedea scris pe hârtie și întotdeauna râdea pe sub mustața pe care n-o avea de prostia celor ce credeau ce le povesteau alții despre minunea din grădina lui. De altfel, ca o scuză, zâmbea el, zicând: nici nu e politic să cred în minuni – și prin asta pe naivi îi făcea să înțeleagă că el știe de minunea ce se-aude în grădina lui, iar pe cei mai neîncrezători, că nici el, ca și ei, nu credea o iotă despre ce se vorbea. Și multă vreme el nu crezu, până auzi și el cu urechile lui ce auziră și alții. Dar minunea cea mare, pe care nu mulți știau s-o explice în ce constă, n-o cunoscu. Cunoscu doar acele râsete de bucurie stranie. Minunea cea mare o recunoscură întâi cei mai în vârstă și o povestiră, deși nu era nevoie, căci ea se vedea pe fețele lor și pe felul lor de a merge. Ghină, cât era el de adunat de spate și de dat parcă pe față cu pământ de țâst, învăță după asta să meargă drept și să se bărbierească aproape de două trei ori pe săptămână și să-și pună nevasta să-i calce cămășile, lucru nemaipomenit, căci nevastă-sa niciodată nu-i călcase nimic.

Iar Boierul, rupt în turul pantalonilor cum era, își cusu pantalonii la croitor, îi petici cu două rânduri de petice și

seara începu să-i bată cu o nuia, să scoată praful din ei și să-i lase peste noapte în tindă pe o sârmă la aerisit. Și culmea culmilor fu că Boieru' începu să cânte la fluier și nu mai fusese auzit cântând la fluier, de când fusese copil. Minunile fură mai teribile cu cei tineri: băiatul lui Dimie, care aici n-avea mustață, se duse la oraș și-și cumpără un creion cu care în fiecare dimineață după ce se spăla intra în grajd să nu-l vadă nimeni și într-o oglindă rotundă de-a maică-si își cănea sub nas niște mustăți stufoase. Și tot el fură într-o noapte de la ei de-acasă (ca să pară că le-a furat altcineva) două oi și le vându la niște țigani corturari și pe banii luați își cumpără de la Turnuvechi un ceas cu lanț, de buzunar, și o lulea. Iar băiatul lui Dărâmătură, Iosif, ca să arate că e mare și face absolut ce-i trece prin cap și nu ascultă de nimeni, deci e liber ca un om în toată firea, îl luă pe taică-său la bătaie, din senin, în curte, cu pumnii și după ce-l puse la pământ o bătu și pe maică-sa și fiindcă vecinii auzind strigăte veniră să vadă ce e se luă cu furca de fier după ei, ca un turbat, și apoi se așeză la poartă pe scaun și își puse pe nas ochelarii de soare ce-i furase de la căminul cultural (erau ai directorului școlii, Moise) și așteptă să vadă cum vine lumea și-l privește și admiră ce-a fost el în stare să facă. Bătrânii trecând prin grădina împărătesei Ileana deveneau tineri, iar tinerii necopți deveneau, unii după un acces de furie sau de tembelism, maturi. Asta era minunea și unii se temeau să întinerească sau să se lapede mai repede de tinerețea lor plină de coșuri și de vise nesfârșite în timpul nopții și nu treceau gardul grădinii lui Celce. Dar cei mai mulți îl treceau. Și într-o zi Ileana, după ce bărbatu-său veni pe la prânz acasă și după ce mâncă și o

întrebă: ce mai faci, împărăteaso? și vru să se culce, îi dădu, din față, nu pe la spate, cu mestecăul în cap și-l doborî sub masă. Și cât timp el stătu leșinat ca un butuc ea îl legă zdravăn de mâini și de picioare cu o frânghie și-l cără în spinare până în fața fântânii, de unde începea grădina și unde se afla sub un dud, la umbră, o butie scoasă cu o zi înainte ca să fie spălată, și-l împinse cu picioarele înainte, prin gura butiei, în butie și după aceea puse în gura butiei bucata de doagă care o astupa și trase cepul ca să aibă Celce aer destul și plecă printre pruni și fluieră din degete de trei ori. Apoi se reîntoarse lângă butie și când simți că el se trezise din leșin, îi spuse doar să stea liniștit acolo, că tot nu poate ieși până nu vrea ea, și să asculte. Și el o vreme ascultă, neștiind unde se află, apoi dându-și seama, ascultă neavând ce face, și la un moment dat se întări pielea pe el: se auzea un râset ciudat, pe care nu-l auzise și nici nu voise să creadă că exista. Ea îl închisese, drept pedeapsă pentru necredința sa în puterea grădinii, își zise o clipă, apoi își dădu seama ce fel de minune se petrece dincolo de doagele de stejar între care se afla. Nu-i zise nimic când fu scos la lumină de ea, plecă în casă să-și schimbe hainele. Cu el nu se întâmplă nici o minune, rămase tot omul care fusese înainte, ca și cum prin el se adeverea exact ce spunea el la toată lumea că dacă nu crezi în minuni nu există minuni.

Și ca să nu pară prost, nu crezu, față de alții, nici de-aici încolo în minuni, și nici măcar nu le spuse de ce nu crede, ca să nu pară în ochii lor un încornorat. Nu le spuse motivul necredinței sale, deși motivul era clar. Ileana se culca cu cine-i trecea gardul și se culcase și aproape de el, la doi pași, când îl închisese în butoi, cu băiatul lui Dărâmătură.

Era râsul ei, dar nu era cel obişnuit, era mai aţâţat, mai cântat şi mai de pe altă lume. Se pare că ea când se culca cu cineva râdea tot timpul. El nu-i auzise niciodată râsul acesta, fiindcă Ileana nu se culcase cu el niciodată.

– Frumoasă ca primăvara, bogată ca toamna, zise preotul fără să spună cine.

Când nu punea întrebări la care răspundea singur, el emitea adevăruri ce le puteai pune pe seama oricui. Depindea la ce te gândeai tu.Poate că de data aceasta şi el se gândise la nevasta lui Celce la care mă gândisem şi eu. Sau la grădina lui Celce, sau pur şi simplu la acest adevăr valabil despre orice frumuseţe bogată. Dacă nu pusese semnul întrebării, chiar de l-aş fi întrebat eu la ce se gândise, nu mi-ar fi răspuns.

Trimisese odată Ileana după el un copil, cu un bilet scris de mâna ei, să închidă repede prăvălia şi să vină acasă în fugă dacă vrea s-o mai vadă vie în camera lor cea bună, unde nu dormea nimeni de obicei, şi el fugise uitând uşile deschise şi cei care rămăseseră înăuntru crezură că în frica ce i se citise în ochi văzuseră pe Ileana moartă în pat de o otravă luată cu voia ei. Deschise în goană uşa de la camera lor pentru zile mari, unde nu intrau aproape niciodată nici ei şi o găsise în pat cu un bărbat gol şi păros ca un drac. Nu reţinuse decât spatele tipului înfundat cu faţa în pieptul ei şi râsul ei de astă dată strident şi batjocoritor. Şi nu-i dăduse nici măcar o palmă şi nici nu vorbise cu ea despre cele întâmplate, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Întunericul era temeinic şi preotul dădu cu picorul într-un câine care nu se vedea, doar se auzea că este lângă el şi vrea să-l muşte. Mă aplecai şi mersei o vreme cu mâna pe

pământ până nimerii o piatră şi fiindcă nu ştiam unde e câinele ca să-l lovesc şi ca să nu-l lovesc din greşeală pe preot dădui cu piatra nu înainte, ci în dreapta în gard să-l fac să bubuie şi de frica scândurilor lovite câinele s-o ia la goană. Piatra lovi gardul, dar în acelaşi timp auzii şi scâncetul câinelui lovit. Fie că-l nimerisem dântâi, fie că piatra ricoşând din gard îl lovise, principalul era că javra fusese atinsă în plin: şi aceasta mă uimi mai puţin decât convingerea că dacă aş fi dat cu piatra în stânga, sau în spatele nostru, sau în faţă, oriunde l-aş fi nimerit pe câine drept în cap, ca şi cum în jurul nostru ar fi fost plin de câini nevăzuţi.

– Crezi că voia să-l bage la nebuni? mă întrebă preotul. Dacă voia, putea foarte uşor, dar ea n-a urmărit ca el să plece nebun din sat. Cred că e mai mulţumită de cum arată el acuma.

Uitase de câine, ori nici nu-i dăduse nici o importanţă, din obişnuinţă. Întunericul continua să rămână temeinic în faţa noastră şi nu puteam să-l disting pe preot de loc din acest fluid mat, se integrase perfect ambianţei ce ne copleşea, cum poate mă integrasem şi eu. Numai vocile şi paşii ne făceau să ne distingem totuşi din noaptea care continua să mi se pară un zid de neînvins şi care se muta odată cu noi, mereu înaintea noastră.

– Într-o noapte ca asta, vorbi preotul, ea s-a dus în pădure şi i-a lăsat vorbă scrisă că atunci când el s-o înapoia de la bufet, ea n-o să mai fie, o să fie mâncată de lupi în pădure. Şi dacă n-o crede, nu-i nimic, dar dacă vrea s-o creadă, are şi motiv, c-a luat-o şi pe sora lui cea mică, să le mănânce pe-amândouă lupii în pădurea de lângă Dunăre.

Dar dacă vrea să afle drumul pe care au mers ele o să-l afle ușor, că ea din colțul pădurii ce dă în șoseaua spre Turnuvechi o să lase din zece în zece metri câte o batistă, sau o broboadă de-a ei, c-o să se tot dezbrace, mergând spre mijlocul pădurii și unde n-o să mai găsească nici o urmă de-a ei, acolo ori a dat vreo haită de lupi peste ea, ori a rămas goală. El a fugit la taică-său să vadă dacă soră-sa e acasă; nu era, plecase cu Ileana, să doarmă cu ea. Și-a luat bicicleta și a fugit cu un felinar aprins până la pădure și i-a găsit o vreme hainele risipite, apoi n-a mai găsit nimic și până dimineața a tot căutat-o prin pădure strigându-i numele. Îi părea rău și de soră-sa, dar de ea i se rupea inima. Mergea prin pădure plângând. Fiindcă o iubea ca un nebun. Ea se dusese de cu seara în pădure după bureți, își umpluse coșurile și când să vină în sat îi trecuse prin cap povestea cu lupii și se înapoiase și împrăștiase câteva dintre cele de pe ea prin mărăcini. Trecuse pe la sora lui și o luase cu ea acasă, scrisese scrisoarea, o pusese în ușă, cu o pioneză, și ea închise ușa cu cheia pe dinafară și se culcase cu sora lui în camera lor unde dormeau de obicei. Dacă el intra în casă o găsea. Și poate că ea mai mult la asta se gândise, să intre el în casă și să poată ea să-i spună că pe ea poate s-o mănânce lupii în pădure că lui nici nu-i pasă, intră în casă și se culcă în pat ca un trântor. Dimineața el a venit în brațe cu hainele ei adunate de prin mărăcini și ea când l-a văzut i-a râs în nas și i-a zis că e prost de dă în gropi dac-a ajuns să nu mai știe glumă și să umble ca nebunii noaptea prin păduri. Și fiindcă Celce nu răspunsese nimic, ea se înfuriase și-i zisese: doar nu crezi că pentru tine sunt în stare să mă duc în pădure și să mor... Și i-a râs

în nas și el nu i-a zis iarăși nimic, fiindcă o iubea și nu putea să se despartă de ea.

Sora lui Celce ne aștepta la poartă cu un feninar aprins. Fugise înaintea noastră să-l întâmpine cu lumină pe preot. Nu zise nimic când mă văzu. Când intrarăm în tindă, mă lovi un miros de pește putred, nu de ierburi putrede, care pentru mine era un miros specific morții. Celce sta întins pe pat, în prima cameră dinspre bătătură. Dormea.

– Ăsta nu moare, zise Ileana, vrea să i se facă lumii milă de el, s-arate că trăiește și suferă. Dar nu suferă de loc, îi place și putoarea asta a lui în care stă. S-a închis în putoarea lui proprie, și-i place. Că s-a obișnuit cu ea de când nu zăcea pe pat și de când nu puțea și pentru alții.

Sora lui Celce rămăsese afară, probabil ca să nu mai audă nimic. Celce deschise încet ochii și rămăsei mirat de limpezimea privirii lui. Îl privi pe preot și începu să murmure „Tatăl nostru".

– De ce-o mai spune rugăciuni, de ce l-o mai chema pe Dumnezeu, nu știu, zise nevastă-sa, că el nu crede în Dumnezeu, nu crede în nimeni, în nimic, decât în ce vrea el. V-a făcut, părinte, să luați degeaba noroaiele în picioare.

– E de datoria mea, spuse preotul sec.

– L-ați mai spovedit de zece ori,sau de mai multe ori, dar de pomană, părinte, că minte și-acuma, nu vă spune adevărul.

De câțiva ani Celce zăcea la pat, pe moarte, dar nu putea să moară. Începuse să putrezească de viu, să pută. Toți pereții puțeau a hoit, și paturile, și scaunele, și lampa

și lumânarea, toată casa și nu știu de ce avusei impresia că și vorbele rugăciunii pe care o spunea puțeau.

– Părite, zise el, vreau să-mi cioplească Noe o cruce de piatră și s-o puneți în biserică până mor. Plătesc oricât.

– E bună și una din lemn, zise nevastă-sa, nu mai stric eu banii pe pietre. M-am săturat! Și tu tot n-o să mori îndată, mai ai.

– Părinte, vreau să mă spovedesc, zise Celce și preotul se uită la noi cu o privire care îl îndepărta de noi, îndepărtându-ne. Se apropie de Celce, iar eu mă trăsei în colțul dinspre ușă și Ileana veni lângă mine, întorcându-se cu spatele la patul bărbatului ei. Preotul se așeză pe un scaun și între el și Celce începu o discuție pe șoptite, de parcă și preotul se jena, nu de noi, ci de ce aude, și Celce de ce spune.

– O să-i spună numai prostii, povești, îmi șopti Ileana.

Nu-i răspunsei ca să n-o determin să-mi vorbească din nou și să-l supărăm pe preot. Îl privii pe Celce și mi se păru că între trupul său care putrezea de viu și gândirea sa sigură pe sine nu exista nici o legătură. Dincolo de mușchii și de oasele sale bolnave și dincolo chiar de gândirea sa coerentă și neatinsă nici de duhoarea bolii, spiritul său, acea parte ce scapă analizabilului fiziologic, era perfect sănătos și detașat de omul care văzut pe drum sau în pat se numea Celce, de dimensiunile anatomice ale acestuia, ca și cum între el și materia care îl susținea, chiar bolnavă fiind acum, nu exista nici o punte de legătură, căci nu fuseseră deodată născute și parcă nici în același trup, venind din aceleași două trupuri, nu fuseseră deodată concepute. Și de aceea nici nu se degradau deodată și se ignorau, și

disprețul acesta al lor reciproc amâna moartea care de fapt își începuse strădania. Elementele din care era compus Celce (pielea sa mai ales, și tăria cărnii) se transformau lent în contrariul lor. Oasele se măcinau, sângele se subția atât de lent, ca într-o stagnare, pierzându-și pulsul și fluiditatea, celulele se închistau în ele, ca niște cetăți într-un stat de cetăți impermeabile și rivale, toate elementele vieții se transformau nevăzut, pornind în marea aventură a ceea ce nu fuseseră niciodată, sau fuseseră dintotdeauna, se transformau în echivalentul lor contrar, răcindu-se și devenind inerte. Și până la această totală desăvârșire puțeau grețos, umplându-mi nările cu violență și scoțându-mă, fără voia mea, afară din cameră. Ileana mă urmă până la poartă, unde-l așteptai pe preot. Sora lui Celce plecase acasă la ea și faptul că nu mai era nimeni, nici soră-sa, mă făcu să cred că nici ea, și nici altcineva nu credea în moartea apropiată a lui Celce.

– Dă-l dracului, zise Ileana și nu-mi spuse pe cine. Și ca să n-am nici un dubiu, repetă: Dă-l dracului, că nu crapă!

Preotul veni și plecarăm în tăcere pe drumul pe care veniserăm și în spatele nostru lampa se stinse și iarăși rămaserăm învăluiți de întuneric. Și simții pregnant cum pașii pe care îi lăsam în urmă, spațiul ce se întindea în urma noastră creștea cu fiecare secundă, devenind secunde moarte iar cel pe care-l mai aveam de făcut era alcătuit tot din pași și secunde, dintr-un timp pe care trebuia să-l trecem prin noi ca s-ajungem la șosea. Și cum preotul tăcea cu încăpățânarea omului ce nu vrea să fie întrebat inutil despre faptele povestite de cel spovedit, îmi numărai pașii atent, încercând să măsor timpul pe care trebuia să-l înving

până la drumul asfaltat și mi se păru acest timp foarte lung și fiindcă era noapte, colorat în negru și mă gândii că noaptea exista doar pentru a da un astfel de nume părții invizibile a timpului, dacă părții sale luminoase, vizibile îi ziceam ziuă. Și cum duhoarea lui Celce nu-mi pierise din nări și nici cuvintele ei nu-mi muriseră în urechi mă gândii că și firile noastre trebuie să aibă o parte invizibilă și că pe această față nevăzută a omului se întemeiase căsătoria dintre ei, și cum acum era noapte și șoșonii preotului plescăiau prin noroi orbi mi se păru că e prea mult pentru mine să condamn sau să apăr o căsnicie despre care nu știam decât că se clădise într-o noapte, la Ică acasă, fără lăutari, la poartă, în întuneric și pe întuneric.

8

Dimie, în plop, culcat pe spate, cu o lumânare aprinsă pe piept ca la morți, se odihnea, ascultând. Îl pusese pe fiu-său Lucian să-i citească. Lucian, la lumina felinarului, stând ciucit, citea cu voce tare un articol despre Congo și despre Ciombe. Îi auzirăm glasul și ne oprirăm. O luasem, spre mătușa, pe lângă casa lui Dimie, era mai aproape.

– Ei, ce zici de cum ți-am făcut-o? se auzi vocea lui Noe.

Dimie nu-i răspunse.

– Vezi, Luciene, tată, ce mai e nou la rubrica de „Sport."

– N-auzi, îți place sau îți fac alta?

– Merge, răspunse Dimie.

– Aici nu e pe merge, insistă Noe, mie să-mi spui clar: ești mulțumit sau m-apuc de alta?

– Dac-am spus că merge, merge, ce mai calea valea. Ce-i Luciene, cu fotbalul ăla, ce etapă e duminică?

Lucian îi citi etapa de două ori.

– O țuică nu dai, aldămaș? vorbi Noe. Că-l văd și pe domnul părinte și pe dumnealui.

– Luciene, pune-o sticlă cu țuică! Și ia-ți și un creion să-i notezi pronosportul meu. Sau mai bine nu, îl joc tot pe ăla vechi, X, x, x, x, doisprezece de x.

Băiatul aduse țuica și Dimie ne făcu lumină cu lanterna sa fantastică. Noe se așezase pe un lemn, în fața crucii pe care o fixase în pământ, cum trebuia, chiar lângă plop, la doi pași. Plopul rămăsese față de cruce în partea unde sunt în cimitir față de cruce mormintele. Dimie stinse lumânarea și se ridică în capul oaselor, rezemându-se cu spatele de tulpina plopului. Nu-i păsa de nimic, nici de crucea care părea că transformase plopul, și pe el, într-un mormânt viu, dar mormânt.

– Numele ți-l ciopلesc schimbat pe cruce, zise Noe, să nu te dezgroape cineva când o să mori și să te batjocorească. N-o să știe unde-o să fii îngropat și pe cruce n-o să fie numele tău adevărat. L-am întrebat pe Don Iliuță și mi-a spus că la nume schimbat, că și el are nume schimbat, se zice pseudonim. Ține minte, pseudonim. Am

să-ţi scriu pe cruce un pseudonim. Şi pe Don Iliuţă îl cheamă în acte altfel de cum semnează el picturile lui.

– Luciene, pahare aduseşi? N-aduseşi, că eşti răsfirat la minte. Du-te după pahare, vrei să-l laşi pe domnul părinte să bea din sticlă?

– Eu nu beau, zise preotul.

– Măcar să închinaţi, e vorba de crucea mea, s-o udăm. O cruce are omul în viaţă.

– O cruce şi-o gaură sub brăciri, zise Lucian prin întuneric, depărtându-se de noi.

– A, fire-ai tu al dracului de puşlama, strigă taică-său la el, nu ţi-e ruşine să spui porcării faţă de domnul părinte? N-auzi, mă, ce te-ntreb, ai vată în urechi?

Lucian n-auzi, se oprise undeva, nemişcat şi degeaba taică-său îl căută cu lumina lanternei pe bătătură.

– Ori tu crezi că dacă nu te vezi prin negura asta nici nu te-auzi ce porcării spui?

– Lasă-l, e mic, zise Noe.

– Ce mic, e cal mare, umblă după muieri, s-a dedulcit.

– Nu ţi-e urât acolo singur? se interesă Noe, ca s-abată vorba.

– Mie?! Nu, mă simt excelent. Am aer. Ce ziceţi de ţuică, e bună?

– Bună, răspunse preotul.

– Noe, fii atent. Ce zici tu dacă mie nu-mi place crucea? Şi dacă nu vreau s-o iau?

– Păi e pe gratis. Şi-am cărat-o de-acasă în spinare pân-aici, ţine cont. Cine făcea asta pentru tine de pomană? Doar eu care vreau să salvez numele şi numărul celor ce-au

trăit în sat. Şi cum să-i numeri, şi să-i cunoşti pe morţi, dacă n-au cruce?

– Uite, zise Dimie şi lumină bătăturile vecinilor săi, în fiecare curte e plin de cruci. Uite, eu la văd de aici, sunt albe. Şi le văd în fiecare seară. Le-ai făcut la toţi oamenii cruci şi ei n-au murit.

– Nu la toţi le-am făcut, numai la cei bătrâni. Ei mi le-au comandat. Vor oamenii să fie siguri c-o să fie îngropaţi cu cruce la cap. Şi le fac şi le plătesc din viaţă. Nu se lasă pe seama copiilor, că mulţi s-au lăsat şi s-au înşelat. Oamenii se pregătesc de moarte din timp, ce vezi tu rău în asta?

– Eu? Nu văd nimic rău, dar nu-mi place ce văd. Ziua ca ziua, nu le bagi în seamă, însă noaptea când toată lumea doarme mi se pare că mă aflu într-un cimitir.

– Dă-te jos din plop şi n-o să ţi se pară. Şi nu te mai uita prin curţile oamenilor şi n-o să ţi se mai pară.

– Parcă toţi se tem de moarte şi-şi fac cruci ca să se asigure că n-o să-i dea la câini, zise Dimie.

– Cine se pregăteşte de moarte nu se teme de moarte, zise preotul.

– Şi eu fac şi bolţi în cimitire, din ciment, nu doar cruci, fac şi tronuri din scândură, fac şi colaci, că mă pricep şi la brutărie, fac tot ce-i trebuie omului când moare, zise Noe, şi chiar şi gropile le sap şi le astup...

– Asta nu-i o laudă, mormăi Dimie. Parc-ai fi un ăla de la oraş, care are pantaloni negri, călcaţi şi şapcă neagră cu pampon, cum îi zice? Cioclu, da, aşa-i zice.

– Nu-i aşa, nu se lasă Noe. E cu totul altceva. Ăla îşi face o meserie; la mine e vorba de o datorie. Eu vreau să nu piară numele oamenilor, amintirea lor. Vezi că ţie nu ţi-am

cerut nici un ban pe cruce și uite că ți-am și pus-o lângă tine, s-o ai aproape, s-o ai sub tine, s-o vezi.

– N-o iau, n-o mai vreau, nu vreau să crăp.

– Nu-i vorba c-o să crapi dacă o vezi. Toată chestia e mult mai simplă: trebuie să te obișnuiești cu ea.

– Nu vreau să mă obișnuiesc cu ea, se bosumflă Dimie.

– Trebuie, nu se lasă Noe, trebuie, că dacă te înveți cu crucea, te înveți și să mori.

– Nu vreau să învăț nimic, se bosumflă Dimie și mai tare.

– Asta e greșeala ta cea ma mare, Dimie, zise Noe. Cine se învăță să moară nu se mai teme.

– Cum nu se mai teme?

– Bine, Dimie, nu se mai teme de nimic, de cine și de ce să se mai teamă dacă nu se mai teme de moarte?

– Nu-nțeleg, Noe, nu văd ce vrei...

– Fiindcă nu te gândești de loc. Ia pune-ți și tu capul la contribuție și-ai să înțelegi. Cine nu se mai teme, se dezvață să fie sluga altuia, cine învață să moară nu-l mai învață nici dracu' să fie slugă.

– Ce vrei să spui?

– Gândește-te și tu, că nu-i vreo scofală. Dacă vrei, uite-te și la Mihail Viteazul.

– Părinte, ce vrea ăsta să spună? Ce mi-l bagi, Noe, aici pe Mihai Viteazul, lasă-l, domnule, să doarmă în plata Domnului, nu-l amesteca în țuica noastră.

– Atunci uită-te la Ștefan cel Mare.

– Lasă-l, domnule, și pe Ștefan în pace, ce tot tragi de bieții domnitori și mi-i bagi mie pe gât ca să mă lămurești cu cine știe ce prostie de-a ta.

– Atunci gândește-te la Măria, zise Noe. La Măria lui Vasile.

– Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o! prinse Dimie curaj. Ce-are coada vacii cu ștampila primăriei?

– Are. Măria n-a fost roabă la nima, Dimie, recunoaște, că tu ești în măsură, cunoști problemele.

– Ce fel de roabă?

– Nu mai întreba ca prostu', ascultă dacă nu înțelegi sau nu vrei să înțelegi. Măria s-a învățat cu moartea, s-a învățat să moară, tot văzând cum mor ai ei, Manoilă, Păun, nepotu-său Costică... Și fiindcă se aștepta la fiecare colț să-i iasă în cale hapsâna, a rămas neatârnată de voi.

– De care noi?! zise moale Dimie.

– Nu fă pe prostu', că mă faci să-ți aduc aminte.

– Adă-mi, nu mă simt vinovat cu nimic.

– Văd că vrei să mă faci pe mine prost și mincinos. Și dacă mă faci în fața oamenilor ăstora prost și mincinos, că de nu mă crezi, asta înseamnă că sunt, eu am să-ți argumentez, fii atent, Dimie, că tu ești mincinos și tu faci pe prostu', că nu ești prost. De ce a fost dusă Măria cu-ai ei la Frumușica?

– De unde știu eu?

– Nu fi porc, Dimie. Răspunde: de ce?

– De ce, din greșeală, doar când au venit înapoi li s-a spus că a fost o greșeală.

– Bun. Din greșeală. Dar greșeala e omenească, a făcut-o cineva. Cine a greșit, Dimie?

– Cum cine? Dac-aș ști, ți-aș spune! Și nu mă lua la întrebări ca la poliție, că de vreau nu-ți răspund. Ești în grădina mea și pot să te dau și-afară.

– Atunci te întreb din drum.

– Pot să mă culc şi să nu-ţi răspund.

– De nu-mi răspunzi, răspund eu în locul tău, că eu ştiu, ca şi tine, totul. Tu crezi că de pomană nu ţi-am trecut eu numele pe cruce?

– Te-mbătaşi, mai dă şi la alţii să bea din sticla aia.

– Nu dau, că numai eu beau aici. Şi dacă mă enervezi îţi plătesc ţuica, îţi pun banii la rădăcina plopului şi te dau dracului, cu aldămaşul tău cu tot.

– Te-mbătaşi, îl lumină Dimie cu lantern, golişi sticla.

– Nu-mi pune prostia aia în ochi, se acoperi Noe cu cotul peste frunte, apărându-se. Şi nu mă fă beat când eu vreau să te învăţ să fii om! Că asta e ambiţia mea, să-ţi deschid ochii, măcar acuma când stai ca un cuc în plop.

– Stau că-mi face plăcere.

– De-i aşa, o să-ţi fac plăcerea să te întreb iar a cui e greşeala cu Măria. Şi-o să răspund tot eu în locul tău. Te rog să nu mă întrerupi, că şi de mă întrerupi, eu până nu termin, ce-am de spus nu mă opresc. Dimie, zic, e adevărat că tu erai de pază când au venit actele cu ăia de trebuiau trimişi la Frumuşica? E adevărat, Noe, zici tu. E adevărat c-au fost şase pe listă? E adevărat, Noe. E adevărat că în capul lor era Tofler, neamţul cu moara? E adevărat, Noe, şi după el erau Gheorghe Sapă care avea prăvălie de cuie, bomboane, aţă, scândură şi mai avea treizeci de pogoane. Şi după el era frate-său, Ion Sapă. Şi pe urmă mai erau Ungureanu, D. Nicolae, Ciupercă Maria şi Vasile I. Băcan. Bine, Dimie, deci Vasile D. Guran, bărbatul Mării, nu era. Nu era, Noe. Atunci cum de în locul lui Vasile I. Băcan a fost luat Vasile D. Guran?

– Habar n-am, stinse Dimie lanterna şi iarăşi o aprinse.

– Simplu, Noe, continuă Noe. Eu, Dimie, înainte de a fi paznic, am lucrat pe lângă percepţie, tot ca paznic, la Câmpuleţ aveam atunci optsprezece ani. Şi-acolo am învăţat eu de la un contabil care cam trăgea bine la măsea cum se pot dezlipi cu abur de mămăligă plicurile şi cum se pot şterge cernelile fără gumă, cu o apă specială.

– Dacă bei toată ţuica, o să spui că eu l-am omorât şi pe tata.

– Ascultă, Noe, continuă Noe să vorbească în numele lui Dimie, eu sunt cumnat cu Vasile I. Băcan, este? Este, Dimie. Dacă este, este. Aşa că eu am şters I. Băcan şi am pus D. Guran şi pe ăia de-au venit să-i ia nu-i interesa cum arată unu' sau altu' la ochi, că erau grăbiţi să nu intre lumea în frică, grăbiţi ca să-i ducă cât mai repede, l-au luat pe Vasile Guran cu ai lui şi-au plecat mulţumiţi: aveau numărul la numărătoare.

– Pe-un plan subţire, mă scoseşi pe mine vinovat, Noe, bravo, mă. Ce să-ţi spun eu, eşti deştept: poţi să bagi omu' la pârnaie cu gura din trei vorbe, până isprăveşti o sticlă cu ţuică.

– E drept, Dimie, tată, e drept, se înveseli Noe. Dacă recunoşti, înseamnă că-mi dai dreptate. Degeaba râzi, ca şi cum nu mi-ai da dreptate. Degeaba râzi, ca şi cum nu mi-ai da, îmi dai, că dreptatea e de partea mea. Dar eu nu vreau să-ţi fac nici un rău ţie, Dimie, în primul rând fiindcă toate astea au fost şi-au murit şi morţii nu se mai dezgroapă, că de s-ar dezgropa n-ai putea să le faci nimic, nici să le dai viaţă, nici să-i mai omori.

– Eşti deştept, bravo!

– Sunt deștept, dar nu pentru că mă faci tu deștept; m-a făcut tata. Uită-te la crucea asta și învață-te să nu-ți fie frică de moarte. Altfel o belești, degeaba te-ai spânzurat singur, de viu, în plop. Că nu stai tu acolo de plăcere, nu-mi tăia mie la draci. Și nici de frica umezelei ai fugit tu de pe pământ, nu mai calci pământu' că nu te mai rabdă pământu'. Învață-te cu pământu' și cu moartea, că nu există morminte în aer, numai în pământ. Că dacă nu ești om acuma și n-ai unde să te ascunzi, că o să te găsească și o să te scoată la lumină, ca pe Ică.

– Eu n-am fost prietenul lui Ică, am fost dușmanul lui.

– N-are importanță, sângele e același în voi.

– Nu suntem neamuri.

– N-are importanță, când la inși care nu sunt neamuri sângele e același, e mai al dracu' decât de-ar fi rude. Nu sunteți neamuri apropiate, dar veniți din același când.

– Dacă ești convins că eu duc în spinare cine știe ce vină, de ce nu mă reclami? întrebă Dimie. Reclamă-mă, o să se găsească adevărul. Și nu mă mai pisa cu tot felul de isprăvi de care nu mă știu vinovat.

– Dacă nu te știi, Dimie, de ce te superi?

– Cum să nu-mi sară țandăra când tu în grădină la mine, față de doi inși, mă faci cu ou și cu oțet.

– A, asta e, bătu Noe din palme. Va să zică ție nu ți-ar păsa dacă ți-aș spune orice, dar să nu fie martori! Tu știi că eu nu sunt omul care să umblu cu pâra pe la tribunale, fiindcă știi că eu sunt convins că tu o să plătești amarnic ce-ai făcut, o să te înghită iadul, dar tu temi să nu te spună oamenii ăștia doi! N-ai frică. Părintele orice aude nu spune, pentru el orice cuvânt al oamenilor e un fel spovedanie. Iar dumnealui...

– E nebun... Adică așa spune satul că e.

Era vorba de mine eu eram dumnealui.

– Da, e nebun, și cine se ia după vorbele unui nebun?

– Auzi, domnule Tică, te făcu și pe dumneata nebun! Mă lasă pe mine de bandit și te luă pe dumneata de nebun.

– Cât n-ai da tu, Dimie, să te ia lumea de nebun, râse Noe. Să spună că de nebun stai în plop. Dumnealui pentru sat e nebun, deci n-o să fie ascultat dacă te reclamă. Deși e secretar la școala viticolă și e și la o facultate la fără frecvență. Poate fi orice, el a fost odată nebun și pentru mulți nebunia nu se mai îndreaptă. Eu nu-l cred nebun. Și nici nu mă tem să merg cu el pe drum. Nu, nu e nici nebun pașnic. Nu e nicicum. E ca noi toți. Dacă suntem cumva și noi toți întregi. Dacă nu suntem și noi toți nebuni.

9

În nări simt un miros de iarbă putredă, de nămol ce pute fiindcă apa a secat deasupra lui, e doar de-un deget apa și prin ea poate să răzbată putoarea peștilor morți demult, a țiparilor călcați de vacile ce-au intrat cândva în apă să se-adape – și de fapt mirosul acesta pe care-l simt stând lângă plopul lui Dimie este mirosul morții. Căci atunci așa am simțit, când a fost omorât Manoilă. Această

baltă, Balta cu stupi, cum i se spune, unde am văzut cu ochii mei, destul de-aproape, moartea cum vine de simplu și de stupid și intră în om, cum s-ar instala cineva comod, într-o locuință nouă, și temeinic, de câte ori o văd cu trestiile ei legănate de vânt și cu apa ei uneori limpede ca ochiul apus, ori plină de lintișoară, ori tulbure, văd în ea imaginea morții. Și mirosul ei de putregai parfumat cu flori de câmp și de apă este pentru mine imaginea certă a morții. Dar mirosul acesta pe care-l simții acum pentru o clipă se duse când nările mele voiră să se convingă sigur de existența sa. Zbură ca și cum n-ar fi fost, trecu peste sat ca un semn. Și în acel moment mă gândii la mătușa Măria. Toată lumea mai spera că se va înzdrăveni, dar în aer mirosea a baltă și eu eram sigur acum că nu mai exista nici o scăpare. În jurul meu plutea în aer miros de moarte. Și dacă nu ținu decât o clipă, eram convins că avea să revină, așa cum toate cele neașteptate revin.

Nevasta lui Dărâmătură îl chemă șoptit pe Noe să vină până la ea acasă. Băiatul ei adormise, beat de nesomnul nopților trecute când iarăși trecuse prin grădina împărătesei lui Celce. Și cum uda și la vârsta lui noaptea în somn salteaua, Noe trebuia, așa cum se vorbise nevasta lui Dărâmătură cu el, să-l descânte în somn și să-l vindece. Preotul plecă acasă, singur, iar Dimie, deși nu auzise ce-i spusese femeia la ureche lui Noe, știu taina lor și râse de se scutură copacul cu el și zise în gura mare că așa fecior mai înțelege și el să aibă cineva: umblă cu o problemă după muieri, dar tot cu problema aia se udă noaptea pe el în pat, de face viermi în saltea. Noe se prefăcu surd, ori înadins nu-i răspunse, ca să nu creadă Dimie că într-adevăr era

vorba despre ce râsese el. Și cum Dărâmătura stătea în drum spre mătușa Măria plecai împreună cu Noe și cu mama vinovatului. Îl auzirăm pe preot strigând prin beznă: păzea, șobolanul! dar nu-i răspunserăm. Noe nici măcar nu tresări. Mă ducea de umăr, poate ca nu cumva să-l cred că mă consideră nebun și fuge de mine prin întuneric. Era obișnuit cu șobolanii, era obișnuit cu de toate (poate și cu nebunii), se obișnuise să vadă orice, îmi spuse, cât fusese plecat prin lume și prin război. Fusese pe frontul dintâi și pe frontul de-al doilea, cum le spunea el războaielor mondiale, fusese prizonier și la unii și la alții, frigul nu-l mai prindea (umbla și iarna în haină, obișnuit), și nu-l mai surprindea nimic. Mă luă cu el la Dărâmătură în casă și nevasta acestuia nu zise nimic și nici Dărâmătură care stătea cu lampa mică pândindu-și băiatul cum doarme rupt pe pat, nedezbrăcat. Noe se apropie de fața celui adormit, se așeză pe un scăunel, și începu să-l mângâie pe păr și pe șale și să-l frece pe mâini ușor și să-i șoptească în ureche cu o voce liniștitoare, domoală, ca un cântec fără cuvinte, cuvinte știute doar de el, fără cap și fără coadă pentru auzul meu. Apoi ne făcu semn cu mâna să ieșim în tindă și noi trei îl ascultarăm și atunci îl auzirăm vorbind mai tare, cu vorbe articulate. Dărâmătură închise ușa repede, să n-audă nimeni nimic, și poate nici el, din ce spunea Noe. Și el și nevastă-sa aveau o încredere fără margini în descântecele lui Noe, fiindcă Noe făcuse minuni stând la căpătâiul bolnavilor adormiți și descântându-i. Îi vindecase pe unii bolnavi de stomac, ori de plămâni, pe care din spitale îi trimiseseră acasă, neștiind ce să le mai facă. Descânta de fiere și de ficat, de nesomn la bătrâni și la cei neînsurați și

buboși, descânta de pântecarie și de amețeli. Și succesul lui cel mare și care nu putea fi tăgăduit (căci despre cei umblați prin spitale se mai spunea că s-au pus pe picioare datorită efectului întârziat și prelungit al medicamentelor) era că vindecase de bâlbâială pe toți copiii bâlbâiți din sat. Și-l vindecase cu ani în urmă și pe băiatul lui Dărâmătură, cel care acum se uda în pat. Noe termină și după ce nevasta lui Dărâmătură îi dădu ceva într-o papornită, probabil niște pui de găină, plecă împreună cu mine mai departe și fiindcă eu nu-l întrebam și el crezu că voiam să aflu și că nu voiam să-l descos ca să nu pătrund în secretele lui îmi spuse că nu era vorba de nici un secret: el nu vindeca bolile, care nici nu existau de fapt, el vindeca sufletele. Și-mi mai spuse că în somn, fiindcă el numai când dormeau bolnavii îi trata, bolnavii îl aud cum îl aud eu acuma, și-l înțeleg și-l ascultă. Și că el vorbește cu ei, nu le descântă, cum crede lumea, el nu e babă, el le spune adevărul despre ei și ei îl ascultă și-l înțeleg și nu se rușinează. Principalul era ca omul să audă adevărul despre el, să-l înțeleagă și să nu se rușineze, ca să se vindece. Dacă le-ar fi spus ce le spunea, când ei ar fi fost treji, nu l-ar fi ascultat, l-ar fi înjurat, n-ar fi vrut să-l înțeleagă, s-ar fi rușinat de ei și de sat. Exact cum a făcut Dimie, zise Noe, exact ca prostul de Dimie pe care nu pot să-l vindec, fiindcă s-a urcat în plop, iar până acum ai lui nu m-au chemat să-l vindec, crezând că Dimie nu e bolnav. Nu e nici acuma bolnav de vreo boală trupească, la el boala e foarte grea, că e numai a sufletului. Pe Dimie el voia să-l învețe doar un singur lucru: cum să știe să moară ca să se dezbare de orice supunere, pentru că omul nu poate fi înfrânt (ca mătușă-ta, Măria, sublinie el iarăși, crezând

poate că-mi face plăcere sau pur și simplu dându-mi un exemplu familiar mie ca să-l înțeleg pe el) și făcut rob dacă învață că poate muri. Și ca să mă convingă și mai teribil îmi vorbi despre turci, despre imperiul teribil de puternic care a fost Imperiul otoman și care n-a putut stinge și înfrânge cu adevărat țara aceasta mică în care ne aflăm și noi acum, pământul acesta mic, chiar dacă au stins și au învins domnitori români dornici de măreție. Și-mi pomeni până la poarta casei sale toți ctitorii de biserici și de țară pe care i-a avut, unul după altul, ca să mă convingă că nu degeaba se spunea în sat că la școală știa cât învățătorul. Și fiindcă eu tăceam surd la pomelnicul său, crezându-mă nepriceput la acel trecut de nume și ani, mă aduse mai aproape, la vârsta lui, și-mi spuse că și el, deși a cunoscut altfel de oameni și de state, altfel de imperii otomane, n-a murit și cu toate că a fost prizonier, sau n-a fost, n-a fost rob niciodată. Și robia e o boală, mă lasă el să înțeleg, și orice boală are niște cauze sufletești și dacă nu te vindecă nimeni e bine să înveți să te vindeci singur, înainte de a te îmbolnăvi atunci când boala plutește în jurul tău. Uneori, ca în cazul lui Celce, zise el, boala nici nu mai poate fi vindecată. Celce e bolnav, zise el, de cea mai îngrozitoare boală, de boala celui care nu poate muri, care nu poate scăpa de boală nici murind, din moment ce nu poate muri.

Și mă luă de braț și deschise poarta curții unde locuia el și mă chemă șoptit înăuntru să-mi arate ceva. Trecurăm pe lângă magazie, sărirăm pârleazul în grădina de zarzavaturi, cotirăm pe lângă un pătul de nuiele, gol, în paragină și ajunserăm în spatele acestuia, între el și fosta bucătărie de vară a lui taică-său, acolo unde nu mai locuia

nimeni de mult şi pe care n-o mai foloseau nici ca magazie de vechituri, ca să nu se dărâme zidurile într-o noapte şi să acopere totul. Această parte de loc era înconjurată din toate părţile cu un gard des de trestie şi altul de rogojini, înalte amândouă. Şi cum într-o parte şi în alta se afla pătulul şi bucătăria veche, iar pe marginile acestora, spre vecini, erau plantaţi de mult un rând de duzi şi mai recent un rând de salcâmi (să aibă nuiele Noe pentru târne, cum zicea lumea) nu se mai vedea nimic aici din grădinile altora. Se auzise chiar că Noe a sădit viţă de vie în grădină şi a pus-o pe pari şi pe sârme, şi ca să nu-i mănânce găinile strugurii a tras în jurul ei un gard de trestie. Noe deschise o portiţă de rogojină şi luminând cu lanterna pe care o luase de pe prispa casei sale intrarăm în locul unde trebuia să fie via şi într-adevăr via era înaltă şi neculeasă, strugurii negri şi albi, atârnau dolofani. Luai câteva boabe şi mi se părură foarte dulci şi el îmi explică, scurt, că le bătuse bruma şi pieliţa îşi pierduse puterea şi lăsase apoi să se evapore apa din miezul bobului şi să rămână în el numai dulceaţa. Mă îndeamnă să mai mănânc şi deschise o altă uşă, de la un fel de magazie ce se afla între firele de viţă, şi auzii, intrând în ea, cotcodăcit de găini speriate şi sâsâit de gâşte şi grohăit de purcei. Erau o sumedenie de coteţe, suprapuse, fiecare având deasupra uşiţei făcut din plasă de sârmă o etichetă cu numele animalului şi vârsta. El deschise portiţa unei cuşti libere şi băgă înăuntru ce adusese în papornită şi acum îmi dădui seama că Dărâmătură nu-i dăduse pui de găină, ci doi porumbei tineri. Îmi arătă şi trei cămări cu vin şi cartofi şi slănină şi două încăperi destul de mari, goale, cu paturi de lemn înăuntru acoperite cu pături

de lână şi cu căpătâie înflorate la cap. El mă întrebă ce zic, şi eu nu înţelesei despre ce să zic şi dădui din umeri în faţa întrebării sale şi chiar în faţa hărniciei sale de gospodar. Şi atunci el mă rugă să pun mâna pe pereţii magaziei şi eu pusei şi nu simţii nimic deosebit, decât căldura lemnului ce părea foarte masiv, nu o simplă scândură. Probabil dădui iarăşi din umăr, căci el nu mă privi în faţă, îmi privi doar umerii, atunci mă luă de mână şi mă scoase afară din magazia enormă ca o hală şi închise uşa în urma noastră. Stinse lanterna şi se făcu întuneric negru. Apoi o aprinse, ca să-mi dau mai bine seama de ce văd, şi purtă raza ei pe marginile smolite ale magaziei, în sus şi în jos, în dreapta şi în stânga şi treptat îmi dădui seama că în grădina lui, în faţa mea, ascunsă de gardurile de trestie şi rogojini se afla o corabie imensă, ca o casă. Era acoperită cu trestie, să n-o bată soarele şi să n-o ude ploaia, pusă pe nişte butuci. El mişcă lent lumina lanternei, să văd totul bine. Şi-l văzui cum întinde în faţă mâna, cu faţa în sus, parcă aşteptând să-i pice în palmă stropii de ploaie pe care îi aştepta. Şi atunci înghiţii în sec şi strânsei din dinţi şi când îl auzii vorbind moale că el în fiecare zi şi în fiecare ceas aşteaptă potopul simţii cum mă părăsesc puterile şi mă rezemai cu mâna de corabie. El nu mă observă, privi la cer, luminându-l cu lanterna şi spunându-mi că se bucură că sunt nori şi că el speră să se dezlege cât de curând ploile şi izvoarele, ca el să vindece lumea şi pământul de rău, cum îl vindecase pe băiatul lui Dărâmătură de bâlbâială şi, acum, de udat în pat. Nu-l mai auzii, simţii cum cad şi în cădere văzui, îngrozit, cum privea în sus, luminând cerul cu lanterna.

10

Spatele mă durea şi o răceală uşoară mă învăluia. Cu ceafa atingeam un bolovan zgrunţuros. Şi scârţâia sub mine tot pământul mergând cutremurându-se. Pe frunte mi se lipi o frunză umedă, ca un ban de argint. Întinsei mâna să o dau jos şi atunci de abia simţii că eram acoperit cu o cergă sau cu o pătură grea. Deschisei ochii, dar nu văzui decât întunericul pe care-l văzusem şi cu ochii închişi. Ascultai, din sunete să recompun cumva locul în care mă aflam. Scârţâitul de fier pe fier era al roţilor de sub mine, nu se cutremura pământul: mă aflam într-o căruţă culcat pe spate. Scosei mâinile de sub pătură şi simţii în jurul meu un morman de frunze de salcâm, mărunte şi pline de brumă. Le bătuse vântul peste mine, în căruţă, ori poate unele căzuseră mai demult în căruţă. Stătusem sub un salcâm? Se auzeau copitele cailor bătând noroiul drumului, fleoşcăind ca galoşii preotului. De unde veneam şi unde mă duceam? mă întrebai şcolăreşte, fără teamă şi fără gravitate, liniştit sau poate cu acea naivitate a călugărilor ce cred că punându-şi marea întrebare: de unde venim, unde merge şi cine suntem? rezolvă ce rezolvaseră alţii înaintea lor, găsind cheia existenţei. Pipăind delimitai precis spaţiul în care mă aflam aşezat: era o căruţă plină de lespezi de piatră, peste care eram aşezat. Nu mă întrebai cine sunt, ştiam cum mă cheamă, îmi ştiam toate datele din buletin, deci răspunsul minim pe care călugării nici nu-l luau în seamă, dar care mie acum îmi era absolut necesar pentru ca să recompun timpul şi spaţiul ce mă despărţeau

de ultima clipă de luciditate. Bineînţeles că-mi adusei aminte de plopul lui Dimie, văzând trecând peste mine lumina fugară a lanternei sale. Şi-mi adusei aminte şi de Noe. Şi fusei convins, fără să mai pipăi cu mâna, că mă aflam pe crucile de piatră cioplite de Noe, în căruţa lui. Simţii o mână mică căutându-mi fruntea şi închisei ochii să nu mă descopere că sunt treaz. Mâna îmi mângâie obrajii cu dragoste, gâtul şi fruntea, mi se strecură pe sub gulerul cămăşii pe piept până în dreptul inimii şi se opri acolo, şi aşteptă. Era o mână mică, fără inel, fără asprimea ce i-o dă munca. Nu era a lui Noe, deşi nici Noe n-avea palma uriaşă cum ai fi crezut să aibă un cioplitor în piatră şi în lemn. Mâna îmi ascultă bătăile inimii, le numără, apoi îmi masă uşor pieptul şi reveni spre gât şi dispăru. Paşii din jurul căruţei erau mai mulţi decât crezusem eu la început. Caii băteau noroaiele, fornăind dar se mai auzeau nişte paşi uşori pe lângă căruţă, ca de mânji care nu se opinteau trăgând ceva după ei, sau ca de oameni. Tăceam, voind să aflu cine sunt şi unde mă duc şi ce cred ei despre mine şi o clipă avusei impresia că întunericul nopţii putea să fie ca un sicriu ce te separă de restul oamenilor, lăsându-ţi plăcerea de-ai auzi. O groapă făcu roata căruţei să-şi schimbe mersul lin şi piatra de sub mine îmi transmise amplificat în ceafă adâncimea noroiului. Auzii glasul lui Noe îndemnându-şi măgarii (nu erau cai, erau măgarii lui Noe: cai n-avea voie să ţină, dar despre măgari nu era nici o lege care să-l oblige să-i dea cooperativei). Auzii şi glasul lui Don Iliuţă spunând să bage căruţa la el în curte şi să mă lase la el. Porţile se deschiseră şi căruţa trecu podul de lemn intrând în curtea profesorului de desen. El înjură

motorașul care dădea seara și dimineața câteva ore de lumină electrică satului, îi înjură și pe cei care aveau în primire motorașul și sfârși înjurând minutele exacte cât această lumină lumina. Auzii și vocea Uței și înțelesei că pe ea o chemase Noe din curtea mătușei Măria. Pe Don Iliuță și pe Ghiarăntoarsă (de fapt, Mateescu, profesor și el la școala hortiviticolă) îi întâlni în drum. Când Don Iliuță veni din casă cu o lampă aprinsă, mă văzu șezând pe lada căruței și începu să râdă cu hohote, de era să stingă lampa. Ne rugă să intrăm la el în atelier. Uța mă prinse de braț și mă sărută. Și de abia în atelier căutându-l pe Noe care rămăsese afară o văzui pe Octavia. Don Iliuță ieși în curte și reveni destul de repede, spunându-ne că Noe e plecat și rugând-o pe Uța să spele într-o găleată ceștile de pământ ce le avea înșirate în cuie bătute în zid și să le umple cu vin din damigeana ce-o ținea lângă sobă într-o târnă cu paie. Ca pe o cloșcă o țin aici, făcu el semn către damigeană și mă întrebă ce drac m-a apucat, n-am mâncat sau am băut peste măsură de mi-a venit rău la poarta lui Noe. Eu am dat din umeri ca școlarul care nu-și amintește precis de ce a luat o notă proastă și m-am uitat în treacăt, ca și cum nu m-aș fi uitat, la mâna dreaptă a Octaviei. Căutai s-o rememorez, și nu-mi fu greu să-mi amintesc poziția în care stătusem și cum venise mâna pe fruntea mea și din ce parte: degetul cel mare fiind criteriul sigur că era vorba de mâna dreaptă. Octavia într-adevăr nu purta inel pe mâna dreaptă. Ne așezarăm pe scaune și bând vin (un tulburel asprit) privirăn tablourile pictate de Don Iliuță. O întrebai pe Uța cum se mai simțea mătușa Măria și ea îmi spuse că mătușa se ridicase din pat. Îmi amintii cum își chemase ea

surorile și părinții, acel timp al copilăriei, și cum fața ei netulburată până atunci se învăpăiase, ca bolnavă de pneumonie. Dorul de părinți tineri, și întâlnirea în mintea ei cu acel timp îi întinerise pentru o vreme fața, o întinerise violent, ca o boală și frenezia acelei întâlniri îi adusese în colțul ochilor închiși o sclipire ce nu putea fi decât neputința de a fi a unor lacrimi secate. Fiecare colț de cameră, fiecare pat și pom din curte, fiecare bou sau vacă de pe atunci fuseseră strigate de ea în vălmășeala de cuvinte întregi sau înjumătățite și cu toate cele de atunci se întâlnise, se întâlnise cu acel timp în care fusese copil, se întâlnise cu ea și parcă această bucurie o liniștise, căci îi dăduse certitudinea că existase cândva, că nu fusese o părere, și că tot ce existase nu putea muri. Probabil de aici îi venise și puterea de a se ridica din pat, învingând boala.

– După ce-ai plecat tu, zise Uța, cum stăteam la fereastră și priveam înăuntru, am văzut dintr-o dată că lumea se foiește speriată și că se uită unul la altul. Mătușa era tot întinsă pe pat, liniștită. Se auzea un tropot, de picioare mărunte, ca de cai de plumb și o uruitură întreruptă, tocată și nimeni nu știa ce este și de unde vine. Înlemniseră, căci zgomotul parcă făcea să tremure flacăra lămpii. Le-am văzut capetele înghesuindu-se în umeri de spaimă și numai după câteva clipe Gica s-a uitat în sus și toți s-au uitat după privirea ei în tavan, dar n-au văzut nimic. Însă pentru toți era clar, și pentru mine, că zgomotul venea de sus: umbla cineva în pod, deasupra oamenilor. I-am auzit oftând întretăiat, albi la față, fiindcă lampa ce pâlpâia gata să se stingă și zgomotul auzit deasupra lor îi convinsese că moartea plutea peste ei, în pod și în cameră.

– Cam pe la ce oră? întrebai eu, amintindu-mi de mirosul de baltă putredă pe care-l simțisem.

– Cam la vreun ceas după ce ai plecat tu cu popa la Celce.

– Aha, zisei eu, convins.

– Dar ce crezi că era? întrebă Uța.

– Ce să fie? nu înțelese Ghiarăntoarsă.

– Zgomotul!

– Ce era? întrebă Octavia.

– Gica s-a bătut cu palmele peste șolduri și-a început să drăcuie și-a ieșit în tindă și a luat un felinar și s-a urcat în pod. Și toți i-am auzit pașii făcând o hărmălaie îngrozitoare acolo sus și când s-a dat jos, tot drăcuind, ne-a spus: șoarecii! Adică ei fugiseră prin pod, cârduri, printre nucile puse pentru iarnă pe podeaua podului. Nuntă de șoareci, fir-ar ai dracului, că i-am călcat în picioare cu nuci cu tot, păsoacă i-am făcut, a zis Gica, să nu mai mănânce nici ei nuci dacă nu mai mănânc nici eu și dacă nu mai mănâncă nici mama nuci. Și a luat Gica mâța din bucătărie și-a suit-o în pod și-a închis-o acolo, să se sature, și să bage dracii în șoarecii care ar mai fi avut chef de nuntă și de hârjoneală printre nuci, sătui.

– Bine că s-a făcut mătușa bine, zisei eu.

– S-a ridicat din pat, tăcută cu mâna la tâmplă, de parcă uitase ceva. Și s-a dus în camera lor de la vale și a luat din cuiul de după ușă cheile casei și ale magaziei, cheile de la beci și de la pătul și grajd, toate cheile. Și i le-a pus unchiului Vasile în mână și fetelor, ca și cum asta uitase: să le predea cheile. Și apoi s-a reîntors în pat, tot tăcută și în acel moment unchiul Vasile nu știa ce să facă cu

cheile, tot le sucea și le cântărea în mână, uimit, ca și cum n-ar fi vrut să le ia. Dar nu mai putea să le dea mătușii îndărăt. Ea i le dăduse. Și de-atunci a fost și mai liniștită pe patul ei. Parcă odată cu cheile casei și ale acareturilor unde își trăise viața, se predase și ea, ca un soldat, dușmanului, călăului. Dar moartea n-a venit s-o ia, tot o ocolea, de parcă se juca cu ea ca pisica cu șoarecele, cum se jucase toată viața cu ea. Și curios lucru, în timp ce ea dăduse cheile casei ei și vieții ei, în curte, lângă salcâmul în care se află cuibul de barză, Viorica, fata Riții, nepoata mătușii a chiuit ca la horă. Ea toată seara stătuse cu mâinile pe burtă și nu vorbise cu nimeni, așteptând. Chiuise, hurezase și sărise într-un picior și îl luase de păr pe bărbatu-său, pe Iubărețu, chiuise de bucurie că în ea simțise cum se mișcase copilul.

11

Ghiarăntoarsă (avea la fiecare mână câte două degete în plus, în total deci avea paisprezece degete: și câte unul de la fiecare mână era întors cu fața spre sate și Mateescu putea în același timp să țină într-o mână două obiecte: unul, să zicem, un ciomag, strâns cu cele șase degete cum restul oamenilor îl strâng în mod normal cu cinci, și altul, un alt ciomag sau altceva mai ușor, un mănunchi de ferigă să-l țină cu degetul al șaptelea ce era orientat cu latura flexibilă spre dosul mâinii) își ținea mâinile la spate, încleștate și privea tablourile agățate de Don Iliuță în cuie

până sus la tavan. Nu înțeleg nimic, zise el neagresiv și-i solicită profesorului de desen o explicație. Don Iliuță răspunse că n-are chef de explicații și că în general îl agasează cei care îi pun întrebări, fie că le pun din curtoazie și acest fel de indivizi nu-l interesau, deoarece pe lângă că nu se pricepeau să vadă nu erau nici sinceri, fie că le pun din pură neînțelegere a pânzei și cu asemenea găinari care umblă prin lume fără să-și ia cu ei creierul lor de găină n-avea ce discuta, ca să nu-și piardă inutil timpul. Cum Ghiarăntoarsă zâmbi ironic, Don Iliuță adăugă că pe el nu-l considera făcând parte din cele două categorii, ci din a treia: cei care înțeleg ceva și se prefac că nu înțeleg, sau nu înțeleg nimic și se prefac că înțeleg, ceea ce este același lucru. Mai bine ar fi să citești ce scrie sub fiecare desen și sub fiecare pânză și să taci și să mă lași să beau cu plăcere vinul, adăugă profesorul de desen și trecu pe lângă noi cu damigeana de tulburel în brațe și ne umplu paharele. Fusese profesor la liceul de băieți din Turnuvechi și fusese dat afară, deoarece umbla desculț pe stradă și intra și la ore tot desculț și în cancelarie, în pauză, sau la adunări ori ședințe tot fără încălțăminte umbla. De altfel și acum era desculț. Doar iarna, ori când era prea frig, purta niște bocanci enormi, cu trei numere mai mari, dar numai pe stradă umbla cu ei, cum intra într-o clădire sau locuință îi lăsa la ușă. Și nu de puține ori câinii îi luseră bocancii și-i făcuseră nevăzuți. Își cumpăra alții, de la vechituri. Dar ce-i scandalizase pe restul profesorilor și pe inspectori mai mult erau pantalonii care niciodată nu aveau o lungime potrivită, ori curgeau pe el și erau strânși jos cum își strâng țăranii izmenele când plouă, ori erau prea scurți – și mai

ales fesul turcesc colorat strident, de care nu se despărțea niciodată, nici la ore, nici în cancelarie. Doar când dormea îl punea pe un scaun. Tot orașul îl arăta cu degetul și unii îl huiduiau în plină stradă sau de după colțuri considerând o obrăznicie și o sfidare grosolană purtarea sa. El, în privința umblatului desculț, avea o singură replică: omul s-a născut desculț. Și când vreo cucoană strâmba din nas văzându-l, nu revoltată de ținuta sa vestimentară, ci îngrețoșată de mirosul de picioare ce i se părea firesc să emane îngrozitor, el își ridica piciorul drept înainte, într-o poziție jumătate cazonă jumătate ridicolă, și explica: Nu-mi put picioarele doamnă, mă spăl zilnic pe picioare, de mai multe ori decât vă spălați dumneavoastră într-o săptămână. Și doar celor ce umblă cu ciorapi curați și pantofi lustruiți le put picioarele, ei au grija încălțămintei, nu a labei lor. Nu trebuiseră să umble după motive ca să nu mai fie la liceu, le oferise el cu dărnicie. Adevărul era că firea lui îi dicta să se poarte astfel și orice sfat pe care ei i l-au dat sau au încercat să i-l dea n-a avut nici un efect. Don Iliuță nu stătea de vorbă cu nimeni. Doar cu elevii. La ora de desen îi scotea afară din clasă și-i ducea în grădina liceului, care era lângă Dunăre, și-i punea să stea cu fața spre apă și să picteze ce vor ei, ce le trece prin cap. Nu mă interesează să pictați cu modelul în față, voi nu sunteți pictori de manechine. Pictura este creație, deci religie. Aceste cuvinte se pare că avuseseră un rol mai greu, mai ales că el le repetase cu dezinvoltură și în fața dirigintelui clasei a XI–a care inițial voise să obțină din partea sa o infirmare: Nu, este exact, spusese Don Iliuță, pictura e o religie. Și mai adăugase și ce îndeobște le mai spunea elevilor pe

malul Dunării și ce nu înregistrase corect cel ce-i transmisese directorului și dirigintelui cum caracterizase el pictura, și anume că Dumnezeu când a creat lumea nu s-a uitat la nimeni, s-a uitat în sinea sa. Și a conchis: Dumnezeu a creat, deci a fost un mare pictor. Curios este că această ultimă afirmație a scandalizat pe toată lumea: pe atei, fiindcă într-o școală un profesor (chiar de-i scrântit, mă rog!) insufla elevilor o credință dăunătoare, mistică; iar pe cei ce în secret credeau în Dumnezeu (fiind și membri de partid) i-a scandalizat deoarece un profesor (chiar de-i scrântit, mă rog!) ia în fața elevilor numele Domnului în deșert!; auziți, să-l facă pe Dumnezeu pictor! Oricum, el a reușit în fața tuturor (mai puțin a unor elevi care chiar dacă nu erau excelenți la desen țineau la el fiindcă el nu le ceruse niciodată o exactitate a culorilor sau a liniilor desenate și le dăduse impresia că lipsa talentului la desen nu-i o infirmitate și că din contră poate că și neputința lor de a desena corect un cub sau un pătrat este germenele unei putințe ce refuză inconștient (dar refuză) să transpună pe hârtie altceva decât ce dorește și decât ce crede el că trebuie pictat și văzut) să pară o paiață desculță și cu fes colorat pe cap, o sperietoare de genul celor fixate de țărani în grădini să sperie ciorile, însă ambulantă. Și la piață cucoanele se înghionteau arătându-și-l și surâdeau când trecea el spre sau de la liceu: trecea prostul târgului! El revenise în sat, la părinți, și din grajdul care nu mai folosea la nimic (boii și vacile fuseseră date de mult la colectiv) își făcuse atelierul unde picta și dormea.

– Pânza asta de sus ce vrea să fie, întrebă Ghiarăntoarsă, că nu văd de-aici ce titlu are, e prea sus.

– E o balegă, răspunse Don Iliuță. Și luă o nuia și continuă să le numească și pe următoarele, cele tot din rândul de sus: Ăsta e un corn, pânza aceasta e alt corn de bou, asta e o pulpă de vacă, ăsta un uger de vacă, ăsta o coadă de bou, ăsta e păr de vacă, ăsta e o celulă de bou, asta e o plasmă... După cum vezi pictez boi și vaci. Aici jos, am o pânză pictată ieri, se numește: brânză de vacă. Și alta pictată chiar azi: lapte de vacă. Aici am o inimă de vacă, un ficat de vacă și un ficat de bou, un plămân de vacă și un plămân de bou. E clar: pictez boi și vaci, pictez organele lor interne și externe. Poftim, ăsta știi ce e?

Chiarăntoarsă râse, citind scrisul de sub tablou, și Don Iliuță își spuse scurt: Ești un idiot. Nu-nțelegi nimic. Apoi trase cu un creion gros o linie dreaptă, orizontală, pe o foaie de blocnotes și scrise sub ea: Echilibru. Ghiarăntoarsă râse complezant, ca de o trăsnaie a unui amic pe care-l simpatiza ca om, dar nu-l lua în serios ca pictor și Don Iliuță zise:

– Toți idioții râd! Toți filistinii care disprețuiesc lumea râd cum râzi tu acuma. Râzi ca precupețele din piață de la Turnuvechi. Ele râdeau de mine cu superioritatea lor de precupețe, dar și cu indignarea lor sinceră de cucoane onorabile.

– Mă dai afară? întrebă Ghiarăntoarsă.

– Nu. Dar dacă vrei, poți să pleci. Poți să și stai, mi-e indiferent. Stai pe scaunul ăla snob din colț: e scaun de stil. Nu te-ntreb ce stil e, n-are importanță, nici eu nu știu.

– Într-un grajd, un scaun stil Biedermayer! hohoti Mateescu.

– L-am cumpărat special pentru idioții subtili, zise Don Iliuță și se întoarse cu fața spre Uța și o întrebă: Unde spuneau că a fost mătușe-ta Măria?

– Mătușa, începu Uța, o discuție a lor la care eu nu participasem (probabil începută când mă aflam în căruță peste crucile de piatră ale lui Noe), mătușa Măria s-a dus la Turnuvechi înainte de a muri – să vadă orașul! A trecut pe la circul cu zidul morții din piață și cu menajerie și cu „program special“, a mers la gară și a ieșit pe peron și a privit trenurile cum vin și pleacă fluierând, în timp ce impiegații îmbrăcați în albastru stau smirnă cu semnalizatorul în mână, a băut o bere la restaurantul din port și a mâncat cârnăciori oltenești cu mujdei de usturoi, ascultând acordeonistul chior ce cânta bătând în același timp și la tobă, a trecut prin Parcul Trandafirilor și a intrat și la cinematograful „Patria“ de lângă spitalul în care nu fusese primită, s-a dus și la turnul de apă, și la magazinul pentru mirese de unde-și cumpărase ea haine de mireasă și-a privit mireasa din vitrină mult timp fără să spună o vorbă, apoi i-a cumpărat lui unchiul Vasile o curea pentru pantaloni și o pereche de galoși (îi spusese preotul că sunt buni iarna, nu te pătrunde apa și înduri mai ușor reumatismul), a trecut și pe la statuia lui Decebal și Traian din parc și înainte de a merge din nou pe la autobuz să vină acasă s-a oprit iarăși în fața magazinului pentru mirese. Și apoi, în stație, și-a cumpărat covrigi sărați și bomboane răsucite, roșii. Presimțise că moare, dacă a ținut ea să vadă din nou locurile care o minunaseră cel mai mult când plecase pentru prima oară din sat, cu tata al bătrân cu carul

încărcat cu porumb, demult: Turnuvechi, visul ei de când era mică.

– Mie mi-a plăcut de ea întotdeauna, zise Don Iliuță, tot timpul, de când o țin minte. Și-am privit-o și adineauri cum stătea pe pat: lunga ei agonie, lunga ei luptă cu moartea era în același timp și o îndelungată cochetărie, parcă o încercare de cunoaștere a ceea ce va fi. Într-o vreme și-a tras pătura mai spre bărbie, cuprinsă poate de frig, semn că boala nu stinsese în ea orice sensibilitate. Și când s-a ridicat și s-a dus să ia cheile, nimic nu distrusese boala în ea, nici siguranța pașilor, nici ușile și scaunele, ca obiecte, nici memoria drumului și a obiceiurilor ei. Și-l privise pe unchiul-tău Vasile în față ca întotdeauna, el exista în fața ei în carne și oase, exact, semn că ochii ei înregistrau ce era în jur la dimensiunile normale, așa cum înregistraseră și înainte de a se îmbolnăvi. Ea deosebi și fetele, Gichii îi dădu cheile beciului cu vin și murături, știind că-i place vinul și țuica, Vetei îi dădu cheile magaziei, iar fetei celei mari celelalte chei, printre care și cele de la poartă. Lui unchiu-tău i le-a dat pe cele de la ușile casei. Deci amintirile ei s-au păstrat exacte, moartea care începuse probabil să se stabilească în trupul ei nu le alterase de loc. Și tot ce era în jur – ușile, cum am spus, camerele, oamenii – avea pentru ea aceeași consistență. Spațiul, aceleași dimensiuni. Și mergând nu se temea de slăbiciunea picioarelor, ori de nesiguranța mâinii, când a luat cheile. Între ce gândea că trebuie să facă și împlinirea acelor gânduri era un perfect echilibru. Ea nu dorea mai mult decât ce puterea trupului ei era capabilă să împlinească. Femeia aceasta va muri cum a trăit. E teribil, și asta vreau

să pictez, cum moartea n-o doboară cum vrea ea, ci mătuşă-ta Măria moare cum îi convine ei. Adică, mai precis: carnea ei nu moare înaintea gândului, bătăile inimii îşi încetează treptat frecvenţa într-un perfect echilibru cu încetarea impulsurilor ei cerebrale, cu încetarea dorinţelor ei. Ea va muri când nu va mai dori nimic, împăcată. Acest echilibru vreau să-l pictez, al omului, în primul rând. Şi apoi acest echilibru al omului cu al neomului, punct între ce este ea acum, vie, şi între ce este ea moartă, poate chiar în acest moment moartă. Vreau s-o pictez. Ea este exact ce-am crezut eu toată viaţa despre ea că este: o vacă.

12

Iuja, sora mai mare a mătuşii Măria, o avea pe Tiţa mai mare între fete, şi Tiţa pe Ioana şi Ioana se măritase cu băiatul lui Geacără de lângă Podiţ şi avea o fată în clasa întâi: Marioara. Rodica Ioanei lui Taiche, nepoata Verginei, vecină cu Troc şi cu mătuşa, Tudor al lui Chirilă, unde se oprea autobuzul a, Tudor al lui Selimbăr, asistentul medicului veteri , Dionisie, copilul de cinci ani al lui Topolog, Natalia lui Marcu, cea mai grasă fată din sat şi din clasa întâia, Ioana lui Bărbiţă, fetele Gichii, ale Riţii, cele mici, gemenii lui Tudose, cei de cinci ani, cei de zece ani, cei de cincisprezece şi cei de şapte ani, toţi copiii

vecinilor, ai neamurilor şi ai străinilor se foiau pe lângă gard, intrau şi ieşeau din curte, se strecurau în camera unde zăcea mătuşa, se ţineau de fustele mamelor, se uitau pe fereastră, mâncau mere sau câte o bucată de pâine şi aşteptau clipa când să poată privi mai mult patul bolnavei şi s-o vadă cum moare.

Gemenii de cinci ani ai lui Tudose purtau pe umeri cojocuţa nevestei lui Tudose, cei de şapte ani aproape se înveliseră în cojocuţa lui Tudose, să nu dârdâie. Şi nici unul nu pleca acasă. Şi când directorul Moise trecu pe drum gemenii de cincisprezece ani cărora şcoala le era dragă ca sarea în ochi îl înjurară printre dinţi, deodată. Directorul îi auzi şi-i trase de urechi, ca şi cum nu i-ar fi auzit, şi ei, strângându-se de mână, vorbiţi, îl înjurară în gând. El le spuse să plece acasă şi ei dădură din cap şi nu se urniră din loc. Şi restul copiilor nici nu-l băgă în seamă pe director. El era director la şcoală, aici ei erau în altă parte.

Mătuşa Ana nu se dezlipea de lângă fereastră. N-o văzuse nici pe muma a bătrână murind, nici pe tata al bătrân, pe mama şi pe tatăl ei, nu văzuse pe nimeni murind, că nu se nimerise, şi nici nu dorise, de frică, dar acum voia să vadă cum moare un om, să înveţe, fiindcă, îmi spuse, îi e teamă să nu moară şi ea şi să nu ştie cum se moare.

Unchiul Vasile veni în curte, cu capul descoperit, intră în magazie şi luă dintr-un cui cornul de bou în care ţinea gresia coasei, îl umplu cu apă de la fântână, apoi îl băgă în buzunar şi intră în podul grajdului unde ouau găinile, le zburătăci şi se coborî pe scări cu trei ouă în mână. Deschise uşa la pătul şi puse ouăle lângă prag şi luă un porumb, închise uşa ce se înnegrise de timp şi o privi foarte mirat şi

mai mirat fu de cum scârţâi poarta grădinii. Se uită la cuibul de barză din vârful salcâmului ciumpăvit şi nu înţelese ceva. Mersei lângă el şi-l auzii vorbind singur. Mă privi şi continuă să vorbească singur, ca şi cum nu m-ar fi văzut. Sau nu mi se adresa mie, vorbind fără să pună întrebări şi să aştepte răspunsuri, mereu pe faţă cu o mirare de copil. Privi din nou cuibul de barză şi se închină. Agăţă într-un par cornul cu gresia şi îmi dădui seama că nu ştia unde merge şi ce face.

Scuipă lângă claia de fân şi şterse cu talpa, grijuliu. Mătuşa Constanţa veni lângă mine şi-l privi şi ea şi-mi şopti să-l las în boii lui. Privi şi ea unde privea el din nou, la cuibul de barză, şi-mi şopti că salcâmul fusese tânăr şi scund când îl ciumpăvise el întâi, însurat, şi când fusese cuibul făcut. Şi crescând salcâmul în fiecare an înălţase o dată cu el şi cuibul. Era un salcâm gros, foarte înalt, fără crengi, uscat. Unchiul Vasile lumină cu felinarul sub şoprul cu fân unde dormeau iarna câinii, bătu cu călcâiul în uşa de la coteţul porcilor, deschise uşile de la grajd, de la magazie şi de la pătul şi le privi pe toate cele pe care le făcuse el împreună cu mătuşa şi se strâmbă şi lângă sania de sub pătul se strâmbă şi mai tare şi dădu din cap. Parcă nu mai recunoştea nimic. Nimic nu mai semăna cu cele care fuseseră şi el îmi şopti foarte misterios la ureche, trăgând apă din fântână, bând din ea şi făcându-mi semn şi mie să beau, că apa e leşinoasă, fără gust, sălcie. Şi dădu drumul ciuturii în fântână şi-mi şopti tot la urechea stângă că apa a îmbătrânit. Mătuşa Constanţa îmi făcu semn cu mâna pe furiş să zic da cum zice el. Şi când el vru să sfarme cele două drugi de porumb şi să le dea la pui pe bătătură,

chemându-i, pui, pui, pui, ea îi luă din mână drugile şi-i spuse că dă ea la pui. Deşi era noapte şi găinile dormeau. El intră în casă şi ea aruncă drugile în grădină şi se şterse cu şorţul pe mâini şi-mi spuse că aşa e omul când nu-i sunt toţi boii acasă, face noaptea ce trebuie să facă ziua.

Auzise şi ea ce zisese despre apa din fântână şi nu se miră, cum nu se mirase nici de mirarea lui. Toate astea, zise ea, bucătăria, magazia, pătulul, fântâna, şoprul, el le-a ridicat de la pământ până la cornul de sus, în ani, cu soru-mea, şi acuma izidit cum e cu mintea pare c-a uitat când le-a pus pe picioare şi nu-şi mai dă seama că nu e nici un lucru care să nu îmbătrânească odată cu noi.

Felinarele ardeau cu zecile şi întunericul din curte, din grădină şi de la poartă se rupsese. Directorul Moise mânca seminţe prăjite lângă pod şi vorbea cu preotul care încă n-ajunsese acasă. Unchiul Vasile iarăşi ieşi din casă şi îi continuă drumul fără sens, prin curte. Astă-vară îl văzusem la pescuit în baltă cu încă vreo patru inşi de seama lui şi toţi aveau picioarele uscate şi subţiri, cu vene albastre, obosite de cât căraseră ei în spinare jigajniţa de la un crov la altul şi de cât purtaseră prin apă şi nu prinseseră aproape nimic. Seara, spre casă, şchiopătau toţi uşor. Nu mai avea putere în genunchi, de cât căraseră şi bătuseră balta cu picioarele. Şi când picioarele nu mai pot, genunchii se îndoaie, ei se predau întâi. Când îl luaseră pe fiu-său Năică la război el îl petrecuse până la poartă, fără o vorbă, şi lângă pod, chiar unde stătea acum Don Iliuţă, Vasile căzuse în genunchi, pe pământ, şi cum Năică deja pornise spre Câmpuleţ însoţit de surorile şi de fraţii mai mici, el l-a strigat şi Năică s-a întors cu faţa spre glasul lui şi s-a oprit, şi el i-a zis: Năică,

te rog ca pe Dumnezeu, în genunchi, să te întorci sănătos. Năică a surâs și a pornit din nou și nu s-a mai înapoiat nici sănătos, nici altcum și din el a mai rămas numai surâsul acela nedumerit.

El îi șopti ceva lui Gogu și bărbatul Gichii plecă și după un timp băgă pe poartă boul și vaca ce fuseseră înainte ale lor. Boul și vaca intrară la locul lor în grajd, ca și cum n-ar fi lipsit decât o zi de-acasă și nu de câțiva ani. El vorbea tot șoptit, nu mai avea glas. Și nu voia să facă gălăgie. Întunericul se dilatase și sus printre spațiile sale prea destinse stelele licăreau, lichide, timide. Drumurile pe care le făcusem de cu seara prin sat și prin noapte erau lungi și întortocheate și le resimțeam în umezeala pantofilor. Și încă nu aflasem adevărul pe care-l căutam, sau poate că nici n-aveam să aflu cine era vinovat de moartea mătușii. Sau poate că ea n-avea să moară și-atunci n-ar fi fost vinovat nimeni. Nu mi-ar fi părut bine să aflu la capătul acestui drum spre adevărul morții ei moartea ei, prețul era prea scump. Și poate că aș fi aflat că nu era nimeni vinovat, în afară de moartea în carne și oase. Noaptea se dilata, se dilata ca un elastic negru, de praștie. Și prin urzeala ei rărită se vedeau mai bine fețele bărbaților și femeilor și copiilor, și odată cu ele se vedeau parcă și zilele mătușii toate, căci fiecare era cumva cel puțin o zi din viața ei. Și toți laolaltă formau ceea ce pe pod îi explica preotului directorul Moise, în glumă, că-i zice istorie. Don Iliuță îi zise: Hai sictir, porcule, și preotul tuși repetat și întrebă cât e ora, ca și cum Don Iliuță i-ar fi spus directorului ora exactă. Mersei și eu lângă ei și directorul îmi strânse mâna. Venea de la internatul școlii unde fiind sâmbătă elevii din

clasele superioare avuseseră până la orele unsprezece o întâlnire tovărășească urmată de dans. El, ca deobicei, le cântase la vioară, acompaniat de orchestră, primele trei dansuri, la rugămintea lor. Apoi băuse niște bere și pornise spre casă cu bicicleta și se întâlnise cu preotul. Întrebă cum se simte mătușa și îi spusei că nicicum. Un câine urlă îndepărtat.

– Părinte, zise directorul, peste trei ani vă dau să beți vin din via mea. Am pus numai soiuri bune la mine în grădină, Traminer, Pinot gri, Pinot noir, Muscat Otonel.

– Eu nu-nțeleg cum mama dracului poate fi cineva așa de gospodar, zise Don Iliuță, să invite lumea peste trei ani să bea vin din vița pe care a pus-o el acuma în pământ. Trebuie să ai încredere nebună că vei mai trăi cel puțin încă trei ani, că n-o s-o atace filoxera și n-o s-o bată piatra. Și să-ți planifici și munca, săpatul, stropitul, tăiatul, îngropatul, pe trei ani, e îngrozitor! Și visezi trei ani de zile, și să aștepți vinul din grădin ta, e o performanță! Eu n-aș putea să trăiesc atât de fericit în viitor, cum trăiești tu. Căci tu ai o poliță în față, ce ți se va plăti în aur și în vin! E ceva să trăiești cu gândul în viitor!

– Trăiesc în viitor ca să scap de prezent, râse directorul.

– Am auzit că te-ai apucat și de stupărit, zise preotul.

– Albinele întotdeauna au fost pasiunea mea. Avem și un teren propice, e păcat să n-ai stupi. Avem și flori de tei primăvara, de salcâmi, ce să mai vorbesc, avem trei păduri! Și pentru mine albina, ca ființă, mi se pare, cum li se pare și altora, nu-i o noutate, întruchiparea acelei hărnicii teribile, a unui fel de eroism cotidian, poate nu glorios, dar

demn de stimă. Mierea este esenţa vieţii lor, şi a suratelor lor, sensul vieţii lor. Mierea este adevărul pentru care trăiesc. Într-o noapte chiar m-am visat, culmea, transformat în albină, atât mă obsedează zborul lor.

– Albină, şi cântând din vioară la balurile elevilor, zise Don Iliuţă.

– Nu, cântând la vioară nu m-am visat, degeaba îţi risipeşti ironia. Am învăţat să cânt la vioară când eram elev. Cântam la baluri, mai câştigam un leu de-o bere, de-o haină uneori. Nu mi-e teamă, deşi nu mai e la modă, să spun c-am fost băiat de ţăran sărac.

– Eu am fost băiat de moşier bogat, zise Don Iliuţă.

– N-ai fost nici tu, dar tu ai fost altă fire şi nu uita c-ai urmat şcoala în alte condiţii, mai bune, nu ca pe vremea mea.

– De ce mai bune?

– Ai terminat liceul după război.

– Ei şi? Vrei să spui c-am mâncat mai bine, c-am avut haine mai bune, profesori mai buni?

– N-are rost să discutăm chestia asta, n-are nici o importanţă. Trecem peste condiţiile materiale. Revin la vioară. Tu te crezi un om de spirit, dar nici eu nu mă cred lipsit de umor, nu sunt chiar modest, după cum vezi. E o mică deosebire: tu te simţi spiritual din naştere, de la natură, eu însă am învăţat să am umor.

– Cum, tu nu eşti genial ca mine de la naştere?!

– Nu. Eu sunt doar un violonist talentat. Eu mi-am construit talentul. Mi l-am descoperit şi mi l-am cultivat.

– Şi umorul la fel?

– La fel.

– Bravo, eşti un constructor. Un autoconstructor. Te pomeneşti că d-aia te-ai făcut profesor, să descoperi şi în alţii talentul şi să-l cultivi, să construieşti noi profesori, noi oameni, pe măsura ta.

– Se vede că amândoi aveţi umor, vorbi împăciuitor preotul.

– Eu însă păstrez proporţiile, zise directorul, geniile nu. Eu ştiu că scârţâitul la vioară este scârţâit la vioară, o pasiune ca oricare alta, dar care nu-mi dă dreptul să umblu cu fes pe cap ca să vadă lumea că pe unde trec eu trece de fapt buricul pământului care sunt eu.

– Mi se pare că vrei să mă pupi..., zise Don Iliuţă

– Nu uita că sunt mai bătrân ca tine.

– Asta nu te-mpiedică.

– Dar nici pe tine nu te-mpiedică să fii mai politicos.

– Parcă spuneai că ai umor.

– Umorul e o mâncare de peşte şi bunul simţ alta.

– Mie nu-mi place peştele gătit.

– Ei, lăsaţi, vorbi preotul, că ascultă copiii şi nu-i frumos să v-audă. Cum spuneai c-ai învăţat să cânţi la vioară?

– Eu plec să beau apă, intră Don Iliuţă în curte, ca şi cum prefera apa celor ce-avea să le povestească directorul.

– I s-a urcat la cap că e un pictor genial şi nu mai poţi discuta cu el. În sfârşit, treaba lui. La şcoală erau mulţi dansatori, puţini cântăreţi. Violonişti, numai eu. Şi-am cântat o dată, de zece ori şi de fiecare dată n-am avut timp să dansez. N-avea cine să mă înlocuiască. De ce să mint, îmi făcea şi plăcere să-i văd dansând când voiam eu şi cum voiam eu, mai lent, mai puţin lent. Eram un pic răsfăţatul

lor. Şi mă răsfăţam şi singur. Am tot amânat să învăţ să dansez şi să dansez şi cu timpul cântând din ce în ce mai bine şi fiind din ce în ce mai solicitat n-am mai avut când să dansez şi un fel de inhibiţie m-a cuprins, şi o teamă c-o să dansez prost, eu care cântam excelent, şi n-am mai învăţat să dansez. Şi nici acuma nu ştiu să dansez. Şi la câte baluri am cântat! La câte regine! La fiecare bal, o regină a balului. La câte regine am cântat şi la câţi regi!

– Acuma cum îi zice reginei balului, întreabă preotul, preşedinta balului? Preşedintă îi zice. Nu că sunt eu pentru monarhie, dar unei fete îi stă mai frumos dacă e regina balului, a fetelor, a petrecerii. Preşedintă sună aşa cum sună, foarte legat de administraţie, de producţie. Preşedinta băncii, merge. Preşedinta femeilor. Preşedinta sfatului popular. Preşedinta cooperativei „Mobila". Dar preşedinta balului?! E cum ai spune: preşedinta munţilor! La Floarea reginei nu-i spune Preşedinta munţilor, sau Floarea preşedintei? Nu-i spune. Dar cum îi spune? Floarea de colţ. Ce-i aia floare de colţ? Nimic.

Don Iliuţă veni spre noi învârtind de coadă o ridiche. Făcu cercuri mari cu ea prin faţa directorului, apoi mai mici, băgându-i-o sub nas, tot învârtind-o. Şi deodată văzurăm că ridichea se mişcă singură, când o puse pe umărul directorului, şi chiţcăie.

– Şobolanul! strigă preotul.

Şi directorul sări în lături, peste şanţ, şi Don Iliuţă fugi în urma lui şi i-l puse pe spate şi o vreme directorul se scutură ca apucat de epilepsie de animalul care îngheţase de frică, cu ghearele înfipte în haina lui. Apoi căzu, rostogolindu-se pe pantaloni în jos şi preotul strigă:

– Omoară-l! Omoară-l!

Îl lovii cu piciorul şi-l trântii de gardul mătuşii ca pe o minge de fotbal. Rămase dezumflat pe pământ şi eu de fapt continuând mişcarea cu care îl izbisem îl turtii sub tălpi.

– He, he, he, râdea Don Iliuţă să se prăpădească.

13

– Eu nu-i înţeleg pe oameni, zise directorul după ce profesorul de desen plecă, toţi sunt paradoxali. Sau poate că trebuie să înţeleg mai bine paradoxul ca să le înţeleg caracterul. Don Iliuţă vorbea cu noi, cu mine, puţin iritat, e drept, dar nu era nimic nou în iritarea sa verbală, nimic în afara caracterului său. Mereu are un limbaj previzibil, nervos, insultător. Ce nu poţi prevede, şi aici caracterul său mi se pare imprevizibil, deci paradoxal, este continuitatea în fapte a celor vorbite de el, faptele sale infirmă deseori vorbele sale, dar nu în mod absolut, fiindcă de-ar fi aşa aş putea să-i ştiu, ori să-i deduc, traiectoria comportării sale, a caracterului său. Îmi vine să cred că lipsa caracterului la el ţine chiar locul caracterului. E imprevizibil şi pe mine oamenii aceştia mă umplu de scepticism. Îmi vine să cred că foarte mulţi inşi sunt plini de incertitudini, paradoxali şi că trăiesc o viaţă a lor plină de incertitudine, o viaţă paradoxală. De ce nu s-au format într-un sens sau altul, bine

determinat, nu înţeleg. Nu sunt nici buni, nici răi, sunt periculoşi, să fiu lesne înţeles. Periculoşi nu numai pentru integritatea corporală a altora, ci şi socială – vezi bancul stupid cu şobolanul. El o să-mi răspundă, Don Iliuţă, că n-a fost un banc stupid, ci o reacţie strict omenească a sa în faţa atitudinii mele gospodăreşti, mic-burgheze, în faţa porţii, şi deci a morţii Mariei lui Vasile Guran. Ataşază termenul de mic-burghez la orice nu-i convine lui, cu o regularitate aş zice dogmatică. Totuşi, nu sută la sută, ca să te bazezi pe ea. Are în el o zonă paradoxală, de rezervă, de refugiu, întotdeauna. Prefer omul determinat, întreg, chit că e mai uşor dejucabil, prevăzându-i reacţiile şi putându-i-le para, deci mai prost. Cred că un prost e mai uman decât un ins ca Don Iliuţă, e mai în firea lucrurilor, mai normal. Nu ştiu însă de ce foarte mulţi inşi la ora actuală, pe alte direcţii, încep să aibă, şi au trăsăturile lui Don Iliuţă. M-a preocupat mult această problemă şi i-am găsit o primă explicaţie printr-un fel de aducere în prim plan a instinctului de apărare paradoxală a omului. Fiind prost, fiind nebun, acţionând întotdeauna invers logicii cotidiene, inşi ca Don Iliuţă scapă de plata acelor sume pe care ar trebui să le achite ca urmare a modului scandalos în care se comportă. Pot eu să-i zic lui ceva pentru gluma stupidă cu şobolanul? O să spună că n-am umor, că spuneam tâmpenii care l-au enervat etc. etc. Pot eu să-l dau în judecată? N-aş câştiga nimic, decât un proces în plus. Ce pedeapsă i-ar putea da? Nici una, aproape. Şi pe urmă toată lumea s-ar supăra pe mine că l-am dat în judecată pe un ins iresponsabil. Deci, pe un plan subţire, aş deveni şi eu egalul său, un iresponsabil. Şi chiar de nu-l dau în judecată,

şi aici e paradoxal, eu tot rămân un iresponsabil, deoarece nu dau curs impulsurilor mele, judecăţilor mele. Deci cu voia sau fără voia mea devin şi eu un tip paradoxal. Şi acest lucru mă face să cred că trec prin nişte ani paradoxali, printr-un timp paradoxal, când toate valorile se răstoarnă şi se înlocuiesc nerăsturnându-se vizibil şi neînlocuindu-se pe faţă şi până se va aşeza noua structură a lucrurilor şi a caracterelor eu o să fiu poate de mult bătrân, căci nu pot să prevăd exactitatea în timp a acestei noi configuraţii, cum prevăd bunăoară, fiindcă mă bazez pe faptele mele şi pe rodnicia pământului, că peste trei ani voi bea vin din via pusă de mine în grădina casei. Şi aceşti inşi nu sunt periculoşi doar pentru alţii, sunt periculoşi, chiar mai mult decât pentru alţii, pentru propria lor fiinţă. Gândiţi-vă cât de straniu şi de periculos trăieşte, pentru el, Don Iliuţă: unde mănâncă şi când nu se ştie niciodată, unde doarme, unde poţi să-l întâlneşti când vrei şi când nu vrei, cu ce se îmbracă, şi cum! Nici măcar o securitate elementară nu-l interesează, nici împotriva frigului: umblă în noiembrie, acum, desculţ. El zice că se căleşte! Atât se tot căleşte el în toate că o să-l găsim într-o dimineaţă mort sub un gard! Doamne fereşte, nu-i vreau răul, dar dacă de la un tip inteligent ca el, cu şcoli superioare, nu te poţi aştepta la o viaţă raţională, de la cine să te mai aştepţi? De la Dimie? Deşi la Dimie mecanismul e mai simplu. Şi aproape logic tot ce face el, cel puţin pentru mine. Dimie a vrut să joace o carte mare, dar el întotdeauna a fost doar executantul unei acţiuni, nu şi profitorul, deşi întotdeauna a fost convins că fiecare faptă o să-l ridice acolo unde visa el să ajungă. El a avut însă mai mult curaj decât inteligenţă, şi o

carieră chiar la nivel rural nu se mai construieşte doar pe acte de curaj. Nu mai e ca în basme: există o fată de împărat pe care balaurul trebuie s-o înghită şi vine un ins curajos care omoară balaurul, salvează fata împăratului, se însoară cu ea şi ajunge împărat. Nu se mai ajunge aşa împărat. Curajul e şi un semn de prostie. Cum prostie a fost din partea lui Dimie că l-a omorât complet gratuit pe Manoilă. N-am putut să înţeleg niciodată gestul său, şi cred că nu e nimic de înţeles decât un act de prostie crasă, nici măcar de prostie demenţială. Prostie pură, prostie atât de desăvârşită, încât este vecină cu inocenţa! De ce-ai dat în cioban, l-au întrebat la proces. Pentru că intrase cu oile pe miriştea şcolii viticole, unde n-avea voie, a răspuns el, senin. El a considerat ca o datorie de onoare, ca un act de curaj, colosal, care trebuia să-i aducă merite, faptul că după ce i-a spus lui Manoilă de câteva ori să nu mai lase oile pe loturile de fân ale şcolii, ultima dată l-a lovit în cap, ca să-i intre la cap şi să-l înveţe minte! N-a fost o crimă dictată de o raţiune, premeditată, a fost o prostie făcută de un prost care se voia prin asta deştept, apărătorul avutului obştesc. Pentru vina lui Manoilă erau pedepse insignifiante, în ultimă instanţă. Să-i fi luat oile la obor, să fi plătit gloabă, mă rog. Dar el lovindu-l în cap cu ciomagul pe Manoilă a vrut să-i demonstreze lui Celce care era cu el că este un paznic intransigent, şi să-mi demonstreze şi mie, care nu eram departe de ei, că ţine la mine şi la miriştea şcolii al cărei director eram. Deci, Dimie a lovit mai mult ca să ne facă nouă plăcere. Şi să demonstreze că e vigilent. Nu cu intenţie criminală. Dar aici e problema: chiar dacă nu fiecare intenţie este criminală, fiecare lovitură poate fi

criminală. Cum s-a dovedit şi la autopsia lui Manoilă: una dintre lovituri a fost mortală, doar una! Eu am dat cu o piatră în câinele lui Manoilă şi m-am apropiat de ei, erau pe la marginea bălţii şi Dimie a mai dat de câteva ori în Manoilă, mai mult ca să-i arate că dacă Manoilă ar încerca să ridice comagul împotriva mea sau a lui Celce, el, Dimie, ar fi cu noi. Deci, cumva, implicit, eu cu Dimie şi cu Celce am devenit complici, din prostia lui Dimie şi fiindcă eu am fost prea departe când a început să dea cu ciomagul în băiatul mătuşă-ti Măria. Manoilă nici nu s-a apărat, deşi avea ciomag. Nu se ştia omul vinovat şi tot timpul credea că Dimie glumeşte şi că-l loveşte de formă, să fie şi el acoperit, că are o atitudine de pândar conştiincios. Dar Dimie îl mai lovea şi ca să vedem noi că între el şi cioban nu era nici o legătură. Că nu se învoiseră pe brânză sau pe lână să lase oile să pască pe unde au iarbă mai multă. Deşi această părere s-a auzit pe urmă în sat, spusă de nevasta lui Celce, Ileana. Nu ştiu dacă ea l-a văzut sau nu pe Dimie venind cu lână şi caş de la târla lui Manoilă, noaptea, cum a povestit, ori a minţit ca să-l bage mai afund pe Dimie, să-l găsească judecătorii mai vinovat. De vinovat n-au încercat ei să-l scoată mai rău decât era, deoarece chiar Dimie a recunoscut de la început că l-a lovit pe Manoilă. Tâmpenia lui a fost, şi aici s-a înfundat mai tare, c-a declarat că l-a lovit numai o singură dată pe cioban şi c-am fi dat şi noi, eu şi Celce, în el. Eu n-aveam ciomag, lucru care l-a recunoscut şi Celce. Şi eu nici n-am crezut c-o să moară Manoilă. După ce l-a lovit Dimie, l-a îmbrâncit şi Celce şi l-a lovit şi el cu codoriştea biciuştii peste cap de câteva ori, dar nu mi-am putut închipui că loviturile de codorişcă pot

fi mortale, deşi date la întâmplă orice lovituri pot fi mortale. Manoilă a plecat de lângă ei în picioare, plin de sânge pe faţă, dar în picioare. Nu căzuse de loc jos şi nu dădea nici un semn că e lovit mortal. Şi când m-am dus eu după el lângă baltă să văd ce face (cei doi, Dimie şi Celce, de frică să nu se pună ciobanul pe ei cu parul n-au venit cu mine) se aşezase pe iarbă, cu câinele lângă el şi se ştergea cu poala cămăşii pe frunte. Şi când l-am întrebat dacă se simte rău şi să trimit după o căruţă, a zis că nu. Şi l-am lăsat acolo. Era un munte de om. E drept, am avut şi eu o greşeală: că m-am bazat pe spusele lui şi pe puterea lui şi n-am trimis după o căruţă să-l ducă la spital. Dar cine poate să ştie întotdeauna ce se va întâmpla în viitor şi să nu greşească în prezent? Trebuia să prevăd că va muri? N-am prevăzut, fiindcă n-am crezut că va muri. A prevedea înseamnă a crede. Dar eu n-am crezut că va muri. Şi necrezând, e logic că n-am fost prevăzător. Deci nu mi se poate imputa nimic. N-am crezut. Deşi, lucrurile fiind consumate acum de mult, o vină am, pe care mi-o acord singur: că n-am acţionat împotriva credinţei mele. Că şi atunci, ca întotdeauna, eu mi-am respectat convingerea, credinţa, n-am acţionat împotriva ei. Şi credinţa mea s-a dovedit falsă. Criminală, aş putea spune, pentru că n-a încercat să împiedice un lucru în care n-a crezut că se va sfârşi aşa. Viaţa însă se dovedeşte mai presus decât credinţa noastră, Mai ilogică, sau acţionând după o logică a ei, care ne depăşeşte! Mai paradoxală. Şi uite de-aceea nu-l condamn atât de puternic pe un ins paradoxal ca Don Iliuţă. Nu fiindcă mă tem de el (cum crede el) că altă dată ar fi capabil să-mi bage pe gât un şobolan. Nu. Văd în viaţă

nişte paradoxuri pe care nu le înţeleg şi în care nu cred. Dar n-am ce face. Şi de-aceea sunt sceptic. Scepticismul meu nu e un refuz al judecării acestor paradoxuri, e o neputinţă de a le înţelege, şi de-a le admite, pur şi simplu. Deci tot o atitudine activă e acest scpticism al meu, dar lipsită de eficienţă. Nu pot să prevăd unde este acum Don Iliuţă. Poate că se află chiar în spatele meu, cu un şoarece în mână, poate s-a dus acasă şi s-a spânzurat. Totul e posibil. Fiindcă totul e imposibil. E un joc în toate şi-am să vă spun cum de la joc am învăţat eu să judec mersul istoriei. Ce înseamnă istoria? Asta a fost prima întrebare pe care profesorul de istorie mi-a pus-o în prima clasă de liceu. Şi nimeni n-a ştiut să răspundă. Şi nici profesorul. Adică el a răspuns, dar ce-a spus n-am reţinut, dovadă că n-a răspuns bine şi că numai întrebarea mi-a rămas în memorie. Am căutat de-a lungul anilor să dau singur un răspuns. Şi l-a găsit într-o noapte la un bal. Istoria, simplu ca bună ziua, e un joc, un tangou, sau un vals, o direcţie a paşilor, un ritm – care poate fi unul sau altul. Stăteam pe podiumul ţiganilor, cum ne porecleam noi singuri, în glumă, şi toată lumea dansa tangou şi eu nu puteam dansa şi ca să-i distrez mereu şi să nu fac nazuri, şi şi din amiciţie, ori din dorinţa de a se împrieteni cu mine, violonistul, conducătorul micului grup muzical, bărbaţii şi băieţii – dansatorii, nu dansatoarele, dar uneori şi ele, mă invitau în pauze la un şpriţ sau la o bere, ori în timp ce cântam îmi puneau discret lângă tobă o sticlă cu băutură. Şi eu, cu şleahta mea de cântăreţi, topeam băutura. Ca să nu obosesc, beam, ca să nu mă enervez, ca să nu mi se pară că repet la infinit aceleaşi melodii, ca să nu stau de pomană,

căci nu mi se mai părea nici distracție, nici efort cântatul la vioară. Și mă îmbătam ca un porc. Vă rog să rețineți cuvântul porc. Don Iliuță ar spune că eram un porc, pentru că eu cântam și alții, urșii, dansau. Nu de-aceea. Doar ei mă rugau să cânt, mă arvuneau. Și de nu cântam eu, cânta altcineva. Dansul, ca istoria, este un joc necesar, o necesitate. Nu contează cântăreții. Nu pentru asta mă simțeam porc, că nu dansam și eu și deci nu executam nici propriile melodii (vorbesc de o execuție în ritmul pașilor) – nu, mă simțeam porc la propriu: mă îmbătam ca un porc. E necesar aici să fac o altă precizare: totdeauna am turnat alcool în mine stând în picioare și cântând, alcoolul a fost ca un carburant și în general a fost un stimulent. Ce a trecut peste zona de carburant m-a dus la o beție câteodată îngrozitoare. Însă întotdeauna, stând în picioare mereu, cum am spus, și asta e cauza, m-am îmbătat doar pînă la brâu. Beția a fost a picioarelor și a trupului. Uneori ajungea până la piept, rareori, însă niciodată nu mi-a atins creierul. Întotdeauna eram perfect lucid de ce se întâmplă în jurul meu, ca și cum n-aș fi băut nimic, și perfect edificat de soarta picioarelor mele bete. Și nimeni nu băga de seamă că sunt beat ca un porc. Cântând, picioarele se bălăbăneau, șchiopătau, însă toți considerau acestea ca pe niște exchibiții care să le stimuleze buna dispoziție. Atunci a fost prima descoperire a mea: că stând în picioare beția nu ajunge la cap. Și nici oboseala. Și nici amărăciunea. Și cred că nici moartea, sunt convins. Omul dacă ar putea să stea în picioare, n-ar muri. Deci am descoperit că în picioare stă forța omului, și dacă vrei să-l distrugi, n-are rost să-l lovești în cap, se vede și se poate feri mai ușor,

trebuie să-i ucizi picioarele. Asta a fost a doua descoperire. Și-am început dansatorilor să le ucid picioarele, să le cânt tangouri interminabile, legate unele de altele, pînă le sleiam puterea pulpelor. Până le tremurau genunchii. Ei cădeau pe scaune sleiți de plăcerea că dansaseră, și habar n-aveau că erau victima bătăii mele de joc. A bunei mele dispoziții. Îi făceam să creadă că ei dansează ce vor și cât vor și-și petrec teribil. Și de fapt nu era așa. Ei erau victima mea, care eram beat ca un porc. Și aceasta e descoperirea fundamentală: ei dansau, executau ce buna mea plăcere le dicta, liberul meu arbitru. Schimbam tangourile cu valsurile, ritmurile, și ei schimbau pașii după cum voia arcușul meu, după capriciul arcușului. Și se rugau în pauze de mine să le cânt, de un porc beat care-și bătea joc de ei. Mă rugau, va să zică, să-mi bat joc de ei. Și mă și plăteau. Am descoperit această plăcere singur. Acest joc. Această dependență a lor de mine. Dar tocmai cînd eram convins de marea mea descoperire, am constatat un lucru paradoxal. A fost primul paradox întâlnit, în carne și oase. Cântam într-o vacanță de vară la un bal al învățătorilor și elevilor, chiar aici în sat. Nu mai eram elev. Am descoperit, tot beat fiind, că exista un dansator care nu-mi respecta capriciile arcușului. În iureșul perechilor, el își respecta pașii săi, unu, doi, de tangou lent. Și nu obosea niciodată, nu transpira. Nu continua până la sfârșit suita dansurilor. El avea un program al său, se învârtea o vreme pe o rază destul de mică, în ritmul său care nu ținea cont de al meu și apoi se așeza pe scaun. Și valsul îl dansa în ritm de tangou. Teribil ce m-a enervat și într-o pauză m-am dus mai aproape de el convins că e beat. Nu era. Din contră,

discutând cu el am simţit cum îi miroase gura a parfum. Avea o dicţie impecabilă, vorbea cursiv, sobru, elevat, cu câteva lozinci la modă, optimist, presărate printre banalităţile de rigoare ce se spun la baluri. Am aflat şi cine era: băiatul cel mare al lui Stelică Vasilică, zis Pământ (cel de lângă moară, care avea o ureche mâncată de porci). Era însemnat de mic şi fiu-său care fusese plecat de mic de-acasă, dat de pomană la nişte circari fără copii, revenise în sat. El dansa cum voia el. Era Ică, lui îi mirosea gura a parfum. Şi nu mi-am dat seama decât altă dată că el avea un picior de lemn. Când a intrat în casa lui Manoilă. Era o casă nouă, care i-a plăcut. Manoilă chiar plecase la Frumuşica. Însă el a plecat prea repede şi nu şi-a luat decât caii şi căruţa, nevasta şi oile şi câteva ţoale. A închis uşile cu chei şi cu lacăte şi s-a dus ca şi cum peste câteva zile trebuia să se înapoieze. Ică a deschis uşile şi a intrat înăuntru ţinând sub braţ o cutie de şah. S-a aşezat la masa dinspre grădină şi a început să joace şah cu Celce. Douăsprezece partide au jucat şi Celce n-a cîştigat nici una. Ori n-a vrut, ori n-a putut, asta nu se poate afla. Deşi eu m-am preocupat îndelung să descopăr de ce a pierdut Celce. Doar nu se însurase cu Ileana, nu avea de ce să-l linguşească pe Ică, şi Ileana nici nu venise atunci în sat, se afla tot cu maică-sa pe la Câmpuleţ, de unde era mama lui maică-sa. Ică a zis că în camera aceea nici n-o să doarmă, nici n-o să mănânce. O să fie camera pentru şah. Şi-a botezat-o surâzând: sala regelui. Eu eram acolo, fiind vecin cu Manoilă de când lumea, când a intrat el în casă. Întâi n-am ştiut ce vrea, apoi am crezut că v-a deschide o sală de şah, un fel de club pentru sat. Nu. Seara s-a culcat Ică în

casa lui Manoilă. Şi a rămas în ea. Îi mirosea gura a apă de colonie şi doar mai târziu am aflat de la nevastă-sa, de la prima, – ba nu, de la Ileana am aflat – că Ică umbla mereu beat, dar acest lucru nu se observa întâi pentru că avea un picior de lemn şi instabilitatea toţi o treceau pe seama invalidităţii şi apoi fiindcă Ică înainte de a pleca în sat, la adunare, la şedinţe, la orice, bea zdravăn câteva înghiţituri din sticla cu parfum a nevesti-si şi nu duhnea a vin sau a ţuică. Totuşi Ică era un caracter, cam dogmatic, e drept, dar un caracter: puteam să prevăd când ieşea în drum încotro va merge şi pentru ce. Ică avea o fantastică putere de posesiune. Sexuală, în primul rând. El ştia să zăpăcească o femeie din priviri şi s-o aibă seara la pat. Mergea pe marginea drumului, sprijinindu-se cu bastonul, într-un ritm din care nu-l putea scoate nimeni, ca un orb care cunoaşte drumurile şi nu se grăbeşte fiindcă ştie că nimic nu-l împiedică s-ajungă unde doreşte, căci are timp. Ică întotdeauna avea timp. Şi pe ochii lui nu se vedea nici o reacţie, nici o participare la o întâmplare, dar nici vreo detaşare. Era impenetrabil ca un sfinx. Dar şi asta e o trăsătură de caracter. Când mătuşă-ta Măria, Tică, a fost chemată din casă (când a măsluit Dimiei hârtiile, după cum s-a aflat ulterior, deşi Dimie neagă şi cere să se vadă actele de atunci, cerinţă fără sorţi de izbândă doar s-au pierdut atâtea, iar cele care nu s-au pierdut cine ştie unde să le caute?), când i s-a spus să plece la Frumuşica ea n-a ieşit afară, nici nu le-a răspuns. Unii s-au enervat, Ică, nu, se uita pe sus după păsări, convins că tot ce trebuia să se întâmple se va întâmpla. Avea răbdare. Dar şi mătuşă-ta avea răbdare. Dar Ică ştia că aici nu câştigă cine avea cea

mai mare răbdare, ci cine pe lângă putința de-a avea răbdare avea în mână și putința celuilalt de-aș pierde răbdarea, de teama ca să nu pățească ceva mai rău. Nu știu dacă mătușă-ta s-a temut de ceva mai rău. În orice caz și-a dat seama că n-avea nici un rost să mai rămână închisă în casă. Așa că a deschis larg ușa de la drum. Și-a ieșit ținându-și nepoții ridicați deasupra capului. Pe fetele Riții și-ale Gichii, și pe băiatul lui Manoilă, pe Costică. Cu ei în spinare a ieșit. Și cu Costică ținut sus, în mâini, să-l vadă toată lumea. Așa a pășit și în drum, ieșindu-le celor ce-așteptau acolo în față, de parcă așa ar fi ieșit și înaintea morții – să vadă și să se teamă de copii, că ei n-au murit și n-aveau să moară și neamul ei n-avea să se stingă. Să nu uitați legile Domnului, a zis mătușă-ta, dar de bună seamă că nu s-a referit la Dumnezeu, părinte, ci la legile dintotdeauna ale oamenilor pe care ea le considera sfinte. Nu era în glasul ei nimic care să-l cheme pe Dumnezeu, nici o umbră de exaltare mistică ori de disperare ce-și caută refugiu în invocarea cerului. Avea în glas convingerea fermă că este o simplă trecătoare pe această stea (cum îi zicea ea pământului, explicându-le fetelor, mai de mult, ce sînt stelele și ce e pământul) și tocmai de aceea nu trebuie să uite că și ei sînt trecători, chiar de o așteaptă la poartă să plece. Și că n-ar fi exclus să dea cândva socoteală chiar acestor copii. Îi ținea pe grumaji și în brațe, și ea și bărbatu-său, unchiu-tău Vasile, de parcă îi fereau să atingă pământul și să moară. Îi legănau și le cântau, să nu-i cuprindă frica pe nepoți. Și îndepărtându-se de casă, cântându-le copiilor (care erau mici, dar nu toți foarte mici

ca să adoarmă) nani, nani, puiul mamii, vino somn să mi-l adormi, vino mâță de-i dă țâță și tu pește de mi-l crește – ei, cei doi bătrâni, nu păreau că merg supuși, ci că prin cântecul acesta arhicunoscut și banal chemau o putere firească, ce dormea undeva, să vină și să le facă mari nepoții și această forță ce nu era prezentă acum să ceară socoteală, și să împlinească ce trebuia de împlinit; și cântecul pentru toți nu mai era un cântec de leagăn, ci un blestem. Dimie se albise ca săpunul și se urcase pe scaunul de la poartă, crezând cumva că dacă nu stă pe pământ nu-l atinge blestemul, care nu putea să nu vină de la iad, prin pământ: iadul fiind în mijlocul pământului și raiul în cer. Numai Ică avea o față netulburată, pe el cântecul sau blestemul mătușă-ti nu-l pătrunsese nici până unde pătrunde frigul ploii, să-i încrețească pielea. Fum din lulea, pufăind preocupat de gustul tutunului, și fumul era pentru el ca un paratrăsnet asupra căruia vorbele n-au nici un efect. Și l-am văzut aproape în aceeași poziție, savurându-și tutunul, când Păun, după ce se întorseseră oamenii de la Frumușica, se legase de Ileana, dacă nu cumva se legase ea de el, și Ică nu voia să știe de această poveste care-l făcea pe el de râs și pe ginere-său. Și voia să o rupă și nu putea s-o rupă decât rupându-l pe Păun de sat. Și-atunci a inventat povestea cu pistolul lui Păun. Că avea unul rămas din timpul războiului și nu voia să-l predea, ca să poată împușca pe cine voia el. L-au arestat pe Păun și l-au pornit spre Câmpuleț și când l-au scos din curte, pe poarta asta, chiar în locul ăsta unde stăm noi acum stătea Ică și trăgea din lulea, Mătușă-ta se făcuse neagră ca foalele și slăbise,

ca pusă la fum și unchiu-tău a îngenuncheat în fața lui Ică spunându-i că fiu-său n-a avut niciodată pistol, să-l creadă și să-l ajute, și n-o să mai calce prin grădina lui Celce. Dar orice i-a spus el stând în genunchi, Ică n-a auzit, ca și cum nu știa despre ce e vorba și se aflase acolo întâmplător. Ești gras, dar ai uitat legile Domnului, a zis mătușă-ta. Și eu sînt convins, părinte, că și de data aceasta ea nu s-a gândit la Dumnezeu. Și i-a spus lui nea Vasile să se ridice în picioare și să tacă din gură, că n-are nici un rost să-i explice un lucru drept cuiva care nu vrea să-l asculte. Degeaba îi vorbești din suflet Vasile, a zis ea, sufletul nu ți-e de nici un folos, și nici mintea, că el nu te-ascultă cu sufletul, și nici cu mintea, așa că vorbele tale le spui degeaba, în vânt, n-o să-ți fie de nici un ajutor, nici măcar nu-l poți înfrunta cu ele, nici măcar nu te poți lupta cu el, că el nu dă doi bani pe ele, nici cât pe fumul din lulea și el nici nu te-ajută și nici nu se bate cu tine, cu mintea și cu sufletul: el e tare ca un taur, Vasile, ridică-te! Dar unchiu-tău Vasile își pierduse firea și nu s-a ridicat. A zis că dă tot, face orice, numai să scape Păun. Ică era ca surd. Nici măcar n-avea pe față acea mândrie a victoriei pe care o așteptase – că-l vedea îngenuncheat pe tatăl băiatului ce-i stricase căsnicia fetei sale. Nici aceste victorii nu-i tulburau fața. Nici spaima blestemului și nici bucuria unei bătălii câștigate nu-l pătrundeau prin carne până la os să-l cutremure. Această tăcere de piatră, unchiu-tău Vasile a luat-o ca pe un semn, ca o așteptare a unui lucru pe care el trebuia să-l săvârșească urgent ca să-l salveze pe Păun: adică să rămână fără nimic la casă, dar cu Păun.

Și cum mătușă-ta intrase în curte, nea Vasile s-a ridicat iluminat din genunchi, și a fugit în bătătură, a pus boul și vaca la jug, a urcat în car plugul și târșitoarea, grapa și toate secerile și sapele și a ieșit cu ele în drum. Mă duc să mă înscriu, i-a spus lui Ică și de-abia atunci Ică parcă s-a trezit și l-a întrebat sec: De ce? Unchiu-tău a rămas mut, apoi a zis: Da, nu e un sac cu sare. Deci nu mai era nici o speranță, chiar de proceda ca ginere-său Gogu. Eu tot încerc, a zis unchiu-tău și a îndemnat animalele să pornească. N-are rost, a rostit Ică. Băiatul dumitale n-are nici o vină. Cum n-are nici o vină? n-a înțeles nea Vasile. Bine, pentru că n-are nici o vină: n-are pistol! Și dobitocii ăia care l-au reclamat l-au reclamat degeaba. Dacă n-are pistol, de unde vor să scoată omu' pistolul? Din burtă, ca la circ? Bagă dumneata boul și vaca și carul în bătătură și vezi-ți de treabă: deseară Păun o să stea aici pe scaun unde stau eu. Și n-a mai zis un cuvânt, a plecat și-a vorbit la telefon cu cine-o fi vorbit și seara Păun ședea pe scaunul ăsta și fluiera „Cine te-a făcut pe tine, Tudoriţo nene". Se mulțumise cu umilirea lui nea Vasile și cu promisiunea că se va cuminți Păun? Sau își dăduse seama că tot nu mai ținea căsnicia lui Celce cu Ileana și chiar de pleca Păun ea și-ar fi găsit alt Păun și el n-ar fi putut să-i bage la pușcărie pe toți amanții fetei sale? Experiența sa îi spusese că sângele Ilenei nu se va potoli, mi-am zis, și că hotărârea a luat-o nu când nea Vasile a ieșit în drum cu boul și vaca, și cu hotărârea de a face ca ginere-său, ci a luat-o mai înainte, însă nu știu precis în ce moment. Acel moment am căutat să-l aflu: era foarte important. Am spus mai înainte că Ică avea o forță teribilă de posesiune. Nu numai sexuală. Putea

să posede și lucrurile, să le facă ale lui de când lumea. Când a intrat în casa lui Manoilă totul aparținea lui Manoilă și nevesti-si: păturile, saltele, cearceafurile, paturile, scaunele, lămpile, mesele și fețele de masă, lingurile, cuțitele, furculițele, oalele, farfuriile, străchinile, cămășile, icoanele, totul. Parcă Ică intrase într-o pădure și trebuia să locuiască în ea: și când ar fi plecat nici o urmă de-a lui n-ar fi rămas, nici nu s-ar fi știut c-a fost acolo vreodată. Nu era pasăre, nu era copac, nu era iarbă, era străin. Dar n-a fost așa. El de cum a intrat în casă s-a așezat la masă și-a jucat șah, ca la el acasă, ca un stăpân vechi. Tăcut a jucat douăsprezece partide, să le lase timp pereților, și paturilor, și icoanelor, să se obișnuiască cu el și cu noua stare, să se uite la el și să se învețe cu el. Exact așa a făcut și când a revenit în sat. S-a dus la sfat și a jucat douăsprezece partide de șah, fără să scoată o vorbă, și din tăcerea lui oamenii au înțeles, vorbind între ei, tot ce voia el să înțeleagă. Juca tot timpul având-o la spate pe cea de-a doua muiere, care tot timpul îl freca pe gât și pe urechi și-i șușotea ceva neînțeles de nimeni. Cu ea dansase și la bal. Și cu ea de braț mergea și prin sat, chiar după ce prima muiere, mama Ilenei, se mutase cu el. Și în casa lui Manoilă jucase șah fiind lângă el Surda, cum o poreclise lumea. Și toate scaunele lui Manoilă și cămășile, și paturile l-au primit și l-au recunoscut de stăpân, toate se transformaseră și i se potriveau ca de când lumea: până și căciula de miel negru a lui Manoilă îi venea perfect pe cap și nimeni nu putea să spună că-i a lui Manoilă. Manoilă era aproape de două ori mai înalt și mai solid ca el. Nu degeaba se auzise că fusese o vreme circar: pe ce punea mâna nu mai semăna cu ce

fusese înainte. Cămășile lui Manoilă stăteau pe el cum n-ar fi stat pe Manoilă niciodată: Ică le purta cu cravată roșie cu picățele negre. Obiectele i se supuneau, trăindu-și o altă istorie, concretă, publică. Dar descoperirea mea cea mai senzațională în ce-l privește, a fost atunci când mi-am dat seama că pentru el și timpul e concret, solid, palpabil. Cred că el nici nu gândea abstract. De exemplu, nu zicea: în data de cutare am jucat cu Celce douăsprezece partide, ci: când m-am mutat în casa cea nouă cu mușcate (nevasta lui Manoilă avea foarte multe mușcate) l-am bătut pe Celce de o duzină de ori. Sau când s-a hotărât să spună că Păun n-avea pistol nu și-a zis așa: de-l scap, peste câțiva ani lumea o să-mi fie recunoscătoare și-o să spună c-am fost om cu suflet. Nu exista pentru el noțiunea: peste câțiva ani. El s-a gândit așa: dacă Păun scapă, scăpat de mine, eu îl am pe Celce în mână și pe Păun. Dacă Păun scapă constatându-se la judecată că n-a avut pistol, eu îl scap din mână pe Celce, și și pe Păun. Iar dacă el nu scapă, eu nu câștig nimic. Ileana tot e nebună. Și când el l-a văzut pe unchiu-tău Vasile ridicându-se iluminat din genunchi, atunci s-a hotărât să-l scape pe Păun. Și-a mai zis: mi-e ușor să-l scap, eu l-am îndundat. Apoi: dacă ăștia se înscriu în colectiv și se constată la judecată că Păun e nevinovat, se aude în sat cine l-a înfundat. Până aci nimic nu e important. El nu l-a oprit atunci pe unchiu-tău să intre în curte și să-i spună ce hotărâse, fiindcă nu găsise cheia prin care el să învingă. Repet, timpul pentru el era concret: și el nu găsise felul cum să-i izbutească pedepsirea lui Păun. Găsise că o primă treaptă a acestei pedepse era acum punerea lui în libertate: să fie adus în sat de la Câmpuleț. Și de-abia când el l-a

întrebat pe nea Vasile: de ce? el a știut precis ce avea să se întâmple: în acel moment el a văzut concret cum aveau să urmeze zilele viitoare. Mai precis: în clipa aceea el a hotărât moartea lui Păun. El avea nevoie de Celce și ca să nu-l piardă, Păun nu trebuia să dispară din sat și Ileana să-l tot aștepte și să-i facă zile fripte lui Celce, el trebuia să dispară definitiv. Și trebuia să dispară numai de mâna lui Celce, ca prin asta să-i dea lui Celce o satisfacție, să-l lase să-și savureze liniștit eliberarea sa de rușinea ce i-o adusese Păun, trăind în văzul lumii cu nevastă-sa – satisfacție mărită și de faptul că el singur, cu mâna lui, avea să se elibereze de rușine. Dar și aici pentru Ică principalul era altceva: prin această eliberare, Celce îi devenea lui, fără să-și dea seama, rob orb, căci eliberarea o obținea cu prețul unei crime. Legătura sa de supunere față de Ică avea o garanție de sânge: moartea lui Păun. Celce n-a fost niciodată pentru Ică un om greu de manevrat. Îl studiase și jucând șah: ca să câștige o partidă era în stare să îndure unsprezece înfrângeri. Matahala de Celce, taur frumos și plin de sănătate, avea nevoie de victorii spirituale. Să ridice un sac la cooperativă sau o jumătate de vițel tăiat era un fleac. El nu voia să pară o macara, o vită puternică. Voia să se știe că poate să învingă și la șah. Și moral. Să domine o femeie nu numai în pat, ci chiar dacă n-o duce în pat, s-o facă să se perpelească văzându-l. Deci să obțină ca Ică victorii înainte de a le avea. Înainte de a tăvăli o muiere în paie, ea să fie învinsă, și să umble după el ca beată. Și nu numai femei. Forța lui Ică avea o rază largă de acțiune, cuvântul său era ascultat cu nădejde sau cu spaimă, nimeni nu se scărpina în nas când vorbea el. Fascina lumea. Ică știa cât râvnește

Celce să-i calce pe urme. Și nu i-a fost greu să-l determine să-și pună forța în mișcare, lăsându-i impresia că va obține o victorie spirituală. Și că uciderea unui rival în dragoste e un act moral, o datorie. Cu toate că tot satul știa că Păun e chiabur (chiar de revenise de la Frumușica și se spusese că nu era vinovat, vinovăția îi rămăsese ca o poreclă pe care oamenii, deși n-o luau în seamă, tot ce foloseau) și că nu vrea în ruptul capului să intre în gospodărie (el de altfel n-avea nici cu ce, neavând avere), Celce, care știa tot atât de bine ca oricine adevărul, în seara când Ică i-a spus ce trebuie să facă, a uitat ce fel de chiabur e Păun și și-a zis, încurajându-se, că prin ce avea el să facă va da și un exemplu acelora care încă stăteau ca Păun văzându-și de-ale lor. Dispariția lui Păun trebuia să-i pună pe gânduri, constatarea morții să-i umple de spaimă, iar negăsirea vinovatului – care era punctul forte al planului lui Celce – să-i sugrume de vii, să devină mielușei. Toate aceste vorbe ale mele sunt niște ipoteze, dar n-am nici o îndoială că nu s-a întâmplat totul cum cred eu, fiindcă faptele au confirmat presupunerile. Cel mult pot fi neconcordanțe de amănunt, nesemnificative. După cum îi cunoșteam pe Ică și pe Celce nu puteau proceda altfel, și nici n-au procedat. Așa că într-o seară Celce l-a pândit pe Păun când a intrat în grădina Împărătesei, fără să știe că Ileana fusese chemată de taică-său să-i pună ventuze, și i-a pus pe la spate în cap o pătură și l-a strâns bine ca să nu țipe. Mai era cu cineva, nu știu nici acuma cu cine, în orice caz nu putea începe singur o acțiune atât de riguros pregătită și riscantă. L-a legat burduf pe Păun, l-a pus în căruță și l-a acoperit cu o cergă și cu câțiva saci cu grâu, ca în caz de se urcă cineva în

căruță să stea pe saci și să nu observe nimic. Și l-a scos la marginea satului. Celce a fost toată viața convins că politica și dreptatea sunt mai ușor de făcut ca războiul. El fusese un soldat curajos, primise câteva medalii, trecuse prin Debrețin și ajunsese până în Tatra, forțase râul Mureș, la Oarba, era să fie omorât de aviația germană lângă Oradea, trecuse pe lângă moarte de zeci de ori. E drept că întotdeauna își dăduse ulterior seama că trecuse pe lângă moarte, așa cum e în război. Dar în politică și în tot ce se întâmplase în sat după război nu era nevoie de trecut zilnic pe lângă moarte și de-aceea lui totul i se părea extrem de simplu. Și de-aici pornea curajul său. Un singur lucru uita el tot timpul; că el era curajos cu niște oameni care nu se luptau de la egal la egal cu el. El avea de partea sa pe Ică și convingerea că stabilește o nouă lume pe pământ, iar mătușă-ta n-avea pe nimeni, și nici Păun, în cazul de față. Și culmea, că unii n-apărau nici lumea veche, că n-aveau ce apăra, ca mătușă-ta, că nu fuseseră bogați, dar nici nu puteau să spună că întemeiază o nouă lume fericită, fiindcă nu știau ce este o lume fericită și nici nu știuseră, și nici nu încercau să-și asume o asemenea răspundere. Deci când Celce l-a scos în căruță pe Păun din sat, știind ce-o să-i facă, a considerat că-și face o dreptate și că desăvârșind acest act justițiar dovedește că nu și-a pierdut curajul ce-i adusese decorații pe front. Și nu s-a gândit nici un moment că Păun, cum am încercat să mai spun, nu putea să se lupte cu el de la egal, ba mai mult, nici n-avea dreptul să se apere. Căci era legat de mâini și de picioare. Tot ce-a săvârșit mai departe Celce a fost o simplă manevră soldățească. L-a dus pe Păun spre Câmpuleț și când a trecut de zăcătoarea de

lângă Ciorbăgrasă și a urcat drumul pe dealurile de nisip ale Spulberăturilor, l-a dezlegat și i-a dat pe la nas cu oțet (adus în buzunar într-o sticluță de cerneală) și l-a trezit și i-a spus să se dea jos din căruță că nu-l mai duce la miliție pentru că l-a prins în grădina lui: îl iartă. Păun era zăpăcit de leșin, nu știa unde se află și ce se întâmplase. Du-te prin porumbi, te fac scăpat de data asta, i-a zis Celce și Păun a plecat spre porumbi călcând greu prin nisipul moale și adânc ca un noroi fără fund. A plecat bucuros Păun și ca s-arate că nu-i pasă a fluierat: „Cine te-a făcut pe tine, Tudoriţo, nene", cântecul său de viață, cunoscut de muieri și în acel moment Celce l-a lovit. De-abia făcuse cinci pași, fluierând, când a căzut într-o dungă și aproape în neștire a mai continuat să fluiere și pe urmă Celce iarăși l-a lovit până ce nu l-a mai auzit fluierând cântecul său cunoscut. Așa că se poate spune despre Păun că n-a știut că va muri și că nu s-a înspăimântat de ce-l aștepta, fiindcă n-a avut timp să se înspăimânte: el s-a trezit doar din leșin și când l-a văzut pe Celce nu s-a gândit că va fi omorât, i s-a părut poate absurd așa ceva, și a început să fluiere. Sigur e că a murit fluierând „Tudoriţo, nene". Celce l-a lăsat acolo, înfundat în nisip, să-l vadă oamenii a doua zi (era pe deal și din drum le apărea în față fără să vrea) când aveau să se ducă la târg la Câmpuleț. Să-l vadă din toate satele și să se înfricoșeze. Și biruința l-a făcut atât de prost, încât nu s-a gândit că lăsându-l acolo avea să se cerceteze cazul și eventual să se descopere adevărul. Ori poate că el era convins că n-avea să plătească niciodată pentru ce înfăptuise. Chiar de s-ar fi aflat. Sau își pusese în gând să-l bage pe altcineva la apă și astfel să împuște doi iepuri. Se pare însă

că omul care a fost cu el a fost nu mai deștept ca el, ci mai fricos, și s-a înapoiat după o vreme singur și a luat mortul în spinare și l-a dus până în pădurea de la Teiș și l-a ascuns. Unde, nu știu. Poate în varnița unde logofătul Puicea Romulus astâmpăra varul în fiecare primăvară când vopsea în alb copacii, mai ales pe cei de la marginea pădurii ca să fie mulțumiți invitații lui Iorgulescu Aurelian junior când veneau să-și petreacă mâncând miei haiducești în vremea teilor înfloriți în pădurea căreia îi ziceau Minunea albă. Celce n-a suferit niciodată de prea multă inteligență, el a fost un ins patronat de gândirea altora, și a lui Ică în special. În capul lui n-a existat niciodată o concepție oricât de simplistă, ci o harababură. Orgolii de taur sănătos, de soldat, de prăvăliaș, de revoluționar, care habar n-avea ce înseamnă cuvântul revoluție un dogmatic din prostie și nepricepere, decât din convingere, un veșnic nesătul. Categoric, un nesătul. Țineți numai cont de veșnica lui foame de a se culca cu femeia ce se tăvălea cu tot satul și care era nevastă-sa și care pe el nu-l lăsa nici s-o mângâie. A fost în el întotdeauna o carne exasperată. Și degeaba familia lui, în afară de Ileana, ține secret dorința sa zilnică de a se spovedi. În harababura din capul său toate sunt posibile, și nevoia de pocăire. N-a fost un comunist, cum se spune c-a fost; nici înainte, când te înjura, părinte, cu pălăria dumitale neagră cu tot, nici acum când te roagă să-l spovedești și când toată ziua spune „Tatăl nostru". Ăsta n-a crezut în comuniști, pentru că el n-a știut niciodată ce sunt. Pentru el partidul a fost o trambulină, un pretext, cum spune Don Iliuță; sau mai precis, cum spunea mătușă-ta Maria: pentru el partidul era o prăvălie. A fost ani de zile președintele

cooperativei sătești și a bufetului, vindea ațe, baticuri, vin, țuică și lozinci. Vedeți, dumneavoastră, acuma e dat afară discret, pensionat. Pentru grave greșeli, nu financiare. Dar aceste greșeli nu le-a dovedit nimeni. Și da fapt când l-au dat afară nu s-au referit la ce-a făcut propriu-zis (nu putea fi învinuit de o crimă bănuită, presupusă), ci la poziția sa în sat, totdeauna dârză însă dovedită ulterior ca fiind întotdeauna greșită. Și aici văd eu că i se face o nedreptate de formă, nu de fond, dar nedreptate: căci Celce n-a greșit niciodată, fiindcă n-a făcut niciodată bine ceva. Sau altfel spus: fiindcă el n-a vrut niciodată să greșească. El nu trebuia pus de la început acolo unde a fost pus. El n-a trădat. El n-a știut ce să trădeze. El și când l-a lovit pe Păun a crezut că e just ce face. Deși acest fapt nu i se pune la socoteală. Eu cred că Celce a fost un nefericit care la un moment dat a descoperit (oferit de istorie) ce-i trebuia ca să fie mare în sat, unde toți îl umiliseră ca slugă a lui Puicea Romulus: puterea! E o dramă cu el. Fiindcă el n-a fost pregătit pentru lupta asta dusă la sate nici pe sfert cât a fost instruit pentru front. El a fost trimis să lupte, și el chiar a crezut că-i o luptă pe viață și pe moarte, ca în război: unii vor muri, și alții vor învinge și vor ocupa poziția dorită. A fost trimis să rezolve problemele satului, fără ca el să știe cum, și atunci le-a rezolvat cum a crezut el și întotdeauna rezolvarea era găsită bună, el avea dreptate. Nimeni n-avea timp să vadă cum s-a descurcat el. I s-a spus: Ia cote! A luat, Fă gospodărie! A făcut. Cum a putut. O dată cu alta. Fiecare după mintea lui. Celce a rezolvat totul bazându-se pe Ică sau pe harababura din capul său. Nevastă-sa îi spune în față că mulțimea relelor pe care le-a făcut îl acopere și

nu-l lasă să moară şi nu va muri niciodată. Şi Celce e îngrozit şi-o pune pe soră-sa mai mică să-i citească din Biblie şi ea îi citeşte mai ales: „Auziţi dar, împăraţilor, şi înţelegeţi, luaţi învăţătură, voi care judecaţi marginile pământului. Băgaţi în urechi, voi ce stăpâniţi peste mulţimi şi care cu mândrie staţi în fruntea gloatelor neamurilor. Pricepeţi că stăpânirea vi s-a dat de la Domnul şi puterea de la Cel Prea Înalt, care va cerceta faptele voastre şi va pune la încercare gândurile voastre. Fiindcă, deşi dregători ai împărăţiei lui, n-aţi judecat drept, nici legea n-aţi păzit-o, nici n-aţi umblat după sfatul lui Dumnezeu. Mulţimea înţelepţilor este mântuirea lumii şi un împărat cuminte însemnează bunăstarea norodului". Celce s-a speriat de ce i s-a întâmplat lui Ică în grădina împărătesei şi de când a căzut la pat e bubos şi-l mănâncă viermii de viu, încet. Au început cu tălpile şi nu le-au mâncat încă nici pe ele de tot, aşa că mai are mult să trăiască până ce viermii o să-i mănânce şi inima şi capul. Oricâte medicamente a luat, nu i-au folosit la nimic, şi oricâţi medici l-au văzut, a fost degeaba. Carnea e putredă pe el, vânătă şi miroase a hoit şi nevastă-sa îi spune că degeaba cheamă numele Domnului, degeaba strigă: Dumnezeule! căci el este acoperit de faptele sale întunecate şi propriul său trup este un iad în care numele Domnului nu se pomeneşte. Şi strigătul său: Dumnezeule!, nu vine din iadul care este în el, că nu poate veni din iad numele Domnului, strigătul nici nu-l spune el, căci nu i se mişcă buzele, strigătul se aude când el stă cu gura căscată şi diavolul e cel care strigă în casă. Ca să-şi bată joc de toate. Degeaba îl spovedeşte părintele, mi-a zis ea, încearcă să-l spovedească pe dracu!

– Cred că numai ura o ţine lângă el de nu-l părăseşte, zise preotul după o lungă tăcere.

– V-am vorbit despre albine, părinte, şi că sunt obsedat de hărnicia lor, de sacrificiul lor pentru plăcerea ce le-o oferă celor însetaţi de gustul mierii, sacrificiu, desigur inconştient. Eu am căutat, tot ca o albină, iertaţi-mi comparaţia cam neghioabă, în orice caz puerilă, să reconstitui adevărul şi să fac pe cât mi-e posibil ca viaţa oamenilor să fie mai senină, mai fără drame stupide, să reclădesc acele universuri, nu dulci ca fagurii de miere, dar pline de raţiune, acele structuri pe care poate timpul le-a rupt nu atât pe plan public, în viaţa oamenilor, cât în viaţa intimă a lor, în viaţa particulară a oamenilor. Şi ca mine mai sunt mulţi profesori la şcoală care mă ajută şi sunt mulţi oameni pe care-i cunoaştem că se străduiesc să restabilească echilibrul pierdut. În Ileana însă n-am reuşit să găsesc componentele acestui echilibru stricat. Deşi am căutat să aflu pornind de la Celce. Moartea lui Păun e un stâlp de boltă. Trebuie precizat că ea i-a oferit lui Celce pe deplin iluzia eliberării sale, a libertăţii sale. În momentul din dealul Spulberăturilor. Ulterior, aflând din gura celui ce-a adus cadavrul în Teiş, a acceptat tăcerea. Mai mult: n-a mai dat nici o importanţă acestei morţi. Ca şi cum ea n-ar fi avut nici o utilitate în limpezirea ce şi-o dorea el şi nici în spaima ce voia s-o bage în cei ca Păun, în recalcitranţii sociali. Deci: cu sau fără moartea lui Păun el s-ar fi eliberat, cu sau fără ea, colectivizarea tot s-ar fi înfăptuit. Pe plan social această moarte n-a avut un rol util, şi-a zis el, ca să-l minimalizeze şi mai adânc pe băiatul lui nea Vasile şi în ochii altora. O moarte inutilă. Deci, necesară. Cu Păun, în

viață, sau mort, era la fel istoria. Din contră, Păun a murit fericit, fără să aibă conștiința propriei sale morți, fără să știe că va muri: a murit ca un iepure, fără să cunoască ceea ce bunăoară cunoaște acum maică-sa, mătușă-ta. Și ca nici Ileana să nu-i dea mare importanță (ea credea că plecase Păun la București) nu trebuia să afle adevărul întreg, și nici cadavrul întreg, să nu fie nici o certitudine, dar nici o îndoială că nu e vorba de Păun. A găsit această cumpănă dintre siguranța și nesiguranța care macină sufletul celui ce vrea adevărul curat. Și s-a găsit un schelet care putea fi sau nu al lui Păun. Și mormântul nu trebuia să fie al lui Păun, cu cruce, dar nici să nu fie al lui. Ileana trebuia să se împace cu moartea amantului ei, dar să nu fie zdrobită de ideea morții lui sigure. Înmormântarea să fie o formă de a-l uita, suportând această uitare fără crize, fără scandalul pe care Ileana ar fi fost în stare să-l facă. Sunt convins că aici Ică a avut un mare rol de diriguitor, ca întotdeauna. Și lovitura cea mai mare pe care trebuia să i-o dea Celce Ilenei a fost următoarea: când groapa a fost gata și scheletul (pe care îl revendica și mătușă-ta, dar pe care Dimie îl ținea la el acasă ca pe un schelet oarecare ce trebuia băgat în pământ ca să nu se lege câinii de el) trebuia dus în cimitir, omenește, ca pe rămășițele pământești ale unui ins (oricare ar fi fost el), Celce a venit cu ideea (și cu aprobarea unui muzeu, mi se pare) că trebuia dus la oraș și dezinfectat (preparat, nu dezinfectat, cum susținea Celce) și ținut apoi în sat, la școală, ca să învețe copiii pe el oasele omului. Neînmormântarea lui Păun însemna de fapt că nu se aflau în fața unui om, ci a unui animal. Nu se mai întâmplase așa ceva în sat. Un om fusese trecut la starea de neom, de

animal, neînmormântându-l, nedându-i un loc unde femeile să-l tămâieze și unde o cruce să-i amintească dacă nu numele, măcar prezența trecerii sale pe pământ. Și în noaptea care a urmat acestei hotărâri s-a produs o altă întâmplare strașnică: scheletul a dispărut. Dimie îl ținea în tindă, atârnat în popul casei. Nu-l băgase în casă, să nu-i intre moartea în casă. Cine l-a furat nu știu: fie că Celce, deoarece ce voise se împlinise, să nu aibă loc înmormântarea, și nu avea chef să mai ajungă oasele la oraș și apoi la școală: nu voia ca generații întregi de elevi să învețe oasele omului pe scheletul unui ins ucis de el. Era prea mult, și-o fi zis el. Nu se mai mândrea nici în sine cu paternitatea crimei, ca act justițiar. (El citise undeva că un țar asasinat este un act de eroism, demn de stimă. Dar trecuse mult timp de când citise această părere și nu-și mai amintea precis dacă scria acolo: țar, sau altceva). Unii cred că Ileana a furat scheletul și-l ține ascuns. Ba, chiar se zvonește că de când e el bolnav noaptea Ileana vine cu scheletul în brațe și-l plimbă peste patul lui Celce și acesta urlă și face spume la gură. Și când vine sora mai mică a lui Celce, care doarme la bucătărie când nu merge acasă, Ileana îi spune: Du-te cheamă-l pe preot, moare frate-tău și vrea să se spovedească. Vedeți, Celce după ce a săvârșit omorul a vrut să distrugă și amintirea acestei morți: și-au apărut tot felul de povești, că Păun s-a dus la școala de șoferi la Aiud, că e la Tulcea la o pescărie, că a murit călcat de o mașină în nisipul de pe dealul Spulberăturilor, într-o joi sau într-o duminică, într-o lună sau alta, ori mâncat de șoareci în Teiș, găsit de ei beat și sleit de cinci femei cu care petrecuse câteva nopți cu vin. Moartea sa nu mai avea nici un loc în

spaţiu, nu se ştia unde se întâmplase, şi nici în timp, când. Era posibilă şi imposibilă, oriunde şi oricând, ca un vis. Prin această enormă ceaţă aşezată în jurul ei, detaliile dispăruseră, şi adevărul. Ca să nu se ştie dacă a avut loc sau nu, s-a întâmplat sau nu. Sau dacă Păun a existat sau nu cu adevărat. Sau a fost şi el un vis. Al femeilor ce-aşteaptă noaptea amanţi neînsuraţi şi tineri. Un vis. Un cântec fluierat: „Cine te-a făcut pe tine, Tudoriţo, nene". Moartea lui s-a desprins de orice alt ins: nimeni nu povestea ceva precis despre ea, doar bănuieli. Memoria nimănui nu înregistrase această moarte. Această detaşare a ei de orice contingenţă geografică sau caledaristică s-a transformat într-adevăr într-un vis al cuiva, pe care, ca pe orice vis, nu te poţi baza. Şi dacă unii n-au crezut în acest vis, Celce a început să creadă. El a realizat ce şi-a dorit. Şi aici e cumplitul cumplit: în fiecare noapte Celce visează acest vis straniu. Pătura se umflă peste el ca un balon şi patul se ridică şi-ncepe să plutească şi să-l ducă în nisipurile Spulberăturilor şi în Teiş. Şi acel schelet care unii spun că i l-ar trece pe deasupra Ileana îl visează cântând „Tudoriţo, nene" şi nu nevastă-sa fluieră: „Tudoriţo, nene". Eu nu mai înţeleg nimic. În orice caz, moartea lui Păun, pe care Celce a dorit să nu mai fie, să nu mai existe nici ca amintire, nu mai există: această moarte nu mai există! Şi să vă explic de ce. Pentru Celce, Păun n-a murit decât fizic şi el s-a cheltuit în ţărână, sau mâncat de şoareci, degeaba, căci a devenit ce era înainte, tot un adevăr, tot o formă de existenţă vie, el există la fel de permanent ca înainte în viaţa lui Celce, căci acuma ştie că nu mai poate pleca la şcoala de şoferi din Aiud, sau la tăiat de vie, sau la cules de porumb (era mort, absolvit de orice muncă

şi de orice depărtare geografică, în spaţiu, şi în timp). Moartea lui, ca un vis, era un fel de a supravieţui, în Celce, locuia la el, se mutase la el în casă şi noaptea îi fluiera nevasta şi se culca cu ea în văzul lui. Această părere nu i-o poate distruge nimeni, că Păun e la el în casă, ascuns şi Celce se simte nevinovat şi neresponsabil de moartea lui Păun şi mereu strigă: Uite-l! A fluierat! Şi când soră-sa vine, el strigă mereu: A fluierat! Nu l-a omorât pe Păun! Păun trăieşte! Trăieşte şi cântă!

14

– Directore, te rog să mă scuzi pentru gluma de-adineauri, se auzi glasul lui Don Iliuţă smerit.

– Te-am scuzat de-atunci, rosti Moise.

– Şi să mă scuzi, te rog, şi c-am lipsit şi n-am fost de faţă să-ţi ascult toate minciunile.

– Te scuz pentru orice vrei.

– Asta e mai greu. N-o să mă poţi scuza pentru că sunt aici.

– Te scuz şi pentru că exişti.

– Începi să devii filozof, râse Don Iliuţă. Şi nu ştiu dacă eşti la curent că filozof în gura românului a sunat întâi: firoscos. Adică cineva a ieşit din propria sa piele, din propria sa fire. Ieşit din minţi. Nebun. Şi tu nu eşti nebun, eşti un tip realist care vrei să ştii totul şi să înţelegi totul. Ce-ţi convine. Nu eşti un apucat, un ieşit din ţâţâni.

– Eu mai intru în casă, vorbi preotul și se ridică de pe scaun, și plecă mai mult ca să nu asiste la cearta ce se anunța sigură.

Dar Don Iliuță uită să se certe cu directorul, îi uită și prezența. Nu puteam să știu ce-l irita văzându-l pe Moise de nu scăpa nici o ocazie să-l apostrofeze și să-l jignească. E drept că proceda astfel fără să-și aleagă victimele, însă pentru director avea o aversiune perpetuă. Fusese între timp pe la Noe să-i comande rame pentru un ciclu de pânze și Noe îi povestise că prima nevastă a lui Ică, mama Ilenei, plecase într-o zi de sfântul Gheorghe de la Turnuvechi să se opereze. O lăsase Ică (deși stătea cu ea), n-o mai băga în seamă și amanta lui, Surda (a doua lui nevastă), îi strigase: Ce să se culce, fa, cu tine, nu te uiți în oglindă să vezi că ai două perechi de buze? Avea o pieliță roșie sub buza de sus și când vorbea sau râdea se vedea, și buza părea dublă. Și s-a dus la oraș – fie ce-o fi, și-a zis, ori mor sub cuțit, ori rămân vie! – și s-a operat și a venit acasă schimbată la față, de parcă toată viața ar fi fost întreagă, cu buze bune. De la buze îi pierise lui Ică dragostea pentru ea și de la ele venise râsul Surdei.

– Și ce-i cu asta? întrebă nedumerit directorul.

– Nimic, ce să fie? Aștepți vreo semnificație, nu e nici una, nu în orice rahat e o semnificație.

– Deși este, surâse Moise, convins că el știa mai multe decât Iliuță.

– Bună seara, se ridică Don Iliuță în picioare și se înclină către cineva care trebuia să treacă pe drum.

Mă uitai și nu văzui pe nimeni pe mijlocul drumului și probabil nici directorul nu văzu de întrebă:

– Pe cine-l saluți?

– Pe domnul Gaugain. Vine de la plajă.

– Da, zise directorul, ca o acceptare a unei noi ironii sinistre.

– Și mi-a mai spus Noe, continuă Don Iliuță senin, trecând sau uitând de convingerea sa că-l salutase pe Gaugain, sau că fusese o glumă, mi-a mai spus că oamenii n-au știut c-o să vină potopul, primul, și nici acuma n-o să știe când o să vină. Oamenii mâncau, beau, se însoară – mâine fata lui Mădălina are nuntă – își petrec, cântă, exact ca înainte de potop. El e convins că ne aflăm în zilele dinaintea potopului.

– Un smintit, opină directorul.

– De ce? Nu cred.

– Atunci, un geniu! Vorbește de potop pentru că are prea multă minte.

– Posibil. Mi-a spus că n-o să afle nimeni ziua când apa o să înece pământul.

– Și ce ți-a mai spus?

– Nimic. Ba nu, a mai adăugat: De-abia aștept ziua când să intru în corabie!

– E deștept, nu e nebun; are minte bogată.

– Ba nu, ar putea fi nițel nebun. Unde e minte destulă e și nebunie destulă.

Nu puteam să intru în curte și să-i las singuri. Preotul întârzia, punându-mă pe gânduri.

– Să-i fie țărâna ușoară, îl auzii pe Don Iliuță.

Nu se auzea nimic deosebit în casă, nu putea fi adevărat.

– Am văzut-o înainte, continuă el. Nu era încă țărână, desigur, era doar moartă, dar avea să fie curând țărână. Și conchise că țărână fusese și viața ei dacă ea avea să ajungă țărână. Și continuă să bolborosească ceva neînțeles. Directorul nu-l întrerupse, Se ridică și intră în curte. Voia să vadă moarta. Eu mă obișnuisem să aud vorbindu-se despre mătușa ca și cum ar fi murit și nu mă clintii din loc. Don Iliuță nu râse, ca și cum l-ar fi păcălit pe director, pur și simplu nu luă în seamă dacă plecase sau nu. Se rezemă de gardul de scândură cu spatele, stând pe banca de la poartă și-mi spuse că moartea mătușii nu era un mister pentru cei din curte și din casă. Și copiii Riței, ai Ioanei, Tiței, și Gica, și Veta nu și-au ieșit din minți de spaimă, nu era vorba de ceva neobișnuit, moartea era ceva natural cu care cei din casă și din bătătură se obișnuiseră de mult. Au îngropat atâtea neamuri, prieteni și vecini, străini și frați, încât nu se mai tem de ea. Și zise că moartea nu e altceva decât o trecere dintr-o țărână vie în altă țărână vie. Și râse de această constatare pe care o numi neroadă. Oameni de piatră, nu-i lovește nici o durere, nu-i atinge nici o tristețe iremediabilă, carne de piatră, suflete de piatră, fără simțire, moarte – dacă nici moartea mamei lor, a bunicii lor nu-i schimbă și o suportă ca pe o ciorbă de fasole cu cârnați. Și o uită. Și sunt bucuroși că moare, decât să rămână în viață bolnavă la pat, pe capul lor. Câtă cruzime! exclamă el, câtă naivitate și câtă înțelepciune la acest popor de animale!

– Ți-am spus c-am privit-o mult, zise el, deși nu-mi spusese. Probabil doar se gândise c-o să-mi spună.

Aveam un fel de prietenie ciudată pentru el, o prietenie care nu ne obliga să fim prieteni nedespărțiți, declarați, știuți. Cred că eram printre puținii care îl credeau când spune că el se afla în Tahiti. Nu zicea: mă simt aici ca în Tahiti. Simplu: aici, în Tahiti. Și nu cred că era vorba doar de admirația ce i-o purta lui Gaugain și lumii sale libere, pline de exotismul acelor îndepărtate ținuturi, sau de propria sa regăsire, ca artist. Fiindcă el trăia în sat mai mult ca om decât ca pictor. Nu părea că venise în sat (chiar de fusese dat afară de la liceu, putea rămâne la Turnu-vechi) să-și regăsească o lume demnă de pus pe pânză, și nici nu se înapoiase la „vatra străbună“ asemeni acelor dezrădăcinați livrești de care sunt pline literele tipărite. Era vorba de altceva, care-mi scăpa.

– Amintirea ei o să fie foarte ușoară pentru mine, n-o s-o port ca pe o povară. O amintire urâtă e grea ca un blestem. Am să pictez această amintire a ei cu țărână: am să aștern un strat de țărână ușoară pe pânză, atât. Îți place?

– Nu-mi dau seama.

– O să fie sublim, mă asigură el.

Directorul se înapoie împreună cu preotul și se așezară pe vechile locuri, tăcuți, părând în același timp să confirme sau să infirme afirmația despre moartea mătușii.

– Există un singur punct unde noi ne asemănăm, directore, zise Don Iliuță. Și habar n-ai care. Să-ți spun eu: amândoi avem certitudinea destrămării materiei.

– E o teză veche, nu-i nimic deosebit, e comună multora.

– Nimic nu e comun, și totul e foarte deosebit.

– Eu nu mi-am pus această problemă, zise directorul.

– Fiindcă ești un inconștient, sau un mincinos.
– Cum vrei tu așa sunt.
– Tot ce-ai povestit tu despre Ică și despre Celce, despre Nicolae, Păun, Ileana (am auzit multe trecând pe lângă tine de mai multe ori și stând și dincolo de gard, în curte, și ascultându-te, fără să te întrerup) toate formează o lume care a fost. Tu vorbești foarte mult despre morți și despre întâmplări trecute, despre o stare a materiei care nu mai este, s-a destrămat și s-a risipit. Și în fața acestei materii care se distruge ireversibil tu știi că singura formă care este eternitatea e povestirea. Aici ești tu deștept. Că ai acest simț al eternității: povestea unor fapte ce-au trecut ca un vis. Dar aici mă și despart de tine, ca dovadă că fiecare problemă comună are ceva deosebit, personal, care rupe acel dat comun în părți antagoniste, câteodată, ca în cazul nostru. Punctul care ne apropie, directore, pe o parte ne apropie și pe alta ne desparte. Fiindcă tu cauți partea morală a fiecărui act și partea întunecată, pedeapsa și păcatul. Eu nu caut nimic. Eu știu că n-are nici o importanță dacă Ileana e zilnică sau nu, dacă Celce e un criminal sau o victimă. În fața eternității asta n-are nici o importanță. Ori tu aici ești meschin, îi dai importanță, deci meschinizezi această eternitate. Eternitate care nu uita că poate să însemne și moarte. În fața morții, ca în fața lui Dumnezeu astea sunt egale cu zero, că Ileana e învăpăiată sau nu este. Tu nu te gândești la eternitatea morții, știu de-aceea cauți binele și răul să-l relevi, te gândești numai la eternitatea vieții și vrei ca povestirile tale să aibă un efect. Și aici mi se pare că ești cel mai străin de mine, cel mai mizerabil.: căci tu știi că aceste povești se bazează pe niște fapte

întâmplate, dar nu sigure, și sunt mai mult rodul fanteziei tale legăturile care dau miez și cursivitate dramei acestui sat, deci creația ta sunt cumva aceste povești ce vor să salveze, eternizând, materia care s-a destrămat. Și aici e întrebarea capitală: de ce ai dat tu acest drum faptelor și nu altul?
– Fiindcă așa s-au întâmplat ele.
– Exact, dar din moment ce vrei să le păstrezi memoria, e ceva care te interesează personal în ele. Ceva care nu vrei să se afle, încât tot timpul mă întreb: de ce crimă ești vinovat? Celce e o materie care seacă, Păun și Manoilă sunt oale și ulcioare, și alții la fel. Adevărul care l-ai spus tu despre toate cele întâmplate în sat nu l-ai spus doar ca să-i convingi pe domnul părinte și pe Tică, deși acest lucru nu e neglijabil, ci l-ai spus ca să te convingi și pe tine care nu ești convins de el. Un ins convins nu ține să le demonstreze, până la agasare, și altora convingerea sa. Le-o înfățișează sumar, le-o expune dintr-o dată, cum ai expune un tablou. Acceptă pânza pictată sau nu, tu ești convins de cinstea și frumusețea acestei opere. Însă tu le-ai despicat în zece fire acel adevăr, care cam așa e, e drept, cum l-ai povestit tu. Dar lipsește motivul pasiunii tale pentru demonstrarea sumbrelor întâmplări petrecute aici. Nu mai e vorba doar de convingerea că această natură efemeră trebuie să devină eternitate. Acest impuls spre eternitate poate fi și inconștient. Ce ascunzi, directore, răspunde? Sigur, nu aștept un răspuns acum. Poate chiar moartea ta îmi va da răspunsul. Te-ai uitat acuma mai bine la mătușa lui Tică? Moartea a transformat-o în ea însăși, i-a pus pe față o liniște senină, o cunună de libertate. Așa am s-o și

pictez: o vacă purtând pe frunte o cunună de lumină, ca sfinții. Grumazul ei și-a căpătat forma propriei sale anatomii. De multe ori suntem sugi și lași în viață, ne plecăm grumazul în dreapta și în stânga și eu n-o învinuiesc pe mătușă-sa când mi-o amintesc aplecându-și fruntea în fața primarului Mihai Limbăroșie, nici când o revăd ieșind cu mielul jupuit să-l dea perceptorului Rusu Iosif, ori președintelui din Ciorbăgrasă dându-i damigeana cu vin. Tuturor acestor forțe ambulante s-a înclinat, deși le-a blestemat în gând. Și fetele și le-a măritat după pământ, nu întotdeauna după oameni, cum ar fi vrut, să fie fericite, căci știa foarte bine că fără avere, numai cu dragoste n-ai ce pune lângă sare pe masă în fața copiilor. Și omul cât trăiește nu e întreg, e schimbător, și goana ei de vacă de-abia acum s-a potolit, s-a liniștit, s-a adunat de pe drumuri când pe chip i-a apărut adevărata ei față. Și în ochii ei s-a deschis acum moartea. Lumea aceea fără margini și fără sfârșit față de care tot ce-a fost ea și tot ce mai suntem noi nu e nici cât mărimea unui bob de piper. Ce e teribil, înălțător, este că pentru ea, când a murit n-a fost ceva nou, o clipă necunoscută. O știa de mult, ca pe o prietenă. Directore, moartea ei a avut prestigiu! Moartea fără nici un prestigiu, oricât de groaznică ar fi, este nulă. Ică nu vorbea niciodată de ce se întâmpla sub ochii lui (n-aveau autobuze de mers la Turnuvechi, impozitele erau puse alandala, se furau caii de pe câmp, se lua doi lei la ziua-muncă etc.) cu cutare sau cutare, nici nu-i lua în seamă, ca pe oameni, ci ca pe niște pari care au capete și trăncănesc uitând; el vorbea doar despre ce-o să se întâmple în viitor, de parcă doar în viitor aveau să apară oamenii adevărați.

Cei de-acum nu erau oameni. O să fie așa și pe dincolo, zicea el, fericire, fericire o să fie. Fericire, i-a zis lumea. Mai fericire, cum e, l-am întrebat când i-au tăiat capul cu sapa (i l-au desprins mai degrabă, că putrezise) și l-au pus pe o grămadă de ierburi de cimitir uscate și pe crengi uscate și i-au dat foc. Au uitat că e din satul nostru, parcă se născuse în altă parte și aici n-aveau loc nici pentru mormânt lui. După ce l-au îngropat întâi în cimitir, l-au scos afară din mormânt și l-au scuipat și i-au înfipt un cui în inimă, să nu se mai facă moroi și i-au băgat coarnele furcii în piept și unii zic că l-au auzit gemând, semn că nu murise de tot și nu erau basme că noaptea colinda pe la casele oamenilor, strigoi. L-au blestemat cu părinții și cu apa în care a fost scăldat, l-au blestemat să nu-l rabde țărâna. Și el a murit degeaba, nu și-a văzut murind nici nevestele, nici copiii, nici neamurile, nici prietenii, a murit ca în țară străină, pe pământ străin, unde nu există nici urmă de iertare pentru nechemați și nici umbră de mormânt pentru învingători. I-au șters fața mormântului din cimitir și nu se mai știe unde se află oasele sale, le-a înghițit țărâna, fără urme, ca și cum nici n-ar fi fost. Ca unui taur i-au despicat capul de trup, să nu mai fie niciodată împreună, nici din greșeală, ca în turbarea lui să nu le mai strice în copite grâul pârguit și porumbul încolțit și să-i lase fără pâine și fără vin. I-au făcut exact ce i-au făcut taurului bălțat al lui Dărâmătură, ce le stricase gardurile și recoltele și-i băgase în sperieți: trupul nu se știe unde l-au înghesuit sub pământ ca nici poveste să nu mai fie de el, iar capul l-au ars până l-au făcut scrum. Și când i-au pus capul lui Ică pe crengile ce pârâiau arzând i-au văzut ochii vii, privindu-i, și s-au speriat și unii au fugit,

urlând prin cimitir. Ică îi urmărea cu privirea sa neabătută. Știau că un ochi era de sticlă, dar acum amândoi îi priveau la fel de hotărâți, nici unul mort ori cutremurat de moarte, și ei tot din frică, și și din mânie, s-au întors cu brațele pline de ierburi uscate și le-au aruncat peste fruntea lui. Și a ars sfârâind carnea lui Ică și atunci ei au văzut că el avea amândoi ochii de sticlă: ei au pocnit pe rând, ca două cartușe. Și s-au întrebat oamenii doar atât: cum mama dracului a văzut Ică cu doi ochi de sticlă?

15

– Veniți să vedeți cum moare, zise mătușa Ana, trăgându-mă de mână. Și avusei impresia că voise să spună: veniți să vedeți cum moare o sfântă. Mă ridicai și o urmai până lângă fereastra deschisă, unde mai stătusem înainte, alături de ea și de Uța. Mătușa Măria avea părul alb, ca o cunună. Se lovea cu mâna dreaptă peste piept și zicea:

– Aici mă doare, asta mă doare, buba mă doare, buba.

– Priviți cum moare un om, se închină mătușa Ana și îmi păru cumva mai teribil cuvântul om decât dacă ar fi zis: sfânt.

– Buba, aici mă doare, continuă mătușa Maria, nimic, nimic nu se mai poate, mumă, mumă, adă plăcintele.

Așa-i ziseseră toate surorile bunicii: mumă, și așa îi ziserăm și noi, nepoții.

– Priviți, ne strângea mătușa Ana de brațe, priviți cum nu mai este ce-a fost, vedeți?

Nu observam nimic deosebit, decât mâna bolnavă arătând spre inima care o durea ca o bubă probabil.

– Cel mai grozav lucru, se înspăimântă mătușa Ana. De spaimă ne strângea cu degetele de brațe, nu ca să ne arate ceva. Vorbea singură aproape, obsedată de mâna ce se legăna ca o pendulă obosită. Cel mai groaznic și cel mai de necrezut, priviți și voi, priviți cum arată un om care nu se mai întoarce, priviți și voi și vedeți cum arată un lucru de necrezut... Ce prostie, continuă ea, tremurând, ce prostie... Auziți, ce cai sunt ăia?

Se auzi trecând pe drum în goană un cal nechezând ca orice cal.

– Aprindeți toate lumânările, zise mătușa Ana celor din cameră.

Nu era nevoie, lumânările fuseseră aprinse.

– Uite-l și pe Vasile al Urichii, zise mătușa Măria și parcă se mai însenină. Ai hainele alea de dimie neagră, cu care ai căzut din camion pe Balotă, nu s-au mai tocit, îți merge bine...

– Și pe cine mai vezi, mamă, o întrebă Veta.

– Urica s-a măritat cu Beșa, râse mătușa Măria, fără să-i răspundă Vetei, și Beșa bea la masă vin de-al dulce și ei îi dă vin din butie, oțetit. A numărat perele din păr Beșa, să vadă de mănâncă ea din ele. N-a mâncat. A mâncat fata lu'Beșa, și el le-a numărat seara și-a certat-o pe Urica, a zis că l-a furat, a crezut că ea a mâncat, râse ea cu hohote, transpirând. Draci de-ai lui Beșa! Ăsta e ca socru'Riții.... Și tu ce mai faci, Gogule?

– Ăsta o fi Gogu meu, tresări Cocorâța, fata mătușii Constanța.

– Ce sete mi-e și ce apă limpede! Nu sunt nici broaște în ea, nici papură, nici pești nu se văd în ea, nici mortăciuni de cal, nici pași de lupi, nici mâțe moarte... Doamne, de ce e apa asta așa de limpede?

– A ieșit din lumea cu oameni, șopti mama Uței.

– Aha, aha! E limpede, fiindcă nu s-a înecat nici un om în ea, aha... Eu eram cu aripi când m-am așezat pe malul apei, era tot o apă ca asta, eram albă ca o porumbiță. Și mi-am lăsat aripile pe mal, puse pe flori, să se odihnească, și m-am scăldat, goală, goală... Și el a venit și mi-a luat aripile și n-am mai putut zbura când am ieșit la mal. Patru aripi, la mâini și la picioare. Și m-a dus el pe sus. Doamne, cât de sus m-a dus Vasile și nu mai am fost liberă să zbor și penele mele albe au zburat singure peste apă și s-au dus... Vasile, Vasile, Vasile...

– Moare frumos, zise mătușa Ana, nu se chinuie. Unchiul Vasile o ținea pe bolnavă de mână. Părea mai chel și mai mic, așezat pe pat, lângă ea. Iarăși se auzi un tropăit de cal pe drum, foarte aproape, și în jurul casei, parcă dând târcoale, în buiestru.

– Uite-i, zise mătușa Măria și purtă cu ochii închiși degetul arătător spre fața tuturor celor din casă, încet, stăruind în dreptul fiecăruia. Uite-o pe Gica... Te mai dor, fă Gico, picioarele? Au apucat-o niște junghiuri la genunchi chiar la treierat și ea mi-a zis: Mamă, ce drac de dureri ori fi astea vara, că pe oameni iarna îi dor oasele, nu la treierat... Uite-o și pe Rița, și pe Veta... Da tu ce faci, Veto, ce te pridideşti pe ochi, ce-ai?

– Am pe dracu', zise Veta.

– Nu vorbi așa, o înghionti Gica, ce ești năroadă?

– Mâncai ceapă, zise Veta.

– Uite-o și pe Ioana Vetii, asta de-o să se mărite cu Livezeanu de la Orșova, uite-o și pe Viorica Riței, și pe Rița, uite-o și pe Florica, și pe Leana, pe Gheorghița, pe Nița, uite-o, zise ea ridicând mâna dreaptă în sus, ca și cum i-ar fi ținut pe toți în mână, uite-i aici, spuneți, mă, cum vă cheamă, să v-audă, hai, răspundeți.

Și se întâmplă un lucru ciudat, fetele, nepoatele și nepoții ei își spuseră numele când mătușa îndreptă din nou degetul spre ei, ținând mereu ochii închiși.

– Așa că să mă pupi lângă nelângă, râse mătușa. Degeaba, zise ea, râzând, îi auzi? Unde sunteți, mă? întrebă ea gros, ca la militărie și cei chemați înainte pe nume răspunseră ca la comandă, scurt și zăpăciți: aici! Părea că ea se distrează dându-i cu tifla cuiva, sau pur și simplu își bătea joc de cei de față, năuciți de credința că ea trebuie să moară. Ea surâdea și lovea cu pumnul drept marginea patului și deși nu zicea sâc, sâc, numai de această satisfacție copilărească putea fi vorba. Mătușa Ana începu să se căineze pe șoptite. Toate neamurile erau ori în odaie, ori la ferestre, ori pe bătătură, să nu moară mătușa Măria singură. Copiii mâncau semințe, își suflau mucii și așteptau fără lacrimi ce avea să se întâmple. Bolnava continua să spună nume de morți și să vorbească despre o pasăre cântătoare, cu cioc albastru, cu pene albe, cu picioare roșii, care zbura, zbura peste sat și peste pădure și în urma ei veneau în șir alte păsări albe, nesfârșite, cântând. Nu erau cocori, preciza ea din când în când, nici rațe sălbatice, nici berze, erau niște păsări

neobişnuite şi cea din faţă le ducea spre o cumpănă de fântână, să se cumpănească, să se cântărească. Păsările veneau câte şapte, câte şapte, apoi de câte patru ori câte şapte, în şir din şapte în şapte întrerupt, ca la recrutare sau ca la judecată. Pasărea din faţă ducându-le pe toate după ea la cumpăna fântânii, să se legene, să se cumpănească. Şi numai pasărea din faţă era măiastră şi ştia drumul, celelalte veneau pe urmele ei prin aer oarbe. Şi apoi, trecând de la una la alta şi povestind totuşi destul de cursiv vorbi despre boul pe care tata al bătrân, bunicul, îl lăsase tatălui meu. Pe bou îl chema Lunilă şi într-o toamnă când s-a întors tata cu boul de la baltă s-au întâlnit cu o haită de lupi şi boul s-a repezit cu coarnele la ei şi i-a împuns pe doi, cu copitele lovea ca o iapă cu mânz mic, sforăia pe nas şi se repezea să omoare lupii, dar lupii erau nenumăraţi şi boul n-a putut să-i omoare pe toţi, ca să nu se apropie de tata care înlemnise cu o bucată de funie în mână. Şi ca să-l scape, obosi şi de cât se bătuse cu ei, s-a aşezat în genunchi şi lupii au năvălit pe el şi l-au sfârtecat în bucăţi. Şi îndepărtându-se tata de haita flămândă, mergând cu spatele înainte, de teamă, i-a văzut urcaţi pe spinarea boului, rupând cu colţii din el şi el părea că nici nu-i simte, că-i duce în spinare. Şi a şi plecat cu ei în spinare spre pădure şi s-a pierdut în negură şi nu s-au mai văzut din el decât coarnele lucind, mişcându-se încet peste pământ, spre pădure, ca luna. Era un sâmbure de adevăr în povestirea ei, dar ce mă făcu să îngheţ fu felul cum pronunţa ea numele tatălui meu, numele lui mic, de copil, pe care nu i-l mai pronunţa nimeni şi fiindcă el avea acum copii mari, şi fiindcă tata murise de mult. Apoi mătuşa povesti ceva despre boul pe care-l vânduseră ca să-l

scape de puşcărie pe Gogu Gichii. Nu reţinui decât că pe acesta îl chema Mărţoi. Se născuse deci într-o marţi de-i dăduseră numele acestei zile. Povesti cum trece printr-o pădure albă, ca Teişul când era vopsit de Puicea, printr-o lume albă, unde este târg de boi şi vaci şi de găini şi cocoşi, unde şi banii sunt rotunzi şi albi şi se mănâncă la fel ca bomboanele. Banii rotunzi aleargă de-a dura, din mână în mână, ca într-o joacă. Şi când pădurea albă se sfârşi, ajunse într-o pădure roşie, într-o lume roşie ca flacăra toamna, potolită, şi apoi într-o lume neagră, cu ochi negri. Şi o ciurdă de boi negri şi uriaşi păşteau iarba şi se legănau pe picioare de slabi ce erau. Şi ea întrebă: „Cine sunt, Doamne, boii ăştia?“ Şi tot ea răspunse, ca într-o poveste, cu glasul lui Dumnezeu: „Sunt boierii cei bogaţi care nu fac decât rar pomeni şi ospeţe pentru alţii şi bine, dar şi atunci numai pe ei se ospătează şi se pomenesc“. Şi văzu şi nuci mari, şi cireşi copţi, şi grâu şi porumb pârguit. Şi peste tot zburau nişte coţofene fără pene, jigărite de foame, de-şi pierduseră şi chipul, văietându-se că mor de foame. Şi mătuşa răspunse cu vocea lui Dumnezeu: „Aceştia sunt zgârciţii pământului care de toate au, dar nu mănâncă să nu sărăcească şi nici altora nu dau“. Şi într-o poiană cu colilie albă şi cu dragavei până la burta calului şi cu muşchi ca mătasea, văzu nişte oameni împletind bice pentru copii şi când spuse numele acestor oameni se făcu linişte de mormânt în casă, căci erau numele morţilor din sat mai vechi sau mai noi. Gica o întrebă, pe nerăsuflate, ce zic oamenii aceştia, şi ea nu-i răspunse. Ca şi cum i-ar fi ascultat. Şi Gica o întrebă atunci ce fac. „Fac cu guru bragă“, răspunse mătuşa când a treia oară se auzi calul trecând în

galop pe drum, atât de zgomotos lovind pământul cu potcoavele, că se auzea de parcă trecea și pe deasupra capetelor noastre, peste acoperișul de țiglă al casei. Mătușa Ana spuse că nu era vorba de nici un cal adevărat, deși și eu și Uța i-am auzit nechezatul de animal rătăcit, și că e vorba de mormântul care o să fie al mătușii și care s-a făcut armăsar și aleargă cu sania goală prin jurul casei. Uța mi-a făcut cu ochiul să tac din gură și să-l las în pace pe demonul morții transformat în cal să dea târcoale și să zboare de pe pământ până la cer și iar să se înapoieze sforăind pe nări. Nici o umbră de groază nu mă înfioară, atât eram de convins că mătușa ne juca tuturor o farsă, prefăcându-se că vede un soi de rai concret și un iad precis și cam țărănești amândouă, cu mese de brad la care mâncau cei buni ciorbă de urzici cu orez și plăcinte cu brânză, iar cei răi înotau în cazane de aramă făcute de țigani căldărari, plini de funingine pe ochi și cu gâtlejele argăsite de fum. Nici mătușa nu povestea posedată aceste lucruri pe care le vedea sau le întâlnea în zbaterile sufletului său, cum erau convinși mulți, le relata cu o anumită sobrietate, și cu umor, ca pe niște povești. Din când în când revenea, repetând aceleași lucruri, cu alte cuvinte și așa pasărea cu pene albe deveni zi, apoi ziua se numi frunză măiastră, și în cele din urmă nu mai fu vorba de un zbor spre o fântână, ci de un zbor invers, în care păsările înaintau cu capul în urmă, ca trase înapoi. Și pe chipul ei nu se vedea nimic deosebit, nici o graniță, nici o umbră care să despartă frontierele vieții de cele ale morții, unde începeau unele și pierdeau altele teren. Și mătușa Ana, înțelegând probabil din starea mea care nu se modificase cu nimic aproape de când fusesem alături de

ea prima oară la fereastră, zise, arătându-și sora cu o mișcare lentă a bărbiei: „Ce vie arată, și nu e“, voind poate să spună că mătușa fiind moartă, având altă existență, nemaifiind, rămăsese totuși ca înainte, neschimbată. Dar mătușa Măria chiar atunci începu să râdă și să povestească cum murise muma (mama ei) și cum nepoatele ei, Veta și Gica, Rița și Rița Cocorâța, Tița și Ioana, Ana lui Ciocsa și Irina se căniseră pe obraji cu negreală de pe fundul căldărilor. Stăteau și-o așteptau să moară (cum așteptam noi acum) și muma nu murea și pe nepoate începuse să le răzbească somnul și ca să nu adoarmă ca proastele și în acel timp ea să moară, cum cucăia una, celelalte o căneau și când se uita a cănită la alta o umfla râsul și nu se credea și pe ea negrită până la urechi. Și auzi, mumă, vorbi mătușa Măria ca și cum s-ar fi adresat bunicii, când ai murit matale afurisitele se temeau de draci și băzneau și una, nu știu care, a povestit că o dată erai așa de beată, că te legănai pe picioare pe bătătură și când te-ai dus să iei o găină de pe ouă, care clocea, n-ai putut s-o iei, n-o nimereai, și când ea a zburat mata te-ai întins după ea și-ai căzut pe ouă și ai rămas pe ele, așezată pe târnă, ca o cloșcă, ca și cum ai fi vrut să le clocești. Și mătușa râse și adăugă cu același ton: Dar n-ai spart ouăle. Și după cum râdea, părea că și muma se prăpădea de râs. Numai mătușa Ana era fără surâs. Cei din casă își zâmbiră, acceptând că mătușa își bătea joc de ei. Unchiul Vasile o ținea acum de mâna dreaptă, să nu și-o pună sub cap și să moară cu ea sub cap și să înțepenească așa și să nu i-o mai poată încrucișa cu stânga pe piept.

– Pe stânga i-a luat-o, zise Veta și de-abia atunci toți observarăm că mâna stângă nu se mai mișca.

Rămăsese întinsă pe lângă trup paralizată. Veta voise să spună că i-a luat-o moartea. Mătuşa Măria, ca în bătaie de joc, repetă:

– I-a luat-o.

Şi apoi, tot cu ochii închişi, începu să le povestească celor pe care îi vedea ea, morţilor, sau poate celor de faţă, ca s-audă ce zic ce păţise Ana lui Ciocsa, nepoată-sa, fata Iujii. Ana a venit într-o seară de la horă primenită, cu opreg pe ea, şi a intrat direct în beci şi s-a îmbătat bine, până s-a făcut cuc şi-a început să cânte pe bătătură: cucu-cucu-cucu! Şi s-a culcat stropită de băutură, îmbrăcată ca la horă şi dimineaţa bărbatu-său a întrebat-o: „Ano, tu ai vrut să mori aseară?" „De ce?" „Cum, de ce?" Dacă te-ai culcat primenită, înseamnă că voiai să mori".

– Cucu-cucu, zise Ioana Tiţii şi Ana lui Ciocsa care era lângă patul mătuşii puse mână la gură, nu de ruşine, ci ca să nu se prăpădească de râs. Vorbi:

– Şi pe-asta o ştie. Cucu-cucu!

– Cucu-cucu! repetă mătuşa.

Şi când se potoli râsul, iar începu să spună mătuşa Măria de unele şi de altele. Şi vorbi şi de ziua de naştere a Joianei şi de o găină pestriţă care făcea câte două ouă pe zi, de la doi cocoşi, şi de o zi măiastră când nu mai înţelesei ce se mai întâmplă. După care povesti cum vaca lor Joiana şi cu boul lor Mercan îşi cunosc jugul după miros şi dacă-i laşi singuri la moară ştiu să vină acasă cu sacii şi ştiu să vină şi de la Turnuvechi, noaptea. Au dus într-o iarnă un jandarm cu sania la Câmpuleţ prin nişte nămeţi de-un metru, şi într-o vară au adus o batoză de porumb tocmai de la munte, de lângă Baia de Aramă, fără să se oprească până

în sat. Duminica îi duceau fetele pe izlaz şi de lunea până sâmbăta seara arau şi-i cărau pe ei în car la pogoanele de lângă Ciorbăgrasă şi Teiş şi de-abia aveau timp să rumege iarba ce le-o puneau dinainte. Şi acuma lucrau alţii cu ei la jug, deşi mai puseseră ani pe ei şi unii ziceau să-i taie şi să-i împartă în sat cu kilogramul, că erau prea slabi şi bătrâni ca să-i ia la abator şi trebuiau să facă ceva cu ei cât se mai putea, să nu cadă din picioare şi să-i ducă la groapa din salcâmi unde se aruncau animalele satului. „Cu boii lui Beteagu cum s-a întâmplat? întrebă ea imitându-l pe preot şi tot ca el, răspunse ea la întrebare: I-au târât la coceni şi la paie până a trecut vara şi pe urmă, hăţ tată! cu maiul la numele tatălui şi fă-i, Grigore şi Taiche, şi, Vasile, şi, Dumitre, şi, Noe, şi cine vrei, fă-i chiftele cu usturoi şi piftie. Când ai treabă, îi pui la treabă, când n-ai, ciuciu, îi atârni în cui", zise mătuşa. Şi vorbi apoi despre iepurii de casă şi despre furnicile roşii, despre albine şi viespi. Şi întrebă: „Cum o duc iepurii în capitalism?" Şi râse, probabil îl întâlnise acolo pe Pleavă, sau voia să spună la cei de faţă care era părerea lui Pleavă I. Pleavă despre iepuri. Îşi îngroşă vocea, ca Pleavă, când trăia, şi vorbi pe nas: „Iepurele este un animal domestic. Iepurele face iepuri. Iepurele naşte pui vii pe care îi alăptează. Iepurele este un animal. Iepurele are coadă. Iepurele e bun pe varză? Iepurele e bun fiert în vin, iepurele nu e raţă să fie bun pe varză. Iepurele fuge. Iepurele mănâncă iarbă în capitalism. Iepurele mănâncă iarbă în sclavagism. Iepurele doarme cu ochii deschişi în capitalism. Iepurele este iepure şi în feudalism. Iepurele este iepure tot timpul, şi sub regi şi sub împăraţi şi sub primari şi sub neprimari. Iepurele şi

dacă are pământ este iepure şi dacă n-are. Iepurele produce carne. Iepurele produce un produs numit blană de iepure, şi în capitalism şi în necapitalism. Iepurele este un animal de care după ce l-ai consumat te poţi lipsi. Iepurele este un animal singur care munceşte zilnic ca să poată creşte în greutate. Iepurele este la vânătoare cel care fuge degeaba. Iepurele dacă te supără poţi să-l faci să nu te mai supere. Iepurele nu crede că există capitalism, pentru că nu crede că există sclavagism, deoarece nu există feudalism. Iepurele crede că toate sunt totuna, pentru că pentru el iarba e iarbă şi iarba de cuşcă nu-i iarbă de puşcă. Iepurele crede că şi varza şi capra sunt totuna. Iepurele nu crede decât în căciulile pe care şi le schimbă boierii, ele se văd, deoarece nu sunt de iepuri. Iepurele ştie că unele căciuli sunt negre şi altele albe, unele pleacă şi altele vin. Iepurii rămân iepuri, fără căciuli. Iepurii nu învaţă la şcoală tabla înmulţirii, ei n-au mai multe clase, mai multe table negre şi mai multe crete. Iepurele nu e niciodată bogat sau sărac, el este iepure. Iepurele când stă cu spinarea spre pământ duce în spinare pământul şi când stă cu picioarele pe pământ duce în spinare cerul, aşa că el nu se plânge că n-are ce duce. Iepurele se înmulţeşte ca iepurele. Iepurele oferă friptura de iepure. Iepurele dă laptele de iepure. Iepurele nu crede în rege şi în regină, nici în împărat şi împărăteasă, căci de-ar crede n-ar avea timp să facă iepuri. Iepurele nu crede în împărăteasă şi împărat, nici în regină şi rege, căci de-ar crede ar aştepta ca să fie servit la masă cu morcovi. Iepurele crede că este Dumnezeu, fiindcă el face totul în pădurea sau în câmpul unde stă el. Iepurele

este deci un dobitoc. Iepurele este mai mult decât un dobitoc, este un bou."

– Şi ce mai face iepurele? întrebă Veta.

– Iepurele face cu gura bragă în gura cui întreabă, zise mătuşa.

De la bucătărie sau de la vecini venea un miros de mâncare stătută, reîncălzită, o duhoare ce mă făcu să-mi suflu nasul în batistă, gest inutil de apărare, un reflex stupid. Copitele calului nebun lovind pietrele lăsară o undă de cremene scăpărată. Brăbeţii ce dormeau în pomii din grădină începură să zboare speriaţi de lumină şi de glasuri. Din cuibul de barză, din cuiburile lor păsări nevăzute se auziră fâlfâind din aripi peste casă. Nu bătuse miezul nopţii şi mătuşa continua să spună poveşti ca la clacă, se simţea în largul ei şi părea că ochii îi ţine închişi din joacă.

– S-a mutat de la noi, zise mătuşa Ana.

– De la noi, repetă automat sora ei.

– Mamă, tată, papă, lacă, zise mătuşa Ana şi sora ei repetă totul întocmai.

– Habar n-are ce spune, repetă ca un butoi gol, rosti ea, s-a mutat între morţi.

– Între morţi, zise mătuşa Măria, imitându-i vocea.

– Nu ştie ce spune, repetă şi ea ca copii, e dusă.

– Atunci cum vorbeşte? întrebă Uţa.

– Răspunde, semn că ne-aude.

– Ne-aude, repetă bolnava, chicotind.

– Dar ce povesti până acuma? întrebă Uţa. E normală.

– Povesti pentru ăia, dincolo... Şi se-auzi şi aici! se închină mătuşa Ana.

– I-a luat și piciorul stâng, zise Veta, pipăindu-i de la tălpi în sus piciorul și spunând că nu se mai mișca și se răcise. Părea, din spusele ei, că moartea venise ca un val de frig, și-i acoperise întâi laba piciorului stâng, apoi fluierul piciorului, genunchii, jumătatea stângă a pieptului, umărul din partea stângă și urechea. O învăluia în rece și pe unde trecea orice mișcare se sleia. Jumătate din ea murise, spuse Veta. Limba i s-a legat. Mâna ei dreaptă se cutremura în mâna unchiului Vasile, ce nu se ridicase de pe scaun, să n-o lase singură când ea avea să treacă puntea de care se vedea pe fața sa că era sigur. Se țineau de mână, cum se mai ținuseră, și când gura ei tăcu, el dădu din cap cu gestul ce spune nu și repetă mișcarea, mut. Și atunci Veta spuse că frigul venise și la talpa dreaptă a mătușii. Gica aduse o pătură, dar Veta aruncă pătura jos și zise că ea simțea sub palmă cum pielea mătușii e plină de sudoare rece și cum această transpirație înghețată urcă spre cap.

– Acuma e în dreptul inimii, zise Veta.

Mătușa Măria deschise gura și Veta (mergând cu palma pe urmele valului de frig ce-l simțea) spuse că moartea i-a ajuns la gură: și mătușa întredeschise ochii și ne privi și Veta spuse că moartea îi ajunsese la ochi. Dar chiar în acel moment mătușa începu să râdă cu hohote, de se cutremurară pereții și geamurile și de spaimă mătușa Ana căzu de pe scăunelul pe care era urcată lângă mine și se închină și puse mâna pe Uța, strângând-o în brațe, ca și cum s-ar fi temut că se cutremura pământul. O vânzoleală neașteptată îi cuprinse și pe cei din bătătură și păsările speriate care fugiseră din cuiburi începură să țipe și găinile se treziră și cotcodăciră și cocoșii cântară în dud unde

dormeau cucurigu, bătând din aripi. Și mătușa Măria râdea, pomenind nume de oameni vechi, pe care le mai pomenise, și mătușa Ana ne înghionti și ne întrebă cum de nu ne dăm seama că se petrecea ceva îngrozitor, că morții vorbeau cu viii și veniseră și umblau cu ei pe pământ, prin casă și prin curte aduși de mătușa Măria, umblau morții cu viii și vorbeau morții cu viii, mătușa Măria cu noi; ce clipe groaznice sunt pe pământ de se amestecaseră unii cu alții și noi nu ne dădeam seama și brabeții și găinile își dăduseră seama. Și că dacă înainte fusese un timp când moarta mai fusese vie, acum ea era de mult dusă în altă lume și ce vorbea vorbea de-acolo și ce auzeam noi auzeam ce spunea ea dincolo de viața ei. Și și ea auzea ce-o întrebaseră fetele și cei vii, se deschiseseră adică porțile și se auzea dintr-o lume în alta, ca dintr-o cameră în alta, printr-o ușă deschisă. Era ca o ușă deschisă între două camere ale aceleiași case.

– Dar râde, zise Uța, parcă voind s-o trezească pe maică-sa din tremuratul ce o cuprinsese.

Și mătușa Ana spuse că degeaba râdea, asta nu însemna nimic, glasul nu moare și ea putea să râdă de ce vedea acolo sau de ce lăsa aici, sau râdea chiar de ce credeam noi că există sau nu există, de clipa de care noi ne temusem și că acum din ea nu mai rămăsese decât râsul acela grozav care făcuse păsările să cânte și găinile să cotcodăcească și să latre câinii. Și că ea, râzând, venise să se vadă cum e întinsă pe pat cu ochii închiși și cum noi stăm în jurul ei, râdea doar cu glasul ei, nu vedeam noi că buzele ei nu se mai mișcau? Și nu vedeam noi că toate ale mătușii Măria se întorseseră în ele, ochii se uitau în ea, mișcările mâinilor

se potoliseră într-o tăcere ca o pulbere ce-aveau să devină şi să clocească în ea ouăle şerpilor? Nu vedem noi şi nu simţim nimic, fiindcă poate aşa trebuie, se lăsă ea păgubaşă, poate aşa e legea făcută să nu simţim ce simt păsările şi câinii şi să nu ne dăm seama că ceea ce se petrece cu noi nu se poate afla, de vrem sau de nu vrem. Sora ei se auzea mereu cum râde şi mi se părea absurd tot ce spunea mătuşa Ana, deşi tremura lângă mine ca apucată de epilepsie. Mă temeam mai mult de criza ei decât de boala mătuşii şi mi-era frică să nu asist la un fapt stupid, să constat moartea ei nu a celei pe care o aşteptam să moară. Găinile şi câinii continuau să-şi manifeste spaima lor sonor, cu îndărătnicia animalelor speriate noaptea de întuneric mai degrabă decât de altceva. Mătuşa Ana se îngălbenise şi se muiase pe picioare de parcă şi ea vedea morţi şi simţea tot ce spunea, Uţa îi aduse o cană cu apă şi ea bău o înghiţitură, dar nu se potoli şi continua să vorbească despre clipele acestea grozave când cei morţi şi cu noi, cei vii, trăiam deodată, pe acelaşi loc. Şi era între noi şi ei o lege, tot sublinia ea cuvântul lege (ca şi cum această uzanţă judecătorească i-ar fi întărit spusele cu greutatea ei de tribunal) o lege, un acord care arăta că dincolo de noi, cei vii şi cei morţi, se află ceva ce nu se poate explica şi nu se poate spune cum arată şi cum este fiindcă nu se poate ajunge acolo nicodată, e un loc neguros şi de nepătruns.

– N-auziţi găinile, n-auzi găinile, aproape ne strigă ea, ca un argument suprem al nesensibilităţii noastre (sau tocmai ca o confirmare că nu puteam fi), n-auziţi cocoşii şi câinii?!

Şi atunci îl văzurăm pe Nicolae, ginerele mătuşii Măria, venind din grădină râgâind mort de beat cu două găini vii

la subţioară, plin de mărăcini şi de noroi, cum le gonise să le prindă. Era descheiat la pantaloni (uitase) şi pe piept plin de vărsătură, şi printre râgâituri striga la câini să tacă, dând după ei, fără să-i vadă, cu piciorul lui şchiop. Se îndreptă spre bucătărie şi cu briceagul scos din buzunarul de la spate (era legat de curea cu o aţă) tăie capetele găinilor.

– Să avem ce mânca la pomana ei, râgâi el.

– Nenorocitule, zise Uţa, ea nici nu muri şi tu îi faci pomană!

– Nu muri?! se miră Nicolae. Formidabil, eu crezui că muri.

Uţa aruncă găinile în bucătărie, fără se se uite unde, şi închise uşa şi veni lângă noi. Mătuşa Ana tăcea, plină pe frunte de transpiraţie. Mătuşa Măria râdea şi râsul ei mi se părea absurd. Ori râdea de noi şi de tot ce se întâmplă (ajunsese şi în casă povestea cu Nicolae), ori aşa voia ea să se despartă de viaţă (ceea ce era şi mai absurd, căci nu poţi în asemenea cazuri să mai vrei ceva.) Preotul mă bătu pe umăr şi-mi făcu semn să-l urmez. Şi el intră în casă şi eu intrai după el ca o umbră şi când ajunserăm lângă mătuşa îmi spuse: Asta e concluzia ei! Şi nu înţelesei la ce se referea (probabil la râs) şi închinai din cap, aprobându-l. Preotul îi puse mâna pe frunte şi râsul mătuşii încetă şi gura ei se închise şi o clipă se făcu o linişte atât de teribilă, încât simţii că mătuşa se stinsese ca o lampă.

Şi de-abia atunci îl văzui lângă umărul meu pe Don Iliuţă şi-l auzii şoptind:

– Ce minune! Şi o auzii în dreptul ferestrei pe mătuşa Ana izbucnind într-un râs isteric şi râsul acesta mă îngrozi.

Preotul ieşi din cameră şi eu îl urmai şi numai când trecui pragul îmi dădui seama că îmi călcasem convingerea. Îl urmasem fără să vreau, şi asta mă enervă. Ca şi cum din vina mea se petrecuse ce preotul îmi spuse pe şoptite:

– A părăsit această lume muritoare...

Dar tot nu eram convins că murise. Eu nu pusesem mâna pe fruntea ei să pot jura că murise. Poate că Veta stinsese atunci lampa, ca să rămână doar lumânările aprinse.

– Ce ai? mă întrebă Don Iliuţă.

– Nimic, îi răspunsei. Mă rezemasem cu mâinile de dud.

– Ţi-e rău? insista profesorul de desen.

– Nu răspunsei eu, dându-mi seama că de la bucătărie şi din vecini n-avea cum veni mirosul acela puturos ce-l simţeam în nări, şi care nu era altceva decât duhoarea bălţii. Şi directorul Moise era în stânga mea, cu Don Iliuţă, şi prezenţa sa aici dovedea că n-avusese nici un amestec în moartea lui Manoilă. Ar fi fost prea mare neruşinarea să-l omoare şi apoi să vină la moartea mamei victimei, să-l vadă lumea şi să spună că nu el l-a omorât. El venise să-l vadă neamurile că în faţa morţii mătuşii el se simte dezlegat, nevinovat dacă-i păşeşte pragul! Dar Moise era insul căruia îi plăcea imposibilul. Şi-i reuşea imposibilul.

– Chemaţi un doctor, o auzii pe Ana lui Ciocsa, nu ştiţi că are boala copiilor? Ori e nebun de-a binele, chemaţi doctorul, strigă ea către cineva de lângă poartă, însă acela nu se mişcă, ştia ce ştia toată lumea că doctorul era ori la şedinţă, ori la pocher. Nebunul despre care vorbea nevasta lui Ciocsa eram eu.

– Nu vedeţi, stă şi priveşte, dar cine ştie pe unde-i umblă mintea, adăugă ea o vorbă veche la o convingere mai veche a ei.

Directorul Moise mă fricţionă pe ceafă cu oţet (mă puseseră pe un scaun) şi eu îi simţeam degetele cum alunecă viguros pe muşchii gâtului şi îi vedeam mâinile din după-amiaza aceea de lângă baltă când se mişcau foarte precis, urmărind fiecare sunet al ierbii şi imaginea degetelor care urmăreau să amuţească fiecare sunet cât de plăpând o vedeam mai vie şi mai prezentă decât erau prezente pe ceafa mea palmele sale destul de fine şi la care nu mă puteam gândi nici o clipă că vor să mă sugrume. Moise pusese la cale moartea lui Manoilă tocmai fiindcă părea imposibilă omorârea ciobanului de către el. Forţase o uşă imposibil de deschis şi o deschisese. Moise fusese în câmp şi-i spusese lui Manoilă de faţă cu doi martori să nu mai pască oile pe miriştea şcolii viticole şi pe loturile lor şi Manoilă mârâise ceva. Căci el ştia că un pândar e beat (îl îmbătase el înainte) şi că n-o să-i zică nimic cum nici până acum nu-i zisese (îl îmbăta mereu cu ţuică). Şi venise cu oile acolo ştiind că pândarul era acolo şi-i dă voie să pască oile (doar îi plătise pândarului dreptul de a paşte oile acolo). Şi dacă pândarul tăcea când directorul Moise zicea să plece cu oile de pe pământurile şcolii, era normal să tacă şi să nu recunoască de loc în faţa şefului său că fusese plătit de Manoilă. Dar şi directorul ştia că pândarul luase mită să tacă din gură: doar Moise îl învăţase să se-nţeleagă cu Manoilă, să ia brânză şi ce poate de la el şi să-l lase cu oile pe pământul lor. Şi şi Manoilă ştia că directorul ştie de înţelegerea sa cu pândarul. Şi ştia, fiindcă chiar directorul Moise îl învăţase cum să facă: Îi dai pândarului nişte caş,

nişte ţuică sau vin, că-i place, te-nţelegi cu el şi el închide ochii şi eu nu văd de loc, îi spusese. Aşa că situaţia era foarte clară: toţi trei ştiau de înţelegerea avută şi de plata dată, dar fiecare se prefăcea că nu ştie, ca să nu afle al patrulea care se întâmplase să fie cu directorul: al patrulea era Celce. Când îl întrebase Moise la început ce caută acolo cu oile Manoilă se gândise că era normal să se arate mirat. Şi luase şi el gluma directorului în serios şi-şi ceruse iertare şi pornise să mâne oile spre baltă. Şi când pândarul îl îmboldise cu ciomagul în coaste, destul de încet, el luase gluma tot în serios, adică se prefăcuse c-o ia în serios, nedându-i nici o importanţă. Îl enervase doar că Celce dăduse cu un ciomag în câinele său, în Haiduc, şi atunci mârâise el, în locul câinelui care nu sărea la om fără să-l asmută el. Şi Celce se înfuriase că de ce mârâie Manoilă la el ca la un câine şi-l lovise cu ciomagul peste spate, fără glumă. Şi atunci Manoilă crezuse că poate Celce voia să ia ceva caş. Dar tăcuse, nu zisese nici da, nici ba, să nu-l lase să înţeleagă că el era înţeles cu directorul şi cu pândarul. Şi Celce strigase la pândar: Ce faci, mă, dormi, e treaba mea să-l bat pe banditul ăsta? Şi pândarul, care era Dimie, îl lovise atunci în cap, nu tare, dar nici în glumă, şi el se gândise că cei trei se înţeleseseră între ei (nemulţumiţi de cât caş primise Dimie) să ia de la el brânză mai multă şi poate şi ceva berbeci pentru vreun chef. Şi de-abia când cei doi începuseră să-l lovească fără să-şi mai vorbească şi să-şi mai facă semne, intuise el adevărul, că vor să-l bată de plăcerea de a-l bate, dar era prea târziu, şi cei doi îl băteau şi fiindcă ştiau că erau în drept să-l bată (Manoilă fusese găsit cu oile pe lotul lor şi pe lotul lor îl ciomăgeau) şi că nu

trebuiau să dea socoteală de ce îl bat (Manoilă să dea socoteală de ce se afla acol). Şi ei se aveau martori unul pe altul că au dreptate. Moise cu cât striga mai mult la ei să-l lase în pace, ei şi mai întărâtaţi erau; bătându-l se întreceau între ei să-i arate care e mai legat de director şi de interesele şcolii. La proces s-a constatat că omorul n-a fost premeditat şi că din loviturile primite de victimă autopsia a hotărât că una singură fusese mortală. A cui fusese acea lovitură? Mergând spre judecată cei trei, Dimie, Celce şi Moise s-au hotărât (la propunerea lui Moise) să recunoască fiecare că a dat o dată în Manoilă. Deşi, aţi văzut, eu n-am dat, a zis Moise, însă spun c-am dat o dată ca să împărţim pedeapsa în trei şi să scăpăm mai uşor. Moral, zisese el, mă simt şi eu vinovat; lăsându-vă pe voi să daţi, înseamnă c-am lovit şi eu. Şi de altfel era absurd pentru judecători ca el să nu fi dat (cine putea cunoaşte adevărul precis?). Moise s-a temut să nu creadă judecătorii că i-a plătit pe cei doi să spună că el nu e amestecat. Mai sigur e că Moise s-a hotărât să le propună celor doi să împartă în trei pedeapsa dintr-o teamă secretă: ca nu cumva aceştia, dacă el nu recunoaşte, să nu recunoască nici ei că l-au bătut pe Manoilă. Şi mai mult: să nu se înţeleagă între ei şi să dea vina pe el (disperaţii sunt în stare de orice: şi cum ei din prostie, fără motiv, îl lichidaseră pe cioban, tot dintr-o criză de tembelism puteau să-l indice drept autorul singur al crimei). S-au înţeles deci să recunoască fiecare că a lovit o dată şi astfel să nu se poată spune cu precizie a cui a fost lovitura fatală. Şi pedeapsa de 25 de ani cât se dă pentru crimă să se împartă eventual în trei şi după şapte ani să scape (Deşi, a zis Moise, o să scăpăm mai repede: în 3 ani,

doar la pușcărie o să muncim și-o să ni se socotească dublu fiecare ceas). Primul a intrat Dimie chemat. Ai dat? l-a întrebat judecătorul. Am dat o dată, a recunoscut el. Când a intrat Celce și l-au întrebat: Ai dat? a răspuns: Nu, n-am dat. Nici unul nu știa ce-o să răspundă cellalt. Celce a mințit, gândindu-se firesc: dacă ei recunosc, treaba lor. Dacă nu recunoști, nu ești vinovat. Iar când a intrat Moise în sală, sătenii care erau de față știau că el nu e vinovat și se mirau cum de este și el acuzat și nu e martor. Fusese trecut printre acuzați, fiindcă se pare că Celce în toate declarațiile îi pomenise insistent numele. Și cine știe ce mai spusese. Așa că Moise intuise bine posibilitatea trecerii sale pe banca acuzaților, dintre martor și acuzat în cazul de față distanța fiind foarte mică. Și când îl întrebase și pe el judecătorul (după ce-l rugase să descrie cele întâmplate): Ai dat? el ridicase din sprâncene și întrebase la rândul său: În cine? În cioban! A, nu, rostise Moise, în cioban nu, în câine am dat: dar o singură dată. Fiindcă el nu pronunțase numele lui Manoilă când le propusese celor doi să recunoască paternitatea unei lovituri. El vorbise de recunoașterea loviturii, și cu siguranță că ei nu se gândiseră decât la cioban, nu la câine. Șmecheria îi reușise doar cu Dimie, care era cel mai vinovat, și se simțea vinovat și era prostit de starea în care se afla. Dar Moise se mirase sincer, ridicând din sprâncene și întrebând: În cine? Ca și cum în clipa aceea el descoperise că judecătorul era pe cale să comită o enormă greșeală și să-l treacă din martor în acuzat. El fusese lăsat acasă. Și fusese achitat și Celce. Dimie, în fața evidenței, a propriei sale recunoașteri, fusese pedepsit. Destul de ușor, omorul fiind calificat, ținându-se

seama de locul unde se întâmplase (pe loturile școlii), de nepremeditarea sa, de riposta încăpățânatului Manoilă (reieșise că înjurase etc., etc.). La proces concluzia fusese că după ce Manoilă fusese lovit se dusese spre baltă și directorul plecase după el să vadă ce face („dacă nu-l omorâseră nebunii din prostie“) și să-i dea o mână de ajutor dacă era cazul: nu era, se simțea bine, așa că directorul l-a lăsat să-și vadă de oi și s-a reîntors prin păpuriș la locul unde-i părăsise pe cei doi și au plecat împreună în sat. Dar omorul propriu-zis în această perioadă se întâmplase. Eu eram peste baltă și am auzit un câine lătrând turbat și m-am îndreptat spre lătrătura lui și atunci l-am văzut pe Manoilă și pe director. Moise era sigur că nu-i vedea nimeni. De jur împrejur era doar trestie și păpuriș și nu se gândise că prin acest perete de verdeață putea să-l vadă cineva. Eu am înotat spre câine, cu o floare de baltă în gură, galbenă, crezând că descoperise un șarpe și lătra la el, sau o oaie mâncată de lup, sau își prinsese piciorul într-o capcană pentru vulpi. Și apa cum secase nu se putea înota până la mal: era noroi gros spre mal, până la subțiori, nu puteai trece decât foarte greu prin el. Noroi năpădit de păpuriș. Și toate păsările bălții făceau o gălăgie nemaipomenită, ca vara, și vântul mișca trestiile, frecându-le una de alta și făcându-le în legănarea lor îmbrățișată să fâșâie indecent și sublim, chinuindu-se să plece în ce parte le apleca vântul și rămânând pe loc ținute de rădăcinile stufoase înfipte adânc în noroi cu toate ghearele. Moise părea că se află în întuneric și după auz sesiza poziția lui Manoilă și lovea nu omul, ci sunetul. Această grijă minuțioasă a lui de a face să nu se mai miște piciorul ce lovea iarba spasmodic și mâna

ce scormonea crispată pământul asprit de căldură lăsându-l apoi să curgă cu o sonoritate imperceptibilă aproape printre degete, inconştient, grija lui de a înfunda gura care ofta cu pătura lui Manoilă şi de a acoperi orice sunet m-a înmărmurit. El era şi aici metodic, îndeplinea totul ca un gospodar (cu aceeaşi răbdare sădise probabil via ştiind că va obţine peste trei ani vinul). El îl omorâse temeinic, ca să nu mai rămână nici o urmă, nici veche, pe care o ştia Manoilă (dar ce ştia Manoilă despre el de voia directorul să nu mai ştie?), nici nouă: că Manoilă vedea, simţea cum Moise îl bagă în pământ. Nu mai da, tovarăşe director, ţipa el. Şi poate s-ar fi ridicat şi l-ar fi strivit în bucăţi – dar poate nu se gândea că Moise poate să-l omoare, deşi vedea că vrea să-l piardă: se vedea în graba directorului că dorea să termine cât mai repede ce-şi pusese în gând. Ori poate Manoilă nu mai avea atunci decât forţa de a răbda, de-a aştepta ca omul de lângă el să-şi isprăvească gândul. Zgomotul îl enerva pe Moise, fiecare bătaie de aripă şi vorbă, fiecare ţipăt de pasăre şi lătrat de câine şi geamăt de om, îl enerva aceste clipe ce deveniseră sonore, infernale pentru el, amplificându-se în labirintul urechii sale şi încărcându-se, oftatul lui Manoilă devenind ţipăd de pasăre şi susur de vânt şi vântul prin papură devenind lătratul unei haite infernale de câini turbaţi. Şi cu cât Manoilă continua să trăiască, continua şi timpul să fie sonor, aerul să bubuie ca o tobă când râcâia pământul şi pământul să ragă ca o vacă nebună când pleoapele lui clipeau înecate de durere. Viaţa ce mai zăcea în Manoilă înnebunise sunetele şi pe faţa lui Moise se vedea suferinţa ce-o simţea în urechi; echilibrul auzului său cedase acestor clipe de zgomote paroxistice şi

inverse, labirintul şi timpanul său se îmbolnăviseră subit şi erau ca o rană vie ce nu suporta vântul să urle ca măgarii şi ca lupii şi trestia să scrâşnească cu violenţa pietrelor de moară. Şi o înverşunare de gospodar cinstit îl cuprinsese împotriva zgomotului acesta de uragane, de roţi şi de motoare şi de fluierături şi până nu restabili ordinea liniştii nu se lăsă. Moartea era împlinită, liniştea se restabili şi ea venea de la pacea lui Manoilă. Vântul îşi recapătă dimensiunile sale de aer mişcător, păsările intrară în propriile lor bătăi de aripi şi ţipete, ca în nişte haine pierdute şi găsite. Toate îşi recâştigară propriile sunete, limpezi şi odihnitoare. Şi Moise s-a apropiat de un crov cu apă şi s-a spălat pe mâini, ca un gospodar ce-şi terminase săditul viei sau legatul pomilor, temeinic, cu multă răbdare. S-a spălat şi pe ochi, să se răcorească, să nu fie transpirat. Şi s-a spălat şi pe gât cu mâinile lui moi (cu care mă fricţiona acum pe mine pe ceafă cu oţet îndoit cu petrol). Şi eu atunci am fugit înapoi, de frica morţii în sine (prezenţa lui Moise fizică nu mă înspăimântase) şi de atâta zbatere în noroiul cleios şi puturos care nu mă lăsa să mă smulg din el şi să fug acasă, am început să urlu şi cu cât urlam mai puternic cu atât îmi dădeam seama că e inutil şi că nu pot fi auzit de nimeni, balta şi trestia şi toate ţipetele verii pline, ale vietăţilor şi ale nevietăţilor acoperind ca pe o glumă ţipătul meu; şi această neputinţă de-a fi auzit şi conştiinţa mea că nu pot fi auzit m-au făcut să tremur şi până în sat am tremurat ca zgâlţâit de friguri şi în pat am tremurat două săptămâni acoperit până la gât cu pături şi văzut de medici. Bolboroseam şi tremuram ca un epileptic şi Ana lui Ciocsa a zis: A intrat dracu în el, nu vedeţi? Eu mă vedeam cum tremur şi

știam că nu intrase diavolul în mine, ci spaima. Și degeaba unii spuseseră că m-a „cuprins“ nebunia (cum și acum zisese Ana că-s nebun), eu știam că nu sunt nici nebun, nici n-am friguri sau meningită (de altfel doctorii constataseră că n-am meningită sau friguri), știam că n-am, dar nu știam ce am precis. Sigur eram doar de constatarea acută de neputința de a face ce vrei, neputință pe care o simțisem pe pielea mea, și sigur eram doar de ce mă cuprinsese văzând cum poate fi omorât un om în plină zi: În plin câmp, în plină vară, în câteva clipe. Mai ușor ca un câine. (Câinele fugise și nu-l putuse Moise atinge). Și boala m-a ținut surd și mut, la pat, într-un tremurat neîntrerupt. Îmi dam ochii peste cap, ca morții, de se speria lumea, și se învârtea pământul cu mine. Și degeaba m-au dus pe la spitale și m-au frecat acasă cu oțet și cu gaz (ca acuma, Moise) și au chemat și o vrăjitoare să-mi descânte, degeaba, n-au putu să mă pună pe picioare, am rămas tot timpul în starea aceea de la început – între un fel de moarte și un fel de trezie. Și în starea aceea mă simțeam și acum.

– E apucat, e lovit de ele, zise Ana lui Ciocsa, tare. Nu se mai ferea de mine, era convinsă că sunt „lovit de ele“ și n-aud.

– Chemați doctorul, zise Nicolae râgâind, poate așa nu moare soacră-mea!

Era atât de beat că mă credea mătușa Măria. Nu plecară nici de data aceasta după medic, nu l-ar fi găsit (cine știe la ce ședință era sau unde juca pocher?! și nici de l-ar fi găsit nu s-ar fi rezolvat nimic, știau ei bine. Nici atunci când zăcusem medicamentele nu-mi fuseseră bune la nimic nu m-au vindecat. Singur m-am pus pe picioare, aproape după un an, de parcă a trebuit să zac un an ca să mă mai

nasc o dată. De parcă murisem în ziua aceea și stătusem așa mort un an – respirând și nevoind să putrezesc, ca să nu mă bage în pământ – trăind așa cum trăiesc arborii și iarba: fără să se miște, fără să știe cum respiră și cum se hrănesc și cum trăiesc. Trăind în aer și cu lumină, ca iarba, ca merii și ca perii, ca teii și tufanii, ca părul, ca știrul.

Și și acum parcă murisem din nou, repirând acel miros de baltă putred, și trebuia să treacă un timp ca să mă nasc din nou. Simțisem iarăși acea neputință de a ieși din noroiul puturos și de-a fi auzit când strig, aceeași imposibilitate de a se împlini ce doresc și aceeași spaimă (că-l și revăzusem pe Manoilă murind din nou, sub ochii mei, fără să-l pot ajuta, liniștind cu nemișcarea sa crisparea ce aerul sonorizat paroxistic o întipărise pe fața lui Moise) care mă făcuse să tremur ca un epileptic. Și tremuram, tremuram, și mâinile lui Moise mă fricționau părintește. Și erau aceleași mâini de atunci.

16

Rița Cocorâța și Ana lui Ciocsa au zis că stau ele noaptea lângă moartă, să mai doarmă Gica și Veta, că ele nu dormiseră decât pe ciupite de când căzuse la pat mătușa. Să mai pună măcar capul pe pernă în soba de la vale. Surorile s-au dus și s-au înghesuit într-un pat și-au adormit buștean, plânse și obosite de nesomn. Cocorâța și Ana lui

Ciocsa au adus de la bucătărie două străchini cu făsui sleit și-au umplut în beci o damigeană de vin. Copiii și vecinii plecaseră pe la casele lor să se culce, neamurile care încă nu plecaseră se pregăteau prin curte să plece, vorbind cum va fi înmormântarea și pomana. Cele două verișoare au intrat cu mâncarea și cu băutura în camera moartei, unde nu mai era lume, s-au așezat pe scaune și între ele au adus un scaun pe care au pus fasolea și pâinea. Și-au început să mănânce, lihnite de foame, și să bea din damigeană ca să le treacă oboseala și supărarea. Lumânările ardeau tihnit și mătușa sta cu mâinile pe piept, între flori. Cocorâța își scoase dintre dinții de sus o rămășiță din carnea de porc ce-o mâncase la amiază acasă și pe care toată ziua încercase s-o scoată cu tot felul de paie și de chibrite sparte în două și nu reușise și acum reușise: cu unghia de la degetul cel mic stâng. Își clăti gura cu vin și înghițind o văzu pe mătușa moartă și rămase o clipă cu damigeana la gură, apoi i-o întinse Anei și se șterse la ochi de lacrimile pe care credea că le are. Palma nu întâlni lacrimi și atunci ea oftă prelung, s-o audă Ana, dar Ana înghițea o gură de fasole și n-o auzi. Și când o auzi, o privi mirată și o întrebă:

– Ce ai, fă? Cocorâța îi arătă cu lingura patul și Ana îl privi și se miră și mai tare, neobservând nimic deosebit. Ce e, fă? întrebă din nou, crezând că s-a aprins vreo pătură de la lumânări și ridicându-se să vadă unde arde. Nu observă nimic pe pat, nici lângă pat; se puse în genunchi și privi sub pat. Și stând în patru labe, cu capul sub pat, spuse că nu vede nimic și nici nu-i miroase a ars. Cocorâța îi spuse că era vorba de mătușa Măria, și Ana, revenind de sub pat, întrebă: Ce-a pățit?

– Păi, zise Cocorâța, ce să pățească, a murit!

– Asta nu-i nimic, asta știu, dar eu credeam că i s-a întâmplat ceva!

– Ce să i se întâmple?! nu înțelese acum Cocorâța, și bând vin ca să-i treacă nodul din gât care o împiedica să înțeleagă, repetă întrebarea: Ce să i se întâmple?!

– Păi știu eu ce i se poate întâmpla?! răspunse Ana, evident neștiind și luând damigeana din mâna verișoarei sale primare și punând-o la gură. Chiar, zise ea între înghițituri, ce i s-ar putea întâmpla?!

– Nu știu, dădu Cocorâța din umeri, ar fi trebuit să întrebăm pe cineva.

– Fugi de-aci, zise Ana, vrei să ne creadă proaste? Ce i se poate întâmpla, că de înviat, amin, nu e Cristos. Eu zic că nu se poate întâmpla nimic, s-a dus, s-a dus, gata, e fericită. A avut noroc!

– Ce noroc? lăsă Cocorâța lingura în strachină, rămânând cu gura căscată.

– Noroc, ce, nu știi vorba: Cine moare, Noroc are, Cine trăiește, Pătimește.

– Aha! se lumină Cocorâța.

– Asta e zise Ana.

– Ce?! nu înțelese iarăși Cocorâța.

– Cum ce?

– Ce e: asta e?! întrebă Cocorâța.

– Aha! Asta? Adică asta e chestia!

– Așa da, zise Cocorâța și ridică damigeana în lumina lumânărilor să vadă cât vin mai era înăuntru. Mai este, îi zise Anei.

– Dacă nu mai este, mai punem, ce dracu', doar n-o să ne zgârcim, prinse curaj Ana.

Şi când o goliră se duseră în beci, luminându-şi drumul fiecare cu o lumânare aprinsă, luată de la căpătâiul mătuşii. Acolo găsiră în putină nişte morcovi şi castraveţi şi ardei (cornul caprei) puşi la murat şi Ana îşi umplu poala cu ei. Şi în casă când puse murăturile în strachinile goale (mâncaseră fasolea) ea observă că îi rămăsese şorţul ud şi o apucă un râs căpresc şi Cocorîţa îşi dădu imediat seama de ce râde şi râse şi ea şi-i zise.

– O să creadă lumea că te leorcăieşi pe tine!

Ana îşi dădu jos şorţul şi neştiind unde să-l pună să se uşte şi negăsind un loc potrivit, îl puse la picioarele mătuşii, pe pat. Şi băură mai departe liniştite şi Ana începu să facă de la o vreme pe cucul:

– Cucu-cucu, zicea. Şi căuta s-o înveţe şi pe Cocorâţa ce plăcut e să cânţi: cucu-cucu!

Unchiul Vasile se apucă să dea mâncare la porci. Se urcă în magazie şi reveni ţinând în gură trei cuie şi având în mână chisărul. Bătu un par care se desprinsese din gardul ce despărţea bătătura de grădină. Era foarte preocupat de felul cum lucra şi habar n-avea că încă e noapte şi nu e zi. Când termină, zise: „Da, o făcui şi pe-asta". Apoi continuă: „Mărie, eu dau apă la neamurile astea că li s-o fi făcut sete". Şi scoase apă din fântână, umplu jgheabul de lemn. Deschise uşa grajdului şi scoase boul şi vaca să se adape. Şi între timp aduse din şoprul pentru fân un braţ de lucernă uscată şi-o puse în iesle. „Mărie, mai spuse, mie mi se pare că dacă la anu' o să creştem iar viermi de mătasă, să zicem trei pachete, o să facem borangic exact atâta cât mai

trebuie ca să-i ţeşi Ioanei lu' Veta peşchire pentru nuntă, că pe asta odată o vezi că fuge într-o seară cu vreun afurisit şi n-are peşchire pentru toate rudele". Băgă boul şi vaca în grajd, luă securea şi începu să taie lemne. „Mărio, zise, îţi tai lemne să ai şi pe mâine, să nu mă mai baţi la cap. Şi fierbe mai repede mămăliga aia că nu e magiun şi mi-e foame". El îi spunea mătuşii ce-avea de spus, ca şi cum uitase că ea murise. O auzi pe Ana cântând: cucu-cucu şi zise: „Dă-i mai puţină udeală nepoatei că pe urmă tu o duci acasă în spinare, pe mine m-a dejghinat data trecută şi mi-a surzit urechea cu cucu-cucu". Pentru el toate rămăseseră ca înainte, nu uitase că murise mătuşa, ci pur şi simplu după zăpăceala ce-l cuprinsese la un moment dat, de se luase cu mâinile de cap şi tot se uitase în toate părţile ca şi cum ar fi pierdut nici el nu ştia ce (un ac, un ban, o perie, o oglindă) – revenise la starea sa obişnuită, de dinaintea bolii ei, convins că totul fusese o zăpăceală de-a lui (dar pentru ce, nu ştia) şi că nu se întâmplase nimic deosebit. De parcă moartea mătuşii nu se putea întâmpla niciodată, ar fi fost şi o prostie să-i treacă prin cap aşa ceva.

Cocorâţa şi Ana ieşiră pe-afară (băuseră destul şi era cazul, chiar Ana propusese: „E cazul să...") şi când intrară în tindă uitară în care cameră e moarta şi în loc s-o ia la stânga, o luară pe uşa din dreapta. Şi cum ele fuseseră pe-afară luminându-şi calea fiecare cu o lumânare aprinsă, având deci lumânări în mână nu băgară de seamă în întunericul odăii unde dormeau Riţa, Gica şi Veta că acolo nu sunt lumini aprinse şi că Gica sforăia şi că ea (care dormea cu capul la picioarele celorlalte două, ca să încapă toate trei în pat) era Gica şi nu era mătuşa Măria. Nu observară

nimic schimbat, fiindcă și damigeana o luaseră cu ele (deci nu lipsea), și se aplecară spre fața Gichii și începură s-o jelească:

– Au, au, au, buna mea au, au, au frumoasa mea, au, au, au, mândrețea mea... Gica sforăi mai departe, obosită (la fel ca Veta și Rița) și crezând, la fel ca ele (atunci când nu mai sforăi și se întoarse de pe spate, cum era culcată, într-o dungă) că auzea în camera vecină cum o jeleau muierile pe maică-sa. Așa că aproape imediat începu să sforăie din nou. Ana și Cocorâța aveau acum o putere în glas teribilă și le cuprinsese o mare jale pentru moartă, mai ales că n-o jeliseră de loc până acum: Au, au, au, cum murişi, fa, și cum pe noi ne lăsași, moarta mea și moarta mea.

Gica întredeschise ochii, speriată și rămase așa, fără să respire, privind: o jeleau pe ea, înseamnă că ea murise! Și în clipa următoare țipă: aaaa! Și sări drept în mijlocul camerei, tremurând. Aaaa! urlă din nou și Veta și Rița se treziră și o întrebară aproape deodată:

– Ce drac ai, fă?

Gică continuă să țipe ca mușcată de viperă și Ana și Cocorâța o luminară mai de-aproape cu lumânările, neștiind nici ele precis ce se întâmplase, mai nelămurite decât ea. Gica stinse lumânările cu țipătul ei, aproape în aceeași secundă, și atunci de spaimă Ana și Cocorâța o luară la fugă pe ușă și fugi și Gica o dată cu ele și în prag se împiedicară și căzură toate trei pe burtă, în tindă. Aici era aprinsă o lampă și ele se văzură la față și Cocorâța, nedumerită întrebă:

– Ce se întâmplă, fa? Învie mătușa?

– Învie prostia din capul tău, se ridică Ana supărată foc. Făcuși pe dracu', spărseși damigeana, strigă ea la Rița, arătând vinul care umpluse tinda, pătându-i și ei rochia de sus până jos.

– Nebunelor, vă făcurăți cocean, le zise Gica, sculându-se.

Veta și Rița le priveau din prag, somnoroase. Gica, palidă, tremura, mai înfricoșată acum când își dădea seama prin ce trecuse. Cocorâța, demnă, intră în odaia mătușii. Ana începu să râdă:

– Ce dracu', Gico, tu nu mai știi ce e gluma, te-ai tâmpit de tot! Trebuia să spună că glumise, ca să poată râde liniștită de prostia Gichii, de sperietura ei. Și râse și își dădu jos fusta plină de vin și și-o stoarse. Apoi observă că și poalele îi erau negre de vin și zise, intrând în camera unde dormiseră Gica, Rița și Veta: Dați-mi niște poale că n-o să rămân cu el gol.

Și fără să aștepte răspunsul lor, își dădu jos și poalele. În camera vecină Cocorâța începuse s-o jelească pe mătușa Măria. Unchiul Vasile intră atunci în casă și când văzu moarta îl apucă un junghi între coaste (o veche răceală) și se așeză pe un scaun, gemând de durere. Și când Ana veni îmbrăcată c-o fustă de-a mătușii și-o întrebă pe Cocorâța:

– Ce are al bătrân? Vară-sa îi răspunse șoptit, chicotind:

– A murit os din osu' lui, și simte cum îl doare locu' de unde-a fost scoasă coasta, dintre coaste... Îl doare locu' ăla, plânge acolo ea care a murit... N-o auzi cum plânge?!

– Te-mbătași, zise Ana, și vorbești prostii, nu vezi că ești la mort? Mă mir că nu ți-e rușine. Du-te și te mai

răcorește la fântână, o luă ea de mână pe Cocorâța și-o scoase afară din casă.

– Cucu-cucu, cântă Cocorâța, și nu se știa dacă își bătea joc de Ana, amintindu-i cum face când se îmbată, sau îi plăcea să se-audă cântând ca pasărea verii.

– Mira-s-ar moartea de voi, o auzii pe mătușa Ana.

Pe mine mă puseseră pe patul de sub șopronul magaziei, să fiu singur și să-mi revin. Mă acoperiseră cu pături. Bineînțeles că n-am putut să adorm. Și mi-a părut bine c-am rămas singur și că toți îmi respectau singurătatea, numind-o boală. Se fereau de mine ca de un nebun posibil, nu toți e drept, dar majoritatea. Noaptea liniștea e puternică și eu auzisem și mai auzeam toate mișcările și vocile cleor nedormiți. Mi se părea foarte curios cum murise mătușa întâi jumătate, partea ei stângă, cea dinspre perete. Ea dormise toată viața în pat spre perete și unchiul în dreapta ei. Partea dinspre el murise mai târziu, ca și cum ființa care la cununie și nuntă devenise din ei doi una singură nu voia să moară decât pornind de la exterior. Și unchiul printr-o ciudată coincidență se freca și-acuma cu mâna stângă pe umărul drept, speriat cumva de partea sa dreaptă care i se părea mai rece. Se simțea înjumătățit, dar nu se gândea la cauza reală care era frigul ce-l umpluse stând mult timp rezemat în neștire cu partea dreaptă de ghizdul fântânii, se gândea doar la mâncarea pe care trebuia să și-o facă de-acum singur, fetele fiind toate la casele lor, măritate și cu copii. Nu voia să meargă pe capul nici uneia. Și jumătatea ce și-o simțea cuprinsă de răceală venea și din vechea sa frică de iarnă și mai ales de diminețile de iarnă când în cameră căldura pierea și el nu voia în ruptul capului să se ridice din pături și să aprindă focul.

Și lenea i-o știa mătușa și i-o lăsa în pace, se ducea ea și ațâța focul și odaia se umplea de acea căldură ușoară ce-o dau treptat lemnele iarna. Se temea de ger și de-aceea îl cuprinsese tremuratul și soiul acela de frig tăios, specific nopților cu crivăț sau cu cer senin când înghețul face să pocnească inima în păsări. Și doar eram în noiembrie.

Mătușa Ana și Uța fuseseră la Noe să-i spună să facă dimineața sicriul, deși ele trebuiau să știe, și cred că știau, că Noe avea în podul casei plin cu sicrie (pentru bărbați, pentru femei, pentru copii, mai lungi, mai înguste, de toate felurile). El avea obiceiul să măsoare într-una oameni pe drum c-o ață, să vadă cât au mai crescut, și să-și noteze în carnet, fără să le spună că le lua măsura pentru sicriu. Iar cei care știau nu-i dădeau importanță și nu se supărau, considerând că nu e om întreg cel ce se supără pe un smintit. Uța văzu că nu dorm și-mi spuse că la mătușa Urica femeile începuseră să frământe colacii pe a doua zi. Dar ea nu-mi spuse ce-o auzisem eu pe Ana lui Ciocsa spunând neamurilor: să facă mai mulți colaci, poate trebuie să bage în pământ doi morți. Adică și pe mine. Ana lui Ciocsa mă arătase cu degetul și în clipa aceea nu era beată. Și nimeni nu protestase și Ana nu era nebună, s-o lași să vorbească ce vrea. Convingerea lor tacită că eu puteam să mor oricând nu mă înspăimântase. Le dădusem temeiuri cu boala mea veche. Și nici eu nu mă supărasem pe Ana, știam că nu mă ura. Uța îmi povesti cum se jeliseră mătușile noastre (și mama ei) frământând colacii pentru moartă. Toate plângeau deodată, toate surorile, spunând cam același lucru, că mătușa Măria le crescuse pe toate și le învățase de toate, ca un profesor. Cuvântul profesor le dădea lor siguranța că ea fusese mai deșteaptă ca un învățător (care nu știe decât să

te învețe cititul, și număratul, împărțitul, înmulțitul, adunarea și scăderea). Ea le învățase cum să fiarbă mămăliga și să ardă țăstul pentru mălai, cum să țină suveica în război, cum să spele cămăși și să coase. Și numai colaci pentru morți nu le învățase, ea îi făcuse întotdeauna pentru toate neamurile, și pe ele nu le lăsase decât să se uite. Și ele se temeau frământând aluatul că nu știau face colaci pentru pomană, că-i făceau pentru prima oară. Ea le învățase cum să urzească și câte motci le trebuie pentru câte cearșafuri sau paturi. Cu creionul (povesteau ele, luând vorba una din gura alteia, repetând-o) le scria pe hârtie de câtă lână sau cânepă au nevoie, ca un profesor. Și plângeau că n-avea cine să le mai spună cum să urzească pe garduri ce-aveau de țesut. Ea le învățase totul și așa reieșea, îmi spuse Uța, că acum așa cum nu le învățase să facă colacii nu le învățase nici cum să moară. Nu le spusese, zise Uța, dar le arătase acum. Și eu ascultând-o pe Uța, fusei sigur că tot ce-mi povestea, cum frământă surorile colacii plângând-o pe mătușa Măria, îmi povestea doar ca să înțeleg că ele făceau colaci numai pentru sora lor. Nu și pentru mine. Adică nici Uța, și nici ele (și nici nimeni) nu credeau nici cât e negru sub unghie în ce prorocise Ana: c-o să mă îngroape și pe mine odată cu moarte (zisese să pună țiganul să facă două gropi, să nu meargă la cimitir de două ori) și că era nevoie de colaci pentru două pomeni. Și ca o nouă dovadă că nici alții nu se așteptau ca eu să dau ortul popii, Uța îmi spuse (fără să-mi spună că asta e dovada) că Don Iliuță mă aștepta acasă la el împreună cu Moise și cu Octavia. Puse la urmă numele Octaviei ca să pară că ea era cea mai lipsită de importanță și că o numise doar ca să n-o omită. Și să nu fiu surprins întâlnind-o acolo și această mirare să însemne o ridicare a

importanței Octaviei. Uța făcea tot posibilul ca eu să cred că ea nu bănuiește nici o umbră de interes (dacă nu de sentiment) din partea mea față de prietena ei. Dar de fapt intenționat îi spusese numele înaintea punctului ca să-l rețin. Și acest nume era de fapt cea mai elocventă dovadă că ea nu mă considera bolnav și aștepta să-i fac și eu dovada că nu mă simt bolnav și să mergem împreună nu să ne-ntâlnim cu Don Iliuță și cu Moise, ci cu Octavia. Și ca să n-o fac pe Uța să se îndoiască de propria sa convingere, mă ridicai și plecarăm la Don Iliuță. Și culmea e că intrând în grajdul-atelier îi găsirăm discutând pe cei trei despre dragoste; și nu mă surprinse numele pronunțat de ei (Octavia) și nici coincidența ce exista între subiectul dezbătut de ei și cel sugerat (prin nereliefare) de Uța – în fond Uța se putuse înțelege cu ei să-mi facă o plăcere, ca să-mi fortifice debilitatea fizică și probabil spirituală – mă surprinse indiferența cu care ei uitaseră unde se despărțiseră de mine ultima oară. Uitaseră moartea mătușii și vorbeau despre amor cu nerușinarea și siguranța celor ce vin sau pleacă la o nuntă. Un fapt era de netăgăduit: își savurau argumentele (era în centru veșnica întrebare: amor carnal sau amor spiritual?) semn că între ei și Uța nu existase o prealabilă înțelegere și această lipsă de „cădere de acord“ însemna că într-adevăr n-o luaseră în serios pe Ana lui Ciocsa. (Dacă nu cumva - și mă gândii la Moise – nu-l interesa nici moartea mea.) Eram prea suspicios, desigur. Căutai să fiu calm și să pun indiferența lor (pentru moartea mătușii) pe seama unei instinctive protejări a acelui moment care trecuse. Și ca nu cumva amintirea ei să mă tulbzure din nou. Căci dacă ei nu numiseră boală slăbiciunea aproape de leșin în care căzusem trebuiseră s-o numească tulburare.

Ora târzie nu-i speria şi nici nu păreau că vor să se culce nici acum, nici vreodată. De la definirea amorului (n-ajunseseră la nici o concluzie, ceea ce era mai firesc, şi deci cea mai bună concluzie) trecuseră la cauzele declanşării acestui proces (cum susţinea Moise) sau mister (opinia lui Don Iliuţă) şi bineînţeles că nu numai vinul îi făcea să se contrazică din principiu (era un vin foarte bun, vinurile proaste – ca orice lucru prost – îi fac pe oameni să aibă aceleaşi convingeri), ci şi veşnica netoleranţă cu care se priveau reciproc (deşi la Moise era secretă şi la Don Iliuţă făţişă, violenţa netoleranţei cred că era egală). După Moise amorul era efectul unor cauze ilogice, unor greşeli ale individului, unor perturbaţii hormonale, unui dezechilibru fiziologic şi psihologic. Şi exemplifica prin „nebunia" (de toate gradele: socială, psihologică etc. etc.) Ilenei care, căutându-şi o echilibrare a dezechilibului său riscase totul şi pierduse totul (grija părintească a lui Ică, legătura disperată cu Celce, aventura cu Păun etc.) şi intrase într-un lanţ de greşeli – şi acest lanţ era satisfacţia ei supremă, dragostea pe care o căuta din tot sufletul. Don Iliuţă accepta exemplul Ilenei însă argumentaţia directorului spuse că e idioată. Ileana era un caz tipic (cum zic scriitorii realişti socialişti, preciză el) de lipsă de nebunie, de logică perfectă (orice mister este logic: şi esenţa vieţii e un mister, şi Dumnezeu e un mister – şi dacă accepţi misterul trebuie să accepţi şi faptul că e logic. Chiar dacă nu este explicabil – „cum explici tu, directore, orice fenomen, prin dezechilibru şi greşeli"). Şi apoi:

– Directore, te-ai contrazis niţel, ai spus că nebuna de Ileana caută „o echilibrare a dezechilibrului său". Greşeală dublă: întâi: nebunii nu caută să se echilibreze, să devină

normali; şi doi: „echilibrarea dezechilibrului" înseamnă o tendinţă spre logic, o sete de a nu mai greşi. Ceea ce ar însemna la primă vedere că-mi dai dreptate mie; că în amor nu-i vorba de lipsă de logică. Dar la o privire mai adâncă înseamnă că aceşti nebuni aflaţi într-un lanţ de gafe, vrând să se „echilibreze" vor să nu mai iubească. Deci amorul este un lanţ de gafe care nu mai vrea să fie lanţ de gafe, ceea ce înseamnă că nu mai vrea să fie amor. Amorul ar fi cumva propria sa negaţie. Cum viaţa ar fi – prin desfăşurarea ei – o negaţie continuă a sa. O demonstraţie continuă că viaţa nu există. Şi că există numai moarte, în concluzie, viaţa fiind, ca şi amorul, un accident, o greşeală. Amorul ar fi egal cu propria sa distrugere, ar fi moarte. Dar vezi, directore, că aici, la acest raţionament (cam sinistru şi antiumanist, ca să nu zis direct că este idiot) ajungi nu printr-o dereglare, prin lipsa logicei, ci cu ajutorul ei. Dar faci raţionamentele pe dos, pui întotdeauna în faţă negrul, dezastrul (deşi eşti un optimist iremediabil, dovadă via sădită anul acesta). Nu explica amorul (şi nici pe Dumnezeu, şi nici ce încerc eu să pictez – vezi că nu sunt modest, cum vrei!) printr-un dezechilibru, printr-un lanţ de gafe absurde (după mine nu există absurd, sau dacă vrei: absurdul e logic); explică-l dacă vrei printr-o sete de echilibrare (un bărbat şi o femeie formează un tot, un echilibru, căci împreună doar pot da naştere acelui mister (iarăşi mister!) care e pruncul (viaţa, nu?) o echilibrare a altor părţi echilibrate cândva. Un echilibru al altor echilibre. Şi lipsa acestui echilibru e lipsa amorului şi moartea. De ce nu te întrebi şi altfel: de ce a trebuit să se mărite Ileana cu Celce? Unde e greşeala, în faptul că ea n-a respectat căsătoria cu Celce? Sau nerespectarea este un semn de încercare de a se regăsi,

de a reveni la o stare ce trebuia să fie altfel? Nu caută „nebuna“, cum îi spui, şi-i spun şi alţii, să devină normală? Semn că nu e nebună! Învăpăierea ei nu este cumva o goană spre vechea ei cale, pierdută acum?

– Aşa reabilitezi toate holerele, râse directorul. Ele n-au nici o vină, ele sunt nişte rătăcite. Mă faci să râd, naivităţi de-astea s-au fumat de mult. Şi medicina constată zilnic o dezechilibrare a fiziologiei omului, a psihologiei sale. Condiţiile vieţii sunt diverse, oamenii nu cresc în seră. Şi eu vorbesc de oamenii normali, existenţi în orice loc, contemporani cu noi, eu nu vorbesc despre nişte oameni ipotetici, perfecţi. crescuţi în seră. Şi repet: amorul e un lanţ de gafe. Tu o să-mi spui că prin asta susţin că şi omul este o gafă. Ei bine, este. Mai mult, este un sistem de gafe. Şi acest lucru mă înspăimântă pe mine. Şi când eu spun că nu mai există caractere şi e o disoluţie a personalităţii omului, cred în ce spun. Oamenii sunt paradoxali. Şi tu eşti un exemplu pe care îl am chiar în faţa mea. Un profesor de desen care rămâne prin viaţa sa un strălucit exemplu de acte ilogice. Cred că dacă te-aş întreba de ce umbli cu fes, ori nu mi-ai răspunde, ori n-ai şti, ori ai găsi o logică acestui fes – şi toate aceste feluri de a-mi răspunde, aceste multiple posibilităţi o exclud pe cea care ar trebui să fie singura. Orice răspuns fiind posibil, orice paradox e posibil. Sau să-ţi pun altă întrebare: O iubeşti pe Octavia?

– De ce mă întrebi? băgă el două lemne în sobiţa de tuci.

– Fiindcă nu-i spui c-o iubeşti, şi asta mi se pare semnificativ pentru un sentiment puternic ce-l ai pentru ea.

– Poate fi şi prietenia un sentiment puternic.

– Şi nepăsarea, şi ura. Dar şi dragostea.

– Posibil, dacă tu crezi că pe toate – nepăsare, prietenie, ură, dragoste – le poţi aşeza pe aceeaşi treaptă.

– Cred, de vreme ce cred că omul a început să devină un animal paradoxal.

– Ascultă, directore, ce mă enervează pe mine la tine nu este faptul că ai alte convingeri ca mine (şi ai şi alte convingeri politice, nu numai cele referitoare la discuţia despre amor). În fond, e normal ca oamenii să aibă cât mai diverse păreri despre ei şi despre viaţă. Ce mă enervează la tine este că în spatele acestor pretexte-paravane tu urăşti omul.

– Mă faci să râd, râse Moise.

– Nu râde. Eu nu pot să-mi explic precis ce e în capul tău. Dar îmi face impresia că nu iubeşti pe nimeni cu adevărat. Şi via pe care ai pus-o o îngrijeşti (n-o iubeşti) ca să bei vin. Când un interes sau altul îţi dirijează toate actele, e clar că urăşti totul şi totul este egal cu omul. Tu mereu vânezi ceva. Şi ciudat e că nu eşti mulţumit nici de oamenii cu care ai fost cândva chiar dacă nu în relaţii de amiciţie, de neamiciţie. Tu mătuşei Uşei şi a lui Tică (nevasta lui nea Vasile, moarta) nu i-ai făcut ei niciodată un rău. Asta e o crimă.

– Nu-nţeleg, râse Moise, dacă-i făceam un rău, înţelegeam.

– Fiindcă nu i-ai făcut nici un bine. Şi asta e tot o crimă. Dar lui Celce şi Dimie le-ai făcut rău de multe ori, i-ai sictirit prin adunări etc., etc. Ceea ce nu e o crimă. Şi Dimie a ajuns la pârnaie şi fiindcă tu ai fost bun cu el şi nu i-ai dat două ciomege peste şale când l-a lovit, de tembel şi de beat, pe Manoilă. Bunătatea asta e tot un fel de crimă. Dar eu când mă gândesc la tine şi la nişte inşi cu care ai fost tu mai mult sau mai puţin prieten, îmi trece prin minte o

poveste ce-am citit-o într-un ziar, ori am auzit-o la radio, n-are importanţă.

– Sau ai inventat-o tu, n-are importanţă.

– N-are, desigur. E vorba de viaţa care distrge viaţa. Nu de moartea... care este altceva.

– Putem să discutăm şi ce este moartea, avem timp.

– N-avem. E o părere că avem timp pentru orice, n-avem. Au timp doar cei care nu fac nimic şi nu se gândesc la nimic, ăştia pot să facă orice şi să vorbească despre orice.

– Da, te ascult, spune, îşi aprinse Moise o ţigară.

– Stinge porcăria aia, Uţa şi Octavia nu fumează şi nu ţi-ai cerut voie de la ele.

– Nu fi caraghios, ele îmi dau voie, mi-au mai dat.

– Dar eu sunt caraghios, directore, aşa că nu fuma.

– Bine, te ascult, stinse el ţigara.

– Ei, ascultă: într-o ţară cu păduri întinse, bogată, trăiau animale de toate soiurile, mai mici sau mai mari, mai tari sau mai slabe, mai frumoase sau mai urâte. Animale sălbatice, vulpi, iepuri, fazani, lupi, mistreţi etc., etc. Ei, aici au fost crescuţi nişte pui de lup, care, îmblânziţi şi dresaţi îi ajutau pe vânători nu numai să prindă alte animale ci şi să distrugă haite întregi de lupi sălbatici. Lupul dresat urlă la porunca vânătorului şi atrage astfel pe alţi lupi în bătaia puştii vânătorului. Mai mult. Ei adulmecă urmele animalelor adulte şi descoperă culcuşurile şi vizuinile cu pui, de unde aceştia pot fi prinşi. Şi se dădea şi un exemplu personal: ce a putut face un singur lup dresat. O echipă de vânători, ajutaţi de un lup dresat, a ucis în nouă luni 300 de lupi. Dar lupii îmblânziţi sunt buni şi la paza turmelor. Ei păzesc turmele de oi şi de capre. Înţelegi?

– Nu-nţeleg, zise Moise.

– E foarte simplu. În primul rând e vorba de următorul lucru ce s-ar putea spune astfel: lup contra lup.

– Tot nu-nţeleg la ce te referi.

– La nimic în mod special, decât la lupi. Şi la animalele sălbatice. Care sunt sfinte, căci sunt libere, nu?

– Ar trebui să faci parte din societatea pentru protecţia animalelor.

– Numai în Anglia şi în Franţa şi nu ştiu mai unde este o asemenea asociaţie. La noi nu există. Dar asta nu mă împiedică chiar de nu e asociaţie, să nu iubesc ce-mi place. Helo, strigă el şi deschise uşa grajdului-atelier, lăsând să intre înăuntru câinele despre care preotul îmi povestise de mai multe ori.

– Acest câine e un sfânt, zise Don Iliuţă şi se aşeză în faţa câinelui în genunchi şi se închină şi îi sărută laba.

17

– Ascultă, zise directorul, am să-ţi spun în faţă părerea mea despre tine. Şi tu faci mereu acelaşi lucru, nu ierţi pe nimeni şi săruţi acuma un şoricar în bot ca să ne dai la toţi peste nas că respecţi mai mult libertatea câinelui decât laşitatea cotidiană a oamenilor şi că pentru tine ideea de sfânt nu are compartimente aşa cum pentru ceilalţi muritori are: categorii de fapte care pot fi sfinte sau nu şi fiinţe

care pot sau nu să poarte calificativul suprem. Câinele tău e sfânt, fiindcă el își respectă esența ființei sale, libertatea de a nu fi decât ce este, și e sfânt pentru că și tu nu-i îngrădești libertatea sa de a scheuna și de a mânca șoareci și nu-l duci de lanț. Prin acest exemplu încă o dată vrei să ne dai peste nas: că noi nu merităm sărutul tău, considerația ta. Și îți bați joc și de toată popimea care nu poate concepe că dincolo de dogmă ar mai putea exista altceva sfânt. Vorbesc acum și în numele celor de față și-i rog să se delimiteze de mine dacă o să li se pară că n-am dreptate. Deși prevăd că n-o să mă întrerupă – și n-o să se delimiteze, ca să-mi audă părerea. Sunt obișnuit cu aceste aprobări tacite ale oamenilor și cu dezaprobările lor la fel de nespectaculoase. Te lasă să crezi că te aprobă și de fapt te ascultă și râd de tine sau nu-ți dau dreptate. Tu nu m-ai jignit sărutându-ți câinele, mai rău, m-ai coborât și ne-ai coborât pe noi toți sub tălpile șoricarului tău ca și cum specia umană a decăzut atât de mult încât nici nu merită s-o mai disprețuiești. Aici îți dau parțial dreptate, aici te întâlnești cu mine când spun că trecem printr-o dezagregare morală a lumii. Spre deosebire de Noe, care visează o mântuire a omului prin potop, eu nu cred în minunea potopului și nici în mântuirea urmașilor lui Adam, care suntem. Această disoluție a omului, disoluție a caracterului său este un fapt noua treaptă a existenței noastre, un fel de evoluție (chit că este o involuție) cu care trebuie să ne obișnuim și s-o acceptăm așa cum este. Am mai spus, și mai repet, că trăim pritre niște indivizi paradoxali. Și tu ești un demn reprezentant al acestui adevăr. Și preotul. Pentru el problema primordială a lumii este nemaipomenita

abundență a șobolanilor. Și el crede că rezolvarea ei depinde în mare măsură de dânsul. Și risipa de grâu, de porumb, și de floarea-soarelui, de muncă (și de sentimente) izvorăște după el din dispariția credinței în puterea grâului și a porumbului etc. și în pierderea sentimentului de iubire (nu a aproapelui, despre care nici nu mai poate fi vorba) a propriei persoane, din ura sau nepăsarea pe care omul o simte față de sine, nemulțumit de cum trăiește și de ce face. Uite-l pe Dimie. Nu poate să coboare din plop. Urcând și-a tăiat singur crengile de sub picioare ca să nu se mai urce nimeni după el și acum nu mai poate coborî pe pământ. Și nici nu poate fi ajutat, nici o scară din sat n-ajunge până acolo. Și nici el parcă neputând să coboare, nici nu mai vrea să se dea jos. Stă acolo, și-a făcut un pătuiag în care doarme, legându-se cu funii. Și mâncarea și-o trage sus cu o ață. Are un scripete. Și stropește de-acolo pământul, stând în picioare, bătându-și joc de toți care vor să-l vadă. Și de fapt și de el. Și e o murdărie la rădăcina plopului ca sub un imens cuib de ciori. Nu-l deranjează putoarea, sau i se pare potrivită pentru neputința sa de a se împăca cu satul și cu sine. Nu l-a obligat nimeni să locuiască în copac. Dar el vrea să rămână acolo, sus, intangibil, cel mai de sus om din sat, de neatins. Să vadă tot ce se întâmplă prin curți și pe drum, ca un paznic, ca un ins puternic. Și vrea să-l admire lumea și să se teamă de ochiul său și de gura sa și să-i fie slugă cine vrea el să-i fie și când vrea. Asta a fost dorința lui după ce a stat în genunchi (la figurat) în fața șefilor săi, să aibă și el slugi pe care să le tiranizeze. Și acum când nu mai poate efectiv tiraniza pe nimeni, urlă la ai lui („nu e bună ciorba, e acră“; „nu e bună ciorba, nu e fierbinte“) și

își tiranizează copiii și nevasta. Cu fleacuri însă – că nu e sărată fasolea și vinul nu e rece. Cu prostii. Căci altfel n-are nici pe-ai lui cu ce să-i facă să-i simtă forța. Cere mereu rufe curate și de când stă în plop poartă cravată. Și pantaloni călcați. Cere de toate – numai olița n-o cere. Și murdăria de sub el crește, pute și nimeni n-o acopere – e de o jumătate de metru – și parcă și el vrea s-ajungă până la el propria sa scârnă. Și atunci să calce pe ea și să coboare pe pământ. Ori va cădea la ea și va muri. Stă acolo cu un binoclu și c-o lanternă și își notează într-un carnet tot ce vede, pe ore. Și la telefonul pe care i l-au pus tot raportează la Sfat și la Câmpuleț ce vede și ce aude. Acum și-a realizat visul său de a fi cineva și a raporta ce vede direct celor pe care îi consideră el în drept să știe. El veghează acolo, ele e vigilent, el e cineva: și-a realizat visul. Dar ce caraghioasă împlinire! El care mult timp i-a amendat și urmărit pe alții în numele său (a lui Ică, bunăoară) acum se simte cineva. Dar de fapt poate că în Dimie se poate vedea ce numește părintele lipsa acelei iubiri pe care omul trebuie să și-o poarte singur, lipsa acelui respect față de tine, fără de care nu poți iubi nici pe altul. Și dușmănindu-l pe altul, e clar că ajungi să fii propriu tău dușman. Aici am vrut să ajung: cel mai mare dușman al lui Dimie este Dimie. Poate fără să-și dea seama. Cel mai mare dușman al tău, Don Iliuță, ești tu. Datorită ție te afli aici și nu la Turnuvechi. Evident, tu o să-mi spui că în capul tău nu e valabil ce-am spus și că omul care te iubește cel mai mult pe tine nu e Octavia, sau Tică, sau mai știu eu cine, ci tu însuți. Eu nu cred că suferi de narcisism. Nu. Tu te disprețuiești singur cu toată forța de care ești capabil. Umbli desculț, cu fes turcesc roșu, înjuri, scuipi, dormi în aceeași cameră cu un

câine pe care-l consideri sfânt, nu dai doi lei pe tine ca om și ca ființă socială și prin asta nu dai doi lei pe nimeni, desconsideri tot ce este în jurul tău. Prin disprețul ce-l arăți față de tine vrei să-ți arăți disprețul și scârba față de toată lumea. De idioții din Turnuvechi (profesorii, pe care-i consideri submediocri, conjucturiști și fripturiști; măcelarii, ce vorbesc despre fotbal; frizerii și precupețele), de idioții din Câmpuleț și de pretutindeni. Iată că prin ei vezi o lume căzută sub blestem. Dar procesul e și invers: și tu ești un ins atins de o boală fără iertare : Căci și tu faci parte dintre noi. Și atunci de unde vine la tine acest orgoliu? Nu din neputința de a nu-ți da seama că ești ca ei considerând că le ești superior? Nu dintr-o convingere că ești mai cu moț ca ei, mai cu fes? Ba da. Și aici ești aidoma cu Dimie. E un fel de autoapreciere care vine din disprețul altora și care până la urmă se transformă în propria ta disprețuire. Și aici preotul are dreptate: sunt șobolani, fiindcă oamenii nu mai au sentimentul proprietății private, și atunci n-au credință; căci credința e o chestiune personală. Ca o proprietate personală. Pe care nu ți-o poate lua nimeni. Dimie nu mai crede în proprietatea personală, el doar a luptat pentru colectivizarea bunurilor materiale. Și el a dus pământul și carul și oile la fostul conac al lui Iorgulescu, printre primii. Dar atunci nu s-a gândit că o să se înmulțească șobolanii, deoarece nu s-a gândit că pe el n-o să-l mai intereseze ca înainte lucrurile de care s-a despărțit. Dar efectiv acum nu-l mai interesează ce e cu carul sau cu pământul care au fost ale lui. S-a îndepărtat de ele. Și consideră că șobolanii sunt fiindcă au fost și înainte. Nici acuma nu le dă importanță. El e îndepărtat și de ei. E deasupra lor, în plop. Și până n-o să se urce la el, o să-l distreze. Nu-i ia în serios, el s-a

îndepărtat și de efectul nepăsării sale de șobolani. S-a îndepărtat și de propriile sale interese, adică de stârpirea, ivirea șobolanilor. Și aici am vrut să ajung: că omul s-a îndepărtat și de interesele sale (se mulțumește cu ce primește – în produse și bani de la cooperativă), deci el a devenit prin depărtarea aceasta dușmanul propriilor sale interese. Al propriilor sale năzuințe și vise. Și aici Noe are dreptate – în principiu – când spune că el crede ce scrie în Biblie despre potop, că de-aceea a venit (primul și-o să vină și al doilea) fiindcă „tot timpul își stricase rostul său pe pământ". El e sigur că șobolanii sunt semnul sigur care anunță potopul. Fiecare cu păsărica lui. Iar tu vii și spui că șoricarul tău este sfânt și ne faci să înțelegem cât de mult respecți tu viața dacă respecți și animalele, crezându-le divine. Și le și pictezi pe aceste noi divinități; tablourile tale sunt pline (privește!) de câini, de boi și de vaci. Dar nu-ți dai seama că prin asta arăți – și popa e convins – că șoricarul tău poate ce nu poate omul: să ucidă șobolanii. Îți dai seama ce jos situezi tu omul crezând că salvarea ne va veni de la câini? Dar pe mine nu mă înspăimântă și nici nu mă amuză ipoteza ta. Ea vine doar să argumenteze (dacă mai era nevoie!) că materia universală se alterează și că procesul de alterare a ajuns și într-un cap de pictor ca al tău. Toate aceste contradicții cu care și eu în ce spun acum mă contrazic demonstrează că dezagregarea gândirii (a mea și a ta și a tuturora) își urmează calea firească. (Ha, ha, ha, râse Don Iliuță.) Degeaba râzi, n-o să mă convingi că nu trăim un timp al incertitudinii: eu nu pot să te cunosc pe tine, bunăoară, ești un ins incert, nedeterminat și trăiești un timp al tău de incertitudini. Dacă nu vrei să le spui

greșeli. Dar să-ți dau alt exemplu: mătușă-ta Măria. Ea a fost dusă la Frumușica din greșeală. Păun a dispărut dintr-o greșeală. Veta s-a măritat cu Micu dintr-o greșeală. Rița la fel. Manoilă, băiatul ei, văru-tău, a fost omorât din greșeală (la proces s-a arătat clar că de era lovit în altă parte – decât în locul acelei lovituri mortale – nu murea; și că intenția crimei n-a existat, deci moartea lui a fost din greșeală). Și acum mătușă-ta, nefiind internată la timp în spital, a murit: tot dintr-o greșeală. Un șir de greșeli a fost viața ei. Ca și cum femeia asta a trăit din greșeală. (Mă gândii că era formidabil cu câtă nerușinare trecuse peste moartea lui Manoilă și cu câtă detașare știa să mintă: nici nu se bâlbâia, nici nu se emoționa. Vorbea chiar c-o anumită căldură despre Manoilă și mi s-a părut o performanță teribilă: să minți cu căldură și să pari nevinovat.) Și dacă ea, nevasta lui Vasile, care a fost o sfântă (nu se compară omul cu câinele, nu crezi, Don Iliuță?) a trăit din greșeală, înseamnă că chiar viața e o greșeală a materiei moarte (Ha, ha, ha, râse Don Iliuță). Repet, degeaba râzi: nu faci decât să-mi întărești spusele. Tu nu crezi că viața e o greșeală, eu cred, (de altfel nu asta are importanță) și-ți dau alt exemplu: viața lui Celce a fost o greșeală. Și orice greșeală capitală e compusă dintr-un lanț de greșeli mai mărunte. Celce este un caz concludent de exasperare a cărnii din care a fost făcut. El încă de mic a fost posedat de diavolul care te îndeamnă să-ți orânduiești toate ale tale mai bine ca restul oamenilor. Celce a fost obsedat (e mai bine zis așa) de nimicuri, adică de nimic. Reține: nimic! El strângea pietricele colorate în buzunare și le aducea acasă, arunca peste gard în curte (ca din joacă, să nu se observe) toate pietrele mai

mari aduse pentru fundația drumului (în fiecare an se repara drumul de câteva ori), umplea roaba cu nisip din pârâu și-o răsturna lângă pragul bucătăriei, fura pământ roșu de țăst (deși putea să nu-l fure, însă atunci n-ar fi avut nici o plăcere) – avea o dragoste perversă pentru lucruri moarte, pentru geologic. Dormea pe pat de lemn și își punea cărămizi sub căpătâi și în ciorbă (culmea!) arunca întotdeauna trei pietre roșii și susținea că-i dă alt gust. Consistența elementelor primare îi fortificau moralul: el călca pe vârfuri încă de mic, convins că e mai înalt, și convingerea i-o dădea siguranța că orice ins de seama lui dacă i-ar fi zis ceva sau l-ar fi înjurat s-ar fi ales imediat cu o lovitură în cap: Celce avea în buzunar pietre pentru orice eventualitate. Noaptea era îngrozit, nu-i plăcea să iasă afară din casă și se învoia și el în pat ca băiatul lui Dărâmătură. Noaptea teroarea nepalpabilă a întunericului îl făcea să-i clănțăne dinții și să nu treacă pragul casei în curte. Și de mic îi plăcea la amiază să mănânce câte două porții de ciorbă și multă mămăligă și la sfârșit să bea două căni cu lapte. Părinții îi dădeau bucuros să mănânce cât voia. Și așa Celce a ajuns un bărbat înalt, lat în umeri, frumos; o grămadă de carne pusă pe oase de fier, colorată cu pigmenții cei mai puri ai sănătății, dornică însă de o vigoare pe măsura greutății și înălțimii sale. Și această exasperantă dorință de a se îmbrăca pe măsura sa (adică cel mai bine, căci era cel mai înalt și de neîntrecut din sat) de a intra în grațiile văduvelor și fetelor, de a poseda o situație sigură (consistența pietrei îi fusese singurul etalon) îi violenta limbajul și purtările și-l făcea nesuferit și îngâmfat. Nervii săi aflați într-o continuă tensiune (ca niște sârme veșnic aprinse de reșou electric) au început să-l

mistuie pe dinăuntru cu setea lor de putere. Și cu timpul s-au transformat într-o tortură (inconștientă) care l-a măcinat lent și sigur. Căci oricât agonisea (acum agonisea, prin Ică, și influență în sat) nu era sătul și foamea sa oarbă îl făcuse să care în curte lemne de la conacul lui Iorgulescu (la împroprietărire), doage de butoaie putrede, nimicuri adică. Și osândind pe alții mereu și lichidându-i ca să-și ajungă scopul (Păun, bunăoară) se osândise și se lichidase singur, fiindcă scopul său nu era precis și concret ca al lui Ică (o femeie, o casă, un vin, un miel, un ins trimis la pușcărie – după care efort (da, efort) făcea o pauză și se refăcea și pornea mai departe, proaspăt și viclean), scopul său era: mereu mai sus, mai mult (adică nedefinit și infinit). Și deaceea, nemulțumirea sa perpetuă îl făcea să adune avid în curte capre, oi, lemne, tot ce găsea, ca o forță a naturii ce devora și animale și pietre, le băga în stomacul său enorm, fără alegere (fiindcă nu-i foloseau de fapt la nimic). Și ce mânca pe la petreceri era tot un fel de înghițire fără noimă a tot ce era pus pe masă – pâine, ceapă, carne, vin, ciorbă, cozonac. Nu pentru o satisfacție a bucuriilor sale gastrice. Înghițea de-a valma. Nu conta digerarea mâncărurilor care să-i dea o plăcere, ca șarpelui, conta doar îngurgitarea lor, singurul act ce-i făcea plăcere, căci era public. Mesenii vedeau cât poate el să mănânce și să bea! Și că nimeni nu-l poate întrece. Așa că nu se putea pune problema că el se hrănește. Nu, el înghițea, orb ca un cutremur ce înghite de-a valma pietre și copaci, scaune și oameni, viață și moarte, pisici și nisipuri, distrugând fără menajamente orice, din plăcerea de a se distruge, după legea de fier a cutremurelor: cu cât distruge mai mult, forța și renumele său e mai mare. Și putând să mănânce și să bea oriunde și să facă ce

dorea își osândise acestei plăceri stomacul, întâi. Foamea l-a ars pe dinăuntru, înnegrindu-l. Dar paradoxal era că marile satisfacții pe care și le dorise nu le putuse atinge: nu ajunsese mai mult decât președintele cooperativei sătești (avea și bufetul în primire), iar nevastă-sa, care se culca cu tot satul cu el nu se culca. Și atunci toate mecanismele s-au dereglat treptat și s-au văzut (și se văd și-acuma) efectele catastrofei, ale pierderii tuturor viselor sale. Exasperata poftă a cărnii sale l-a năruit, l-a pulverizat. A vrut să aibă copii cu Ileana și n-a avut și durerea că i se stinge seminția l-a orbit atunci când în câmp l-a lovit pe Manoilă. Tocmai se certase cu nevastă-sa (care-i spusese că dacă vrea să aibă copii, să și-i facă singur, cu briceagul, din lemn, sau cu ciocanul, din pietroaie). Și nu i-a plăcut (de fapt asta l-a hotărât să lovească) văzându-l pe Manoilă spunând că păștea oile pe unde putea și el, ca să nu-și lase copiii nemâncați. Va să zică Manoilă se lăuda că muncește pentru ai lui. Iar el, Celce, n-avea pentru cine, sângele său avea să se stingă, sterp. Drumul sângelui său în urmași era închis și Ileana îl și batjocorea spunându-i că n-o să nască ea pui de (mi-e și jenă să pronunț cuvântul acela). Probabil că ea considera drept o profanare a funcțiilor sale vitale împlinirea datoriei conjugale. În orice caz Celce a trăit nesăturat de plăcerile pe care și le-a dorit (funcție, nevastă, copii) și nici măcar nu le-a pipăit. A ars în gol.

Văzui că Uța plecase de mult, avea treburi și nu era interesată să asiste la discuție. Don Iliuță se întinsese pe pat de la început, cu o mână sub cap, în loc de pernă, și cu alta pusă cu îndoitura cotului peste ochi ca să nu-l supere lumina lămpii. Octavia, pe scaunul de lângă sobă, se

descălțase de pantofi și cu călcâiul unui picior își încălzea talpa celuilalt, pe rând, nu prea atentă la ce spunea Moise, mai degrabă privind pânzele lui Don Iliuță. Eu îl ascultam pe director, însă urechea auzea și mai pregnant fâșâitul ciorapilor Octaviei. Mi se păru că Moise și de data aceasta era mai interesat să fie auzit de mine decât de Don Iliuță (sau de preot, atunci, în drum) și nu-l irita poziția gazdei (felul cum ședea culcat, sau de-al aproba sau nu). Don Iliuță și Octavia pentru director mi se părea că erau necesari, chiar foarte necesari, ca să cred eu că el li se adresa lor. Când de fapt mi se adresa mie. Și eu într-adevăr îl ascultam mirat, nu de ce spunea, ci de fantastica sa labilitate sufletească. Povestirea era un pretext pentru a se face simpatic, era o tentativă destul de subtilă de a deveni familiar cu noi (cu mine mai ales), intim. Se simțea înlăturat de cercul profesorilor și al cetățenilor din sat – fără nici un motiv în aparență, căci nimeni nu putea să-l arate cu degetul pentru o faptă mai deocheată – și el își pierduse aproape toată noaptea în prezența mea și a lui Don Iliuță și acum continua să și-o piardă vorbind ca un caraghios ca să pară în ochii noștri măcar un caraghios: adică un om oarecare. Călca pe sine, mințind elegant, și de multe ori spunând franc adevăruri îngrozitoare pe care noi nu le știam, ori dacă le intuiam în mare nu le cunoșteam contururile exacte și mobilurile. Și tot efortul său era (chiar negându-se și pe sine și spunând și despre sine ce noi n-am fi îndrăznit [cel puțin eu] să exprimăm public) canalizat spre obținerea acelui aer de toleranță reciprocă ce se numește sociabilitate și pentru asta se lăsa și tutuit de Don Iliuță care era mult mai tânăr decât el, și înjurat și

umilit. Disprețul lui Don Iliuță pentru el îl îndura cu plăcere; era semnul acceptării sale între inșii cu care profesorul de desen discuta, era trecerea sa printre cei priviți chiorâș de lume, dar iubiți. Fiindcă nimeni nu-l înjura cu ură pe Don Iliuță. Și dacă Don Iliuță îi pusese pe spate șobolanul, un semn de amiciție mai mare nici nu-și imaginase; el devenise astfel victima glumelor absurde ale insului cu fes roșu, devenise o victimă. Și asta aștepta. Să fie considerat și el o victimă, nu călău, cum probabil printr-un proces complicat de simțăminte era sigur că-l consider eu. Nu știa că-l văzusem la baltă, cu Manoilă, nu știa nimeni, dar el se temea poate de altceva. Și faptul că Don Iliuță acceptase prezența sa în grajdul-atelier și-l sictirise mereu fără motiv îi făcuse plăcere: suporta înjurăturile și umilirile, era un preț ce-l plătea cu plăcere. Îl ascultai în continuare.

– Părerea mea este că tu sub mască de prostul târgului, de omul cu fes roșu, ai abandonat orice responsabilitate. Nu te mai interesează nimic în afară de jignirea oamenilor? Dar cu ce te-a jignit pe tine, să zicem, mătușa lui Tică? Viața ei a fost un coșmar și coșmarul n-a fost din cauza ei, aici e ideea la care vreau să ajung. Ci din cauza acelor cărni și suflete exasperate, din cauza unor inși ca Celce și Dimie și alții. Unul stă acum în plop ca dovadă că elementarul și-a ieșit din albia sa firească, au sărit siguranțele ce-l țineau pe om în formele sale veșnice, de existență pe pământ, și toată viața lui de-acum, de dimineța până seara, cu telefoanele ce le dă și cu lanterna ce-o aprinde peste sa și cu țipetele sale la copii și cu felul cum fluieră apa stând în picioare, confirmă demența ca nouă stare a acestui individ. El stă în

plop și undeva e convins că stă mai aproape de cer și mai aproape de Dumnezeu și de izbăvire. Ori ce formă mai grotescă vrei de manifestare a acelor rupturi petrecute în el? Iar Celce e cuprins de o criză mistică de care nu se teme s-o mărturisească. Acești inși au fost expuși unor forțe interne ce i-au pulverizat. N-a existat o credință în ei care să le dea un sens omenesc tuturor faptelor lor și care să fie ca un magnet ce polarizează tot ce omul are mai uman în sine. Și mătușa lui Tică a trăit acel coșmar din vina demenței lor și a trăit clipe de groază din cauza greșelilor lor. Să nu pomenesc decât despre noaptea când au luat-o din casă și au urcat-o într-o sanie și-au dus-o spre Turnuvechi întrebând-o unde este ascuns revolverul lui Păun. Nu știu de nici un pistol, zicea ea, dar ei, împreună cu Cicerone Stoica (rămas în sat, schimbându-și doar hainele, de când era jandarm) o tot înghiontea între coaste, pe la spate, cu codăriștea biciuștii, să creadă ea că e țeavă de pușcă și să recunoască. Și la marginea pădurii Teiș au dat-o jos din sanie și i-au spus să meargă prin nămeți înaintea cailor și să-și facă rugăciunea dacă nu spune unde se află arma. După război mulți rămăseseră cu pistoale și puști și chiar cu mitraliere și și Păun avusese un pistol cu butie, cu opt focuri. Pădurea era albă, ninsă. Crengile păreau văruite. Și și ciorile care zburau departe păreau în zăpada deasă care cădea într-una de sus albe ca niște porumbei. Doar croncănitul lor rămăsese același în iarna care schimbase fața pământului, copleșind cu alb miriștile și troienind pădurea viscolită. Gerul lipise de crengi zăpada și toți copacii păreau niște fantastice mâini înfipte în pământ, cu degete multiple în aer, înmănușate ca la paradă în alb. Era o iarnă

ca în basme și ei o mânau pe mătușă-sa din spate și din când în când descărcau în ciorile îndepărtate, fără sorți de izbândă, puștile lor negre de vânătoare. Unde e pistolul? întrebau. Nu știu, răspundea ea. Hai s-o împușcăm, vorbeau ei între ei. Nu aici, mai lângă mijlocul pădurii, vorbeau ei între ei, intrând în pădurea de tei. Au oprit sania și au țăcănit armele, încărcându-le și i-au spus s-o ia printre copaci și ea a pornit printre teii înzăpeziți. Și le auzea în spate răsuflarea și le vedea trecând pe lângă ea respirația ca un nor alb. Hai, spune, unde e? întrebau ei. Nu v-am spus că nu știu, eu știu că l-a predat, zicea ea. Atunci hai s-o împușcăm, să nu mai pierdem vremea, vorbeau ei între ei. Fă-ți rugăciunea, i-au zis, spune „Tatăl nostru", să te-auzim, i-au zis ei și ea n-a spus nici o rugăciune, dar a început să plângă încet ca un copil. Și mergea greu prin nămeții până la brâu și era de mult bunică și nu mai avea puterea să calce mai repede zăpada. Și ei o împingeau de la spate cu țeava puștilor, să le simtă mereu în spate. Hai s-o împușcăm, tot ziceau ei între ei. Și atunci unul dintre ei a tras. Și ea a căzut înainte, cu fața în zăpadă, și-a rămas nemișcată. Și doar nu trăsese în ea, trăsese în aer, n-o împușcase. Au ridicat-o și atunci au simțit un miros de om și au început să râdă, arătându-i cu degetele fusta udă. Și ea n-a înțeles în prima clipă ce se întâmplase, visa, ori de ce râdeau ei? Și când și-a dat seama, a cuprins-o o rușine îngrozitoare și a început să plângă ca o fată mare și în clipa aceea ar fi preferat să fie moartă decât să pățească asemenea rușine. Și-au tot râs ei, umilind-o, apoi i-au spus să meargă mai departe, că nu scăpase dacă se scăpase de ea. Și ea a mers și iarăși unul dintre ei a descărcat pușca în aer,

însă mătușă-sa n-a mai căzut, a rămas în picioare. Și chiar de-ar fi tras în ea ar fi rămas în picioare. Și-atât au tot purtat-o prin pădure până ce ea a spus unde se afla pistolul: aruncat în fântână, în curte. Și atunci ei au fost mulțumiți și-au adus-o la sanie – era o noapte cu lună plină și tot pământul părea alb – și au venit în sat. Și ei râdeau cumplit, mulțumiți că ea spusese unde se afla pistolul. Și la post au pus-o să declare în scris unde se afla pistolul. Și ei au fost mândri că au făcut-o să semneze o minciună, fiindcă știau că în fântână nu era nici un pistol. Păun îl vânduse demult lui Dărâmătură, pe o oaie, și Dărâmătură îl predase când se depuseseră armele. Victoria lor și-o sărbătoriră cu țuică fiartă îndulcită cu zahăr și întărâtată cu piper pisat. Dar Stoica Cicerone nu știa că pistolul lui Dărâmătură fusese al lui Păun și el a împăturit declarația luată și a băgat-o în portmoneu. El era convins că a realizat într-adevăr o victorie. Însă vă dați seama cu ce preț sinistru a obținut el această victorie. Chiar dacă Păun ar fi avut un revolver nedeclarat lupta lor pentru obținerea acestui revolver, pentru stabilirea adevărului despre pistol era mai criminală decât arma în sine. Ce joc odios de-a împușcatul jucaseră, fără să se gândească un moment că ea putea muri din acest joc. Și dacă n-a murit atunci de tot, o parte din ea tot a murit în noaptea aceea cu lună plină, în pădurea albită de zăpadă. Ce noapte de groază, ce coșmar stupid din cauza unor inși care în lipsa acelor înalte semnificații în fața cărora omul trebuie să se închine (nu mă refer neapărat la Dumnezeu) își permiteau cele mai stupide glume. Căci Celce și Dimie vruseseră pur și simplu să-și bată joc de Stoica Cicerone care lua în serios orice reclamație și orice vorbă spusă

șoptit. Celce făcuse pariu cu Dimie că poate să-l prostească pe Cicerone. Jucaseră șah la bufet (Celce câștiga, el îl învățase șah pe paznic) și din vorbă în vorbă se hotărâseră să bea niște țuică fiartă și fiindcă la nici unul din ei nu voiau să meargă acasă s-o fiarbă, se gândiseră că era bine s-o bea la Cicerone care și așa era văduv și singur. Și după ce închiseseră poarta acestuia îi venise lui Celce ideea pariului și-i șoptise lui Cicerone, luându-l martor pe Dimie, că Păun are un pistol ascuns. Mă duc să-l iau, zisese Cicerone și plecase pe jos până la Păun, îl strigase și aflase de la mamă-sa că nu e acasă. Cei doi rămăseseră la el acasă: Celce câștigase pariul în momentul când Cicerone plecase spre Păun. Ei jucau șah și beau țuică nefiartă când se înapoiase stăpânul. Și auzindu-l ce spune, Dimie s-a gândit că era bine să câștige și el un pariu cu Celce. Și când Cicerone s-a dus să aducă zahăr și piper, i-a spus lui Celce: Pui rămășag că ăsta se mai duce o dată pe zăpada asta până la Păun acasă? Era drum de-un ceas și lui Celce fie că nu i-a păsat că pierde rămășagul, fie că-i părea bine dacă Cicerone se mai plimba ca prostul un ceas prin zăpadă, a bătut palma. „Ciceronule, i-a zis Dimie, dacă Păun nu e acasă, cere pistolul de la maică-sa, că de nu-l ceri acuma ori îl ascunde ea ori îi spune ăluia să-l pitule". „Așa e, a rostit Cicerone, mă duc la ea să-l cer, iar de nu-l dă o umflu". Și s-a dus. Dar de data asta a pus caii la sanie și dacă nu s-a întors cu pistolul, a venit în sanie cu mama lui Păun, hotărât s-o ducă la Câmpuleț. Auzind despre ce e vorba Celce i-a zis lui Dimie: Pui rămășag că Cicerone dacă-i spun că muierea asta e slabă de înger și de bagă niște draci în ea, ea declară de frică unde e pistolul – el o să facă orice. Ca să poată raporta c-a găsit un dușman de clasă înarmat cu un pistol

cu opt focuri? Din glumă în glumă au ajuns în pădurea de la Teiș și apoi ea a declarat în scris unde se afla pistolul. Și ea a declarat ca să scape de nebuni, convinsă că nu era nici un pistol în fântână și a doua zi n-o să găsească ei nimic secând fântâna. După cum vezi ăștia și din joacă își pierdeau acele sensuri fundamentale pe care omul dacă nu le are intră într-o iremediabilă destrămare, intră în acea mișcare centrifugă ce-l desprinde de el și-l distruge. Mătușă-sa a fost victima iluziilor acestor cărni demente, bolnave de un flagel mai rău ca ciuma: convingerea că tot ce spun e adevărat, e adevărul. Gluma lor cu Cicerone Stoica le-a probat încă o dată iluzia aceasta. Dar culmea a fost următorul fapt: a doua zi Cicerone s-a dus și-a sleit singur fântâna lui nea Vasile. Și ei au râs de s-au spart și l-au așteptat să treacă pe la bufet când o termina să-i spună atunci cum și-au bătut joc de el și să mai râdă încă o dată. Și când Cicerone a intrat pe ușă, Celce i-a făcut semn să se ducă în camera alăturată, unde era magazia, și s-a dus și el acolo cu Dimie și-au început să râdă văzându-l cum era înghețat din cap până în tălpi, cu hainele ude scârțâind de gerul ce le întărise. Și a râs și el cu ei, bând șliboviță ca să se încălzească. Și tot râzând el a scos din buzunar un pistol ruginit și plin de noroi, înghețat și l-a pus pe masă. Îl găsise în fântână. Dar ce faci? Ce faci, dormi?

Don Iliuță începuse să sforăie. Directorul se opri din mersul său neîntrerupt prin cameră ca trăznit și bătu cu piciorul în podea. Gazda scotea niște sunete îngrozitoare când inspira aer pe nas. O clipă se făcu liniște și se auzi cum în expirație aerul răzbătu pufăind în apropierea comisurii stângi a buzelor. Sforăitul așadar se auzea nu în două reprize, doar în inspirație. Moise bătu cu pumnul în masă și

fiindcă nici de data aceasta gazda nu-și întrerupse somnul (părea obișnuit și cu bombardamentele) începu să plângă. Lacrimi uriașe îl podidiră și el se așeză pe un scaun, cu fața în palme și plânse cu sughițuri. Octavia nu înțelese ce se întâmplase și mă întrebă din priviri ce era de făcut. Eu dădui din umeri. Moise mai lovi cu pumnul în masă și printre sughițuri începu să-l înjure pe Don Iliuță, ceea ce mi se păru nefiresc. Nu-l auzisem niciodată înjurând. Sforăitul îl enervase cumplit.

– Să te ia dracu' de idiot, cu toate mâzgălelile tale, om mizerabil ce ești, surd la durerea altcuiva, egoist îngrozitor. Numai ce te doare pe tine te interesează, încolo lumea poate să crape! Artist! Superior mizeriilor vieții, turn de fildeș, nepăsare! Spirit înalt, deasupra cotidianului, spirit creator, tot ce e mai sublim în om! Lozinci, falsuri. Nici un spirit înalt, ci ureche surdă, nepăsare crasă față de tot ce se întâmplă în jur, continuă el să vorbească printre lacrimi. După tine, potopul! Ce-ți pasă de suferințele altora, ce-ți pasă de încercarea idioată a unui ins ca mine de a-și explica mersul vremii! Tu nu-ți murdărești spiritul cu fleacuri cotidiene, ești deasupra timpului, în spații cerești, acolo unde domnește creația, pictura ta, ce trebuie să fie veșnică și liberă de orice tangență cu tâmpiți ca mine sau cu inși ca Dimie sau Celce, cu năpăstuiți ca Păun, cu toate aceste lepădături ale spiritului, cu gunoaiele, oamenii de rând, buni sau răi, dar care n-au harul de la Dumnezeu să țină o pensulă în mână. Să te ia dracu' de idiot!

– Ce e? se trezi Don Iliuță și se frecă la ochi.

– Să te ia dracul, țipă directorul, continuând să plângă isteric.

– De ce?! nu înțelese el și căscă.

– Să te ia dracu' măgarule!

– Voi nu știți de ce trebuie să mă ia dracu'? ne întrebă pe mine și pe Octavia, suflându-și nasul.

– Pentru că eu am răgușit căutând să-ți spun ce cred eu despre tine și despre tot ce s-a întâmplat aici și tu ai adormit ca un măgar, făcând pe artistul, pe subtilul! Nu mai există suflet, totul e pleavă, nu mai există înțelegere, și de-aceea și pânzele tale sunt goale și surde și descreierate! Artiști, vorba vine! Niște tâmpiți! Mâncați banii statului de pomană, plânse el mai departe.

– Dar eu nu sunt artist, zise senin Don Iliuță. Cine ți-a spus ție că eu sunt artist?

– Atunci ești un tip și mai odios! Ca artist mai aveai o scuză: erai surd la o durere de lângă tine, căci trăiai într-o altă lume, supraterestră, a creației. Dar când singur mărturisești că nu ești artist (în sfârșit, un gram de modestie!), singur recunoști că ești un infirm; eu mă rup în bucăți în fața ta și tu sforăi! Eu îți cer ajutorul, acolo unde nici eu nu mă înțeleg, și tu sforăi.

– Cine sforăie, eu? se miră Don Iliuță. Octavia, dragă, tu ești o ființă normală – nefiind bărbat – spune am sforăit eu?

– N-ai sforăit, zise ea, evident mințind, sau poate că preocupată să-și încălzească tălpile într-adevăr nu-l auzise sforăind.

– Ai auzit-o? Vezi că mă insulți degeaba? Și încă în grajdul meu personal? Și ce plângi ca o babă? Și la urma urmei ce ai tu cu sforăitul meu, cu somnul meu? Te-am pus eu să te spovedești, ți-am cerut eu să scoți o vorbă? Și dacă sunt un idiot și un măgar de ce nu te-ai dus de la început acasă, de ce ai ținut să te explici unui măgar? De ce să-mi

ceri tu mie ajutorul, de ce ai tu nevoie de opinia mea? Până acuma ai mai avut nevoie de opinia mea? Ești director de școală de zece ani, mi se pare, ai fost amic cu ăștia despre care ai vorbit – mi-ai cerut mie despre toate astea vreodată părerea? M-ai consultat pe mine când ți-ai pus via? Nu. Tu ești un gospodar exemplar, care-ți planifici veniturile, posturile, și chiar opiniile! Și ți le duci la îndeplinire cu o tenacitate remarcabilă! Atunci de ce plângi aici ca un cabotin? Vrei să te ascult? Plătește: pune jos zece mii de lei și te ascult zece minute. Totul se plătește astăzi. Vrei să declar că ești un director genial și un cetățean exemplar? Pune douăzeci de mii pe masă și adă un gazetar să-i declar în scris că ești mai teribil ca Napoleon. Dar nu mă obliga să te ascult. Și nu plânge ca un om, că nu ești un om care suferă, ești un om care știe foarte realist să facă parale pentru mașină și pentru casă, să-și aranjeze sforile ca să domnească mai departe ca director și ca autoritate locală, raională și regională (mi se pare că ești în comitetul pe regiune al pompierilor voluntari, nu?). Hai, nu mai plânge: ai jucat magnific comedia asta cu lacrimi! Nu te-ai dezmințit: ești un cabotin excelent! Șterge-ți umezeala de la ochi! Ce dracu, mi-ai mai plâns o dată pe umăr, dar atunci erai beat și nu ți-am răspuns nimic. Aceleași lucruri le-ai spus ca și-acuma. Ai început tot cu: ascultă, am să-ți spun în față părerea mea despre tine. Se vede că asta e una dintre plăcile tale preferate. Din păcate, nu spui prostii. În general spui lucruri adevărate și de-aceea nu te pot da afară pe ușă, fiindcă atunci aș da pe ușă adevărul, și eu vreau să-l aud. Multe întâmplări numai tu le cunoști și ele sunt adevărate. E adevărată și povestea cu drumul acela sinistru în pădurea Teiș, iarna. El s-a întâmplat pe un an – sau chiar în

iarna acelei veri când Ică l-a scăpat pe Păun spunând că n-are revolver. Dacă ai spune prostii, mi-ar fi mult mai ușor, nu te-aș asculta de loc și nu i-aș lăsa nici pe alții. Și te-aș face în fața lumii mincinos de o mie de ori până ce lumea s-ar convinge. Din păcate nu spui prostii. Și îmi pare rău că nu spui prostii și dacă vrei sunt foarte supărat că tu nu spui prostii. Aș fi mult mai vesel și n-aș sforăi dacă tu ai tăia la draci! Și poate te-aș iubi mai mult dacă ce îmi povestești tu n-ar fi adevărate și ar fi o invenție, o prostie a minții tale. Și sunt nemulțumit – și nu te pot suporta – că-mi povestești un adevăr îngrozitor cum e acela când nevasta lui nea Vasile a făcut ce n-a făcut în noaptea aceea cu lună! Sunt profund nemulțumit că trebuie să recunosc că ai dreptate. Și sunt mulțumit că un tip care în viața lui n-a iubit adevărul – în afară de adevărul său, ceea ce este altceva – vine să-mi povestească cu lux de amănunte cum în noaptea aceea de iarnă doi inși plictisiți de cât șah jucaseră și voind să bea țuică fiartă acasă la un potlogar (care ca să-și apere potlogăriile ce-i ajunseră până la gât era în stare și pe maică-sa s-o bage în mormânt, să dea dovadă cât de atașat și de curat este el) au jucat cel mai elocvent spectacol de cum poate fi destrămat adevărul și cum violența – beată sau trează se instalează ca o regină. Și cum iraționalul instalat nu poate să nu continue a doua zi la fel de absurd: dovadă c-au găsit un pistol, nu ruginit cum ai spus tu, ci aproape nou, în fântâna lui nea Vasile. E un mecanism pe care dacă-l pui în mișcare continuă prinzând în fiecare secundă o forță nouă. Vezi că ți-a trecut plânsul? Dacă mai bei și o gură de vin o să-ți dai seama că jocul tău de-a plânsul, treaz fiind, putea să fie o capodoperă de prefăcătorie. Și a fost. Însă, repet: putea să fie!

Fiindcă ai greşit ceva: nu trebuia să dai cu pumnul în masă şi să mă trezeşti pe mine. Ăştia doi, Octavia şi Tică, sunt convins că erau convinşi de drama ta şi dacă plângeai liniştit, fără să faci tărăboi, impresia era covârşitoare. Dar n-ai fost mulţumit să cucereşti două suflete – dracul e tot drac şi tot nemulţumit rămâne – ai vrut să mă înhaţi pe mine de muşteriu. Şi-au dat chix: ţi-am stricat şi vraja ce-o aruncaseşi pe ăştia. Cum spuneţi voi la şedinţe: te-am demascat, râse Don Iliuţă. Ce cuvânt, Doamne, se cruci el, auziţi ce verb: a demasca! Adică a scoate masca! Dar ce verb superficial, dacă îşi închipuie că în secolul nostru masca este pe faţa omului. Nu e. Masca e înăuntru, omul este pe dinafara măştii – omenos şi subtil şi plângăreţ, ca tovarăşul director. Masca e înăuntru, ca moartea. Intactă! Şi omul e atât de pervers, încât îmi vorbeşte (dumnealui, stimatul nostru gospodar) despre dezagregarea omului şi despre acea maşină centrifugă infernală care îl îndepărtează pe om de esenţa sa, cum i-a îndepărtat pe Celce şi pe Dimie de ceea ce ar fi trebuit să fie ei dacă ar fi existat în ei vreun punct de sprijin sfânt, un punct sfânt, ca un magnet polarizând în jur totul. Ai dreptate, directoare, maşina centrifugă este în fiecare, mişcarea centrifugă este şi în fesul meu roşu şi între oasele Ilenei. Ai spus că sunt mulţi inşi paradoxali (tot maşina centrifugă, sărmana!), dar de ce nu te-ai întrebat ce e cu mişcarea asta infernală ce-i duce pe oameni unde-i duce? Şi oare tu nu eşti ca ei? Nu tu spui că te visezi albină? Eu mă visez albină? Nu tu spui că te străduieşti ca o albină, împreună cu alţi profesori şi alţi oameni (toţi probabil, în chip de albine) să observaţi viaţa şi să o faceţi mai bună? Mai dulce, nu, mai ca mierea, nu? Un roi de albine care se străduieşte să salveze omenirea.

Mulţi chemaţi, puţini aleşi, spui tu, cu alte cuvinte, căci numai voi câţiva sunteţi aleşi ca albine salvatoare ale pământului ce-a devenit paradoxal, ale timpului paradoxal, ale oamenilor paradoxali! Dar şi Noe crede la fel, că toată şandramaua acestei vieţi prost orânduite se scufundă şi el e alesul care trebuie s-o salveze.

– Confunzi nebunia unui ins cu liberul albitru al unor inşi convinşi de ce este bine...

– Stai, stai opreşte-te! Şi el e convins!

– Adică vrei să spui că şi eu şi cei de tagma mea suntem nebuni?

– Nu. Pe cuvânt de onoare nu. Dar nici Noe nu este. Eu te admir sincer. Eşti o albină într-un roi de albine care zumzăie peste lume, harnic, roi care umple văzduhul de albine! Şi eu vă privesc şi zic: câte albine, Domne, şi nici un pic de miere!

18

Deasupra patului pe care era aşezată moarta, pe perete, la căpătâi, era bătută în ţinte o pânză cusută cu arnici – doi îngeri de arnici albastru cântând din trompete albastre. Şi mai jos sta scris tot cu albastru „Somn uşor“. Aici în tihna unde o puseseră pe mătuşa, nu venea din nici o cameră căldură, frigul era bun – „să nu se strice moarta“ – şi impresia de cald venea de la sfeşnicul adus

de la biserică, negru și vechi, pus lângă perete, în dreptul capului mătușii, în care ardeau lumânări lungi și subțiri, de ceară galbenă, și albe și bondoace, de parafină. Și tot pe peretele din dreapta se afla o altă bucată de pânză, de americă, lucrată tot cu arnici albastru: păsări stând pe crengi și cântând, și sub ele scris tot în albastru: „Toate păsările cântă durerea mea". Dar parcă toată viața mătușa nu lucrase altceva decât își pregătise moartea. Ce-o să aibă scris la căpătâi și unde o să fie așezată pe pat și cum. Desigur că bucățile de pânză se întâmplaseră să fie în tindă, puse mai demult. Ce era însă formidabil, privind chipul mătușii, era asemănarea ei cu muma, cu mama ei, cu bunica adică. Moartă părea mai slabă. Se vedeau oasele feții, și gura cu buze subțiri a mumii. Fata semăna cu muma și asemănarea era atât de perfectă, încât aveam impresia că muma era cea care murise acum, pentru a doua oară.

Pe lângă frunte și obraji, tufănici și mușcate și toate florile fără strălucire ale toamnei. Și pe piept, și pe lângă coșciug, numai flori. Era toată între flori, moartă între flori, cu un ban rotund de un leu pus pe frunte (cine i l-o fi pus, n-am văzut) să-și plătească vămile.

Asemănarea cu muma venea de acolo că amândouă muriseră. Aici semănau, în moarte. Trăsăturile lor, aceleași, nu le mai dădea sângele și mișcarea altă părelnică fată. Era clar că leul de pe fruntea ei era singurul lucru pe care îl ducea cu ea.

Bătea clopotul rar, ca la mort, și socrul Lenuței lui Măndălina veni și spuse că fiu-său avea nunta și era mai bine să nu mai bată clopotul a mort, în ziua nunții. Mai bine să amâne înmormântarea cu o zi, că mai așteaptă moarta, nu se grăbește. Și că ei tocmiseră lăutari și veniseră

neamuri la nuntă și cum aveau ei să-și petreacă dacă arângul bătea într-una a moarte? Nu ajunse la nici o înțelegere, cineva spuse: Morții cu morții, viii cu viii. Dacă nici fiu-său n-aștepta, nici moarta nu putea să mai aștepte, zăcuse mult și se putea să prindă miros.

– Mai dă-o dracului de mireasă, zise Ana lui Ciocsa, trează, că nu-i era acuma cu gândul la moarte, e cu gându' la altceva.

– Aia?! se mira Cocorâța. N-o cunoști! Mireasa asta e așa de proastă că nici nu știe că astăzi e nunta ei.

– Dă ea de mătăuz, se-nvață.

– Asta?! nu se lăsă Cocorâța. Și după ce o să rămână borțoasă o să creadă că e fată mare. Și tat-su știe că e proastă: a stat trei ani în clasa întâia. Și taică-său i-a zis doamnei învățătoare (a lui Pop): Doamnă, n-o mai țineți degeaba la școală pe fie-mea că ea nu știe nici câți ochi are. C-am întrebat-o: Lenuțo, tată, tu câți ochi ai? Șase, mi-a răspuns.

– De n-o învăța-o ăla tabla înmulțirii, să vezi, zise nevasta lui Ghină, fără să știe despre cine era vorba.

Noe veni cu o traistă roșie la gât plină cu mere și cu nuci, să le dea copiilor de pomană pentru sufletul mătușii. Avea și o altă traistă albastră. Și merele și nucile după ce le lua cu mâna din prima traistă și le ducea la ureche pe fiecare în parte și le asculta foarte atent, le punea în cea albastră, încet, ca pe ouă, să nu se strice. La alegea. Pe cele de care nu era mulțumit le arunca la gunoi. Mă apropiai de el și dădurăm mâna, trecând astfel cu bună-știință amândoi peste incidentul petrecut la el în grădină, deși fiecare îl interpretasem altfel. Bătând palma, căzurăm parcă de acord asupra celor întâmplate: o întâmplare. El îmi șopti la

ureche, semn că stima sa nu se alterase pentru mine, arătându-mi nucile și merele:

– În toate colcăie ea, și îmi lipi și mie de ureche o nucă, apoi un măr și mă întrebă: Auzi?

– N-aud, răspunsei eu, neștiind ce să aud și el surâse. Însemna că nu era obligatoriu să aud și că de fapt numai el avea puterea de-a auzi ce căuta în mere și în nuci.

– În toate frumusețile, și în mere și în nuci, se aude ea, îmi șopti el și îmi întinse un măr. Mănâncă-l, ăsta e sănătos, mă asigură. Mușcai din mărul roșu. miezul era luminos. Noe aruncă peste cuibul de barză, părăsit, alt măr și se îndepărtă de mine, șoptindu-mi la plecare, la fel ca la început, cu același glas: În toate colcăie ea.

Se făcu dintr-o dată o liniște de piatră și văzui femeile și bărbații dându-se în lături și lăsând un culoar printre ei de la poartă până în tindă. Și o văzui pășind mută, îmbrăcată în negru, pe Ileana. O căutai din priviri pe Gica și o găsii rezemată pe popul casei. Și surorile ei erau acolo și celelalte verișoare. Din clipă în clipă trebuia să sară în părul fetei lui Ică și mă apropiai de ele lin, să le împiedic. Dar nu fu nevoie, ele nu se clatină și se uitară pierdute la femeia cu broboadă neagră pe cap cum se apropie dreaptă de mătușa, ca o împărăteasă. Și o voce chiar pronunță cuvântul: împărăteasă... Ileana aprinse cinci lumânări aduse cu ea și le lipi în sfeșnic. Apoi puse flori roșii la picioarele mătușii, și rămase cu mâinile împreunate, privind-o mută. Și mă gândii că s-ar fi putut gândi la nopțile ei pe care lumea le găsea destrăbălate, sau poate nu se gândea la nimic. Venise în sat după ce colindase cu circul (Zidul morții) multe orașe și sate și deși tatăl ei era de-aici ea cunoscuse târziu locurile unde se născuse Ică. El avusese o

motocicletă și un fel de cort de pânză în mijlocul căruia din scânduri se afla ca un uriaș butoi pus cu gura în jos construcția numită „zidul morții". Ică, mergând pe motocicletă, se învârtea între zidurile acestui zid ce făcea spectatorii să se cutremure; mereu în cerc, paralel cu pământul, mereu aflat în acea zonă periculoasă de câțiva metri. Și minutele cât el nu se afla nici pe pământ, nici cumva plutind în aer, spre cer, cu siguranța avioanelor, ea îl privea cu dinții clănțănindu-i în gură, așteptând la fiecare nouă rotație să cadă în cercul de talaș din mijlocul „zidului" cu motocicleta peste el, mort. Dar cu timpul se obișnuise și se uita la spectatorii prostiți de groază care vedeau în el o minune a lumii și nu-i înțelegea cum de pot fi atât de naivi și de speriați. Ea se obișnuise cu numărul său și nu se mai gândea la moarte. Ori poate fără să știe se obișnuise cu moartea lui posibilă.

– Împărăteasa, auzii murmurat același glas și mă uitai la Ileana să observ pe fața ei dacă și până la ea străbătuse porecla.

Nici o tresărire, nici o importanță dată acelei voci și acelei porecle ce o lega de tatăl ei. Ică cucerise satul vorbind repetat, în drum sau la adunări la școală, la bufet sau la sfat despre aceeași veșnică problemă a tuturor: despre rai. Întâi descria amănunțit împărăția raiului, unde fiecare ins stă în izmene și în cămașă, la lumina soarelui, liniștit, nelovit de rude și de dușmani, fără ca bolile să mai aibă putere asupra vieții sale. Să vă spun eu povestea raiului, începea el întotdeauna și lumea asculta cu plăcere, căci el povestea niște lucruri pe care alții nu mai aveau curajul să le spună deschis. Și nici popa nu mai vorbea în biserică despre rai.

O lumânare sfârâi și se stinse singură. Liniștea începu să-și piardă consistența. Femeile se mișcară pe loc. Ileana sta ca de piatră. Satul îi zisese: împărăteasa, fiindcă tatăl ei, observaseră oamenii de la o vreme, vorbea despre un rai unde oamenii trebuie să fie împărați, nu Dumnezeu; un rai al omului, pe pământ. Și aceste vorbe declanșaseră în Celce și în alții energii nebănuite și mulți se strânseseră în jurul lui Ică să realizeze povestea raiului, a fericirii pe pământ. Și cum Celce, ca orice învățăcel, își întrecuse dascălul, povestise cum el simțea pe zi ce trece (scăpând de boieri și luptând pentru făurirea raiului, cum se pronunța mereu) cum devine împărat. Și lumea îi zisese: împăratul. Și ei, fiindcă era nevasta lui: împărăteasa. Dar alții spun că nu e adevărat și că întâi îi ziseseră ei împărăteasă și-i spuseseră astfel după grădina plină de pomi și de verdeață pe care chiar ea o botezase: grădina împărătesei, grădina mea. Și așa că din toată povestea raiului imaginară și caraghioasă ca orice poveste, real lumea văzuse doar cum în grădina raiului împărătesei Ileana cei bătrâni devin tineri și cei tineri oameni maturi. Și le păruse la toți bine că fata celui care le povestise întâi povestea raiului ajunsese moara satului; și-i ziceau cu plăcere: împărăteasa. Ei îi ziceau mai concret, nu împărăteasa dragostei, cum voiau în esență, ci împărăteasa acestei părți a omului care-l face să se simtă împărat.

Glasul repetă a treia oară porecla și Ileana tot nu se tulbură. Sărută mâna mătușii ca unei mame și rămase lângă sfeșnic. Lumânările pâlpâiau și lumina lor ce juca pe îmbrăcămintea neagră a fetei lui Ică îmi aduse aminte de povestea nopților ei cu Păun și mai ales de felul cum văru-meu se ducea noaptea pe la iubitele lui. Din pomi sau de pe gard se urca pe acoperișul caselor lor și mergea pe țigle desculț și când ajungea pe coama casei, o încăleca, să nu alunece, și scotea din buzunar un chibrit și aprindea o lumânare și lipea lumânarea de olanul din fruntea casei; ca și cum ar fi aprins o lumânare peste o casă moartă. Și apoi o stingea repede, după ce-și făcea damblaua și tot fluiera și mieuna de pe acoperiș, distrându-se. El era ca un nou stăpân, care știa că între bărbatul și soția din casă murise totul și el era singurul în putere ca s-o mai învieze pe ea. Făcea pe motanul în călduri și de altfel el era mereu în călduri și pentru acest surplus de hormoni și virilitate avea el să plătească cu viața, nu pentru politica pe care n-o făcuse niciodată și nici nu știa ce înseamnă – decât dacă prin politică s-ar fi înțeles arta: cum să îndulcești o femeie. Și așa mersese și la nevasta lui Celce și ea îi învățase semnele. Și nimeni n-ar fi putut-o învinui de data aceasta c-a părăsit casa căsniciei, și putea să și jure. Și ei se întâlneau pe acoperișul de țiglă ce mai păstra încă fierbințeala de peste zi și deasupra soțului care sforăia tihnit în pat, se mușcau ușor de urechi și de mâini, ca doi pui de sălbăticiune ce învățau să fie mari. Și ea îmi spusese chiar mie, cu franchețea ei înspăimântătoare pentru alții, că nu era destrăbălare, fiindcă te poți destrăbăla pe pământ și oricine poate face acest lucru, dar ei nu erau oricine (avea o mândrie de femelă ce se știe unică) și ei stăteau noaptea goi pe acoperiș. Și se frigeau la lună, îmi spusese. Ca doi strigoi, râsese. Riscând să cadă oricând de pe casă și să-și frângă gâtul.

Îmi povestea ca unui om la care Păun ținea, fiindcă știa că și Păun îmi povestește. În poduri nu-mi place să mă-ntâlnesc cu nici o muiere, zicea el și mă lăsa să înțeleg

că toate podurile caselor put, de parcă toate miasmele odăilor se ridică în pod ca aerul încălzit și stau acolo de-a valma – sudoare și înjurături, miros de sarmale și de bocanci unși cu slănină. Și n-aveau aer curat în pod. Și nu era lună.

Ileana se închină și o sărută pe mătușa pe obraji ca pe o icoană, apoi iar se închină din nou – și toate acestea treziră în cei de față un murmur care nu era de admirație, ci de ură. Ca și cum acest lucru nu i-ar fi fost permis unei târfe. Să se închine ca oricare și ca în fața unei icoane. Murmurul crescu amenințător și îmi fu frică de mânia lor și n-aș fi vrut s-o văd iarăși tăvălită prin țărână. Dar ea rămase tot surdă și ieși din tindă cu fruntea sus și în clipa aceea toți își reamintiră că din cauza ei murise Păun și murmurul se înteți, dar toți o lăsară să treacă așa cum venise. Și spaima tuturor fu acum mai mare, căci fulgerător figura ei nu le aminti pe împărăteasa dragostei pe care o urau, ci pe femeia din cauza căreia murise Păun și care așa îmbrăcată în negru cum trecea cu fruntea sus, printre ei, puternică și intangibilă li se păru că este chiar împărăteasa morții.

19

Poarta fu deschisă larg, atât cât se putea deschide ca să intre lumea toată în curte. Lăutarii cântau. Babele plângeau cel mai tare, ca întotdeauna, încurajând prin vorbe pe cei din jur să nu plângă: că așa e, muică, se mai întâmplă.

Ana lui Ciocsa le da în lături cu coatele și nu înțelegea ce ziceau ele că se întâmplă? Ce să se întâmple? Nu se întâmpla nimic. Unchiul Vasile se apucase să spele c-o cârpă curată ghizdul fântânii. Bătea cimentul ușor cu palma, să-i simtă rezistența. Se arătă mulțumit.

– E o fântână grozavă, îmi spuse, n-o să se surpe niciodată, și are o apă ce nu se există, nu se există! Se bătu cu mâna pe piept și spuse: Eu am făcut fântâna, cu ea. Eu săpam și ea trăgea afară pământul. Cu zid de ciment până jos, clasa întâia. Și apa dacă te uiți mai bine o vezi cum se înmulțește, cum se face vălurele la suprafață, se-nmulțește, asta nu seacă niciodată, nu se există să sece!

Gogu Gichii veni transpirat spre noi și-mi arătă o hârtie și zise:

– S-a făcut!

– Unde-l găsiși? întrebă nevastă-sa.

– Dă-l dracu', noroc cu camionu' lui Taiche, altfel nu-l găseam. Juca la moașa din Sătule cărți cu niște tovarăși de-ai lui. Ce-i pasă, muncă ușoară: tragi o iscălitură, tragi alta, și iei leafa. Ce, e greu să trăiești așa, tot punând ștampile și semnături? De știam, doctor mă făceam, măcar de oi.

Îl trimiseseră pe el să-l caute – pe unde-o ști – pe medic, să semneze procesul-verbal (întocmit de tehnicianul dentar) de constatare a morții: fără semnătura lui n-o puteau îngropa pe moartă. Preotul se temea și nu băga pe nimeni în pământ – ca pe vremuri, auzi, domnule! – fără procesul-verbal semnat de doctor și în care se certifica negru pe alb cum că el, medicul, a constatat moartea moartei. Medicul a semnat fără s-o vadă pe mătușa și Gogu îi zise un șir de dumnezei și conchise că:

– Nenorocitul (medicul, adică), nici când a fost moartă n-a venit s-o vadă.

– E el doctor, e?! zise Gica, lăsând să se înțeleagă că nenorocitul era totuși doctor, deci cu știință mare, capabil să vindece orice boală. Și că dacă el ar fi venit să vadă moarta, poate ar fi înviat-o. Gica era mai supărată pe Gogu, că nu reușise să-l convingă pe medic să vină cu el, decât pe „nenorocit", care oricum: e doctor, este?!

– Ce doctor, se strâmbă unchiul Vasile, e un copilandru netuns, de vreo șaișpe ani, ce știe el ce e boala și moartea, n-ați văzut ce pălărie mică are? Ce te poți aștepta de la un copil? Să se joace și el, așa că lăsați-l în pace, să mai crească.

Medicul era tânăr și era tuns (sau netuns) modern, dar nu asta mi s-a părut important în vorbele unchiului despre el, ci totala convingere că și de-ar fi venit mai demult „copilandrul" tot n-ar fi putut rezolva nimic, fiindcă nu se putea face nimic. Și de-abia acum îmi dădui seama că unchiul începuse să se împace de câteva zile cu gândul că mătușa va muri. Și și ea murise mai mult ca să nu-i chinuie pe ei prea tare zbătându-se între viață și moarte.

Niște neamuri și cunoscuți din satele vecine veniți la înmormântare, bărbați (nevestele și fetele ajutau la bucătărie) se așezară pe lemne, cu capetele descoperite, cum se obișnuia, și începură să discute despre lubenițe: dacă se rentează să pui lubenițe și pepeni pe nisip sau nu se rentează? Unii, cu câțiva ani în urmă – pe când cu campania cu bumbac – puseseră bumbac. Hotărâră că nu era nici o procopseală să cultivi bumbac:

– Nici nu crește ca lumea bumbacu', nici nu se mănâncă; și lubenița chiar de nu se face să n-o poți lua în brațe, tot se mănâncă, și-o poți da și la porci, nu?

Unchiul Vasile șterse cu cotul cămășii și apoi cu palma partea dinspre grădină a ghizdului fântânii și urmărindu-l mai atent, văzui că el spălase și acum usca porțiunea în care în ciment era scris cu un cui: „Proprietari: Măria și Vasile Guran, soț și soție".

– Vouă ce vă dă în Sătule?

– Cinci kile de ceapă, unu' de usturoi, douăzeci de kile de vin, zece de țuică.

– Vă dă bine, zise unul dintre neamurile lui Mera.

– Nouă ne dă și lemn de cruce.

– Nu mai spune?!

– Sigur, ne dă și o jumătate de oaie.

– Păi cum vă dă o jumătate, ce se nimerește să moară tot doi inși deodată?

– A, nu. Jumătate de oaie i-o dă ăluia de-a murit și altă jumătate se vinde la popor.

– La noi dă și blană pentru tron.

– Voi sunteți milionari, nu ca noi, la noi se dă un: „Dumnezeu să-l ierte, tovarăși".

– Adică cum?

– Noi avem un președinte care e foarte credincios și mereu e cu Dumnezeu în gură. Dacă începem seceratul, zice: „Cu Dumnezeu înainte, tovarăși!"Dacă se fură ceva, zice: „Cu ajutorul lui Dumnezeu o să-i aflăm pe hoți, tovarăși". Dacă nu plouă, zice: „Cu ajutorul lui..."

– Ia mai dă-l dracu' de demagog! De ce nu dă el la moartea omului ceva ceva? Că degeaba îl are pe Dumnezeu în

gură ca pe-o lozincă, dacă nu trece la fapte, nu-l are în inimă și nu crede, e demagog cum mă vezi și cum te văd! Că la demagogi eu mă pricep, am experiență. N-am lucrat la Oraca cinci ani? Mai sunt și eu umblat, nu sunt șezut tot la vatră.

– La noi se dă și brânză, cinci kile, și măsline.

– Dar de ce se dau măsline?

– De ce să nu se dea?! Ca să le mănânci, ce, nu-ți plac măslinele cu brânză?

– Dă-le dracu' de măsline, niște căcăreze!

– La noi dă și car să-l duci la cimitir, și lemn pentru foc la bucătărie.

– Se dă bine. La noi se dă și lăutari gratis, sunt plătiți lăutarii din fondu' colectivului, ce mai, îți cântă degeaba, nu-i mai plătești, Li se dă bani ficși, nici nu te mai tocmești cu ei. Și așa că acuma am rezolvat o problemă: nu mai e ca până acuma, unii să fie îngropați cu lăutari și alții nu, ăia de erau mai necăjiți; acuma toată lumea este egală: toți sunt duși cu lăutari în deal. Că omu' se gândește și-așa: dacă tot sunt plătiți lăutarii, de ce să nu cânte?

– La noi se dau zece metri de pânză albă...

Beau țuică dintr-o ploscă, așteptând să vină preotul, și se lăudau cu ce primeau la ei în sat morții.

Moise intră pe poartă deodată cu Boierul despre care se știa că era nelipsit de la pomeni. Mânca mult și se sătura greu și nimeni nu prea voia să stea lângă el la masă: băga lingura în strachina vecinelor și rupea din mălaiul lor ca dintr-al lui. Și spunea: pomana e pomană, mănâncă lumea cât e, nu când termină unu' se oprește și se uită la altul. Era slab din fire și oricât mânca nu punea carne pe el și el zicea

că nu te poți îngrășa din pomeni. Și recunoștea singur că are burtă de vițel sărac. Moise veni lângă mine și îmi strânse mâna. Se duse la Uța care scotea o ciutură de apă din fântână și-o ajută s-o golească într-o căldare. Probabil observă (nu știa mai de mult?!) ce era scris pe fântână, căci spuse:

– Măcar atâta să rămână din trecerea asta pe pământ: un nume pe-o fântână.

Mă enerva tot ce spunea el, chiar dacă nu spunea prostii. Dacă aceleași fraze le-aș fi auzit de la altcineva nu m-ar fi deranjat. Dar el mă îngrețoșa, mi se părea că minte și când de fapt spunea adevărul. Nu vorbele, prezența sa mă enerva. Așa că plecai spre drum, să scap de el. Mă urmări ca o umbră și când ieșirăm pe poartă afară spuse ciocănind cu degetele blănile că lui orice poartă îi inspira un sentiment straniu: era o porțiune delimitată, fixă, de unde porneau drumuri nelimitate, fără sfârșit, încrucișate și paralele și unde veneau altele nu se știe de unde. Era ca o etapă a unor drumuri și a unor oameni ce veneau din sate și orașe cunoscute și necunoscute, din păduri și câmpii, de la munte, de la mare; de oriunde, o etapă a unei călătorii fără sfârșit. Poate către ceva sau poate către nimic.

– Nu știu dacă mă înțelegi, mă apucă el de braț, ca pe un prieten, dar poarta prin care trecem acum îmi inspiră un sentiment straniu.

Mă salvă – și nu mai trebui să-i răspund – Nicolae al Riții. Era bineînțeles, tot beat. Mă prinse de gât și începu să-mi plângă la piept, ca un copil.

– Ce e? îl întrebai.

– Mi-au furat capra, plânse el cu hohote.

– Ce capră?

– C... C... Capra.. Ca... Capra mea... Ca, sughiţă el, pra...

– Lasă c-o găseşti, îl luă de braţ, un văr dintr-un sat vecin. „Cu ajutorul lui Dumnezeu", o găseşti, vorba lui Testiconiu.

– Cine Testiconiu?! se potoli brusc Nicolae, curios să vadă cine-i găsea lui animalul furat.

Veni preotul şi prezenţa lui încetă orice discuţie. Şi când el intră în tindă, fetele mătuşii începură să urle: el venise cu haine de biserică şi cu cădelniţă. Şi când începu să cădelniţeze, pentru ele nu mai rămase nici o speranţă: el venise s-o ducă din casă pe stăpâna casei. Şi fumul de tămâie le risipi şi ultima speranţă în vreo minune posibilă. Iar când după slujba scurtă din casă, bărbaţii luară pe umeri coşciugul cu mătuşa, ele se repeziră şi opriră coşciugul în prag şi-l îmbrăţişară şi-l ţinură pe loc şi urlară ca nebunele. Şi toate surorile mătuşii, şi toate muierile – într-un vaiet asurzitor.

– Unde te duci? ţipa mătuşa Ana.

– Mărie, Mărie, ce faci?

Numai preotul nu se opri din mersul său, cădelniţând şi cântând pe nas. Şi coşciugul porni din nou să treacă pragul pe umerii bărbaţilor şi pe braţele fetelor şi surorilor. Plânsul isteric al Gichii îl mai opri o clipă.

– Au, mumă, mumă, Mărie, Mărie, se auzi, şi vaietul acum umplu curtea şi se ridică dincolo de cuibul berzei, umplu tot satul. Dar mersul, pe umeri, al tronului, nu se mai opri. Fumul de tămâie plutea albastru peste capetele tuturor. Şi mătuşa ieşi apoi pe poartă, în drum.

Preotul se urcă în car, singur, să nu se murdărească de noroi pe pantofi. Îşi lăsase galoşii acasă. Nu intra cu ei în biserică şi nici în cimitir. În faţă mergea pe mijlocul drumului cel care ducea crucea de lemn. Şi în rând cu el cel cu pomul tânăr pe care aveau să-l pună în pământ lângă crucea mătuşii. Veneau praporii. Tronul purtat pe umeri, neamurile şi preotul urcat în car şi tras de boul şi vaca ce fuseseră ale unchiului Vasile. Apoi, lumea, şi lăutarii cântând.

La o răscruce văzurăm cu toţii că pe drumul ce mergea aproape paralel cu al nostru, care ducea tot spre cişmea, trecea nunta fetii lui Măndălina. Şi ca să nu ajungem deodată prin acel loc de trecere, oamenii grăbiră paşii. Cel cu crucea – n-o mai ţinu dreaptă, o puse pe umăr ca pe o sapă – o lua la picior din ce în ce mai sănătos, fără să se vadă că fuge. Se vedea doar că se grăbeşte un pic. Şi dădu şi paracliserul cu biciul în bou şi în vacă să meargă mai repede. Şi şi lăutarii se grăbiră să nu rămână în urmă. Dar în răscrucea de la Cişmea ne trezirăm cu nunta în faţă. Şi ei o luaseră la goană, crezând că trec înaintea noastră prin răscruce şi nu ne întâlnim. Şi cum nu era bine ca mortul să se întâlnească cu mireasa şi nici să-i treacă pe dinainte, unii o luară prin stânga cişmelei şi alţii prin dreapta şi se prefăcură şi unii şi alţii că nu se văd şi cum lăutarii şi dintr-o parte şi din alta se-ntreceau în tobe şi în clarinete şi fligoarne, şi cântecele lor se întrepătrunseră şi se-amestecară, iar când se desprinseră şi fiecare melodie deveni distinctă, nunta se îndepărtase. Şi fiecare mergând pe drumul său cu faţa înainte, normal, se depărta cu spatele de cellalt – aşa că între noi şi ei creştea mereu un spaţiu unde nu se afla nimeni.

20

Pe lângă moartea lui Celce, în drum spre biserică, Ana lui Ciocsa veni lângă mine din urmă în fugă și-mi spuse că se băgase printre nuntași s-o vadă cum îi stă fetei lui Măndălina mireasă. Îi stătea bine. Era frumoasă ca un drac, spuse Ana fără să râdă, nu în batjocură, și-i sta bine oricum: și mireasă. Sora mai mică a lui Celce veni să vadă mortul și Ana o întrebă ce mai face Celce. Face bine, fu răspunsul. Asta însemna că Celce nu putea să moară.

– Lenuțo, câți ani ai tu? o întrebai pe mireasă, zise Ana râzând. Câți ani ai, fă?

– Șapte, îmi răspunse mireasa.

Și văzui femeile cum își pun palma la gură să nu râdă. Muierea lui Ghină zise:

– Ei, mai greși fata, ce, voi nu mai greșiți?

Mă gândii ce-o să vorbească preotul în biserică despre mătușa, sau la groapă. El îi ierta pe toți morții și-i vorbea de bine. Înțelepciunea sa era sinceră, nu proceda ca preotul acela protestant pe care-l auzisem vorbind la înmormântarea unui unchi ungur de-al lui Grigore, la Jucu și care aducea laude mortului în funcție de onorariul arvunit dinainte. Și era ciudat cum reușise să terorizeze toate familiile protestante, vorbind mai întotdeauna în doi peri, aproape jignitor – bazându-se, drept mască, pe citate din Biblie în care erau puși sub blestem cei care greșiseră în viață, și cum nimeni nu se știa nepătat și cum oricât onorariul se mărea el nu putea să fie îndestulător pentru preot (asta era și tactica lui: să nu se lase cumpărat definitiv, să nu se spună că pentru o sumă oarecare, fie chiar foarte

mare, el găsește numai cuvinte de iertare și laudă), cei ce se apropiau de moarte intrau în panică și intrau și cei în viață, nedorind nici ei să fie luați în fața mortului și a lumii peste picior. Reușise preotul să bage groază în toți și mulți nu se mai temeau atât de moartea în sine, cât de ce urma după ea. Însă preotul ce mergea acum singur în car n-avea ca protestantul băieți la școală care să-l toace de bani și să-i râdă în nas de „meseria pe care o profesa" dacă nu le trimitea lunar sumele cerute. Îl auzisem de nenumărate ori vorbind la groapă cu mortul, consolându-l, consolând și neamurile, și consolându-l și pe el: „că pământ ești și în pământ vei merge, unde toți pământenii mergem".

În apropiere de biserică, venind dinspre Teiș, ne întâlnirăm cu văcăria colectivului. Încă se mai găsea iarbă prin pădure și verdeață pe miriști și pe marginea drumurilor și toată această hrană ce mai rămăsese din vară, ofilită de brumă și de nopțile răcoroase, nu trebuia lăsată să cadă zăpada pe ea, mai era bună pentru burțile ce peste iarnă aveau să mestece numai coceni și fân și paie și uroaie, și turtă de floarea-soarelui și nimic verde și proaspăt, păscut. Cu coarne mari, curate, boii pășeau muți, serioși ca niște stăpâni, nepăsători. Taurii tineri priveau neastâmpărați, sperioși de bici și de vorbă, supărăcioși, bălțați sau albi, țanțoși de sângele lor violent și fierbinte. Vacile, cu ochi mari, cu ugerul doldora de laptele viței lor și al copiilor, al pisicilor și cățeilor, al celor nenăscuți și născuți, cuminți și pașnici mergeau pe lângă gard, una după alta, speriate mai mult de muzica lăutarilor decât de mulțimea oamenilor cu care erau obișnuite. Și atunci îl auzi pe Don Iliuță spunând:

– Bună ziua...

Și vrusei să-i răspund, și chiar îi răspunsei, dar el nu mă auzii, dădu mai departe bună ziua în dreapta și în stânga și abia după câteva momente fusei sigur că el nu salutase pe nimeni din cei care mergeau în urma moartei. El se înclina ușor în fața boilor și vacilor și le spunea bună ziua. Văzui surâsul lui Moise care îmi căuta privirea. Era satisfăcut și mă întreba acel surâs dacă și pe mine mă amuză cabotinismul fostului profesor de desen. Nu schițai nici un semn care să fie un răspuns negativ sau pozitiv pentru Moise. Poate că totuși Don Iliuță nu ne salutase considerând că se întâlnise peste zi cu majoritatea dintre noi. Cât privește acel bună ziua dat animalelor, nu rămăsei chiar surprins: îl mai auzisem și altă dată, e drept, rar, dând binețe și câinilor. Și chiar într-o zi întâlnindu-se cu Nicolae care-și ducea capra de o ață spre casă, zisese: bună ziua! Și când Nicolae răspunsese, precizase:

– Nu cu tine am vorbit, cu capra.

Văcăria era fără sfârșit și noi înaintam destul de greu printre animalele cu burțile pline. Un juncan sări pe o vacă tânără din mers și atunci îl simți pe Don Iliuță cum mă prinde puternic de braț.

– Uite minunea, surâse el, fără să fiu sigur că-și bătea joc de scena arătată sau de mine. El e Dumnezeu, completă el, foarte vesel că scena se continua în mijlocul drumului. Moise venise și el lângă mine și îmi făcu înțelegător cu ochiul, în semn că auzise și el. Teribilă scenă, continuă el să mi se adreseze doar mie, ignorându-l pe director, nerușinată și sublimă. Acum e momentul adevărului. Momentul sângelui.

– Care sânge? se amestecă Moise umil în discuție.

– Stai în front, nu căsca gura. Acuma se tace.

Și deoarece de-abia acum păru că-l observă, se îndepărtă vădit de director și mă trase și pe mine prin mulțime după el. Și începu să-mi spună ce înțelegea el prin acel moment, când sângele trecu dintr-un corp în altul, fără să treacă de fapt, când doar impulsul său trece săvârșind unirea sângelui, legătura nevăzută dar indestructibilă care este viața; și momentul acesta, cel mai simplu și mai plin de mister, nu este altceva decât semnul permanenței boilor și vacilor, sângele care nu trece dintr-o ființă în alta, ci doar devine tangent, regenerând chiar în clipa epuizării sale calorice viața pe care o pierdea. Era momentul când moartea de-o clipă, preludiul morții viitoare, năștea prima clipă, preludiul viitoarei vieți, a vițelului. Și Don Iliuță era atât de entuziasmat, încât începu să vorbească tare, ignorând unde se afla și determinând-o pe Ana lui Ciocsa să zică verde:

– Decât să tai la draci, mai bine ți-ai găsi și tu o junincă să vezi ce-i aia despre care numai prostii vorbești. Și să știi de la mine: bărbatul care vorbește mult nu-i în stare de ce vorbește. Nu mă fă să te cred oprit, că știu că te-ai priceput la săltat!

Îl auzii pe Moise râzând pe înfundate în urma noastră. Don Iliuță îi spuse Anei scurt:

– Mai bine taci tu din gură, vaco!

– Eu nu sunt vacă, boule, zise Ana și numai după ce zise astea parcă ajunse de fapt în mintea ei că fusese făcută vacă și insulta o făcu verde la față și se plânse lui Ciocsa, bărbatu-său, care era văr cu Don Iliuță. Și cum omu-său nu-i dădu un răspuns înainte ca ea să termine ce voia să-i spună, nici nu mai așteptă răspunsul lui și-i zise lui Don Iliuță:

– Vacă e mumă-ta care te-a ouat!

– Taci, fă, o mustră Ciocsa.

– Ba să taci tu, boule!

– Bine, zise Ciocsa, tac, dar vii tu deseară acasă şi-o să vezi ce-o să-ţi dea bou' ţie, să te sature...

– Păi dacă zici că mă baţi, ia o boată şi bate gardu' când o să te duci acasă, că eu nu mai pun picior la tine în casă, n-am nevoie de tine şi de neamul tău de boi.

Cocorâţa o luă de mână şi o duse aproape cu forţa mai spre moartă, să tacă din gură, căci se uitase şi popa îndărăt şi dăduse din cap: adică ce se întâmpla acolo de se auzea gălăgie?

– Păi dacă mă făcu vacă, zise Ana.

– Şi ce, nu eşti?

– Eu?

– Tu. Nu bei tu ca o vacă?

– Şi ce, beau din banii lui?

– Când ai avut copiii mici n-ai avut tu atâta lapte în tine de-ţi crăpau ţâţele şi alăptai toţi copiii din mahala, ca o vacă? Şi în nişte zile când n-ai mai avut copii la supt, n-ai muls tu lapte din ţâţele tale în gura purceilor, că-ţi fătase purceaua şaispe purcei? Şi n-ai dat tu lapte de la tine şi mâţului de l-ai luat de la mătuşa Măria? Nu-ţi ziceam eu ţie atunci: Ce mai faci, Joiano? C-aveai lapte să saturi tot satu'. Nu-i spuneai tu atunci mâţului: majestate...? Adică, rege. Majestatea sa regele? Că el se sătura cel mai bine, ca un rege.

– Nu-i aşa, se potoli Ana, îi ziceam rege, fiindcă afurisitu' de Ciocsa îmi băgase în cap că eu trebuia să mă duc într-o ţară unde o regină care avea un rege mic, să-i dau să sugă de la mine, să se facă un rege mare şi deştept. Că puii de regi poate n-au destul lapte de la regine şi d-aia nu sunt

ei aşa de breji, zicea Ciocsa al meu (afurisitu': să-mi spună el mie că mă bate!) şi mai zicea că eu cum satur şi copii şi purcei şi pisici puteam să satur şi regi. Şi când s-o face regele mare să ne dea o motocicletă s-o pârâim prin sat.

– Ei, vezi, Joiano, că eşti vacă, atunci de ce te supăraşi?

– Mă supărai, că nu trebuie el să-mi zică aşa. El îmi zise aşa, cum ai spune: proasto! Păi eu sunt proastă?

– Tu? Nu eşti, zise Cocorâţa. Dar mai jeleşte şi tu pe mătuşa, că e rândul tău şi eu răguşii înainte jelind.

– Bine, tuşi Ana şi îşi drese glasul şi începu să se jelească în urma sicriului.

– Las-o să se jelească, îmi spuse Cocorâţa, rămânând pe loc s-o ajung, că ei dădea mătuşa Măria bomboane mai multe şi la ea ţinea mai mult dintre nepoate; zicea că seamănă cu ea. Nu seamănă de loc, nici la înălţime, nici la faţă, nici la apucături, că mătuşa nu bea ca asta care nu se lasă până nu cântă: cucu. Doar într-un fel s-au asemănat: au fost bune de lapte amândouă.

Nu intrai în biserică, rămăsei la uşă şi-l auzii pe preot rugându-se cu sufletul mătuşii mutat de la noi în corturile drepţilor să fie aşezat şi cu drepţii să-l numere. Începu o ploaie măruntă de toamnă, de loc hotărâtă, o ploaie rară la început, să n-o iei în seamă. Cerul se mai întunecase şi drumul până la cimitir aveam să-l parcurgem prin această lumină rece adusă de ploaia mohorâtă şi impertinentă. Prin faţa bisericii bărbaţii şi femeile îşi strânseră hainele pe ei continuând să vorbească vrute şi nevrute şi să aştepte sfârşitul slujbei din faţa altarului. Toţi mi se părură nepăsători, închişi în ei şi întunecaţi, vorbind nestingheriţi de orice, căci ştiau cumva aproape instinctiv că moartea era pe-aproape şi putea să-l lovească şi pe ei. Era o sinceritate

în vorbele lor care mă cutremură și când ieșirăm din curtea bisericii și pornirăm de fapt pe ultimul drum al mătușii, mai ales atunci: vorbeau unii despre scumpirea chiriilor la oraș și despre numărul mare de crapi pescuiți în Dunăre. Era, crezui, o sinceritate a fricii care-i făcuse limbuți, a groazei că moartea o duceau o dată cu moarta spre cimitir și n-o îngropaseră să scape de ea și de-aceea vorbeau pe față despre orice. Dar imediat mă corectai: ei se comportau astfel fiindcă dispăruse din gândurile lor orice teamă că ei ar putea muri: cine trebuia să moară murise, și ei, cel puțin o zi, puteau să fie liniștiți și veseli, cum și erau. Căci moartea nu e atât de hapsână să ia mai mulți inși deodată din sat – să nu-și îngreuneze mersul. Dar mai ales ca să nu lipsească apoi mult timp din aceste locuri și ei s-o uite. Ea trebuia să fie mereu pe-aproape, ca ploaia, oricând posibilă, ca toți să se gândească seara la ea când se închină cu teamă lui Dumnezeu, ori nu lui. Dar deodată se făcu o liniște mai mare, nesperată, se auziră doar lăutarii și femeile care se jeleau. Și în urma ultimului lăutar văzui bărbații strânși în jurul lui Ucsnit Sedescu, mergând tăcuți, foarte atenți, cu urechile ușor ridicate (cei din dreapta, cu urechile stângi, cei din stânga, cu cele din dreapta) spre calul jumătate alb și jumătate negru al lui Sedescu. Din ploaia neagră venea și seara și avea să vină și noaptea, lichidă ca ploaia și rece. Se întuneca și soarele, la apus, fără să apună, pierind undeva nevăzut, în straturile de apă ce se apropiaseră foarte mult de pământ, obosite. Ucsnit Sedescu venea călare pe calul său nemaipomenit și degeaba căutai eu să deduc de unde i se trăgea numele, nu reușii decât să rememorez ce știa și tot satul: că înainte de război el fusese la Turnuvechi hamal în port și acolo zilnic citea la amiază

ziarele și într-o zi pierduse un pariu, sau îl câștigase, nu mai știu precis, despre cineva care nu era mare bogătaș, nici vorbă, și pe care îl chema, zicea, Sedescu: Ușnit. Și altul, cu care pariase, zicea că-l cheamă pe respectivul ins: Aușnit. Nu știu dacă nu amândoi se înșelaseră. În orice caz lui începuse lumea să-i zică: Ucsnit. Și cum în război își pierdu vederea la un ochi și când veni acasă nu mai lucră ca înainte și mai mult șezu, îi ziseră: Sedescu. Nu Ședescu, Sedescu, să fie mai cu haz. Dar nu râseră prea mult de el: își pierdu într-un accident stupid și vederea de la celălalt ochi. Rămăsese orb, însă numele nu i-l mai schimbă nimeni. Umbla prin sate călare și calul cunoștea toate drumurile și potecile și chiar în Câmpuleț și în Turnuvechi îl ducea. Și mai ales noaptea umbla călare, atunci drumurile și șoselele nu erau aglomerate. Și nu mâna calul la pas. Trecea în goană pe drum, fără frică. Și tare îmi vine să cred că în noaptea când mătușa trăgea să moară el se plimbase prin sat călare. Mă apropiai de el să-l întreb și atunci auzii o voce întrebându-l:

– Cât e acuma, Sedescule?

– Este zero la zero.

Nu putui să ajung lângă el de mulțimea oamenilor și renunțai. Și toți îmi făceau semn să-mi văd de drum și să nu-i încurc și ziceau:

– Ssst! Ssst! Liniște.

Erau foarte atenți și abia atunci observai că Ucsnit Sedescu avea la el, pe cal, aparatul de radio cu tranzistori și că ei de fapt ascultau un meci de fotbal.

– Cât e, Sedescule?

– Tot așa, răspunse Ucsnit, dar presează scoțienii și ăia de la Racing Buenos Aires se apără, se apără, joacă dur...

Acum mingea este la Johnston care fuge pe extremă, driblează un half, încă unul, șutează... Corner... Dar ia să vedem cum comentează franțuzii, zise Ucsnit și schimbă postul. El știa multe limbi străne (învățase în port, în război, prizonier) și le traducea din engleză și germană desfășurarea partidei pe care posturile noastre de radio nu o transmiteau. Se auzi la aparat strigătul sugrumat de emoție al spectatorilor, ca la înscrierea unui gol.

– N-a fost gol, a scos becul în corner, preciză orbul.

Și nu știu de ce toată această lume pestriță plângând sau ascultând meciul, toată această viermuială mi s-a părut născută din ploaia seacă ce cădea peste sat, lovind obsedant pământul, făcând firave petalele florilor de toamnă și doborându-le din această ploaie ce dăduse și zilei culoarea ei obositoare. Și soarele avea culoarea stranie și obosită a acestei ploi care parcă neodihnită și totuși obosită de propria sa monotonie și răceală lovea în dușmănie acoperișurile de tablă și țiglă ale caselor și drumurile și gardurile, și cu cât râvna ei era mai mare cu atât părea că se îmbolnăvește singură, mai tare, de propria ei răceală și de propriile ei friguri și cade bolnavă, putrezind paiele claielor și cocenii de porumb rămași neculeși sau culeși și făcuți grămezi prin grădini. Era un timp ce nu se mai isprăvea, neguros de ploaia care nu se mai isprăvea, dușmănos, și din care oamenii nu puteau ieși decât ca mătușa, Măria, murind.

– E formidabil Johnston, zise Ucsnit, pe unde trece face prăpăd...

În înghesuiala de pe podul dinaintea cimitirului Moise se lovi de Nicolae și se împiedică și căzu lat cu fața în noroi și când se ridică îi curgea sânge din buza de jos și i se vedea genunchiul drept prin pantalonii ce se rupseseră sub rotulă.

Și ștergându-se pe haine de noroi cu batista, directorul mi se păru un oarecare, căruia i se poate întâmpla ca oricui orice. Și toată siguranța și tot surâsul ce-l făcea imbatabil căzuseră când se ridicase plin pe mâini de pământ și nu știuse cum să-și șteargă sângele ce-l simțea în gură, sărat. Tot prestigiul său pieri în fața behăitului satisfăcut al lui Nicolae și degeaba el se încruntă și-i spuse bețivului că merita să-i dea o bătaie – vorbele lui nu avură nici o greutate, se stinseră în sughițatul satisfăcut al șchiopului. Hainele își pierduseră pe el eleganța regală cu care le purta și-l făcuseră să semene cu oricare dintre cei ce tot stăteau cu urechile ridicate spre tranzistorul lui Ucsnit, crezând că doar așa pot auzi meciul transmis. Moise venise și el la cimitir, voind să fie văzut lângă mormântul proaspăt al mătușii, dorind cumva deasupra acestei bucăți de pământ să se încheie pacea pe care probabil o dorea și pe care eu n-o vedeam posibilă. Pacea însemna uitare și deși întotdeauna o pace e mai înțeleaptă ca orice, eu nu puteam să-i dau siguranța ei pe care aveam impresia că mi-o cere, deoarece nu eu murisem atunci și nu mie trebuia să mi-o ceară. Eu fusesem doar martorul, pe care nici nu-l știa, dar de care se temea în principiu cum te temi de ceva care nu poate exista.

– Gol, gol, gol, îl auzii pe Ucsnit spunându-le oamenilor și-l văzui intrând o dată cu ei pe poarta cimitirului călare. Celtic Glasgow, zise el, are mari șanse să câștige Cupa intercontinentală la fotbal, așa spune crainicul spaniol...

În învălmășeala din jurul lui Ucsnit, Moise căzu din nou la pământ și de-abia acum, umilit cum stătea pe fund, scuturându-se de noroi, resemnat, toate vorbele și purtările lui de până acum mi se părură groaznic de umilitoare, înfiorătoare, căci veniseră de la un ins oarecare. Și mi se

părură fără justificare, absurde, toate considerațiile sale despre foștii lui prieteni sau dușmani, căci el n-avea dreptul să se creadă mai sus decât ei ca să-i judece.

Preotul cădelnița zicând că deșertăciune sunt toate și în zadar sunt toate și eu nu-i vedeam fața, doar pălăria neagră i-o zăream pusă pe cap să nu se răcească. Mergea înaintea sicriului prin cimitir (toți preoții merg cu capul descoperit), cădelnițând și spunând că viața aceasta este umbră și vis și cu adevărat deșertăciune sunt toate și că în deșert se tulbură tot pământeanul. Și atunci îl auzii pe Moise plângând în hohote, cu spasme și mi se păru o nerușinare fără seamăn dragostea ce-l cuprinsese așa deodată pentru mătușa, lacrimile mi se părură de paradă și chiar dacă erau ultimii metri de pământ ai mătușii, dusă peste pământ, de oameni, pe umeri, el trebuia să tacă, să nu se uite lumea la el, să-l ierte. Preotul se ruga pentru iertarea ei și el trebuia să tacă, dar nu tăcu, plânse ca un turbat și când mă apropiai de el hotărât să-i spun să tacă, văzui că se afla lângă o cruce scundă și de fapt plângea fiindcă se afla lângă mormântul copilului său Dionis. Și mi se făcu rușine și plecai mai departe, gândindu-mă că voisem să-l iau, din ura ce i-o purtam, și dreptul ce-l avea să-și plângă proprii săi morți. Și atunci în baltă oare îl văzusem eu cu adevărat lovindu-l pe Manoilă? Nu-l văzusem doar aplecându-se asupra lui și pipăindu-i cu palmele mâinile și pieptul și gura, dacă mai răsufla, și picioarele să nu se mai zbată, să le aline? Oare îl omorâse el atunci pe Manoilă, sau doar se uitase la el și eu presimțind moartea văzusem totul ca pe un masacru și leșinasem încă stând în baltă, în noroi până la brâu, ținându-mă cu mâinile de trestii? Nu văzusem ca prin ceață totul, prin ceața acelei slăbiciuni și nu mă gândisem eu

atunci nu la moartea lui Manoilă, ci la moartea tatălui meu pe care nu o văzusem? Ideea morții, asta mă tulburase, mirosul ei de baltă putredă și poate chiar mirosul putred al bălții, miasma aceasta mă făcuse să mă gândesc la moartea tatei. Oare era vinovat Moise de moartea lui Manoilă, sau eu îl judecam aspru bazându-mă doar pe acea tulburare, pe ceața ce se deschisese atunci în mine ca un gol? Fusese de vină? Dar de moartea mătușii era cineva de vină? Doctorul ar mai fi amânat moartea, atât. Cine era asasinul ei? Nimeni. Murise fiindcă trăiase și era absurd să consider că asasinul era chiar propria ei viață, sau poate nu era absurd. Dar asta era o altă problemă. Și-l căutai cu privirea ca pe un ajutor pe Don Iliuță și-l văzui cu umbrela în mână ținând-o peste sicriul descoperit să n-o ude ploaia pe mătușa pe față. Era o grijă inutilă, și-așa totul avea să fie înghițit de umezeala verzuie și veștedă de sub pământ, dar în gestul său era o grijă – ca și cum mătușa încă nu murise de tot, și mai era un fel de grijă pentru privirea unchiului Vasile. Dar ce mă supără nu era imobilitatea lui Don Iliuță și neputința mea de-a ajunge și de-a vorbi cu el, nici ploaia, pe care n-o mai vedeam distinct, atât de fluid devenise tot aerul și toată lumina de seară a zilei, și nici sicriul (pe care deși îl vedeam îi uitasem destinul), ci răpăitul ploii pe capacul de lemn mă enerva, zgomotul acesta lichid ce semăna aidoma cu zgomotul ploii ce începuse să cadă peste mine în baltă când murise Manoilă. Era același zgomot, dacă pot să-l numesc așa, lipicios, fleșcăit, bălos. Mă apropiai totuși de Don Iliuță și-l văzui privind atent pământul răscolit de lopată unde sticlea alb începutul sau sfârșitul mișcător și orb al unui vierme tânăr. Nu se gândi să-l calce

şi nici nu-l călcă, îl împinse doar cu piciorul uşor peste pământul mai dinainte aruncat deasupra sicriului de-acum coborât în groapă. Nu se gândea la moartea mătuşii, văzându-l. Moartea ei fusese. Şi se încheiase. Sau de-abia începuse. El privea pur şi simplu la viermele alb ce se mişca orb ca un germen umil de viaţă şi-asta se pare că-l înduioşă, şi puse umbrela deasupra lui, să nu-l putrezească cumva ploaia prea nemiloasă înainte de a se fi născut cu adevărat.

– Ascultă, îmi şopti el, simţindu-mă lângă el, am de gând să pictez ceva ce deocamdată mi se pare nu lipsit de interes. Să pictez o vacă eventual borţoasă. Nu, e urât borţoasă, maternitatea o s-o sugerez altfel. Nu asta e important: ci că vaca o să aibă un cap de om, mai precis o să aibă capul mătuşei tale, asta de muri. Am să numesc tabloul: Marea vacă. Sau: Mama. Ce părere ai?

În locul răspunsului meu se auzi râsul behăit al lui Nicolae. Râdea în spatele nostru de ce spusese Don Iliuţă. Şi-i arătă capra pe care o ţinea de funie şi-l întrebă dacă nu-i „pictează“ şi capra lui.

– Ce umbli, mă, cu capra după tine? se răsti Don Iliuţă la el. O aduseşi şi-n cimitir, parcă numai de ea era nevoie aici!

– He, he, râse Nicolae. Mai bine mi-ai da mie umbrela aia, că tot n-o ţii să nu te plouă.

Don Iliuţă i-o întinse şi Nicolae o ţinu deschisă deasupra caprei, să n-o ude şi râse de plăcere. Preotul nu se mişcase de lângă groapă şi femeile continuau să se jelească cumplit, răguşite. Mirosea a pământ proaspăt totul. Ţiganii aruncau cu lopeţile ţărâna umezită de ploaie, astupând groapa în care sicriul nu se mai vedea de mult. Erau plini

de noroi pe tălpi şi pe mâini şi toţi eram plini de noroi pe picioare şi cum aerul mirosea a pământ răscolit şi lumea mânjită de humă părea că miroase a pământ plouat. Meciul la tranzistor se terminase.

– Sau am să-i zis: nemurire, spuse Don Iliuţă, şi-am să-i desenez nişte coarne superbe mătuşei tale. Vaca este universul, viaţa veşnică, fără de moarte, zise Don Iliuţă cu un entuziasm pe care nu i-l cunoşteam.

– He, he, he, îl auzii pe Nicolae, behăind odată cu capra lui.

– He, he, he, auzii din nou şi când mă uitai înspre Nicolae îl văzui lângă noi pe Noe. El râdea aşa de gros. Era vesel şi de bucurie îşi freca mâinile.

– Corabia asta se scufundă, au ţâşnit toate izvoarele marelui adânc, zise el, lumea asta moare, se duce, totul o să piară... Ce spuse Don Iliuţă? He, he, he... Uite cum creşte apa şi cum se îneacă rădăcinile ierbii... Corabia vieţii ăsteia de-acuma se scufundă, nu vedeţi ploaia care a început? Noroc de mătuşă-ta Maria: pământul se închise peste ea ca o poartă. A venit clipa! strigă el strălucind de fericire.

– Ce e, ce e? se interesă Don Iliuţă.

– He, he, surâse Noe, cine nu înţelege mai bine să tacă din gură... Căderea şi destrămarea lumii, asta e...

Totul se terminase şi lumea aştepta să plece întâi preotul spre sat ca fiecare să se ducă acasă. Noe începu să sară într-un picior prin cimitir, arătând cu mâinile ploaia care cădea din ce în ce mai fără de milă.

– Mă duc acasă, îmi spuse, corabia e gata, mă duc, mi-a sosit ceasul! strigă el şi începu să bată din palme fericit că ziua mult aşteptată sosise.

CELE ȘAPTE FERESTRE ALE LABIRINTULUI

1

La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul. De ce-mi amintesc începutul Evangheliei de la Ioan? Nu ştiu. Poate pentru că aici e linişte acum şi n-aud nici un cuvânt. E bineînţeles o linişte relativă ca orice linişte. Afară a început din nou să ningă şi mi se pare normal să ningă după săptămâna călduroasă care s-a încheiat azi. După cumplitele geruri de la începutul lunii, pronosticate de Topor, a urmat şi o perioadă de ger relativ, cum l-a botezat Vasile, parafrazând buletinele meteorologice difuzate zilnic la radio. Becurile s-au aprins în stradă, deşi lumina zilei nu s-a stins, ar zice Vasile, privind în locul meu pe fereastră oraşul care se pregăteşte febril pentru viaţa sa de noapte. E o lumină albastră, stranie, pe care zăpada ce cade nu reuşeşte să-i dea altă culoare, cu toate că fiecare secundă dă acestui albastru o tentă de incertitudine. Cerul a fost senin toată ziua şi dintr-o dată s-a transfigurat şi îmi pare rău că nu m-am găsit la geam în clipa aceea. Acum e târziu, şi mi-e imposibil s-o reconstitui. Iarna revine violent în actualitate, ar spune Vasile şi ar deschide şi mai larg

fereastra să pătrundă în cameră aerul proaspăt adus de ninsoarea grea ce cade necontenit, părând uneori un zid alb ce intră în pământ fără nici o piedică. Evident, percepția mea e falsă, sau mai degrabă nu percepția adevărului e falsă, ci încercarea de a reda metaforic ceea ce sunt. Între planul real și planul exprimării realului se află o minciună, ar spune Vasile. Și constat că absența sa nu mă face să-l uit. E mereu alături de mine, ironizând totul, și zăpadă, și perceperea zăpezii, și metafora stupidă prin care concretizez ce văd, ironizând și liniștea relativă a camerei și a orașului, și gerul relativ, totul. Fiindcă Vasile nu este un om vesel. Nici nu știu propriu-zis dacă e trist, sau cum este. Principalul este că el este. Că există. Și că viața sa este adevărată. Îmi amintesc de ziua când am văzut împreună mortul troienit de zăpadă lângă cotitura șoselei (acolo cotește și calea ferată) numită Fântâna fără apă. Oamenii ce veneau de la târg de la Câmpuleț, cei ce mergeau cu săniile la Turnuvechi sau se opriseră și vociferau înjurau nu se știe pe cine, pe mort sau pe altcineva, tropăiau pe loc să nu le înghețe picioarele. Am auzit și plânsete și nici acum nu pot spune dacă le părea rău după cel mort sau plângeau moartea omului, în general. Zăpada îi făcea să semene; nămeții le veneau până deasupra genunchilor și fulgii ce cădeau uriași le acopereau capetele și umerii și fețele. Peisajul îi depersonaliza, zisese la înapoiere Vasile, fluierând apoi și făcând bulgări de zăpadă în mâinile sale puternice și lovindu-mă cu ei în spate. Pentru el nu era indecent să te bați cu bulgări lângă un mort, căci medic fiind, fără să fie, el considera morții ieșiți din zona umanului și nu se formaliza să le păstreze un respect de

circumstanță. Glasurile acelor oameni le aud și acum la fel de nediferențiate, spunând tot felul de prostii despre moartea insului aflat între liniile căii ferate și așa cum nici atunci n-am putut să le disting fețele și să le memorez, nici acum nu putem să mi le reamintesc decât la fel de nepersonale, ca și fețele și glasurile unor stafii copleșite de ninsoare. Prezența lor acolo nu mi-a fost de nici un folos, ei spuneau banalități pe care nu mă puteam baza. Spuneau de fapt ce știau: adică nimic. Presupuneau că s-a întâmplat atunci sau atunci, așa sau așa. Și își susțineau cu vehemență propriile lor fantezii, de altfel extrem de banale, contrazicându-se, anulându-se reciproc, într-o hărmălaie ce stingea orice cuvânt (dacă ne-am închipui că putem vedea și auzi cuvintele cum se aprind) care să spună adevărul. Parcă vorbea oricine, niște inși fără nume și deci fără viață. Acum e o liniște aici ce mă duce cu gândul la liniștea ce trebuia să fie la începutul începuturilor. Dacă accepți un început. Fie el cel scris, în evanghelie, sau în tratatele unor savanți, orice trebuie să aibă un început și un sfârșit, și nimicul, îl aud pe Vasile, râzând de mine, ca și cum ar fi prezent. Clădirea în care mă găsesc nu este mică, dar eu mă aflu în biroul meu de la parter, și trotuarul plin de nea este atât de aproape de fereastră încât întotdeauna privindu-l uit etajele ce dau înălțime și grandoare palatului unde lucrez. Apropierea de pământ îmi dă literalmente sentimentul că lucrez într-un birou fără nici o responsabilitate. Și strada necirculată ce o văd zilnic prin geam, plină de copaci, pare începutul unui parc de provincie, sărac, pustiu în toate orele sale. Este ciudat cum și un peisaj ți se poate părea atât de neutru, atât de lipsit de

personalitate. Nişte pereţi de clădiri neuniforme, vopsite după gustul proprietarilor, decoloraţi de ploi şi uniformizaţi acum de întunericul serii şi de zăpada ce nu se mai observă decât în dreptul becurilor aprinse, că n-a încetat să cadă. O stradă pustie. Şi nici biroul meu nu are vreo personalitate: câteva scaune, două fotolii, o masă, scaunul pe care stau, câteva planşe, o bibliotecă. Un birou ce nu spune nimic nici despre mine, nici despre meseria ce o practic aici şi care poate fi al oricui, deci şi al meu. Şi mi se pare aproape un neadevăr că eu mă aflu aici. Poate din cauza ultimelor două nopţi nedormite. Oboseala îmi face pleoapele grele, fără să-mi fie somn cu adevărat.Cafelele mă ţin treaz şi mă fac să cred că la noapte n-o să pot dormi cum ar trebui. Mai am exact două ore şi zece minute până ia sfârşit programul zilei de azi. Şi n-am nici un chef să-mi mai bată cineva la uşă. Au fost paisprezece inşi în audienţă, mi-ajung. Blonda isterică însoţită de verişorul ei, în haină de piele. Deşi nimeni nu mai crede în existenţa verişorilor, femeile continuă să-şi prezinte amanţii drept verişori. Ea e profesoară, mi-a spus, deşi nu-mi vine să cred. N-are nici o importanţă, m-a minţit ca să-şi dea importanţă, să n-o consider o femeie oarecare şi să nu-i iau în seamă plângerea. Oamenii au rămas cu convingerea că au mai multă dreptate şi sunt crezuţi mai uşor atunci când nu sunt ce sunt, ci ceea ce par. Ea, în ochii ei, se crede probabil profesoară de limba franceză sau de matematică, în nici un caz profesoară de gimnastică ori de desen. A căutat să mă mintă ca să-i dau dreptate. Deşi avea dreptate şi nu era necesar să mă mintă ori poate că nu m-a minţit. Ea s-a lăudat doar şi ea consideră lauda ceva firesc: poate a vrut

să ajungă profesoară şi fiindcă n-a ajuns, în ochii lumii se crede profesoară. Ce voia? I s-a dat un bon pentru o garsonieră într-un loc vechi şi viitorii săi vecini i-au ocupat „spaţiul" înainte ca ea să se mute în noua locuinţă. L-au ocupat în momentul când vechiul locatar, cu o oră înaintea sosirii ei, a părăsit garsoniera. Nu e o problemă greu de rezolvat: mâine o să poată intra în locuinţa ce i s-a repartizat. Deşi vecinii, dac-ar avea spaţiu suficient, n-ar da buzna să ocupe o cameră oarecare. Probleme sociale. Probleme morale. În fiecare săptămână câteva de soiul acesta. Oamenii încetează să mai aibă relief, doar rezolvarea problemei este esenţială. Şi problema este aceeaşi. Şi oamenii încep să fie parcă aceeaşi, să semene. Şi atunci simţi cum te apucă ameţeala. Faci acelaşi lucru, şi-l faci atât de perfect, încât perfecţiunea devine îngrijorător de obositoare: nu mă mai simt eu, Tică. Mi se pare că altul lucrează în locul meu şi că eu poate nici nu particip cu adevărat la tot ce mi se spune, nici nu aud cu adevărat placa ce mi se spune: „am primit o locuinţă şi vecinii"... De-aceea îi sunt recunoscător blondei isterice că m-a minţit. C-a fost întâi femeie, înainte de a fi o problemă. Şi mi-a făcut cumva şi un compliment, căutând (deşi amantul ei în haină de piele şi cu titlu de verişor era de faţă) să-mi trezească interesul întâi pentru persoana ei: profesoară, cu ore multe, niţel surmenată, niţel isterică. Şi a subliniat, autoironic, că e isterică, ştiind poate că unor bărbaţi le plac istericele. Dar de ce şi-o fi adus cu ea aici amantul? Ca să-mi arate, dacă nu sesizez identitatea verişorului, că e femeie serioasă? Şi dacă sesizez? Că nu-i pasă de el, din moment ce l-a adus de zgardă, şi c-ar putea la o adică să-l

şi lege de un stâlp, sau să-l trimită la plimbare, că nu ţine la el. Pe scurt: să văd eu că nu e fată mare. Şi că pentru a-şi obţine dreptul său, garsoniera, nici nu zice că este. Mi-a plăcut blonda isterică, nu atât ca femeie, cât ca fiinţă adevărată, palpabilă. Cât a stat pe scaun, cinci minute (am cronometrat), în faţa biroului meu, acolo unde-i pun pe toţi vizitatorii să stea, a exista cu adevărat. N-a fost pur şi simplu megafonul unei probleme. Sunt încântat că m-a minţit că-i profesoară, foarte încântat. Altfel credea că n-o s-o ajut şi n-o să-şi îndeplinească uşor, sau poate de loc, visul de-a intra în locuinţa ce i-a fost luată cu forţa de vecini. Şi puşcăriaşul cu nasul roşu m-a minţit, dar el m-a minţit, mai complicat, crezând că mă înşală. Blonda poate nici n-a vrut s-o cred că e profesoară, ci că e ca o profesoară, deşteaptă, obosită, curăţică, discretă. El mi-a spus franc: „Tovarăşe procuror, am să vă spun adevărul adevărat, aşa nu mai pot trăi. De când am fost eliberat de la puşcărie lucrez în Câmpuleţ ca instalator de apă la blocuri şi nevastă-mea stă la patruzeci de kilometri, în Greaca, nu-i găsesc post aici. Şi nu pot face zilnic naveta cu trenul. N-am nici salar prea mare, nici orarul trenurilor nu e bun şi nu ştiu ce să fac, dorm prin gară, n-am casă, nu-mi dă nimeni casă, c-am ieşit de la puşcărie... (A treia oară ieşise). Şi nimeni nu mă ajută. Şi nu mi-a mai rămas decât să vin la dumneavoastră să vă cer ajutorul, c-aşa nu mai pot trăi, înnebunesc, îmi vine să las şi oraşul şi să plec în lume, să-mi las şi nevasta şi să mă tot duc...“ Şi a început aproape să plângă. Mă minţea. Sau mai exact: îmi spunea adevărul ca eu să înţeleg că mă minte; îmi spunea că nu mai poate trăi departe de soţie şi că o s-o lase şi-o să plece în lume, ca eu

să înţeleg că el n-o să-şi părăsească niciodată soţia care l-a aşteptat să vină de trei ori de la puşcărie şi că n-o să plece niciodată în lume fără ea. Mare pungaş. Vrea să plece singur din oraş şi vrea să aibă martor la proces chiar pe procurorul Tică; şi procurorul să spună: nu, şi-a părăsit ca un vagabond familia, soţia şi copiii, nu a plecat constrâns de împrejurări etc., etc. Noroc că-l cunosc mai de mult: e un beţiv notoriu şi un mincinos prost: minte întotdeauna la fel: când vrea să te convingă că minte ca să înţelegi că nu te minte şi spune adevărul, nu e vorba decât de minciună curată şi plânge afurisitul ca o femeie părăsită. Şi nu vine beat niciodată să se plângă, e treaz când vine să mintă plângând. E o mică jigodie care mă amuza într-un timp, acum îmi vine să-l iau la palme, dar nu pot, sunt procuror şi trebuie să-i ascult şi pe excroci şi pe nevinovaţi la fel de calm şi de civilizat. Eu trebuie să fiu civilizat cu toţi, căci fiecare ins poate să aibă dreptate. Fiecare cuvânt al fiecărui ins poate fi adevărat. Perfect. E o ipoteză nobilă. Fiecare cuvânt e un adevăr, sau vorba lui Vasile: fiecare cuvânt e un împărat. Dar tot Vasile continuă: cuvintele sunt ca împăraţii, trăiesc şi mor.

Cât timp am stat de vorbă cu el, mi-am scos din sertar briceagul şi mi-am curăţat un măr, deşi îmi place să mănânc merele cu coajă cu tot (în coajă sunt vitaminele şi frumuseţea mărului, spune doctorul Vasile), fără să le tai în felii. Dar aici în timpul orelor de serviciu şi de m-ar vedea cineva, nu neapărat un şef, muşcând sănătos dintr-un măr ar considera că nu pot fi un procuror capabil, ci un ţăran parvenit, cu şcoli terminate la fără frecvenţă, superficial. Iată un soi de conformism pe care îl practic

detestându-l, dar îl practic. Mai ales că în orele de audienţă bat la uşa mea diverşi indivizi, care normal ar trebui să bată la alte uşi ca să le soluţioneze doleanţele. Un poştaş a venit să reclame că pe strada Braşov un puşti de vreo cinci ani a strigat după el: „Unu-doi, unu-doi, cu poştaşul la gunoi". Gluma a fost preluată de toţi ţâncii din cartier şi el când merge să ducă de două ori pe zi ziarele şi scrisorile toţi copii strigă în cor – din stradă, din curţi, de prin case, deschizând ferestrele: „Unu-doi, unu-doi, cu poştaşul la gunoi". Şi oricât le-a spus părinţilor, n-a rezolvat nimic, ba mai rău, i-a incitat pe dracii de copii şi gluma a devenit coşmar. El nu mai ştie ce să facă, şefii cărora le-a spus cerându-le să-l mute în alt sector al oraşului au râs de el. La mine a venit a doua oară, prima oară a venit cu vreo zece zile înainte, când i-am promis că voi trimite pe cineva să cerceteze la faţa locului întâmplarea. Cu toate că nu intră în atribuţiile mele asemenea incidente. Omul care s-a dus să vadă pe viu gluma din strada Braşov mi-a raportat că l-a văzut pe poştaş ducând ziarele, dar că n-a auzit nici un puşti strigând ceva în urma lui iar cele câteva familii cu care a discutat nu ştiu nimic despre corul ţâncilor. Ori poştaşul se înşela, ori omul meu. Adevărul putea să aibă două feţe? l-am întrebat pe poştaş şi el a rămas foarte mirat de cuvintele mele şi a spus că dacă acest fleac nu se rezolvă cumva el îşi dă demisia. Evident că lumea nu este atât de simplă cum ne-o închipuim noi. Dovadă şi croitoreasa care a venit să mă invite la ea acasă mâine seară la ora şapte fix. „Îmi sărbătoresc primul an de naştere", mi-a spus. Ea are peste patruzecu de ani şi nu cu mult timp înainte a vrut să se spânzure şi a fost salvată ca prin minune de sora ei ce-a

venit întâmplător acasă de la serviciu, să aducă nişte borcane cu pireu de castane pe care le cumpărase de la „Alimentara", fugind de la întreprindere, şi pe care nu le putea duce cu ea la serviciu ca să nu observe cineva că a fost în oraş după cumpărături. Croitoreasa a stat la psihiatrie câteva luni şi deoarece eu m-am ocupat de cazul ei, m-a invitat la sărbătoarea de mâine seară. E normal să mă gândesc că ea îşi aniversează un an de când putea să fie moartă şi de când a început să trăiască din nou. Dar mâine seară mi-a mai spus că va sărbători şi alcineva: „Voi sărbători faptul că nu mai sunt nebună". Ar fi păcat să nu merg, va considera că o cred în continuare scrântită. „Am scăpat de nebunie şi vreau să sărbătoresc acest eveniment", mi-a spus. Da, o să merg. E vorba de un fapt, pentru ea, ba mai mult, de un eveniment. Îmi plac mai mult acest soi de oameni decât borfaşii mărunţi şi penibili, fără personalitate. A, da, orbul e un excroc veritabil. L-am prins în tren creşind, împărţind prin compartimente cartonaşe pe care era scris: „Ajutaţi un orb sărman etc., etc." De fapt el era orb doar în trenuri, unde şansele de a fi recunoscut de cunoscuţi sunt minime. Nu e numai cerşetor, este un excroc complet: are amante cărora le promite că le va lua în căsătorie când va reveni de pe şantier (unde, zice, este inginer), nu se dă în lături să-i curețe de ceasuri şi portmonee prin autobuze pe fraieri. Indiferent de sex, de naţionalitate, de grad de cultură, mărturiseşte el, precizând că este un ins fără prejudecăţi, un hoţ loial, nesentimental, artist în meserie. Orbul artist a fost prins în gara Chintelnic şi cum mă aflam întâmplător în acea comună miliţianul m-a rugat să-l aduc până la oraş. L-am adus. Dar la bufetul din

Boiul Mare, unde vara e grădină de vară, m-am oprit și i-am poftit să bea ce-mi place mie, produsul lactat: Sana. Orbul foarte greu a golit cu lingurița borcănelul și la sfârșit mi-a spus: „Nu mi-a plăcut!" „Dar nu te-am obligat să mănânci, omule", i-am zis. „Nu, însă eu sunt sincer, nu mi-a plăcut". Și cum șoferului îi era foame, am cerut specialitatea bufetului: ciorbă de burtă. Am luat și eu o porție și orbul a dat din cap în semn că mănâncă și el. „Dar n-am bani", a precizat. Am râs, nu era vorba de bani. Nu-l puteam lăsa singur în mașină și nici să-l ținem la masă să ne privească cum mâncăm. Nu era un act de cine știe ce umanism sau de cine știe ce generozitate că-i plăteam câțiva lei pentru o ciorbă de burtă. A mâncat-o cu poftă, deși după „Sana" putea să nu fie atât de lacom, încă la sfârșit mi-a spus franc: „Nu mi-a plăcut!" Și nu mințea, căci de mințea, putea tot atât de bine să spună că i-a plăcut. El voia să fie sincer. Acum nu se mai considera excroc, să aibă nevoie să se prefacă și să mintă, acum el era un om liber: putea să fie cinstit, sensibil, franc.

Eu stau pe scaunul meu simplu și trebuie să-i ascult pe toți care îmi solicită ceva. Măcar să-i ascult, de nu intră în atribuțiile mele să le rezolv cererile. Foarte mulți n-au o noțiune precisă despre ce înseamnă funcția de procuror. Ea nu e nici de duhovnic, nici de pedagog, nici de mic Dumnezeu local. Procuror, după dicționar, înseamnă: membreu al procuraturii care supraveghează justa aplicare a legilor sau care este acuzator din partea statului într-un proces. Simplu. Și cum se presupune de când lumea că o lege este concluzia unui adevăr existent, eu trebuie să apăr și să aplic zilnic adevărul. Prea simplu. Fiindcă niciodată

nimic nu e simplu. Cum să procedez în cazul poștașului? Mai ales că în ultima vreme puștiul (pe care îl cheamă Traian, zice poștașul, pe cre îl cheamă Câmpeanu) striga după el: „Câmpeanu, ligheanu". Ori puștiul e fermecat de sonoritatea cuvintelor și se distrează făcând poezia pură (pură, mă refer și la lipsa onorariului) și Câmpeanu e lipsit de umor, ori poștașul are ceva ce-l determină să nu suporte nici poezia, nici umorul. Nu mai înțeleg nimic. Adevărurile par simple în matematică, dar nici acolo decât în operațiile elementare. Când începi să lucrezi cu plus sau minus infinit, se schimbă (cel puțin pentru mine, ca elev, se schimba) totul. De-ar fi toate simple, n-ar trebui să mă doară capul (la figurat) niciodată; aș sta pe scaunul meu pe care mă aflu acum, mi-aș întinde comod picioarele sub birou și-aș rezolva mâncând mere toate întrebările puse funcției ce-o dețin. Dar cum trebuie să procedez în cazul lui Marcel? Douăzeci de ani, furt de bani, furt de obiecte, furt de-acasă, furt din avutul obștesc. Și el recunoaște c-a furat. Nici minor, nici major, la urma urmei. De ce fura? Ca orice june, s-a îndrăgostit. Întâmplător, într-o excursie făcută cu autocarul la un meci de fotbal la București (Rapid–Juventus Torino). Întâmplător ea era de douăzeci și unu de ani, necăsătorită. Iubire teribilă, fulgerătoare, ca în romane. Plimbări. Primul sărut. Apoi el i-a cumpărat o poșetă. Apoi o pereche de pantofi. Și alte cadouri. Ei îi plăceau florile. Și el a început să-i aducă zilnic câte un coș de garoafe. Era galant, era mărinimos, era bărbat. Se simțea adică bărbat, deoarece cu ea n-a avut când să-și dovedească bărbăția, ea amâna pentru noaptea nunții ceea ce se spune în cărți că se împlinește atunci. Casa ei (avea o grasonieră) era plină cu

garoafe roșii. Ca să ai bani pentru atâtea flori, trebuie să furi, când ai douăzeci de ani. Și, și mai târziu, poate. El a furat și-ar fi furat mai departe, și din ce în ce mai mult, dacă n-ar fi fost prins. Nu se socotea vinovat, mărturisea fiecare ban de unde l-a luat sau cum a făcut rost de el. Nici un leu nu-l cheltuise pentru el, fura doar ca să-i facă ei plăcere și avea conștiința că nu fură, dacă ea e fericită. O iubea. N-are nici o importanță că fata era femeie și că pentru ea Marcel era un curtezan bun de ieșit cu el în lume (aceeași vârstă, nimeni nu te privește urât, nu te vorbește, nu te urăște) o manta de protecție, cum a zis Vasile; și că florile erau un argument pentru cei care n-aveau voie să-i aducă flori (să nu bată la ochi) că e iubită cu adevărat, erau un paravan (tot Vasile a zis); n-are importanță că un director de gostat, însurat, și un pictor chel (ce umpluse cu trandafiri toate camerele doctorilor și inginerilor iubitori de artă din Câmpuleț) întrețineau relații amicale cu ea: Ciudat: pictorul o onora lunar cu prețul exact al unui tablou făcut special pentru acest onorar și care reprezenta doi trandafiri albi de vată (era și nițel modern, nu mult, ca să nu-i supere pe doctorii tradiționaliști; și atât cât să le dea sentimentul amatorilor de pictură modernă că nu fac achiziții proaste, cumpărându-l), doi trandafiri și două fire lungi de iarbă; ciudat e că se răspândise zvonul că subiectul cu pricina, lunar același, conținea de fapt „frământarea cea mai interioară“ a pictorului, chintesența talentului său liric, și că merita să-l ai în casă – mai ales fiind legat de o poveste misterioasă de dragoste. Ce era însă mai ciudat: pictorul era atât de zgârcit, încât se spunea că fiecare fir de iarbă luat de model, era pictat de trei ori. Iar despre tran-

dafiri circulau povești fantastice cum îi picta. Dar n-are nici o importanță, nici pictorul, nici fata. Important e doar că Marcel nu se considera hoț și că el nici nu-și dădea seama când povestea cum a făcut rost de bani că i-a furat. El o iubea ca un nebun, era parcă hipnotizat de ea. Dacă-l condamni, oare nu condamni implicit și sentimentul său? Dragostea, o stare de hipnoză. Era nu numai obsedat de ea, vrăjit, fascinat, era parcă mai mult – nepământean. Cine nu și-ar fi dorit să fie capabil să iubească atât de prostește, atât de sublim, să poată iubi ca el? Așa că nu-i simplu nimic, e ușor să spui că doi și cu doi fac patru, dar când intervin ecuații cu plus sau minus infinit e mai greu să nu te înșeli, chiar dacă, după lege, produsul exact trebuie (și tu știi) să fie X sau Z. Mai bine (mai simplu) era când jucam fotbal în divizia B. Golul marcat și neanulat de arbitru era sfânt. Adevărul se numea: unu la zero, doi la zero, doi la unu, zero la zero etc.

Bate cineva la ușă.

– Intră, îi spun.

E milițianul Teodorescu Teodosie. Raportează mecanic, ca de obicei, și așteaptă răspunsul. Îi privesc urechile roșii de ger (are niște urechi enorme) și mă amuz mai tare, în sinea mea, de nasul său de gogoșar. Habar n-am ce mi-a raportat. Afară tot ninge, e întuneric și liniște. Tedorescu așteaptă milităreşte. Nu-mi face nici o plăcere să-l țin în picioare. Și vreau să fiu singur. Dar ce-o fi raportat el? N-are rost să-i spun să raporteze din nou. El și când vorbește normal are aerul că stă drepți și raportează. E o matahală respectuoasă. Are o experiență care-l face să găsească cea mai bună poziție atât în fața superiorilor, cât și a celor ce-i are sub mână.

– Povestește-mi mai pe larg ce mi-ai spus înainte, îi zic eu și-i fac semn să se așeze pe scaun.

Se așază și nasul de gogoșar e foarte aproape de mine și-i văd distinct porii. Îmi spune că l-a prins pe Brădescu.

– Dumneata bei în timpul serviciului? râd eu.

– Nu beau niciodată, surâde el, știe și tovarășul comandant că nu beau... Vă referiți la nas?

– Și la urechi, zic eu,roșul ăsta îmi dă de bănuit.

– Nu gust pic, dar așa am eu culoarea nasului... Și mulți cred că sunt beat în post și nu mă iau în serios, și e în avantajul meu...

– Cum adică e în avantajul tău?

– Bine. Am și eu tactica mea personală. De fapt n-am nici un merit că am nasul roșu, așa-l avea și tata și tata lui tata. Acasă-mi zice... al lui Nas Roșu.

– Și cine te-a îndemnat să te faci milițian?

– Tata. Mi-a zis: Mă, fă-te milițian, c-o să-ți meargă bine. Că ai miros bun, că și eu am miros bun, cunosc omu' după miros. Și așa și e. Am un miros foarte bun. Uite, pot să vă spun: ați mâncat ultima dată un măr.

– Ai dreptate, însă pentru asta nu-i neapărat nevoie să ai un miros teribil, se văd cojile în coș.

– Se văd, dar nu putea să mănânce altcineva mărul?

– Și ce ți-a mai spus tatăl dumitale?

– Că lumea n-o să mă ia în serios când o să mă vadă cu nasul roșu, o să creadă că-s beat sau după beție. Și-o să se dea în stambă. Adică o să-și vadă de treabă. Cei cinstiți, de drumul lor, cei necinstiți, tot de drumurile lor. Și eu pe ăștia o să-i prind. Cum l-am prins pe Brădescu.

– Bine, Teodorescule, bravo, îi spun eu și îl bat pe umeri (suntem cam de-o vârstă) și nu-mi ascund curiozitatea și miros aerul: nu, constat, n-a băut Teodorescu nimic. Cu toate că mă minte în față că l-a prins pe Bădescu. Nu el l-a prins pe Brădescu, Ion Scarlat l-a prins, acum cinci zile și de-atunci banditul se află închis. Și ce ți-a mai spus tatăl dumitale?

– Că tot secretul stă în asta: să nu mă ia nimeni în serios, toți să creadă ori că mint, că și mincinoșii au nasul roșu, ori că sunt bețivan...

– Și nu minți?

– Niciodată.

– Și nu te superi că nu ești luat în serios?

– Nu: ăsta e avantajul meu. Brădescu a început să râdă când am pus mâna pe umărul lui, era singur că n-o să-l poți ține, că de-o să-mi dea un pumn o să mă lase lat.

– Și nu te-a lovit?

– Nu. A râs când i-am spus: Brădescule, să nu dai în mine că te fac praf, Brădescule, să nu încerci să fugi că n-o să poți, Brădescule, să vii cu mine.

– Și-a venit?

– A venit, nu v-am spus? Adică n-a vrut să vină până la urmă, dar i-am făcut o figură pe care-o știu de la tata și n-a mai zic mâc.

– Ce-a fost tatăl dumitale?

– Jandarm, dar cinstit, n-a făcut nici o politică.

– Și nici n-a avut cazan cu țuică, mă amuz eu de celebra formulă care definea o clasă de exploatatori de alta de exploatați.

– N-a avut, răspunde el, sec, fără umor, crezând că într-adevăr mă interesează biografia tatălui său.

– Şi zici că l-ai prins pe Brădescu?

– Da. L-am dus la miliţie şi de-acolo ne-a trimis tovarăşul maior Mudura la dumneavoastră ca să-i faceţi actele de intrare la...

– Şi l-ai adus singur aici?

– Cu doi sergenţi, sunt afară cu el, la uşă, cum v-am spus... Şi de miliţie până aici, doi paşi.

– Bine, Tedorescule, îi zic eu, bagă-l înăuntru pe Brădescu şi rămâi afară.

El se ridică, salută şi se îndreptă spre uşă.

– Cum arată Brădescu ăsta? îl întreb.

– Cum s-arate? Înalt, mai înalt ca mine, solid, mare bătăuş, cu o cicatrice pe frunte... adică îl cunoaşteţi, ce să vă mai spun eu cum arată, aţi fost la procesul lui...

– Da, îl ştiu, e vorba de huliganul care purta cercei de argint în urechi, peştele...

– El, ăla de-a violat două minore şi-a omorât cu câţiva ani înainte pe-un acar de tren...

– Îl ştiu. Dar ce mama dracului a mai făcut în puşcărie de-l aduci la mine, doar procesul lui s-a încheiat acum cinci zile. Nu vreau să-l văd, zic eu, dezolat că e vorba de un ins lipsit de fantezie şi de umor. Şi dezolat şi fiindcă Teodorescu într-adevăr îmi adusese la uşă pe un ins în carne şi oase, cunoscut – şi eu speram că Teodorescu prinsese cel puţin pe-un alt Brădescu, pe care-l considerase tot atât de dotat fizic ca şi pe peştele huligan. Ce vrea? îl întreb pe Teodorescu.

– Nu vrea nimic.

– Atunci de ce l-a adus?

– Cum de ce? L-am adus...

– Bine, să zicem că l-ai prins, deşi, nu te supăra, eu am auzit că Ion Scarlat l-a prins...

– He, he, râse Teodorescu.

– N-am chef să-l văd, n-am ce discuta cu el, nu-i interesant ca om. Du-l înapoi.

– Unde să-l duc?

– De unde l-ai adus.

– Dar l-am adus dintr-o cârciumă. Nu v-am spus că l-am prins astăzi...

Când nu mai înţeleg nimic, tac. Tace şi Teodorescu ceea ce mă pune în încurcătură.

– De ce taci?

– Păi ce să spun?

– De ce l-ai prins?

– Cum de ce? De ce-a fugit?

– Când a fugit?

– Aseară...

– Adică, a evadat, nu?

– Nu ştiaţi?

– Trebuia să ştiu? Şi cum a fugit?

– Întrebaţi-l pe el, eu ştiu numai cum l-am prins.

– Bagă-l înăuntru, zic eu, foarte curios. În sfârşit: şi Brădescu, tâmpitul de Brădescu a fost în stare să nu fie el.

Brădescu e introdus şi rămâne lângă uşă. Îi fac semn lui Teodorescu să ne lase singuri. Îl invit pe Brădescu să se apropie şi să ia loc pe scaunul din faţa biroului meu. Mut, se aşază.

– Ce poţi să-mi spui? îl întreb.

– Nimic.

– Bine, zic eu mulţumit de răspunsul lui, atunci am să te întreb eu: cum de te-ai lăsat prins ca un fraier de Teodorescu?

– E chestie de-o secundă. Nu l-am văzut eu întâi.

– Te-a lovit?

– Nu. Dar de aveam o secundă în plus, eu puteam ori s-o întind, ori să-l lovesc.

– Pot să consemnez ce-mi declari?

– N-are rost, pot să repet la alt interogatoriu. Am pierdut secunda. Aşa păţesc, întotdeauna: pierd secunda. Sau o câştig.

– Când ai fugit, ai câştigat secunda.

– Da. Şi nu numai atunci. De câte ori mi-a mers bine. Chestie de timp, şi fericirea omului, cum a zis un înţelept cu care-am fost la tăiat stuf în deltă.

– Dumneata ce şcoală ai?

– Patru clase, plus zece la fără frecvenţă, prin puşcării. Acolo am învăţat carte serioasă. Ştiu şi franceza şi italiana. Vreţi să discutăm în franţuzeşte?

– Nu. Nu acuma.

– Când doriţi. Sau în italiană, mie mi-e indiferent.

– Până astăzi am constatat că eşti doar încăpăţânat, acum văd că nu eşti lipsit de inteligenţă.

– Cine stă la puşcărie nu poate fi prost.

– E o replică.

– E un adevăr.

– Ţi l-a spus tot înţeleptul din deltă?

– Adică eu nu sunt capabil să spun ceva înţelept?

– De-ai fi înţelept, n-ai fi imoral.

– Şi când am fost imoral?

– Povestea cu cele două minore...

– Nu erau prea minore.

– Oricum...

– Nu, nu se poate spune aşa: oricum. Nu e nimic oricum. Ori e lae, ori e bălaie. Să zicem că erau minore. Atunci spuneţi că sunt imoral. Dar dacă erau majore? Tot imoral sunt, de vreme ce le-am violat. Dar ce este un viol? Un viol este atunci când întreprinzi ceva nedorit de altcineva, când îl înşeli, când pătrunzi undeva cu forţa, când nu respecţi pe cineva, sau o lege, când calci în picioare credinţa altcuiva în ceva, să zicem în virginitate, când necinsteşti, când profanezi, când pângăreşti...

– Văd că te pricepi să defineşti...

– N-am fost acuzat de două ori pentru viol? M-am specializat, stiu despre ce e vorba. Dar după părerea mea, şi mă refer la violarea... unei persoane de sex feminin, e foarte greu să dai o definiţie precisă violului. Dacă ea vrea să fie violată? Şi dacă ea este o pramatie?

– Domnule Brădescu, observ că ai chef de vorbă şi sunt convins că vrei să-mi demonstrezi că nu eşti absolut de loc vinovat. N-ai siluit nici o minoră, ele te-au pângărit pe dumneata.

– Pardon! Vă rog să nu glumiţi. Eu le-am violat! Şi sunt mândru de asta. Drept pentru care mi-am ispăşit pedeapsa cuvenită, la timpul potrivit. Pentru mândria de-a fi bărbat, am ispărvit pedeapsa, dar asta nu înseamnă că mă consider vinovat. Nu e nici o vinovăţie să te iubeşti cu o femeie.

– Ultima dată, acum cinci zile, ai fost condamnat pentru huliganism: te-ai bătut cu niște șoferi într-o berărie.

– Nu m-am bătut, i-am bătut măr. M-au jignit. Au spus că nu stau la masă cu un neisprăvit. Și le-am arătat că sunt isprăvit, întreg, și ei, sub mese, niște neisprăviți.

– Începi să-mi placi... Dar de ce-ai fugit ieri?

– Am câștigat o secundă. Nu puteam să-i dau cu piciorul. Acuma am pierdut o secundă. E un proces dialectic. Dacă mi se ivește o altă secundă bună, iar fug. De plătit, tot plătesc, știu, dar nu-mi pot trăda principiul căci am și eu, ca tot omul, un principiu: să mă bucur, cu orice risc, de fiecare secundă ce-o găsesc liberă. Aia e secunda mea și, de n-o folosesc, înseamnă că nu mai sunt liber nici să mă gândesc că mi-e frică, înseamnă că sunt mort, incapabil să fiu vreodată liber.

– De ce nu încetezi să mai provoci scandaluri, de ce ții mereu să intri iarăși la răcoare.

– Dar nu țin de loc.

Încep să mă enerveze ușor încăpățânarea sa. N-am să amintesc despre acarul pe care l-a omorât cândva, nu e delicat, și-a ispășit pedeapsa și rănile nu trebuie zgândărite. Îmi place că se apără cu dezinvoltură. Și el simte că-mi place. Afară continuă să ningă. Teodorescu, dincolo de ușa capitonată, stă în picioare gata să intre dacă apăs pe sonerie, să-l ducă. Îl mai las pe Brădescu să mai vorbească, o să aibă timp destul să tacă în penitenciar.

– Și totuși, Brădescule, de ce nu te astâmperi?

– Nu mă pot astâmpăra. Ce înțelegeți prin astâmpărare? Că de potolit, de astâmpărat, omul, cât e om,

nu poate să fie altfel, c-altfel e mort. Să fiu cuminte, adică? Sunt cuminte?

– Ești, dar când vine secunda... te-apucă hachițele.

– Fără hachițe n-are nici un rost să faci umbră pământului. E imoral.

– Nu mai spune?! mă mir eu. Cum imoral? Ce înțelegi tu prin moralitate?

– Un tip moral arată cum arăt eu, zise Brădescu. Și exact așa arată și moralitatea, ca mine.

– Crezi? surâd eu, amical totuși, nu ironic. E prea simpatic ca să fiu ironic cu el. Crezi? repet.

– Sunt convins. Un ins moral spune adevărul oricând: eu îl spun. Un ins moral e liber oricând: eu sunt.

– Și când ești închis?

– Desigur, mă asigură el.

– Bine, continuă, nu insist eu.

– Poate vă îndoiți că nu sunt liber când nu mă aflu în libertate? Sunt extrem de liber. Cred că mă înțelegeți la ce mă refer. Deci sunt moral. Poate vreți să mă întrebați despre cele două ființe de sex feminin? Sunt două povești diferite, cu aceeași concluzie. Nu dau detalii, dau câteva adevăruri esențiale: una s-a lăsat, vorba aceea, crezând c-o s-o iau de nevastă. S-a lăsat violată, cum s-ar spune, ca să mă poată șantaja s-o iau de nevastă.

– Și dumneata ai preferat să fii liber.

– Exact. Mai bine liber, în închisoare, decât cu o muiere care... Nu mai insist. Cu a doua. Am trăit cu ea trei ani, discret. Apoi i s-a năzărit să se mărite cu un profesor de sport. Și s-a dus la un cunoscut de-al ei, ginecolog, și-a făcut-o cu ață virgină. Și-a stat așa învirginată aproape un

an. Sportivul n-a luat-o, probabil nici nu dorise în mod serios, și-atunci ea și-a adus aminte de mine și m-a căutat. Eu, cinstit, i-am spus: Nu vreau să te stric, să-ți am fetia pe conștiință. Nici pe prima nu i-o aveam pe conștiință, nu voiam nici pe a doua s-o am. Precizez: trei ani cât am trăit nici unul nu s-a gândit la căsătorie, tocmai ca să nu stricăm frumusețea amorului liber. Da. Deci a venit la mine și a insistat să fim ca înainte. E i-am spus că deoarece a vrut să se căsătorească cu sportivul, nu mai poate fi vorba de amor între noi. Ea a insistat. Amorul poate să renască din propria cenușă, mi-am amintit eu de vorba înțeleptului din deltă (între timp fusesem în deltă) și am acceptat. Și s-a produs atunci ceea ce s-a zis la proces c-a fost viol.

– Și cum de te-a reclamat? Te-a șantajat și ea cu căsătoria?

– Mai puțin grav decât căsătoria, mi-a cerut o sumă de bani și un ceas de aur. Și culmea: mi-a cerut și banii aceștia ce-i port în urechi. N-am vrut, evident, și-a urmat denunțul, procesul.

– De ce n-ai spus adevărul la judecată?

– Adevărul era atât de meschin încât n-avea nici un farmec să-l spun. Am preferat s-o fac să se simtă dezonorată, nu excroacă. Vedeți, mi s-a părut atunci că minciuna e mai frumoasă ca adevărul. Și mai morală. Dar vă rog să nu-mi redeschideți procesele (vă știu om subțire) să mă faceți de râs, reabilitându-mă. Ar fi inutil. Eu tot mă simt reabilitat, adică nevinovat. Iar ce-ar crede lumea aflând adevărul, nu mă interesează, fiindcă pe ea n-a interesat-o persoana mea nici înainte, când a aflat o minciună; lumea acceptă ce i se spune, și te judecă după ce

aude, după ce este sau nu este adevărat. Eu sunt moral și asta îmi ajunge, n-am nevoie de aplauzele lor.

– Dar parcă ai mai fost găsit și cu o studentă în parc?!

– Nu era vorba de viol. E și greu să găsești o studentă pe care s-o poți viola. Era vorba de un amor romantic, sub clar de lună. M-au prins – ea a scăpat cu fuga. Am fost dat iarăși ca exemplu de imoralitate. Dar vă întreb: cu ce stricam eu construirii socialismului atunci, pe cine deranjam eu, pe cine înșelam eu, de ce eram imoral? Dacă aș fi avut o vilă unde s-o duc pe Sina (așa o chema) și să nu afle nimeni, eram moral, dacă aveam o mașină ca atâția burtă-verde care au, eram moral. Da, eram moral. Cu alte cuvinte, vorba înțeleptului meu prieten din deltă, ai bani (ingineraș, doctoraș, orice) ești moral, n-ai ești imoral. Eu am fost moral și când l-am omorât pe acar...

Lumina se stinse, chiar atunci. Nu becurile din cameră arseseră, nici pe stradă nu mai era decât întuneric beznă. Fu o secundă de liniște perplexă. O singură secundă. Trăsei sertarul biroului brusc, cu zgomot. Și căutai briceagul cu care curățam merele. Nu-l găsii. Mâna îl căută din nou, făcând hârtiile din sertar să foșnească, parcă independente de voința mea. Nu-l găsii. Mâna se opri și începu să tremure. Prin întuneric îl priveam de Brădescu ce rămăsese pe scaunul din fața mea. Nu-l vedeam. Îl simțeam încordat. Fereastra era întredeschisă și până la trotuar nu era mai mult de un metru și jumătate. Putea să ridice pe nesimțite scaunul și să mă lovească și să sară în stradă. Dar poate se temea de lumina ce se putea aprinde în fiecare clipă. M-aș fi dat în lături atunci, scaunul său nu m-ar fi izbit, aș fi apăsat pe sonerie și Teodorescu ar fi apărut cu

nasul său roşu gata să-şi facă datoria. Secundele treceau şi în acest timp Brădescu ar fi putut de mai multe ori să profite de întuneric. Ajuns în stradă, nu l-ar mai fi ajuns nimeni prin întuneric. Dar el nu se mişca, nu-i auzeam nici respiraţia. Nu se temea de mine, cum mă temeam eu de el. Eu n-aveam pentru ce să-l lovesc. Ar fi trebuit să sun, să intre Teodorescu. Dar era inutil, nu m-ar fi deosebit prin întuneric şi Brădescu ar fi triumfat: procurorului îi era frică de el. Îl pândeam cu mâna uitată prosteşte în sertar, strângând o foaie de hârtie. Stăteam însă de la început demn pe scaun, prosteşte, nu atât imobilizat de frică, cât paralizat de lumina ce s-ar fi putut aprinde şi nu m-ar fi putut găsi aşa cum stătusem când se stinsese. Atât mai trebuia, să mă ascund sub birou, să-mi schimb locul, şi să mă vadă astfel Brădescu. Era o prostie demnitatea mea, ce mă putea costa teribil în orice clipă. Eram convins de la început, şi tot nu mă mişcam. Să-i spun lui Brădescu să nu se mişte, să nu încerce să fugă? Era inutil. Nu m-ar fi ascultat, mai rău l-aş fi aţâţat. Întunericul ne făcea pe amândoi egali, fiecare putea fi celălalt. Şi el putea să mă judece, şi eu să-l lovesc, indiferent cu ce, de simţeam că se mişcă. Scurtcircuitul topise toate convenientele ce ne despărţeau şi acum rămăsese doar frica mea faţă de el, şi invers. Nu înţelegeam de ce nu încearcă să fugă. Teodorescu ar fi avut prilejul să deschidă uşa din proprie iniţiativă şi să nu mă lase singur cu Brădescu, dar probabil se temea că mă jigneşte. Sau pe coridor nu se stinseseră becurile, sau era sigur că Brădescu n-avea pe unde să fugă. Ferestrele mele n-aveau gratii, el nu ştia. Nu mai mi-era frică de mult ca în primele secunde. Mă obişnuisem. Îl auzii respiraţia omului din faţa mea:

mică, sugrumată. Nici el nu se aşteptase. Îşi trase picioarele pe parchet, lângă el şi zgomotul mă surprinse şi-mi readuse teama, care se vede că nu dispăruse. Şi atunci se aprinse lumina. Brădescu stătea cu braţele încrucişate pe piept, cum îl văzusem ultima oară. Nu zâmbea. Era încruntat. De-l loveam eu, zăpăcit, de frică, cu ceva, îl izbeam în plin. Împinsei sertarul la loc, cu zgomot, mecanic. Privii ceasul: totul nu durase decât foarte puţin. Încercai să-i zâmbesc; inutil, nu-l putui scoate din starea în care căzuse. Despre ce vorbism ultima oară? Despre moartea acarului şi moralitatea. Firul nu se putea lega de-acolo.

– De ce n-ai încercat să fugi? îl întrebai. Nu-mi răspunse. Ai scăpat prima secundă? insistai.

– Nu, răspunse el.

– Atunci de ce n-ai încercat să mă loveşti cu scaunul şi să sari pe fereastră?

– Aşa aş fi făcut, dacă nu deschideaţi sertarul.... Sertarul, zâmbi el, văzând că eu mă fac că nu înţeleg, sertarul în care ţineţi...

– Ce ţin? mă mirai eu sincer, fiindcă el n-avea de unde să ştie că eu am un briceag de tăiat foi şi de curăţat poame.

– He, he, râse el mânzeşte, recăpătându-şi culoarea feţei şi glasul.

– Ce ţin? insistai eu, observând în acel moment pe colţul de lângă fereastră al mesei briceagul făcut cadou de Octavia. Ce ţin?

– Arma. Aş fi fugit – şi măcar o săptămână tot aş fi fost în libertate. Am văzut fereastra întredeschisă de cum am intrat. Am greşit cu nu m-am gândit c-ar putea să fie o defecţiune la uzina electrică, ori pe circuit. N-am fost

prevăzător. Dacă eram, trebuia să întorc masa peste dumneata, imediat ce s-a făcut întuneric, ori să te buşesc niţel cu scaunul în cap, şi s-o întind. Dar nu m-am gândit şi când s-au stins becurile am avut nevoie de o secundă ca să mă gândesc ce să fac. N-am reacţionat spontan, cum zicea înţeleptul din deltă, şi-am pierdut, căci în secunda următoare dumneata ai tras sertarul şi ai pus mâna pe revolver. Procurorii mai au şi revolver, nu? râse el.

– Nu ştiu, îi răspunsei eu, neutru.

– Sunt foarte sincer, aţi observat, v-am spus tot ce-am gândit. Ştiu că n-o să-mi intentaţi un proces pentru ce mi-a trecut prin cap cât timp a fost întuneric. Poate a fost întunericul de vină, dacă nu se stingea lumina, nu mă gândeam.

– Deci ţi-a fost teamă de armă?

– Nu, propriu-zis în momentul când aţi tras sertatul şi am auzit c-aţi pus mâna pe revolver nu mi-a fost teamă. De ce să-mi mai fie, doar în acea clipă eram gata hotărât că n-o să mai fug. Şi dacă rămâneam pe loc, cum am rămas, nu mai era nici un pericol. Nu mă gonea nimeni, nu trebuia să mă ascund, nu mai aveam teamă că voi fi prins. Eram în siguranţă.

– Totuşi, ţi-a fost frică, nici nu mai respirai.

– Mi-era un soi de frică, de frica dumeavoastră, să nu respir prea tare ca să vă fac să credeţi că vreau să fug ori să vă lovesc şi să trageţi. Mai speriat am fost când mi-am mişcat picioarele. Şi dacă nu s-ar fi aprins lumina, v-aş fi spus imediat să mă iertaţi că m-am mişcat şi că n-o să mă mai mişc până nu se aprind becurile.

– Tu ce-ai fi făcut în locul meu?

– Nu ştiu, n-am fost niciodată în locul dumneavoastră. Am fost doar în locul meu.

– Să presupunem, totuşi...

– Probabil că acelaşi lucru: aş fi căutat arma. Tipi ca mine, care sunt foarte periculoşi, nu pentru că au crima în sânge, ci pentru că vor să fie cu orice preţ liberi să-şi facă de cap (nu în sensul: să facă prostii, ci să poată face tot ce le doreşte inima, fără să-şi refuze nimic), nu se dau în lături de la orice încercare de a-şi atinge scopul şi aşa sunt mai periculoşi decât alţii care cred că trebuie să fie cuminţi cât nu sunt liberi ca să poată ajunge acasă nevătămaţi; ăştia cred că sunt făcuţi din două feluri de aluat: unul supus, liniştit, corect, şi altul liber, zgomotos, incorect, primul fiind faţa ce-o au în puşcărie, al doilea, acasă. Eu mă consider alcătuit tot timpul din acelaşi aluat. De altfel, nu ştiu dacă nu vă reţin...

– Nu, continuă...

– Eu cred că oamenii nu se cunosc pe sine. De-aceea sunt atâtea porcării pe lume, minciuni, laşităţi...

– De exemplu?

– De exemplu raportul insului cu legea, cu procuratura să zicem, ori cu miliţia. Se întâmplă o neregulă, anchetele vin, procesul. Şi atunci vine şi spaima omului de ce-ar putea păţi. De ce-ar putea pierde, fiind închis. Majoritatea se tem să-şi schimbe felul de viaţă, nu vor în ruptul capului să facă puşcărie. Mai bine spun adevărul. Sau mai bine mint. Căci e acelaşi lucru.

– Crezi?

– Sunt convins, din experienţă. Când a fost cu violul doi... Un martor a spus adevărul, ca să rămână neimplicat.

S-a temut să nu fie și el acuzat și să intre la pârnaie. S-a temut de necunoscut, cum zicea înțeleptul meu prieten din deltă. Un ins minor, nu?

– Dar a spus adevărul.

– Aici a greșit. Cum a greșit și altul care, tot ca să nu fie amestect, a mințit că nu știe nimic. Aic e greșeala, omul nu se cunoaște pe sine. Și mai grav e că crede că se cunoaște și mai grav e că crede că poate deosebi adevărul de minciună, dreptatea de nedreptate. După părerea mea, dreptatea...

– Ce este, Brădescule? fusei curios.

– Este ceva între minciună și adevăr, căci și minciuna poate să ascundă multă omenie și dreptate și adevăr, și adevărul poate să fie cu găuri ca un cașcaval de ăla care pute, deși unora le place. Uite, – nu vă supărați că vă mai tutuiesc, doar și dumneata mă tutuiești, și legea aici orice ar spune omul o aplică, nu se aplică singură, – uite, fie: când era stinsă lumina am avut o clipă impresia c-o să vă ascundeți sub birou, la adăpost. Grozav ce m-aș fi amuzat să se-aprindă becul și să vă văd pe sub masă. Aș fi avut o mare satisfacție să văd un procuror de vârsta mea (cred c-avem cam aceeași ani și dacă eu eram mai tenace sau aveam vreun motiv ca să-nvăț și să devin jurist, poate eram acum și eu procuror, dar n-am avut nici un motiv să devin, și școala mi s-a părut cea mai sinistră pușcărie posibilă) stând la picioarele mele, fricos ca un iepure. Aș fi avut o satisfacție dublă: întâi, că v-ar fi fost teamă de mine; doi: că fiindu-vă teamă, ați fi dat dovada ce amai mare că sunteți om. Cui nu-i e frică de nimic, cine crede că el e atotputernic și întotdeauna nu i se poate întâmpla nimic nu e om.

– E o brută?

– Posibil. Când e vorba de proști. Dar dumneata nu ești lipsit de inteligență, scuzați-mă că vă fac un compliment. Din moment ce pot discuta cu dumneata de mai bine de o oră, nu sînteți lipsit de har. Nu sânteți o brută.

– Dar insul care nu e brută și nu se teme ce e de nu e om?

– E ceva foarte rău. Se crede infailibil, se crede Dumnezeu. Și eu pe-asemenea inși îi detest mai puternic decât pe brute. Fiindcă eu nu cred în Dumnezeu.

– Mă jignești, profitând că mă port civilizat cu tine.

– Vă face plăcere să discutați cu mine. Eu nu sunt nici Dumnezeu, nici brută, sunt om. Și cred în oameni, fiindcă cred în mine.

– Dar ce-ai fi făcut dacă știai că eu n-am găsit nici o armă în sertar, nu doar ca să te pot pune cu ea la punct, dar să mă pot apăra cu ea, nici măcar un briceag minuscul, sau un tampon, ce-ai fi făcut?

– E simplu: aș fi fugit? Înțeleg, tresări el, n-ați găsit nimic în sertar. Îmi pare rău că n-am încercat... Dar poate că se stinge iar lumina...

– Ieși afară! Ieși afară! dau eu cu pumnul în masă.

– De ce strigați? mă privi el mirat, plecând spre ușă, doar dacă nu v-a fost întâi frică fără armă, acum nici atâta nu v-ar fi...

– Ieși afară! Imediat! apăs eu furios pe sonerie. Ușa se deschide și Teodorescu e prezent și vine spre mine să-i dau folie de care avea nevoie.

– Stai la ușă, strig la el. Du-te la procurorul Dionis, și el e de serviciu. Hai, ieșiți! strig și Teodorescu închide ușa

şi mă lasă singur. Dar de pe scaun, alerg la uşă şi mă închid pe dinăuntru cu cheia. Şi de-abia atunci mă uit la pantaloni. Şi privesc şi scaunul pe care stătusem şi parchetul. Intru în laboratorul foto şi aduc o cârpă şi şterg toate urmele. Apoi îmi dau jos pantalonii şi îmbrac salopeta cu care obişnuiesc să developez filmele şi să lucrez pozele diverselor acţiuni cercetate de mine. Îmi fac o cafea şi încerc să măresc nişte fotografii mai vechi şi mai noi şi să uit că de fapt cât timp lumina fusese stinsă mi se întâmplase ce nu mai păţisem din copilărie. În sfîrşit, asta avea să treacă, pantalonii se uscau încet dar sigur şi dacă n-ar fi fost aerul acela atât de cunoscut aş fi crezut că totul a fost un vis într-o după-amiază de iarnă când am aţipit cu capul pe biroul meu în timp ce afară ningea ca în basme.

2

Există zile absolut anonime şi dacă n-ar fi oameni ca Teodorescu, bunăoară, să le mai scoată din anonimat, monotonia ar trona nestingherită. Omul cu nas de gogoşar n-a refuzat el de pomană să fie înaintat în grad şi când devenea iminentă înaintarea sa făcea ce făcea încât se punea problema dacă n-ar merita să fie dat afară; aşa că reuşea să echilibreze situaţia, boacăna nu întrecea meritele ce trebuiau să-l ridice în grad, le anula însă şi el se socotea câştigător. Îşi menţinea astfel situaţia de ins pe care nu-l

luai în seamă, pe care o considera cheia vieţii sale. Nasul roşu îl avantaja din naştere, singura lui grijă mai rămânea să fie atent să nu progreseze. Posturile mari sunt râvnite de mai mulţi şi nesigure şi anonimatul îi dădea liniştea care-l făcuse pe tatăl său să treacă de nouăzeci de ani şi pe bunicul de o sută douăzeci. El juca pe o singură carte: pe a câştigătorului, şi ca să aibă satisfacţii morale (şi mai ales ce povesti acasă în fiecare seară tatălui şi bunicului) trebuia să câştige mereu, adică să descopere mereu în banalitatea zilnică ceva care să-i întărească convingerea că nu ia banii de pomană şi în consecinţă că nu este un oricine, oricine fiind doar cei totdeauna inutili nu numai în meseria pe care o practică, ci şi în viaţă. Satisfacţia ce i-o dăduse prinderea lui Brădescu îl transfigurase şi părea atunci realmente beat. Din seara aceea nu l-am mai văzut nici întâmplător pe stradă, sau la cinematograf unde în fiecare miercuri şi vineri trebuia să vadă acelaşi film – ca să se convingă a doua oară dacă ce-a văzut prima dată şi-a discutat acasă cu taică-său şi cu bunicu-său era perfect din punctul de vedere al organelor de miliţie şi procuratură şi dacă memoria sa n-a uitat cumva să înregistreze la prima vizionare vreun detaliu important. Nu l-am zărit nu fiindcă a fost bolnav (în Câmpuleţ orice se află), ori pentru că a lipsit de la cinematograf. El îşi vedea de lucru, îşi continua existenţa ca şi până atunci nestingherit, şi la cinematograf eu nu l-am văzut miercuri de la 5–7, când obişnuiesc să merg (fiindcă are Octavia liber şi Don Iliuţă soseşte cu trenul din sat nu ca să se cultive văzând un film, ci ca să nu uite mizeria morală pe care peliculele o aduc săptămânal până şi în aşezări cum e Câmpuleţul), nu l-am văzut nu pentru că nu

era acolo, nu, doamne ferește, el era acolo: dar eu nici nu m-am gândit că el acolo, atât știe el de mult să nu se facă observat și să nu-l poți remarca într-una ca să-ți creezi reflexul că trebuie să-l vezi și că deci există. Era acolo, în fundul sălii, la balcon sau în primele rânduri de lângă ecran, nu știu precis unde. Probabil își acoperea nasul cu palma și reușea să treacă drept un oarecare, să devină atât de impersonal, încât nici să nu-l mai poți confunda cu altcineva, să nu-l mai poți confunda cu nimeni, să nu existe, ori să ia înfățișarea scaunului și un scaun, cu oricâtă voință ai avea, nu-l poți confunda cu un om. Era un miracol, pentru mine, că nu-mi aminteam de el niciodată când mergeam la cinematograf miercurea și nici nu-l vedeam. Poate și datorită aglomerației din sală, la Câmpuleț filmul săptămânii fiind proiectat doar începând de la orele cinci și numai în zilele de miercuri, vineri, sâmbătă și duminică.

Când îl văzui apărând în ușă, beat , nu mă mirai că putu să bată atât de corect cu degetul în clanța dinafară și nu mă mirai nici că este el: numai el bătea așa, și numai el, în clanță. Așa își anunța prezența. Voia să aibă și avea personalitate încă din coridor. Nasul îi strălucea de roșeață.

– Stai jos, i-am spus, și nu scoate o vorbă, l-am amenințat cu degetul. Până nu-ți dau voie să vorbești, să nu scoți un sunet, mi-am întărit primele vorbe, ca să-l pot observa mai în liniște cum arată când tace.

Arăta tot strălucitor de încântat, ca orice bețiv ce se odihnește pe un scaun între paharele pe care le-a golit și cele la care se gândește să nu le lase pline. El nu mirosea a alcool și nu era beat de băutură, doar arăta astfel, el era

fascinat de sine și se gândea cu lăcomie nu la ce-avea să-mi relateze mie, lucru pentru care venise, ci la ce-avea să le povestească înaintașilor săi pe linie strict biologică. Bucuriile el nu și le trăia singur, n-ar fi avut un efect atât de formidabil; le împărtășea și celor doi foști sergenți ca și el, acum pensionari cu aproape aceeași leafă, tatălui și bunicului său și poate bucuria adusă de el în casă îi întreținea pe ei într-o stare excelentă de sănătate: și-o însușeau și se credeau de vârsta lui, mergând cu el pe unde fusese el și descoperind cu el ce descoperise el, poate se credeau chiar contopiți în el, în fond, însoțindu-l, – și doar o parte din ei rămânea acasă, așa cum rămân unele haine acasă, neputând să le îmbraci pe toate deodată când pleci. Surâdea încântat ca orice alcoolic și i se vedea dantura perfectă.

– Iar l-ai prins pe Brădescu? l-am întrebat.

– Nu, n-a mai fugit... Brădescu, Brădescu e un fleac, se lumină el la față, încântat că-i dau posibilitatea să vorbească. Brădescu e un ins pe care-l cunosc și copiii cine este și pot să-l prindă și muierile dacă vor...

– Ce-ai prins, hai spune... Ai prins un parașutist american?

– Dțț, își subse el incisivii de sus.

– Ai descoperit cine l-a răpit pe premierul australian când pescuia sub apă languste?

– Dțț, nici nu știu ce-s alea languste.

– Ai descoperit cine l-a ucis pe Kennedy?

– Am descoperit cine l-a omorât pe directorul Moise.

– Nu mai spune, zic eu ca să zic ceva și mă opresc din mers în fața lui o clipă; dar ca să nu-i dau impresia că vestea

mă copleşeşte îmi reiau mersul, mă apropii de biroul meu, mergând în aşa fel ca să nu mă poată el privi din spate şi să-i pierd eu expresia feţei şi mă aşez pe colţul biroului şi încep să-mi bălăbănesc picioarele ca şi cum m-ar amuza de ce-mi spusese ca de o glumă ieftină. Expresia de beţie nu i se schimbă, rămâne intactă, ceea ce îmi dă un fior de nădejde că se înşală şi nu l-a descoperit pe omul ce i-a scurtat viaţa lui Moise. Se ridică de pe scaun şi se scutură pe pantaloni şi râde. A prins curaj şi cu vestea ce o deţine vrea să mă facă să-mi pierd cumpătul. Işi frecă mâinile încântat şi-mi zâmbeşte drept în faţă, plin de sine, aproape obraznic, ceea ce mă enervează, deşi îmi dau seama că trebuie să fiu calm şi că obrăznicia lui nu vrea să însemne că el vrea să mă umilească, nu, el vrea să mă facă să înţeleg c-a descoperit un criminal. Şi aici se înşală: în definirea criminalului, în cazul lui Moise nefiind poate vorba de un criminal în accepţia curentă a cuvântului, fiind vorba în moartea lui Moise de cu totul alte cuvinte care ar putea defini părţile.

– Am descoperit cine l-a omorât pe directorul Moise, repetă el ca şi cum eu aş fi fost surd. Sau ca să înţeleg că el nu se înşeală şi că nu minte. Se aşază calm pe scaunul unde l-am poftit mai înainte şi ia loc (acum nu l-am poftit) şi îşi netezeşte dunga ce-ar trebui să existe la pantalonii săi de uniformă.

– Cum l-ai descoperit? întreb eu şi el nu se grăbeşte să-mi răspundă şi surâde aproape prosteşte ca un copil ce nu-şi dezvăluie uşor taina numai a sa, menţinându-şi succesul doar pentru sine, prelungindu-l cât poate mai mult.

– Cum l-ai descoperit? repet eu, mereu mai sigur că Teodorescu se înşela amarnic.

– Din întâmplare, îmi răspunse; şi nu cuvintele, ci tonul său plin de încântare fu încă un argument pentru mine că Teodorescu nu descoperise de data aceasta nimic. Realmente, visa, privea tavanul şi visa c-a rezolvat cauza morţii lui Moise pe care mulţi se zbătuseră zadarnic s-o soluţioneze. Ar fi vrut ca nasul său roşu să se aprindă în faţa nasurilor de gogoşari ce-l aşteptau acasă şi el să vibreze de bucurie ca un diapazon încântat de propria sa muzică, ce e în el. Şi cu această ocazie se dezlănţuise...

– Visezi, Teodorescule.

– Pe cuvânt că nu visez, păru el că se reculege şi mă privi drept în ochi.

Dar privirea sa aştepta să-l cred, nu era ca o învinuire că nu-l cred şi nici ca un şantaj. Mă privea ca un copil ce aştepta să-l aplaud dinainte pentru o poezie pe care o învăţase şi voia să fie crezut c-o învăţase, înainte de-a începe s-o recite. Avea nevoie de un semn de încredere, asta aştepta de la mine: să-i confirm că nu e un oarecare. Şi dacă aştepta din partea mea aprecierea, era clar că nu ştia nimic adevărat despre moartea lui Moise. Eu îl cunoşteam bine pe el şi puteam să-i dau semnul de încredere, să-l bat pe umeri, fără să aştept neapărat să-mi comunice un adevăr neştiut de nimeni, puteam să fac gestul (la care el ţinea atât de mult să-l fac) pur şi simplu gratuit, ştiind că şi un gest gratuit pentru el înseamnă tot o confirmare a aptitudinilor ce le moştenise de la cei doi sergenţi ce-i avea în autobiografie.

– Bravo, Teodorescule, îi zic, te felicit.

– Mulţumesc, se ridică el repede în picioare şi se închină în faţa mea, roşindu-se de plăcere până şi în vârful bărbiei.

– Şi cum ai aflat?

– Întâmplător, cum v-am spus. În piaţă, acum două ceasuri. Am mirosit eu că nu e ceva în regulă şi-am pus dintr-o dată o întrebare. De-aici a plecat totul, de la întrebarea pusă dintr-o dată insului...

– Vreunui martor?

– A, nu, nu... Martorii nu sunt siguri niciodată. N-aş fi venit eu la dumneavoastră dacă aş fi găsit un martor, nu v-aş fi deranjat...

– Nu eu am condus cercetările în cazul morţii lui Moise.

– Ştiu, tovarăşul procuror Dionis s-a ocupat. N-a găsit nimic deosebit, ştiu doar c-a fost un accident de cale ferată. Ei bine, n-a fost accident de cale ferată, deşi la început şi eu am crezut c-a fost accident.

– Şi pe ce te bazezi că n-a fost accident ?

– Pe criminal, sări el iarăşi.

– Va să zică îl cunoşti pe omul care l-a omorât pe Moise?

– Da, cum vă văd şi cum mă vedeţi.

– Cum adică? începui să mă plimb, bănuind că în matahala din faţa mea se ascundea un ins mai afurisit decât crezusem eu.

– Asasinul a mărturisit, îşi bătu el palmele una de alta, să încheie parcă o neînţelegere ce părea să se nască din nou şi care nu-i convenea.

– Ce-a mărturisit?

– Totul, zâmbi el.

– Eşti nebun, Teodorescule, sau visezi, prinsei de data asta eu curaj. Cum să mărturisească acela totul? ! Când poate nici el nu ştie sau nu înţelege totul? Când poate moartea lui Moise ca atare n-are nici o importanţă, mortul putând să moară mai demult, şi că a fost un accident că n-a murit mai demult...

– Cum un accident? deveni Teodorescu foarte mirat.

– Bine. Moise obişnuia să plece din Câmpuleţ noaptea după ce se închideau restaurantele, ştii că avea crize de beţie... Şi se ducea în sat pe lângă calea ferată industrială ce leagă Câmpuleţul de cariera de piatră din Sănduleşti... Putea să moară mai demult, era firesc să moară dacă venea printre linii, dacă era beat, dacă devenise beţiv, dacă avea motive să devină beţiv, dacă la aceste motive contribuise şi el ca să existe; deci motivele erau în el, beţia era în el de mult, moartea era în el de mult şi a fost, repet, un accident c-a survenit atât de târziu; aşa că de unde scoţi tu că omul care l-a omorât ţi-a mărturisit ţie totul cum a fost...

– Pe cuvânt că mi-a mărturisit, mi-a vorbit aşa cum îmi vorbiţi şi vă vorbesc... Eu doar i-am pus întrebarea, l-am zgândărit adică.

– Şi unde e omul? aproape strigai eu.

– Aici, răspunse el ferm.

– Unde aici?

– Aici, la doi paşi, răspunse el în poziţie de drepţi.

Începui să râd cu hohote.

– De ce râdeţi?! se miră el.

– Cum e aici, Teodorescule? Cum e la doi paşi, unde-l vezi tu la doi paşi, cine e, unde e, doar n-ai vrea să spui că sunt eu?

– Dumneavoastră?! râse acum Teodorescu cu hohote.

– Încetează! îi strigai şi el rămase uimit de tonul meu cu care nu-i vorbisem niciodată.

– Dar nu pot să nu râd, bâigui el, înecându-şi râsul ce-l scutura şi-i umpluse ochii cu lacrimi de veselie. Cum să fiţi dumneavoastră, se şterse el pe faţă cu batista, ăla e aici afară, la uşă, l-am adus de la miliţie unde...

– Şi cine e?

– Un nenorocit, o să-l vedeţi, zise el şi dădu din mână că n-avea importanţă cine era şi din nepăsarea ce se citi în ochii lui înţelesei că pe el nu-l interesa cine îl omorâse pe Moise, insul acesta nu făcea pentru el nici două parale şi de ce procedase aşa şi ce-avea să se întâmple cu el iarăşi nu-l interesa: pentru el era important că îl descoperise pe cel care îl omorâse pe Moise. Ceea ce nu era acelaşi lucru.

– Să-l aduc? mă întrebă fără nici o plăcere că trebuia să-l aducă.

– Nu, aşteaptă, îl oprii eu. Stai jos şi povesteşte-mi cum l-ai descoperit, îi spusei şi el iarăşi căpătă fizionomia fericită a omului beat de alcool. Asta aştepta: să-l întreb cum îl descoperise pe individ. Se simţea poate un fel de Cristofor Columb, îmbătat de ţărmuri necunosute pe care primul le descoperise şi primul trăise momentul unic când o nouă lume e văzută cum creşte din nimic şi există şi va continua să existe şi cum această nouă lume oricât mai apoi va avea să supravieţuiască în ochii nimănui n-avea să mai apară necunoscută şi nimeni n-avea să mai vadă clipa unică

şi sublimă pe care o văzuse şi o trăise el descoperind ce descoperise.

– Eram în timpul serviciului... Mă plimbam prin piaţă, ştiţi care e meseria miliţianului, să se plimbe... Dacă toată lumea ar fi cinstită, noi doar ne-am plimba până am face băşici la tălpi. Aşa... Şi văd un ins nebărbierit, murdar pe haine, mergând bălăbănindu-se, beat, lovindu-se de oameni... Mă iau după el, îl privesc deaproape ca şi cum nu l-aş privi, să nu creadă că vreau să-i fac ceva sau mă interesează de ce-a băut... El mă vede, cască nişte ochi mari şi dă să fugă... Eu îl las să fugă, putea să se îndepărteze oricât, era atât de nesigur pe picioarele lui că puteam să-l prind imediat. Şi-apoi nici nu voiam să fac tărăboi chiar în piaţă, să se-adune lumea şi să-ntrebe cine ştie ce, ce-am cu el, să-l las, cum e lumea. El se opreşte lângă o gheretă, vede că nu-l urmăresc şi se miră şi scuipă, bucuros c-a scăpat... În fond, era un ins beat, mi-am zis eu, dă-l dracului. Chiar aşa, dă-l dracului de beţivan, n-o să duc până la miliţie un beţivan puturos în spinare... Putea însă să-l vadă alt miliţian şi să-l ducă, ori să-i tragă o amendă... M-am apropiat de el şi-i spun: Du-te, omule acasă. Cu gândul ăsta zău. Când colo, ce să văd când am ajuns lângă el: că plângea. Ei, drace! Mă, îi zic, du-te acasă, ce te smiorcăi ca o fată mare? El îşi şterge lacrimile şi vrea să fugă iarăşi: aici e ceva suspect, mi-am zis şi atunci i-am pus întrebarea.

– Ce întrebare, că m-ai înnebunit, spune-o odată!

– L-am întrebat: Cum te cheamă?

– Ei, şi?

– Şi, asta e: n-a ştiut să spună.

– O fi vreun bețivan notoriu, e obișnuit să ne știe cum îl cheamă când bea.

– De frică n-a mai știut cum îl cheamă. Atunci am pus mâna pe el și i-am cerut buletinul. Mi l-a dat. L-am privit, m-am prefăcut că-l citesc... Și i-am spus: Hai cu mine! Voiam să-mi spună după colț cum îl cheamă, să văd de n-a furat actul altcuiva... Și a mers cu mine, dar când m-am oprit eu el și-a continuat drumul și mi-a zis: Spun tot, numai să nu mă bați... Spune, l-am încurajat eu. Și a spus: Am omorât un om.

– Și tu l-ai crezut? râsei eu.

– Eu? râse el. De loc, am râs de el, eram obișnuit cu trucuri, de-astea slabe – când cineva te minte c-a făcut cine știe ce mârșăvie ca tu să caști gura și el ori s-o șteargă ori să-și bată joc de tine. El mi-a zis să nu râd când vorbește un om c-a omorât alt om și eu am râs și mai tare și i-am spus să nu-mi dea mie sfaturi că eu știu și singur când e cazul să râd sau nu. Atunci râde, mi-a zis el, râde și eu am să-ți spun cum a fost: l-am ajuns pe drum, mergea printre linii și l-am lovit în cap cu piatra pe care-o luasem de pe terasament. De mai multe ori l-am lovit până a căzut lat între șine... Și pe urmă au trecut peste el trenurile de la carieră și s-a ales praful de el, așa a fost, hai, râzi, de ce nu mai râzi, m-a întrebat. Nu mai râdeam. El era nervos, și-a luat buletinul din mâna mea și a vrut să plece iarăși în piață, să dispară. Nu l-am mai lăsat. La miliție a recunoscut, și a semnat și declarația, că l-a omorât pe directorul Moise pe linia ferată dintre Câmpuleț – cariera Sândulești. E un idiot. După ce l-a omorât, a vrut să se arunce și el sub tren, de frică... Ori de părere de rău, dracu' să-l ia. E la ușă, să-l aduc?

– Adă-l. Adică lasă-l să intre și dumneata rămâi afară. Plecă și după câteva secunde intră pe ușă Nicolae, ginerele mătușii Măria.

– Noroc, Nicolae, îi spusei ai venit pe la Câmpuleț?

– Da, am venit, zise el și se așeză pe scaunul ce încă păstra căldura lui Teodorescu.

Tocmai începusem să-i arăt lui Nicolae cât e de bogat Teodorescu Teodosie când auzii bătăi în ușă și încă înainte de a zice: intră, sau poate în același moment, presimțind că eu o să zic: intră, în cabinetul meu intră râzând Don Iliuță și eu rămăsei foarte atent la râsul său care poate voia să însemne că eu n-aveam ce căuta într-un local al procuraturii în calitate, culmea, de procuror, sau că râsul său părea și o întrebare: de ce-mi pierd vremea aici atât timp cât sunt făcut să judec lumea tot atât de bine și din afara instituției ce judecă și apără legile și drepturile omului? Continuam să-l privesc pe Don Iliuță cum râde și cum mă întreabă în gând ce mă întreba și căutai să-i răspund tot în gând, în eventualitatea când gândurile noastre puteau să comunice fără vorbe, cum se întâmplase probabil de-i înțelesesem eu întrebarea, să-mi înțeleagă și el răspunsul care era simplu: devenisem procuror ca să-mi pot pune în practică dreptatea pe care o consideram eu dreaptă și o știam dinainte sau aveam s-o mai aflu, și ca să nu rămân ca el un ins care nu credea că dreptatea odată descoperită poate fi și aplicată și fiindcă nu credea, nici nu încerca (decât cu vorba, și atunci în batjocură, de nu mai înțelegeai de dorește sau nu dorește ceva) să dea faptelor rostul pe care-l aveau de fapt și să le oprească de nu erau bine, ori să le pedepsească de erau rele. El continuă să

râdă, ceea ce însemna că-mi înţelesese gândurile, cu care-i răspunsesem la întrebare şi nu era nici mulţumit, nici convins. Îl poftii să ia loc pe un scaun lângă Nicolae şi de-abia când mă dusei spre cuier să-i pun pălăria pe care i-o luasem din mână (umbla iarna cu o pălărie uriaşă, neagră de pictor demodat sau de preot de ţară de pe vremuri probabil) îl observai lângă uşă pe doctorul Vasile. Intraseră deodată, spre nemulţumirea lui Teodorescu ce aştepta afară lângă descoperirea sa să termin cu neamurile şi cu prietenii ce nu ţinuseră cont de el şi intraseră să mă vadă sau să-mi spună cine ştie ce. N-avea rost să le spun să aştepte afară până când rezolvam ceea ce-mi ceruse Teodorescu să rezolv (de fapt el voia să-i văd la faţă omul, şi să-l mai bat o dată pe umăr), fiindcă în special Don Iliuţă, n-ar fi acceptat să plece şi-ar fi spus c-aveam timp destul să rezolv ce doresc după ce pleca el. Îi întrebai dacă vor o cafea şi fiindcă dădură din cap în semn că nu, pusei ibricul în priză, ştiind că n-o s-o bea, dar să fie convinşi că nu din politeţe îi invitasem să bea cafea. Eram prieteni şi politeţea între noi nu exista şi de-ar fi existat ar fi fost primul semn că şi prietenia adevărată şi dezinteresată se poate destrăma. Don Iliuţă era uşor răcit şi strănută de câteva ori. Mă aşezai pe colţul biroului meu şi-i întrebai dacă-l văzuseră pe Teodorescu afară şi dacă-l cunoşteau, şi cum îmi răspunseră că da începui să le spun ce începusem şi lui Nicolae să-i spun: de ce era bogat Teodorescu şi ce fel de bogăţie avea. Teodorescu nu investise în toată viaţa sa nici un leu în vreo afacere bazată pe cumpărare-vânzare care putea să-l îmbogăţească, dar şi să-l ruineze. Şi nu procedase astfel dintr-un instinct politic, ori dintr-o

cunoaştere ştiinţifică a vieţii sociale şi a condiţiilor sociale în care în socialism aveau să se desfăşoare lucrurile. El era din punct de vedere politic un ignorant patentat, sau mai precis ignorant tot atât de patentat cum era şi taică-său. Şi bunicu-său. Sau un înţelept pe care nu-l interesau bogăţiile materiale ale lumii, trecătoare ca lumea ce le producea, ci numai bogăţiile de ordin spiritual – însă nu ale lumii, pe care n-ar fi putut cum să le cunoască şi n-ar fi avut timp ca sergent să şi le însuşească. Deci pe el îl interesau numai plăcerile spirituale pe care şi le putea procura singur, îmbogăţindu-se. Să fiu mai clar: acum susţine că l-a descoperit pe omul care l-a ucis pe Moise. Nu prima pe care probabil o s-o primească o să adauge ceva la bogăţia ce o are, nu. El nu lucrează cu bani şi nici cu marfă care să producă apoi revândută un capital mai mare. El lucrează cu un alt soi de capital, care nu e supus fluctuaţiilor pieţei şi nici devalorizării monedei – cum aţi văzut că s-a întâmplat acum în Anglia cu devalorizarea lirei sterline şi cun pare să se devalorizeze şi dolarul şi francul francez. El ştie că bogăţia agonisită prin bani e pretenţioasă, cere spaţiu unde s-o depoziteze şi mai ales e periculoasă fiindcă poate pieri. Ori poate arde într-un incendiu stupid, ori poate fi naţionalizată, furată etc. Acest soi de avere este periculoasă pentru că este publică, ştiută de toţi şi e publică pentru că doar astfel reuşeşte să existe: publicul folosind-o, cumpărând-o, folosindu-se de ea. Teodorescu nu are o avere publică, el are o avere care e doar a sa – şi într-un fel şi a tatălui şi bunicului său: şi a lor, fiindcă în vremea când el n-avea o avere a lui, nu reuşise încă s-o aibă – se folosise într-un fel de a lor. Prinzându-l pe cel care l-a omorât pe

Moise, Teodorescu și-a îmbogățit capitalul cu încă o bucurie care nu se poate echivala cu nici o monedă și cu nici un produs de pe lume: nu se devalorizează și nici nu se consumă, cum ai consuma o varză pe care-ai cumpărat-o, o mie de verze, un porc sau o mașină. (Și mașinile se consumă, uzându-se, nu?). Este un capital formidabil, indestructibil: căci n-are formă materială. Care-i dă siguranța că nu este nimeni, nu oarecare, și-i dă liniștea pe care bogatul obișnuit n-o are (mereu fiind la pândă: ori să-l păcălească pe altul, ori să nu fie păcălit, știindu-se și el pândit de fiecare ochi văzut și nevăzut), liniștea ce-i ține în viață sănătoși tun pe cei doi bogați înaintași ai săi.

– Nicolae văd că mână porcii la jir, zise Vasile și eu încetai să mai vorbesc despre Teodorscu. Nicolae sforăia și probabil adormise de cum intrase în cameră, lovit de căldură, sau probabil adormi când eu pusesem ibricul în priză și pregătisem cafeaua vorbind despre niște bogați care cu siguranță nu-l interesau.

– Ți-am adus niște vin roșu, nu-i tonic de la farmacie, e de la un cetățean din Sănduleşti. Să bei înainte de masă și după-masă câte un pahar și poate o să mai scapi de figura ce-o ai. Vrei să guști și tu? îl întrebă pe Don Iliuță.

– Îl cunosc, e un vin nealtoit, foarte bun. Eu îl folosesc și pe post de colorant: dacă pictez o bucată de pânză cu el, arată straşnic. E bun însă că să mai aveți și voi, doctorii, ce să recomndați, când e omul bolnav, să n-aibă lumea impresia că sunteți proști de nici să vorbiți nu știți. Mie nu mi-a folosit la nimic. Ai spus că-i bun și împotriva gripei.

– Preventiv, am spus, întărește organismul...

– Asta-i ca bancul ăla cu soarele, la mare, vara „Soarele și o... ocultismul întărește organismul".

– Trebuie să spun și eu ca medic ceva, râse Vasile, și așa, ori de spun, ori de nu spun, tu ești convins că nu suntem buni de nimic.

– Ba nu, protestă Don Iliuță, e bună și medicina, își are rolul ei: dacă n-ar fi medicina cum ar mai circula o bună parte din bani? Gândește-te, ar fi groaznic. Medicina e ca sistemul arterial și venos: permite banului să curgă prin organism, prin societate, nu? Banii sunt sângele lumii, ai progresului, după unii mitocani și e bine să-i ascultăm pe mitocani ca să le facem plăcerea să fie mitocani.

– Chiar nu vreți o cafea? le întinsei eu ceștile pline.

– Dacă ne forțezi să le bem, ce să mai zicem?! Aici tu ești cu puterea, odată apeși pe buton și ne umfli, zise Don Iliuță.

– Dă-i și lui Nicolae, poate se trezește...

– Nu-l trezi, protestă Don Iliuță, lasă-l să doarmă. El e fericit acum. Doarme. O cafea pentru el este egală cu zero, nu simți cum duhnește a vin de trăsnește?! Ca să-l trezești de-a binelea,nu-ți ajunge nici toată cafeaua din lume; fiindcă el nu poate fi trezit din beție, ar însemna să-l omori.

– A venit să-ți spună ceva, ori să-ți ceară bani împrumut, mă rog, ca să bea? mă întrebă Vasile.

– Nu știu, a intrat înaintea voastră și-a adormit. Însă nu-mi cere niciodată bani. De băut bea, dacă plătesc un kil de vin.

– Te lăsăm cu el, zise Don Iliuță, noi plecăm: te-am văzut, ne-ai văzut, salutare!

– Stai să-mi beau cafeaua, nu se mişcă de la locul să Vasile.

– Vrei să-i spui ceva?

– Eu nu, zise Vasile. Eu i-am adus vinul, poate vrei să-i spui ceva.

– Eu nimic, răspunse el şi acesta era cel mai mare omagiu ce mi-l putea aduce, fiindcă mă considera deschis prietenul său şi fiindcă convingerea sa spusă altă dată era că prietenii nu se vizitează ca să-şi spună ceva, ori să pună ceva la cale, ei sunt deasupra vorbelor şi a faptelor ce se pot pune la cale prin vorbe, ei se văd şi îşi vorbesc aşa cum se văd şi îşi vorbesc apa şi aerul sau cerul şi pământul, împlinind astfel o lege firească a naturii, aceea de a exista natural, prietenia fiind în consecinţă starea cea mai autentică a omului, aceea de a fi natural, uman.

Plecară imediat ce Vasile îşi termină cafeaua şi îi condusei până pe coridor. Când trecură colţul coridorului, văzui că Teodorescu sta în picioare, aproape în poziţie de drepţi, şi lângă el se mai aflau doi sergenţi. Se uita în gura mea parcă aşteptând să-i spun ceva, însă eu n-aveam ce să-i spun şi mă uitai şi eu la el aşteptând să-mi arate insul pe care îl descoperise, deşi vedeam că pe coridor nu e nici un alt ins.

– Ce ziceţi? mă întrebă el, văzând că-l privesc.

– Ce să zic?

– De om...

– Care om?

– Individul cu pricina... A mărturisit?

– Care individ, Teodorescule, ia vino la mine în birou să mai stăm de vorbă, zisei şi deschisei uşa şi intrai înăuntru. Nu visezi, Teodorescule? Care om?

– Ăsta, zise el şi arătă cu mâna lângă fereastra din spatele scaunului meu; şi cum eu mă aflam cu faţa la Teodorescu şi nu vedeam nici omul, nici fereastra, ci numai bănuiam după direcţia arătată de degetul sergentului că acolo putea fi omul, lângă fereastră, avusei o clipă impresia că individul intrase în cameră în momentul când eu îmi luam rămas bun de la Vasile şi Don Iliuţă. Eram foarte curios să văd cum arată şi totuşi ezitam să-l privesc: amânam clipa când să-l privesc în ochi pe omul ce mărturisise că el îl omorâse pe directorul Moise.

– Mă, opreşte-te! strigă Teodorscu în direcţia arătată mai înainte. Vă bea tot vinul, se încruntă Teodorscu şi atunci mă întorsei spre fereastră şi-l văzui pe Nicolae la gură cu sticla adusă de Vasile: o băuse mai mult de jumătate dintr-o sorbitură. Nicolae respira adânc, pregătindu-se să golească şi restul din sticlă. Teodorescu se repezi la el şi-i luă sticla din mână.

– Nu ţi-e ruşine să bei aici? îl mustră Teodorescu.

– De ce să-mi fie ruşine? fură primele vorbe ale lui Nicolae.

– Cât timp eu ieşisem pe coridor el se trezise şi văzând vinul lângă masă, în sacoşa adusă de doctor, i se făcuse iarăşi sete. Deşi e greu de vorbit în cazul său de sete, lui nu-i era sete de alcool, fiindcă setea se poate potoli.

– Unde ţi-e omul, Teodorescule? întrebai bănuind o farsă teribilă.

– Ăsta e, mi-l arătă el pe Nicolae.

– El ?! râsei eu cu poftă. De data asta te-ai înşelat Teodorescule. Pe Nicolae îl cunosc. Şi-a bătut joc de tine, Teodorescule...

Se întâmplă ca tocmai atunci să intre la mine procurorul Dionis şi maiorul de miliţie Iordan şi le povestii şi lor cu deosebită satisfacţie cum Teodorescu se înşelase arestând un ins beat în piaţă (omul de faţă, şi-l arătai pe Nicolae) şi cum farsa ca orice farsă nu se putuse încheia în prima fază, continuase în cascade: Teodorescu îl dusese la miliţie şi înaintase un raport în care arăta că „mai sus numitul" a recunoscut în urma discuţiilor avute în piaţă că este „autorul accidentului de tren comis între Câmpuleţ şi Sănduleşti". Formularea destul de hazoasă: despre ce accident de tren putea fi vorba când mai jos cu un aliniat Teodorescu a notat că numitul Pop Nicolae în timp ce mergea spre casă în timpul nopţii pe lângă calea ferată, în apropierea cimitirului din Sănduleşti a avut o discuţie cu directorul Moise şi la un moment dat i-a dat cu o piatră în cap; Şi Moise a căzut pe calea ferată – unde Nicolae i-a mai dat câteva lovituri cu piatra în cap, lăsându-l în nesimţire, mort adică. Şi trenul l-a tăiat, ulterior. Teodorescu îşi încheiase raportul constatând că „întrucât la mijloc e vorba de un grav accident mortal de tren, o dată cu prezentul raport îl înaintez pe individul în cauză în vederea recercetării cauzei şi reconstituirii faptei". Teodorescu îmi arătase şi mie ca să fie mai convingător, ciorna raportului său – din care citeam acum, amuzându-mă. Teodorescu nu găsi nimic amuzant şi chiar când Nicolae începu să doarmă din nou şi să sforăie în faţa noastră, dovedind prin starea sa de beţie că nu putea fi luat în serios, el insistă, trecând

peste formulările din raport (care, într-adevăr, n-aveau importanţă), să fie recercetată cauza şi reconstituită fapta. El nu ceda din orgoliu, cu toate că şi Dionis şi maiorul Iordan (care îi citise raportul la miliţie şi-l trimisese la procuratură să se obţină ordonanţa de reţinere a făptaşului pentru efectuarea anchetei şi pornirea ulterioară a procesului) erau acum convinşi, văzându-l pe Nicolae cu gura căscată sforăind, că era vorba de o farsă. Le povestii ce ştim de la Riţa, nevasta lui Nicolae, cât obişnuia „făptaşul" să bea zilnic şi cum de toamna când se culegeau viile până toamna când se culegeau din nou viile el nu putea fi găsit treaz nici din greşeală şi că pensia de invalid de război pe care şi-o ridica singur de la Câmpuleţ niciodată nu reuşea să nu şi-o bea toată până acasă, chiar dacă o noapte sau două nu mergea în sat, dormind pe la prietenii săi de chef din Câmpuleţ sau când nu era primit în casă de nevestele acestora dormind în gară, de era vreme urâtă, sau în parc pe o bancă din incinta stadionului, de era vară. Perspectiva unui eşec nu-l mulţumi pe Teodorescu şi nici când eu îl asigurai, aproape fiind gata să jur în faţa tuturor„că Nicolae nu putuse să-l omoare pe Moise, el nu încetă să creadă în descoperirea sa. Şi argumentul fu acesta: dacă Nicolae spusese o minciună, fiind beat, să spună tot el c-a spus o minciună, să recunoască el c-a minţit nu să spunem noi c-a minţit. Se pare că asta l-ar fi mulţumit pe Teodorescu: în acest caz, el se afla tot în câştig: un ins a vrut să mă păcălească până la un punct, dar numai până la un punct: exact până acolo unde ar fi început detenţiunea lui la penitenciar, judecarea lui. Îi convenea lui Teodorescu să se termine farsa aici: dacă l-am

fi judecat pe Nicolae n-ar mai fi fost o simplă glumă, am fi ajuns şi noi, şi el (Teodorescu) de râsul târgului. (Câmpuleţ, cu toate ifosele sale de centru raional, înainte fusese un târg, un sat mai mărişor, unde săptămânal cel mai mare eveniment era târgul de vite şi de bucate de joia).

– Să-l trezesc din somn şi să spună că m-a minţit, fu dorinţa lui Teodorescu.

Aşa era şi el salvat. Ridicolul n-ar mai fi fost ridicol.

– Ce să-l mai trezeşti, zise Iordan, ce să-ţi mai spună, nu-ţi spune destul acuma când sforăie?

– Recunoaşte c-ai luat plasa, vorba românului, îi zâmbi Dionis.

– Prea vrei tu să deznozi toate firele... Se mai întâmplă şi invers, nu-i nimic rău în asta, îl consolă Iordan. Du-te, n-are rost să-l mai aştepţi pe „făptaş"... Ori vrei să te duci cu el la o cârciumă să sărbătoreşti ziua de azi?

– Uită-te bine la el să nu-l mai arestezi cumva şi mâine, râse Dionis. Ăsta poate chiar asta şi vrea să fie arestat şi ţinut peste noapte la căldură. Uite-l cum doarme de bine. E băut omul, mulţumit. Nu-i convine pe iarna asta să umble prin frig între cârciumi. Doarme acuma la procuratură, n-are nici o teamă că este în pericol; doi procurori, un maior şi un sergent îi păzesc somnul. Ar trebui să-ţi mulţumească din suflet, Teodorescule; cred că niciodată n-a mai avut prilejul să doarmă la procuratură, e o zi însemnată în viaţa lui, pe care cred c-o va cinsti din belşug cu vin.

Tedorescu vădit încurcat, lovi cu cotul spătarul unui scaun şi-l trânti pe podea. Şi ori acest zgomot îl trezi pe Nicolae, ori râsul lui Dionis şi al maiorului, ori, de ce nu , chiar cuvântul vin – n-are importanţă: important e că

Nicolae căscă nişte ochi mari văzându-ne (de parcă pe toţi ne-ar fi văzut pentru întâia oară) şi ca să se convingă totuşi că nu visează râgâi (şi noi râserăm şi Dionis spuse: pardon, nu face nimic, continuaţi) şi începu să fluiere (Dionis adăugă: aveţi un auz muzical perfect!) şi să se scarpine la subţiori şi să se-ntindă. Şi poate tot ca să fie sigur că nu visează se repezi la sticla cu vin începută de el şi o goli dintr-o sorbitură, înainte ca noi să-l putem opri. Cred însă că dacă am fi ştiut ce face, tot nu l-am fi oprit, atât era de imposibil de oprit din setea ce-l cuprinsese văzând vinul şi atât era de teribil mai ales să-l vezi pe Teodorescu rămas perplex în faţa nu atât a gestului lui Nicolae, cât a seriozităţii cu care Dionis îl sfătuia pe Nicolae să nu se grăbească:

– Încet, beţi calm, n-aveţi nici o teamă, aici sânteţi în siguranţă, beţi, nimeni n-o să vă ia în mod samavolnic sticla, consumaţi liniştit, vă rog...

Când goli sticla, Dionis îl pofti să ia loc pe scaun şi să se odihnească.

– Puteţi chiar să dormiţi un pic, ne face plăcere să vă simţiţi bine la noi... Şi vă rugăm şi altă dată să nu ne ocoliţi.

– Dumneata cine eşti? îl întrebă Nicolae, aşezându-se pe scaunul ce-l părăsise ca să ajungă la sticlă.

– Eu sunt procuror, ca dumnealui, mă arătă el pe mine, şi dânsul (adică eu) vă cunoaşte personal şi mie mi-a făcut plăcere să vă cunosc personal...

– Aveţi o ţigară? îl intebă Nicolae.

– Potim, îi întinse tabachera Dionis.

– Mulţumesc, zise Nicolae, şi-i mulţumi şi lui Iordan pentru foc. Dumnealui, îl arătă Nicolae pe Teodorescu este un om foarte bun...

– E un băiat excelent, întări Iordan.

– Foarte săritor, înțelege omul, zise Nicolae.

– Oricând vă puteți baza pe el, spuse Dionis. Și mâine și poimâine, oricând îl întâlniți prin piață sau prin oraș puteți să vă adresați lui cu încredere, n-o să vă refuze. El vă crede și de-i spuneți că l-ați omorât pe Kennedy.

– Am impresia că dumneata vrei să-ți bați joc de mine, se opri Nicolae din fumat.

– Eu, de ce credeți?!

– Așa parcă simt eu... De ce să-l fi omorât eu pe Kennedy?

– Într-adevăr, n-aveți nici un motiv... Spuneam așa, de exemplu. Parcă are vreo importanță dacă l-ați omorât pe el sau pe altul? Nu asta contează... Dumnealui să vă creadă, îl arată pe Teodorescu, restul e nimic.

– Cum nimic? nu înțelese Nicolae și lui Dionis începu să-i placă din ce în ce mai mult discuția – și mai ales naivitatea cu care Nicolae se credea jignit.

– Cum să vă spun, își drese Dionis glasul și deveni și mai sobru, ca să nu izbucnească în râs și să poată râde mai târziu când trebuia să rămânem împreună – și să poată râde toată viața de momentele acestea pe care le întrezărea memorabile și nu voia să le risipească ori să le piardă jucând prost scena – cum să vă spun... principalul e că dumnealui – Teodorescu îl cheamă, te rog să nu uiți... Poți să i te adresezi direct: Tovarășe Teodorescu, știți, am mai ucis un om, pe... Să zicem pe portarul de la „Fruct-export“, că nici pe asasinul portarului nu l-am găsit încă...

– Eu nu l-am omorât nici pe portar...

– Știu, nu mă îndoiesc o singură clipă... Dar Teodorescu o să creadă de-o să-i spui că l-ai omorât... Și mai treci pe la noi... Am să fac și eu rost de ceva vin să nu stăm ca niște călugări aici... Că tot s-a dus vestea că procurorii nu beau în timpul serviciului, mai ales la ei în birou, ceea ce este, de ce să nu recunoaștem, o mare prostie și o mare rușine... Toată lumea mai trage un șnaps, o bere, un șpriț în timpul serviciului... Și nimeni nu se supără, e și normal să mai bea omul ceva când muncește... Omul nu e o mașină, nu?

– Nu, nu este, fu de acord Nicolae.

– Și băutura, la urma urmei, tot de la stat o cumperi, tot statul câștigă, nu?... Eu nu cred că procurorii trebuie să pară niște sperietori, niște sfinți care nu beau, nu mănâncă în timpul serviciului etc...

– Da, râgâi Nicolae.

– Așa că... să ne mai vizitezi, o să vină dânsul, îl arătă pe Iordan care își băgase nasul într-un ziar să nu i se vadă fața, o să vină și Teodorescu... Teodorescu Teodosie îl cheamă, poți să-i spui pe numele mic: Teodosie, l-am omorât pe... cum i-ai spus acuma de directorul Moise... Poți să-i spui încă o dată că l-ai omorât...

– L-am omorât numai odată, zise Nicolae.

– Desigur, acceptă Dionis, asta știm cu toții...

– De unde știți? îl întrerupse Nicolae.

– Păi ne-a povestit dumnealui că i-ai povestit dumneata. L-ai omorât, mort rămâne! Însă nu-nțeleg de ce nu vrei să spui că l-ai omorât... Nu pe Kennedy, c-ar ieși un tărăboi internațional, pe portarul de la „Fruct-export“?!

– Eu l-am omorât numai pe Moise, preciză Nicolae.

– Știu, știu toată povestea: ai luat o piatră, i-ai dat în cap: pac! pac! pac! E clar. Însă mie personal mi-ar place dacă și portarului... tot cu piatra: pac, pac, pac!

– Parcă dumneata vrei să-ți bați joc de mine, stinse Nicolae țigara și-o aruncă lângă scaunul pe care stătea.

– Te-nșeli amarnic, eu te iubesc foarte mult.

– Dar de ce mă iubești dumneata pe mine? Ce ți-am făcut eu?

– Nu mi-ai făcut nimic... Te simpatizez, na, dacă te supără că-ți spun că te iubesc. Ai umor, ai inițiativă. Crezi că e ușor lucru să omori un om?

– Nu e, zise Nicolae. Îmi dai o țigară?

– Poftim, se grăbi Dionis să-l servească.

– Mulțumesc... Mulțumesc pentru foc, îi spuse și lui Iordan, fără să-l privească.

– Dacă cumva nu-ți place aici la noi, ori te plictisești, poți să pleci, îi spuse Dionis.

– Nu mă plictisesc, de ce să mă plictisesc?

– Așa... Ori poate sunteți obosit? Puteți pleca cu prietenul dumneavoastră Teodorescu la cinematograf, bunăoară.

– La cinematograf?! se miră Nicolae.

– Da, joacă un film care place... „Un bărbat și o femeie". Dragoste, mașină, Parisul... Ce poate fi mai frumos? După ce-ai omorât un om, trebuie să te recreezi, să mai vezi un film colorat, să mai bei un vinișor... Nu-i lucru ușor să omori un om și mai ales e foarte greu cred să te hotărăști să omori un om. Așa, pac, pac, cu o piatră, poate oricine să o facă: dar dumneata ai fost mânat de o hotărâre, de un plan, de o idee serioasă când l-ai omorât, nu?

– Eu?!

– Da, de ce nu? Poate chiar justiția divină, Dumnezeu te-a mânat să săvârșești... Sau destinul? Aș fi foarte curios să știu cum te-ai hotărât, sau ce-ai simțit înainte de... sau în timpul când... pac, pac, pac, sau după aceea... E o curiozitate profesională... Dumneata ești un om sincer, poți să ne spui... În fond, esențialul ni l-ai spus: că l-ai omorât pe director, și vezi că noi am fost domni, nu te-am contrazis... Fiindcă te-am crezut. Cum să nu crezi un om sincer... Dar n-ai mințit ca să-ți bați joc de Teodorescu și de noi, de justiție, ori ca să poți dormi liniștit la noi... Ori că n-ai știut ce spui, fiind pilit... Nu, dumneata ești sincer și vrei să ne ajuți, de-aceea eu personal te stimez foarte mult. De obicei criminalii nu sunt sinceri, zău. Omoară și o șterg de la locul crimei – dar asta nu-i nimic, pot să fugă din cauza spaimei momentane, însă ei nici după aceea nu-și revin, și nici nu vor, și nu ne ajută, își ascund fapta. Noi trebuie să umblăm după ei și să-i prindem. Ceea ce nu-i ușor, cred că mă înțelegi, nu?

– Vă înțeleg...

– Ei, și după ce cu chiu cu vai îi prindem, crezi că sunt niște inși serioși, să recunoască? Nu, domnule, nu vor să recunoască în ruptul capului! Jură fals! Și oricât le demonstrezi cu probe și martori că sunt vinovați, neagă. Cu dumneata e invers. Ești un criminal perfect! Serios, lucid, loial, sincer. După mine, te-aș decora, dacă ar exista vreo decorație pentru criminali – dar nu există, păcat! Poate o să fie, și n-am să te uit. Așa... Poate că-mi spui ce-ai simțit când...

– N-am simțit nimic, zise Nicolae. Adică... chiar atunci, și mai înainte, și chiar acum... N-aș putea să spun precis... Ceva așa ca o poiană...

– Bun, zise Dionis. Aşa, o poiană...

– Ceva ca o poiană, nu chiar o poiană, o poiană cu linişte...

– Vedeai pe câmp iarna, că e iarnă, nu?, o poiană cu linişte, bine spus, bun...

– Nu pe câmp... Era pe lângă mine o linişte şi o lumină, o poiană cu lumină, şi nu numai pe lângă mine, era în mine, o lumină nici galbenă, nici argintie, şi aşa şi aşa, şi altfel, o lumină care se ridica deasupra mea şi se întindea cât vedeam cu ochii, care era şi în pomi şi în pereţi, nu numai în aer, şi era şi în mâini, când îmi priveam mâinile, şi în picioare şi când îmi priveam în oglindă o vedeam fiind peste tot în mine...

– Da, înţeleg, făcu Dionis.

– Era o lumină mare, nu orbitoare, dulce, cum să spun eu, ca vinul dulce, eu eram o bucată de lumină într-o lumină mai mare ce mergea în jurul meu, dar eu nu puteam să pun mâna pe lumina asta liniştită, nu era a mea, şi nici cea din mine nu era a mea şi nici eu nu eram al meu... Şi trebuia să-l omor pe Moise, îmi spunea lumina asta din mine, ca ea să fie a mea şi liniştea să nu mai fugă şi să mă lase singur... Aveam gura închisă, nu puteam să vorbesc despre lumina asta dacă nu îl omoram pe Moise şi nu era a mea lumina asta care acum este a mea.

– Şi pe noi tot în lumină ne vezi, aşa-i? îl întrebă Dionis şi ne făcu semn cu ochiul să privim sticla goală de unde-i venise lui Nicolae lumina ce-l lumina.

– Nu mai e nici umbră, nici întuneric pe care să-l mai împrăştii, să mă zbat de pomană să-l împrăştii, cum nu puteam să împrăştii nici norii şi nici să-i alung. Acuma şi ceaţa s-a ridicat, văd.

– Şi oamenii bănuiesc că sunt fosforescenţi, cum ar fi făcuţi din fosfor...

– Dumneata parcă tot nu eşti prea serios, se irită uşor Nicolae. Dar odată şi odată o să-ţi vină poate... Şi o să mă crezi...

– Zi-i, o să-mi vină mintea la cap, fii sincer.

– Sunt sincer, nu pentru că-mi ceri dumneata, ci pentru că nu pot să mint. Şi-am spus că l-am omorât pe Moise, nu ca să-i răspund dumnealui, el n-are nici un merit aici, cel mult doar meritul că m-a întrebat: căci i-aş fi răspuns la fel orcui m-ar fi întrebat, fiindcă nu răspundeam nimănui, nici domnului Teodorescu, nici dumitale (pe care habar n-am cum te cheamă şi dacă eşti sau nu eşti procuror şi dacă vrei să m-asculţi sau crezi că-ţi baţi joc de mine: nici nu mă interesează cum te cheamă, ca dovadă că nici nu-mi pasă de mă asculţi sau mă crezi; pentru mine poţi nici să fii aici sau să nu fii) nu răspundeam, aici trebuie să înţelegi, dacă poţi înţelege, ci spuneam eu ce voiam să spun: nu m-a întrebat nimeni dacă l-am omorât pe Moise, eu am spus. Dar n-am spus cuiva anume, mie mi-am spus – şi dumnealui s-a întâmplat să fie prin piaţă când eu mi-am spus mie cu voce tare cum l-am lovit cu piatra în cap pe director până n-a mai suflat. Şi eu am fost în armată sergent şi caporal, (eram tânăr) şi aş mai vrea şi acum să fiu sergent şi caporal, sau numai sergent sau numai caporal, nu că-mi place să fiu, ci ca să fiu iarăşi ce-am fost, adică tânăr. Dar sunt şchiop şi nu m-ar lua nimeni nici de formă să fiu sergent sau caporal şi nici eu n-aş vrea să fiu cu uniformă ca a dumnealui sau cu uniformă de infanterist, asta s-a dus: eu pot să fiu ce am fost şi ce-am uitat să fiu numai scăpând de omul care m-a făcut să uit, şi-acuma mă simt iar sergent

sau caporal căci pe omul acela l-am lichidat: pe Moise, adică. El mi-a fost o vreme și în armată superior, dar în armată nu-mi putea fi atât de superior, nu-l lăsau legile, cât mi-a fost după aceea, când am venit acasă. Eram șchiop și nu puteam să fug de el în nici un fel și el mai avea avantajul că era singurul meu comandant acuma în sat, nu mai erau și alți gradați ca în armată. De aceea l-am omorât, ca să nu mai fie singur. I-am făcut un bine, cu toate că nu merita, însă n-aveam altă soluție: mai bine i-am făcut dușmanului meu un bine ca să-i pot scăpa pe alții și să mă pot scăpa și pe mine de răul ce era el în stare să-l facă. Văd că dumneata care zici că ești procuror ai vrea să mă întrebi ce rău îmi făcea el mie? Nici un rău, fiindcă propriu-zis nu-mi făcea nimic, nimic, nici un ordin nu-mi dădea, nici du-te mai încolo nu-mi zicea: răul pe care mi-l făcea era ăla că trăia. Că exista. Și cât el exista trebuia să nu moară și ce el mă învățase pe mine sau pe alții – sau nu mă învățase, dar chiar așa, se întâmpla tot ca și cum m-ar fi învățat, căci nimic nu putea să fie altfel decât cum voia el. Și de-aceea nu puteam eu pune mâna pe lumina din fața mea și din mâinile mele, că exista el și nu putea să fie adevărat, cum nu poate fi adevărat acum că eu mă aflu la cinematograf cu Teodosie și nu sunt aici lângă Teodosie. Ori laie, ori bălaie, nu încap două fețe pe o singură parte a banului. Și când eu i-am vorbit o dată despre lumina asta din mâinile mele și din picioarele mele și de pe lângă mine, el mi-a spus că nu-i nimic, și lumina trece, toate se duc, nimic nu rămâne, n-o să rămână nici lumina. Și aici m-a enervat: eu voiam să rămână lumina, să fie cum e acuma, când el nu mai este. El mi-a spus că toate se duc, cum se duce apa, curg la vale și nu trebuie să pun preț pe nimic dacă vreau să nu am dureri

de cap (chiar așa a spus, dureri de cap) și a mai spus să nu pun preț nu pe o lumină care poate să fie o prostie sau o vedenie de a mea sau ceva din cauza vinului (omul ăsta tot timpul credea că eu sunt un bețivan), dar să nu pun preț nici pe ce fac eu sau pe ce-am făcut sau pe ce fac alți oameni, sau pe ce vorbesc, să nu dau două parale pe nimic, că totul nu stă pe loc ca să te poți baza că stă și valorează ceva, totul nu rămâne, cum nu rămân nici vorbele omului după ce sunt spuse, mor și ele imediat ce ies din gură, se duc dracului toate și n-are rost să pui vreun preț cumva pe cuvintele omului și mi-a spus: nici pe ale mele să nu pui nici un preț, Nicolae. Vezi, Doamne, lui îi convenea să turuie ca un bețivan, fără șir, că eu și alții trebuia să-l luăm de treaz. Eu de-aș fi vorbit așa acuma mi-ai fi spus dumneata (ăsta de zici că ești ca Tică) că sunt beat sau după beție.

– Nu trebuia să-l crezi, trebuia să-l lași să spună ce vrea, zise Dionis și în glasul său nu mai văzui râsul de până acum.

– Nu puteam, fiindcă avea dreptate: toate se duceau dracului, nimic nu rămânea, n-avea nici o temelie și nici o greutate, nu conta nimic, nici furtul, nici înjurătura, nici ticăloșia nu mai avea preț și binele atunci n-avea nici atâta preț cât cea mai mică găinărie, n-avea, cum să aibă dacă tu puteai să omori un om și asta nu făcea două parale. Tică știe: a murit Manoilă, au mai murit și alții, dar a murit și altcineva de care nici Tică nu știe: a murit Horia Dunărințu, tatăl lui Tică.

– Știe c-a murit, îl corectă Dionis cu un ton care nu voia să-l întrerupă: amuzamentul lui Dionis era acum de altă natură: Nicolae nu i se mai părea un simplu bețivan mitoman, ci un bețivan nebun.

– Nu ştie, preciză Nicolae, nu poţi să ştii dacă cineva a murit când nu ştii cum a murit. Tică nu ştie, era mic atunci. Nimeni nu ştie, asta e tâmpenia, fiindcă nu conta c-a murit un învăţător, Horia Dunărinţu, şi dacă nu conta moartea lui, nici dacă ştiai de ea n-avea valoare, şi nu ştiai. Şi eu trebuia să pun odată lucrurile la punct, m-am hotărât în nişte nopţi când am băut cu nişte inşi nişte vin; ca omul am băut, nu cine ştie ce, să nu mai ştiu ce fac ori să mă îmbăt, ca omul am băut şi ca omul m-am hotărât să fac să stea lumina în degetele mele: şi leacul era să iau cu degetele mele ori o piatră şi să-i sfarm capul lui Moise, ori un par şi să-i rup spinarea. Eu, trebuie să recunosc, nu mă dau în lături de la o băututră, nu: beau cu măsură, nu mă-mbăt niciodată de loc, numai că simt că nu mă pot duce picioarele: şi asta din cauza că sunt şchiop, dintr-o schijă şi n-am putere în muşchi. L-am omorât pe Moise şi acum totul e limpede. Toate au cap şi coadă. Şi dumneata ai, îi spuse lui Dionis.

– Îmi face plăcere că... Mă rog, dumneata ai restabilit echilibrul lumii, nu?

– Ce-i aia?

– Adică... ştii, cu lumina... O pipăi, o vezi, toate au o formă, un preţ, rămân, nu? îndrăzni şi fiindcă Nicolae nu-l contrazise crezu că-l aproba. Dar nu ne-ai spus şi nouă mai amănunţit cum l-ai omorât pe Moise... Cu lumina suntem în clar.

– Staţi jos, zise Nicolae, că povestea nu e scurtă. Şi nici moartea lui Moise n-a fost scurtă, ea a început de seara, de când l-am văzut la restaurantul „Aluniţa“ din Câmpuleţ, pe la orele zece seara. Când eu am intrat la bufetul restaurantului, în partea din faţă, de lângă drum, unde se dă

băutură s-o bei în picioare şi unde nu plăteşti remiză ca la mese, l-am văzut pe el prin uşa deschisă la masa de lângă soba de teracotă bând ceva. Nu ştiu ce mama dracului consuma, nu m-a interesat. Am simţit, bând şi eu o jumătate de vin, că ar fi cazul să merg la el şi să-i bag întâi pe gât solniţa şi scrumiera. Era cu încă un ins, nu-l cunosc, vreun prieten de-al lui sau consumator nesărat ca el. Nu i-am făcut nici un semn, nici nu i-am suflat vreo vorbă. Când m-au apucat nevoile lumeşti, am mers la W.C. şi acolo de cine dau? De el. Îl scosese dracu' în calea mea. Era în formă şi m-a bătut pe umeri şi mi-a zis: ce mai faci vere? Văr eşti cu dracu', nu cu mine, l-am repezit eu, dar el nu s-a supărat, a râs şi m-a bătut pe umeri şi prin asta m-a lăsat să înţeleg că el nu punea nici un preţ pe supărarea mea. Se scărpina cu o mână în creştet, acolo unde avea cornul de taur. Apa curgea, că ne aflam nu unde sunt cabinele închise, ci acolo unde ţâşneşte apa şi te despart de cei din dreapta şi stânga nişte plăci ca de marmoră. I-am spus: Îţi aduci aminte cum l-a scăpat Ică pe Păun din chestia cu pistolul? Şi el a dat din cap că-şi aminteşte. Dar chestia aia când jandarmul (afurisitul ăla cu suflet de jandarm) a căutat iarna pistolul lui Păun, a doua oară, în fântâna din curtea lui socru-meu? De-a zis soacră-mea că poate să caute pistolul, că e acolo, şi a zis că e acolo fiindcă ştia că nu e nici un pistol în fântână, dar trebuia să spună că este ca să-şi scape copilul de la pârnaie, îţi aminteşti? Şi iar a dat din cap că îşi aminteşte. Şi-ţi aminteşti cum a doua zi nebunul ăla a secat fântâna şi-a dat de-un pistol de-au rămas toţi cu gura căscată?“ „Îmi amintesc, a behăit el plin de plăcere că-şi amintea asemenea ticăloşii, că de nu era o

măgărie la mijloc nici nu şi-ar fi amintit şi nici n-ar fi behăit de plăcere. „Şi-ţi aminteşti al cui era pistolul?“ „Al lui Păun“, a zis el. „Nu, am zis eu, al lui Păun s-a spus că este, dar nu era al lui, fiindcă nu el îl aruncase acolo“. „L-o fi aruncat dracu' din balta verde, a behăit el“. „Nu l-a aruncat dracu', el n-ar fi îndrăznit să-l arunce, că el are miros de câine şi m-ar fi mirosit pe mine că dorm în paiele din şoprul de lângă fântână, m-ar fi mirosit că sunt un ins care deşi se culcase acolo cam matolit cu frigul se putuse trezi chiar de era acoperit cu cojocul lui socru-meu luat fără să ştie el din bucătărie – şi mai m-ar fi putut mirosi şi simţi după damful de vin ce trăsnea ieşind din mine: era greu să nu recunoască dracu' vinul, care e sângele domnului. Dar n-a fost dracul, ai fost tu, i-am zis eu lui Moise şi el a behăit şi mai tare şi s-a scuturat şi s-a încheiat la pantaloni şi mi-a mai behăit o dată în faţă, ca şi cum mi-ar fi spus că lui nu-i pasă nici dacă eu ştiam că e adevărat ce se întâmplase atunci, că n-are nici o importanţă dacă un beţivan ca mine (mă insulta în faţă, râzând) ştie ceva, nimeni n-o să i se uite în gură, să-l creadă. El râdea să văd eu că oricui i-aş fi spus ce i-am spus lui ar fi râs cum a râs el. „Asta s-a întâmplat acum nu ştiu câţi ani, şi dracu' de-ar fi făcut treaba asta tot ar fi uitat, mă mir că tu n-ai uitat, mi-a zis, care nici dat dracului ca dracu' nu eşti, cu toate că ai coarne – nu de drac, ci puse de nevastă-ta“, mi-a zis el şi m-a insultat adică direct. Puţea în W.C. mai rău ca în grajd a urină (nu-i spun altfel, ca să nu vă supăraţi şi să ziceţi că nu ştiu să-i spun pe domneşte cum e botezat acest produs) şi a continuat să mă ia peste picior (se pilise) şi să mă întrebe de ce n-am spus până acuma ce-am văzut atunci?

„N-am avut timp“, i-am răspuns eu, pe bună dreptate. „N-am avut timp şi nu mi-am amintit şi am fost niţel cam matolit în ultimul timp“. Iar a râs. „Nu râde, nu fi ticălos, că te omor“, i-am spus. Şi iar a râs. Adică el nu mă credea pe mine în stare de nimic. Nici să spun ce ştiu, nici să mă ia cineva în seamă, nici să nu-mi pună muierea coarne, nici să-l pot omorî pe el. Râdea să se tăvălească pe jos în W.C. „Ascultă, să nu crezi că nu ştiu de ce-ai aruncat atunci pistolul: să-ţi baţi joc de afurisitul ăla cu suflet de jandarm, dar mai ales să-l...“ „Să-l compromit pe Păun, a zis el“. „Nu, am zis eu, nu pe Păun, pe Ică: Ică îl salvase pe Păun, Ică trebuia făcut de circul lumii. De Păun nu te durea în călcâi, el nu conta pentru tine: nici nu te interesa să-i faci vreun bine, dar ce e mai grav e că Păun nu te interesa ca om, nici măcar atât cât să-i poţi face un rău: adică el nici nu exista pentru tine,cum nici eu nu exist acuma pentru tine. Dar eu am să-ţi dovedesc că exist“. „Tu?“ a râs el. „Eu“. „Ce-o să faci, o să mă pârăşti, o să spui cai verzi pe pereţi ca să-mi arăţi că exişti ca om?“ „N-o să spun nimic: am să te omor!“ Şi iar a râs ca un dobitoc. Şi eu m-am încheiat la nasturi şi-am deschis fereastra să mai intre aer curat în putoarea aia de closet (eu nu ştiu cum de putea râde cu atâta plăcere în mirosul ăla de grajd omenesc) şi i-am spus: „Înainte de moartea mea, am să te bat măr, înainte de a muri eu, am să te omor!“ El mi-a răspuns: „Nu mi-e frică!“ „Nu ţi-e frică c-o să te omor!“ „Nu, nici c-o să mă omori, nici c-o să mă baţi – fiindcă tu n-o să mori niciodată şi-atunci n-o să ai cum să mă omori şi pe mine înainte de a muri, că n-o să mori“. Aici m-a izbit el cel mai tare: cel mai tare mie mi-e frică că n-o să mor, c-o să ajung ca Celce. Şi

eu nu-s făcut din aluatul lui Celce și nici n-am mers vreodată pe urmele lui Celce. Atunci de ce să-mi spună Moise că n-am să mor? I-am zis „Eu vreau să mor, pe cuvântul meu de om că vreau să mor și că să pot muri o să te omor pe tine!“ Iarăși a râs și s-a scărpinat în păr unde avea cucuiul acela ca un corn și ar fi fost în stare să mă lase să nu mor niciodată și să trăiesc ca un rahat decât să-l omor pe el și să pot intra și eu în mormânt cum a intrat soacră-mea Maria, cu fruntea sus. „Du-te dracului“, l-am împins afară din W.C., că veniseră niște golani cu perciuni la urechi ca englezii, cu toate că nu erau englezi, îi cunoșteam, vindeau marmeladă și slănină la „Alimentara“. Și de necaz n-am mai stat la restaurantul „Alunița“ să beau sub același acoperiș cu un ins care voia să mă nenorocească să nu mă creadă că-l pot lovi la tâmplă ca să pot și eu intra cu fruntea sus în pământ când m-o duce cu capul înainte în cimitir. Am mers la restaurantul „Sovata și Govora“ (înainte se numea „Sodoma și Govora“) și am uscat un kil de vin de regiune, cu șaisprezece lei, fără sifon. Sifonul făcea burta să bolborosească, n-are nici o tărie, e o tâmpenie. Am băut singur, cinstit, și-am ascultat o țigancă cum cânta ceva într-o limbă care nu era țigănească și da din buric și ăia de la tobe și goarne strigau: Hop! Hop! Parcă erau la prins de iepuri. Și când s-a închis distracția am mers până la fabrica de ciment și-am luat-o spre casă pe jos pe lângă linia îngustă de tren. Credeam c-o să mă ajungă vreun afurisit de trenuleț. Nu m-a ajuns, era târziu poate, nu știu, ori s-or fi împotmolit ele, cum se mai întâmplă pe la carieră; în schimb pe lângă cimitirul Sănduleștenilor, pe-acolo pe unde cotește și șoseaua pe lângă linia ferată ce

cotește și ea, l-am ajuns din urmă pe Moise. Și prin căciulă mi s-a părut că văd cum împunge cornul lui de taur și mi-am adus aminte că eu trebuie (doar îi promisesem și la „Aluniță“) să-l omor și că acum era cazul: era foarte bine, nu era nimeni și i-aș fi putut pipăi, după ce loveam, cornul din cap pe care nu i-l pipăise nimeni, să văd precis ce e: cucui sau corn. Aveam ocazia să fiu primul care să-i pipăie cornul! Grozav, nu? Și trebuia să-l lichidez fiindcă eu nu suport taurii încă din tinerețe. Eram într-o vară cu nevastă-mea asta de-acum lângă balta zisă a Berzei și iarba nu era cosită, era înaltă, cum creștea ea plină și grasă de verdețuri în apropierea bălților. Era soare, vară și noi ne-am tăvălit prin iarbă și-am culcat-o la pământ. Și-am lăsat urme lungi și late prin iarba, și mult timp după aceea iarba culcată călcată devenise urma noastră, căci era urma noastră rămasă acolo. Și numai ce văd într-o zi când treceam pe-acolo că intră un taur și mănâncă iarba asta, mânca urmele noastre mi s-a părut și de câte ori îmi aduc aminte de el parcă îl simt mâncând din mine și din Rița. Aș fi vrut atunci să-l prind de coarne și să-l bag până în gât în pământ, însă știam că numai în basme se putea așa ceva; dar în noapte când l-am văzut pe Moise în fața mea pe linia ferată am fost sigur că trebuie să-l prind de cornul său pe care îl tot scărpinase în closet. Și lumina care lumina câmpul plin cu zăpadă și tot pustiul ce era în jurul nostru tremura: trebuia s-o fac să stea. Mi-am plimbat palma pe față și-am simțit că eram nebărbierit și barba m-a făcut să mă simt mai bătrân decât eram: și un neputincios, dacă amânam... Nu mai eram tânăr ca să mai aștept, eram într-o vârstă pe care n-o dorisem și n-o doream, un bătrân

vreau să zic, încă destul de tânăr, încă într-un fel de tinerețe mă aflam, însă era o tinerețe bătrână, îmbătrânită: și cu cât pășeam mai departe, și mă apropiam de Moise ea nu dispărea, nu se lăsa amăgită: ca să ajung iarăși la anii când fusesem sergent și caporal nu mai era destul doar să mă pefac și să m-apropiu de Moise: nu. Era cazul să nu mai simt cum îmi crește barba mergând, trebuia să mă scap de gândul că nimic nu rămânea și nu conta: trebuia să-l omor pe Moise ca să mă simt liberat din starea asta din care voisem încă de mult să fug și nu reușisem și rămăsesem ca și cum libertatea asta a mea trebuia să rămână un vis de bețivan scrântit, un vis de nebun. M-am aplecat și-am luat în mână o piatră cât un pumn de mare și nu piatra mi-a dat siguranța puterii mele, ci faptul că m-am aplecat: c-am început, c-am putut să mă aplec. Și-atunci l-am lovit drept în creștet, unde era cornul, de trei ori: pac, pac, pac! Și el a căzut și atunci lumina a crescut ca o mare liniște în jurul meu: scăpasem. Ura! am strigat în mine. Victoria nu era doar că-l omorâsem: ci că putusem să-l omor și că el putuse să moară. A căzut întins peste linii și eu m-am aplecat și l-am luat de haină și l-am scuturat zdravăn să văd dacă e mort: era. Și l-am scuturat iarăși zdravăn, să nu mai rămână nimic viu din el. Am respirat ușurat, liber și mi-am zis că și răul e bun și crima e bună acum: că rămâne. Și eu am pus-o în drepturile ei, în dreptul ei de crimă. Eram cineva și mi-a părut rău că în buzunar la pantaloni n-aveam decât un litru de vin luat de la restaurant. L-am golit jumătate, pe îndelete, așteptând doar doar va apare cineva cu care să cinstesc ce-am realizat. N-a venit nimeni. Păcat, puteam să-l arăt pe Moise și să spun că nimeni nu mai

putea trece fără să-l vadă. Nu-i nimic, mi-am zis, simțind cum mă cuprinde frigul (era pe la trei sau patru dimineața), el tot rămânea aici, el n-o să zboare. El n-o să fugă! N-o să fugă din loc nici calea ferată, nici lumea întreagă, ca să n-o mai pot vedea a doua zi, și să mă văd pe mine în ea, ca într-o oglindă: fapta mea n-o să fugă. Dacă fugea și nu mai era, nici eu n-aș mai fi existat. L-am mai lovit pe Moise de trei ori: nici nu mai respira acum, nici nu mai gemea, nici nu se mai mișca. Devenise ce nu fusese niciodată. Nu zbura. Nu behăia. Era cu fața în sus. Îmi vedeam umbra lângă el, tăindu-l în două. Am mai băut și restul vinului și am băgat sticla goală în buzunar, să n-o pierd. Zăpada era așa de luminoasă, că mă vedeam în ea ca într-o oglindă. Și am putut să-mi pipăi atunci lumina din degetele care strângeau piatra. Și-am strigat: sunt, sunt aici! Și l-am pipăit pe Moise, mai ales cornul l-am pipăit și am simțit că el există și asta însemna că și fapta mea exista și puteam s-o pipăi. Cum pipăiam și piatra cu care: pac, pac, pac! Și-am plecat înapoi spre Câmpuleț gândindu-mă că în gară se deschisese restaurantul și meritam să mă cinstesc pentru că de-acum înainte puteam și eu muri. Și pe drum, de vesel ce eram, nu mi-a trecut nici o clipă prin cap că trenurile de dimineață ce-aveau să înceapă să aducă piatră de la carieră la fabrica de ciment aveau să-mi distrugă tot ce făcusem eu, să treacă peste Moise și să-l sfârtece și să-l facă praf și să facă praf mai ales de toate loviturile date cu piatra de mine și de tot ce săvârșisem eu. Și trenurile au venit dimineața și au distrus toate urmele mele și când m-am trezit pe la amiază în restaurantul gării auzind pe unii că trenurile de la carieră au omorât un om, m-am simțit ca jupuit de

viu: îmi luaseră, îmi furaseră dreptul meu! Şi-am fost îngrozit că nu voi fi descoperit şi iar am băut şi când m-am deşteptat din somn (mă culcasem în sala de aşteptare, la clasa doua) m-am îngrozit că chiar de-aş povesti ce-am făcut nu m-ar crede nimeni: cine dă vreo para pe-un ins care pare beţiv?! Aşa că eu vă mulţumesc mult că mă credeţi. Şi dacă m-aţi ascultat, e clar că mă credeţi. Fiindcă dacă nu m-aţi crede, eu l-aş omorâ din nou pe Moise, până m-aţi crede. Îmi mai daţi o ţigară?

Dionis îi dădu şi văzui în ochii săi că era mai convins decât Teodorescu că Nicolae l-a omorât pe director. Teodorescu era iarăşi în apele sale şi nasul roşu ca gogoşarul îi lumina faţa.

3

Doctorul Vasile făcuse şase ani la Facultatea de medicină din Turnuvechi şi jucase şase ani în echipa de club a universităţii, însă asta nu însemna că el absolvise cu brio sau măcar fără brio cei şase ani ce-ţi dau diploma de medic: el nu-i absolvise de loc şi când spun de loc mă gândesc desigur la ce înseamnă de loc şi de loc înseamnă că n-a absolvit nici un an universitar. Nu şi-a luat examenele, acesta e singurul motiv pentru care n-a ajuns medic şi-a ajuns doctor: juca atât de bine fotbal, încât din anul întâi chibiţii ştiind că este înscris la medicină i-au zis doctor şi nu

i-a mai interesat cum se descurcă el cu colocviile şi examenele: principalul se produsese: intrase la facultate şi automat obţinuse drept de joc pentru clubul studenţesc. Şi era firesc ca în continuare (se cunoşteau atâtea cazuri celebre de tolomaci ajunşi stomatologi sau pediatri etc.) să treacă din an în an. Nu trecuse din respect pentru profesori: nu se prezenta la examene ştiind că nu ştie. Şi dacă era dus cu forţa tăcea şi tăcerea oricând e de aur numai la examene nu. Fusese exmatriculat şi reprimit, repetent, amânat cu examenele, se încercaseră tot soiul de motivări care să-l menţină legal în facultate şi fusese menţinut, însă bunăvoinţa tuturor se lovise de el: îi respect pe profesori, zicea el, mi-e ruşine să dau ochii cu ei. Şi nimeni nu-i înţelesese ruşinea aceasta: ziseseră că e încăpăţânare, prostie, tembelism. Nu-l scoseseră din hotărârea sa şi după şase ani el şi ceruse dezlegare de la club şi cu chiu cu vai i-o dăduseră şi el venise în Câmpuleţ să antreneze o echipă cu două clase inferioare şi să şi joace aici: şi în Câmpuleţ doctorul rămase doctor: şase ani la Turnuvechi echivalau cu un titlu universitar. Şi dacă antrena o echipă, nu era obligatoriu să-şi arate diploma de medic. Şi zicea: dragostea mea pentru fotbal a fost mai mare decât cea pentru practicarea medicinei. Şi o dragoste cînd e mai mare decât altă dragoste e firesc să nu mai conteze către cine se îndreaptă prima dragoste sau către cine a doua: nimeni nu te întreabă de ce iubeşti mai mult o femeie şi nu pe alta“ dragostea nu se explică, ea doar se cântăreşte. Doctorul Vasile, amicul meu, ştia însă poate mai multă medicină decât colegii săi ce absolviseră cu brio facultatea (fiindcă la cursuri şi seminarii mergea, când avea timp: şi oricum: şase ani s-a învârtit, ca să zic aşa, într-un mediu medical) şi ştia nu

pentru că era mai inteligent ca ei (prost nu era, n-avea cum: nu este nici acum!), ci din simplul motiv că nu învățase nimic de frică: de frica examenelor sau a profesorilor: învățase în mod natural, nesistematic, inexplicabil cum și totuși explicabil dacă ținem cont că natura cu toate tainele ei acum aproape explicabile rămâne însă în fond inexplicabilă, un mister. În fond și înaintea apariției vieții pe pământ existau aceleași elemente chimice și nu exista totuși viață. Unii savanți pretind c-au descoperit una dintre cheile apariției vieții: sinteza clorofilei. Metanul, amoniacul și apa – prezente în atmosfera terestră acum patru miliarde de ani, înaintea apariției vieții – supuse unor efecte electrice ce simulau trăsnetul s-au combinat în numeroase molecule dintre care unele par să fie ale clorofilei. Ce simplu ar fi: trăsnetul a dat naștere vieții. Focul. Și ce complicat ar fi dacă am asocia acest efect sonor cu cerul, cu ideea de cer. Prefer să nu intru în speculații, cum intră doctorul Vasile. El zice că dacă n-ar fi speculația n-ar exista cel mai mare adevăr al secolului nostru: fotbalul. Discutam cu el despre această nouă religie la câteva zile după ce Dionis constatase moartea directorului Moise și stabilise cauzele ei: accident de tren. Atunci îmi arătasem îndoiala în privința accidentului și Dionis îmi demonstrase matematic aproape (în orice caz, logic, firesc) cum putuse Moise să fie zdrobit de trenurile ce cărau piatra de la carieră la fabrica de ciment. Și după ce Nicolae mărturisise cum îl omorâse pe Moise, Dionis rămăsese convins că acesta era adevărul și nici când plecasem spre casă și ne oprisem la cofetăria „Nufărul galben" să mă întâlnesc eu cu doctorul Vasile nu putusem să-l conving că se înșela. „Ce argument ai tu?" mă întrebase, de față cu Vasile ce

venise înainte și stătea la masa de lîngă ficus. „N-am nici un argument: sau am unul: nu e vinovat." „Argumentul", pocnise el din degete, și evident că n-a avut nici o eficiență asupra lui ce i-am spus: că eu sunt sigur că Nicolae este nevinovat. El dăduse ordonanță de reținere și Nicolae după ce mai povestise cum îl recunoscuse pe Moise din spate după înălțime și după mers și după căciulă și după palton fusese dus de Teodorescu să-l depună (ce termen, Doamne!) în arestul miliției. Doctorul Vasile mai era la masă cu fratele său care era medic cu adevărat și pe care îl chema tot Vasile, dintr-un capriciu al tatălui lor ce se numea Vasile. Toți băieții și-i botezase Vasile: Vasile Unu, Vasile Doi, Vasile Trei, Vasile Patru și Vasile Cinci. Șapte erau. Nu le zicea: Vasile. Îi striga după numere: Ascultă, Doi, fă asta! Doctorul Vasile era numărul șapte, medicul numărul doi. Doi când ne auzi vorbind despre crimă își luă rămas bun și plecă scârbit: era sătul de morți, spuse. Era un medic bun, cu comunicări publicate în revistele de specialitate, apreciat de câțiva profesori de la Turnuvechi. De ce nu-ți iei doctoratul? îl întrebasem odată și el îmi dăduse un răspuns pentru care îmi rămăsese simpatic: doctoratul? zisese el, ce rost are să ajung acum doctor? Doctoratul a ajuns un fel de F.G.M.A. Aici semăna leit cu frate-său, fotbalistul: în dispreț, erau frați. În plăceri, de loc.

– Ce ne-a spus Nicolae, zise Dionis după ce-l informă pe scurt pe Vasile despre ce era vorba, este exact; directorul a murit spre dimineață, după ce seara băuse în oraș. Trenurile l-au zdrobit și aici m-am înșelat eu când am cercetat cazul: deși m-am gândit că putea fi vorba de un omor pe care criminalul să-l mascheze, aruncând victima pe linia ferată, m-am lăsat dus de ce mi s-a părut mai plauzibil:

accidentul. N-am nici un merit că am ajuns acum să-mi schimb părerea: vinovatul şi-a recunoscut fapta, nu eu am găsit adevărul. N-am nici un merit şi n-am să mă mai ocup de cazul acesta. Un eşec nu-mi face nici o plăcere să-l transform într-o victorie. Te rog să te ocupi tu de el, îmi zise, iar de nu vrei, eu tot n-o să vreau. De altfel, aproape n-ai nimic de făcut: doar constaţi. Fundamentul cazului există.

A venit la masa noastră unul dintre prietenii (foarte mulţi) din Turnuvechi ai doctorului Vasile, Grigorescu Apaşul. N-am ştiut niciodată dacă Apaşul era un nume sau o poreclă, nu m-a interesat. N-am mai discutat despre Nicolae, deşi aş fi vrut să-i spun lui Dionis că a constata nu echivala cu a fi: putea Nicolae să-mi fundamenteze (dacă termenul îi plăcea amicului meu) verbal şi cu probe extraordinare crima, dar asta nu era suficient ca fapta sa să fie adevărată. N-avea de unde să-mi aducă probe, ce spusese nu fuseseră decât indicaţiile unei crime posibile. Şi chiar de mi-ar fi adus probe, eu ştiam că nu el l-a ucis pe Moise, eram sigur: el nu putuse să-l omoare pe Moise. Ştiam, eram convins pînă în creştet, dar se pare că trebuia acum să uit totul şi să nu mai fiu convins de nimic: ca să arăt că Nicolae era nevinovat nu era suficient să fiu eu convins de nevinovăţia ginerelui mătuşii Măria.

Grigorescu Apaşul ne-a invitat pe toţi cei de faţă la restaurantul „Aluniţa“ unde îşi dăduse întâlnire cu două studente din Turnuvechi cu care venise împreună cu o oră înainte în Câmpuleţ şi care plecaseră prin magazine să-şi cumpere cizmuliţe (auziseră că erau aici) şi pireu de castane. Acceptai propunerea din prea mult motive: ca să ieşim din cofetărie şi să pot discuta cu Dionis până acolo ce simţeam că nu pot amâna pe altă dată şi ca să revăd restaurantul mai atent. Doctorul Vasile ne făcu semn că achită el cafelele şi sticlele de pepsi-cola şi recunoscui în gestul său replica ce de data aceasta o tăcu şi care era: când procurorii beau pepsi, nici un schepsi. Direct: vai de capul nostru! Plecai cu Dionis, lăsându-i pe ei să ne urmeze şi mării niţel pasul (compasul, ar fi spus Vasile) să se creeze între noi un spaţiu neutru, nici al nostru, nici al lor, să nu ne deranjăm, auzindu-ne. Nicolae ne spusese cum îl omorâse pe director şi încercase să ne facă să înţelegem şi de ce. Cu toate că acest de ce mi s-a părut că revenea în discuţie ca să nu-l întrerupem şi ca să nu-i contestăm cum a procedat. Pe el îl interesa să-l credem că a săvârşit fapta pe care şi Moise de-ar mai trăi i-ar contesta-o. De ce avea el nevoie de o asemenea faptă şi de ce dacă fusese de la început încântat de ea n-o recunoscuse? Dionis îmi răspunse:

– După cum l-ai auzit, a doua zi când a auzit că Moise a murit accidental, n-a mai avut curajul să înfrunte aparenţele, ca să nu fie luat peste picior şi s-a pus iarăşi pe băut.

– Băutura nu-i un argument: el nu s-a putut pune iarăşi pe băut, el nu-i treaz de foarte mult timp şi tot ce face face într-o stare de beţie lucidă sau de semibeţie sau de inconştienţă, cum vrei s-o spui.

– Inconştienţă, nu: a doua zi, ştiind ce înfăptuise noaptea, s-a întâlnit, a zis, cu Boar Ion (mi-am notat) de la depoul C.F.R. şi cu Niculici Iosif, tot de la depou, care discutau despre un ins ce fusese tăiat de tren şi el i-a întrebat (îi cunoştea): Oare trenul l-a tăiat sau l-a omorât cineva? Şi ei au răspuns: Nici noi nu ştim! Necunoaşterea lor l-a dezamăgit: dacă nu se putea face deosebirea între cele două ipoteze, înseamnă că nu mai avea nici o şansă să fie crezut şi mie mi s-a părut normal raţionamentul acesta al său.

– Dionis, am să mă ocup eu de cazul Moise – Nicolae, accept. Trebuie să rup linia de unire care-i leagă, e falsă. Sau chiar de are ceva adevăr, adevărul e altul. Ceferiştii nu ştiau precis, a spus. Bine. Dar el ştia precis? Dacă ştia, de ce nu i-a lămurit, de ce nu s-a lăudat? De frică? De care frică? A, c-a fost condamnat în '64 la trei luni pentru furt de găini? Se temea de condamnare? Nu se temea. Dacă s-ar fi temut n-ar fi îndrăznit să ia piatra de jos sau n-ar fi venit după atâtea zile să recunoască ce-a săvârşit atunci! Lumina care-l tortureză poate fi şi o halucinaţie de nebun, dar dacă este altceva? A existat o duşmănie între ei, dar e suficientă ura, nu trebuie şi altceva, în asemenea cazuri?

– Moise l-a ameninţat cu bătaia, şi el a spus c-o să-l bată el, că-i mai tânăr. Din '56 nu s-au mai salutat şi nu şi-au mai vorbit. E vorba de o duşmănie veche şi puternică şi cu atât mai puternică cu cât despre ea nu ştia nimeni: pe Moise nu-l credea nimeni capabil să se coboare până acolo, încât să urască un infirm beţiv; şi Nicolae nici nu intra în discuţie: chiar de l-ar fi urât, era o ură acceptată senin de alţii: ura celui neputincios care-şi închipuie că decăderea i se trage din vina directorului. Ura l-a împins la faptă; n-a fost vorba să-i ia banii ce-i avea în buzunar, nici n-a ştiut câţi avea şi nici nu s-a atins de ei. Ura, iată explicaţia.

– Şi-au vorbit la „Aluniţa", încerc eu, intrând la „Aluniţa", să-i aduc aminte.

– Era în seara cu pricina, puteau să-şi vorbească. Moise i-a zis: vere. Şi lui nu-i convenea, se simţea jignit, căci îl considera pe director un beţivan mai mare decât el.

– Ced că un beţivan, nu: îl credea mai decăzut decât el, şi asta e altceva.

– Nu e, insistă Dionis, fiecare beţiv îl consideră pe alt beţiv mai decăzut decât el. E o chestiune de orgoliu. Şi şi din orgoliu l-a omorât. Însă indiferent de motive: el e vinovatul. A recunoscut, asta-i cea mai mare dovadă. Dar n-ar fi, dacă felul cum ne-a povestit el că s-au întâmplat lucrurile nu s-ar suprapune exact cu fazele pe care le-am constatat şi eu că le-a străbătut Moise în noaptea respectivă. O singură fază mi-a scăpat: ultima, moartea, cea esenţială. Am confundat-o cu un accident. Dar Moise a fost zdrobit de tren, fiindcă Nicolae prea fericit de fapta sa a uitat să-l dea la o parte de pe linia ferată. A uitat de trenuri şi s-a dus să-şi sărbătorească succesul în Câmpuleţ. A uitat, din fericire. Sau din frică. El putea să confunde fericirea cu frica.

Ne-am pus paltoanele la garderobă şi am intrat în sala aşa-zisă mare a restaurantului. Lume puţină, fum, feţe de masă pătate şi o solistă brunetă cântând ea ştiind în ce limbă muzică uşoară. Aveam uşor senzaţia că istoria se repetă şi că trăiesc seara nopţii despre care nu ajungeam la nici o înţelegere.

4

Fetele, două, nu erau nici frumoase, nici urâte, erau tinere şi asta le făcea frumoase, şi făceau pe studentele sobre şi asta le dădea o urâţenie greu de egalat şi de natură. Grigorescu Apaşul ţinea cu tot dinadinsul să fie spiritual şi

spre gloria sa de comesean (glorie la care se vede că ținea grozav) era spiritual – deși nu înțelegeam de ce era neapărat nevoie să fie o atmosferă veselă, când prezența junelor era mai mult decât mulțumitoare ca să nu ne simțim blazați. Și furat de discuția cu Dionis de abia mai târziu mi-am amintit că doctorul Vasile îmi spusese odată despre Grigorescu Apașul că suprema sa fericire are loc în timpul când oamenii se află la masă și mănâncă: are loc, ăsta e termenul, precizase Vasile, deoarece el atunci își consumă întreaga energie: și întreaga sa energie este pur verbală. Se consumă verbal, până se epuizează, adăugase fără ironie Vasile și încheiase cu o frază banală: fericirea el nu poate s-o obțină nici prin meseria ce-o are și nici n-o poate simți în pat: e impotent.

– Un cunoscut de-al meu a fost ales membru corspondent al Academiei și când m-am întâlnit cu soția sa am felicitat-o și ea m-a întrebat: „Pentru ce mă feliciți, dragă Grigorescule?" „Cum pentru ce, pentru titlu, pentru bani, pentru că e corespondent"... „A, da, pentru bani, desigur, dar pentru corespondent n-ai de ce. Acum devii corespondent când umbli în pantaloni scurți. Și bărbatu-meu de mult a trecut la indispensabili de flanelă".

Insinua neputința cunoscutului său într-un domeniu unde el n-avea de ce să se laude și le privea pe cele două studente cum mănâncă parcă hămesite: și îmi mai amintii că-i plăcea iarăși grozav să privească fetele cum înfulecă și mereu le invita la masă pe cunoscutele (ce probabil îi știau slăbiciunea) sau pe necunoscutele ce îi sugerau c-ar dori un mușchi în sânge sau un grătar de porc bine fript, slab. El le privea și le spunea bancuri, le distra și era încântat și

uneori, ca acuma, pleca cu ele din Turnuvechi în Câmpuleț să fie mai departe de cunoscuții săi zilnici și să-și ofere singur farmecul unei aventuri și intimitatea ce-o dă izolarea, fuga de mediul cotidian; căuta apropierea și intimitatea pe care în zadar le căuta, căci oricât ar fi fost de intim cu ele el continua să rămână de ele foarte departe. Mă apucă un soi de milă de acest cabotin simpatic cu mutră de țap chel și nu știu de ce când mersei undeva, simulând nevoia, însă de fapt ca să revăd locul unde avusese discuția dintre Moise și Nicolae (dacă avusese cumva loc), mă gândii că între Nicolae și acest țap chel există o legătură ce-i făcea să semene pe undeva și care se putea numi neputință de a fi ceea ce doreau să fie. Gâștele sătule deveniseră gălăgioase la șprițuri și binevoitoare cu toți (cerură întâi țigări, apoi se serviră singure, apoi serviră ele cu țigări pe fumătorii de la masă și râzând apăsară pe brichete și „serviră focul", cum spunea Vasile) și sobrietatea lor se duse dracului și așa că din clipă în clipă ajunseră să fie tot mai fermecătoare. Crohmălitele, scrobitele de la început pieriseră și rămăseseră la masă din ele doar femeile. Și Grigorescu Apașul mai comandă vin și fu cuprins de o fericire care mi se păru deodată suspectă: dacă ne ambalam și plecam cumva la Vasile acasă după petrecere nimeni n-ar mai fi știut cine fusese sau nu în câștig și în învălmășeală, când fiecare și-ar fi ținut doar propriul său cont, pe el l-am fi uitat: și el asta urmărea, să ne simțim excelent, ca să uităm că el nu poate fi altfel de cum era – și probabil unii dintre noi nu știam că este. Dionis bunăoară habar n-avea. Era plăcerea insului ce se-apropie de un punct de unde el nu mai exista, însă noi rămâneam cu

impresia că există din moment ce fusese şi până atunci. Era un soi de fericire în veselia sa contagioasă, dar şi un soi de spaimă: fiindcă ştia că de-acum începea să piardă şi mi se păru potrivită şi observaţia lui Dionis referitoare la momentul când poate Nicolae, zicea el, uitase de sine: de fericit ce era sau de frică el putea să confunde fericirea cu frica. De-acum putea să treacă trenurile, lui nu-i mai păsa, le ignora, din prea mare bucurie, sau nu le ignora, de teamă, ştia că trebuie să vină: şi lăsase totul aşa, baltă, să vină trenurile, să strivească totul şi să piară odată cu asta orice urmă a faptelor săvârşite de el, totuşi să dispară ca el să nu mai poată fi niciodată descoperit. Asta voise să spună Dionis pe scurt. Şi setea de chef a lui Grigorescu Apaşul părea tot acelaşi ţel să-l aibă: să vină sticlele, să mai mergem undeva şi la dimineaţă nimeni să nu mai ştie decât că-l doare capul de vin: nici o amintire să nu mai fie vie. Totul să pară a doua zi că n-a existat cu adevărat şi numai să poată fi dedus aşa cum voiai să-l deduci. Aşa dorea Grigorescu înghiţind cu frenezie dar de fapt cu spaimă vinul din pahar, fără sifon. Şi aici mi se păru că găsesc cum iarăşi există o legătură fantastică între el şi Nicolae; de teamă, zisese Dionis, poate fugise de la locul crimei Nicolae, ca să piară orice urmă. Eu zic altfel: el a fugit de-acolo ca totul să pară că n-a existat şi să poată fi dedus aşa cum voiai să deduci că l-a zdrobit trenul. Şi adaug: dacă voia să deducă, putea să nu fie de loc acolo, de la început să nu fie acolo unde a murit şi a fost zdrobit de tren Moise: să deducă doar a doua zi că a fost acolo unde de fapt n-a fost, fiindcă toată noaptea sau tot timpul a băut vin cum bea acuma Grigorescu Apaşul ca mâine să nu mai ştie

nimic şi doar să-şi închipuie ce minuni a săvârşit el în timpul nopţii. Mai ales dacă va auzi de la noi povestite câte vreo trăsnaie, aşa cum a doua zi Nicolae a auzit vorbind oamenii prin Câmpuleţ (cei doi ceferişti etc.) că în cursul nopţii directorul Moise a fost omorât. Asta e adevărul, zâmbesc eu în mine triumfător, aşa s-a întâmplat cu Nicolae: eu cred că din cauze multiple în el s-a petrecut un fel de proces complicat, un fel de autohipnoză: el nu l-a omorât pe Moise (asta ştiu precis şi nici nu contează pentru mine ca problemă) – asta cred eu, însă îmi dau seama că trebuie să transform prin demonstraţie şi probe (ca să fiu crezut şi să-l salvez pe nenorocit) adevărul ce există în eu cred, în eu ştiu. Şi între aceste două verbe exista un drum îngrozitor de lung.

5

Oprii maşina în faţa porţii tatălui lui Nicolae şi intrai înăuntru, dând în câini cu bulgări de zăpadă. El îmi ieşi în faţă cu braţul plin cu paie: le ducea la oi. Nu-şi întrerupse drumul, ca şi cum n-ar fi ştiut că pentru fiu-său venisem. N-aveam nici o nădejde c-o să aflu de la el ceva interesant, el ca om nu era interesant şi nu putea să-mi spună decât că fiu-său e nevinovat, ceea ce îmi şi spuse, în primul rând, când veni spre mine scuturându-se pe haine de paie.

– Nicolae e un bețiv, n-are nici o vină. Se-mbăta dintr-un kil de vin și nu mai știa ce spune, tăia la cuie.

– Dar poate că știa ce face.

Mă privi neconvins. Apoi adăugă:

– Adică și tu crezi că el e vinovat?

– Eu nu cred nimic, eu trebuie să aflu ce este cu Nicolae.

– Îmi pare rău, plec, n-am ce să mai discut cu dumneata, dacă zici că nu crezi nimic: asta înseamnă că-l crezi.

– Cum îl cred?

– Că-l crezi în stare de ce-a spus el că este. Și nu e. O fi fost beat și dumneata ai pus bază pe ce spune un om beat.

– Stai, nu pleca, n-am venit la dumneata să pleci și să mă lași în curte, am venit să-mi spui...

– Ce să-ți spun, dacă dumneata știi dinainte că el e vinovat? mă țintui cu privirea sa fixă de om bătrân.

Faptul că începuse să-mi spună dumneata voia să însemne că mă îndepărtase de el și nu mă mai considera decât un funcționar ce-i în timpul serviciului și cu care n-are rost să-ți pierzi vremea, că n-o să te înțeleagă. Căci de te-ar înțelege, poate și-ar pierde serviciul. Avea certitudinea că eu mă tem să nu-mi pierd funcția din cauza lui și pentru asta nici nu-l cred și nici nu-l mai consider rudă ce-mi era prin mătușa Măria.

– Pentru ce-a fost închis Nicolae?

– Nu știu, zise bătrânul.

– Pentru c-a furat niște găini, îl ajutai eu. De la cine?

– Nu știu, răspunse el și de data aceasta într-adevăr nu știa, era clar.

Căuta să-și amintească, își sugea buza, ar fi vrut să mă ajute, să-mi poată spune: da, Nicolae găini poate să fure, c-a și furat, fiind mort de beat, dar să omoare un om nu-i același lucru cu niște găini furate.

– Și cum le-a furat?

– Nu știu, nu l-am întrebat, răspunse el și se vedea că-i pare rău că nu-l întrebase. Îi era rușine lui Nicolae să vorbească despre găinile astea și era atît de prost, că era sigur că toată lumea îl arăta cu degetul și zice: ăsta a furat găini. Prostii. Cine n-a furat la noi în sat o găină? Una e să furi și alta e să te prindă și să zică lumea că ești hoț?

– A mai furat și altă dată?

– Eu știu? O fi furat, de ce să nu fure? Găini. Vezi găina vecinului că trece pe la tine prin grădină și știi că el nu e acasă. Ce faci? Dai c-un retevei după ea și-i frângi gâtul. Asta e furt? La tine în grădină e furt? Nu e, că și vecinu' face la fel. Dumneata n-ai furat nici o găină, măcar când ai fost mic?

– Eu?

– Mă rog, nu trebuie să-mi recunoști mie, că nu sunt eu judecător, dar eu te-ntreb. Nicolae dac-a furat niște nenorocite de găini, beat, s-a legat el și de capul lui Moise? Nu s-a legat.

El voia să-l cred pe Nicolae un bețivan și un găinar, ceea ce credea el sincer că este Nicolae. Că furase cândva găini, fusese firesc pentru el și fiind firesc nici nu se interesase ale cui fuseseră găinile și cât stătuse pentru ele condamnat, și nici după eliberare nu-l întrebase nimic, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Voia acum să-l apere pentru ce era învinuit spunând două banalități: că e bețiv și găinar, fără să se gândească un moment că nu e suficient, nu ca mărturie într-un proces, ci în general nu e suficient pentru un părinte să-și caracterizeze fiul în două cuvinte: și și acestea dezonorante.

– E un bețiv, zise el, cum cu siguranță zisese și față de Nicolae că este așa și nu se gândise nici atunci cum nu se gândea nici acum cât rău îi făcea lui Nicolae să știe și ce groaznic rău îi făcea să audă cu urechile lui (cum se spune) că oamenii îl cred un bețiv așa cum îl crede și taică-său. De ce-l scoseseră ei atât de ușor din rândul oamenilor, nu-mi explicam eu de loc, cum poate nici Nicolae nu-și explica: deși la o privire superficială totul era foarte simplu: un găinar și un bețiv e un găinar și un bețiv, nu un om. Era adevărat: dar un găinar și un bețiv n-ar fi fost în stare să nu-l omoare pe Moise, ci n-ar fi fost în stare să spună că l-a omorât pe Moise. Când acceptasem să mă ocup de cazul său, mă interesase în primul rând să aflu de ce Nicolae se simțise dator să ne spună c-a săvârșit un omor pe care numai prin absurd putuse să-l săvârșească, deși poate dorise să-l săvârșească. Dar pentru ce? Mă îndreptai spre drum, lăsându-l pe tatăl lui Nicolae lângă sania de care se rezemase în curte ca să nu mă invite în casă și să fie pus cumva în situația de a mă servi cu un pahar de vin. Era zgârcit și nu mă așteptasem să-mi ofere un vin bun, însă nu crezusem că nu va încerca (nu din rubedenie) să mă poftească să-i gust băutura: ca să mă înduplece să-l cred că Nicolae e nevinovat: un fel de mituire pe care aș fi acceptat-o, ca să-i pot gusta vinul ce toată lumea zicea că-l are și nimeni nu zicea că-l gustase. De zgârcit, zgârcitul nici nu-l vindea, să nu piardă cumva la preț, tot aștepta o zi când pivnița sa să-i aducă în locul butoaielor cu vin poate butoaie cu bani. Îl lăsai în sinea mea dracului și mă minunai de zgârcenia sa care era totală. Era chiar dincolo, ca să nu spun înaintea fiului său și era atât de perfectă, încât el evita să-ți ofere un pahar cu vin evitând nu paharul (nu, n-ajun-

gea până la pahar): evitând situația de a-ți putea oferi ceva. De-aceea nu mă invitase în casă. Și dacă meschinăria sa era perfectă nu putea să fie perfectă decât față de toată lumea, deci și față de băiatul său: și așa se explică de ce între el și Nicolae nu exista nici o punte: se respinseseră ca două corpuri încărcate cu același semn. Semnul era firea lor totalitară, ca să-i spun așa: firea ce se dăruia total pentru ceva. Unul era însă un zgârcit total și altul un risipitor. Nu se puteau împăca și nu se împăcaseră și de la bătrân nu așteptasem vreo mărturisire neapărat teribilă despre Nicolae: așteptasem să se mărturisească pe sine: și se mărturisese peste așteptări, ținându-mă în curte în frig, ca să nu piardă două pahare, din comoara sa, care contau foarte mult, nu ca două pahare, ci ca o pierdere. A pierde pentru el însemna probabil a muri. Și el nu voia să moară cu riscul că fiul său ar fi putut să moară, fiind găsit vinovat. Plecai bucuros de la acest împuțit bătrân și nu-l mai ascultai când în drum spre poartă începu să mă întrebe ce mai fac și să fie politicos (nu-l mai costa nimic) și chiar să mă lase să înțeleg că era păcat că mă grăbeam fiindcă el avusese de gând să gustăm împreună ceva.

– Ce? mă oprii eu brusc și el se sperie c-aș putea să mă întorc, dar se regăsi imediat cu instinctul cu care animalele își găsesc imediat echilibrul și zise:

– Glumeam, știu că nu beți nimic, doar sunteți la volan, conduceți și... he, he...

– Un pahar cu vin aș fi băut, zisei eu ca să-l torturez nițel însă mă înșelai: nu mă luă în serios, adică nu vru să mă ia în serios ca să nu mă ia și de mână și să mă conducă înapoi și să intrăm în casă.

– Ştiu eu că glumeşti, râse el tutuindu-mă ca între rude. De-ai fi băutor, am fi tras noi o duşcă... Dar e mai bine aşa că nu bei, e periculos la volan... Şi-ar mai fi spus lumea c-ai băut la mine şi d-aia îi dai drumul lui Nicolae.

– Dar nu-i dau drumul de loc, zisei eu.

– Glumeşti, ce să facă un beţivan acolo?

Nu-i mai răspunsei. Ambalai motorul şi plecai, privindu-l în oglinda retrovizoare cum rămâne lângă podişcă şi-mi face semn cu mâna să vadă vecinii în ce relaţii bune suntem. Se înşela singur, cu plăcere, încercând să-şi înşele vecinii pe care îi ghicea (şi nici eu nu mă îndoiam) pe la garduri şi pe după perdele. Se înşela şi era fericit. Nicolae nu se înşelase şi nu se simţise fericit, cu toate că voise să fie. Nu era Nicolae un găinar şi un beţiv, taică-său nu-l cunoştea, era străin de el. Nu-l cunoştea de loc pe Nicolae, nici acum la bătrâneţe nu-şi cunoştea fiul. Pentru el fusese mai uşor să-l facă pe Nicolae decât să-l cunoască. Fiindcă nu e necesar când faci un copil să te şi gândeşti la ce faci: el nu se gândise nici atunci decât la el, tatăl lui Nicolae, ca şi alţi taţi.

6

I-am povestit lui Don Iliuţă întâlnirea mea cu bătrânul şi nu s-a arătat surprins decât că eu rămăsesem surprins.

– E un ins fericit, am zis eu, n-are nici o grijă, nici de soarta lui Nicolae.

– Este, dar nu zgârcenia l-a făcut fericit, ea e doar un manşon izolant. Ca să fii zgârcit îţi trebuie o calitate: să fii prost. Nu idiot, prost. Să crezi că zgârcenia te face om. Bătrânul e prost şi e fericit: prostia îl salvează de orice griji.

În atelierul său era cald şi câinele dormea într-o târnă umplută cu paie. Don Iliuţă nu-l picta cum doarme: îmi spuse că picta somnul câinelui său. Nu insistai. Tânjeam după o oră liniştită, după ziua agitată ce-o avusesem. Îmi făcusem un plan de acţiune, aproape ştiinţific, împărţit în patru rubrici, aşa cum mă învăţase maestrul meu, procurorul Iuliu Andrei: o rubrică numită „versiuni“: (Dacă Nicolae l-a ucis pe Moise din răzbunare? Dacă omorul a fost săvârşit în scopul jefuirii victimei?), o rubrică: „Probleme de rezolvat“: (Dacă într-adevăr lângă Sănduleşti a fost găsită tăiată de tren o persoană numită Moise? Identificarea victimei şi a condiţiilor în care a fost găsită pe linia ferată etc.), o rubrică: „Mijloace operative de realizare“: (Ascultarea făptaşului. Reţinerea lui etc.), şi o alta: „Termene“: (ziua, luna, anul fiecărui punct din plan). Trecusem la îndeplinirea planului şi până acum nu realizasem nimic, doar o oboseală ce mă copleşea ca o băutură puternică.

– Nu te-ai întrebat niciodată cum ar fi trăit Hamlet dacă nu murea în finalul piesei lui Shakespeare?

– Nu m-am întrebat, răspunse Don Iliuţă.

– Ar fi putut trăi?

– Văd că vrei să te relaxezi, discutând altceva decât ceea ce te frământă acum: cazul lui Nicolae. Mai bine bea ceva.

– N-am chef.

– De ce nu te-nsori? Da, asta e o întrebare prostească, scuză-mă, se corectă el. Hamlet?

– Ar fi putut el rezista tragediilor pe care le dezlănţuise? Cumplitelor întâmplări?

– De ce nu? Nu-i potrivit să te întrebi dacă putea rezista. Să reziste la ce? La ce-a declanşat el? La efectul tragediilor? (Fiindcă protagoniştii piesei muriseră). Dar efectul era ce-şi dorise el, nu? De ce să-i pară rău de ce-a făcut când asta dorise el să facă? Lumină. N-a făcut nici un rău: a pedepsit, ceea ce este un act justiţiar. Un singur rău poţi să-i impuţi: că n-a iubit. Dar putea el în acele clipe cumplite să poată iubi? N-ar fi fost iubirea o uitare neroadă de toate, o crimă? Nu în numele iubirii (căci se poate şi asta numi iubire) fratele bătrânului rege îi luase acestuia soţia şi coroana? Şi nu desfătaţi de iubire voiau ei să uite moartea strecurată cu otravă în urechea regelui ce adormise într-un imperiu unde nu se putea dormi? Somnul bătrânului Hamlet fusese clipa sa de glorie după mine: uitase că e rege, că e trecător, şi adormise ca un om la umbra unui pom: devenise om. Şi el omorâse omul ca să poată lua coroana regelui, căci pe rege niciodată nu l-ar fi putut înfrânge. În acest regat al spaimelor, regele adormise uitând că e rege: nu ţi se pare splendid să mori ca un om oarecare? Şi să te culci uitând că te afli într-o ţară a crimelor posibile nu înseamnă că negi posibilitatea acestor crime şi că o mare iubire de oameni te face să-i consideri pe toţi oameni? În acel moment bătrânul Hamlet a iubit cel mai mult: soţia, rudele, prietenii, pe toţi oamenii. Şi iubirea l-a costat viaţa. Şi atunci Hamlet cum putea s-o iubească pe Ofelia şi să uite unde se află, n-ar fi însemnat iubirea o crimă? Hamlet trebuia să n-o iubească pe Ofelia (n-avea timp pentru aşa ceva şi n-avea cum) şi s-arate

tuturor că n-o iubeşte şi s-o alunge de lângă el: el nu putea să iubească până nu făcea lumină şi nu trimitea în moarte pe cei care înşelaseră crezul tatălui său: iubirea. El trebuia să nu iubească până nu-i lichida (ăsta e termenul) pe toţi cei care lichidaseră iubirea în ţara sa şi până nu (odată aceştia lichidaţi) instaura pe pământ din nou iubirea. Lupta lui Hamlet e o luptă pentru triumful iubirii. Aşa că n-avea de ce să nu poată rezista. E drept c-o pierduse pe Ofelia, pe care o iubise şi cu care putuse trăi fericit. Aparent, putuse trăi fericit. Căci n-ar fi putut. Ar fi trebuit să-şi astupe urechile şi să-şi închidă ochii – să nu ştie nimic ce se întâmplă la palat. Adică să fie mort. De viu. Şi asta ar mai fi fost iubire? A pierdut-o pe Ofelia, dragostea sa, dar a repus pe tronul ţării dragostea pentru toţi oamenii. Hamlet nu e un erou meschin, preocupat doar de dragostea sa. De-ar fi fost aşa n-ar fi fost Hamlet. Din când în când lumea simte nevoia să aibă un Hamlet. Şi din când în când câte un ins este Hamlet.

Bătu la uşă şi intră, fără să aştepte răspuns, Ileana, îmbrăcată în negru. Nu ne salută, ca şi cum ne-am mai fi întâlnit astăzi. Ori se întâlnise cu Don Iliuţă şi pe mine considera că nu trebuie să mă salute separat: fiindcă nu-mi răspunse nici când eu îi dădui bună ziua. Îşi aruncă basmaua neagră pe spătarul unui scaun şi zise:

– E foarte cald aici.

– Fă-te comodă, îi zise Don Iliuţă, şi mă întrebă cu acelaşi ton de înainte, neluând în seamă pezenţa Ilenei sau socotind-o ca fiind de întotdeauna aici: nu ţi se pare că Hamlet este primul mare poliţist din istorie (nu copoi, să fie clar) şi primul procuror şi în acelaşi timp şi primul

judecător şi executor atestat şi care cu atât e mai mare cu cât nu cercetează şi nu restabileşte adevărul şi dreptatea şi lumina pentru alţii, ci pentru sine, ca o datorie fundamentală a omului pentru sine în primul rând – ca să fie de fapt apoi pentru toţi!

7

Cam în acelaş timp Vasile, medicul, şi Don Iliuţă fuseseră eliberaţi din posturile ce le deţineau. Vasile fusese directorul Policlinicii din Câmpuleţ şi fiindcă băuse cafele negre în timpul serviciului şi ar fi avut şi alte apucături micburgheze căzuse în dizgraţia medicilor şi a personalului sanitar aflat în subordinea sa şi de-abia după ce fusese dat afară se adeverise că nu acestea fuseseră capetele de acuzare care-i retezaseră capul (funcţia) şi nici aceea pe care n-o crezuseră nici duşmanii săi cei mai vehemenţi (că atentase la pudoarea unei surori – a cărei pudoare toată lumea ştia că nu exista din moment ce în fiecare duminică după-amiază când soldaţii în termen de la unitatea de tanchişti veneau la ea să le coasă la maşină batiste colorate, ea îi primea în capot lung de casă şi nu se oprea din râs până ce nu suna stingerea la cazarmă), cauza fusese una singură: nu recunoscuse că e vinovat. Vasile, medicul, (nu doctorul) zisese: „De ce să recunosc că sunt vinovat când nu sunt vinovat?!“ Şi întrebarea lui stupefiase toată adunarea, inclusiv pe cei veniţi de la regiune (pe linie sanitară, de Sfat etc.) să soluţioneze cazul „directorului cu rămăşiţe retrograde“ (şi fusese şi pionier, vă daţi seama, strigase cineva) în comportament (şi în conştiinţă inclusiv, se-înţelege). Toate s-ar fi terminat cu bine şi şedinţa se apropia de sfârşit dezvăluind micile potlogării montate împotriva lui Vasile, când unul de la prezidiu ca să închidă discuţia ce se prelungea bătând apa în piuă, conchise: „E clar, tovarăşul director nu se face vinovat de acuzaţiile aduse, totul a fost o bârfă ordinară (şi periculoasă), cei vinovaţi o să-şi ia partea lor de vină, de asta nu ne îndoim, aşa că în concluzie îi dăm cuvântul tovarăşului director Vasile să-şi facă dânsul autocritica respectivă...“ „Ce autocritică?“ întrebase Vasile. „Că s-a ajuns până aici, c-ai tolerat, că n-ai fost aspru, adică exigent şi că, mă rog, ai avut şi dumneata unele mici greşeli.“ „Eu n-am avut nici o greşeală, a zis Vasile (fără să se ridice în picioare), şi eu n-o să-mi fac nici o autocritică“. Asta a fost greşeala capitală. Şedinţa s-a dat peste cap. A zis cineva: e îngâmfat, şi nimeni n-a zis nu, însă ce le-a pus cap la toate a fost răspunsul dat la întrebarea unui şef din Câmpuleţ: „Dumneata văd că te crezi mai deştept decât noi toţi?“ „Sigur, a răspuns Vasile, fiindcă sunt mai deştept: după ce-am terminat liceul şi şase ani de medicină şi trei ani de specializare în neuropsihiatrie la Bucureşti e normal să fiu mai deştept decât toţi: de-aceea m-aţi şi pus şef aici şi de aceea s-au cheltuit atâţia bani cu mine, ca să fiu mai deştept: şi sunt!“ A căzut imediat în dizgraţia revitalizată a tuturor şi a fost eliberat din funcţia de director al Policlinicii, dar ce i-a uimit pe toţi (şi unii l-au considerat nebun, sau măcar iresponsabil) au

fost cuvintele pe care le-a rostit când a predat cheile biroului său: „Vă mulțumesc din suflet, dragii mei, astăzi a fost una dintre cele mai fericite zile ale mele – căci de azi scap de corvoada de a mai suporta prostia unei întregi instituții și de-a răspunde de ea și tot azi scap de corvoada de a-i pupa în bot pe șefi." Dacă nu s-ar fi ocupat cu nebunii – și nu i-ar fi luat vorbele drept o țicneală de moment datorită mediului format din nebunii ce-i trata (avea și o jumătate de normă la spitalul de alienați mintali), ar fi pățit-o poate mai grav: mai grav, nu se știe în ce sens, dar s-ar fi găsit un sens dacă s-ar fi căutat. Dizgrația fusese pentru el ceea ce fusese pentru Don Iliuță disprețul ce colegii săi de liceu nu se sfiau să i-l arate: o eliberare. În sfârșit, ziseseră când se întâlniseră amândoi (eram de față, la cofetăria „Nufărul galben"): „Nu mai ascultăm de nimeni!" Don Iliuță, mai violent: „Pot să fac ce vreau. Și pot să fac și nimic." Asta nu înțelesese Moise, sau nu voise să înțeleagă: cum poți să faci și nimic? Îmi aduceam acum aminte precis de ziua aceea și voiam să-l mai fac și pe Don Iliuță să-și mai amintească de ea – fiindcă atunci Moise povestise următoarea întâmplare: cum Nicolae venise cu el în autobuzul de dimineață la Câmpuleț, ducând într-un sac cinci găini furate (nu de la vecini, ci de la nevastă-sa, deci de-acasă de la el le furase, profitând că Rița și fetele plecaseră la vacile cooperativei foarte devreme) și cum tot se interesa cam cât ar costa o capră în târg și cum pe la amiază îl văzuse în fața restaurantului „Sovata și Govora" cu o capră legată cu un capăt de funie bând vin din aceeași sticlă cu un lungan ce probabil fusese stăpânul caprei. Și Moise îi strigase: „S-o

porți sănătos." Ca și cum capra era o cămașă sau o pălărie. Și-i mai strigase (el ne povestise, Moise): „Să te bucuri de carnea ei." Și cum Nicolae dăduse atunci cu sticla după el, dar nu-l lovise, doar îl stropise cu vin. Și Moise se mirase: „De ce-o fi făcut el risipă de vin, că nu-l știu omul?!" Acuma îmi dau eu seama ce se întâmplase atunci între ei: Moise aruncase niște vorbe în glumă și Nicolae le luase în serios: Moise se gândise la carnea pe care trebuia Nicolae odată și-odată s-o mănânce (dacă cumpărase capra) și Nicolae se gândise că directorul școlii se gândise la altceva spunându-i să se bucure de carnea ei. Și Moise de-abia în cofetărie și-a dat seama ce-i trecuse prin cap lui Nicolae de aruncase cu sticla să-i spargă capul și risipise atâta vin, el care orice ar fi risipit, în afară de vin; chiar stând cu noi la masă i-a venit lui Moise ideea care l-a făcut să bată din palme bucuros și să spună: „Asta e!" „Cine e?" întrebase Don Iliuță, uitându-se la ușa cofetăriei pe care intraseră două femei. „Asta e problema!" precizase Moise, frecându-și palmele. Dar Don Iliuță nu-l mai întrebă despre ce problemă e vorba, ba chiar zise: „Dă-o dracului de problemă, sunt sătul de probleme" – îndemnându-l astfel să nu-și continuie destăinuirea. „E teribilă, fluieră Moise ușor, e fantastică!" „Cine, domnule?" întrebă Vasile. „Capra", răspunse Moise și râse atât de neașteptat pentru un local unde nu se râdea (pe pereți erau afișe: Aici nu se cântă! Aici nu se fumează!), încât cele două femei care căutau o masă se opriră cu privirile pe noi, ezitând să creadă că e vorba de o invitare ciudată a lor la masa noastră sau e vorba de o ironie adresată lor: oricum, ca orice femei, erau sigure că numai despre ele era vorba. Dar

Moise zisese: „Ce capră, domnule, ce capră!“– şi cele două neştiind de data aceasta care dintre ele devenise capra din gura idiotului (nu puteau altfel să-i spună), ieşiră grăbite din cofetărie având speranţa fiecare că prietena ei este şi nu ea animalul cu ţâţe mari şi cu o necuviinţă devenită proverbială. Capra b... şi oaia pate ruşinea). „Capra, din cauza ei s-a supărat, asta e! Şi de ce credeţi că s-a supărat? Când te superi pe cineva că-ţi spune ceva despre ceva? Când pe acel ceva îl iubeşti. Asta e: Nicolae şi-a cumpărat o capră ca să aibă nevastă. Că Riţa nu-l mai ţine de bărbat!“

– Îţi aminteşti de ziua când l-a dat afară pe Vasile de la Policlinică şi ne-am întâlnit la „Nufărul galben“?

– Doar nu-s tâmpit, îmi amintesc.

– Ce-ţi aminteşti?

– Îmi amintesc ceva de care nu-mi place să-mi amintesc.

Ileana îşi dăduse jos bluza şi se descălţase. Se pieptăna.

– Ai citit astăzi în ziar ce s-a întâmplat la Ierusalim? mă întrebă Don Iliuţă.

– Ce s-a întâmplat? nu-mi conveni mie că schimba discuţia.

– A nins.

– Ei, şi?

– Cum: ei, şi? A nins la Ierusalim. Ninge la Ierusalim! Asta nu-ţi spune nimic?

– A mai nins şi altă dată.

– Nu asta contează, c-a nins.

– Dar ce contează?

– Cum sună: Ninge la Ierusalim! Teribil ce-mi place. E ca un titlu de poem sau de roman prost. Dar e o idee care-mi place aici. M-ar tenta să pictez cum ninge peste Ierusalim. Tu te-ai tâmpit, nu te mai interesează decât cazul idiotului de Moise! Află că şi mort pentru mine tot idiot rămâne, deşi se spune că despre morţi, numai bine! Bancul cu capra mi s-a părut atunci de un gust ieftin. Chiar dacă Nicolae şi-ar fi luat capra pentru ce credea Moise, nu era nimic în asta de râs. Absolut nimic.

Ileana rămăsese acuma şi fără fustă şi cu cât timpul trecea orice avea pe ea o incomoda mai mult şi ea nu suferea ceva pe care nu-l putea suferi: nici pe Celce, nici pe Ică se pare (care, oricum, fusese tatăl ei) şi era clar pentru mine că acuma căldura din camera atelier nu-i plăcea şi în faţă se punea întrebarea (pentru mine, căci pentru ea orice întrebare se rezolva natural, deci la timpul potrivit) ce va alege ea ca să se simtă bine: se va îmbrăca cu ce se dezbrăcase şi va pleca, ori se va dezbrăca şi de ce nu se dezbrăcase? Întrebarea stătea aici în faţa a ceea ce urma să se întâmple şi eu trebuia să ghicesc ce se va întâmpla ca să ştiu cum să mă comport atunci când mă voi trezi în faţa faptului împlinit; şi mai ales trebuia să dau un răspuns întrebării, ca să mă verific dacă pot da un răspuns şi unei întâmplări petrecute şi de care nu eram sigur cum se petrecuse exact? Cum se suprapusese exact biografia lui Nicolae peste biografia lui Moise în ziua fatală? Trebuia să fac o anchetă a acelei zile, o biografie a acelei zile şi ca biografia să fie bună era necesar ca fiecare oră din cele douăzeci şi patru (şi fiecare minut) să aibă o biografie perfectă. Şi cum să reconstitui perfect un timp care a trecut

și deci a murit când nu ești în stare să anticipezi (având de față o persoană pe care în general o cunoști) cum se va comporta ea peste zece minute? Ce va face timp de zece minute de-aici înainte, în afară de faptul că va continua să tacă – în tăcerea în care tăcea de la venirea ei aici? Nu știam precis nici pentru ce purta doliu. Celce, bărbatu-său, nu murise și n-avea după toate aparențele să se sfârșească în curând, deci nu moartea lui o îmbrăcase în negru, – dacă nu cumva se gătise astfel ca să-i arate că trăiește în casă cu un mort. Purta doliu după Păun? Ar fi trebuit și până acum să-l poarte. Nu se gândise? Sau era în negru pentru că murise mătușa Măria pe care o respectase ca pe o soacră adevărată? Don Iliuță continua s-o ignore, și să-și picteze câinele sfânt. Și nici la mine nu se uita și dacă n-ar fi vorbit cu mine aș fi avut impresia că nici nu știe că sunt în cameră.

– Și ce s-a mai întâmplat atunci la „Nufărul galben“?

– Dacă îți închipui că în ziua aceea a fost punctul de pornire care l-a dus pe Nicolae să-l facă zob pe Moise, te înșeli.

– N-a fost punctul de plecare, dar a fost un punct.

– Între ei era o dușmănie (sau un fel de râcă) mai veche. Atunci Moise în afară de povestea cu capra n-a zis nimic deosebit.

De fapt nu voiam să aflu dacă atunci s-a conturat în Nicolae ideea de a-l ucide pe director pentru că în plin oraș și față de fostul stăpân al caprei spusese de ce-și cumpărase el animalul – nu asta era important de stabilit; voiam altceva: să văd dacă pot restabili cu ajutorul lui Don Iliuță (și al altora) biografia unei zile trecute, moarte: biografia acelei zile, în speță. Era o ambiție la mijloc: o zi banală sau

mai puțin banală, îndepărtată sau mai puțin îndepărtată era posibil s-o pot reconstrui? Posibilul, asta mă interesa. Era posibil sau era imposibil?

– Parcă a trecut pe la cofetărie și Logofeț, fostul tău director de la Turnuvechi.

– Venise pe la soră-sa care mai locuiește în Câmpuleț și ca orice celebritate (un director de liceu e o celebritate) ce se află în trecere prin urbea natală (ori patria natală, nu?) simțise nevoia să treacă și pe la cofetărie.

– Să se întâlnească cu vechii săi prieteni și colegi.

– N-aș spune: să se întâlnească. Ci să fie văzut.

– A vorbit civilizat cu tine.

– Ca să arate că nu din vina lui mi-a semnat darea afară din liceu (transferul, cum îi spunea el), ci dintr-a mea. Inși ca Logofeț niciodată n-au vreo vină.

– E profesor de limba română, nu?

– Este, dar el poate să fie tot ce i se spune să fie: nu refuză nimic (deși se mai plânge că este foarte ocupat cu sarcinile ce i se dau: conferințe, ședințe, rapoarte – e și deputat de stradă) și nu refuză fiindcă cu adevărat el de-abia așteaptă și face tot posibilul să fie încărcat cu tot felul de sarcini; așa are impresia că n-are timp (să facă ce vrea – opere nemuritoare, probabil, căci la un ins ca ăsta te poți aștepta să scrie în secret acasă teatru sau romane) și că orice tip care n-are timp își consumă util tot timpul pentru alții și este deci o personalitate. Un erou al timpului nostru. Și nu e. Logofeț e un balon care se umflă singur și e fericit cu cât este mai umflat fiindcă el crede că este mai mare, nu mai gol.

– Nu-l iubești.

– Nu-l poţi iubi, zise Don Iliuţă.

– Este mai jos decât un câine? insistai eu.

– Nu este nici măcar un câine. Este o javră. Nu l-ai văzut şi atunci la masă? Tot timpul se agita, era plin de idei, de probleme, spiritual, doct, cu ticuri de mare persoană (se uita mereu la ceas, pocnea din degete când credea că o idee spusă de el e splendidă şi merita subliniată sonor pentru spiritele inferioare, ca să le facă atente) elegant, fâţâit, un marţafoi care având multe de făcut nu-şi dă seama că de fapt nu face nimic. Şi e inutil.

– O societate poate să-şi permită să aibă ca decor asemenea inutilităţi, şi atunci ele tot au o utilitate.

– El nu joacă rol de decor, el joacă rol de protagonist: aici e fâsul! Un toboşar care se laudă zilnic pe sine. Şi şi când doarme cred că face zgomot (nu mă refer la sforăit, de sănătos e sănătos), ca să se ştie că este o personalitate! Măcar pereţii să ştie, dacă e singur în cameră. Nu contează cine se află cine este el: e o necesitate deja, pentru sine, aproape fiziologică, să se laude.

– Ştie franceza, bulgara, ceva italiană, ca tot românul, ceva spaniolă – mi se pare şi informat, chiar erudit.

– Este.

– Şi întotdeauna are pantalonii călcaţi, o cravată elegantă, nu e un boem, e un rafinat căruia nu-i displace luxul.

– Este, este.

– Şi are o casă pusă la punct, nu în sensul burghez, că e plină cu tot felul de boarfe scumpe, nu: are un colţ pentru mobilă antică, pentru pahare rare de cristal, pentru obiecte de artă populară – blidare, prosoape, icoane pe sticlă. Este un iubitor de artă, un consumator de poezie.

– Este.

– Cu elevii este exigent, ca să nu spun pedant, deşi pedant e mai bine spus, în cazul lui, dar pedanteria e un semn că e stăpân pe uneltele sale de profesor.

– Este.

– Şi nu e vulgar, şi nu strigă: eu am făcut, eu am dres, aşa că nu mi se pare că se laudă. Şi cu tine s-a purtat atunci mai mult decât civilizat şi ţi-a promis c-o să facă tot posibilul ca să te încadreze din nou la el la liceu. E drept, a spus: la mine la liceu, însă nu mi s-a părut o infatuare, ci o formulare ce-a devenit loc comun.

– Da, şi mai ce? mă întrebă Don Iliuţă.

– Ce, mai ce?

– Ce-ai mai observat la el.

– Că te considera un exaltat.

– Spune deschis: un ţâcnit. Doar nu spui de la tine, el mi-a spus chiar aşa: ţâcnit.

– Dar în glumă. A zis: pentru ei (adică pentru forurile lui superioare), eşti un ţâcnit şi ei nu vor să aibă la şcoală ţâcniţi, vor să aibă profesori.

– Aici se înşela şi el, şi ei: definind termenii: dacă vrei să ai profesori, poţi să ai profesori de mai multe feluri: profesori buni, proşti, sau ţâcniţi. Dar el şi ei mă scoseseră din categoria profesorilor, eu nu mai eram nici măcar un profesor ţicnit, eram un ţâcnit. Şi de ce spunea Logofeţ că ei mă consideră aşa? Şi că ei vor profesori? Dar el ce era la liceu, nimeni? El nu voia nimic? Dacă nu voia nimic de ce dădea vine pe ei? Iar dacă voia, de ce trebuia să ţină cont de părerile lor?

– Voiai să-l schimbe și pe el, că-l schimbau probabil dacă te apăra.

– Probabil. Dar el nu voia să-l schimbe fiindcă în primul rând el voia să scape de mine: se simțea umbrit, nu ca dascăl (are vanitatea să se creadă profesor genial), ci ca om: elevii erau de partea mea. Nu toți, majoritatea. Deci în primul rând el mă considera țicnit și se camufla spunând că e părerea lor. Și altceva: îi era foarte ușor să facă față de mine pe mărinimosul, c-o să mă primească la liceu (deci pe moșia sa), după ce mă dăduse afară. Nu-l costa nimic să facă pe filantropul. Găgăuți ca tine l-au și crezut și ce-i mai grav e că continuă să-l creadă și acum după ce-a trecut atâta timp și nimic din ce-a promis el nu s-a împlinit: nu sunt profesor la el, la Turnuvechi nici acum.

– Dar nici n-ai vrea să te mai duci acolo.

– Nu asta contează, ce vreau eu. Despre el este vorba. Și el nu s-a ținut de cuvânt: nu m-a dus la Turnuvechi (nu fiindcă eu n-aș fi acceptat, cum s-ar fi întâmplat de mi-ar fi propus) pentru că nici nu s-a gândit o clipă serios să mă ducă. Și nici știind că n-o să merg, măcar în glumă nu mi-a propus să merg cum s-a lăudat atunci. E un fâs! O tobă care se bate singură ca să fie auzită. Și toate laudele ce i le-ai adus tu și eu le-am acceptat, zicând: este, sunt niște forme abile sub care el apare în lume: niște măști cu care el își ascunde lauda ce și-o aduce zilnic sieși. E o laudă să se spună că nu ești vulgar, că știi franțuzește (dar el știe și bulgara), că ai în casă icoane pe sticlă și pahare de cristal. Dar dincolo de ele, nu e nimic. El nu există, e nul. E o javră. Un surogat. Nimic fundamental în el.

– Ești supărat pe el că nu te-a apărat și te-a făcut țicnit, de-aia îl judeci aspru.

– Îl judec cum este.

– Dacă spui că e javră, este, înseamnă că există totuși.

– Și când spui că este nimic, înseamnă că există nimicul. Da, există. Ăsta va face carieră, ascultă ce-ți spun eu: nimicul nu se vede, nu deranjează, n-are nici o personalitate, el se mulează, așa că o să ajungă sus.

– Îl disprețuiești dar el nu te consideră nici măcar demn de disprețul său, îi spusei eu ca să-l insult cu o insultă a lui Logofeț și să-l fac să se apere.

– E drept: el mă crede țicnit.

– Și nu te supără? nu fusei eu mulțumit de răspuns; așteptam un altul mai violent.

– De m-aș supăra, ar însemna că sunt. Or, că nu mă cunosc pe mine. Și că nu-l cunosc nici pe el. El orice dorință și-o camuflează, ca să pară modest și loial. El nu e ca femeia asta: privește-o, n-are nimic de camuflat, nimic de ascuns: acum îi este cald și s-a dezbrăcat! Ce probă vrei mai superbă de sinceritate și de lipsă de laudă de sine? Ea n-a spus: dacă o să-mi fie cald, o să mă dezbrac până n-o să-mi mai fie cald. Ea s-a dezbrăcat. Poftim, privește-o: e așa cum a făcut-o maică-sa.

Așa și era Ileana. Și mi-am dat seama că așa cum arată și cum era împlinită nu putea să suporte nici o murdărie. Ea rămăsese astfel nu ca să ne ațâțe simțurile de intelectuali vorbăreți, rămăsese ca în prima ei zi ignorându-ne cum o ignorasem și noi și considerându-se singură, și singură și pe căldură nu putea să rămână decât așa cum rămân florile când se deschid fascinate de căldura pământului și a

soarelui, splendide nu pentru că așa ar vrea să fie din orgoliu, ci pentru că așa s-au născut să fie. Și dacă arăta astfel când lenevea absentă, cum trebuia să arate, mă întrebai când o fascina căldura vreunei apropieri de sens contrar? Cum putea să arate ea altfel decât strămoașa ei de la care pornise totul? Dacă lumea botezase cu același nume grădina ei cu grădina Evei: grădina raiului, atunci cu siguranță că așa trebuie să fi arătat Eva, ca ea.

8

Aș fi dorit să umplu toate golurile și să-i demonstrez doctorului Vasile (care-și reluase antrenamentele și spunea c-o să se ducă și la munte cu băieții: pentru ozonizare) că nu există lacune atunci când nu vrei să existe și că existența unei probe palpabile exclude orice incertitudine și împiedică moartea unui adevăr. Teza sa era foarte întortocheată și pleca de la constatarea că în timpul unui meci de fotbal există un echilibru pe teren, relativ, dar echilibru și că nici o încercare de deplasare a jocului pe o parte sau pe alta, pentru a obosi și scoate din luptă fundașii respectivi nu strică echilibrul jocului, fiindcă în zonele lăsate de tine libere prin masarea jucătorilor în spațiul să zicem stâng al adversarului, se creează o zonă goală pe unde adversarul printr-un contraatac fulgerător îți poate marca goluri. Deci, zicea el, există goluri, există spații de vid,

neacoperite, tocmai pentru că acolo tactic ți-ai creat tu o superioritate și nu poți fi învins pe-acolo de formele tactice vechi, dar întotdeauna se va găsi fie un jucător de talent care nu va ține cont de vechile canoane, fie un antrenor cu principii noi, și vei putea pierde meciul. Fotbalul e un organism viu, zicea el și își savura singur definiția și mai spunea că numai într-o meserie moartă ca a mea, statică, pot exista lacune (ca găurile din cașcaval, râdea el) și în aceste lacune pline de vid incertitudinea era la ea acasă. Reconstituirea unui minut petrecut cu mult timp în urmă era o himeră, atâta timp cât și clipele prezentului trăit erau greu de concretizat. Voi, procurorii, trăiți în arbitrar, râdea el, și întotdeauna credeți că adevărul este cel pe care-l deduceți voi și nu cel care este. Niște orgolioși: fiindcă nu trăiți în prezent: voi deduceți ce s-a întâmplat, nu vedeți ce se întâmplă. „Bine, bine, voi, fotbaliștii, întotdeauna aveți dreptate: voi vedeți cum mingea circulă de la portar la extremă și credeți că aici se ascunde toată frumusețea lumii: în mingea care se vede.“ „Mingea este un adevăr care se vede, râdea el de propriile sale maxime în care credea, deși le considera ușor ridicole. Fotbaliștii sunt niște realiști și spectatorii de fotbal sunt tot niște realiști: ei vor joc, ei vor goluri, ei nu vor să piardă.“ „Atunci n-ar trebui să piardă nimeni; și iată că realismul tău e un paradox. Realismul tău e imposibil, nu există. Cineva pierde și cineva câștigă, iată o banalitate care cred că nu-i departe nici de ce-mi spuneai mai înainte: că există un echilibru, relativ, dar echilibru până și în meciurile voastre de fotbal. Păcatul vostru, al antrenorilor de fotbal de azi și al fotbaliștilor, este însă altul, nu că pierdeți sau câștigați și vă

contraziceți singuri pronosticurile și dorințele, ci c-ați devenit foarte realiști: adică niște filozofi. Vă expuneți principiile (în loc să jucați) și faceți aproape tot atâta tărăboi verbal în presă cât pe teren." „Fotbalul s-a emancipat: spectatorul vrea să știe mai mult decât vede pe stadion: cum s-a marcat golul, ce idee i-a trecut prin cap atunci jucătorului (se mai întâmplă!)." „Vrea adică întregul adevăr, triumf eu, nu numai adevărul mingii, cel realist, cum îi spui tu, vrea să știe și ceea ce nu vede: perfect! Iată că ajungi fără să vrei la ceea ce negai meseriei mele: că umblă după himere, că eu umblu după himere. Însă după cum vezi până și spectatorii de fotbal sunt însetați de himere! Fiindcă și ei știu că adevărul întreg este dicolo de ce văd ei. Cu toate astea voi, ca antrenori, repet, prea ați devenit filozofi! Domnul Helenio Herera, în special!" „A fost filozof, adică vorbăreț, cât a câștigat: când câștigi, ești profet. Acuma a pierdut campionatul „Cupa campionilor" și nu mai filozofează: nu mai e profet, e aruncat la coș, contestat, făcut farsor, fără stofă de mare antrenor (mare antrenor n-a fost el – au fost banii lui Moratti, se spune). A fost totuși un mare antrenor – căci bani mai se găsesc și pe la alte echipe. E drept: el a imprimat fotbalului realismul: să câștigi. Brazilienii erau mai naivi, ei puneau înaintea lui să câștigi: să joci fotbal mare, ca să câștigi. Dar orice fotbal joci, dacă nu câștigi, rămâi în urma învingătorului. Ăsta e principiul nostru." „Un principiu destul de meschin", i-am spus eu și el nu s-a supărat cum nu se supăra niciodată când huleam fotbalul: iubea prea mult fotbalul, ca să se lase convins; și mai știa că în sinea mea și mie îmi plăcea fotbalul. Nu se lăsa convins,

și râdea de argumentele mele, și și eu râdeam când el îmi spunea că meseria mea e arbitrară și că eu nu fac altceva decât să caut potcoave de cai morți și himere și nu eram o clipă convins de ce-mi spune din aceleași motive pentru care nu era nici el convins de cele ce-i spuneam. De-aceea ne făcea o mare plăcere să ne contrazicem, pentru că ne contraziceam dintr-o invidie secretă și din stimă.

Am început să anchetez (ca să spun astfel) fiecare minut din noaptea morții lui Moise, dar doctorul Vasile se arăta sceptic în fața oricărei descoperiri ce i-o relatam și ajunsese să mă salute cu: „Trăiască pedagogia!" Urare absolut idioată pentru cine nu-i cunoștea sorgintea: salutul său voia să spună că eu nu sunt altfel decât pedagogii pe care Don Iliuță îi definise într-o seară definindu-le astfel disciplina: pedagogia este știința prin care îi înveți pe alții ceea ce nici tu nu știi. Când i-am spus că Boar Ioan era șef de tren pe linia industrială Fabrica de ciment Câmpuleț – cariera de piatră Săndulești, el a deschis „Sportul popular". Am insistat:

– Boar a pornit spre Câmpuleț cu un tren încărcat la orele 18,45 și la 19,40, conform programului, a ajuns în stația Triaj. El se afla ca de obicei la frâna ultimului vagon și înainte de Triaj l-a văzut pe directorul Moise mergând singur spre sat pe poteca dintre cele două fire de linie ferată: menționez, a menționat el, că această linie este dublă (cum se știe) și noi coboram pe linia din partea dreaptă, în sensul de mers spre Câmpuleț; iar Moise mergea între firele liniei vecine tot cele situate în partea dreaptă, în sensul de mers spre Săndulești. „L-am strigat, dar nu mi-a răspuns: era beat și se clătina pe picioare", a zis

Boar şi a adăugat că chiar s-a gândit că Moise n-o să-şi termine drumul bine, o să-l surprindă vreun tren.

– Şi a oprit trenul, a făcut ceva? întrebă Vasile de după ziarul său.

– Nu, i-am răspuns, aşa cum se întâmplase: Boar se gândise că s-ar putea să păţească Moise ceva, nu fusese sigur. Dacă te-ai lua după tot ce-ţi trece prin minte, n-ar mai ajunge nici un tren la destinaţie.

– F. C. Santos a bătut pe Vassas Budapesta cu patru la zero; Pele a marcat un gol, a citit el cu voce tare ca să-mi atragă atenţia că e cu gândul în America de Sud, unde se disputa un turneu octogonal de fotbal.

– „Al treilea drum de coborâre dinspre carieră, am continuat eu să reproduc mărturisirea lui Boar, l-am început la 3,15. Înaintea noastră cu zece minute plecase spre Câmpuleţ locomotiva 433 condusă de Secară Alexandru, fără să remorcheze vagoane. În staţia Buna am făcut cruce cu trenul condus de Iacob Alexandru şi Zahan Ilie. Când am ieşit din Buna, cam la 700 de metri, am auzit semnalul de oprire, dat de locomotivă; trei sunete scurte, repetate de mai multe ori. Am frânat, deşi n-am observat nimic deosebit. Din faţă a venit mecanicul cu o torţă în mână. Ce-i?" „Am văzut ceva înaintea locomotivei, dar nu ştiu ce, hai să vedem, a zis Mureşan Traian şi împreună cu el şi cu Schiau Ioan şi Sandu Filip ne-am dus în sus, spre Buna şi la vreo sută de metri de tren am văzut fum şi lumină între liniile pe care am coborât noi. Ne-am apropiat: între linii era un om şi ardeau pantalonii pe el. Era directorul Moise".

– Racing Buenos Aires se comportă lamentabil la acest turneu.

– Victima era culcată pe spate, între linii, cu capul spre Buna, cu picioarele spre Câmpuleţ. Avea pieptul şi burta descoperite, piciorul drept tăiat. Boar i-a pus mâna pe abdomen. Să vadă de era mort. Era rece.

– Ce importanţă are?

– Are. Era rece, nu putea fi tăiat de trenul lor. Şi Boar s-a uitat dimineaţa şi la locomotiva lor: n-avea urme de sânge. Moise era lipit de terasament şi terasamentul fusese nu demult curăţit de pietrele din vagoanele încărcate, aşa că peste el puteau trece trenurile, fără să-l atingă.

– Îl atinsese unul, era suficient.

Dacă mă întrerupea, chiar de continua să rămână ascuns după ziar, îl interesa ce povesteam, mi-am zis. Am continuat.

– Dimineaţa la „Grădina cu bere" a băut un şpriţ. Erau mai mulţi cunoscuţi. Nicolae i-a întrebat: „Ce-aţi făcut cu Moise?" „Nimic". „L-aţi omorât pe Moise". „Ce te interesează pe tine ce-am făcut?" i-a răspuns Boar.

– Asta-i tot?

– Nu. Buglea Dumitru, care e fochist de locomotivă, cu o zi înainte de moartea lui Moise, a ieşit din serviciu dimineaţa la şase şi a dormit până la amiază când s-a dus în Câmpuleţ să cumpere pâine şi ulei. Şi în faţa restaurantului „Aluniţa" l-a întâlnit pe mecanicul Turculescu Ştefan şi pe directorul Moise. Amândoi erau piliţi. Turculescu l-a invitat la un vin şi toţi trei au intrat în restaurant, în sala a doua, cu mese. Şi au început să bea. Era cam ora două după-amiază. După un kil lui i s-a făcut foame. Au mâncat

toți trei și au mai băut un litru de vin. Consumația a plătit-o Moise singur. Pe la orele cinci el i-a lăsat acolo și a plecat acasă să-i ducă nevestei pâinea și uleiul.

– Bravo lui. Am auzit că un inginer din București a plecat să cumpere o franzelă – îi sosiseră niște oaspeți – și după o săptămână a trimis nevestei o telegramă din Oradea: Sosesc mâine. Și a sosit – terminase cheful – cu franzela într-o plasă.

– Nu cunosc nici un Nicolae Pop din Patârlagele, a zis Buglea, am zis eu.

– Are vreo importanță? s-a strâmbat doctorul Vasile, punând „Sportul popular" pe masă. Începuse să-l intereseze povestea mea, mi-am zis și-am continuat:

– Ilieș Vasile: „Nicolae e un ins închis, delăsător, retras. L-am găsit odată la grădina de vară din Câmpuleț dormind pe masă, beat. Era cu Ucsnit Sedescu. Când își ridica pensia nu mergea acasă trei zile, până n-o făcea praf. Era moale, umbla neîngrijit și cu capul în pământ".

– Altceva?

– Chețan Emanoil, șef de tren: „La orele 18,55 am plecat din stația Câmpuleț în prima cursă spre cariera de piatră. La o sută de metri de stația Câmpuleț este o barieră păzită la capătul străzii Cheia. Aici la barieră, cum eu eram la frână în ultimul vagon l-am văzut coborând din mers pe Turculescu Ștefan, care se pare deci c-a venit cu trenul nostru încă din stație. Am văzut că era pilit bine, dar nu atât de bine cât arăta să fie directorul Moise care stătea lângă barieră. Turculescu l-a prins de mână și a vrut să-l urce în trenul nostru care era în mers. Moise nu voia, zicea să-l lase în pace. I-am zis și eu: „Turculescu, lasă-l în pace!"

Și Turculescu l-a lăsat și a sărit pe frâna unde mă găseam eu și ne-am continuat drumul împreună. Turculescu a început să cânte „Înfruntând furtuni, spargem munții în pumni", cântecul său preferat. Pe kilometrul șase, nu departe de stația Buna, s-a dat jos din tren, din mers, și-a spus că se duce în Săndulești să mai bea ceva că-i era sete: l-am văzut cum a luat-o direct peste câmp, prin zăpadă, cântând „Înfruntând furtuni". Nu l-am revăzut pe Moise când am coborât spre Câmpuleț, nici când am plecat în cursa a doua de la Câmpuleț pe la zece și douăzeci și cinci. Pe la 0,50 plecând spre Câmpuleț pe la kilometrul cinci, l-am zărit pe partea dreaptă (a sensului de mers) pe Moise care venea dinspre Câmpuleț bombănind și urlând: „Vreți să mă omorâți?" Era singur și mergea clătinându-se. La lumina felinarului meu și datorită faptului că era senin l-am recunoscut imediat și după figură, după ce înainte îi recunoscusem glasul.

– A dat vreo importanță celor văzute?

– Nu. Deoarece pe Moise îl văzuse deseori beat și-l auzise mereu strigând: „Vreți să mă omorâți?"

– Nimeni nu dă nici o importanță la nimic: nici la ce-i trece prin gând, nici la ce vede, nici la ce aude. Numai tu o să le dai acum la toate importanță ca să-ți demonstrezi că-ți cunoști meseria și ești un virtuos.

– Nu pentru asta.

– Nu?!

– Sau: nu numai pentru asta.

– Mă rog, continuă, fiindcă tot n-o să scap până nu-mi spui tot.

– Chețan n-a văzut în acest drum de coborâre spre Câmpuleț pe nici o altă persoană care să meargă în sus pe linia ferată, sau pe lângă linie, sau în jos... Așa că nu l-a văzut nici pe Nicolae.

– Aici ai vrut să ajungi?

– Și aici. Și mai departe: pe la 3,35 a ajuns Chețan la Buna și au fost opriți de Boar Ioan care i-a anunțat că înaintea lor se află pe linie cadavrul lui Moise. Deci el l-a văzut în noaptea aceea pe Moise de două ori viu și o dată mort.

– Și vrei să spui că pe Nicolae nu l-a văzut deloc.

– Așteaptă: Niculici Iosif este văr de-al doilea cu Nicolae. Spune: „Nicolae când are bani îi bea cu prietenii sau cu cine se nimerește, de parc-ar fi milionar, sau nebun, deși nu e nici milionar, nici sărit de pe linie".

– Bun, e galanton și e întreg la minte (o rudă putea spune altfel despre el), ei, și?

– Așteaptă, de ce te grăbești, doar spuneai că nu te interesează?

– Nu mă interesează deloc, vreau să termini mai repede: mă așteaptă Grigorescu Apașul cu niște rațe.

– S-aștepte, m-am enervat eu. Dă-l dracului.

– Ba nu-l dau deloc. Mie-mi place rața pe varză.

– Ascultă: Niculici e frânar și în noaptea aceea venind dinspre carieră de unde a plecat la 4 și 5 în stația Buna, împiegatul de mișcare i-a dirijat pe linia falsă. Și s-a interesat ce s-a întâmplat și-a aflat, și din mersul trenului l-a văzut și pe Moise. Dar pe Nicolae nu l-a văzut. Și nu l-a văzut nici dimineața și nu a discutat nimic cu el. Nu l-a

întrebat deci Nicolae ce s-a întâmplat cu „omul acela de pe linia ferată" – cum spune Nicolae că l-ar fi întrebat.

– Și?

– E din ce în ce mai clar...

– Da, e foarte clar: „Trăiască pedagogia!" a zis el și a plecat aproape în fugă să-l întâlnească pe Grigorescu Apașul și pe cele două rațe.

Îi plictisisem? Am impresia că da. Adevărurile sunt cam plictisitoare și nu se pot compara cu drăgălășenia unor rațe. Fir-ar al dracului de realism.

9

Pe unde călca Ileana ducea raiul cu ea și în preajma ei nu te puteai simți altfel decât bărbat, adică dorind-o animalic sau contemplând-o cu luciditatea dureroasă că nu va fi niciodată pentru tine ce vrei tu să fie. Era întâi de toate femeie și nu era neapărată nevoie s-o vezi goală ca să-ți dai seama că este, cum se mai întâmplă. La ea și fustele și bluza și basmaua nu erau veșminte, își pierdeau orice atribut de materie moartă ordonată cu foarfeca și desăvârșită cu acul și ața și prin ele, devenite invizibile, arse parcă de flacăra, pe care încercau să o ascundă ochilor avizi, se vedea în întregime ființa pe care Ică într-o pauză la circ (când lumea continua să aplaude numărul său de motociclist ce se învârtea în cerc în baraca numită „Zidul

morții“ și nevastă-sa număra într-o șapcă de-a lui banii încasați) o făcuse dintr-un orgoliu de bărbat, în aplauzele mulțimii. Așa că s-ar putea spune că fusese făcută din aplauze și din admirația gălăgioasă a mulțimii, fiindcă Ică și nevastă-sa erau inconștienți că fac o fată, ei erau cu gândul atunci la succesul de public și de încasări avut și pe care trebuiau să-l mai aibă; așa că se poate spune că Ileana începuse să vină pe lume în momentul cel mai pur al părinților ei: atunci când erau inconștienți că ar putea să aducă pe lume o ființă umană. Și nici n-au luat-o în seamă nici când s-a născut, au considerat-o un accident și doar mai târziu, când ea a început să-și piardă formele de copil Ică s-a uitat mirat la ea, ca și cum atunci s-ar fi născut și s-a bucurat mult văzând că e frumoasă: putea s-o folosească drept reclamă în fața „Zidului morții“, momeală pentru puștii plini de coșuri și pentru maturii care veneau la circ să admire în voie (plătind) coapsele și formele pe care acasă nevestele n-aveau cum să le mai arate, nemaifiind ce să arate decât o ruină în continuu dezastru. Ică știa că frumusețea e o industrie rentabilă, mai grozavă decât curajul său și începu să se ocupe de toaletele fetei și de exteriorul ei pentru ca Ileana să facă o impresie deosebită când anunța pe mica estradă programul din baracă și să prindă acel gust pe care femeile îl dobândesc prin eleganță: gustul de a se simți mai arătoase decât sunt și mai stăpâne pe sine. Strădania lui Ică era inutilă, pe nimeni nu-l interesa fardul și tonurile șocante ale veșmintelor cu care o îmbrăca. Risipea banii: toate rochiile și pantalonii, toate costumele (cum le zicea Ică) îi veneau la fel, i se potriveau în același grad. Și el tot orb era și nu observa nimic, iar

nevastă-sa dându-i sfaturi ce să comande ca să-și îmbrace fata nu vedea din cauza miopiei femeilor în genere că nu țesătura și croiul îi dădeau Ilenei farmecul ce-l avea, ci farmecul însuși refuza să devină un manechin vestimentar și iradia acea forță ce te face să uiți când privești o femeie cum este îmbrăcată și să vezi în ea doar ce-ai voi să vezi și ce nu vezi la altele. Ei o crezuseră tot un manechin și când o măritaseră cu Celce și ignoraseră că e o individualitate care nu poate printr-o rochie și un act de stare civilă să devină cucoană din fetiță, că nu putea să fie ce voiau ei, ea era ce fusese născută să fie. Pentru ea totul devenea al ei (spre deosebire de Octavia ce se simțea înstrăinată de tot ce se întâmpla și deși nu era proastă și nici urâtă avea o răceală în purtare și un plictis și o dezamăgire continuă și iremediabilă: a omului ce nu se vede stăpân pe nimic, nici pe bucata de pământ pe care stă, convins că nimic nu este al lui și nu poate să-i aparțină vreodată) și era și greu să nu devină, și foarte greu să-i reziste cineva dacă era om. În atelierul lui Don Iliuță avusesem certitudinea la un moment dat când ea rămăsese în afara oricărei atingeri vestimentare că ar fi putut să continue să se dezbrace (deși nu e termenul potrivit) și de toate formele ei materiale și să rămână în cameră să se vadă doar locul ei pe scaunul unde sta, să devină imaterială sub privirile noastre și să-i auzim numai vorbele și gândurile, să existe și să nu existe, așa cum era și puterea la care mulți se închinau și se mai închină numind-o Dumnezeu, așa cum pot fi doar cele văzute și nevăzute. În prezența ei totul era posibil și nu m-am mirat aproape deloc când am auzit-o vorbindu-mi despre Nicolae (nu atunci, peste câteva zile) cum ar fi

vorbit despre amantul ei. Şi Nicolae era al ei şi crima ce o săvârşise el era cumva tot a ei, îi aparţineau ei şi omul şi faptele sale şi, de aceea, nu era deloc bucuroasă că nevasta lui Nicolae, Riţa mătuşii Măria, ar fi spus, şi-mi spusese într-adevăr, că bărbatul ei în noaptea aceea nu putuse să-l omoare pe Moise, deoarece era internat în spitalul din Câmpuleţ. Şi din spital nu poţi ieşi când vrei şi nu poţi lipsi o noapte întreagă şi nu poţi bea când vrei şi cât vrei, că s-ar fi văzut şi s-ar fi cunoscut. Aici se înşela Riţa: pe Nicolae nu se mai vedea băutura (vreau să spun: nu se mai cunoştea). Dar supărarea Ilenei pornise întâi de la expresia: bărbatul meu. Ea zicea că Riţa n-are nici un motiv să-i zică astfel lui Nicolae: nu mai era demult bărbatul ei, decât în acte şi decât în faptul că locuiau sub acelaşi acoperiş, însă în faptul fapt ea îl părăsise demult. De ce n-avea curajul să-i zică altfel, nu bărbatul ei? De ce nu era ea cinstită? Voia să vadă lumea că ea cu cinstea ei îl ajută să scape; şi cinstea ei trebuie auzită şi luată în seamă când spunea c-a fost el în spital atunci. Dar de ce să-l salveze? m-a întrebat Ileana. Să vină el acasă şi să fie tot bărbatul ei din ultimul timp, adică nimic, un beţivan batjocorit de ea? De ce făcea Riţa pe cinstita, ca să-l aducă acasă tot ca pe un milog? De ce voia să-i fure dreptul lui de a fi om?

– Eşti convinsă că Nicolae l-a...

– Ce întrebare, a râs Ileana. E sigur şi de-abia aştept să fie condamnat.

– N-are dovezi, am bâiguit eu şi ea m-a privit ca pe un tembel.

– Ce dovezi? A mărturisit.

– Nu-i o dovadă.

– Cum să nu fie? A mărturisit, şi numai un bărbat adevărat nu se dă la o parte şi nu se-ascunde... Nu e un prost sau un nebun. E un bărbat pe care Riţa nu merita să-l aibă. Şi e un bărbat pentru că suferă ca un bărbat. Riţa îl încuia în casă când el se îmbăta şi-l lăsa să plângă pe la uşă şi pe la geamuri şi să se milogească de ea să-i dea drumul. Şi pe urmă tot pe el cădea vina, că s-a încuiat singur, beat, pe dinăuntru şi-a pierdut cheia. Şi el o credea şi se ruga de ea să-l ierte şi ea nu-l ierta şi nu-i deschidea uşa şi pleca unde avea treabă şi cu cine avea treabă şi când se înapoia el tot nu se supăra, se credea tot vinovat şi se lăsa prostit de toate minciunile ei: că a visat, beat, c-a mai rugat-o să-i deschidă uşa. Ea se milostivea de el şi-l lăsa afară şi nu se uita la el nici cât la o balegă. Şi el se ţinea după ea pe bătătură sau prin casă şchiopătând şi se ruga: Iartă-mă, n-am să mă mai încui pe dinăuntru.

– Poate că şi ea se plictisise să-l tot vadă beat.

– Ce uşor vorbeşti, a râs Ileana, cum să te plictiseşti de un om care bea? El e mereu altfel. El e prost, el e viteaz, el e neputincios, sforăie, cântă, plânge. Şi ea a avut partea ei de vină c-a ajuns el beţivan. N-a ştiut ce înseamnă un bărbat. A crezut că dacă se smiorcăie şi se lasă prostit e un dobitoc. Chiar pe drum zicea din vârful buzelor: al meu e un dobitoc! Să se vadă că tot greul îl duce ea, şi că e singură şi că e putincioasă. Mândrie de muiere proastă. Ce e mai grozav decât un bărbat care plânge în faţa ta, pe care-l duci de nas ca pe-un copil? Ce iubire mai mare voia ea, ce semn de bărbăţie mai mare decât puterea ce-o avea Nicolae de-a-i sta în genunchi?

– Ea ține la el, cred eu, dacă vrea să-l scape.

– Nu ține deloc. Vrea să scape Nicolae ca să nu fie înăuntru. Adică închis. Și să râdă lumea de ea că e nevasta unui pușcăriaș. Din mândrie vrea să fie el liber, pentru mândria ei și pentru libertatea ei. Dacă el e acasă și ea își ridică poalele în cap (să zicem, ca să nu spui că și eu bârfesc, eu despre care lumea zice că nici poale nu mai am) nimeni nu-i găsește vreo vină: înseamnă că și-a făcut o plăcere, înșelând un bărbat bleg. Nu e curvăsărie, e înșelăciune, adică dragoste. (Numai eu sunt deocheată, zice lumea). Iar dacă el e la zdup și ea o să-și facă de cap lumea o să zică altfel: că e o aia care nu ține seamă că Nicolae zace închis și-l face de râs. Au un fel de-a judeca oamenii foarte întortocheat și ea de judecata lor se teme și de-aceea vrea să scape el curat ca lacrima. Degeaba, Nicolae a omorât! Între el și ea nu mai e nici o punte, el s-a închis altfel pe dinăuntru acum. Și ce e în sufletul lui, ea n-o să mai afle decât când o să afle toată lumea: la judecată. Dar nici atunci nimic n-o să fie pentru ea, făcut sau spus pentru ea: o să afle și ea ce-o să afle toți. Așa că e prostie să-și închipuie că el n-a putut ieși în noaptea aia din spital. A ieșit.

– Aici e punctul care mă deranjează pe mine: trebuie să fiu de acord cu tine (deocamdată): Nicolae a ieșit din spital. Propriu-zis n-a fost internat în spital, ci în Staționarul S.M.S. din Câmpuleț, am zis și-am povestit ce-am aflat de la Sâncrăian Mihai (zugrav) din Poiana: a fost vecin de pat și știe că Nicolae urma și un tratament cu ultrascurte (pe care le făcea la sediul Policlinicii) și zilnic pe la orele opt, după dejun, pleca în oraș. Se înapoia uneori după-amiază târziu, pierzând și masa. (Mâncarea i-o băga

în dulap un alt bolnav, Faur). Iar seara Nicolae cu alți inși care nu erau așa de bolnavi ieșeau pe coridor să fumeze și apoi se duceau să vadă programul de televiziune. Însă în Staționar nu era televizor. Se întorceau noaptea când luminile erau stinse. Și într-o noapte atât de târziu au venit, că sora (Aurelia Giurgiu) nu a vrut să-i lase înăuntru. I-a lăsat, amenințându-i c-o să le facă raport dacă o să se mai repete cazul. Totuși, deși Nicolae era unul dintre cei care lipsea cel mai mult, Sâncrăian nu poate să spună c-a lipsit cu siguranță vreo noapte întreagă. La fel declară și Mailat Gheorghe, muncitor la fabrica de ciment. El mai adaugă că Nicolae ar fi spus că atât timp cât a stat la pușcărie, pentru furt de găini, nevastă-sa (Rița) nu i-a trimis nici pachet, nici scrisoare, nici n-a vrut să știe de el. La fel spune despre Rița c-a spus Nicolae și Leș Ilea, din Bistra. Despre ultrascurte zice că și le făcea deoarece avea și sinuzită. Dar el a mai completat: din cauza sinuzitei (ori se prefăcea?) nu părea normal, nu știa totdeauna ce vorbește și nu puteai pune temei pe ce spune: se contrazicea la tot pasul.

– Poate că și ăsta din Poiana avea vreo boală care-l făcea s-audă oamenii contrazicându-se la tot pasul.

– Dar sora Aurelia Giurgiu nu e bolnavă.

– O fi vreo babă, și e mai rău...

– Nu e babă. Ea spune că ei veneau noaptea din oraș, unii fiind plecați de dimineața la Policlinică. Mințeau că nu s-au putut reîntoarce la timp din cauza cozilor. Și după apelul făcut seara pe la nouă și jumătate unii tot mai fugeau în oraș, Staționarul neavând portar. Era pentru oameni bolnavi, nu pentru sportivi. Unii au fost prinși și sancționați prin scoaterea lor din Staționar. Ea spune că

practic se poate întâmpla ca cineva să lipsească mai multe ore sau o noapte întreagă, fără să fie observat. Își aduce aminte că Nicolae a venit într-o seară după zece și jumătate, spunând că fusese învoit de sora Felicia. Și-și mai aduce aminte că o dată când a intrat în serviciul de noapte a găsit niște note scrise de sora Pâslaru (care lucrase dimineața) în care se arăta că Nicolae nu s-a reîntors de la raze până la orele 14. Pe o hârtie separată menționase și sora Felicia: „Nicolae nu s-a înapoiat nici la orele 22". Și ea a scris pe o hârtie că nu s-a întors nici la șase dimineața Nicolae. Ele aveau instrucțiuni să nu consemneze asemenea fapte în caietul de primirea și predarea serviciului de gardă, ca să nu scrie direct în caiet: ci să facă scurte procese-verbale. Le-a predat doctorului Enceanu.

– A ieșit, orice-ar zice și ce n-ar zice ei; în noaptea aceea Nicolae a ieșit din spital: m-am întâlnit cu el în sat.

Era o veste care mă uluia. Și nu mai fusei atent la împrejurările în care îl văzuse Ileana și-i vorbise. Adică fusei atent, destul de atent, atât de atent, încât faptele nu le mai reținui în desfășurarea lor normală. N-aș fi vrut să le aud, asta era explicația, și eram silit să le și înregistrez. Se întâmplase cam așa: Ea îl tot privise pe Celce în față cum moare fără să poată muri și se îngrețoșase de figura lui și se spălase cu apă pe mâini și își clătise gura cu apă și scuipase crezând că așa scapă de greață și nu scăpase, greața nu-i venea de la stomac, era parcă în aer, în mirosul din cameră și în adâncul pământurilor ei. Deschisese ferestrele și nu se schimbase nimic și n-avea să se schimbe cât Celce n-avea să se urnească din pat cu capul în sus, cum era imposibil, sau cu picioarele înainte, cum nu părea posibil. Îl vedea

satisfăcut și ca să nu-l mai vadă și să-i treacă greața și-a luat broboada și s-a gândit să meargă până la moară și înapoi și să respire aerul rece și curățat de căderea zăpezii. Celce zăcea pe pat nesăturat în disperarea ce-l năpădise, că nu putea face nimic, nici măcar să se ridice într-un cot. Aceeași nesăturare îl ținea parcă în viață. Nu se mișca, dar și când se mișcase nu făcuse tot timpul nimic (dacă răul se poate numi nimic – și poate este nimic, căci nu aduce decât nimic, rău adică). Era disperat și nu lăsa să se vadă că este și lupta și acum împotriva sa cu tot ce mai era în el putință. Nu-l neliniștea nici groaza pe care o trăia și nici nu-l îngrozea neputința că nu moare – și n-o considera un păcat ispășit, ori o pedeapsă nemeritată, n-o considera nicicum. Nicicum. Și de aceea voind să moară (când evident că murea, la infinit, e drept) nu voia și voind să trăiască nu voia și fiindcă nu se întâmpla nimic care să schimbe acest echilibru bolnav, el nu arăta altfel la față de cum arătase, adică nicicum. Sau ca o mască. Nu exista nici o sfâșiere dureroasă între ce dorea el și neîmplinirea acestei dorinți, fiindcă el și în boală rămăsese același. Adică nicicum, după cum tot sublinia acest cuvânt ea.

– Nu suferea, asta e. Ar mai fi avut o șansă să devină om, să-l văd cum se chinuie și suferă și-i pare rău. Nu putea. L-am lăsat să zacă bântuit de foamea aia de animal care nu l-a slăbit niciodată, foame numai de el știută după ce era, și-am plecat și când am ajuns pe lângă casa popii l-am auzit pe Ucsnit Sedescu venind călare. Calul necheza și când s-a apropiat am văzut că era fără călăreț; și calul a mai trecut pe lângă mine de două ori, după ce colindase satul. Și înainte de a-l mai vedea o dată, pentru ultima oară

în noaptea aceea, m-am întâlnit cu Nicolae în drum. Stătea pe scaunul de la poarta lui socru-său (unchiu-tău Vasile) și plângea. Era singur. Am crezut că plânge după mama lui Păun, care era soacră-sa. Sau l-o fi bătut Rița și l-o fi dat afară din casă? Ori plângea ca orice om beat care nu mai știe de ce plânge. Îmi plăcea că plânge și m-am așezat lângă el să-l aud cum sughite și să simt cum poate un om să se înece de plâns și să se smiorcăie ca un prost, așa cum nu-l auzisem și nu-l văzusem niciodată pe Celce. L-am lăsat să plângă, să se ușureze de durerea ce era în el. Cum nu se mai oprea din plâns, l-am întrebat, nu de ce plânge, ci de ce nu se duce acasă să plângă, să nu stea în frig și el mi-a răspuns că nu-i este frig, și că n-are casă. „De-acuma eu nu mai am casă, a zis el, de-acuma am să plec în lume." „De ce mă, Nicolae?" „D-aia: c-am omorât un suflet." Nu m-am gândit că-și omorâse nevasta, nu m-am gândit la nimic; nu mă interesa decât că el plângea, că el suferea adică, și în fața plânsului său cu sughițuri orice-ar fi făcut el nu mai avea nici o importanță.

10

– Când am început să joc în echipa orașului (care activa în categoria B) și să marc aproape în fiecare meci cel puțin un gol și să devin spaima portarilor și ținta unor antrenori ai formației de divizia A, dacă n-aș fi avut un

antrenor ca Bandi-baci [îl chema Andrei Chiriac însă nimeni nu-i spunea așa: jucase în Ardeal și la Budapesta și coechipierii îi ziseseră Bandi și cu acest nume devenise celebru și cu el voia să rămână, să-și amintească un trecut care mereu se îndepărta; și ca să nu se mintă singur, că timpul stă pe loc, așteptase să adauge un baci (nene, în ungurește și în Ardeal) la Bandi și să delimiteze zilele sale de aur (fiecare fotbalist are zile de aur) de zilele sale de antrenor], aș fi ajuns poate o mare vedetă a fotbalului românesc, cum mă amăgeau toți, și poate n-aș fi ajuns ce sunt astăzi. Bandi-baci nu m-a lăsat să plec. Mi-a spus că nu sunt format, sunt doar o promisiune fantastică și dacă o să merg așa la o echipă de divizia A și n-o să le marc gol după gol cum probabil s-ar aștepta ei, o să mă treacă pe banca rezervelor și o să devin un fotbalist ratat la o vârstă când era normal să mai fiu o promisiune. Și mi-a mai spus: „Dacă pleci la ei, cartea poți s-o pui în cui: ăștia n-au nevoie de cap, au nevoie de picioare". Nu m-am dus. Voiam să învăț: ajunsesem fotbalist din întâmplare, niciodată nu visasem să ajung altceva decât fusese tata: învățător. Cu timpul, neputând să ajung ca el, am fost nevoit să ajung mai mult. N-aveam bani pentru o școală normală (la propriu și la figurat) și fotbalul m-a scăpat de grija de bani (de casă, masă) și mi-a dat posibilitatea să termin toate școlile fără frecvență și serale posibile. Și atunci mi-am ales liceul și, după ce l-am absolvit, dreptul. Medicina, care mă mai atrăgea prin putința ei de a săvârși miracolul de a vindeca bolnavi, îmi rămânea inaccesibilă la fără frecvență. Am rămas în continuare la echipa lui Bandi-baci și nici o bucurie nu era mai mare pentru mine

decât să văd bucuria birjarului Romulus Mitroi care mă aştepta la poarta stadionului după fiecare antrenament. Mă poftea în trăsură şi mă ducea până în oraş, mă plimba prin centru ca pe un prinţ şi se oprea la bodega „Prăpădul şi după noi potopul“ unde mă aşteptau două grătare şi un pahar cu vin. El era nelipsit la meciuri; dar satisfacţia lui era să nu mă ştie flămând şi mai ales să nu-mi stric picioarele de la stadionul de la marginea oraşului până în centru. Şi după ce mâncam (el plătise totul dinainte) mă poftea iarăşi în trăsură şi mă ducea acasă, trecând tot prin centru, să mă vadă lumea şi să-l vadă şi pe el cum se duce un prinţ al fotbalului (cum îmi spunea), tot atât de bogat şi de bogat ca oricare boier pe care-l dusese vreodată şi ca oricare alt grangur înalt ce pusese piciorul pe scara trăsurii sale. Era, drumul acesta şi mâncarea, felul său de-a aprecia şi preţui talentul, ofranda pe care din cota sa de birjar simplu o depunea din tot sufletul pe „altarul geniului“. Mă saluta de la o poştă şi mă cunoştea dintr-o mie şi se mândrea cu mine cum s-ar fi mândrit nu cu un fiu, ci cu un cal superior, ieşit din comun. „Şi caii, şi oamenii, spunea, când au geniu în picioare, se vede, eu îi văd.“ Niciodată nu m-a jignit şi nu m-a putut jigni această apreciere: ea era atât de sinceră, încât era o tâmpenie s-o consideri altfel. Când m-am gândit după mulţi ani de absenţă să merg până în satul de unde plecasem, el m-a dus la gară şi nu s-a mişcat de pe peron până ce eu din trenul care a plecat nu l-am mai zărit, nemaizărind nici o gară. Am ajuns într-o zi de marţi acasă şi când spre seară m-am plimbat special ca să-l întâlnesc pe Moise şi l-am întâlnit, m-am oprit cam la vreo zece paşi în faţa lui şi l-am salutat. El nu mi-a răspuns şi-atunci l-am

întrebat: „Nu mă mai recunoaşteţi?“ El a negat, din cap. Erau primele cuvinte pe care i le adresasem vreodată direct în faţă şi el nu voia să-mi răspundă prin vorbe: doar nega dintr-o mişcare a capului. „Nu mă recunoaşteţi?“ l-am întrebat din nou, apropiindu-mă până la câţiva paşi de el. „Nu te recunosc“, a zis el. Asta e dar, mi-am zis, e posibil să nu mă recunoască: are doar şi poziţia socială în care o vorbă a sa poate fi luată drept adevărată. „Nu te recunosc“, a repetat şi eu am simţit că printr-o ciudată alchimie el cu adevărat nici nu mă recunoştea. El e omul care ştie şi poate să-şi asculte vorbele şi să se conformeze lor, fiindcă el a trăit din sentinţe, ca un judecător şi se presupune că judecătorul are inima împăcată în momentul când pronunţă un verdict. Nu te recunosc: trei vorbe cu care el mă poate anula cu tot ce sunt şi pot spune eu. „Nu te recunosc“, a spus el pentru a treia oară, neîntrebat de mine nimic de data aceasta şi a vrut să plece mai departe, însă în momentul când a pronunţat cele trei vorbe a scăpat bastonul pe care-l învârtea între degete cu dexteritate şi gestul acesta necontrolat de raţiune – această fisură în mecanismul învârtirii inconştiente a bastonului (căci învârtirea bastonului devenise la el un act automat, inconştient; tot timpul, când vorbea, când mergea, când asculta pe alţii, învârtea bastonul între degetele mâinii drepte), această dereglare de o clipă a inconştientului său m-a făcut să surâd victorios, să am certitudinea că zonele sale de dincolo de raţiunea sa mă recunoscuseră şi avuseseră o clipă de spaimă. Doar o clipă, atât cât stăpânirea de sine a directorului, proverbiala sa deşteptăciune să se mobilizeze

şi să redeclanşeze impecabil automatismul ce învârtea bastonul ca pe o sfârlează.

– Şi-atunci i-ai spus tu ceva lui Moise, îţi aminteşti?

– Îmi amintesc, zise Nicolae, i-am spus: „E copilul lui Dunărinţu".

– Şi el n-a mai tresărit acum şi a întrebat: „Care Dunărinţu, că sunt mulţi Dunărinţu?!"

– Horia Dunărinţu, am zis eu, zise Nicolae.

„Aha, uite domnule, ce băiat mare s-a făcut!" s-a mirat Moise şi iar a greşit, mirându-se, fiindcă însemna că trebuise să fiu şi mic, dacă mă făcusem mare, şi să mă cunoască de mic, dacă nu mă recunoscuse. Şi de-i aşa, nu trebuia să întrebe: „Care Dunărinţu?" fiindcă nu erau alţi Dunărinţu care să aibă copii de seama mea. Şi asta înseamnă că mă recunoscuse de cum mă văzuse şi nu voise să mă recunoască. De ce?

– Semeni cu taică-tău.

– Dar am ochii mamei.

– Te recunoscuse, cum să nu?! Eu te cunoscusem de cum te văzusem. N-a vrut să te cunoască: nu i-a plăcut să se-ntâlnească cu tine cum s-ar fi întâlnit cu taică-tău. Nu-l uitase.

– De ce să-l uite? Fuseseră prieteni, aşa a spus chiar atunci: „Cu tatăl tău am fost prieten bun, încă din timpul şcolii şi lui maică-ta... he, he... aşa-i în tinereţe, i-am făcut la început amândoi curte. Ai ochii ca ai ei, acuma văd", a zis. De ce a zis: acuma văd, când ochii se observă în primul rând la un om? De ce?

– Eu să-ţi răspund?

– Tu. Erai omul lui, sluga lui atunci, îl cunoşteai foarte bine.

– N-aş putea să-ţi răspund.

– Nu vrei, Nicolae, de putut, poţi. Nu-i tăiai tu lemne atunci, nu-i duceai la moară, nu te trimitea pe tine să aduni oamenii la şcoală când voia el să le vorbească ceva ori să cânte la cor? Îl iubeai, Nicolae.

– Nu-l iubeam.

– Oare? Cine s-a dus în vara aceea cu toţi copiii şcolii la adunat de spice două săptămâni? Tu. Ca şi cum dacă aduni spice devii erou.

– A fost o prostie.

– A fost cea mai neînsemnată. Nu erai nici om de serviciu la şcoală, ca să-l asculţi orbeşte. Şi acuma te lauzi că l-ai omorât, ca să te lapezi de el.

– Nu mă laud.

– Nicolae, ai fost prieten şi cu tata.

– Am fost!

– E uşor să recunoşti, când te-ntreabă fiul lui taică-meu. O să spui c-ai fost prieten foarte bun cu el şi în război, aţi fost o vreme împreună, şi-o să mai spui că n-a rupt nici un afiş comunist de pe garduri atunci când a fost învinuit c-a rupt şi-a fost exclus din partid.

– N-a rupt.

– Nu te cred: a rupt!

– Să mor eu dac-a rupt: în noaptea când se spune c-a rupt a fost la mine acasă: se născuse fie-mea Viorica şi ne-am petrecut până dimineaţa.

– N-o să mori, degeaba te juri! A rupt! Dacă nu rupea, te jurai atunci, mureai atunci. Atunci n-ai jurat, ai spus că te-ai îmbătat şi nu ştii nimic. Adică lăsai să se înţeleagă că tata beat ar fi putut să rupă afişele alea. Ai spus sau n-ai spus aşa?

– Am fost forţa să spun aşa...

– Dacă te forţa, trebuia să te laşi forţat până la capăt: până mureai şi nu spuneai o minciună.

– Mi s-a părut că m-am îmbătat...

– Acuma mă minţi pe mine, acum, că nu le-a rupt. Nu vreau să mă răzbun pe tine, Nicolae, dar vreau să te dezvăţ să minţi.

– Acum e uşor să-l tragi pe om la răspundere de ce-a minţit, sau s-a purtat cândva murdar. Aş fi vrut să te văd atunci în locul meu.

– Eu nu vorbesc de-atunci, Nicolae: eu nu te învinuiesc c-ai minţit atunci şi-ai fost laş, pe mine mă scârbeşte minciuna ta de-acuma.

– Am spus atunci: nu ştiu, m-am îmbătat, şi aşa era şi adevărat: m-am îmbătat.

– Te-ai îmbătat, dar chiar şi beat tu ştiai că tata nu era omul care să facă aşa ceva. Nu fiindcă rămăsese fără o mână în război, lângă Păuşa şi-i murise un cumnat la Turda, nu pentru că era înscris printre primi învăţători la comunişti, nu pentru ce luptase şi pentru ce era el, nu: ci pentru că era un înţelept (scuză-mă că-mi caracterizez fără modestie părintele), era un om care ca om în primul rând nu putea în principiu să scuipe unde stătea: şi mai avea copii, şi un om care are copii, chiar dacă luptă împotriva a ceea ce nu-i place, nu luptă prosteşte: nu rupe afişe. Nicolae, un om ca el, să-l vadă oricine şi să-şi piardă capul şi să-şi lase copiii pe drumuri. Aici e vina ta: că după ce ai băut o noapte cu el şi după ce că fuseserăţi prieteni (nu că nu l-ai apărat, asta e fleac) l-ai crezut prost. Prost, Nicolae, un prost sadea, un prost ordinar care din tembelism rupe afişe. Ştiu, atunci un asemenea act echivala cu o crimă la

adresa statului. Nu comentez starea de-atunci, v-o las vouă s-o comentaţi, cei care o cunoaşteţi mai bine. Dar cine a spus prima dată că tata n-a cântat la un Unu Mai „Internaţionala“ ştia că tata era afon şi de porc a spus: ca să-l oblige pe tata să cânte. Să cânte, indiferent ce, să facă ceva ce el nu făcea şi era împotriva firii sale. Şi tata, evident, n-a cântat. Vezi câte fleacuri îl pot duce pe un om la moarte? Căci moartea tatii este din partea lui un semn de mare înţelepciune: el n-a făcut decât să uite ce nu mai putea suporta şi a uitat cu adevărat, fiindcă numai uitând ce trăieşti imediat te poţi gândi cu atâta pasiune la ceea ce va fi: el m-a iubit nespus atunci, Nicolae, şi nu numai pe mine! Şi pe tine, care-l pupai jur împrejur pe Moise şi râdeai când Moise te chema lângă el şi te punea să te uiţi la tata şi să vezi: că o să cânte sau ba? „O să cânte, Nicolae, cum n-a cântat nici la nunta lui“, aşa ţi-a spus o dată Moise, la o serbare de sfârşit de an. Dacă ai uitat, să fii sigur că a spus aşa; eram lângă voi.

– E adevărat, mi-a spus de mai multe ori... Chiar de nu mi-a spus la serbarea aceea – nu-mi amintesc! – mi-a spus altă dată. Şi l-am crezut. Era omul pe care îl credeam. Pe taică-tău nu-l credeam ca pe el. Moise ne înflăcăra, zău... Era simplu tot ce ne spunea, pe înţelesul nostru...

– Fiindcă adevărul lui se întemeia pe vorbe, religia lui erau vorbele. Şi Gogu Gichii, cumnatu-tău, a fost un timp ţuţărul lui. Nu, nu-i bun cuvântul. Gogu credea în ea ca în Dumnezeu. Şi nu la început, mult mai târziu, după ce Gogu a avut povestea cu sacul cu sare, târziu de tot: şi şi-acuma nu-l dă pe Moise pe toată lumea.

– Crezi? se îndoi Nicolae.

– Mi-a spus el şi mi-am dat seama din felul cum se poartă când e singur. Atunci se vede cel mai bine în cine şi în ce crede un om: când e singur. Gogu umblă tot ud la încălţăminte pe tractor şi tot vesel. „Iar te udaşi la jambiere, Gogule", îi zic şi el râde şi zice: „Lasă, că nu sunt beat", dar eu îl văd cum e de aprins în obraji şi mă tot mir cum poate băga namila în curte. Într-o zi a luat popul porţii în bot, în alta a luat o lacră de gard. Şi într-o noapte era pe lângă cimitir şi a văzut un câine şchiop şi s-a luat cu tractorul după el (era un floran mare, alburiu) să-l calce şi l-a tot gonit cu tactorul peste răzoare până a dat dracu' o roată dinainte şi a rămas cu namila în bot. Şi nici nu era beat atunci. Dar oricum ar fi fost, s-a luat după câine să-l calce şi cum câinele se tot împiedeca de brazde el tot chiuia şi-şi arunca în sus şapca crezând c-o să-l calce pe coadă, fiindcă asta voia: să-l calce întâi pe coadă şi pe urmă să-l prindă.

– Şi ce să facă cu el?

– Nu se gândea la asta.

– Şi ce-are nărozia lui cu Moise?

– Are. Gogu ori era beat şi băuse ca să prindă puteri şi să are noaptea mai mult decât oricine, ori arase ca un nebun şi se îmbătase de atâta muncă şi oboseală şi singurătate şi simţise nevoia să se distreze, să se mai destindă: şi se luase după câinele floran şi şchiop. Moise i-a băgat în cap că munca aduce şi bani şi fericire, munca este totul. Dar Gogu de când se ştie a muncit, şi înainte s-a ales cu ciuciu, şi acuma de-atâta arat şi săpat şi cărat fuge după câini noaptea pe câmpuri. Şi bea, să aibă putere, şi bea, că vede că alţii care nu trag ca el de dimineaţa până seara şi de seara până dimineaţa tot sunt mai fericiţi ca el. Tânjeşte şi el după o mulţumire şi munceşte cu disperare, cu ură aproape şi el

nu vede că religia asta a lui pe care i-a băgat-o Moise în cap nu e bună, te face să vezi câini unde poate nici nu există câini. Atunci noaptea a venit acasă şi-a luat nişte lemne şi cricul şi a ridicat tractorul şi a plecat cu el la Gogoşi pe trei roate, să sudeze ce stricase. Şi-acolo a minţit c-a dat într-un răzor adânc, noaptea, n-a pomenit de câine. Şi poate nici n-a minţit prea tare: că tot muncind a nimerit într-o groapă şi pe urmă a trebuit să umble în trei roate. Numai trăgând de dimineaţa până seara, cum i-a zis Moise, el tot în trei roate o să umble şi n-o să fie niciodată mulţumit cum tânjeşte să fie. Că după un timp, tot într-o noapte, şi tot la arat, i-a ieşit în faţă câinele şchiop şi el şi-a zis: „Acuma nu mai scapi!" Şi l-a gonit să-l prindă până ce iar şi-a mai rupt o roată şi tot nu l-a prins. Goneşte un câine şchiop, noaptea, la lumina farurilor, şi nici pe-ăla nu-l prinde.

– Moise era un taler cu două feţe.

– Nu-l înjura acuma, când e mort, nu-i nici o vitejie.

– Dar eu l-am omorât. Şi tu ai recunoscut că m-a văzut Ileana în sat şi c-am lipsit de la spital.

– Am verificat din nou, nu-i aşa. Ilenii i s-o fi părut, iar de nu i s-a părut, ea s-a întâlnit cu tine la începutul nopţii când nu putuseşi să-l omori pe Moise. Şi după ce v-aţi despărţit ai avut timp destul (cu o maşină de ocazie sau altceva) să ajungi la Staţionar în Câmpuleţ. N-ai lipsit nici o noapte din Staţionar. Sora Felicia declară că ai lipsit o dată până la orele 22, dar nici ea nici celelalte nu au încheiat nici un proces verbal c-ai fi lipsit vreodată o noapte întreagă. Din contră, e scris că tratamentul cu penicilină ţi s-a făcut regulat. Şi injecţiile ţi se dădeau la ora şase seara şi şase dimineaţa. Toate injecţiile le-ai primit. Iar doctorul Enceanu declară că nu i s-a raportat c-ai lipsit

noaptea. A, de coţcării te-ai mai ţinut, împreună cu alţii: jucaţi noaptea cărţi! V-a prins de câteva ori. Şi mai obişnuiaţi să vă ascundeţi hainele sub pat – hainele civile – şi să umblaţi prin salon şi pe culoar în halatul Staţionarului până nu vă mai vedea nimeni, şi apoi o întindeaţi în oraş. Şi tu ai întins-o o dată la restaurantul „Aluniţa“ în halatul Staţionarului – deci nu te confundă, nu?

– Nu.

– Dar sora Giurgiu Aurelia te-a confundat când a spus că ai lipsit o noapte întreagă. A găsit foile acelea pierdute şi a văzut că era vorba tot de un Pop Nicolae, dar de altul, care e frânar. Şi când i-am arătat fotografia ta a zis: „Nu, nu e ăsta, ăsta era ăla oricât îi schimbai cearceafurile, ele tot miroseau a vin, de parcă era făcut din vin şi din struguri şi nu din carne şi oase“. Şi frânarul a şi fost trimis, după ce-a lipsit o noapte, acasă. Tu, nu. Eu am văzut cum se moare şi ştiu cum se poate muri şi am văzut şi cum se ucide şi cam ştiu cât de cât cum arată un ucigaş. Tu nu faci parte dintre ei, Nicolae.

Şi iarăşi mi-am amintit de moartea lui Manoilă şi de golul imens ce m-a umplut atunci (şi care în prezenţa lui Nicolae mă ocolea); golul acela ce însemna neputinţa de a face ceva, de a opri din mers paşii aceia: un gol, şi neputinţa mea. Decât să văd, să văd – deoarece ne despărţea apa şi noroiul şi păpurişul. Şi mai ales mirosul putred al bălţii secate exista atunci şi vara toridă, mirosul de ţipari putreziţi de vii în noroi şi duhoarea rădăcinilor şi verdeţurilor bălţii înnegrite de căldură şi de lipsa de apă. Cu Nicolae era simplu: nu exista golul, şi trebuia să fiu atent ca să n-apară şi să fac o greşeală: să fie condamnat un om ca el. Afară ningea şi oricât mi se păreau casele şi grădinile pudrate de osemintele albe ale unor fiinţe, apuse de mult,

aerul era pur şi Nicolae nu putea să ia înfăţişarea lui Moise, cum nu putea zăpada să semene cu scheletele albe ale celor ce muriseră cândva în balta Drăguţoaia şi moartea lor fusese ascunsă ani în şir de abundenţa lichidului verzui şi de straturile de lintişoară nesfârşite: schelete albe de cai şi de oi, de oameni şi de câini, amestecate ca într-o groapă comună, lustruite de apă şi de toate vieţuitoarele văzute şi nevăzute ale bălţii: schelete într-un cimitir de apă, nu de pământ. Forme albe care nu mai puteau, nu mai era ce să se destrame în duhoare; ele muriseră desăvârşit de mult şi erau acum doar o amintire car nu mai folosea la nimic, căci nu ştiai cui îi aparţinuseră. Ca şi cum amintirea acelor fiinţe nu mai era a acelor fiinţe: se despărţiseră, amintirea îşi pierduse fiinţa de la care plecase: ca nişte umbre ce şi-ar părăsi în plină zi oamenii pe care îi urmează.

Dar tot ce Nicolae susţinea că împlinise se desfăşurase într-o lume plină de nume şi de sticle cu vin şi de trenuri, între nişte ore precise şi cu nişte lovituri cu piatra precise, încât nimic nu părea verosimil. Acolo, în baltă, nimic nu părea concret, nici un schelet n-avea numele său, nici o moarte nu avea spaţiul său. Locul său şi numele său. Şi era clar că nici amintirea acelei morţi nu mai avea nimic personal, nu mai era concretă, nu te îndemna să te gândeşti la cineva anume: ci la moarte în genere, la Moartea cu M mare: a peştilor, a cailor, a oamenilor, a rădăcinilor, a bălţii. Era o imagine a morţii totul, şi în această imagine, pe acest fundal se juca o nouă piesă: cu Moise şi Manoilă, dar ea trebuia să se desfăşoare fără nume, să-şi piardă urmele şi amintirea. Şi aşa s-ar fi întâmplat dacă n-aş fi fost eu acolo. Sau chiar de-aş fi fost eu acolo şi-aş fi tăcut.

Acum nu puteam să tac şi să-l las pe Nicolae singur: ar fi fost ca o acceptare a morţii lui. Atunci mă despărţise de Manoilă şi Moise golul, spaţiul căscat între mine şi ei prin care nici glasul meu n-ar fi putut răzbate (păsările, broaştele, vântul şi trestiile l-ar fi acoperit – şi mai ales căldura cleioasă l-ar fi strivit cu lenea ei copleşitoare ca un zid de vată). Dar nici glas n-am mai avut, căci am strigat: Nu! Şi n-am putut scoate nici un sunet. Neputinţa de a împiedica fapta ce se pregătea dincolo de baltă, sub ochii mei, fusese în primul rând a corzilor vocale, paralizate brusc.

– Nicolae, degeaba, acuma pot!

– Ce poţi?

– Pot, zisei, fără să-i spun că nu mă mai simţeam ca atunci când elanurile mele nu erau suficiente să oprească ceva din mersul său – ca o apă pe care n-o poţi opri, doar voind, să curgă spre matca sa.

– Pot! Pot! Pot! am strigat. Pot!

11

Nicolae se aruncă pe fereastra deschisă, cu capul înainte, să se izbească de caldarâm cu ţeasta şi să moară pe loc. Şi dacă de la fereastra biroului meu ai fi sărit în picioare în stradă ar fi trebuit să ai ori antrenament special, ori noroc porcesc ca să nu-ţi rupi un picior. Când eu strigam şcolăreşte: Pot, amintindu-mi o victorie şi aducându-i şi lui la cunoştinţă o hotărâre asupra căreia n-aveam de ce să mai revin, intrase pe uşă medicul Vasile şi cu Iordan. Se cunoşteau, prin mine, şi se pare că tot prin mine între ei creştea un respect profesional reciproc. Vasile îmi aducea iarăşi într-o sacoşă de fotbalist (era a lui frate-său, antrenorul) trei litri de vin roşu şi Iordan era curios să afle dacă aveam noua serie din timbrele cu olimpiada de iarnă de la Grenoble. Era filatelist bolnav şi nu se sfia la întâlnirile de la aşa-zisul nostru club să stea ore întregi să se tocmească şi să facă schimb de timbre cu pensionarii şi cu puştii. Cât timp am discutat cu ei Nicolae a rămas într-o tăcere de piatră şi greşeala (dar cine se gândea că se va întâmpla aşa?) a fost a lui Iordan c-a deschis fereastra: venise de la frig şi zicea că e o căldură inumană în biroul meu. De oameni bolnavi, nu? îl întrebase (cerându-i sprijinul) pe Vasile şi medicul îl aprobase. Se dezbrăcaseră de paltoane şi erau puşi pe şuietă, ignorându-l pe Nicolae care stătea nemişcat pe scaun şi privea în pământ. Cred că nici feţele lor nu le-a văzut înainte de a se arunca pe fereastră. Nu ei îl interesau şi nu de la ei aştepta vreun sprijin: şi eu spusesem c-o să-l scap, adică o să-i fac exact ce nu-mi cerea el. S-a repezit întâi la sacoşa lui Vasile în care ştia de data trecută că trebuie să fie vin şi nu s-a lăsat până n-a golit o sticlă dintr-o nerăsuflare (parcă turna în el cu pâlnia) şi gestul lui n-a mirat pe nimeni şi nici n-am încercat să-l împiedicăm nici un moment: în fiecare exista o curiozitate infinit mai preţioasă decât conţinutul sticlei: poate sau nu poate un ins să bea aşa cum se povesteşte, dintr-o înghiţitură, dintr-o gâlgâitură un litru de vin? A putut Nicolae şi admiraţia

noastră a izbucnit spontan să se manifeste prin aplauze. Toţi trei am aplaudat deodată, aşa mi s-a părut, deşi e posibil ca unul dintre noi să fi avut o secundă avans – şi cum aplauzele sunt molipsitoare, noi să-l urmăm ca şi cum am fi dorit să batem din palme şi dacă el n-ar fi început. Acest el care începuse, puteam să fiu şi eu, iar dacă n-am fost, n-aş avea tăria să spun că nu m-am gândit să-l aplaud. M-am gândit, dar nu în timp ce Nicolae deşerta în el băutura: în momentul când a râgâit mulţumit c-a terminat ceva ce noi toţi trei poate n-am fi reuşit să terminăm împreună într-un timp atât de scurt. Nicolae însă cred că s-a gândit să se arunce pe fereastră chiar în momentul când Iordan a deschis-o şi şi-a amânat hotărârea văzând sacoşa prin care sticlele îşi arătau formele rotunde. În orice caz, prima lui hotărâre a fost să bea vinul, şi apoi să se omoare. Fiindcă n-a luat această hotărâre când am spus eu: Pot! Atunci a rămas doar perplex, stare din care nu s-a trezit decât văzând sticlele şi auzind deschizându-se fereastra, deci după câteva minute de la intrarea lui Vasile şi Iordan în biroul meu. Sigur e că nu beţia l-a îndemnat să se omoare, ci supărarea că eu nu-l credeam şi voiam să-l salvez. N-avusese timp să se îmbete în câteva secunde, sau poate că el mai avea alcool în el atât cât să rămână beat câteva luni de zile sau poate ani, cum zicea nevastă-sa. Şi dacă era adevărat ce spunea nevastă-sa, că el nici acum n-avea cum să se trezească, chiar de nu mai vedea băutură, atunci tot perfect era: era ca mai înainte, ca mai demult când tot ce făcuse, făcuse în starea aceasta de beţie lucidă sau de luciditate beţivănită, cum o numea Don Iliuţă. Norocul său a fost în omul în care era să-i fie nenorocul: în

Iordan. Când Nicolae s-a aruncat ca un ţap cu capul înainte pe fereastră, Iordan a sărit pe el şi l-a apucat de picioare şi o vreme Nicolae a atârnat de la genunchi în sus pe zid afară, în jos, deasupra străzii, până l-a tras înapoi în cameră cel care fluiera cum fluieră când beau caii apă, să nu se zărească: Iordan. El fluiera şi râdea.

– Ce faci, bre? îl întrebă el pe Nicolae, punându-l drept în picioare în mijlocul camerei, după ce-l adusese în braţe de la fereastră ca pe o păpuşă. Ce-i aici, circul „Paladium“?

Dar Nicolae nu-i răspunse nimic, nu fu în stare: fie din cauza emoţiei, fie din cauza sperieturii, fie de ruşinea lui Iordan căruia trebuia să-i dea un răspuns, fie din cauza vinului (şi eu înclin să cred că doar acum îl lovise vinul în moalele capului, sau măcar acolo unde stau centrii treziei şi în bulb unde se află ceea ce şcolăreşte numim: echilibrul omului), căzu lat pe podea şi adormi imediat.

– Cum dracu' de te-ai gândit că face una ca asta?

– Nu m-am gândit, zise Iordan.

– Nu se poate, fu de părerea mea Vasile: dacă nu te gândeai, nu te aşteptai să sară, şi dacă nu te aşteptai, ar fi fost târziu dacă te mai aruncai după el să-l prinzi: ar fi căzut.

– Ştiu din principiu – şi principiul mi l-am format ca să spun aşa, asistând la nişte cazuri asemănătoare – că pe toţi vinovaţii îi tentează ferestrele deschise. Vor să fugă, să dispară. Riscă, cum a riscat şi el: poate că scăpa şi i se pierdea urma şi scăpa de pedeapsa pentru c-a omorât un om.

– Dar el nu vrea să scape de pedeapsă, zic eu.

– Ei, nu. Toţi fac pe pocăiţii: „Regret fapta şi primesc pedeapsa şi când o s-o ispăşesc promit c-o să fiu om de omenie". Cam asta e lozinca lor.

– Te-nşeli, Nicolae n-a vrut să fugă, a vrut să se omoare, zic eu.

– Nici vorbă. S-a aruncat ca tâmpitul cu capul înainte ca să scape cât mai repede de-aici, crezând că jos o să ajungă tot în picioare. Şi cu vinul ce l-a băgat în el ca într-o magazie chiar de cădea în cap nu murea: tâmpiţii nu mor când cad în cap, ei şi beţivii. Dac-ar muri, ar fi trebuit să moară când au căzut prima oară în cap de-au ajuns tâmpiţi şi beţivani. A vrut s-o şteargă, nenorocitul, să scape de pedeapsa pentru crima săvârşită.

– N-a săvârşit nici o crimă, zise Vasile şi se uită la mine. Este? mă întrebă.

– Nu, n-ai dreptate, îi răspunsei.

– Cum n-am dreptate? se miră medicul. Doar tu mi-ai spus azi-dimineaţă că Nicolae după toate cercetările făcute e nevinovat.

– A comis o crimă, zic eu şi mă uit la Nicolae care sforăie cu capul pe covor.

– Ei, vezi, n-am spus eu? îşi aprinse Iordan o ţigară.

– Păi azi dimineaţă aşa mi-ai spus, Dumnezeu să te mai înţeleagă, zise medicul şi luă sticlele din sacoşă şi le puse pe masă, lângă sticla golită de Nicolae. Bagă-le pe astea două măcar într-un sertar, că de se scoală tovarăşul le înghite cu etichetă cu tot.

Iordan le luă şi le duse în camera de alături, în „Laboratorul foto", cum îi ziceam.

– Şi ce-ai descoperit nou... că e totuşi criminal?

– Nimic.

– Îţi baţi joc de mine, îşi luă Vasile sacoşa şi se îndreptă spre cuier să se îmbrace.

– Nimic, ca probe. Doar ce-aţi văzut şi voi: c-a vrut să se sinucidă.

– A vrut pe dracu, dădu din mână a lehamite Iordan. A vrut să fugă, ori în cel mai tâmpit caz a vrut să-şi bată joc de noi: să ne vadă cum ne repezim după el să-l prindem. Dac-a glumit, să mai glumească şi altă dată, când n-o să fiu eu aici: am să merg direct la morgă. Mare panglicar, şi într-un caz şi în altul: şi c-a vrut să fugă şi c-a vrut să râdă de noi. Uite la el cum scoate panglici pe nas: sfor, sfor! Sforăie ca să nu răspundă la nici o întrebare. Găinar.

– Nu, găinar nu este, sării eu ca ars.

– Sigur că nu este, se corectă Iordan, dacă-i criminal. Eu m-am săturat de subtilităţile unora ca ăsta. Şi nu te înţeleg de ce-l mai cocoloşeşti atâta? Ţi-e neam, mă rog, şi vrei să fie judecat cât mai aproape de fapta sa. Dar n-o să ajungi la nici un rezultat, zău: el recunoaşte crima, ce mai vrei? Vrei să râdă toată lumea de tine că te opui unor fapte evidente?

– Crezi c-o să râdă?

– De ce să nu râdă? Au şi început să râdă oamenii. Ce faci tu e un fel donquijotism. Evidenţa este evidenţă. De ce nu l-ai lăsat pe Dionis să se ocupe în continuare de cazul directorului Moise? Era mai simplu. Vezi că până la urmă şi tu ai ajuns la concluzia ce toţi o ştiau de la început? Că ăsta a comis o crimă. Este?

– Este, recunoscui eu şi vrusei să mai spun ceva, dar el mă întrerupse:

Poate că tu n-ai fost mulţumit de argumentele de-atunci, de declaraţiile lui Nicolae, perfect. Acuma ai argu-

mentele tale, te simți curat: ai constatat tu c-a ucis el, nu l-ai trimis în judecată pentru că el a mărturisit acest lucru. N-am decât să te felicit! E o performanță profesională și poate că tu ai ținut să respecți legea până acolo unde totul devine absurd și ridicol – evidența fiind evidență – s-o respecți, să te poți respecta și pe tine, ca om și ca procuror. Perfect! A fost o ambiție, jos pălăria că ți-ai putut-o satisface. Acuma ești curat și sigur pe argumentele tale: trezește-l (din somn, nu din beție) și trimite-l de unde l-ai chemat și înaintează formele ca să fie judecat. Simplu.

– Nu-i simplu deloc, zic eu.

– E simplu ca bună ziua, e evident! se enervează ușor Iordan.

– Nu e.

– N-ai spus că e vinovat? mă apucă Vasile de nasturele de la haină ca pe un copil.

– E vinovat.

– Bun. Spune-mi atunci, ca să-nțeleg și eu, ce te-a făcut să crezi că e vinovat? C-a vrut să se sinucidă, parc-ai vrut să spui, da?

– Da. Regretă teribil.

– Ce regretă, că tot nu înțeleg? Că l-a omorât pe Moise, sau că nu e crezut și poate pleca acasă fără să-și ispășească pedeapsa care, vezi doamne, l-ar purifica de fapta sa? Ce regretă, pentru că vrea să se sinucidă ca să plătească, vezi doamne, prin propria sa moarte vina ce-o are?

– N-a vrut să se omoare, oameni buni, zice Iordan. Ăsta are cap de ce credeți voi că i-ar fi trecut prin minte? N-a vrut nici să fugă, îmi dau eu seama, a vrut să nu-l mai întrebăm de ce-a golit sticla, ori... Dă-l dracu', ce vă mai

spargeți capul cu el? Nu-l vedeți cum sforăie să dărâme clădirea?

– Eu mă grăbesc, vreau să mă-ntâlnesc cu frate-meu, zise Vasile. Răspunde-mi: ce regreta din ce te-am întrebat? Pentru ce-a vrut să-și sfarme capul?

– N-a vrut așa ceva, râse Iordan.

– Pentru ce? insistă Vasile.

– Pentru că nu-l cred și nu-l iau în serios și pentru că-i spusesem că nu e vinovat și-am să-l trimit acasă.

– Deci nu pentru că l-a omorât pe Moise?

– Nu. El întâi vrea să fie crezut ca om; Moise este în al doilea rând.

– Eu cred că Moise este îm primul rând, zise Vasile.

– Nu, Moise e doar un pretext.

– Să-l ia dracu' de pretext, făcu Vasile ochi mari către Iordan: ce pretext: omori pe cineva, ăsta e un pretext, așa se numește? E un pretext ca să fii tu crezut ca om?

– Dar nu l-a omorât pe Moise, zisei eu.

– Dar pe cine?

– Nu știu. Asta trebuie să aflu. Vedeți că nu-i chiar așa de simplu. E sigur doar atât: el vrea să fie pedepsit, să se simtă apoi curat. Asta am înțeles până acum. Cu Moise, este exclus. Probele sunt contra. Dar trebuie să discut și cu el, să văd: de ce zice el că l-a omorât pe Moise? Ce motive avea și de ce ar fi fost posibil să-l omoare, așa cum spune el?

– Fiindcă el știe cel mai bine c-așa s-a întâmplat, zise Iordan și se îmbrăcă și el.

Era evident că voiau să mă lase în pace ca să nu facă glume pe socoteala mea. Pe sminteala mea, cum probabil o numeau alții. Voiau să mă lase singur cu ce credeam eu, și

așa și făcură, plecând: asta era un semn că mă respectau. Le mulțumii în gând și închisei ușa după ei, fără să le mai întind mâna. Ca între mâinile noastre strânse să nu se strecoare cumva o tresărire care să se numească îndoială sau lipsă de respect.

12

Numai așa ai încredere totală în cineva când îi respecți și prostiile și nebuniile. Eu îi respectam lui Nicolae nebunia. Nu e nebun, să fie clar. E vorba de cu totul altceva. Ideea mi-a venit dintr-o discuție avută mai înainte cu Nicolae, deci de la el; mi-a spus: „Moise nu era fericit fiindcă orice făcea el, oricât se zbătea, era degeaba: nu-și ajungea scopul, nu-i era destul, căci tocmai cine voia el să știe ce face și să-l ia în seamă nu dădea doi lei pe el. Toate nebuniile lui nu erau luate ca nebunii. Și nici ca adevăruri ce păreau nebunii". Eu trebuia acum să fiu foarte atent cu Nicolae, să înțeleg de ce avea el nevoie să-l iau eu în serios. Și prin mine, toată lumea. Când se trezi din somn, mârâi ceva și eu crezui că era neplăcut surprins că se afla culcat pe podea. Se ridică și se așeză pe scaun și continuă să mormăie: era nemulțumit că se afla aici și că nu murise? Nu-l întrebai dacă îi părea rău că nu murise și de-aceea bombănea cuvinte fără șir; nu era delicat, deși poate el ar

fi așteptat să-i cer măcar socoteală pentru încercarea sa nereușită de a se arunca pe fereastră.

– Ce chestie tâmpită, vorbi el și-l așteptai să continue, fiind sigur că se gândea la ce mă gândeam și eu. Așa-i că-i o tâmpenie? mă întrebă, privindu-mă senin.

– Depinde, fusei eu prudent: nu voiam să creadă că nu-i luasem în serios gestul.

– Ba nu depinde, aici nu e nici un depinde: e sigur că e o tâmpenie. Pe Brădescu lumea l-a crezut când a spus c-a făcut ce de fapt n-a făcut și pe mine când declar c-am făcut ce-am făcut – ciuciu! Al dracului Brădescu, domnule! plescăi admirativ din buze Nicolae și acum fusei sigur că nu se gândise la încercarea sa de a sări pe fereastră când pronunțase cuvântul tâmpenie.

– Ce-a făcut Brădescu? El n-a sărit pe fereastră, a fugit altfel...

– Tocmai asta e: că el n-a fugit!

– Când n-a fugit?

– Când a trebuit. Atunci.

– Da, nu înțelesei eu nimic, dar nu vrusei să-l întrerup.

– A rămas pe loc, l-am văzut eu. Mare porc Brădescu. Adică, nu: mare deștept! El a fugit de-abia când a venit miliția.

– Și l-au prins.

– Nu l-au prins, el s-a lăsat prins. Ai cunoscut-o pe Leopoldina? mă întrebă el, luând de pe biroul meu un măr și începând să mănânce.

– Da, era cârnă.

– Dar de Adolfița neamțului îți mai amintești?

– Cum să nu?! Am văzut-o și ieri pe stradă: lucrează la „Fructexport“.

– Cu Adolfița a fost întâi povestea... Adică de ea am aflat eu întâi, după ce fusese taică-tău dat afară de la școală. Bărbatu-său avea moara de la capătul satului și nu știu dacă mai era în el ceva sânge de neamț, sau altceva nemțesc, în afară de nume. Că nici vorbi nu știa decât românește și de îmbrăcat nu-l deosebeai de-a noștri. Dar toată lumea știa că e neamț și când venise în sat taică-său și cumpărase moara de la un evreu care plecase la Ierusalim să moară acolo (nici ăsta nu știa o boabă de limbă de-a lor) zisese: „Gut! Gut“, ceea ce numai un neamț poate spune. Pe urmă o trăsese pe românește și până murise la Turnuvechi în spital de tuberculoză nimeni nu-l mai auzise zicând și alte cuvinte nemțești. Adolf avea o soră în Turnuvechi și pe bătrân îl înmormântaseră la oraș: acolo încap tot felul de oameni în cimitir. Aici n-avea cimitir pentru nemți și de l-ar fi îngropat într-al nostru poate ei ar fi crezut să-și pierde nemția din el, dac-o fi avut și el, că tare mă tem că în afară de „Gut, Gut“ nu mai știa nimic. Dar dacă el știa să umble la motoare, putea să-l cheme și Gheorghe, tot neamț era: chiar se zvonise că-l chema Gheorghe și că de-al dracului își botezase copilul Adolf (nu de la Hitler, că nu era Hitler mare atunci când Adolf al nostru a fost mic și bun de botezat) ca să nu mai fie nici o îndoială că nu e neamț. Nu c-ar fi ținut la nemți, dar dacă nu erai neamț, erai un cârpaci la chestii d-astea cu motoare. Și pe Adolfița se zice c-ar chema-o Paraschiva. Nu știu cum îi zicea el când o chema cum își cheamă bărbatul puica, și nimeni nu știa, fiindcă nimeni nu voia să

știe decât de Adolfița, cum o botezase soacra lui Cicerone Stoica. „Și-a adus Adolfică muiere de la oraș“, zisese ea. „Și cum arată?“ întrebase Cicerone. „Arată cum n-arată Adolfică.“ „Și cum o cheamă?“ „Ca pe Adolfică, Adolfița.“ Taică-tău tocmai venise de la Turnuvechi cu un camion care adusese motorină la moară. „Ei, ce-ai rezolvat?“ l-a întrebat Moise care stătea pe un sac și mânca gogoșele făcute de Adolfița. „N-am rezolvat nimic“, a zis taică-tău. „Mi-a spus unul să zic mersi c-am scăpat numai cu-atât: că m-au dat doar afară.“ „Și tu ce i-ai răspuns?“ s-a interesat Moise. „De ce să zic mersi, când n-am nici o vină?“ „Dar eu ce vină am“, a zis Adolf ieșind din bucătăria unde sfârâiau în tigaie gogoșelele și unde stătuse poate ascuns după ușă. „Mie de ce-mi iau moara, am furat-o? Ce, eu sunt capitalist?“ „Păi cam ești“, a râs Moise și a mai luat o gogoșea din farfuria adusă de Adolfița. „Păi cum nu sunt, că de-aș fi, m-aș simți.“ „Nu te simți tu, dar ești. Și nu mai fi supărat, că tot n-o să-ți lase moara“. „Plânge toată ziua după moară“, a vorbit Adolfița așezându-se pe sac lângă Moise. Ține la ea ca la copilul lui. El, fără motoare, fără mașini, nu-i bun de nimic.“ „Să-i pară bine că scapă cu-atâta“, a zis Moise, de parcă uitase de taică-tău. Și cum Adolf a început să plângă lovind cu pumnii în sacii cu făină, Moise a zis: „Nu fă pe eroul, neamțule, că nu ține! Suferi, ei și ce-i dacă tu suferi? Pe cine îl doare unde știu eu că suferi tu? Pe mine nu mă doare. Și nu eu îți iau moara.“ „Dar dumneata poți să spui acolo în referat că nu-i moară mare: și nu spui decât adevărul. Dumneata poți să spui adevărul, dacă vrei, a zis neamțu' printre lacrimi. Și de ce să nu vrei, doar n-am

omorât pe nimeni, n-am furat pe nimeni, am fost cinstit". „Și alți oameni au fost cinstiți și n-au moară." „Dacă mi-o luați, eu o să..." „O să ce?" a râs Moise. „Nu, n-o să vă sar în cap, n-o să dau foc morii, n-o să mă spânzur în podul morii, dar o să cred ce cred și-acuma: că aici e vorba de un furt." „Adică, neamțule, în loc să zici mersi că nu te ia Cicerone dindărăt pentru că ai exploatat cu moara asta sătenii, vrei să te ia pentru vorbe provocatoare?" „Ce vorbe provocatoare? Am spus: e moară mică, o măslină, cum îi zicea și Cicerone înainte, și tot satul: «Căcăreaza lui Adolf». Cum o poreclise soacra lui Cicerone. O măslină de ce s-o iei? Nu-i în lege. Altele care sunt ca ea, mi-au spus ăia de le au, n-o să fie luate. De mi-o luați: e furt." „Profiți de faptul că doamna dumitale mi-este foarte simpatică, prea profiți, Adolf." „Am să cred că-i un furt, nu s-a potolit Adolf din plâns, și am să cred ce mi-ai spus azi-dimineață: că se face dreptate." „Da, asta am spus, că se face dreptate", a zis Moise. „Bine, eu cred: se face, dar cum se face dreptate, nu printr-un furt? Așa că nu-mi mai rămâne nici mie decât să fur, ca să-mi fac dreptate, să fur și să tot fur!" „Fură", a râs Moise și a mângâiat-o pe Adolfița pe umăr, făcându-i cu ochiul să-l privească pe bărbatul ei care se lipise cu fața de zidul morii și plângea ca un smintit. Dar mi s-a părut că a pus mâna pe Adolfița ca să-l vadă taică-tău. Până atunci, cu toate că Adolf nu fusese de față, nu se atinsese de ea. „Nu mai fă, mă, pe eroul, Adolfe! Nu mai plânge!" „Ba plâng, ba plâng", a început Adolf să dea cu pumnii în peretele morii. „Dacă vrei să suferi, poți să suferi, a zis Moise. „Să simți și tu cum e la gust suferința. Până acuma, cât ai fost la putere, ai suferit? N-ai suferit.

Este? Este. Spune, Adolfe, cât ai fost la putere când ai suferit? Vezi? Nu răspunzi. Plângi, și plânsul e omenesc, să mai înveți și tu ce e plânsul!" „De ce-ți bați joc de el, Moise?" l-a întrebat taică-tău. „De ce-mi bat joc de el? Mâine va trebui să-și ia calabalâcul și să se mute de la moară. E lege și eu nu-i spun de două ceasuri decât că mâine va trebui să plece. Așa e scris, să predea și să plece. Ție ți se năzare că-mi bat joc de el. Face pe eroul, dă-l dracu' de fascist." „Ce fascist? a tresărit Adolf, care fascist?" „Toți nemții sunt niște fasciști, tu nu ești neamț, Adolfe?" „Doamne Dumnezeule", s-a închinat Adolf și n-a mai plâns și a plecat prin grădină făcându-și cruci mari pe piept. „De ce-i iei tu apărarea, Horio, a zis Moise, suferi și tu ca el? Te crezi și tu erou ca el?" „Eu mă cred ca mine, Moise, nu ca altul. El poate se crede erou și suferă fiindcă e dat afară. Eu nu sufăr că sunt dat afară ca un erou, eu sunt dat afară de-ai mei, de oamenii pe care îi consider de-ai mei: și sunt dat afară nu ca un erou, ci ca o pleavă. De-asta îmi pare rău." „Lasă că-ți trece, că e vremea rece, a zis Moise. Și atunci l-am auzit pe taică-tău înjurând pentru prima oară în fața unei femei. „Mă înjuri? s-a mirat Moise. Poate vrei să mă și omori?" „Nu vreau să te omor, dăte-n mă-ta de dobitoc!" a zis taică-tău și a plecat. Noaptea mi-a bătut Adolf la poartă și m-a rugat să merg cu el în sat. „Ce să fac? Ce să fac? Mai am o noapte, numai o noapte și pe urmă nu mai sunt morar, ce să fac?" „Nu știu, i-am zis eu și n-am înțeles ce vrea de la mine decât când mi-a spus să-l pipăi pe la curea și prin sân și pe la piept și pe unde vreau. „De ce să te pipăi, mă?" „Să vezi că n-am cuțit, n-am pistol, n-am nici piatră, nimic. Vreau să-l strigi tu pe Moise,

că mie n-o să-mi răspundă, o să creadă că m-am dus la el să-l omor. Intră tu la el, spune-i că n-am nici o armă și că vreau să discut ceva cu el. Și dacă se teme cumva c-am să mă reped să-l sugrum, să stai și tu de față când o să vorbesc cu el." „Ce vrei să vorbești cu el?" „Vreau să-l întreb doar atât: ce trebuie să fac ca să rămân cu moara? Că fac orice!" „Bine, am zis eu, hai să mergem." Și-am plecat spre Moise și eu am intrat întâi singur la Moise în casă și i-am spus tot ce mă rugase neamțul să-i spun, deși știam că n-ar fi putut neamțul să mai facă nimic ca să rămână morar. Moise era în chiloți. A aprins lampa și mi-a spus să-l las singur cu Adolf. I-am lăsat. Am fumat stând pe prispă două țigări și m-am gândit că poate neamțul voia să-i dea cocoșei de aur. Ușa s-a deschis într-un târziu și Moise m-a chemat înăuntru. Adolf era lângă pat, în picioare. „Spune s-audă și Nicolae ce-mi dai ca să te salvez, să nu creadă el că mi-ai promis cocoșei. E om de-al meu, n-o să spună la nimeni ce vrei să-mi dai și ce-am acceptat să-mi dai, dar vreau s-audă de la tine ce-mi dai, să nu creadă că e ceva din care ar trebui să-i dau și lui o parte. Nu sunt cocoșei, Nicolae, să-i putem împărți." „N-am cocoșei", a zis Adolf. „Foarte bine, acuma e periculos să ții aur în casă. Spune atunci ce-ai zis că-mi dai ca să te fac să rămâi cu moara." „Ți-o dau pe nevastă-mea", a zis Adolf și a privit în pământ. „A nu așa, te rog să nu stai cu ochii în pământ, ca și cum mi-ai da-o forțat de mine. Spune încă o dată, privindu-ne, hai." „Ți-o dau pe nevastă-mea", ne-a privit Adolf, cred, fără să ne vadă. "Nu, nu-i bine, Adolf. Eu te înțeleg că tu îți iubești mai mult moara decât nevasta și că de-aceea vrei s-o trimiți pe Adolfița la mine. Că tu faci orice ca să rămâi cu moara,

înțeleg. Dar trebuie și tu să înțelegi că eu nu vreau să mă culc (căci sper că pentru asta vrei să mi-o dai, nu să-mi mături prin casă) cu o muiere pe care eu n-o iubesc și pe care nici măcar tu n-o iubești. Cu una de-asta n-are rost să mă încurc. Măcar să știu dacă o iubești, ca să am și eu o plăcere că mă culc cu o femeie iubită de cineva, dacă nu de mine, nu cu o pătură. O iubești sau n-o iubești, da sau ba?" „Da", a zis Adolf. „Bine atunci primesc. Dar atunci spune-i pe nume când îmi spui că mi-o dai, s-aud cum îi zici tu pe nume." „Ți-o dau pe Adolfița", a zis Adolf și cred că în clipa aia el i-a zis pentru prima oară așa cum îi spunea lumea: Adolfița. Din acel moment parcă ea n-a mai fost muierea lui. „Du-te și ad-o", l-a îndemnat Moise, și el a plecat și eu am fost sigur c-o s-o aducă, căci el nu mai simțea că este nevastă-sa. Dacă trebuia să-și dea și nevasta, ca să poată rămâne cu moara, și nu cu moara de fapt, ci cu el, cu cine fusese el înainte: Adolf, morarul, neamțul care nu înșela, ca să nu se spună că nu e neamț, neamțul care era singurul neamț din sat, singurul în stare să pornească și să oprească motorul morii și să repare toate drăciile unui motor de camion – o dădea. Fiindcă se temea că altfel va trebui să fure, cum îi spusese peste zi lui Moise, ca să-și facă dreptate. Și nu se simțea în stare să fure și nu voia să fure și se temea ca de dracu' de furt – fiindcă el se gândea că dacă o să înceapă să fure o să fie ca toți cei care fură, și n-o să mai fie neamț. Pentru el a fi neamț însemna totul. Și cât timp l-am așteptat pe el, Moise a adus niște sticle cu vin și a așternut în fața mea pe pat un cearceaf curat și a zis că o s-o pună pe Adolfița să schimbe fețele pernelor. Dar bucuria lui nu era doar venirea ei, căci ea mai avea timp să

nu vină, să nu-l asculte pe Adolf: bucuria lui era că mă făcuse pe mine să văd – și de-aceea mă chemase în casă, nu pentru cocoșei – cum poate să-l îngenunche pe-un om în fața altui om, dacă vrea el; adică ce putere are el. Era dovada cea mai mare, în faptă, a ce-mi spusese el mai demult: „Puterea e totul, Nicolae!“ El era deja un ins de care se temeau mulți și pe care mulți îl lingușeau. Dar eu nu văzusem ceea ce însemna cu adevărat puterea nu de a le lua oamenilor o moară sau o casă, sau o moșie, ci de a le lua ceea ce nu se vede că au oamenii și ceea ce nu se observă că pot da: propria lor fire. Pe Adolf parcă îl omorâse, îi luase tot ce voise el să-i ia ca să-i lase ce voia Adolf să-i lase. Îl pusese în genunchi în fața mea, dar îl pusese și față de el în genunchi: adică pe Adolf îl pusese în genunchi față de Adolf, îi tăiase mândria în fața lui Adolf. N-avea Moise nevoie de Adolfița ca să i-o ceară lui – fiindcă nu cred că Adolf a zis el că i-o dă – de-ar fi dorit-o, ar fi încercat ca orice bărbat, s-o aibă în pat fără știrea satului. Dar cu dragostea ei, cu voia ei. El a vrut-o cu voia bărbatului. Și Adolf i-a adus-o până la ușă. Apoi a zis: „Bună seara“, și a plecat lăsându-ne pe noi trei înăuntru. Am zis și eu bună seara și am ieșit, lăsându-l pe Moise cu ea și am fugit după neamț să-l găsesc și să-i spun să se înapoieze și să nu-și lase femeia în casa omului care acum nu mai avea nevoie de ea după ce-și bătuse joc de el și-mi arătase mie ce înseamnă puterea de-a avea putere. Nu l-am mai ajuns și m-am îndreptat spre moară și acolo am auzit deodată motorul pornind și am văzut aprinzându-se becurile înăuntru. Ușile morii erau deschise, cu toate că nu se mai afla nimeni de câteva zile venit să macine, și Adolf

se plimba prin moara pustie care măcina în gol. Și plângea ca un nebun și înjura moara și-i pupa stâlpii și pereții. Motorul duduia și pietrele se roteau una pe alta și el parcă avea nevoie de tot uruitul morii ca să nu audă ce tot striga el urcând scările și coborându-le: și de-abia după o vreme mi-am dat seama că pomenea un nume de femeie și că acel nume ciudat nu putea să fie decât numele ei pe care nimeni nu-l știa, decât el. Și după cum plângea și vorbea fără șir aruncând cu pumnii în toate părțile făina albă de grâu și galbenă de porumb, umplându-se pe păr și pe față și pe haine ca un clovn de la circ mi-am dat seama că el nu crezuse că ea o să accepte ceea ce el îi spusese: că trebuia să meargă la Moise. Că el spera ca ea să nu vrea, și să rămână cu el, oricum, decât să-l lase și să meargă la Moise.

Dar ea zisese că merge și atunci el nici nu o mai oprise să nu meargă: nu mai avea nici un sens dacă ea voia să meargă. Atunci să se ducă. „Să se ducă!“ striga el. „Să se ducă totul dracului!“ striga el prin moară simțindu-se îngrozitor de singur și de părăsit. Era și el convins poate de ce eram eu sigur: că i se dusese orice putere, că se ivise altă putere mai mare care era Moise și care-i luase totul, și ce nu voise să-i ia: nevasta, la care el ținuse cel mai mult. Căci un morar fără o morăriță cum fusese ea până atunci putea să mai fie morar, dar nu mai putea fi neamț. „Să se ducă dracului tot“, urla el și se tăvălea prin făina azvârlită din saci pe podele și din drăcuiturile lui am văzut că Adolf nu putea să fie decât un român de-al nostru care voia să fie neamț (așa cum nu orice femeie vrea să fie mai frumoasă, – să fie așa cum a văzut că sunt pe la filme femeile frumoase) și nu era decât un om ca mine sau ca altul dacă

el drăcuia și înjura cu drăcuiturile și înjurăturile mele și nu știa nici măcar supărarea să și-o spună în altă limbă. Și dac-am rămas și eu cu ceva bun din război, am rămas cu învățătura asta: că omul când moare și când e singur, oricine-ar fi spus el până atunci că este sau de oriunde ar fi spus el că este, atunci spune doar pe limba lui. Doar cu drăcuiturile din limba lui. Moare pe limba lui. Zicând mamă pe limba lui. Dar Adolf se tăvălea prin făină și striga: „Mamă, mamă!" Și făina îl înghițise, atâta era de multă, și când n-a mai zis nimic și m-am apropiat de el și i-am văzut obrazul și ochii închiși albi de făină, am urlat de frică: parcă am văzut un mort în făină.

13

– N-aș putea să spun de ce nu i-am dat bună ziua, de ce n-am dat măcar din cap, în semn de salut, sau de ce n-am ridicat mâna să-i fac semn că-l văd: am trecut pe lângă el ca și cum n-ar fi fost el acolo. Era ciudat: mă făceam că nu-l văd și nu știam de ce nu vreau să-l văd și nici el să mă vadă și să-mi dea bună ziua, ori să mă oprească, să mai stăm de vorbă. Și toți care treceau pe lângă taică-tău făceau la fel ca mine. Și eu ca ei. El a observat și s-a așezat pe scaunul de la poartă și ne-a privit cum trecem în sus și în jos, curioși să-l vedem dacă mai există sau nu în locul acela și morți de teama c-ar putea să ne întrebe ceva. Nu ne-a întrebat pe

nici unul nimic. Nu făcuse nimic, să poți spune ce-a făcut. Fusese doar dat afară de la școală și se pare că asta era totul: nu trebuia să te găsească cu vreo vină ca să te dea afară; dacă te dădea afară îți găsea apoi păcate că trebuia să o pățești, după mărimea lor, de șapte ori mai rău. Uite, domnule, ce porc sunt, mi-am zis atunci, trec pe lângă om ca orbul și ca mutul și știu că mi-e neam și că mi-a fost prieten și mi-a venit în casă la sărbători, și când am botezat-o pe fie-mea, știu și degeaba, nu mă opresc: și nu mă trage nimeni de mână să nu mă opresc și nu e în spatele meu nimeni să mă calce pe urme și să vadă ce fac. Nu era nimeni, și totuși era: simțeam în ceafă cum mă arde o privire și auzeam în urechi un cântec ca de vioară și mă temeam ca de moarte de pașii mei care s-ar fi putut opri. „Doamne, ce porc sunt", i-am spus și lui Moise, fără să-l lămuresc de ce, și el m-a bătut pe umeri și mi-a zis: „Mie îmi plac porcii!" Și a început să mă gâdile în joacă pe pepții hainei râzând și așteptând cumva ca eu să grohăi ca porcul când e gâdilat. „Și eu cred c-am să mai fiu astă-seară porc, mi-a zis el și mi-a arătat fusta Adolfiței agățată în cuierul de după ușa camerei sale. Am mai fost porc cu ea și-o să mai fiu, că-mi place morărița cum cântă când eu sunt porc. Cântă: „Morărița cu fuiorul țac, țac, țac"... „Și cu el ce-ai făcut de l-au dus?" „Dă-l în mă-sa: a vrut să mă mituiască cu cocoșei, a înjurat regimul că i-a luat măslinuța aia, doar ai auzit și tu ce-a zis." „Când?" l-am întrebat eu. „Cum, când? Ieri, aseară. Nu l-ai auzit când mi-a spus (ca să mă compromită, normal) că mă umple de galbeni? Întâi așa a încercat să-i joc în strună și pe urmă când eu l-am dat afară și-am spus că-l dau pe mâna forurilor competente, s-a

repezit la mine c-un cuțit și-a vrut să mă înjunghie." „Adolf?" am zis eu. „El, ce nu-ți mai amintești? Dacă nu erai tu să-l prinzi de mână pe la spate, acuma îmi mâncați coliva. Te-a izbit de perete cu capul, dar nu te-a tăiat, și ai stat amețit un ceas și văd că nici acuma nu-ți mai reamintești bine... Și atunci am sărit eu și i-am luat cuțitul: uite-l! Îți mulțumesc din suflet că m-ai salvat, îmi strânse el mâna și minciuna sa sfruntată mă lăsă fără vorbe. Am dat telefon azi-dimineață și m-am plâns: mi-am apărat viața, altfel astăzi poate iar încerca să mă taie neamțu'." „Și-ai spus și de mine că..." „De ce să nu spun? Nu tu mi-ai salvat viața?" „Eu?!" am îndrugat eu îngrozit de minciuna în care mă băgase. "Tu, mă pupă el pe obraji. Lasă că te știu cât ești de modest: ești în stare nici să nu recunoști că mi-ai salvat viața. I-am spus și lui Horia Dunărințu: «Uite cuțitul cu care ăla de ziceai ieri că-mi bat joc de el a vrut să mă spintece! Noroc cu Nicolae, că i-a sărit în gât, altfel acuma te bucurai că n-o să mai merg la școală. Este că te bucurai?» l-am întrebat pe Dunărințu, și el a zis: «Da, m-aș bucura dacă tu n-ai mai călca în clase». Vezi, Nicolae, mi-a zis Moise, Dunărințu vrea să mor." „N-a zis că vrea să mori, am îndrăznit eu să-l întrerup, a zis că s-ar bucura dacă n-ai mai călca prin școală." „Totuna e, Nicolae." „Nu e totuna, mie așa mi se pare." „Îi iei partea, Nicolae?" „Nu-i iau partea, dar așa mi se pare." „N-o să ți se mai pară, Nicolae. El va să zică acuma când eu calc în școală e negru de mânie împotriva mea." „Poate că dacă n-ai călca prin școală, n-ar fi împotriva dumitale." „Cum adică, Nicolae?"„Bine. El e împotrivă să te vadă călcând prin școală, așa am înțeles eu." „Am să-l fac eu să plângă cum a

plâns Adolf. Nu l-am făcut să cânte, am să-l fac să plângă, e mai ușor." „Nu cred", am zis eu și rău am făcut, căci l-am întărâtat pe Moise și el m-a privit cu zâmbetul acela lung cu care știa să te disprețuiască și nu mi-a mai vorbit: a început să cânte la vioară, ceea ce însemna că puteam să plec. „Nicolae, mi-a zis, când eram în ușă, cu spatele la el, morarului i-am luat nevasta și-am fost porc cu ea nu pentru că mi-a dat-o el (puteam s-o trimit apoi acasă), ci pentru că mi-a plăcut cum arată fără fustă. Și pe el l-am dat pe apa morii, ca pe orice schilod care nu-i în stare nici muierea să și-o păzească și mai face și pe nemulțumitul! Tu crezi că te-am mințit când ți-am spus că m-ai salvat? Nu te-am mințit. Ăștia doi ziceau că țin la ei până la moarte, cel puțin așa umblau vorbele prin sat. Și uite că n-au murit. Și uite că nu pe dragoste era clădită (ține minte cuvântul: și mai adaugă la ținut de minte: consolidată) căsătoria lor, ci pe minciună. Toate se clădesc pe minciună, toate adevărurile. Și-acuma poți să pleci. Și nu uita: îți rămân dator cu viața pe care mi-ai salvat-o." Am plecat și-am jurat să nu mai calc pe la el prin curte și să-l ocolesc. Îi trecuse prin cap drăcenia cu moartea de la care-l scăpasem, ca să mă mintă în față și eu să accept, fiindcă de nu acceptam eram un nebun care nu-și amintea nici faptele sale bune: oamenii nu-și amintesc (sau nu vor) prostiile pe care le fac, dar trebuie să fii nebun ca să nu recunoști c-ai salvat un om de la moarte. M-am îmbătat de ciudă că tot satul știa că sunt omul căruia Moise îi datorează viața. Am preferat să rămân ce spusese el, și deci să recunosc, decât să mă creadă toți nebun.

– M-da, am zis eu.

– Tică, este că era mare porc Moise? mă întrebă și privi spre sertarele unde încuiasem sticlele cu vin.

- Asta înseamnă că tu trebuia să-l omori?

– Da.

– E un act de mare responsabilitate, Nicolae. Cine omoară un om este și judecătorul și ucigașul acelui om și oare are dreptul să fie?

– Eu aveam dreptul ăsta. Era un lup nesătul.

– De ce nu l-ai oprit la timp să fie?

– Nu știu. Nu l-a putut opri nici taică-tău, nimeni. Poate că nu ne-am gândit mai bine. Sau poate ne-am temut c-o să ne mănânce cum l-a mâncat pe Adolf. Voi locuiați atunci în casa tatălui tău, în mijlocul satului. Aveați în grădină meri și pruni și câțiva butuci de viță de vie. Și întâi a zis Moise să dea taică-tău o cameră pentru dispensar: erați la centru. Și taică-tău a dat camera de la vale. Apoi nu știu cine a zis că ar fi bună camera de la deal, tot dinspre drum, pentru grădiniță. Și cum taică-tău era plecat tot pe drumuri să-și ia postul înapoi, maică-ta n-a vrut să se mai pună rău încă o dată cu Ică și cu cei care erau în fruntea satului și i-a lăsat să mute la voi grădinița. Copiii aveau nevoie și de curte. Și au luat și curtea. Și fiindcă aveați niște stupi în grădină, ca să nu muște albinele copiii, stupii au fost duși la Dimie acasă, să nu-i fure cineva. Și pe urmă v-a băgat în casă și miliția. Și după ce a murit taică-tău, când nu mai aveați decât o cameră, s-a zis că acolo e o clădire (nu o casă) unde sunt băgate instituții de stat și „o particulară“ n-are ce căuta. „Mai ales că e nevasta unui transfug! Unui învățător dat afară din învățământ pentru idei reacționare și care fiind dușman a fugit peste Dunăre

în Iugoslavia și s-a dus în Occident“, așa a spus Ică. Și când maică-ta a plecat din sat (tu plecasei mai înainte, la mătușă-ta de la Brăila, mi se pare) tot n-au fost mulțumiți. Casa tot era pe numele vostru. Trebuia să vi se piardă urma, să nu mai existe nimic care să v-aducă înapoi. Mai ales pe maică-ta. Pentru că pe ea a urât-o Moise cel mai mult. Și atunci au găsit ei într-o lege scris că dacă absentezi mai mult de un an de-acasă și nu ți se știe urma și nu mai ai nici o legătură cu casa ta, ești dat nu dispărut, ca un mort, nu, ești dat: absenteist. N-am înțeles prea bine ce-i asta. Dar este așa: un absenteist e un ins care poate a fugit din țară („O fi venit ăla – ăla era taică-tău – și i-a trecut Dunărea în Iugoslavia și au fugit în Occident“, zicea Ică) sau poate a murit; un om la care nu-i mai dai de nume și la care statul are datoria să-i ia după un timp casa sau averea ce-o are și să le îngrijească, să nu se risipească. Și așa că a trecut în proprietatea comunei casa și grădina voastră. „Ești un porc, i-am spus lui Moise, încă înainte de-a muri taică-tău (căci toți știam că el trebuie să fi murit pe undeva, neștiut, mort de moarte bună, dacă este moarte bună, sau omorât – și în nici un caz nu credeam «cum nu cred nici acum» că a fugit din țară), ești un mare porc, Moise“...

– Mai bine să fi fugit din țară decât să fie mort, nu crezi că era mai bine? îl întrerupsei pe Nicolae.

– Poate... Dar dacă fugea, se afla. Ori dădea el o veste, ori alții... Și atunci ar fi fost și mai rău de voi, n-ai mai fi ajuns tu ce ești acuma. Nu, eu cred că Horia Dunărințu a murit, așa i-am spus și lui Moise și lui Ică.

– De ce crezi, Nicolae?

– Aşa mă întrebi, cum m-am întrebat şi eu. Cred. Pentru că ei nu v-au mai urmărit, nu v-au mai făcut nimic.

– Plecasem din sat şi tata dispăruse, ce să ne mai facă? Nu mai deranjam pe nimeni.

– Nu-i vorba de asta: puteaţi să nu-i deranjaţi, şi ei să fie nelinişitiţi. Dar Moise în special a fost foarte liniştit. Liniştea insului care ştie că numai moartea altuia poate să-i aducă o asemenea linişte. Dacă taică-tău ar fi fugit, s-ar fi putut oricând întoarce şi asta l-ar fi umplut pe Moise de nelinişte. Nu-ţi place să aştepţi ceva pe care nu-l aştepţi şi care nu ştii când poate să vină pe neaşteptate. Eram cu Moise în Câmpuleţ şi beam un vin la restaurantul gării când i-am spus întâi şi-ntâi că e porc. Mai înainte de asta cu vreo două ceasuri mă întâlnisem cu taică-tău în piaţa de vechituri: vindea sticle goale şi încă ceva pe care n-am să-l uit niciodată: vindea mantaua sa cu care fusese pe front. O pusese pe pământ, întinsă, la vedere, alături de sticle de-un kil goale, şi de căruciorul acela cu roate, mare, foarte înalt – primul cărucior de copii de la noi din sat – în care te plimbasem şi eu pe tine. Nu s-a ruşinat când m-a văzut, cum m-aş fi aşteptat: m-a privit de departe cum mă apropriu de el şi voia să mă vadă cum nu-l văd, de teama că voi fi văzut de cineva că-l văd. Dar m-am oprit lângă el şi i-am dat bună ziua şi el s-a mirat şi de mirare nici nu mi-a răspuns la salut. Vândusem trei oi şi l-am chemat să bem o jumătate de vin. N-a vrut. Şi atunci mi-a trecut o idee grozavă prin cap: să-i cumpăr ce avea de vândut. M-am temut că din mândrie n-o să vrea: să nu se audă în sat. Dar mi le-a vândut. Cât a cerut atât i-am dat. Voiam să beau un vin cu el, de-aceea de fapt le-am cumpărat, să schimb nişte

vorbe cu el. N-a venit să bem aldămaşul. A luat banii şi a plecat înseninat că le-a vândut, nu că le-am luat eu: putea să i le ia oricine, dacă le scosese la vânzare. Şi nu mai era vorba acum de mândrie: dacă ajunsese la piaţă, altceva era principalul pentru el, mi-am dat seama, nu mândria. Am pus sticlele în cărucior şi-am luat mantaua pe mine – o mai avusesem pusă peste mine, de el, pe front, când mă îmbolnăvisem ca un prost de friguri: numai proştii se pot îmbolnăvi pe front de friguri – şi am plecat spre restaurant să beau singur un vin şi iarăşi l-am întâlnit pe taică-tău în drum. Dar înainte de a-l vedea, mă întâlnisem cu Moise. „Hai să bem aldămaşul", mi-a spus taică-tău. Şi eu atunci m-am oprit şi l-am întrebat: „Ce aldămaş?" „Pentru ce ţi-am dat", a zis el. „Ce mi-ai dat?" am zis eu. „Nu ţi-am dat nimic, am glumit", a zis el. „Ce aldămaş, eu nu beau nici un aldămaş, mă duc acasă că am treabă", am mai spus eu, transpirat. Şi el a plecat şi eu de atâta căldură care mă lovise am dat jos mantaua de pe mine şi-am pus-o în cărucior. Şi iar m-am înfuriat pe mine că fusesem de marmeladă şi mă lepădasem de taică-tău, deşi nu-mi zisese nimeni să mă fac că n-am cumpărat nimic de la el. M-a apucat o sete grozavă şi am intrat în restaurantul gării cu Moise tăcut după mine. Şi-am băut vin şi după un timp l-am văzut pe taică-tău intrând singur şi cerând o sticlă cu bere, la tejghea. M-am făcut că nu-l văd şi nu-l cunosc şi el s-a uitat la mine cum nu-l văd şi l-a apucat un fel de ciudă neagră, că n-a mai putut bea berea ce-o cumpărase. O ţinea în mână, sticla, şi mă privea şi eu nu ştiam unde să intru de un fel de spaimă şi de ruşine ce mă cuprinsese şi în zăpăceala mea am răsturnat paharele şi sticla şi vinul a curs

pe masa de tablă în băltoace. Şi Moise a luat mantaua din cărucior şi a şters cu ea vinul vărsat şi pe urmă a aruncat-o iarăşi în cărucior: dar taică-tău n-a venit la noi, cum credeam, să-şi ia înapoi mantaua ori să ne dea cu ceva în cap pentru că Moise îşi bătuse joc de haina lui, a plecat şi a tras uşa după el cu mare atenţie. „Eşti un mare porc“, i-am spus atunci lui Moise şi el m-a sărutat pe frunte şi a zis: „Îmi pare foarte bine că mă faci porc şi mă urăşti. Foarte bine. ura asta o să te călească şi-o să te facă tare, nu balegă cum ai fost. Hai afară“, a zis şi m-a luat de umeri şi am ieşit în drum şi acolo a început să dea cu sticlele de pământ şi să le spargă şi să mă privească bucuros cum fierb. „Îţi vine să-mi dai c-o sticlă în cap, să mă calci în picioare, aşa-i? m-a pupat el iarăşi pe obraji. Bravo! Bravo, Nicolae, înseamnă că ai început să fii alături de mine, să fii ca mine: puternic şi rău şi necruţător. Hai, dă cu ceva în mine, hai!“ m-a rugat parcă şi eu l-am izbit cu o sticlă goală în frunte şi l-am umplut pe faţă şi pe haine de sânge şi l-am culcat la pământ. Şi am plecat împingând căruciorul, cu mantaua pe umeri. S-a strâns lume şi unii au pus mâna pe mine să mă ducă la post. Şi eu am luat mantaua de guler şi-am început să mă învârt cu ea printre ei, lovindu-i, să-mi fac loc. Şi ei nu s-au lăsat şi m-au prins până la urmă de mâini şi m-au legat butuc şi m-au urcat în cărucior şi-au plecat cu mine spre post. Dar a venit Moise şi i-a dat în lături şi le-a zis: „Ce-aveţi cu omul, aţi înnebunit? Nu el m-a lovit, eu am alunecat dând cu sticlele în pământ şi-am căzut cu fruntea într-o sticlă, ce-aveţi cu el? L-aţi văzut voi lovindu-mă?“ Şi ei nu mă văzuseră, îl văzuseră doar pe el căzut lat dintr-o dată şi pe mine plecând. „Lăsa-ţi omul în pace, a zis Moise, nu vă

e ruşine să vă legaţi de el? Dacă eraţi aşa de milostivi cu mine, mai bine mă ridicaţi pe mine şi mă legaţi la cap. Plecaţi odată“, a mai strigat el şi ei s-au împrăştiat şi el m-a împins către sat în cărucior, şi m-a dus aşa ca pe un copil până acasă. Şi tot timpul drumului a cântat şi a fost vesel de parcă i-aş fi spus că e Dumnezeu, nu că e porc. Sau poate că pentru el era acelaşi lucru. Cum poate că ura cu care îl lovisem cu sticla în frunte o luase drept cel mai grozav semn de dragoste. Era foarte bucuros şi mă legăna ca pe un copil şi sigur în capul lui ura ce i-o arătasem era egală cu dragostea şi dragostea asta ce era sigur că i-o port trebuia şi el să mi-o poarte şi să mă încălzească cu ea şi să mă crească cu ea şi de-aceea mergând pe drum îmi cânta din gură şi legăna căruciorul pe care-l împingea, îl legăna cu grijă ca s-adorm şi să cresc: ca şi cum atunci m-aş fi născut.

14

– „Cu murdărie nu se roşesc ouă“, zicea taică-tău c-ar fi auzit de la taică-său. N-am înţeles din ce cauză: că pata nu încheagă culoarea? Era în preajma Paştelor şi nu se găseau vopsele pentru ouă. Adolf ieşise de unde intrase şi nu era nici o deosebire între cel care intrase şi cel care ieşise: aceleaşi haine, aceeaşi privire, aceeaşi şapcă de neamţ mânjită pe cozoroc cu motorină, acelaşi pas. Numai

când se așeza la masă, ori intra în restaurant să bea o bere și își lăsa la garderobă șapca – să n-o țină în mână sau s-o pună pe scaun și să se așeze pe ea – se vedea că părul îi albise ca făina. N-aș putea spune când îi albise: în noaptea aceea când prin moara pustie se zbătuse în făină ca un țipar înainte de a fi pus în tigaie, sau când fusese dus din sat. Nu știu. Îl văzusem în preajma Paștelor, în Câmpuleț, la biserică. Am intrat să-l întreb pe paracliser dacă nu știe de unde pot cumpăra vopsele pentru ouă și am văzut în fața altarului îngenuncheat un ins care mi s-a părut cunoscut după haine și mărime și necunoscut după albeața părului. M-am așezat lângă el în genunchi ca să-l pot observa: era Adolf. Se ruga la biserica noastră ortodoxă și era atât de adâncit în ruga lui, că nu m-a observat. Nemții n-au biserică în Câmpuleț, dar se pare că ruga lui era primită dacă el uita în ce fel de biserică se află. Sau poate că nici nu-l interesa unde se afla: întâi și întâi el avea nevoie de o biserică. După un timp și-a lepădat șapca de neamț și cizmele de neamț și a început să arate la îmbrăcăminte ca oricare. Umbla fără nimic pe cap și eu am crezut că i-a murit cineva în familie: să umbli descoperit (așa e obiceiul la noi), fără pălărie, șapcă sau căciulă, înseamnă că porți doliu. „După cine porți doliu?" l-am întrebat. „După mine", mi-a răspuns el. Era o glumă cam tâmpită, mi s-a părut, să se considere mort. Și fiindcă nu l-am înțeles, am încercat să-l descos cu întrebări, să înțeleg și el mi-a răspuns doar atât: „O să înțelegi când te-o bate bruma pe cap". L-am lăsat în pace: poate nu voia să stea de vorbă cu mine. Adolfița stătea cu el în Câmpuleț și cu toate că acum nu mai trebuia să vină pe la Moise (nici trimisă cu forța de

bărbat, cum zicea ea că fusese, nici chemată de Moise în batjocură, nici că fusese jignită de Adolf – fiindcă nu mai erau motivele din noaptea aceea) venea: din obișnuință. De Paști i-a adus un coș cu ouă roșii, cozonac cu nuci și un litru de vin alb. Și tot din obișnuință: venea numai noaptea. Și știam când vine, după cântecele cântate de Moise la vioară. Nu aprindea lampa: stăteau cu ușa închisă, pe întuneric: și el îi cânta la vioară. În noaptea aceea de Paști auzindu-i cum își petrec m-a apucat un fel de scârbă și scârba devenea tot mai grea cu fiecare nou cântec zis de el la vioară. Avea arcuș ușor și corzile îl ascultau: cânta mai bine ca oricare lăutar – fusese bun și la normală, spunea taică-tău, la muzică – și cu cât horele și cântecele bătrânești ieșeau din vioara lui mai grozave cu atât scârba mea era mai grozavă: căci un om cu cât e mai fericit cu atât se aprind în el mai mult luminile și cântecele și devin toate mai aproape de Dumnezeu, cum spunea popa. Adolfița era cu el și mi-am zis că numai un om plin de dragoste poate cânta atât de grozav și poate fi atât de fericit și nu mi-am închipuit că el era cuprins de o mare fericire și cânta grozav la vioară doar atunci când era cel mai mare câine. Atunci a fost luat taică-tău și dus. N-aș putea spune precis pentru ce, ce a făcut el chiar în zilele acelea de i s-a umplut paharul. Poate n-a făcut nimic, și asta îi era de ajuns. Nu trebuia neapărat să faci ceva să fii dus, trebuia doar să exiști și să nu mai vrea cineva să-ți mai vadă ochii. Moise a așteptat toată noaptea să-i bată maică-ta la poartă și să-i ceară ajutor și până dimineața el a tot cântat la vioară crezând c-o să vină. N-a venit. Ar fi vrut să-l găsească cu Adolfița și el să poată aprinde lumina ca s-o poată privi pe

maică-ta cum se roagă de el și-i promite orice ca să-l oprească el pe taică-tău din drumul pe care începuse să fie dus. Și fiindcă ea n-a venit, el tot a fost bucuros: ea poate voia să rămână singură și nu-l iubea atât de mult, cum se credea taică-tău iubit. Dar înainte de asta trebuie să-ți povestesc altceva ca să mă înțelegi. Și acum vreo două săptămâni m-am întâlnit cu Adolf și mi-a spus același lucru pe care mi-l spune mereu, când stau de vorbă cu el, din ziua când l-am văzut prima dată îngenuncheat în biserică, alb la păr: că pleacă la Ierusalim. „Și când pleci, Adolfe?" „Lunea viitoare", mi-a spus. „Pă-i n-ai mai plecat?" „Am plecat dar n-am ajuns și trebuie să plec din nou ca să ajung". El pleacă în fiecare luni, de-aia nici nu e angajat undeva în servici și trăiește din ce poate câștiga cu țârâita, ca mecanic. Nevastă-sa zice acuma de când lucrează la „Fructexport": „Toate ar fi bine, de n-ar fi ziua de luni". Eu am crezut că ei îi e teamă că odată și odată plecând el într-o luni n-o să se mai întoarcă. Nu, ea zice: „De-ar fi zilele făcute numai din sâmbătă, totul ar fi bine". Adică ei nu-i place că lunea trebuie să se scoale și să meargă la lucru și să ia săptămâna de la capăt. Ar vrea să înceapă săptămâna de la coadă, de sâmbătă, când începe să se termine. Adolf, nu: în fiecare luni pleacă la Ierusalim pe jos, cu trenul, cu mașina, cu ce se nimerește, dar se vede că niciodată nu se nimerește bine, să nu se mai înapoieze ca s-o ia din nou de la capăt. Nu cred că are nici bani de drum și nici acte; dar mi se pare că nici nu-l interesează așa ceva. El știe că odată și odată tot o să ajungă în orașul sfânt, pe care el îl crede singurul loc din lume unde poate trăi și unde poate fi fericit. „Și cum o să ajungi la Ierusalim,

Adolfe?" l-am întrebat ultima oară. „Cu orice preț", mi-a răspuns și cuvintele acestea pe care mi le mai spusese nici măcar nu erau ale lui: erau ale lui Moise. „Există o lume în care noi trebuie să ajungem", zisese atunci la moară, când mâncase gogoșele stând pe saci. „Și e mai bună?" întrebase Adolf. „E mai bună, e o lume în care toți oamenii vor fi fericiți". „În rai, adică", a zis Adolfița cu surâsul ei care trebuia să-l ghicesc eu de-atunci că e de pomet bun. „Nu în rai, acolo numai morții sunt fericiți, pe pământ! Trebuie să ajungem la lumea asta perfectă." „Și cum vei să ajungi la lumea asta perfectă?" întrebase Adolf. „Cu orice preț, răspunsese Moise. Merită orice sacrificiu ca oamenii să fie fericiți". „Chiar o negritură de moară s-o iei?" „Chiar mai mult să faci; să faci orice." „Bine, am să țin minte." „Ține, Adolfe", a râs Moise. Și se vedea că în vorba lor ceva nu era bine: unul prea râdea și altul prea plângea și amândoi trebuia să se poarte altfel: un om care râde nu se poate înțelege cu unul care plânge. Dar fiecare forța râsul sau plânsul ca să-l convingă pe celălalt că dreptatea era de partea lui cu toate că fiecare știa că celălalt nu poate fi convins. Și Adolf a rămas cu o zăpăceală în el, care mi se pare mie zăpăceală, cu toate că poate să fie altceva: un fel de tulburare ce nu-i dă răgaz, o neliniște care nu se potolește și care în fiecare luni îl face să ia de la capăt drumul spre Ierusalim. Uneori lipsește multă vreme și crezi că și-a găsit vreo mașină sau vreun avion sau vreun vapor și a reușit să ajungă în țara pe care o vede grozavă. El tânjește după locurile sfinte ale Ierusalimului, dar dracul știe dacă neliniștea asta a lui nu e și o pedeapsă cumplită: să tot plece și să nu ajungă niciodată acolo. El

crede că Dumnezeu nu se află decât acolo și în Câmpuleț și pe-aici toate îl strâng și-i sunt nepotrivite, și nimeni nu-l poate convinge, nici nevastă-sa, care în primul rând nu-l mai poate convinge, că lumea pe care el o crede că există acolo perfectă poate că nu există nici acolo. E însetat să fugă de-aici și am auzit că pe mulți d-ăștia cu mașini mici i-a dat jos din Fiatul lor sau din Renaultul lor ca să poată el pleca, mai ales noaptea, când dorm și paznicii și milițienii, spre Ierusalim și să fugă din Câmpuleț și de-aici. N-am auzit precis că Adolf ar fi furat mașini, dar de câte ori am auzit că s-au furat mașini am auzit la început de săptămână că s-a întâmplat, într-o luni. Și lunea e ziua când el pleacă și nu cred că n-ar fi în stare acuma să fure sau chiar să omoare atâta timp cât el n-a uitat vorbele lui Moise că merită să faci orice ca să ajungi într-o lume unde o să fii fericit și că acest orice înseamnă de fapt: cu orice preț. Dar tristețea lui Moise care l-a măcinat până a murit și l-a înverșunat să fie mai al dracului mâine de cum a fost azi a fost că el chiar cu orice preț n-a putut să-și atingă cu fapta gândul ce-l avea. Întotdeauna gândul lui o lua mai înainte și cu cât faptele erau mai îngrozitoare, în loc ca să-i aducă mai aproape scopul ce-l urmărea, îl îndepărta. Eu am fost și la marină în armată și știu ce înseamnă să te îndepărteze valul de mal când marea e turbată. Așa a pățit și Moise: cu cât era mai al dracului și se zbătea (făcând toți dracii) să ajungă la mal, cu atât malul se îndepărta mai mult de el. Trebuie să mă înțelegi și să nu mă judeci greșit dacă-ți voi vorbi despre mamă-ta. Ți-am spus că în noaptea aceea de Paști Moise s-a așteptat să-i bată în ușă, ca măcar acum să-i cadă în genunchi – sau chiar de nu-i cădea, nu era

neapărat nevoie, să vină la el la ușă, ceea ce era egal cu o cădere în genunchi. Și când a auzit bătăi în ușă, nu s-a oprit din cântat și a zis: „Intră“. Dar ușa era închisă cu cheia pe dinăuntru și Moise a înțeles că nu putea să intre și a mânat-o pe Adolfița să deschidă ușa. „Cine e?“ a întrebat Adolfița văzând că intră pe ușă o muiere. Era întuneric beznă, dar nu atât de întuneric ca o femeie să nu vadă, să nu simtă că o altă femeie ca ea trece pragul. „Să aprind lumina?“ a întrebat morărița ațâțată, să vadă cine venea s-o dea pe ea în miezul nopții afară de la bărbatul despre care nu se mai ferise de nimeni să spună că e amantul ei, ca și cum era cine știe ce glorie să fii amanta insului care ți-a băgat soțul la negură. E o răutate de cățea în fiecare amantă ce se simte găsită de o alta în casa unui bărbat: știe că a doua o să-i ia locul dacă se încumetă să intre peste ea, fără să-i pese, chiar dacă ea îi deschide ușa. Era și o turbare în ea că Moise o pusese pe ea să deschidă ușa unei alte femei: una din ele trebuie să plece întâi și Adolfița nu voia să-l piardă pe Moise după ce-l câștigase pierzându-l pe Adolf. Era cu un cearceaf peste ea și ar fi vrut să aprindă lampa și să rămână fără cearceaf și să vadă cea care intrase dacă ea poate arăta dezbrăcată la fel și dacă avea curajul propriului ei trup dezvelit, nu atât față de bărbatul la care venise, cât față de amantă, cu care ca femeie trebuie să se măsoare în toate. Moise cânta mai departe „Trenule, mașină mică“ și aștepta cu siguranța cocoșului singur pe gunoi să se ia găinile de pene și el să râdă și să le despartă părintește. „Ce vrei? nu s-a mai putut răbda Adolfița, la ce ai venit?“ „Am venit s-ascult și eu cum cântă de frumos domnul profesor.“ Moise a înghețat cu arcușul pe vioară și pe

urmă s-a așezat pe pat cu capul la perete cutremurat de plâns. Cea care intrase nu era cine voise el, era fata Bălăoaicei, Leopoldina. El se cutremurase văzând că nici un preț nu e destul și nu întotdeauna ajunge pentru ce vrei. Leopoldina a luat vioara și a început să cânte pe întuneric și așa că nu s-a auzit plânsul lui Moise înfundat în pernă. Adolfița a încuiat ușa și a băut din ulciorul cu vin să prindă curaj ca să-i poată sparge în cap Leopoldinei vioara și să măture cu ea podelele, s-o învețe minte să mai umble noaptea pe la casele altora. Eu mă aflam băgat de cu seară sub patul lui Moise, fiindcă o auzisem pe nevastă-mea Rița râzând cu vară-sa Rița Cocorâța c-o să treacă de la denie pe la Moise pe-acasă; să vadă dacă nu sunt eu acolo. Dacă o s-o întâlnesc, o să spună că m-a căutat, iar de nu, n-o să spună și o să încerce să vadă ce avea Moise de nu aprindea în nici o noapte lampa. M-a apucat o spaimă grozavă că ea o să vină la Moise și cum el n-avea nici un Dumnezeu avea să se întâmple cu ea ce se întâmplase și cu altele. Dar Moise n-o așteptase pe ea, însă nici pe Leopoldina. Fata Bălăoaicei era cam zurlie și avea cu cine semăna, nu se putea spune că n-o făcuse taică-său. Bălu, ca Bălu, cum poate fi zurliu un bărbat – însă nevasta lui Bălu, Bălăoaica, să te ferească Dumnezeu! Avusese patruzeci de ani buni când îl luase cu cununie pe Bălu care n-avea nici armata făcută. Se zbătuse să intre în lumea logofeților boierești, dacă nu a boiernașilor sau a boierilor și nu reușise cu toată viața ei de arendășoaică destul de bogată. Rămăsese fată bătrână – nemăritată, asta înseamnă fată bătrână, nu nepetrecută prin paturi, nu, doamne ferește: trecuseră mulți prin ea până îl găsise pe Bălu și-l dusese la frizer la Turnuvechi să-l tundă

cu perciuni și să-i cănească o mustăcioară sub nas, să arate și el măcar c-a trecut prin frizerii, dacă prin alte locuri nu umblase, și să pară mai copt, la păr, măcar, de cum era. Sărită din țâțâni: când plecase din sat ultima căruță a boierului adevărat care fusese în sat, a scos un butoi în drum și cu un furtun a început să împartă punând în cești să bea vin toți care se nimereau trecând prin fața casei ei: bucuroasă că ea a rămas cea mai bogată din sat. A și aruncat țărână în urma căruței și trăsurii celui plecat: adică să se aleagă praful și pulberea din el și din numele lui și să se mai întoarcă în sat când s-o întoarce apa la izvor. Îl blestemase bucuroasă că scăpase de el și că rămăsese ea în fruntea satului. Asta era Bălăoaica. Fie-sa, făcută în acte cu Bălu, purta numele unuia de la Turnuvechi ce ținuse restaurantul „La Leopold“ și pe care îl chema Leopold Pissu (de fapt, Pișo, că unchiu-tău Vasile, cu care făcuse armata împreună, ca bucătari în primul război mondial, îi zicea când îl vedea: „Ce mai faci, Pișolică.“ Sau „Ce mai faci, domnule Pișolică?“). Leopoldina era frumoasă ca o floare, cum se spune, și proastă ca o oglindă. (Nu știu de ce zice lumea că oglinda e proastă? Că arată tot ce vede? Că în ea vezi tot ce vede și ea? De ce nu se spune atunci: cinstit ca o oglindă. Ori pentru că cine e cinstit pare mai degrabă prost decât cinstit?). Leopoldina avea însă ureche de lăutar și glas de guristă și în școală cu toate că nu se lipise de ea nici măcar alfabetul și adunarea trecuse din clasă în clasă cântând când o scoteau la tablă să răspundă la aritmetică ori la citire. Și la fiecare serbare de sfârșit de an ea era cea mai aplaudată: nici premiant nu se vedea înaintea ei. Cânta la vioară și la acordeon, și din frunză și din pai: din gură,

nici nu mai vorbesc. Moise o învăţase să cânte la toate instrumentele, dar pe ăştia de au muzică de la Dumnezeu în cap n-ai ce să-i înveţi cine ştie cât, că pricep înainte de a-i învăţa. Nu ştiu cât a contat ce i-a arătat Moise cum să cânte; ce-a contat a fost curajul pe care i-l dădea mereu când o întâlnea şi laudele ce i le aducea şi de pe scena şcolii în faţa satului întreg. La o serbare de-asta când ea a cântat de-a înnebunit lumea a văzut-o Brădescu şi cum ăsta e un om care ce gândeşte întâi aia şi face şi nu-şi calcă peste o hotărâre luată s-a însurat cu ea. Era frumoasă ca o drăcoaică, şi cânta să te bage în boală – lui asta i-a plăcut şi pe urmă când a vorbit cu ea şi-a băgat de seamă că era cam zurlie, nu tâmpită, zurlie, tot n-a dat îndărăt. Ba mai mult: nici nu s-a gândit să n-o mai ia de nevastă, fiindcă pentru o nevastă, zicea el, Leopoldina era nemaipomenit de bună: frumoasă, cântăreaţă şi zurlie. După nuntă a dus-o cu el lângă staţia Buna – pe linia industrială Câmpuleţ – cariera Sănduleşti – şi toată ziua făceau ce face muierea cu bărbatul când au timp şi sunt tineri şi în jur nu e nimeni decât câmpul gol. El era acar la încrucişarea liniilor de lângă Buna şi avea acolo un canton nu mai mare decât îi trebuia pentru ce lucrau ei. Au început să crească raţe şi curci şi găini, să aibă o mâncare mai ca lumea şi să nu-i slăbească şi rebegească singurătatea în care le pria trăind. Ea toca frunze de dovleac pentru raţe şi cânta şi el crăcănat cu burta la soare o asculta şi citea tot felul de cărţi (şi broşuri – despre creşterea viermilor de mătase, l-am găsit odată citind, – când nu mai avea altceva necitit) până prindea din nou puteri ca să se poată ridica în picioare, să meargă la ea şi s-o asculte mai de aproape. În noaptea de Paşti ea venise

în sat la biserică şi îl auzise pe Moise cântând şi uitase pentru ce venise. Şi nici nu-i fusese greu: cântecele o făcuseră pe ea să uite şi când fusese elevă că se afla la şcoală; acum când nu era nici elevă şi cu şcoala terminase de mult cum să nu uite unde plecase şi unde se afla dacă Moise cânta la vioară? Şi poate că dacă ea n-ar fi început să cânte şi din gură, n-ar fi aflat nimeni că nu cânta tot Moise la vioară, când cânta ea. Şi nu s-ar fi strâns în drum toţi cei care mergeau spre biserică sau se înapoiau acasă. Şi nimeni n-a îndrăznit să intre în curtea lui Moise şi să-i tulbure noaptea pe care şi-o închipuiau cum era şi firesc să şi-o închipuie, fără să le treacă prin căpăţânile lor luminate de lumânări aprinse că el sughiţa cu gura încleştată în pătură. Lumânările aruncau pe ferestre pâlpâirile lor galbene, se vedeau din casă ca nişte duhuri luminoase ce se mişcau dintr-o parte în alta pe drum, nerăbdătoare. Şi şuşotelile gurilor luminate de flacăra lumânărilor s-au stins deodată şi ochii care până atunci nu se văzuseră în întuneric s-au văzut, fiecare ins şi insă ridicând lumânările ca să-şi vadă mai bine feţele şi să nu se sperie şi să fugă de spaima ce venea dinspre Câmpuleţ călare. A trecut în goană calul lui Ucsnit Sedescu. S-a auzit o răsuflare de mulţumit şi apoi iarăşi a îngheţat orice vorbă în drum şi numai lumânările s-au auzit cum ard sfârâind, sute câte erau. M-am temut c-o să vină oamenii şi-o să dea foc la casă şi o să ardem toţi ca nişte şoareci şi am vrut să ies de sub pat şi să fug pe uşă, ori să deschid fereastra şi să-mi pierd urma. Şi poate că de puneau ei focul, Moise nici nu s-ar fi ridicat din pat şi n-aş mai fi fost eu omul care să-l omor peste ani lovindu-l cu un băicon în cap pe lângă staţia unde Brădescu

fusese acar. Atunci umblase moartea pe drum și lumânările ce se opriseră să asculte cântecele de lume și gură dulce zise de Leopoldina în noaptea de Paști, se opriseră ca să fie aprinse când sufletul lui Moise și al celor cu care se afla în casă aveau să se ducă de unde nu se mai întorc. Așa am simțit: că ardeau și pentru mine și m-am speriat și n-am mai putut să mă mișc. Și așteptam să mă cuprindă flăcările și să mă topesc ca ceara și îmi părea rău numai de un lucru: că fusesem peste zi porc când îl duseseră pe taică-tău, mai porc ca altă dată și că murind ars ca un șoarec n-aveam niciodată să mai pot spăla rușinea ce o simțeam crescând pe mine groasă ca un șoric. Doamne, m-am rugat, nu mă omorî până nu mă curăț de rahatul în care sunt băgat până în gât, lasă-mă măcar să-l pot omorî pe Moise întâi, nu mă arde odată cu el, nu-ți bate joc de mine, îmi mușcam eu mâinile, deși nu mai vedeam nici o scăpare: oamenii veniseră de la biserică și poate luminați de lumânări își văzuseră chipurile pline de rușinea ce le acoperise peste zi când rușinea mă îngropase și pe mine în ea și se gândiseră că nu puteau scăpa de ea în fața lor și în fața zilei care începea să mijească decât făcând să devină scrum și cenușă casa și omul ce nu avea acum în mână o lumânare să-și vadă fața pe care nu voia niciodată să și-o vadă. Și nimeni vreodată n-avea să știe drumul focului, fiindcă toți cei din drum tremurau ca niște făclii și fiecare putea fi ceea ce puteau fi toți, flacăra care să mistuie. Mi se părea că lumânările au acum trupuri uriașe, de oameni, și luminile lor băteau ferestrele ca niște vergi și le făceau să se cutremure și moartea nu putea să aibă decât chipul galben scânteietor al focului. Și când am auzit: „Aaaa!" am

crezut că a și început să ardă temelia și streașina casei și mi-am făcut o cruce pe piept: ultima cruce. Și am închis ochii. Și atunci am auzit o bătaie în ușă puternică. „Cine e?" a sărit Moise din pat și în glasul lui era atâta speranță, încât mi-am adus aminte că el poate încă mai credea că era la ușă cine dorea el. „Cine e?" a repetat el, neprimind răspuns și i-a luat Leopoldinei arcușul din mână și a aprins lampa. M-am gândit că poate era Rița și în prima clipă m-am bucurat că venise ea și că așa scăpasem de moarte, dar imediat mi-a părut rău că e ea: dacă venise, venise la Moise, trecând peste ce-ar fi zis lumea și trecând peste ce-aș fi zis eu. Adică purtarea ei era ca și cum eu nici nu contam, ca și cum aș fi fost mort, deși ea știa că trăiesc. „Cine e?" a strigat și mai aprins de nerăbdare Moise, punând urechea pe ușă și căutând să simtă prin lemnul ușii suflarea și bătăile inimii ființei pentru care mușcase pătura, lipindu-se cu tot pieptul și cu brațele și cu fruntea de ușă, tremurând. „Cine e?" a mai întrebat, voind să-i audă întâi glasul, înainte de a deschide. „Cine e?". „Eu", s-a auzit o voce răgușită și aproape în aceeași clipă geamul ferestrei dinspre grădină s-a făcut țăndări și am văzut-o pe Adolfița cu un țol în cap sărind afară să n-o prindă morarul înăuntru și s-o înjunghie. Moise și-a dat seama mai mult din frica Adolfiței că el este la ușă și i-a dat Leopoldinei înapoi arcușul și i-a făcut semn să cânte, și a zis: „Ce cauți noaptea la mine, du-te la dracu' cu cine ți-a spus cu tot că e muiere-ta aici. Hai, cară-te dracului, neamț afurisit, vrei să-l chem pe Cicerone Stoica? Du-te și caută-ți muierea unde și-a pierdut mutu' iapa, nu e la mine, aici e Leopoldina lui Bălu, fosta mea elevă, n-o auzi?" „Ba o aud", se auzi vocea

răgușită de afară și Moise stătu pe gânduri o clipă și fu sigur de ce fusei și eu: nu era glasul lui Adolf. Moise răsuci cheia în broască și deschise larg ușa și parcă apărut dintre lumânările ce ardeau în drum intră în odaie Brădescu. „Cântă, cântă“, zise el și se așeză la masă și își puse un pahar cu vin și îi puse și lui Moise unul și ciocni cu el și bău. „Dar de ce țineați ușa închisă?“ întrebă Brădescu foarte mirat și mirarea lui îl puse pe gânduri pe Moise. Eu îi vedeam printr-o gaură a păturii ce aluneca de pe pat spre podea, acoperindu-l. „Eu știam că Leopoldina merge la biserică și m-am dus după ea și când n-am găsit-o și-am văzut lume adunată aici în drum am crezut scă s-a întâmplat ceva și m-am apropiat și am întrebat: Ce s-a întâmplat? Nu mi-a răspuns nimeni, ceea ce însemna că nimic nu s-a întâmplat: și asta era foarte grav, că putea să se întâmple. Dar ce, tot nu puteam ști și când am auzit-o pe Leopoldina cântând aici am venit să văd: a murit cineva aici, s-a însurat cineva, e botez, ce e de cântă ea? Naște cineva? Vreau să știu. Ce e? îl întrebă pe Moise. „Nu e nimic, ce să fie: cântă și-atâta.“ „Aha, făcu Brădescu, înțeleg: a auzit aici că se cântă și e vreo bucurie și a venit și ea să cânte.“ „Da“, aprobă Moise, mirat că Brădescu era atât de prost încât nici nu putea să-și bănuiască nevasta de vreo faptă mai rea când o găsea închisă la un bărbat, cu bărbatul acesta în casă; mai rea fapta, decât ce bănuiau și gură-cască pe care îi vedea și el pe fereastra dinspre drum, sau mai mult îi bănuia că sunt, după lumânări – decât îi zărea: „Eu știu că ei îi place să cânte mai mult decât orice pe lume, în afară de încă ceva, și nu le-am spus și ăstora din drum: asta e Leopoldina, cântă, nu le-am spus, i-am lăsat să

fie proști și să creadă ce spuneau ei: că directorul Moise cânta. Eu nu știu de ce-i supăra asta: că dumneata cântai. Proști, nu cunosc oamenii după cântat, ei cred că toți cântă la fel când au o vioară în mână. Proști! Glasul Leopoldinei nu se auzea până în drum și nu putea să se audă fiindcă eu știu că ea când cântă la vioară cântă abia auzit din gură, ca și cum s-ar îngâna singură. E ea, Leopoldina, mi-am zis eu, mândru că ei n-o puteau deosebi de dumneata. De-asta beau și mă bucur. Noroc și la mulți ani! ciocni el paharul cu al directorului. Un lucru n-am înțeles, continuă el: de ce aveați ușa închisă? Vă temeați c-o să vină prea multă lume să v-asculte?“ Leopoldina cânta iarăși la vioară și nu lua pe nimeni în seamă și Moise era aproape zăpăcit văzând că acarul ar fi fost în stare să-și închipuie orice, numai că nevasta l-ar fi putut înșela, nu. „Nu eu am închis ușa, nici Leopoldina, Adolfița. Se temea c-o să dea peste ea aici morarul și când ai bătut în ușă și eu am întrebat cine e, când a auzit voce de bărbat a crezut că e Adolf și-a sărit pe fereastra dinspre grădină – uite, a spart și geamul – și s-a dus dracului! Muiere nebună, dacă-i dai drumul în casă, încuie ușa după ea să n-o prindă bărbatu-său. Te poate face de râs“, ciocni și Moise paharele cu vin, surâzând. „Da, râse Brădescu, am auzit că face așa“. Dar Moise nu i-a mai spus că Adolfița fusese dezbrăcată și când el scâncise în pat ea îl drăcuise ca la ușa cortului, îmbrăcându-se și spunând că se îmbracă și n-o să se mai dezbrace niciodată în fața unui porc care când se vede cu două față în față în loc s-aleagă și să-i dea măcar uneia bucuria că e aleasă, se bagă cu nasul în pernă și se preface că miorlăie ca să vadă ele că pe-amândouă le vrea la fel și să se descurce ele

singure, chiar luându-se de păr, care să rămână şi care nu, ceea ce nu era altceva decât că lui de nici una nu-i păsa mai mult şi ea nu voia să fie în ochii lui o femeie care putea fi şi alta. Şi când sărise pe fereastră, era de mult îmbrăcată, dar nu terminase să-l porcăie cât credea ea că merită. „Uite c-au plecat ăştia din drum, zise Brădescu, s-au săturat să asculte şi să n-aibă curajul să şi vadă ce ascultă." „Da, s-au dus de mult", ciocni vesel Moise. „Hai să mergem la noi la canton, am un vin bun şi-am tăiat un curcan şi un miel." „Hai, fu de acord Moise, dar să ia Leopoldina şi vioara." „Fără vioară, zise Brădescu, să nu văd vioară măcar de sărbători. Şi vioara ei i-am pitulat-o. Că Leopoldina e o femeie nemaipomenită: când cântă, nu mai e bună de nimic altceva, nici măcar s-aducă mâncare şi vin pe masă." „Da!?" se miră Moise şi de-abia acum înţelese ceea ce nici eu nu înţelesesem încă şi anume că Brădescu nu-şi bănuise o clipă nevasta: fiindcă atât timp cât o auzea cântând, putea fi cu orice bărbat oriunde, tot nu făcea ea altceva decât să cânte. El o ştia bine şi de-aceea – cum aflasem mai demult, dar nu ştiam pentru ce – către seară, înainte de a sufla în lampă, şi chiar de a mânca, el îi ascundea vioara. Ca să n-o apuce cântatul noaptea. Lui Moise însă nu-i conveni că el nici măcar nu putea fi bănuit de Brădescu c-ar putea să se îndulcească măcar de Paşti cu carne tânără: era ca şi cum i-ar fi spus în faţă că e bătrân sau că arată cum arată. El nu voia să-l creadă nimeni ca să nu fie obligat după asta să se creadă şi el bătrân, ca să nu fie obligat după asta să se creadă şi el îmbătrânit. El încă mai trăgea nădejde că nu va îmbătrâni înainte de a ajunge ce-şi dorea. „Hai să mergem la voi", zise, luându-i Leopoldinei vioara din mână şi din felul cum

a privit-o pe nevasta acarului, ca şi cum atunci ar fi descoperit-o ca muiere, am înţeles că-i pusese gând rău şi că nu mai putea să se oprească până nu se ştergea în ea părerea că el nu era bărbat, ci profesor de vioară. El s-a gândit atunci întâi la ea, şi pe urmă la Brădescu, a cărui lipsă de bănuieli începuse să-l supere. Brădescu îşi luă nevasta în braţe şi ea îl luă de gât ca şi cum atunci l-ar fi văzut. Şi după cum se învârtiră îmbrăţişaţi prin cameră, era clar că nu mai vedeau amândoi pe nimeni, decât pe ei doi – şi se vedeau fiindcă se doreau ca două animale tinere şi nebune care în afară de dorinţa asta erau pustii. Moise îi privea cu lăcomie şi cu invidie şi cu nerăbdare şi era atât de orb, încât nu simţea că Brădescu ar fi făcut pentru Leopoldina orice, – nu numai cum fusese el sigur că ar fi crezut orice despre ea, numai că-l înşală nu. Orice ar fi făcut în afară de crimă: dar acest lucru aveam să-l aflu şi eu mai târziu. Atunci i-am privit cum pleacă gălăgioşi. Moise a încuiat uşa pe dinafară, după ce stinsese lampa şi eu am ieşit de sub pat unde stătusem într-o albie de spălat rufe, să nu răcesc la şale, şi m-am întins şi am căscat şi am băut două pahare cu vin şi am mâncat nişte cozonac din farfurie şi am privit pe fereastra dinspre drum: se făcuse lumină şi cei trei se îndepărtau spre canton. Pe uşă nu puteam să ies, nu-mi mai rămânea decât să sar pe fereastra dinspre grădină. Casa lui Moise era aşezată pe o coastă şi grădina lui era mare şi plină cu pomi înfloriţi – era Paştele. Albinele zumzăiau. Când am încălecat fereastra cu geamurile sparte, am văzut că sub ea era un păr cu crengile ciuntite şi mi-am băgat repede înăuntru piciorul scos pe fereastră: casa era înaltă şi până la pământ erau câţiva metri şi

puteam sărind să-mi rup cel puţin vreo gleznă. Dar nu asta m-a speriat şi m-a hotărât să mă bag din nou sub pat în albie şi să mă culc până va veni Moise şi voi găsi vreun prilej mai nimerit să ies afară, nu, ci Adolfiţa: cum sărise pe fereastră se agăţase cu poalele şi fusta într-o creangă a părului şi rămăsese aşa, atârnând în păr, cu picioarele în aer, ca într-un dăinăuş, şi albinele zumzăiau în jurul ei şi ea de frică, dar mai ales de vinul băut, adormise în aer, cu cele din faţă şi din spate goale.

15

– Înainte de astea a fost botezul sorei tale Victoria şi înainte de botez am umblat eu prin sat bătând toba şi strigând de dimineaţa până seara să se adune toată lumea la şcoală şi să-şi treacă numele pe o hârtie, ori să pună degetul dacă nu-şi ştie numele în litere şi să duc eu hârtia cu cine s-o mai găsi la Turnuvechi şi să nu rămână taică-tău pe drumuri că are copii mici şi chiar de n-ar avea tot e o ruşine să păţească un om ca el o măgărie despre care mai târziu o să ne dăm cu pumnii în cap c-am putut trăi odată cu măgăria asta şi n-am fost în stare să crăpăm de ruşine dacă n-am putut-o opri. Dar nimeni nu m-a auzit şi nimeni nu şi-a pus numele pentru numele lui Horia Dunărinţu şi eu am fost primul care i-am înţeles, amintindu-mi că nici eu n-aş fi pus numele meu atunci când m-a găsit taică-tău

cu Moise bând în restaurantul gării din Câmpuleţ, şi nu l-aş fi pus nici dacă taică-tău m-ar fi rugat, nu altcineva. Mai ales dacă m-ar fi rugat el. Intrase o râie în mine şi de nu m-ar fi mâncat atâta încât să-mi dau seama că mai mult nu mă mai poate roade, n-aş fi încercat să scap de ea ieşind în mijlocul drumului şi arătându-mă cât sunt de slăbănogit de ea şi n-aş fi zis, bătând toba: „Priviţi-l pe Nicolae Pop, neam cu Horia Dunărinţu: a făcut armata cu el şi când a venit acasă cu el a ieşit şi la împărţirea pământului şi pe urmă s-a umplut de râie şi s-a făcut că nu-l mai cunoaşte pe Horia Dunărinţu. Priviţi-l pe porcul de Nicolae! Priviţi porcul! Lume, lume, porcul! Veniţi să vedeţi porcul!" Şi lumea m-a privit şi a râs şi copiii s-au ţinut după mine ca după urs şi mulţi mi-au întins trocul cu vin să mai torn în mine şi să-i fac să râdă mai mult, fiindcă nimeni nu m-a luat în serios şi m-au crezut tot ce nimeni n-a spus vreodată că nu sunt: un beţiv. Greşeala mea a fost că eram cine eram şi n-aveam greutate în faţa lor să mă ajute să ducem hârtia aia la Turnuvechi sau la Bucureşti şi chiar de ea n-ar fi îndreptat nimic, cum eram siguri toţi, tot ar fi fost foarte mult: căci îndrepta greşeala lor, a celor din sat: greşeala că n-au semnat. Şi greşeala că l-au lăsat pe un şchiop plin de vin cu mine să înceapă ceea ce ei trebuiau să facă fără să mă întrebe. N-au semnat, nu m-au auzit, însă eu tot nu m-am lăsat. Am luat căruciorul pe care-l cumpărasem de la taică-tău şi-am început să-l plimb prin sat şi să bat toba şi să strig la toate porţile, mai ales ale acelora care făcuseră războiul, să pună în cărucior pe mantaua lui taică-tău, ca un semn că sunt cu el, bonetele sau tunicile sau moletierele ce le mai rămăseseră de pe front, sau mantalele sau schijele

ce le aduseseră în buzunare şi să duc eu la Turnuvechi şi până la Dumnezeu semnele astea care apărau mantaua lui Horia Dunărinţu. Şi nu mi-a dat nimeni nimic şi acum lumea nici nu mai râdea de mine şi nu mai ieşea pe la porţi şi nici copiii nu mai erau lăsaţi să vină în urma mea: nu mă mai credeau beat, să-mi dea băutură, mă credeau nebun şi-şi ziceau că nu mai pot nimic să-mi dea ca să-mi treacă nebunia: nebunia nu trece şi nici mai grozavă nu se face, când este, este destulă. Şi eu ca nebun am devenit, am început să le scuip casele şi să le dau cu băicoane în porţi şi să mă fluier la ferestrele lor şi jalea mea era cu atât mai mare cu cât vedeam cum în fiecare zi neamul de oameni buni şi cu minte la cap se răreşte. Şi dacă şi Horia Dunărinţu pierea cumva, plecând din sat, neamul de oameni se împuţina de tot şi satul rămânea sărac, lucru care s-a şi întâmplat nu pese mult timp. Dar vezi tu, toate până la urmă intră în matca lor de la început şi uite că şi victoria de-atunci a lui Moise a fost amară pentru el şi degeaba.

– Nicolae, îl întrerupsei eu, tu te-ai apropiat atunci de tata pentru că ţi-ai recăpătat încrederea faţă de el ca om, sau pentru că nu ţi-a mai plăcut să-i lingi cuvintele lui Moise?

– Nu ştiu, mă privi Nicolae adânc.

– E foarte important de ştiut.

– Niciodată nu i-am lins vorbele lui Moise, am fost pe lângă el de frica de a nu fi lângă el şi a păţi ca alţii, poate. Sau pentru a-l cunoaşte, nici eu nu mai ştiu bine. Eu cred că l-am cunoscut cel mai bine. Dar şi pe taică-tău l-am cunoscut destul de bine şi cred că atunci când am umblat cu toba prin sat mi-am dat seama că trebuia să fiu de

partea lui, cum fusesem, şi până atunci, dacă voiam să mai fiu şi eu mai departe ce fusesem: om. Căci fusesem om, ţi-o jur. Şi te mai asigur de ceva: de erai atunci cu un om care nu era văzut bine, puteai să fii şi tu văzut ca el.

– Deci vrei să spui c-ai fost curajos?

– N-am fost, o să vezi mai încolo cum am fost cu adevărat. Nu mă întrerupe, n-am de ce să te mint şi de mă crezi sau nu, nu contează: dar atunci, cu toba, m-am simţit iarăşi că sunt eu.

– Ţi-era şi uşor, începusei să bei şi nimeni nu te lua decât de beţiv şi de nebun.

– Aici greşeau ei. În timpul cât am fost cu căruciorul mă lăsasem de băutură. Băutura a venit când mi-am dat seama că şi dacă nu beau e acelaşi lucru: tot nu mai mă cheamă Nicolae şi tot nu mai pot face nimic. Şi doar mai târziu când m-am hotărât...

– Sigur, sigur, de-abia când te-ai decis să-l bagi în pământ pe director ai văzut o scăpare ce ţi-ar fi putut readuce omenia şi numele înapoi, da?

– Da.

– Continuă.

– Eu aş vrea să-mi răspunzi: ce-mi plăteşti tu mie ca să-ţi spun minciuni? Nimic. Atunci de ce să te mint? Îl cunoşti pe bătrânul Ulis Ciupagea? El a fost la botezul Victoriei şi pe vremea aceea nimeni nu spunea că nu e întreg la minte, dar mulţi erau de părere că minte de îngheaţă apele. El colindase prin multe ţări din lume şi zicea că fusese şi la Alba-Iulia în 1918 şi acolo un ins zisese că oare e bine ca imperiul austro-ungar să se facă praf şi Ardealul să se dezlipească de el şi alt ins de la Zlatna, Iosif

Ilie, mi se pare, a zis că e bine: că Ardealul se poate uni cu cine vrea el, dacă a devenit liber. Şi cu Anglia. Şi el s-a unit cu România. Când eşti stat liber sau om liber înseamnă că ai libertatea să faci ce vrei tu, altfel se cheamă că nu eşti liber. Şi a mai zis Ilie: Imperiul ăsta e ca oala cu mâncare a mocanului: dar care s-a spart, ţăndări s-a făcut. Şi oricât te-ai uita, nu vezi care parte e ciob mai mare şi de el ar trebui să lipeşti şi celelalte cioburi ca să faci oala la loc nouă: că nici un ciob nu e mai mare ca alt ciob, din moment ce e ciob, şi nici oala odată spartă nu se mai poate face nouă. Şi cioburile între ele sunt egale şi ele sunt ca nişte surori şi se iubesc cu dragoste frăţească: dar nici o soră oricât şi-ar iubi sora nu poate s-o oblige cu cine să se unească, cu cine să se mărite. Aşa că în unirea Transilvaniei cu România nici o altă soră din oala aia spartă n-avea dreptul să se amestece.Vedeţi, zicea Ulis Ciupagea c-ar fi zis Ilie Iosif, unirea asta nu se face că vrem noi: fiindcă de s-ar face după voinţă, s-ar fi făcut demult, de când a vrut s-o facă Avram Iancu sau când a trăit Horia, Cloşca şi Crişan. Ea se face fiindcă vrem şi noi, dar mai ales pentru că oricât ar dori alţii să nu se facă nu mai depinde unirea de voinţa lor. Şi de ce povestea Ulis Ciupagea chiar la botezul Victoriei despre Ilie Iosif? Nu-l ardea pe el la degete ce fusese atunci, îl ardea ce se întâmpla în ţară şi în sat: tulburarea oamenilor. Pe ce căi trebuiau s-o apuce ca să fie uniţi? Căci el vedea că nu sunt, chiar văzând scaunele goale şi farfuriile fără oameni la botezul Victoriţei: nu veniseră cei chemaţi la botez de taică-tău şi de maică-ta, nici prieteni, nici cunoscuţi şi vecini, nici rude. El nu putea, Ulis, să nu vadă jalea unei mese goale şi a unei petreceri

care ar fi trebuit să fie şi n-avea cum să fie chiar de la început: nu era cu cine. „Trebuie să stabilim adevărul, a zis el vorbind tot despre Alba-Iulia, ca partea aceea de timp să nu rămână goală, cât suntem în viaţă trebuie mereu să stabilim ce a fost cu adevărat când am trăit, ca să nu moară nimic şi să rămână mărturie: că noi trăim puţin şi ţara nu moare niciodată." El a vrut să spună ce-aş fi vrut şi eu să zic, cu alte cuvinte, mă rog, că: pentru ce nu era dragoste în sat şi între neamuri şi de ce la botez scaunele erau goale? Asta nu mă lăsa în pace: scaunele. Taică-tău a zis: „Nu-i nimic, să mâncăm şi să bem şi să trăiască fata şi să fie sănătoasă şi cuminte, să bem cei care suntem aici fiindcă cei care nu sunt şi-au fost poftiţi sunt nişte nevrednici de botezul Victoriţei". Şi-am băut şi-am mâncat câţi puţini am fost. Masa a fost pusă în cetăţuie, acolo unde se mutaseră ai tăi, în camerele de lângă poartă, rămase libere de când nu mai ţinea cetăţuia de pe deal de nimeni şi paznicul care locuise în ele se mutase la Turnuvechi, dus de-un frate al lui să fie om de serviciu la muzeul oraşului. Şi nici n-ar fi putut face botezul în casa voastră: să nu fie gălăgie şi să tulbure liniştea celor care deja locuiau în ea: doctoriţa, într-o cămăruţă lângă dispensar şi educatoarea ce dormea noaptea în camera unde ziua era grădiniţă. Îmi aduc aminte că soră-ta Victoriţa tresărea în somn şi se speria şi plângea şi moaşa, Voica, i-a descântat de Muma Pădurii ca să se liniştească: „Tu, Muma Pădurii, tu, urâta lumii, ce vii ca câinii hătăind, ca vacile borâscăind, ca boii boncăluind, Pe Victoriţa încintând şi speriind, Du-te la buzaţii tăi, la colţaţii tăi, Ce te aşteaptă cu mese întinse, cu făclii aprinse. Beţi şi mâncaţi şi vă ospătaţi, Pe Victoriţa s-o lăsaţi. Dacă

voi nu veți pleca, Fum de tămâie voi da, Cu toporul voi tăia, De la Victorița vă voi îndepărta, Din creierii capului, Din fața obrazului, Din ronțul nasului, Din fluierele picioarelor. Din baierele ficaților". Și când mi-a venit și mie rândul să ridic paharul pentru Victorița, i-am urat ce m-am priceput și pe urmă m-am apropiat de taică-tău și l-am luat de umeri și i-am spus că eu n-o să mai dau niciodată de pe mine jos prin sat mantaua lui pe care o luasem cu mine și la botez, să vadă lumea și să știe că sunt cu el și că n-o să mă despart de ea decât dacă o să-mi dea foc cu ea cu tot, și atunci o să fiu tot cu ea, în cenușă îmbrăcat. „Lasă, mă, Nicolae", a zis taică-tău, atât: „lasă, mă, Nicolae". Nu în batjocură, ci cu un fel de jale că trebuia la botezul fetei lui în loc să ne bucurăm de viața celei care era în scutece ne gândeam la cei care nu mai puteam fi nevinovați, și în scutece, ci erau oameni în toată firea și asta era vina lor și pentru asta puteau fi apărați: cu toate că din „lasă, mă, Nicolae" eu trebuia să înțeleg că el se îndoia nu de mine neapărat, ci de ceea ce credeam eu că se poate face. „O să merg cu tine de gât până la Turnuvechi și până la București și de-or vrea să te omoare de pomană să mă bage și pe mine cu tine în pământ", am zis eu ca un apucat: cu toate că îți jur, nu eram beat. Dar voiam să arăt că un om ca mine șchiop și nu cine știe ce mare viteaz pot să stau pe toate scaunele care erau goale și să nu-l las să se creadă la botezul fetei lui singur – și nici pe urmă în sat fără nimeni. M-a apucat un fel de însuflețire cum nu mai simțisem niciodată: aveam pentru ce să trăiesc. Îmi găsisem dezlegarea zăpăcelilor mele de până atunci. M-am așezat pe fiecare scaun în parte, cu Victorița în brațe și am umplut

toate paharele goale și le-am ridicat în sănătatea ei și le-am ciocnit între ele și i-am urat noroc în numele fiecărui pahar și am simțit că eu pot fi cât toți cei care absentau și că nu e nevoie pentru un botez sau pentru fericirea cuiva de o mie de oameni dacă un om poate fi curat cât o mie de inimi. Și a doua zi când am auzit că l-a luat Cicerone Stoica pe taică-tău și l-a pus într-o căruță și au plecat spre Câmpuleț – de la Dimie am aflat – nu m-am repezit spre Câmpuleț cum aș fi crezut și nici nu l-am întrebat pe Dimie ce și cum s-a întâmplat. Nu vreau să discut acuma dacă Horia Dunărințu trebuia dus sau nu, mi-am mai spus altă dată părerea despre asta. Vreau să spun doar ce am făcut eu atunci: cum m-am purtat eu. M-am întâlnit cu Moise și nu i-am zis nimic și asta l-a mirat că nu-l întreb despre omul la botezul fetei căruia îmi petrecusem o noapte și și eu m-am mirat că nu-l întreb, dar m-am mirat după ce mă depărtasem de el. M-am îmbrăcat cu mantaua lui și am plecat pe jos la Câmpuleț și nu știu de ce nu mă grăbeam: ori pentru că n-aveam încredere c-o să-l pot aduce acasă, ori pentru că trăgeam speranța că-l vor duce și din Câmpuleț mai departe și o să-i pierd urma și n-o să mă mai simt vinovat că nu l-am putut aduce înapoi. Nu știam atunci, acuma știu. Mergeam mâncând semințe de floarea-soarelui și eram hotărât să dorm în manta la ușa casei unde el era ținut și să treacă peste mine ca peste un prag viu și să mă simtă și să mă audă toți cei care țineau ca Horia să rămână acolo sau nu. Culmea e că l-am ajuns pe Cicerone Stoica la marginea Câmpulețului: se oprise la o cârciumă și pe taică-tău îl lăsase la căruță până el a băut niște țuici și nu s-a temut că fuge, dezlegat la mâini și la picioare cum era și eu credeam

că nu e. Ori poate a vrut să-l lase să fugă, ca să aibă un motiv pentru care să-l înfunde şi mai rău? Cum a păţit Barbu Balalia, fugind? În faţa cârciumei mai erau şi alte căruţe cu alţi oameni din alte sate şi eu m-am apropiat de taică-tău prin mulţimea adunată, dar n-am putut să ajung până la el şi când m-a întrebat un tiz de-al lui Cicerone Stoica de ce mă înghesui şi nu-mi văd de drum nu i-am răspuns, i-am întors spatele şi el m-a apucat de gulerul mantalei şi m-a întrebat rar, de-aş fi putut să-i număr dinţii de aur din gură: „Ce, ţi-e rudă cineva aici, hai?“ Am dat din cap că nu, dar n-am scos nici o vorbă. Şi am mers în urma căruţelor până în curtea liceului unde i-au băgat şi peste noapte am stat cu oamenii care mânaseră caii la focul făcut lângă sala de gimnastică. Şi pe la miezul nopţii m-a apucat somnul şi am adormit în paiele aruncate la gunoi din saltele de elevii internatului şi m-am trezit mai spre dimineaţă într-o gălăgie de lume multă: veniseră şi alte căruţe şi se adunaseră mulţi inşi, Ciceroni Stoica şi căruţaşi, căscători de gură şi lăptari veniţi la târg, precupeţi, bărbaţi veniţi să vândă purcei şi brânză şi noatini, şi muieri cu saci cu mere şi cu desagi cu ardei şi castraveţi şi care se strânseseră în jurul focului să aştepte ziua ce răsărea şi se simţeau mai la adăpost între zidurile curţii liceului decât în piaţa de peste drum. Şi mai ales aveau atâtea să audă şi să-şi spună. O nenorocită, că altfel n-am cum să-i spun, apucată de treburile de dinainte a văzut paiele de lângă lăzile de gunoaie goale ale internatului şi a venit să se linişească în ele ori să-şi găsească un loc unde să se aplece cu altul, nu singură, şi când a dat de mine a strigat ca o apucată de streche şi a fugit la foc zicând că a văzut un soldat

mort în paie. Au venit mai mulţi cu felinare şi putoarea m-a întors cu faţa în sus şi când a văzut că clipesc a bufnit-o râsul: Ăsta e din Pătârlagele, i-a zis ea unui Cicerone Stoica roşu şi rotofei şi au auzit-o şi alţii şi m-au luminat cu felinarele şi eu mi-am acoperit ochii cu mâna îndoită. Dar muierea asta care simţise după mirosul paielor că el fusese în saltele avea în ea ceva ce semăna şi care o îndemna să se tăvălească printre paie şi pentru asta eu nu eram bun acolo şi pofta ei mare trebuia să mă scoată de-acolo şi să rămână ea acolo cu Ciceronele scund cât un sac cu cartofi. „Ăsta e neam cu ăla din Pătârlagele, cu învăţătorul, i-am văzut în târg, da, da, şi mantaua asta e a lui ăla, i-a dat-o pe doi bani, e neam cu ăla, poate a venit să-l ducă acasă, da, da, este, mă?“ „Nu, nu e, nu este“, am zis eu şi m-am ridicat fără să spun precis ce „nu este“ şi am ieşit în drum şi m-am pierdut apoi prin parcul oraşului printre tei şi tufani, pe unde era negura mai mare şi becuri mai puţine. Dar nu ştiu cum am ajuns tot lângă gardul liceului şi nu mi-am dat seama încotro vreau să mă duc până m-am trezit iar că iau în picioare nişte paie. A sărit în faţa mea ca dintre doi mârtani (unul era Ciceronele lung cât un sac cu cartofi) salteaua aia cu două guri şi aşa scandal a făcut că până la urmă cei care s-au strâns în jurul sperieturii ei nu s-au legat de ea că era mototolită şi mirosea a bărbat, s-au legat de mine: că cine sunt eu şi ce caut eu acolo? Şi ea nu mai tăcea: „E din Pătârlagele, de-al lui Dunărinţu, puneţi mâna pe el, că ăsta e“... N-am mai auzit ce-a spus ea că sunt, fiindcă m-au luat vreo trei Ciceroni pe sus şi m-au dus la foc să mă vadă şi Cicerone şi alţii din Pătârlagele, şi să dau declaraţie – şi în drumul acesta foarte scurt, din cauza

înghesuielii celor care voiau să mă vadă, sau să mă prindă, sau numai să caşte gura, ăia trei m-au scăpat din mâini (fiindcă eu m-am tot zbătut tot timpul şi-am zis: „Nu, nu sunt, fără să ştiu nici eu ce «nu sunt» – nu sunt vinovat, sau nu sunt din Pătârlagele sau nu sunt rudă cu Horia?“) şi m-au pierdut şi nici eu nu ştiu cum m-am trezit iar în parcul cu tei şi tufani, singur. Auzeam doar cum în curtea liceului cânta una cu o voce de lighioană neastâmpărată şi cum râdeau unii ca la circ când se dau piticii peste cap zicând măscări şi făcându-le din mâini. Şi de-abia când m-am trezit din somnul dormit în albia de sub patul lui Moise, după ce plecase el cu Leopoldina şi Brădescu la Buna, frecându-mă la ochi şi fiindu-mi sete şi bând nişte vin, dintr-un ulcior, rezemându-mă întâi de pat şi apoi aşezându-mă pe el şi auzind paiele foşnind în saltea am înţeles eu că în curtea liceului apucasem să închid ochii şi poate să sforăi nu de oboseala drumului până în Câmpuleţ mers pe jos şi nici de nemâncat m-a doborât neodihna – ci m-au ademenit paiele cu mirosul lor de apă de copil şi în ele am putut să mă învelesc şi să uit pentru ce mă aflam acolo: mirosul lor nu mă scârbea, poate şi eu miroseam mai rău ca ele şi intrasem în ele ca să cred că ele put şi nu propriile mele izmene ude de atâta frică. Şi dacă o vreme m-am crezut cel mai curajos din lume c-am venit în urma căruţei lui Horia, unde mă putea vedea oricând Cicerone, şi putea pune pe alt Cicerone să mă întrebe ce caut şi chiar să mă ia, fiindcă nu trebuia cine ştie ce să fac ca să mă ducă în căruţă, în patul lui Moise, în dimineaţa aceea, am văzut limpede că în curtea liceului (dacă eu am putut dormi în paie câtă vreme ăia trăncăneau la foc şi Horia nu ştiam ce

face în vreo clasă unde fuseseră băgaţi) eu uitasem de drumul făcut până la Câmpuleţ; şi mai rău: uitasem de ce mă aflam în paie; şi şi mai rău: uitasem de taică-tău, dacă îmi pierdusem puterea de a rămâne treaz. Am adormit: adică s-a stins în mine dorinţa de a-l apăra şi de a priveghea să nu poată fi dus fără ştirea mea în altă parte. Am adormit cum adormisem în albie: ca să mă odihnesc. Fără să-mi mai pese de ce se întâmpla. În albie nu-mi mai păsase de Riţa: Moise plecase şi nu se mai putea întâlni cu ea şi căciula mea de bărbat nu mai putea fi învârgată. Nu eu îl vândusem pe Horia, nu eu îl pârâsem ca să-l ia pe Cicerone cu arma de la spate ca pe un tâlhar şi să-l ducă în căruţă ca pe-un bandit la Câmpuleţ, nu mă simţeam vinovat de aşa ceva: dar trebuia să recunosc în faţa mea şi a lui Dumnezeu (care-mi ascultase ruga şi nu mă lăsase să mor ars în casa lui Moise ca un şoarec, ars de focul dat de la lumânările din drum, şi-l trimisese pe Brădescu să-şi caute nevasta şi scăpând-o pe ea să mă scape şi pe mine) că mă lepădasem de Horia fugind din curtea liceului şi nu recunoscusem că-l cunoşteam ori că-mi era neam. M-am gândit la pielea mea atunci, fără să-mi dau seama, şi la vaca aia ce nu-şi poate purta pielea şi pe care o s-o mănânce lupii. Şi dacă bătusem toba în sat, crezusem în dreptatea lui Horia şi ea nu putea până la urmă să nu răzbată şi nu se putea întâmpla să nu vină un ordin de la inspectoratul şcolar, să-l pună în drepturi. Ceva trebuia să se petreacă şi taică-tău să devină în Pătârlagele cine fusese – şi nicidecum să fie dus de Cicerone la Câmpuleţ. Necazul când vine vine singur şi se duce şi ducându-se se alege omul de bine de omul de rău: dar peste necazul dintâi al lui Horia s-a pus altul, ducerea

lui, şi peste o durere altă durere s-a aşezat. I-au rămas copiii mici şi şi eu înainte de a-l urma pe jos spre Câmpuleţ m-am dus la Ică şi am bătut cu pumnul în masă: să dea un telefon, c-a fost o greşeală. N-a dat şi atunci iarăşi am bătut toba şi am chemat lumea să vină cu mine să-l aducem pe Horia înapoi şi n-a venit nimeni. Şi cred că atunci încă mai credeam că va face cineva lumină cu vreun telefon sau cu vreo vorbă, sau măcar că va fi ascultat Horia; şi pe baza vorbelor lui, trimis acasă. Nu cred că băteam toba ca să se îndepărteze căruţa de Pătârlagele şi să nu-l mai pot ajunge; nu: dacă veneau oamenii cu mine îl puteam ajunge oriunde şi scăpa. Dar necazul a venit peste necaz şi m-a bătut şi pe mine, nu numai pe el, rămânând singur. Când necaz peste necaz te loveşte, e greu să nu te clatini în tine, cum se clatină şi clopotniţele pe dinăuntru când le bate grindina ori viscolul. Şi l-am urmat singur, cu teama în mine că-l urmez degeaba, dar şi cu nădejdea că măcar un fulger va pica din cer şi-l va trăsni pe Cicerone dacă nu se găsea vreo maşină de la Turnuvechi să vină în întâmpinare şi să spele cu un ordin greşeala care se înfăptuia. Şi mânia mea s-a vărsat atunci împotriva lui Cicerone şi am luat un par dintr-un gard cu mine să-i turtesc scăfârlia când l-oi ajunge şi să nu mai fie trecut în nici un act şi să nu-l mai strige nimeni: Cicerone! Să i se ducă dracului numele de om pe care nu-l merită şi să-i rămână viţa pustie şi să înţeleagă tot natul că cine umblă cu arma la spate şi e slugă la băgător de oameni în pământ, cum era Moise, nu merită să fie chemat cu nume de om cum sunt chemaţi cu nume de om cei băgaţi din viaţă fără vină în moarte. Să poarte nume de câine, de piatră, nu de om, Cicerone! Însă când l-am văzut

pe Cicerone la cârciumă gândul de-a-i rupe spinarea a început să şovăie o dată cu pasul ce-l făceam. Şi mi-am zis că Cicerone dacă umblase mai demult în chiloţi prin postul de jandarmi cu două oafe de faţă, ca să-l vadă lumea din drum că nu e îmbrăcat şi că deci putea să răzbească într-o noapte două de Turnuvechi obişnuite fiecare cu câte şapte pe noapte, însemna că nu le făcuse nimic şi defila în chiloţi şi desculţ prin post ca să se spună de cei ce-l văd că poate; şi să treacă ei cu vederea că aşa arată privit din dungă ca o scândură, de sus până jos, fără tur la spate, ca omul, şi fără chiloţi nu putea să poată. Şi atunci cum să aibă el puterea să fie crezut de alţii şi să nu fie crezut Horia Dunărinţu? Am aruncat parul ca să nu-i fac un rău lui taică-tău şi-am aşteptat şi în curtea liceului ca el să vină din clasă cu fruntea sus şi Cicerone să se aplece ca o râmă în faţa lui şi să nu merite nici măcar să fie privit: şi dacă Horia nu-l bagă în seamă nici ca să-l mustre, nici ca să-l ierte, Cicerone tot îşi pierdea numele de om, nemaifiind în ochii lui Horia, ca şi într-ai mei, om. Horia trebuia să apară fluierând ca un rege şi eu l-am aşteptat lângă foc nepăsător, încă plin de speranţă şi doar când noaptea s-a întins tot mai adânc şi mai fără zare m-a fulgerat prin cap gândul că bunică-ta, mama lui Horia, nu ţinuse nouă luni în pântece sământă de rege şi nu născuse omul care să vină fluierând din şcoală ca un Dumnezeu, adusese pe lume un om ca toţi oamenii, care nu putea fără voia altora face nimic. A fost forfotă mare prin şcoală, însă printre cei ce-au ieşit el n-a fost şi asta m-a dus în paiele aruncate din saltelele internilor. Şi când Moise spre seară s-a întors cu Leopoldina şi cu Brădescu şi-au deschis uşa şi-au început să mănânce

friptură de miel și de curcan și să ciocnească ouă roșii (Leopoldina cu Brădescu) și să bea vin eu mă băgasem din nou sub pat, în albia de lemne cioplită de rudari și plăcerea lor că mănâncă și-și petrec arăta că nu le păsa deloc de nimic ce se întâmpla atunci în altă parte. Nepăsarea mai ales a lui Moise era nemaipomenită, așa de grozavă că nici de Adolfița nu-l interesa unde s-o fi aflând. Și nici nu-i trecea prin gând să se uite pe fereastră și s-o vadă dacă nu-și rupsese vreun picior când fugise. Ar fi zărit-o în păr atârnând ca o păpușă. Poate se trezise și ea, căci se auzea cum strănuta destul de des. Dacă n-o trezea aerul ce se răcorea, trebuia strănutul s-o dezmeticească. „Ce vin, domnule!“ zicea Moise. „Ce miel, domnule“, zicea Brădescu. „Ce curcan, domnule“, râdea și Leopoldina. „Hai să v-arăt ceva“, le-a zis Moise și a deschis ușa dinspre camera unde se afla pianul lui Iorgulescu. „Ce-i asta?“ a întrebat Leopoldina. „Un vicleim, l-am confiscat la Crăciun de la elevii din clasa a patra. Începuseră să umble cu el prin sat și l-am luat cu săbii cu tot și cu coroane și cu toate hârtiile colorate ce le-aveau și cu mustățile și cu bărbile de lână, cu caii de lemn, din bâtele astea cu măciulii – și-am încuiat totul la mine în odaie.“ „Ce sabie albastră, ce sabie verde, ce sabie roșie, și ce coroană albastră, și ce barbă albă!“ se minuna Leopoldina. „Dar de ce le-ați luat de la copii? nu înțelegea Brădescu. Ce puteau ei să facă decât să se joace?“ „A, nu-i chiar așa: jocul ăsta a devenit un fel de cerșetorie...“ „Aha“, a zis acarul, tot fără să înțeleagă. „Uite ce barbă am eu, cum îmi stă?“ a întrebat Leopoldina. „Hă, hă, hă“, a făcut Brădescu. „Să-mi pun și-o sabie la brâu.“ „Pune-ți și-o coroană pe cap.“ „Hă, hă,

hă“, a râs Brădescu. „Eu n-am fost cu vicleimul niciodată“, a zis Leopoldina. „Hă, hă, hă“, făcea Brădescu spume la gură de plăcere văzând-o arătând ca un împărat. „Sunt foarte frumoase bărbile și săbiile“, plescăia din buze Moise. „Dar de ce nu i-ați lăsat în pace pe copii? Se jucau... Cui îi făceau rău? Mie-mi plăceau... N-am fost cu vicleimul când am fost mic, că la Turnuvechi unde mergeam de Crăciun la o mătușă, nu umblau copiii decât cu steaua.“ „Ce zici de sabia mea?“ „Să nu mă tai, Leopoldino“, chițcăia Brădescu. „E un vicleim făcut frumos“, a zis Moise și l-a adus în camera unde mă aflam eu și l-a pus pe masă. „De ce nu i-ați lăsat, de ce să nu se joace, cine se teme de niște copii care se joacă?“ „E un fel de cerșetorie.“ „Și ce dacă e, dar e frumoasă... Ce, nu e politic? Dar cui strică? Cine se teme de un vicleim? De-un joc de copii?“ nu se lăsa Brădescu, punându-și și el o sabie la curea. „Eu sunt Irod împărat, striga Brădescu, și pe un cal am încălecat... Dii, armăsarule, își îndemna el cu sabia de lemn calul de lemn, tropăind prin casă și nechezând. Parc-așa se face, nu?“ întreba el. „Nu știu, răspunse Leopoldina, eu sunt fată și fetele nu prea știu jocuri de-astea.“ „Hai să ne jucăm de-a vicleimul, bătu din palme Brădescu. Ne mascăm, ne punem coroanele, săbiile și-i dăm bătaie. Aici, aici, nu plecăm din cameră, aici, aici! propuse el. Vreți?“ „Vrem, răspunse Leopoldina și în locul lui Moise. Dar cum se joacă?“ „Asta e, cum se joacă? puse Brădescu sabia pe masă. Cum, că eu nu știu.“ „Nici eu“, zise nevastă-sa. „Nici eu“, spuse și Moise. „Fantastic“, striga Brădescu. „Ce e fantastic, mă?“ „Că nu știm. Să ai vicleimul, să ai tot și să nu știi să te joci! E fantastic!“ „Eu mă fac regină, propuse

Leopoldina, trebuie să fie pe-aci și vreo regină.“ „Eu mă fac soldat“, puse Brădescu sabia pe umăr ca pe o pușcă. „Eu mă fac brezoaie.“ „Fără brezoaie, n-avem Irod, trebuie să-l faci pe Irod, dumneata ești gazda, noi suntem musafirii.“ „Du-te la Cicerone Stoica și cheamă-l încoace, propuse Moise. Să-l joace el pe Irod, că are cizme.“ „Mă duc, fu bucuros Brădescu, dar să-mi mai ud beregata. Noroc, noroc!“ „Noroc, noroc!“ „Spune-i lui Cicerone să-și ia și ochelarii de soare, s-avem un Irod cu ochelari de soare!“ „Îi spun, îi spun, muri de râs Brădescu. Dar dumneavoastră vă stă bine cu coroana asta de împărat pe cap, parc-ați fi un ministru turc, hă, hă, hă.“ „Hai, du-te, Brădescule.“ „Mă duc, mă duc. Leopoldino, pune-ți și sprâncene de lână, să arăți mai bătrână, așa, hă, hă...“ „Spune-i lui Cicerone să ia și cartea aia unde e scris vicleimul, că o are luată de la băiatul lui Dărâmătură... Și s-aducă și niște vin, că nu strică. Să mergi cu el în beci, îi spui c-am zis eu, să luați din butoiul de lângă putina cu varză, ai înțeles?“ „Înțeles, să trăiți, împărate luminate“, a stat el drepți, apoi a făcut stânga împrejur și a ieșit trântind ușa după el, grăbit. Îi ardea de joacă și nu asta mă supăra cât faptul că nu știau că vicleimul nu e chiar o joacă: dar și de-ar fi fost numai o joacă, ei nu știau cum să se joace. Leopoldina sărea într-un picior, cu coroana pe cap, ca o regină trecută pe lângă butoi și prostovană și Moise ca să-i cânte în strună sărea pe loc într-un picior, bătând din palme, de-i tremura barba și pe cap coroana de rege. Și eu stăteam sub pat și nu îndrăzneam să le tulbur ziua și nu mă durea neputința de a mă ridica din albie și lipsa mea de curaj de a le striga să nu se joace cu ce cred copiii că sunt

jocuri sfinte, mă durea altceva: că eu nu acum îmi pierdusem curajul, și că eu căzusem mai prejos decât toți cei care nu ieșiseră la porți când bătusem toba și nu-mi iscăliseră hârtia și nu-mi umpluseră căruciorul cu hainele lor de pe front. Ei se ascunseseră și nu dăduseră ochi cu mine, și nici cu taică-tău. Dar eu căzusem sub vina lor de o mie de ori: zicând în fața cârciumii din Câmpuleț de față cu Horia, care zâmbise, că nu-i neam cu mine, și în curtea liceului tremurasem ca varga când veniseră cu felinarele spre mine chemați de beșoandră și zisesem: „Nu, nu...“ Stăteam acum sub pat și-i auzeam pe Moise și pe Leopoldina cum râd și chițcăie și nu mai aveam aer de ciuda care mă strângea de gât că fusesem neputincios și continuam să fiu nescoțând nici o vorbă în albie, ca un copil de țâță mut. „Hai, fă tu pe regina“, l-am auzit pe Moise. „Noroc, regină.“ „Noroc, rege“, a ciocnit ea paharele bufnind în râs. „Hai să ne jucăm de-a regele și regina“, a zis Moise. „Hai, dar cum, cum?“ „Lasă că o să vezi.“ „Și cum o să fie?“ „Lasă că o să vezi, regina mea.“ „Bine, regele meu.“ „Hai întâi să dansăm, regina mea, așa, așa, eu îți strâng mâna, strânge-mi și tu mâna, așa, așa, eu îmi apropiu coroana de coroana ta, așa, așa... Acuma te ridic în brațe, regină, îți place, regina mea?“ „Da, regele meu, dar nu mă gâdila că râd“... „Râzi, regină, când te gâdilă regele, hai să râdem amândoi, așa, așa... Ha, ha, ha“, râdea el. Și râdea și ea. Mi-am astupat urechile să nu-i mai aud cum râd și-am început să plâng în mine, fără lacrimi, cutremurându-mă de felul în care toate bătăile mele în tobă și toate îmbrățișările mele de la botez cu care îi jurasem lui Horia că voi purta mantaua lui oricând se duseseră dra-

cului când eu fugisem din curtea liceului ultima oară: mă temusem pentru zilele mele! Mai rău decât cei care nu crezuseră că taică-tău avea dreptate sau de frică nu voiseră de la început să creadă. Nici vitejia mea nu fusese mai mare ca a lor și nici credința mea în el – și mai ales în dreptatea lui, a omului – nu fusese decât puțin mai mare ca a lor, dar nu cât trebuia să fie de adâncă și de grozavă ca să nu fug de el și să nu mă înspăimânt pentru propria mea viață. Ce rușine, Doamne, îmi ziceam eu, mușcându-mi mâinile și plângând și zvârcolindu-mă în albie. Ce rușine, am vrut eu să urlu de durerea cu care îmi mușcasem degetele, dar m-am oprit sugrumat deodată: salteaua foia deasupra mea. Moise râdea mulțumit și din neastâmpărul paielor am înțeles că nu mai avea nici un motiv să se supere pe Brădescu că nu-l bănuise în stare de ce el își arata acum în primul rând că este în stare. Și nebunia lor i-a făcut să uite că Brădescu putea să vină din clipă în clipă cu Cicerone – și dacă Stoica n-ar fi locuit atât de departe poate i-ar fi găsit cu coarnele de vicleim în pat una peste alta. Dar ei după o vreme s-au dat jos de deasupra mea și tocmai când ea își netezea poalele și îndrepta coroana de hârtie de pe cap și el turna în pahare vin, s-au auzit pași în curte și a intrat în cameră, bătând cu sabia de lemn în ușă, Brădescu, în stânga ținând o damigeană cu vin. „Ce-ai făcut, domnule?" a întrebat el moale punând damigeana pe masă și cu vârful săbiei luând de pe jos pătura care căzuse și punând-o pe pat unde-i era locul. „Ce-ai făcut, domnule?", îl întreba numai pe Moise. „Unde e Cicerone?" s-a interesat Moise, fără să pară înfricoșat. „Vine și el, s-a urcat în pod după niște cârnați ce-i avea din iarnă la afumat, vine,

n-ai nici o teamă, dar răspunde-mi: ce-ai făcut?" „Ce să fac?!" a încercat să se mire Moise. „Păi nu vezi ce-ai făcut?" „N-am făcut nimic, am stat și te-am așteptat", a zis Moise și și-a aranjat mai bine, privindu-se în oglindă coroana de hârtie cam cocoloșită într-o lature și barba de lână albă și sprâncenele. „Ce-ai făcut, domnule? a izbit Brădescu cu sabia în oglindă și a spart-o, țăndări. De ce n-auzi ce te-ntreb? Ce-ai făcut cu ea, cu Leopoldina? Pe mine vrei să mă minți, eu nu știu cum arată ea, n-o cunosc?" "Cum arată? A căzut și și-a..." „Lasă, lasă fleanca, i-a pus Brădescu sabia în piept. De ce-ai făcut asta, hai? De ce te-ai legat de ea, hai?" i-a fluturat el barba cu sabia. „Nu eu m-am legat de ea"... „Nu?" „Nu." „Aha, ea s-a legat... Și fiindcă s-a legat, te-ai simțit bărbat și n-ai vrut să te faci de râs... Așa-i? Hai, zi că-i așa." „Da, și ce vrei? E năroadă, e năroadă, ai grijă de ea când pleci de-acasă, ce vrei să ți-o păzesc eu. Hai, nu mai fă pe rățoiul aici, ia-ți năroada și cară-te", a luat-o el pe Leopoldina de mână și i-a făcut vânt spre ușă și a pus mâna pe un vătrai de lângă mașina de teracotă. „Nu, că nu merge așa... Lasă ăla din mână, că nu faci nimic cu el, ce ți-e frică să răspunzi fără el?" „Nu mi-e frică", a aruncat vătraiul lângă pat Moise. „Bine faci", a zis Brădescu și s-a așezat pe un scaun și și-a privit nevasta cum stătea tăcută, cu coroana de hârtie într-o parte și barba de lână dată tot înspre stânga. „Nebună, s-a legat de mine... Ei, drăcia dracului!" „Eu m-am legat?" s-a apropiat Leopoldina de el. „Doar n-o să spui acuma că nu te-ai legat, dai vina pe mine." „Eu m-am legat, eu am zis să ne jucăm de-a regele și regina?..." „Taci, muiere", a zis Brădescu. „Ba nu tac, de ce minte, de ce nu spune cum a

fost, dacă tot a fost să fie? Dacă mă laşi, măcar să ştii cum a fost", a zis ea şi parcă de-abia atunci s-a trezit în ea mintea ei zăltată. „Nu te las", a zis Brădescu. „M-a strâns de mână şi a zis să-l strâng şi eu şi de-aici a început, aşa a fost", a zis Leopoldina furioasă şi l-a luat pe Moise în braţe să-i arate soţului care nici măcar nu-i mai privea cum porniseră cele făcute. „Hai, cară-te, năroado", a împins-o răstit Moise şi ea a căzut pe pat, dar nu s-a lăsat, a venit iarăşi lângă Moise şi l-a prins de mână strâns. „Du-te dracului", a strigat Moise şi a împins-o se vede foarte puternic, căci ea a căzut spre colţul patului, dar nu s-a mai ridicat să vină la el. Un moment a fost linişte şi apoi am auzit-o pe ea căzând de pe pat pe podea şi întorcându-se, cu faţa în jos, scoţând un oftat lung: „Oooo"... „Ce-i? s-a repezit spre ea Brădescu şi a luat-o în braţe. Leopoldino, fato, ce-i cu tine?" Se lovise cu tâmpla de colţul patului. Şi ar putea să jur şi-acuma că Moise n-a vrut s-o omoare, a împins-o să scape de ea, atât. A murit acolo, aproape imediat, fără să mai spună o vorbă, în braţele lui Brădescu care o legăna ca un nebun. Coroana de hârtie îi rămăsese tot pe cap şi Brădescu a început să plângă speriat şi când şi-a dat seama că nu mai e nimic de făcut a pus-o pe Leopoldina pe patul sub care eram eu şi a început să geamă de parcă şi el începuse să moară şi să ajungă ca ea. Moise a dus vicleimul în camera cu pianul lui Iorgulescu şi-a aruncat peste el săbiile de lemn colorate şi barba şi coroana ce-o purtase el. Nu se simţea vinovat de moartea ei şi-mi era şi mie greu, care-l uram, să-l consider vinovat: nu voise s-o omoare, zău, însă asta e îngrozitor: că ăsta şi când nu voia să facă un rău îl făcea tot aşa de grozav ca şi cum ar fi ţinut cu dinţii să-l facă.

– Eu parcă ştiam că s-a întâmplat altfel, îl întrerupsei eu.

– Asta nu înseamnă că s-a întâmplat aşa cum ştii tu, îmi tăie vorba Nicolae. Şi acuma tu ştii că eu sunt nevinovat. Tu îţi închipui un lucru: cum l-au făcut oamenii care l-au făcut, dar ei nu s-au gândit atunci la tine, cum o să ţi-l închipui tu când îl vei cerceta. Nimeni nu e prost să creadă că paşii lui vor fi cercetaţi cu ceasul în mână. Mai bine ascultă şi taci şi nu te mai crede ştiutor în toate; numai un prost poate să fie convins că el poate înţelege toate tainele altora şi poate dezlega tot la ce n-a fost de faţă.

– Fă-mă şi prost, Nicolae.

– Tu te-ai făcut singur.

– Bine, Nicolae, nu te mai întrerup: ce-a mai fost atunci?

– N-aş spune că mâna lui Moise era blestemată să stingă tot pe ce pune mâna şi că el voise mai mult, repezind-o pe Leopoldina de lângă el, decât să rămână singur şi ei să plece la casa lor. Însă vina omului nu e după mine aşa de mare atunci când face o prostie din greşeală şi se smereşte, e păcătos când nici greşeala nu şi-o recunoaşte: fiindcă atunci înseamnă că de n-ar fi fost o greşeală la mijloc el din felul său de a fi, şi nu din răutate, nu s-ar fi gândit nici strop s-o recunoască. Moise era soiul ăsta, l-am înţeles când l-a întrebat pe Brădescu: „Cicerone Stoica vine?" „Vine." „Foarte bine, să vadă el ce s-a întâmplat şi să facă dreptate." „Ce dreptate?" „Cum ce dreptate? Te-ai îmbătat ca un porc în casa mea, sau chiar de nu ca un porc, şi acuma vrei să-mi arunci mie în cap că nu ştiu ce..." „Dar n-ai recunoscut înainte că te-ai legat de ea?" „Cum să mă leg eu de o zăpăcită? Cine-a auzit că am zis o asemenea măgărie? Cât eu umblam dincolo să pun vicleimul pe pian

ai tăbărât pe ea ca un taur şi după ce v-aţi coţăit ca neruşinaţii în patul meu, de-mi era ruşine să vin înapoi şi-am rămas acolo şi-am cântat la pian ca să n-aud cum gâfâiţi şi să credeţi şi voi că n-aud, acuma îmi pui pe cap tot felul de trăsnăi de om încălzit de vin. Ce ştiu eu ce i-ai făcut după ce v-aţi liniştit din călduri, asta nu-i treaba mea, e a lui Cicerone, bine c-o să vină." "Adică, după câte înţeleg eu, a ridicat ochii Brădescu spre el, nici nu te-ai legat de ea şi nici n-ai împins-o." „Ce-aveam eu cu ea s-o împing, unde s-o împing de faţă cu tine?" „Aha, a făcut Brădescu. Dar eu credeam că ai măcar mândria să recunoşti ce-ai făcut: adică să spui cum a fost nu ca să se pună în picioare dreptatea, ci ca să arăţi că poţi să recunoşti cu mândrie o nenorocire de care eşti vinovat." „N-am asemenea ambiţii de om prost, asemenea mândrie. Şi la ce mi-ar folosi?" „Nu ştiu." „Tu ştii cum s-a întâmplat, îmi ajunge un om care ştie: cel care trebuie să ştie. Deci cel mai mare judecător, faţă de care ar trebui să am mândrie, ştie adevărul. Şi faţă de tine şi recunosc: da. Dar faţă de alţii ce rost ar avea?" „Nu ştiu." „E mai grozav aşa. Sau vrei să le spun că eu sunt vinovatul, ca să te scap pe tine de puşcărie? Pentru asta-mi ceri să am mândrie? Dar nu vezi ce prostii pretinzi? Cum crezi că m-ar crede cineva?" „De ce să nu te creadă?!" s-a mirat Brădescu. „Pentru că nu e de crezut. Dacă eu m-aş fi legat de ea, tu te-ai fi legat de mine, ar crede ei, care nu ştiu că tu nu poţi zice nici pâs în faţa mea." „De ce nu pot zice?" „Pentru că eşti om deştept şi ştii că eu pe alţii mai graşi ca tine şi mai crezuţi i-am pus în patru labe şi i-am stăpânit prin spaima ce le-am băgat-o în oase." „Mie n-o să-mi bagi nici o spaimă în oase şi n-o să mă stăpâneşti cu

ea." „Să zicem. Dar chiar de-ar fi aşa, tot nu te-ar crede nimeni de-ai spune că eu am făcut ce zici tu. Şi nici pe mine nu m-ar crede de-aş spune cum vrei tu. Pentru că e simplu, foarte simplu: o să-i spui lui Cicerone: s-a legat de nevastă-mea. Bine, o să creadă Cicerone, dar e normal să creadă mai departe aşa: că tu te-ai înfuriat pe mine şi te-ai repezit la mine şi la nevastă-ta să ne calci în picioare şi să ne omori şi că dintr-o lovitură nenorocită ai omorât-o pe ea întâi." „Şi pe urmă de ce nu te-am omorât şi pe tine?" „Fiindcă o moarte ajunge ca să potolească o răzbunare: nu te uiţi acum la tine? Eşti ca o cârpă: n-ai mai putea să omori nici măcar o muscă. Eşti stors, rupt: moartea ei te-a zăpăcit, nici lacrimi nu mai ai, ţi-au secat, nici de pe scaun nu te mai poţi ridica. Îl aştepţi pe Cicerone şi bine faci. E mai bine să recunoşti de la-nceput, scapi mai ieftin. N-ai vrut, a fost un accident, Brădescule, este?" „Este", a zis Brădescu. „Îmi pare bine că eşti deştept. N-ai nici o altă scăpare, decât să fii deştept." „Da, a zis Brădescu. O să fiu deştept. Eu sunt deştept: mă poţi ajuta să scap mai uşor, poţi să pui o vorbă că n-am vrut s-o lovesc." „Sigur, o să fiu martor bun." „Eşti foarte viteaz! Doamne, cât eşti de viteaz! Doamne, cât eşti de neînvins! Nici o minune nu se poate întâmpla! Nimic nu poate şi nimeni întoarce pe dos ce spui dumneata. N-am să-ţi mai zic tu. Vă rog să mă scuzaţi că v-am zis tu. Îmi pierdusem măsura. O să fiu un om cu măsură, iarăşi, ca înainte. Sunteţi foarte viteaz! Foarte curajos! Doamne, ce puternic sunteţi! s-a închinat Brădescu. Şi vă stă bine cu coroana aia de rege pe cap şi cu barba aia de înţelept. Îmi daţi voie să vă sărut barba şi coroana?" „Nu", zise răstit Moise. „Nu merit, înţeleg. Sunt un criminal, înţeleg. Şi mai

pricep că d-aia nu vă dați coroana de hârtie jos și barba ca să vă găsească Cicerone așa: și să moară de râs!" „Da?" „Da. Nu vă pare bine înțeleg, că încep să devin deștept cum doriți? Cicerone o să râdă: Ha, ha, directore! Și când o să vadă moarta, o să-și zică: «Da, da, Brădescule, Brădescule! Cum ai putut să faci așa ceva, Brădescule? Domnul director se juca de-a vicleimul, își pusese asta pe cap și mă invitase și pe mine să mă joc și tu ai stricat jocul. Tu nici măcar nici sabie n-ai la brâu, te-ai repezit pe muiere ca bărbatul și din prostie, cum și recunoști, după aia, știi tu, ai nenorocit-o, Brădescule, nenorocitule.» Așa o să spună, nu?" „Poate", a zis Moise. „Vedeți că înțeleg? Și nici nu mai pot urla, n-am în mine nici o putere ca să urlu. Sunt deștept, a început să plângă Brădescu. Și dumneata ești foarte viteaz." „Îți arde de glume?" „Să mă ia dracu' dacă glumesc: ești viteaz și puternic: ai omorât-o pe Leopoldina fără să te gândești c-o să faci așa ceva și fără să te pregătești și să știi dinainte cum și unde o s-o lovești și ești viteaz pentru că ai omorât-o fără să fii obișnuit cu asemenea fel de a face așa ceva și prin asta eu înțeleg că vitejia și puterea dumitale e mai deasupra oricărei priceperi și oricărei obișnuințe de a omorî, e mai presus de ce pot face și alții învățând să omoare cu meșteșug: dumneata ai o putere care este mai presus decât ceea ce oamenii pot învăța să se priceapă să poată omorî cât de cât mai dintr-o dată. Acuma înțeleg eu de ce tremură Pătârlagele: că nu mai pot face nimic, cum nici eu n-o mai pot învia pe Leopoldina și aș fi un smintit să încerc să nu stau pe scaun și să-l aștept pe Cicerone. Formidabil ești, domnule director. Cum vine întotdeauna când trebuie Cicerone Stoica! El doar trebuie

să împlinească ce dumneata ai săvârșit; el e ca preotul care îngroapă cântând ceea ce boala a încheiat pe nevăzute înainte de venirea lui. Cicerone e popa de care ai nevoie, trebuie să vină, cum a venit să-l ducă și pe Horia Dunărințu. Acuma înțeleg, Doamne, scump plătesc înțelegerea asta: cu viața ei. D-aia nu înțelege lumea, că nu plătește scump și până n-o să plătească fiecare, or să rămână tot proști și cât or să fie proști dumneata o să fii tot viteaz ca un împărat, dar o să te ia toți dracii când ei or să plătească și-or să te înțeleagă toți. Că eu degeaba te înțeleg acuma: sunt singur și după cum m-ai făcut să înțeleg înainte, și așa și este, ei nu m-ar crede dacă le-aș spune adevărul. Căci adevărul meu e de necrezut. Uite că-l văd prin geam pe Cicerone cum se apropie cu damigeana în mână și cu pușca la spate. El te costă puțin: adică nimic, căci te ascultă de spaimă: ca să nu-l dai afară. E băiat bun Cicerone. Toți sunt băieți buni ăștia de ascultă! Au casă grea, sunt cinstiți: adică împlinesc ce li se spune și ce văd că este așa cum li se spune că este și cum trebuie să vadă. Horia Dunărințu, bandit, nu? Periculos, nu? Dușman, nu? Costă puțin un om ca Stoica, el e credincios și e mut: că el știe că mutul nu e bănuit că vorbește de insul care îl plătește să fie mut. Uite-l cum pășește de sigur pe pașii lui: pașii lui siguri și liniștiți înseamnă că el este un ins care poate să asigure Pătârlagelor liniștea și ordinea. Acum vine și-o să mă ducă și pe mine: și ordinea pe care o vrei dumneata o să fie pusă în ordine. Marea, grozava ordine! Pătârlagenii nu mai trebuie convinși cu fapte de ce-o fi făcut Horia Dunărințu sau de ce-am făcut eu, îi convinge Cicerone, și se câștigă și timp. El o să meargă în urma mea până la Câmpuleț cu arma la

el, să nu mai omor și pe altcineva din greșeală. Sau o să mă ducă cu căruța: și pătârlagenii o să fie nevoiți să creadă, obligați să creadă. Și-or să creadă, mai ales c-or s-o vadă și pe Leopoldina întinsă aici pe pat, rece. Da, domnule director, Cicerone este popa care bagă spaima în oase și prin spaima asta lumea crede ce vrei dumneata și așa o poți face să joace după cum ți-e placul. De spaimă, bun, te cred! Dar pe mine asta nu mă atinge! Eu n-am de pierdut nimic, că de intrat tot intru la zdup. Dar n-o să intru cum vrei dumneata: eu nu sunt fricos. Și dacă o să încerci să vorbești înaintea mea lui Cicerone, te sugrum! Să mă ia toți dracii dacă nu te omor! Mă jur pe mama că te omor dacă nu mă lași pe mine să-i vorbesc întâi lui Cicerone! La urma urmei, tot una o să fie: ori o să plătesc pentru un mort, pentru Leopoldina, ori pentru doi, adică și pentru dumneata, tot un drac! Ba poate că sugrumându-te, o să scap mai ușor: o să pot spune că te-am omorât de supărare că mi-ai omorât muierea. Lasă-mă să vorbesc, să ne-nțelegem! Eu te-am înțeles, și pentru înțelegerea asta vezi c-am plătit greu, cu viața ei care nu se mai poate lua de la început. Dacă nu taci și nu vrei să m-asculți și să mă înțelegi, o să mori înainte de-a mă mai putea înțelege și auzi: chiar în clipa când o să caști gura! Nici să nu-i răspunzi lui Cicerone la cum o să te salute, s-a-nțeles? Dumneata ești deștept: trebuie să fii și-acuma: dacă ești deștept, mai poți scăpa viu, mai poți câștiga. Văd că o să fii deștept: văd că ți-a intrat un fel de spaimă în oase!" „Nici o spaimă", a surâs Moise. „Bun, atunci ți-a intrat deșteptăciunea în oase! Pot să jur c-o să taci, după cum te văd! Te-ai și gândit ce șanse ai dacă taci: c-o să poți apoi vorbi când dorești, este? Dar asta n-o să

conteze pentru mine. Lumea o să creadă ce-o să spun eu: nu poate să nu creadă ce spun eu!" a strigat Brădescu și chiar atunci s-a auzit Cicerone bătând cu patul armei în ușă și cântând: „Trei păstori se întâlnirăăăă, Și așa se sfătuirăăă... Raaaza soarelui, floarea soarelui... Și așa se sfătuirăăă"... Și intră cântând în odaie, cu fundul înainte, căci cu el deschisese ușa. Mâinile fiindu-i prinse cu damigeana și o pulpă de vițel friptă haiducește. La gât avea două șiruri de trandafiri care-i atârnau până la buric. „Noroc și la mai mare, zise el și puse damigeana jos și pulpa pe masă și dădu mâna cu Moise care nu-i răspunse. Am mai găsit niște cârnați în pod, ăștia sunt buni la vin, fac strat, zise el luându-și trandafirii de la gât și învârtindu-i pe la nasul lui Brădescu să-i miroase și mirosindu-i și el: Au un miros clasa întâia. Psst! Să n-o trezim pe Leopoldina... Ia să-i pun eu cârnații ăștia la gât, că tot văd că are barbă și coif, a zis el și-a făcut ce-a zis și-a început să cânte lângă urechea ei: Sculați, sculați, boieri mari, florile dalbe... Că vă vin colindători... la, la, la, măi, noaptea pe la cântători, florile dalbe... Ei, hai să cântăm toți deodată, să se trezească în cântec!" „Cicerone, zise Brădescu, stai jos și-ascultă-mă." „Nu stau și n-ascult. Mă duc să-mi iau o sabie", fugi el și-și aduse din camera cu pianul lui Iorgulescu, unde se vede că mai fusese – și poate mai jucase vicleimul, de-l chemase Moise și-acuma. „Cicerone!", strigă Brădescu și Stoica rămase cu gura căscată. „Ce-i, mă Brădescule, te-ai făcut cocean?" „Cicerone: am omorât-o pe Leopoldina." „Lasă-te, mă, de goange, ce, ăsta e banc la tine?" „Cicerone, ești un măgar!" „De ce mă faci măgar, Brădescule?" se burzului șeful de

post. „Ca să te trezeşti şi să m-asculţi." „Ba n-o să te-ascult deloc. Va să zică mă chemi aici ca să mă faci catâr?" „Nu te-am făcut catâr: te-am făcut măgar." „Mă rog, tot una este, n-are importanţă." „Ba are, Cicerone; măgarul e măgar şi nu e catâr, aşa e de când se naşte şi până moare, măgar. Tu eşti măgar, nu eşti catâr, catârul se mai pune şi contra, nu pleacă dintr-o dată cum îi cere cel ce-l are, e catâr: tu eşti măgar." „Aşa, Brădescule, înfurie-mă, îmi place: acuma pricep de ce mă înfurii, ca să joc mai bine pe căpitanul împăratului şi să-mi ascut sabia de dosul tău, ha, ha, pricep, că nu-s catâr..." „Eu am omorât-o pe nevastă-mea." „Bine, bravo! Ce bine vă stă dumneavoastră cu coiful! Ptiu! Eu cânt, că am glas. Hai să umplem paharele şi să aducem aici vicleimul", zise el şi fugi în odaia alăturată şi veni în braţe cu tot ce mai fusese înainte pe masă. Dar Brădescu l-a prins de umeri şi cum e o namilă l-a făcut nemişcat şi l-a ţinut aşa, în braţe cu ce adusese, până i-a spus cum a omorât-o pe Leopoldina. „Întreabă-l şi pe director, că-i aici, i-a zis Brădescu. Este directore? Hai, vorbeşte." Dar Moise n-a scos o vorbă. „Pune mâna pe fruntea ei, pe mâinile ei, Cicerone: e rece." „E rece, a constatat surprins Stoica, după ce pusese pe pat ce avea în braţe. „Domnule, este chiar moartă! Cum drac ai făcut, mă, că n-am înţeles?" „Cum ţi-am spus, Cicerone: directorul s-a dus în odaia de dincolo să pună la punct chestia asta cu vicleimul, să găsească coifurile, cum le zici tu, săbiile, şi m-a lăsat singur cu muierea şi eu cum eram cu chef de bărbat am uitat că sunt în casă străină şi am întins-o pe pat şi dumnealui poate o fi auzit ceva scârţâituri sau s-o fi gândit dinainte că ne apucase căldurile şi ne-a lăsat în pace

şi a cântat la pianul ăla până s-a săturat, că oricine ştie că de toate până la urmă se satură omul, şi de fragi, şi mai repede te saturi de fragi decât de dat cu degetele în clapele alea. Şi când a venit cu vicleimul muierea mea, ca muierea: n-a mai vrut să ne petrecem jucându-ne de-a vicleimul şi nu i-a păsat nici când i-am spus că te chemasem şi pe tine şi de-abia am putut cu forţa să-i pun ce vezi că are acum pe cap şi pe obraz şi de necaz i-am cârpit o scatoalcă. Şi tot nu s-a cuminţit şi asta m-a înfuriat şi mai tare: vedeam cum o să ne strice petrecerea!" "Cum o s-o strice, Brădescule?" „Dacă nu voia să ne mai jucăm ca şi cum am fii copii şi-am merge cu vicleimul... Şi voia să plece acasă şi s-a şi îndreptat spre uşă şi-atunci eu am îmbrâncit-o tare şi cum sunt cât mă vezi de urs îmbrâncitura mea a lovit-o cu capul de colţul patului şi uite-o că nu mai suflă." „Tâmpit eşti, mă Bădescule! Mi-ai stricat tot cheful! Luasem damigeana, păpica şi ziceam: he, he! chef clasa întâia! Şi când colo: merdinelat! Mi-ai stricat Paştele! Eşti ca nebunul ăla despre care am auzit că s-a spânzurat într-o noapte de Anul nou la Turnuvechi ca să le strice petrecerea ălora cu care era în casă! Acuma, Cicerone, tată, trebuie să dai dracului damigeana şi să te duci la Câmpuleţ! Brădescule, vrei să te leg, ori o să mergi cuminte până acolo?" „Merg cuminte, dar mai bine leagă-mă, să ai şi tu o siguranţă că nu fug şi am şi eu o siguranţă că n-o să tragi cu puşca în mine dacă o să ţi se năzară că vreau să fug: legat omul încearcă mai rar să fugă şi să fie liber." „Ce tâmpit eşti, Brădescule! Să te ia toţi dracii, vino să te leg", a zis şi l-a legat cu un capăt de funie de care se vede că nici la chefuri nu se despărţea. Aşa a fost. Şi aşa a spus Brădescu şi la proces şi se vede că şi

lui Moise i-a convenit să nu spună altfel nici el dacă a povestit moartea Leopoldinei aşa cum zicea acarul, bărbatul ei, că se întâmplase şi cum pentru toată lumea era limpede că altfel nu putuse să aibă loc.

– Şi de ce crezi, Nicolae, c-a vorbit Brădescu astfel? Că nu l-ar fi crezut nimeni dacă spunea adevărul?

– Da.

– Eu l-aş fi crezut.

– Vezi ce uşor judeci tu omul, Tică? Bine, l-ai fi crezut, să zicem.

– L-aş fi crezut şi atunci el n-ar fi fost pedepsit.

– Oare?

– Sigur. Îi dădeau drumul acasă, îţi jur. Aş fi ţinut cont de mărturia lui; aş fi analizat foarte bine totul şi dacă aş fi ajuns la concluzia că are dreptate, era liber.

– Oare?

– Pe cuvântul meu, Nicolae. Eu n-aş fi ţinut cont că Moise era cine era atunci. Şi n-aş fi ţinut cont nici de ce i-a făcut lui taică-meu, deci să-l învinuiesc fără motiv, dacă era nevinovat.

– De-ai fi fost atunci procuror, nu s-ar fi atins el de taică-tău. Nenorocul lui taică-tău a fost că erai atunci cu douăzeci de ani mai mic decât ar fi trebuit să ai ca el să trăiască.

– Pe Brădescu l-aş fi apărat – dacă e adevărat ce spui tu – şi dacă el mi-ar fi mărturisit adevărul. Şi l-aş fi crezut, repet.

– Dar dacă el nu credea că-l crezi şi spunea tot ce-a spus, că el e vinovat?

– N-aş fi privit cazul atât de superficial cum a fost privit, să mă bazez pe mărturia lui şi poate până la urmă aş fi aflat singur adevărul şi l-aş fi pus în libertate.

– Aici te înşeli tu, Tică: nu când spui c-ai fi aflat adevărul, dar când crezi că el doar de-aceea a minţit fiindcă n-a crezut că cineva poate să-l creadă dacă spune că nu el a omorât-o pe Leopoldina. Aici te înşeli: fiindcă Brădescu în primul rând voia să nu se afle că nu el a omorât-o şi că n-a omorât-o aşa cum a spus el şi cum l-a susţinut Moise. Nu înţelegi că pe Brădescu nu-l mai interesa adevărul adevărat?

– Nu?

– Nu. El voia să fie crezută minciuna, dacă tot nu se mai putea învia Leopoldina. El nu era nebun, el ştia că Moise a omorât-o, însă nu-l putea spune, din mândrie: ar fi trebuit să spună şi ce s-a întâmplat, amănunţit, şi toate astea l-ar fi arătat în ochii lumii ca pe un încornorat! Şi el nu voia să strice părerea oamenilor despre el! Mai bine să stea închis decât să le strice părerea. Să fie şi după aia respectat aşa cum poate fi respectat un ins despre care lumea ştie că nu poate fi cu coarne: că nu poate fi înşelat, adică. Asta apăra el, minţind: părerea lor despre el şi propria sa părere despre sine: că nu poate fi înşelat. Altfel nu s-ar mai fi simţit om, nu s-ar mai fi respectat nici el pe el, dacă se afla adevărul! Nu s-a temut de Moise, fiindcă o dată Moise îl înşelase, legându-se de Leopoldina, şi nu mai avea cum să-l mai înşele! – s-a temut de el; să nu se înşele singur, crezându-se neînşelat de Moise. El trebuia să plătească cu puşcărie nu moartea nevestei, ci faptul că fusese înşelat, în primul rând. Dar nu voia să se ştie c-a fost înşelat, voia să se ştie c-a omorât-o el, căci de nu se ştia aşa, se ştia c-a fost înşelat şi se temea de viitor: cine a fost înşelat o să mai fie, şi nu numai într-un fel. El trebuia să plătească foarte scump, ca să rămână convins că niciodată apoi nu va mai fi încornorat în nici un fel. Aşa că el când a

început să mintă cred c-a și început să creadă c-a omorât-o într-adevăr pe Leopoldina – din greșeală, mă rog – fiindcă ea voise să plece acasă și să nu le strice lor cheful.

– Adică, să se automistifice...

– Cum zici? mă întrebă Nicolae.

– Cam așa cum spui și tu: mințindu-i pe alții și mințindu-se pe sine îi face pe alții să creadă, crezându-se pe sine. Un fel de autohipnoză, ar spune...

– Nu mă interesează cum îi zici. Vorbele n-au nici o importanță. Dincolo de ele este adevărul, ele sunt doar un fel de coifuri d-ale și de bărbi de vicleim. Adevărul nu-i făcut din vorbe. Întotdeauna. Așa. Însă de ce crezi că ți-am povestit eu toată tărășenia cu Brădescu, plecând de la moara lui Adolf sau de mai înainte?

– Ca să văd de ce l-ai putut tu omorî pe Moise.

– Asta mai puțin. Dacă l-am omorât, puteam să am și motive mai puține sau să n-am deloc... ți-am spus că Brădescu n-a fugit de Stoica: s-a lăsat prins! Doar pe drum, spre Câmpuleț, a luat-o la fugă peste câmp și l-a gonit pe Cicerone după el până l-a făcut apă. Ca să fie Cicerone convins c-a vrut să scape de crima făcută. Dar el și-a bătut joc de Cicerone – și cred că știi c-a luat-o la fugă cu pușca lui Cicerone în mână, așa că ăsta n-avea cu ce trage după el. Și de n-ar fi glumit, ar fi putut trage el în Cicerone, să nu se-apropie de el. Însă vezi că fugind a aruncat toate gloanțele prin iarbă. Și Cicerone, măgar cum era, mai degrabă s-ar fi lăsat împușcat decât să se ducă la Câmpuleț fără el și să-și piardă pâinea. Măgar, mai bine voia să moară decât să nu mai fie ce era! Exact ce-i trebuia lui Moise. Vezi, Tică, asta e lumea: Brădescu a fost crezut pentru ce-a spus c-a făcut și de fapt n-a făcut! Asta am

vrut să-ți spun cu ce ți-am povestit acuma. Asta e o tâmpenie! El a fost crezut, iar eu când spun c-am făcut ce-am făcut – ciuciu, nu sunt crezut! Asta mă face să râd, râse el. Mai bine mi-ai da niște vin, că mi s-a uscat limba.

– Poftim, i-am întins sticla. El s-a ridicat de pe scaun s-o ia, dar s-a apropiat foarte trist de mine și mi s-a părut că privea cu ură vinul pe care îl dorea.

– Nu, nu-ți dau să bei, am băgat sticla la loc.

– De ce, să nu vadă cineva că beau la procuratură?

– Nu.

– Un bețiv ca mine poate să bea.

– Da, un bețiv poate să bea, dar tu nu ești bețiv. De ți-aș da să bei, ar trebui să-ți dau drumul acasă ca la un bețiv și-ar însemna că n-am crezut nimic din ce mi-ai povestit despre Brădescu și despre altele. Dar am crezut totul, Nicolae. Îți jur, Nicolae, pe tatăl meu: că tot ce-ai spus acuma, am crezut, și tot ce-ai spus, este adevărul adevărat.

16

Moise avea o tăietură la degetul mare al mâinii stângi, de briceag, și prin ea i se părea că i se scurge sângele, invizibil, câte puțin dar încontinuu, volatilizându-se în contact cu aerul ca eterul. Și dacă era adevărat că el era torturat de ideea că zilnic se subția și slăbea și avea să se volatilizeze în timp și să nu mai rămână din el decât hainele și unghiile, nu înțeleg de

ce să nu fi murit el cum moare eterul ce nu e perfect etanşat şi de ce era nevoie ca Nicolae să-l urmărească ani de-a rândul şi să nu-l lase să piară de la sine, pe neobservate. Moise mereu se lovea la degetul bolnav şi mereu tăietura i se deschidea şi oricât se pansa singur sau era pansat la dispensar rana nu se închidea, de parcă globulele sângelui său îşi pierduseră orice forţă de coagulare şi orice instinct de conservare şi erau întâi ele obsedate de propria lor neputinţă de a nu-şi desăvârşi circuitul interior şi de a căuta mereu să-şi găsească loc să străbată tegumentele crestate de nefericita lamă şi să moară pulverizându-se invizibil. Moise bea mereu apă şi vin şi orice fel de lichide şi totuşi deshidratarea de care se temea n-o putea împiedica să se întâmple. Minuscula fisură (ca s-o numim aşa) din carnea sa nici nu se mărea, nici nu se cicatriza, era parşivă, rămânând aceeaşi; ştergând astfel orice pendulare a speranţei. Dacă o clipă s-ar fi înrăutăţit situaţia, devenind alarmantă, ar fi urmat alta în care ar fi devenit evident că moartea nu poate pleca de la o banală tăietură şi că viaţa nu poate să se scurgă printr-un deget crestat şi e chiar ruşinos să crezi aşa ceva. El însă credea: de nimeni nu se temea, decât de propriul său deget bolnav. Îi spusese o vrăjitoare: ţi se va duce viaţa din tine pe tăietură de cuţit făcută în pielea ta, de te simţi vinovat la ceas de seară şi la ceas de dimineaţă. Şi deoarece el nu se simţea nici vinovat şi nici nu da doi bani pe vrăjitorii sau pe biserică sau pe orice fel de altfel de credinţe, se înspăimântase ca un copil când se tăiase la deget şi văzându-l peste ani că nu-şi capătă integritatea îşi adusese aminte de ţiganca cu ghioc de care râsese când o pusese în glumă să-i ghicească şi fiindcă nu voia totuşi să creadă şi îşi impunea zilnic să-şi repete că era o prostie să

se ia după spusele unei lăieţe, sfârşise prin a-şi aminti zilnic de vorbele ei şi a crede în ele, zicându-şi că nu crede. Nicolae nu putea să nu cunoască acestă singură frică a lui Moise şi dacă n-o crezuse sau nu se încrezuse în ea şi se decisese încă cu mulţi ani înainte să desăvârşească el ce nu putea altcineva şi în nici un caz o tăietură la deget, de ce atunci voia ca din moartea directorului să facă o sărbătoare, sau măcar un eveniment? Moise putea să se ducă aşa cum la început se crezuse c-a pierit, călcat de-un tren, fără să aibă moartea sa preţul pe care voia Nicolae să i-l dea şi pe care nu-l merita, deoarece nu făcuse nimic în viaţă (şi asta era şi părerea lui Nicolae) care să-i dea dreptul la o moarte cât de cât măreaţă sau cât de cât în stare să-i dea nume întregii sale vieţi, dacă nu bun, măcar un nume rău. Viaţa sa trebuia să se stingă din mintea oamenilor o dată cu stingerea ei din noaptea când trenul o sfărâmase lângă cimitirul din Săndulești, era şi părerea lui Don Iliuţă; dar se pare că Nicolae nu voia să se uite nici ceea ce la un moment dat înceta să mai fie, şi toată străduinţa sa de a demonstra că el putuse să-l omoare, în locul trenului, pe Moise, şi că-l şi omorâse nu era altceva decât dovada cea mai vine a neputinţei directorului de a muri singur şi pe neobservate, volatilizându-se odată cu tot trecutul său. Nicolae, omorându-l, dăduse unei vieţi ce începuse să pară tuturor că n-avusese nici o valoare, o valoare teribilă: aceea a unei treceri pe pământ lipsite de orice preţ. Ceea ce nu era acelaşi lucru, cu toate că aparent părea că este. Acest om slab, care era Nicolae, nu îndrăznise ani de-a rândul decât să-şi închipuie că este tare şi poate de-abia aşteptase ca Moise să moară de-o moarte neclară sau măcar ceţoasă ca închipuirea lui să-i dea dreptul să se considere

omul care trebuia pe bună dreptate să-şi asume public responsabilitatea morţii directorului. Nicolae îşi însuşea astfel o crimă care nu era săvârşită de el, dar pe care o dorise din tot sufletul său lipsit de până şi de tăria de a se abţine o singură zi ca să nu bea altceva decât apă. N-am nici un motiv să-i port vreo stimă lui Moise şi cine zice: despre morţi, numai bine, nu i-a cunoscut pe aceşti morţi înainte de a fi ce sunt şi deci nu trebuie să mă iau, şi nu mă iau, după aceste vorbe ce-i pun la adăpost pe morţi de orice, ei plătind cu viaţa totul. Moise a plătit pierind, e drept, cum drept este că n-a putut să plătească îndeajuns dacă Nicolae îşi amintea cu precizie tot ce săvârşise fiind în viaţă. Şi dacă nici măcar moartea lui Moise pentru care îşi punea în joc, drept preţ suprem, propria sa libertate, spunând că el l-a omorât, nu putea face să moară, odată cu el, propria sa viaţă şi ea mai continua, paradoxal, să trăiască fără el. Dar poate că tocmai acest lucru îl urmărea Nicolae: omorându-l pe el, să-i facă viaţa fără de moarte în mintea oamenilor. Poate. Ba nu, sigur. De n-ar fi fost Nicolae, tot ce ştiam despre părinţii mei ar fi rămas în mine nestingherit şi n-aş mai fi aproape obligat acum, amintindu-mi de Moise, să-mi amintesc şi de ei. Oare fuseseră ei atât de indezirabili pentru Moise şi simplul cuvânt: chiabur – fusese de ajuns ca să-i îndepărteze pe rând întâi din învăţământ, apoi din casă, apoi din Pătârlagele? Ce minuni putuse să facă acest substantiv cu care se dusese la sate faimoasa luptă de clasă dintre săraci şi bogaţi! Era o vorbă, nu era necesar să fie o realitate: chiabur! Ce idioţenie! Moise îl folosise cum dorise şi apoi avusese neruşinarea să spună că mama plecase din Pătârlagele de bună voie. Să recapitulăm: o dăduseră afară din învăţământ, după ce tata

murise, afară din casă, ce mai voia? Să rămână doar ca să nu se spună că n-a plecat de bună voie? Aş avea toate motivele să-i satisfac lui Nicolae dorinţa şi să-l bag la închisoare, ca Moise să rămână cu viaţa sa fără moarte. Nicolae însă îmi cere prea mult: să comit mai mult decât o nedreptate, să comit o eroare. O nedreptate mai poate avea o scuză: că n-ai cunoscut adevărul, şi se poate repara. Dar eu după ultimele cercetări cunosc adevărul şi acum nu i-aş putea satisface lui Nicolae dorinţa de a-l considera criminal decât comiţând voit o eroare. Ceea ce nu pot, nu pentru că sunt procuror, ci pentru că înainte de a fi ce sunt sunt ceea ce sunt de la început: un om oarecare. Nicolae, nu pot să fiu altceva decât sunt şi va trebui să te pun în libertate foarte curând. Poate că fapta săvârşită de tine: c-ai spus că eşti responsabil, e mai mult decât dacă cu adevărat ai fi fost responsabil de moartea lui Moise: scopul a fost atins: de Moise şi-au adus toţi aminte şi de murit nu mai are nici o şansă să moară: e condamnat la viaţă veşnică, te poţi bucura, Nicolae, şi când o să ajungi acasă poţi să tragi un chef cum te pricepi tu mai bine. Şapte e un număr sfânt şi nu de puţine ori s-a nimerit ca să am nevoie exact de şapte zile, câte are săptămâna, ca să-mi rezolv, ca acum, ce doream. De la ultima discuţie cu Nicolae au trecut şapte zile şi ori este o întâmplare, ori nu, faptul rămâne fapt: în acest interval am găsit ce căutam ce-mi lipsea: argumentul sau argumentele. Care poartă nume de oameni. Şi mai mult decât oamenii mi-au fost de folos orele, timpul. Nu al meu, ci al lor, de-atunci. Rusu Gheorghe, acar la staţia denumită Triaj, în seara acelei nopţi, pe la orele 20 a fost chemat la telefon de impiegatul de mişcare Cordoban Constantin şi anunţat că spre el se îndrepta cam beat Moise.

„Să ai grijă ca nu cumva să-l taie trenul", i s-a mai spus. El a ieşit în faţa cantonului şi după aproape un sfert de ceas l-a văzut pe Moise venind prin întuneric printre liniile doi şi trei. (În staţie existând patru linii duble) I-a spus: „Nu merge, omule, printre linii, ieşi pe partea stângă a liniilor, că e potecă". „Lasă-mă, domnule, în pace, că ştiu eu pe unde mă duc", i-a răspuns Moise, continuându-şi drumul. Pe Nicolae nu l-a văzut. Plăcintar Vasile, paznic la bariera din strada din strada Cheii de la marginea Câmpuleţului, când şi-a preluat serviciul la orele 18,45 l-a găsit în canton pe Moise discutând cu paznicul Coţa Gavril. „Nu e voie să stea nimeni beat în canton", a zis el, la care Moise i-a răspuns: „Nu sunt beat, şi plec ca să-ţi arăt că pot să plec". Şi a ieşit afară şi a încercat să se urce din mers în trenul ce mergea la carieră. N-a murit. Şi a plecat printre linii spre staţia Triaj. Era pe la orele 19. Văzând fotografiile lui Nicolae, Plăcintar declară că nu-l cunoaşte şi nu l-a văzut în seara aceea trecând pe la cantonul de la barieră. Rusu Aurel, fochist pe locomotiva 431, condusă în noaptea aceea de mecanicul Popa Vasile, spune că intrând în serviciu pe la orele 18 în staţia Buna, a venit cu locomotiva, fără tren, până la Triaj unde au staţionat mai mult. Au uns locomotiva şi i-au făcut o revizie. L-a văzut pe Moise beat, de abia se putea ţine pe picioare. S-a auzit semnalul unui tren ce mergea spre cariera de piatră. Mecanicul Popa l-a prins de mână pe Moise. În cealaltă mână ţinea făclia cu care se ajutase la revizie. A făcut semne cu ea, ca mecanicii să încetinească mersul trenului, să-l poată urca pe Moise. Mecanicii n-au încetinit şi Moise a rămas tot pe jos şi a plecat printre linii spre Săndulești. Era pe la 19,30. După orele 1 noaptea, Rusu Aurel a plecat în cea de-a doua

cursă spre Săndulești. „Când am depăşit cimitirul, cum eram fochistul primei locomotive, mă uitam pe partea stângă – în sensul mersului – şi vedeam bine trenurile care coborau dinspre carieră." La un moment dat a observat o persoană, pe care n-a recunoscut-o prin întuneric, urcând spre Buna printre firele liniei ferate. Nu a băgat de seamă că avea un mers de om beat şi nici nu i-a trecut prin cap că e Moise. S-a gândit: „Ce nesocotiţi oameni." Şi a băgat cărbuni. Şi apoi a observat pe linia din stânga lor că a apărut o locomotivă: „Era la vreo cinci metri de persoana respectivă. Nu am văzut ca această locomotivă să fi lovit persoana dintre linii, fiindcă trecusem deja o locomotivă de alta, dar m-am gândit că s-ar fi putut întâmpla". Ceea ce i-a şi comunicat mecanicului Popa. Acesta nu văzuse nimic, fiind în partea dreaptă a locomotivei. „Arăt că locomotiva izolată care venea dinspre Buna a apărut pe neaşteptate. Şi nici nu se auzea nimic, întrucât cele două locomotive ale trenului nostru, trăgând în sus spre carieră opt vagoane goale, făceau un zgomot mare." Fochistul deduce că nici Moise n-a auzit locomotiva izolată. Dar ar fi putut să o vadă, întrucât „era luminată". El n-a fost sigur că locomotiva a dat peste acel om, aşa că n-a mai comunicat nimănui cele văzute. Când au revenit de la carieră, a aflat în staţia Buna că lângă cimitirul din Săndulești a fost tăiat de tren Moise. I-a zis mecanicului: „Bănuiala mea, fir-ar al dracului!" Popa Vasile III, revizor de ace în staţia denumită „Kilometrul 3", declară că în noaptea aceea pe la orele 20,30–20,40, după ce se întunecase, s-a pomenit că intră în clădirea cantonului, beat, Moise. „M-a întrebat dacă opreşte vreun tren în staţie, ca să se urce în el şi i-am răspuns: nu, şi i-am spus să nu încerce să se urce din mers în vreunul."

Au stat de vorbă şi cum în canton era cald lui Moise i s-a făcut somn şi şi-a tras nişte cărbuni sub cap, drept pernă, şi s-a întins pe podea şi-a adormit. Până pe la 23–23,30 nu s-a trezit. „Atunci s-a mişcat, şi-a luat haina şi a ieşit afară şi eu am crezut că iese pentru necesităţi." Dar el plecase spre casă. În timp ce dormea Moise a trecut pe la canton şi revizorul Hagiu Teodor care l-a văzut pe director cum sforăie şi a zis: „Mână porcii la jir, ce-i pasă!" Pe Nicolae nu l-a văzut. Hagiu Teodor declară la fel. Raportul medico-judiciar precizează: „Palpând cutia craniană avem senzaţia că palpăm «un sac cu nuci» – datorită mobilităţii fragmentelor osoase unele faţă de celelalte. Oasele feţei şi maxilarului inferior sunt fracturate şi ele. Hemisferele cerebrale, cerebelul, protuberanţele sunt zdrobite, terciuite şi herniază în exterior. Multiple fracturi costale cu hemotorace şi intresarea parenchimului pulmonar. Rupturi multiple la nivelul parenchimului hepatic. Fracturi ale oaselor componente ale bazinului. Multiple plăgi zdrobite ale membrelor superioare şi inferioare. Concluzii: moartea numitului Moise este o moarte violentă. Ea se datoreşte zdrobirii cutiei craniene, multiplelor fracturi osoase şi lezări ale organelor interne care au dus după sine suspendarea funcţiunilor vitale. Leziunile se pot datora unei tamponări – loviri – proiectări şi călcări prin accident de cale ferată." Raportul de expertiză medico-judiciară precizează, în legătură cu Nicolae: „Consumul de băuturi alcoolice avea un caracter irezistibil. Dacă începea să bea îşi cheltuia toţi banii. După aceste stări era deprimat, trăia sentimente de culpă şi inferioritate. Nu se observă fenomene de degradare permanentă a personalităţii". E clar, cel puţin pentru mine, că Nicolae nu din fudulie şi-a însuşit o

faptă odioasă, ca să se mândrească în lume cu o prostie şi să confirme încă o dată că fala fălosului nu este altceva decât prostia prostului. Altceva mai adânc l-a mânat să-şi asume ceea ce alţii şi când sunt vinovaţi caută cu orice preţ să nu-şi atribuie: crima. Dar prea a ţinut morţiş să mă convingă de ce-a înfăptuit el ca să nu văd siguranţa de om necăjit la propriu că s-ar putea foarte uşor – nu eu, ci el să constate că n-are nici un sens până la urmă să se mulţumească cu o minciună pe care singur a inventat-o ca să-i ţină de cald când lui nu-i este cald şi şi să se înşele cu o faptă care chiar dacă e convins că a săvârşit-o, nu e sigur totuşi că a înfăptuit-o.

– Doctore, îl sunai pe Vasile la telefon, vin până la tine, vreau să-mi spui mai precis ce e vidul acela.

– Nu veni acuma, n-am timp.

– Dacă eşti acasă şi nu pleci, o să-ţi faci timp. Nici eu n-am timp să aştept.

– Bine, vino, dar să nu-mi faci cumva morală.

– Nu obişnuiesc, mi se pare.

– Ţi se pare. Vino, să te ia dracu', a închis el receptorul.

Aveam nevoie înainte de a-i aduce lui Nicolae la cunoştinţă rezultatele anchetei mele să le experimentez pe un fotbalist care n-avea nimic comun cu fotbaliştii decât că jucase şi el cândva pe stadioanele arhipline ale oraşelor fotbalul care-l împiedicase să ajungă medic şi era acum antrenor în loc să lucreze la un spital sau într-o circumscripţie. Nu era omul compromisurilor: nu-şi îngăduise nici lui să facă cele mai inofensive compromisuri ce au devenit atât de curente încât şi-au pierdut caracterul de compromis: cum ar fi bunăoară acceptarea unor examene şi în final a unei diplome (luată cu picioarele, dând în minge), fără să te

sinchisești că nu ți-ai întâlnit profesorii susținători decât la stadioane sau în restaurante. Trebuia să văd dacă el putea să accepte ipoteza unui egoism superficial, afișat de Nicolae, care să mascheze acel egoism adevărat specific doar firilor virulente și puternice și cumva iresponsabile. În baltă când l-am văzut pe Manoilă mergând singur pentru ultima dată, nu moartea în sine (care a fost simplă și ridicolă: prin câteva lovituri s-a închis, s-a lichidat în cioban orice impuls vital, orice miracol – deci nu ea m-a îngrozit, deci nu această stingere a miracolului care e viața, nu, căci, repet, ea a fost îngrozitor de simplă și atât de stupidă că părea neverosimilă) mi-a dat senzația lipsei de aer și a propriei mele morți, ci pașii aceea egali, spre cioban: moartea nu putea fi decât adusă de ei, fără grabă, și nu putea fi decât consecința a ceea ce gândea el pășind lent. Și acești pași, pe care i-am revăzut în multe nopți când nu puteam să adorm sau mă trezeam din somn, m-au umplut atunci de frică: pașii spre omor, lenți, siguri, de pisică ce se joacă. Și mai ales în ei se citeau plăcerea lui de a nu săvârși imediat ceea ce putea săvârși oricând, deplin suveran și liber: căci pustiul locului era perfect. Însă așa cum s-a întâmplat, eu fiind acolo, perfecțiunea s-a dovedit imperfectă. O privire întâmplătoare a fost de față. Căci eu nu eram acolo un om, nu mă puteam manifesta ca atare, eu eram o privire întâmplătoare. Și-am observat (așa cum lustragii nu văd oamenii decât de la carâmbul ghetelor în jos, pe ei neinteresându-i decât pantofii, bocancii, sandalele oamenilor și nu oamenii, drept pentru care nu-și ridică privirea niciodată către fețele lor, ci rămânând statornici vânători de încălțăminte murdară) pașii; tălpile călcând iarba, savurând încă din aer și dinainte de a atinge pământul,

plăcerea de a simți sub picioare neputința inertă a câmpiei. Plăcerea de a-și savura dinainte faptele, siguranța sa asupra faptelor sale și siguranța sa că este singurul proprietar al actelor sale: egoismul crimei. Și siguranța că poate săvârși când vrea ce avea de gând – și că poate dispune de moartea și de viața celui din fața sa. Poate chiar se concentra Moise: ca să aibă plăcerea unui act deosebit: al puterii sale deosebite. Își gusta puterea, pășind rar și solemn, drept ca o lumânare, frumos pieptănat, proaspăt bărbierit, elegant și distins ca moartea în persoană.

– Hai, intră, îmi deschise doctorul Vasile ușa și fiindcă în cameră se afla și Ulis Ciupagea nu putui să-i spun cu ce voiam să încep discuția: că Nicolae nu simțise nici o plăcere povestind ce credea el că înfăptuise și deci, chiar dacă prin absurd l-ar fi ucis pe Moise, nu din plăcere ridicase piatra și lovise și nici din egoismul care-i dădea dreptul să fie unicul ce dispunea de zilele celui din fața sa, ci dintr-o spaimă a omului slab care lovește ca să nu mai fie lovit și nici alții să mai fie loviți. Și nu mai era vorba atunci decât de un soi de ciudată legitimă apărare.

– Nu cumperi un mormânt? mă întrebă bătrânul Ulis Ciupagea.

– Ce fel de mormânt?

– Un mormânt în cimitir.

– Nu...

– Păcat, niciodată nu se știe când are omul nevoie... E în centrul cimitirului, nu departe de poartă, la vedere. Nu e tot una să urci tot dealul până să pui niște flori pe un mormânt sau să le pui în centru, unde încă nici nu începe urcușul. Cu toate că nu e loc unde să se oprească apa. Mai am un singur mormânt de vânzare, unul l-am dat. Destul de ieftin.

– E vorba de un cavou?

– Nu, mormânt. Ce, am eu bani să bag în cavouri? Eu pot când oi muri să rămân și fără boltă de ciment. N-o să mă îngrijesc de prostii.

– Nu înțeleg, zisei eu. Mormântul e gol?

– Cum să fie gol? Sunt îngropați acolo părinții nevesti-mi. De fapt mormintele sunt ale ei, moștenire de la părinți.

– Și de ce le vindeți?

– Eu nu le vând, nu sunt ale mele. Ea le vinde. Adică pe unul l-a și vândut băiatului mai mic al lui Moise, ca să-l bage în el pe Moise. Și l-a băgat. În Câmpuleț orice mormânt e mai în siguranță ca la sat. N-o să se întâmple aici ce s-a întâmplat la Pătârlagele cu Ică. Morții sunt mai la adăpost. Cimitirul are și portar.

– Și nevasta dumitale de ce le vinde?

– Ca să ia bani.

– Și cu morții din ele ce se întâmplă?

– Ce să se întâmple? Au putrezit de mult, sunt oale și ulcele. Îi scoți afară și în locul lor în groapă bagi un mort mai proaspăt și mai tânăr.

– Da înțeleg.

– E simplu, zise Ulis Ciupagea. Ea a vrut să le vândă mai demult, dar n-aveau preț. Acuma au, s-a înmulțit lumea. E locul ei lăsat moștenire de părinții ei și ar putea foarte bine când ar muri să fie îngropată în groapa unde a fost îngropată maică-sa, cum a fost și maică-sa în groapa mamei ei, dar nevastă-mea nu mai vrea: vrea să vândă. E nebună!

– De ce e nebună?

– Simplu, pentru că e nebună și crede că dacă-și vinde mormintele părinților ei n-o să mai aibă unde să fie îngropată și n-o să mai moară.

– Cum o cheamă pe nevasta dumitale, dacă nu vă supărați.

– Maria Ciupagea. Vrei să cumperi mormântul rămas?

– Nu.

– Păcat. Aș fi scăpat de-o grijă. Mă scoate din casă și mă trimite pe la vecini și prin oraș să-i fac rost de-un cumpărător și nu găsesc. Îl cunoști pe Adolf? E din Pătârlagele. El mi-a spus că l-ar cumpăra cu plăcere, dar n-are ce să facă cu el; că el o să ajungă la Ierusalim și o să moară acolo. Azi-dimineață mi-a spus: „De-aș ști că nu ajung la Ierusalim, l-aș lua, ca să am plăcerea să fiu înmormântat lângă Moise". „Ce fel de plăcere e asta, Adolfe?" „Plăcere: să-l știu că n-o să aibă în vecii vecilor odihnă în pământ, lângă mine."

– Adolf locuiește peste drum de noi, zise Vasile.

– E în stare să nu mai ajungă la Ierusalim, ori să se lase omorât, ca să nu piardă locul de lângă Moise, vorbi Ulis. În el mi-e nădejdea: a spus că se mai gândește. Dar nevastă-mea vrea să-l vândă imediat, așa că dacă afli dumneata vreun mușteriu...

– Te anunță, te anunță, zise doctorul Vasile și-l conduse spre ușa către care bătrânul se îndreptase. Locuiește în bloc cu noi bătrânul, e foarte simpatic.

– Da?

– Absolut. Adică ne distrează. Îi spunem: juniorul.

– De ce?

– E singurul civil, ca să spun așa, care locuiește în bloc cu noi. După cum știi restul apartamentelor din bloc sunt locuite de fotbaliști. E blocul fotbaliștilor, o invenție stupidă, desigur, dar practică. Bătrânului a trebuit să i se dea o locuință și cum atunci fugise de-aici peste noapte un fundaș

de la „Metalul" Târgoviște, a fost băgat el aici. Nu-i place, băieții sunt tineri și fac gălăgie, mai cântă, mai își petrec cu muieri... Dar nu face nimeni schimb de locuință cu el, să vină în blocul nebunilor. Fotbaliștii sunt suportabili pe stadion, în particular, mai puțin. Și nevasta moșului vrea să plece neapărat de la bloc. N-are unde. Așa că i se zice: junioara. Bancuri de prost gust, nu?

– Aud curgând apa în baie, cine e la tine?

– O femeie, te deranjează?

– Nu. O cunosc?

– Ce importanță are?

– Într-adevăr, n-are, din moment ce este aici, n-are.

– Voiai să-mi spui ceva deosebit?

– Nu, am să plec.

– Nu mă deranjezi, zău, am dormit până mai adineauri.

– Am să mă reîntorc mai târziu.

– Cum vrei. Să-ți spun o noutate, Tică.

– Te-nsori!

– Nu, prostia asta n-o fac. Am făcut alta: am demisionat din funcția de antrenor, azi-dimineață.

– Dacă e o prostie, de ce-ai făcut-o?

– Ca să-mi păstrez principiile. Prostie este doar pentru că îi las pe băieți înaintea returului fără antrenor și la jumătatea pregătirilor. Îmi pare rău de ei și de mine. Dar mai rău mi-ar fi părut să rămân și să mă știu terfelit și nerespectat de niște imbecili din conducerea clubului. În lipsa mea, fără să mă întrebe, au vrut să dea dezlegarea la doi fotbaliști pe care ei îi suspendaseră disciplinar. Călcându-și acum în picioare propria lor sentință și propriul lor cuvânt, voiau să le suport eu ca antrenor în fața lumii nerușinarea și n-am putut.

Fiindcă altă dată tot fără să mă întrebe și ca să facă rost de cine știe ce învârteli materiale ar fi trecut și peste vreo sentință dată de mine și atunci eu în fața lumii și a jucătorilor pentru care pedeapsa disciplinară era un exemplu înainte de a fi o pedeapsă m-ar fi crezut un cabotin și pe un cabotin îl poți suporta la banchete și unde oamenii se desfată și nu-l iei în seamă unde e vorba de o luptă: căci meciul de fotbal nu e doar un joc, e și o încleștare de forțe și un cabotin nu poate conduce ca un general o tabără ce nu vrea să fie înfrântă – și vrea, mai mult, să învingă. Nu pot să-i duc pe ei la victorie dacă eu mă las înfrânt de niște paraziți ai fotbalului: drucherii din consiliu.

– Acum îți înțeleg teoria vidului...

– Nu-i a mea.

– Din moment ce tu vorbești mereu de ea și o și aplici, este ca și cum ar fi a ta. Ți-ai însușit-o. Spațiul vital al virusului care era necinstea lor a fost îngrădit de principiile tale de comportament și de antrenament, dar chiar aici e buba: că în locul unde tu ai vindecat necinstea lor, în chiar locul necinstei acesteia s-a creat un vid unde pot să pătrundă alți viruși tot atât de periculoși ca necinstea lor și care până acum fuseseră ținuți în frâu de necinstea lor: să pătrundă aici mâine, poimâine transformarea ta în cabotin sau în bandit, care este un soi de crimă morală, dacă nu mă înșel, și pentru asta pleci tu demisionând. Zadarnic, Vasile, știi bine, doar tu m-ai învățat: vidul e mereu prezent acolo unde este și inițiativa.

– Trebuie să găsesc un club care să mă lase trei ani să lucrez: dacă nu demonstrez că pot face fotbal de mare clasă, nu ei trebuie să mă dea afară, eu mă apuc să vând mere sau să îmbuteliez cerneală: eu mă las de meseria de antrenor.

– Am plecat, o să revin, i-am zis şi am ieşit din cameră, simţind cum apa din baie nu mai curge şi cineva trebuia să intre în cameră din clipă în clipă.

Putea să fie oricine şi cu acest neprevăzut nu voiam să dau ochi. Mi-ar fi fost mai simplu să ştiu cine este şi aş fi rămas dacă ştiam că o cunosc. Mai bine c-am plecat, poate că nu era încântată să ştie că o cunosc. Zicând că putea fi oricine, însemna că în primul rând putea fi Ileana lui Celce, ea fiind mai femeie decât oricare alta şi putând ca femeie să existe oricând şi oriunde se găsea o cameră de bărbat. Şi atunci nu mai era orice femeie, era ea, frumoasă ca un păcat, cum zisese preotul în seara când o zărise prin deschizătura uşii la Don Iliuţă în atelier şi se speriase şi plecase închinându-se cred că nu de spaima c-o văzuse goală, ci c-o văzuse atât de femeie cum nu-şi închipuise că poate fi o femeie din viaţă, şi nu din cărţile sfinte. Don Iliuţă îi pictase sexul ca pe un simbol al începutului şi sfârşitului lumii şi oricât era el de încântat nu putuse să-l oprească a doua zi din râs pe doctorul Vasile, care privind ce desenase el zisese că nu înţelege nimic şi că dacă într-adevăr era vorba acolo de un început şi un sfârşit şi el ar fi vrut să vadă şi pe viu începutul şi sfârşitul ca să-şi dea seama dacă tabloul nu era o minciună cu care noi voiam să-l păcălim. „Tu o admiri ca frumuseţe feminină, mie mi-ar place s-o admir ca femeie frumoasă, zisese el şi acum aveam certitudinea că ea trebuia să fi fost în baie, dacă reuşise atât de uşor, prin simpla ei prezenţă, să ne facă să uităm propunerile de cumpărare ale lui Ulis Ciupagea. Şi nu ştiu dacă nu părăsisem camera din aceeaşi teamă care îl izgonise şi pe preot din atelierul lui Don Iliuţă: frica de a o vedea din nou cum o mai văzusem o dată. Atunci

rămăsesem ca paralizat, necrezând că se dezbracă şi necrezând că este acolo aşa cum nu mai fusese. Acuma aş fi crezut şi n-aş fi vrut să cred fiind şi altcineva de faţă. Îmi amintesc cum povestise cearta ce-o avusese cu părinţii ei când o măritaseră cu Celce şi voiseră măritând-o s-o facă o nevastă sfântă, pe care lumea putea s-o dorească, dar niciodată s-o aibă aproape. Povestea cum mică fiind îl vedea pe Ică aducând în baracă dansatoare din barăcile vecine şi cum maică-sa când Ică lipsea îşi aducea şi ea în vagonul cu roţi de cauciuc pe cine nimerea; şi ea de la o vreme începuse să cunoască clienţii şi clientele şi fiindcă la nimeni nu-i păsa de ea şi de ce crede ea, şi de ce simte ea văzându-i, se hotărâse să-i vadă şi mai de-aproape; şi cum acest lucru o umpluse de-o ură şi mai mare faţă de ei şi de nepăsarea lor şi de râsul cu care ei râdeau în nas ca unei persoane când se nimerea să treacă pe lângă ea, renunţase să-i mai bage în seamă şi mai aşteptase să crească, jurând să nu ia niciodată bani pe ceea ce ei spuneau că nu se poate plăti nici în aur şi să nu se ascundă niciodată de ceea ce îi face vreo plăcere, cum se ascundeau ei. O fată de seama ei cu părinţi ca ai ei – ceea ce în lumea circului nu mira pe nimeni – lua numărul maşinilor cu care veneau la maică-sa cei care aveau maşini sau erau doar şoferi şi apoi îi căuta şi ea; iar înainte de asta, chema copiii şi pe un leu îi lăsa prin gaura cheii să privească ce nu mai văzuseră. Pe fata asta o luase apoi de nevastă un neamţ pe care îl chema Adolf, povestise ea. Şi mai zisese Ileana că măritând-o cu Celce, taică-său voise ca ea să fie ceea ce el nu fusese şi cu bună ştiinţă ratase să fie. Din ambiţie el voise să se realizeze prin ea, devenind ea ceva, o sfântă casnică, frumoasă şi adorată. Dar toată căsnicia ei era

rodul ambiției lui de a o vedea sfântă – așa cum unii părinți își trimit copii din ambiție la școală să ajungă medici sau ingineri, ceea ce ei n-au ajuns fiindcă n-au vrut sau nici n-au dorit când au fost tineri. Și numai după ce venise Ică în Pătârlagele și nunta Ilenei era ca și făcută cu Celce a aflat ea că mama ei adevărată cu care Ică cu adevărat o făcuse într-o pauză la circ în aplauzele mulțimii era alta decât mama căreia îi zicea așa și care avea amanții ei în baracă atunci când Ică lipsea: de mama ei se despărțise Ică când avusese o vârstă așa de mică, încât nu băgase de seamă că femeia căreia îi zisese prima dată mamă, când începuse să vorbească, era amanta lui Ică și nu mama ei, a Ilenei. O descoperise pe adevărata ei mamă întâmplător (adică ea fusese descoperită de prima nevastă a lui Ică) în Câmpuleț, la o cofetărie. „Ce mai faci, mamă?“ o întrebase o femeie, și ea nu-i răspunsese, crezuse că vorbește cu altcineva. „Ce mai faci, Ileano“, zisese iarăși femeia și numai după ce îi povestise cum se despărțise de Ică și-i arătase fire din părul ei tăiat când o alăptase și pe care le purta într-o batistă legate, în sân, ca să le știe mereu aproape de ea și cu ea, începuse Ileana s-o creadă, sau măcar încercase s-o asculte cu interes, cum ai asculta pe o nebună. I se păruse imposibil să fie femeia din fața ei mama ei, cum fiecăruia i s-ar părea de necrezut să audă o muiere că-i zice, când s-ar afla aproape de însurătoare: „eu sunt mama ta, dragă“. Nu: mama ta dragă, deci nu-i cerea Ilenei s-o iubească îi cerea să se lase iubită, măcar din acea clipă și argumentul care o convinsese pe Ileana fusese Ică. Nu ca tată o convinsese, ca tată nu mai avea de mult asupra ei nici o influență, ca argument: ca un fel de martor străin și neinteresat. Când îi spusese: m-am întâlnit cu mama care mi-ai dat-o tu,

el a zis: „Ei și?“ Atât: „ei și?“ Adică acum nu-l mai interesa dacă ea își descoperise mama sau mama își descoperise fiica – cum se întâmplase cu adevărat. Și jucase mai departe șah cu Celce. Asta însemna că mama ei n-o mai putea schimba cu nimic: era deja fată de măritat și ce învățase din viață până atunci nu putea să mai schimbe o străină care întâmplător era mama ei. Așa crezuse Ică. Pentru ce se despărțiseră, el nu-i spusese, îi zisese doar atât: „Asta nu te interesează, e treaba mea și a ei“. „Adică, a mea nu e?“ „Nu e. Ea putea să moară până acum și puteai nici să nu afli că ți-e mamă.“ „Mare porcărie“, zisese Ileana. „Ce porcărie?“ „Să lași o femeie bolnavă și să pleci cu o lipitoare, după ce-i furi și copilul.“ „Dacă te lăsam cu ea, poate crăpai de foame prin Moldova.“ „Una e să crapi de foame și alta e să fugi“, „Șah, zisese Ică. Mă plictisești. Poți să ți-o iei de gât și să pleci cu ea în lume, dacă-ți dă mâna.“ „N-o să plec, o s-o aduc aici în Pătârlagele.“ „Ad-o“, zisese el convins că așa toate se vor împăca și toată lumea va fi mulțumită și el va putea juca șah mai departe liniștit. Și ce-o uimise pe Ileana poate mai mult decât că-și găsise mama la care nu se gândise niciodată fusese cuvântul mamă pe care îl descoperise acum că sună altfel. Nu c-o iubea pe mama ei adevărată – nici nu se punea asemenea problemă: nici măcar n-o sărutase și nici nu simțise nevoia s-o îmbrățișeze. Ea era tot o străină căreia trebuia să-i zică mamă, așa cum până atunci unei adevărate străine îi spusese mamă. Cred că Ileana asta vrusese să-mi spună: că simțise cum cuvintele au un fetișism al lor, o magie a lor de care nu poți trece. Și că în altă postură trebuie să-l vezi pe om decât în cea adevărată dacă îl numești altfel decât cu numele lui adevărat. Cel puțin o vreme. Cuvântul mamă își pierduse

sensul când cu el o numea astfel pe mama ei adevărată. I se părea neadevărat. Cum mi se pare mie cuvântul chiabur, care i se pusese tatei pe frunte. Era un cuvânt care atunci avusese o putere fantastică și el chiar de nu avusese nici o acoperire când îl numiseră pe tata așa, nici nu trebuie să aibă. Nu era nevoie. Era ca și cum ai fi vorbit de un lepros și în asemenea cazuri boala are mai mare importanță pentru colectivitate decât pentru individul bolnav. Ea trebuie lichidată, ca să nu devină epidemică. Prin izolare, prin expulzare, oricum. Și „oricum" nu exclude nicidecum crima. Aici voiam să ajung. Fiindcă aici se înșelase tot timpul Nicolae propunându-și demult să-l facă pe Moise să nu mai fie și crezând că astfel va îndrepta totul. Nu putea, deoarece cuvintele nu fuseseră inventate de Moise, el doar le folosea. Cuvintele fuseseră inventate de chiar timpul care le inventase și care chiar dacă se slujea de oameni era cum zisese și cronicarul că fusese și altă dată: deasupra oamenilor, nu sub oameni.

– Nicolae, l-am întrebat când l-am adus la mine în birou, de ce mi-ai spus tu la nunta soră-mi că bei vin?

– Pentru că e o băutură sfântă.

– Exact. Dumnezeu ne-a făcut din vin. La Paști mâncăm din trupul lui Cristos, pâine cu vin, vinul fiind sângele său sfânt. Dar tu nu aștepți Paștele, ai nevoie mereu de sângele Domnului, ca să te mântuiești, ți-e sete de Dumnezeu și de-aceea bei, nu că ești bețiv, ci pentru că îl iubești pe Dumnezeu.

– Ce vrei să spui?

– Dacă tu o să stai acum la pușcărie înseamnă că n-o să mai poți bea.

– Da.

– Dar asta mai înseamnă că nici nu mai vrei să bei.

– Nu mai vreau.

– Aici e aici: dacă nu vrei să mai bei, lepădându-te de vin te lapezi și de Dumnezeu, nu-l mai iubești. De ce nu vrei să mai crezi în el?

– Când după război lumea a fost altfel decât înainte și din întoarcerea asta pe dos aproape nimeni nu știa precis ce trebuie să facă și unde este ieșirea ca să se așeze într-o matcă nouă cele de toate zilele ale omului, unii au crezut că ieșirea este în lupta de clasă, alții că este în avere, ca Adolf, alții că fericirea nu se poate afla decât în mingea gonită cu picioarele – cum crede acum și prietenul tău, doctorul Vasile. Dar unii au sperat că în Dumnezeu se află ieșirea și s-au închinat lui.

– Și te-ai închinat și tu lui.

– M-am închinat și tot am sperat că rugându-mă n-o să mai fie decât bine în lume. M-am rugat și în război, să ajung acasă, și-am ajuns, deci m-a ascultat. Dar când m-am rugat lui să nu-mi ia pământul pe care mi-l dăduseră pentru că luptasem în război, nu m-a ascultat: pământurile s-au băgat în colectiv. Și mai înainte de asta m-am rugat când am bătut toba prin sat, atunci, împingând căruciorul, să se întâmple o minune și să nu-l ducă pe taică-tău, fiindcă de mă ducea pe mine, nu pe el, mă ustura mai tare: că începeam să mă îndoiesc că există el în ceruri și să cred că și din război venisem din întâmplare acasă, ori pentru că i-am bătut pe nemți – nu numai noi, românii, ci toată ura lumii îi bătuse. Și în curtea liceului m-am rugat să vină un trăsnet și să-l lovească pe Cicerone sau să vină cineva și să dezlege rușinea ce se întâmpla, să se facă o minune. Și nu s-a făcut. Și atunci am rămas cu gâtul rupt: că nu există Dumnezeu. Dar tot mai

speram şi o vreme văzând că vinul e bun am zis: aici este ieşirea: există ceva bun în lume, ceva dumnezeiesc: vinul. Şi, tot mai speram ca împărtăşindu-mă mereu din el să-i dovedesc Domnului care-mi încercase credinţa, neascultându-mi rugile, că nu m-am lepădat de tot de el, şi că doar m-am îndoit. Dar acum după atâţia ani de îndoială, cred: nu există Dumnezeu. Nimic nu s-a împlinit din ce-am vrut eu. Şi a trebuit să împlinesc eu ce doream, ca să nu se mai lungească fărădelegile omului care îl pângărise cel mai rău nu pe Dumnezeu – care nu era, de-l lăsase în voia lui – ci pe om, pe fiecare om în parte. Nu este Dumnezeu şi eu nu vreau să mă închin lui, blând. Şi nu pot să nu beau, m-am obişnuit şi acum nu mai beau din credinţă, beau din neputinţa de a mă opri să beau.

– Te-nţeleg, Nicolae, dar atunci înseamnă că tu l-ai lovit pe Moise în cap ca să-ţi faci singur dreptatea pe care Dumnezeu, nefiind, n-o făcuse. Şi ca să nu mai bei.

– Da.

– Bine că ne înţelegem. Aici aş vrea să fac o mică precizare: admit că tu nu mai vrei să bei şi pentru asta n-ai găsit altă soluţie decât aia care te-a adus aici. Bine, eu te pot ţine la închisoare, dacă aş vrea şi dacă aş trece peste adevăr, dar mai bine ar trebui ca tu să mergi într-o clinică la dezalcoolizare.

– Am fost.

– Ştiu, şi nu ţi-a folosit la nimic. Fiindcă ei te-au tratat ca pe un beţiv: ţi-au tratat boala şi n-au ştiut că tu erai intratabil: tu băuseşi din credinţă şi tot din credinţă, înşelată de data aceasta, nu mai voiai să bei. Nu ştiu ce să fac, crede-mă, Nicolae. Ştiu că te-aş distruge dacă te-aş interna în spital, tu

n-ai nevoie de doctori. Şi pe urmă plecând acasă de la clinică toţi te-ar privi ca pe un beţiv înapoiat de la dezalcoolizare. Ei nu ştiu, şi nici nevastă-ta nu ştie că nu eşti beţiv.

– Nu sunt.

– Însă nu eşti nici criminal, Nicolae, să ne-nţelegem. Tu ai furat dreptul de a semna o crimă, ca să zic aşa. Nu-ţi aparţine acest drept. Ştiu, eşti trist, pentru că nu eşti prost şi-ţi dai seama că eşti pierdut: nu ţi-a reuşit planul, te-am descoperit. Ştiu că tu prin fapta asta deveneai om: scăpai şi de Moise, nu mai credeai nici în Dumnezeu, deveneai normal. Un om stimat. Din punct de vedere omenesc, te înţeleg: condamnarea te-ar vindeca. Dar juridic, ar fi o nedreptate.

– Şi atunci ce e de făcut, Tică?

– Nu ştiu. Toate probele sunt împotriva ta. Nu te pot ajuta cu nimic. Orarul acelei zile a lui Moise nu se suprapune cu orarul tău. Nu v-aţi întâlnit, n-aţi avut cum, lângă staţia Buna, în apropierea cimitirului comunei Săndulești. Şi împotriva ta este chiar mortul. Orarul ultimei lui zile nu mai poate fi schimbat. Numai el l-ar putea schimba, spunând altfel, dacă ar trăi. Atunci poate l-ar putea potrivi cu al tău, ca să-ţi dea posibilitatea să ai tu dreptate. Nu poate să spună altfel, e mort. Şi nu l-ai omorât tu. Şi încă ceva: a fost un om însetat de putere şi prostit până la urmă de puterea ce-o căpătase, însă chiar tu mi-ai spus, de faţă fiind şi Don Iliuţă, că Moise a plâns – nu în noaptea aceea de Paşti – când a aflat că mama a plecat din sat...

– A plâns de ciudă că oricâtă putere avusese asupra ei ca s-o scoată din şcoală şi din sat, nu-i folosise ca s-o poată vedea aşa cum îşi dorise el.

– Bine, să admitem, dar să admitem şi ce-a spus Don Iliuţă atunci şi tu n-ai zis nu: că Moise şi-a dat seama că oricât se lăsase în voia propriei sale putinţe crezând că odată ajuns director şi cel mai ascultat şi temut om din Pătârlagele nu va mai trebui să-şi plece spinarea şi să nu fie învins de nimeni, fusese învins nu pentru că mama nu-i căzuse la picioare rugându-l să intervină pentru ea – era târziu, foarte târziu pentru aşa ceva, şi imposibil! – ci pentru că el îşi dăduse seama că adversarul său cel mai puternic era în el şi că acest adversar – sâmburele de omenie din fiecare om – pe care îl bătuse de atâtea ori şi-l ucisese de atâtea ori nu murise, sau murise şi renăscuse din propria sa cenuşă (întreabă-i pe doctori: fiecare celulă din noi moare şi noi continuăm să trăim) şi adversarul acesta de care n-avea cum să scape îi spusese atunci: vezi, pe drumul ăsta pe care l-ai apucat, unde ai ajuns, ce eşti, nu vezi că n-ai ajuns altceva decât un criminal nenorocit, o brută, un animal? Şi de-aceea a plâns Moise: că a fost convins – nu de cineva din afară – că a ajuns un animal. Dar plângând şi temându-se de starea în care a ajuns, nu era greu de observat că omul din el nu murise de tot: mai plângea.

– N-are dreptate Don Iliuţă: ar fi trebuit plânsul să-l facă din nou om, să-l potolească. Nu l-a făcut. Era stricat până în măduva oaselor.

– Formidabil! am zis.

– Ce e formidabil?

– Expresia: stricat până în măduva oaselor, adică până acolo unde se regenerează omul singur, până unde se nasc globulele, sângele omului. Era stricat, zici?

Cineva bătu în uşă.

– Intră.

Era Teodorescu şi încă un om de ordine şi secretara.

– Ce-i?

– Nu poate să-l aducă: e bolnav.

– Cine e bolnav?

– El, Pop Nicolae...

– Bine, bine, lăsaţi-mă un moment singur, le-am zis şi ei au închis uşa pe dinafară.

Se înserase şi eu bineînţeles nu schimbasem nici un cuvânt cu Nicolae. Îl întrebasem, ca şi cum ar fi fost de faţă, şi el îmi răspunsese, ca şi cum ar fi fost de faţă. Şi eu fusesem încântat aproape de răspunsurile lui şi nu-mi păsase de faptul că ele erau de fapt răspunsurile mele. Am plecat spre doctorul Vasile prin strada nepavată, din spatele tribunalului şi am trecut peste Podul de pământ.

Becurile erau atât de rare, încât nici nu erau şi tot mergând m-am trezit dincolo de bariera Cheii de la marginea Câmpuleţului, înaintând printre liniile căii ferate către Săndulești, pe drumul pe care mersese Moise în noaptea când murise.

17

Nu eu am pronunţat cuvântul labirint, preotul: în noaptea când am mers împreună spre Celce. Mai precis: când ne-am înapoiat. Învingând aparent întunericul nu făceam decât să bîjbâim spre pântecele (mijlocul, a zis

preotul) său tot mai negru. Să fii înconjurat de un zid mișcător care-ți oferea latitudinea să crezi că-l poți depăși, lăsându-te să te înfunzi în el ca un orb. „Noaptea e un labirint“, a zis preotul atunci și n-am uitat și m-am oprit când mi-am adus aminte: n-avea rost să continui singur, noaptea, drumul printre liniile ferate ce duceau spre cariera de piatră. Cunoșteam adevărul. Dar cum i-am spus chiar în seara aceea lui Dionis: „Eu nu mă bazez pe adevăr!“ „Cum“, n-a înțeles el. „Ți-am mai spus: știu că Nicolae nu l-a omorât pe Moise, dar eu nu mă bazez pe această certitudine, eu mă bazez pe fapte, pe ce demonstrează ele, pe meserie.“ „Lupți și împotriva a ce știi, atunci, da?“ „Da, meseria mea este să restabilesc adevărul prin probe. Ori sunt meseriaș bun, ori mi-am greșit cariera. Căci altfel, chiar de cunosc adevărul, n-are nici o valoare că-l cunosc. Despre viața lui Moise mulți au știut adevărul și n-au făcut nimic.“ „Nu erau procurori, să aibă puterea în mâini“, m-a admonestat Dionis. „E drept, dar și cei ce-au fost n-au avut probe ca să-și demonstreze ce știau.“ „Poate că nu i-a interesat soarta acestui om.“ „Foarte grav: nu soarta acestui om trebuia să-i intereseze, ci soarta tuturor oamenilor ce depindeau de soarta lui.“ „Poate“, a zis Dionis. „Ajungi la părerea mea despre pisici“, a râs satisfăcut doctorul Vasile. „Ce pisici, doctore?“ s-a interesat Dionis, crezând c-o s-audă o anecdotă. „Pisicile doamnei Ciupagea.“ „Ce-i cu ele?“ „N-ai auzit?“ „Nu.“ „Nu i-ai povestit nici tu, Tică?“ „Nu.“ „E simplu: doamna Ciupagea crește pisici, cum alții cresc pui sau rațe, și le mănâncă.“ „Nu se poate“, s-a scuturat de scârbă Dionis. „Totul se poate când ți-e foame și nu mai e altceva de făcut: când nu mai e altă ieșire, totul e posibil: chiar să

mănânci pisici“. „Au pensie, trăiesc curat, n-au nici un motiv să omoare pisici.“ „Acum, da, poate: dar s-a obișnuit. Și obișnuința, spun o banalitate, este a doua natură. Pentru doamna Ciupagea cea mai gustoasă carne din lume e cea de pisică. Chinezii am auzit că mănâncă și șerpi, și câini.“ „Noi nu suntem chinezi.“ „Italienii mănâncă broaște.“ „Noi nu suntem italieni.“ „Suntem neamuri, geanta latină.“ „Nu glumi, doctore.“ „Dar nu glumesc și nici doamna Ciupagea nu glumește: crește pisici, tot blocul miorlăie toată ziua și toată noaptea. Și mârtanii și mâțele care vin în vizită la pisicile doamnei Ciupagea mai sfârșesc în oală.“ „Este îngrozitor, macabru, lasă glumele stupide, doctore.“ „Tică, eu glumesc?“ „Nu glumește“, am zis eu și din păcate nu glumea.

– Bine, să admitem că nu glumește. E o nebună.

– Nu e, Dionis.

– Este, nu vrea să-și vândă și locul de înmormântare, viitorul ei mormânt?

– Ba da.

– Vrea să se îmbogățească, în mod stupid.

– Nu, îl vinde dintr-o credință: că vânzându-și locul, își vinde și propria ei moarte. Scăpând de mormânt, scapă de moarte, așa crede.

– Și e sănătoasă dacă crede?

– Este. Nu crede de-acum, crede de peste douăzeci de ani acest lucru. Nu l-a vândut, fiindcă nu i l-a cumpărat nimeni. Trebuie să încerci s-o înțelegi. Măcar să încerci. A stat aproape două săptămâni într-o pivniță, sub dărâmături, nemâncată. Și nu s-a gândit că moare acolo! Știa că locul ei este în cimitir, în locul mamei ei. Și n-a murit. Și acum e convinsă că dacă își

vinde acel loc, nu mai are unde să fie înmormântată şi n-o să mai moară niciodată.

– Îţi repet, doctore: e sănătoasă dacă crede asta?

– Îţi repet şi eu: nu crede de-acum. Şi dacă până azi, când ai aflat de la mine că mănâncă pisici, nu ţi-ai pus această întrebare, de e sănătoasă sau nu, e sănătoasă : de nu era, mă întrebai mai demult, nu? După două săptămâni de foame, neavând altceva de mâncat şi-a gătit propria pisică. Şi de atunci carnea aceasta i se pare cea mai delicioasă.

– Dar pisica mănâncă şoareci, mănâncă şobolani, strigă Dionis scârbit.

– Ştiu, e şi un proverb: ce naşte din pisică şoareci mănâncă. De ce vrei să mă lămureşti?

– Este odios!

– Nu era mai odios dacă murea atunci de foame? Lasă sensibilităţile: şi ele sunt o prejudecată. Uneori, se corectă el. Ca cineva să trăiască, altcineva trebuie să moară.

– Poveşti, [illegible]

– Deloc.

– Darwinism vulgar, doctore.

– Poate, răspunse antrenorul simţind ironia din ultimul cuvânt. Moartea este singura regină, îţi place această aproape simplă propoziţiune?

– Să omori o pisică este o crimă, când poţi mânca şi altceva.

– Când poţi, surâse doctorul Vasile.

– Când nu poţi, mai aştepţi, mai aştepţi, mai aştepţi decât să înveţi crima. Pe care o consideri apoi necesară. Umană! Şi nu e: crima întotdeauna e crimă. Cine omoară

o pisică ucide o viaţă de care alţii nu s-ar fi atins datorită unui obicei, unui bun simţ, unui respect pentru animalul acesta şi pentru sine. Când se strică obiceiurile, singurul criteriu al unei legi devenite aproape instinct, crima se lăfăie, totul începe să se clatine. Şi apar şi paradoxurile: criminalii îşi recunosc cu cinism fapta şi noi dintr-un profesionalism împins până la absurd nu-i credem. Iartă-mă, Tică, dar aşa este. Tu nu-l crezi pe Nicolae, şi lumea râde nu numai de tine, râde de noi toţi. Crima este crimă. Nicolae a recunoscut nesilit de nimeni. Şi doamna Ciupagea la fel. E alt soi de culpă, se-nţelege, nu le confunda. Dar amândoi au o trăsătură comună: se află în postura călăului.

– Dragă Dionis, nu te afli în sala de judecată aici, ca să mă convingi. Potoleşte-te. Măcar atât, dacă nu vrei să judeci.

– Mersi, doctore.

– Să-mi mulţumeşti doar dacă mă aprobi, înţelegând, altfel n-are nici un rost: ironiile nu mă ating. Mersi, doctore, este o ironie ieftină, Dionis. Un caraghioslâc.

– Mersi.

– Nu te încăpăţâna: nu mă fă să te cred idiot. Ar fi o performanţă prea mare pentru tine să mă determini să cred că eşti cretin, când ştiu sigur că nu eşti decât un puşti exaltat. Mai du-te la femei să-ţi stăpâneşti impulsurile de june care crede că după cum gândeşte el se învârte pământul. Femeile sunt cel mai bun spital. Te scapă de foarte multe boli. Îţi place propoziţiunea aceasta simplă: femeia e cea mai bună farmacie?

– Ai putea s-o publici în „Urzica“, e foarte spirituală.

– Nu e spirituală, e adevărată.

– Atunci tu ești spiritual, doctore.

– Dacă vreți să vă certați, spuneți-mi, le-am zis. Vreau să mă duc să mă culc.

– Du-te, îmi zise Vasile.

– Atunci nu mă duc, am zis. Înseamnă că ți-e indiferent dacă rămân. Deci n-o să vă deranjez și n-o să mă deranjați. Continuați.

– Ce să mai continuăm, e clar, a zis Dionis.

– Pentru mine, da, pentru tine, Dionis, încă nu, l-a bătut antrenorul cu arătătorul drept peste nas ca pe un puști. Doamna Ciupagea și-a omorât pisica: deci ea e în postura călăului, cum zici tu: fiindcă omoară! Dar ea și-a omorât propria mâță ca s-o mănânce: deci se află în postura victimei. Nu omoară de dragul de a omorî și nici ca să facă afaceri din aceasta: ci ca să trăiască. În ziua când ea a ieșit din pivnița unde a fost ținută de bombardament și și-a mâncat pisica ea a fost și călău și victimă.

– Atunci da, posibil, dar acum.

– Acum n-are nici o importanță: acum nu e sigur că le crește ca să le mănânce, e o supoziție a mea. Poate că le crește ca să le admire, din recunoștință pentru ruda lor care i-a salvat viața atunci. E o altă supoziție. Sigur este doar ce-a fost atunci și ceea ce ea recunoaște. Și recunosc și eu fiindcă și eu am mâncat atunci din ce-a mâncat ea. Dar eram prea mic ca să știu ce era bine și ce era rău, eram copil. Și poate copilul e cel mai bun judecător, nu crezi? El nu știe ce trebuie să știe când este mare, el mănâncă sau nu mănâncă, vrea sau nu vrea, face sau nu face. Și niciodată copilul nu alege răul. Chit că mai târziu învață ce este răul

și ce este binele, cum l-ai învățat și tu tocind la facultate, Dionis. Ori n-ai tocit?

– Am tocit. Cine nu știe nimic se laudă că n-a fost tocilar.

– Eu nu mi-am terminat facultatea, asta nu înseamnă că n-am tocit niciodată. Sau că nu știu nimic. Sau că și dacă tocești nu e suficient ca să iei o diplomă.

– Nu e vorba de diplome, ele n-au nici o valoare dacă omul n-are nici o valoare, așa zice Tică, este Tică? mi-a zis Dionis.

– Am zis eu așa ceva?

– Ai zis, deși putea, e drept, să spună și altcineva. Nu-i cine știe ce mare brânză.

– Așa că nu-l mai judeca pe Nicolae atât de simplu cum ai judecat-o și pe doamna Ciupagea, Dionis. Poate că totul e mult mai complicat sau mult mai simplu. Încearcă să înțelegi măcar. Eu nu vreau să stabilesc acum cine l-a omorât pe Moise, sau cum, și nici dacă Nicolae e vinovat sau nu, e treaba voastră. Eu vreau să spun doar atât: n-am terminat medicina nu din prostie, din rușine: ca să n-o termin oricum. Prea mulți au devenit medici oricum, adică îngrozitor. Și-au terminat și filologia așa, oricum, mulți, și dreptul! Și e îngrozitor de periculos să te trateze un medic iresponsabil sau un jurist iresponsabil să te judece. Este tot atât de criminal să te judece pentru crimă necomisă cum ar fi dacă un medic ți-ar da o injecție greșită și te-ar băga în pământ. E o mare responsabilitate să crezi că ești intelectual, de-aceea m-am făcut antrenor de fotbal. De rușine față de mine: să nu greșesc cumva. În fotbal, oricum,

greşelile nu sunt mortale. Mi-a fost ruşine şi frică de păcat, de când mă ştiu.

– Mare fariseu eşti, zise Dionis, luând de la capătul patului, de sub un ziar căzut pe covor o pereche de împerecheaţi care nu erau în nici un caz ai lui Vasile. Ale cui sunt „instrumentele" astea?

– Ale unei femei, recunosc. De ce sunt fariseu, am spus vreodată că sunt îndărătnic?

– Nu-i vorba de aşa ceva. E vorba: ai cui sunt?

– Vrei să faci pe marele inchizitor, Dionis?

– Vreau să văd dacă eşti sincer, Vasile.

– Faţă de tine?

– Da, dar şi faţă de tine. Dacă susţii în gura mare că deteşti păcatul, şi o minciună măruntă e tot un păcat. Cine e femeia care doarme în dormitor şi pe care când am intrat toţi trei în casă la tine ai încuiat-o acolo discret cu cheia?

– O cunoşti?

– Vreau s-aud de la tine cum o cheamă pe femeia pe care am văzut-o prin deschizătura uşii dormind goală pe canapea.

– Tică, ce vrea ăsta? mă întrebă Vasile.

– Eu nu sunt aici, sau sunt ca şi cum aş fi plecat.

– Îţi răspund eu cine e, zise Dionis. Este o neprihănită...

– Nu-i adevărat, Dionis.

– Fiindcă nu cere bani?

– Nu, Dionis. Adică nu doar pentru asta.

– Vrei să spui atunci că e o sfântă? râse Dionis. A iubit – oh, ce verb – tot ce i-a ieşit în cale: văcari, ingineri, elevi, militari, fotbalişti.

– Toţi ăştia de care vorbeşti sunt oameni, bărbaţi, nu muieri, e firesc să se iubească cu ei, dacă i-au plăcut. Ea trăieşte într-o sărbătoare continuă. Trupul ei trăieşte într-o fericire continuă, sau vrea o fericire continuă, ce e urât aici?

– Nu i-ai spus numele, fariseule, care foloseşti cuvinte pompoase. Zice că te respecţi. Că noi nu trebuie să judecăm pripit, să nu fim criminali. Dar ce mândrie poţi să ai tu culcându-te cu o muiere trecută prin atâţia inşi?

– Când mă iubesc cu ea nu o fac din mândrie, ci din plăcere. Ileana nu e o oarecare, să te simţi mândru c-ai reuşit s-o dezbraci mai repede decât altul sau mai ieftin. Numai tu o doreşti ca pe-o oarecare, de-aceea nici nu se uită la tine şi de-aceea o înjuri acum zicându-mi fariseu, înjurându-mă pe mine. Nu e nici un păcat. Sper că nu eşti prost să-mi spui: e măritată!

– Nu, dragă, râse Dionis, o să-ţi spun o tâmpenie care sună aparent frumos, deşi e o banalitate, şi care o să-ţi placă.

– Eu sunt un ins banal, îmi plac banalităţile. Vrei s-o trezesc s-audă şi ea ce spui? Dacă eşti stupid, măcar fii până la capăt. Şi în faţa ei. De ce vrei tu să mă judeci pe mine, judecând o femeie pe care n-o cunoşti decât din auzite? De ce te iei după ce spune lumea? După martori? Ai vorbit cu ea, de-o judeci? Că a fost cu mine sau cu altcineva e un păcat? Bine, zi-i şi-aşa: e, pentru că îşi trădează soţul, pe Celce. Dar n-are cum să-l trădeze pe Celce, fiindcă nu l-a trădat niciodată.

– Cum niciodată? râse Dionis.

– Nu fi găgăuţă: ca să-l trădeze, însemna să-l fi iubit. Nu l-a iubit. Ori să se fi culcat cu el. Nu s-a întâmplat aşa.

Deci n-are cum să-l trădeze. Deci nu e vorba de nici o vină. N-o să-mi spui: de ce nu divorțează? C-am să-ți răspund la fel de stupid: pentru că n-a fost niciodată căsătorită cu el, decât pe hârtie. Și hârtia alții au scris-o, alții s-o citească. N-o să-și lege viața de o hârtie. Trăiește cu mine sau cu altcineva ca să nu trăiască cu el: păcatul ei, dacă vrei să-i zici așa, este un act de eliberare. Ca al Evei, un act de libertate.

– Vasile, se auzi vocea ei din dormitor, cu cine ești?

– Cu Dionis și cu Tică, răspunse Vasile și descuie ușa și ea apăru în fața noastră, fără să se sfiască. Ca și cum nici nu știa că e cum este. Sau poate așa credea că trebuie să fie și mirarea din ochii ei era nu că noi ne aflam în casa lui Vasile, ci fiindcă eram îmbrăcați și deci nu eram noi așa cum ar fi trebuit să fim ca să arătăm întregi. Îi pipăi lui Dionis haina de piele de căprioară și țâțâi mulțumită – ca și cum îmbrăcămintea îl mutilase. Se duse spre baie, întinzându-și leneș brațele, ca la plajă. Pășea atât de nepăsătoare, încât cred că nici nu știa că nu calcă pe iabă și pe pământ. Și când începu să fluiere în baie sub duș înțelesei ce Vasile înțelesese și Dionis încă nu înțelegea că ieșise de sub papucul lui Ică și de sub fericirea searbădă ce i-o orânduise material Celce demult și iremediabil și era independentă cum independent este și curge sângele viu, independența fiind starea ei naturală. Și dragostea ei era tot o stare de independență și ceea ce Dionis și alții credeau că e nimereală era un act de demnitate: își respecta ceea ce simțea, ceea ce dorea. Dacă ar fi acceptat să fie soția lui Celce n-ar fi fost ea, ar fi fost o slugă fericită. Ea n-a vrut ca fericirea ei să fie un act de slugărnicie, n-a vrut

să fie soția lui Celce, și poate nici a altcuiva neales de ea, a vrut să fie ea, liberă și goală, soția celor pe care îi dorea fără ca să-i oblige mai mult decât s-o dorească și ei. Reveni în cameră și mă sărută pe colțul gurii și mă întrebă ce face Nicolae.

– Vede în el o lumină...

– Ce fel de lumină?

– Nici el nu știe, zise Dionis.

– N-are cum să știe, vorbi Vasile, de-ar ști și-ar defini senzația și n-ar mai numi-o atât de incert: lumină. Dionis, tu știi întotdeauna ce simți?

– Cred că da.

– Privește pe fereastră: ce simți când vezi pământul de la etajul șase? Nimic. Te-ai obișnuit. Asta simți: obișnuință. Nicolae poate nu s-a obișnuit cu ceea ce simte. Dar când o privești pe ea ce simți? Hai, privește-o, de ce ți-e jenă să arăți că ești bărbat? Ce simți?

– E o întrebare penibilă, Vasile.

– Ea nu ne-aude, s-a dus în dormitor să-mi coasă niște nasturi la cămașă. N-aude, fiindcă nu trage cu urechea. De voia s-audă, rămânea aici. Dacă vrei să te uiți cu ea, spune-i, poate o să-i placi.

– Nu-mi plac ființele vulgare.

– Oho! Ești un rafinat, Dionis, nu știam. E o fată vulgară, deci de-aceea e fericită. Nu visează, cum visezi tu marea dragoste: o face, cum n-o faci tu. O să rămâi un burlac nenorocit. Am niște amici – sau cunoscuți – care nu se însoară fiindcă sunt prea mari ca rang social pentru fetele ce-ar vrea să meargă după ei, ele având doar un rang: că sunt fete. În sensul: că sunt nemăritate. La ora

actuală fată mare înseamnă fată nemăritată, nu mai e ca pe vremea bunicii să însemne și altceva. Cu femei de seama lor nu se căsătoresc, fiindcă au fost măritate și deci au amintiri de care ei se tem mai rău decât dacă ele i-ar înșela în viitor: se tem să nu fie înșelați în trecut. Comparați. E foarte complicat să rămâi burlac. E mult mai simplu să te însori. Fii vulgar, Dionis, însoară-te. Ea, zici tu: nu vrea vise, vrea realități palpabile, cât mai multe. Recunoaște: o disprețuiește pentru că o dorești. Dacă n-ai vrea să fii cu ea, n-ai spune că e vulgară. Eu nu sunt gelos, fiindcă știu că ea nu-mi aparține și n-o s-o pot convinge niciodată să-mi aparțină numai mie. Trebuie s-o înțelegi, Dionis, zău, degeaba te strâmbi. Nu e bezmetică și nu umblă din om în om fiindcă își caută bărbatul ideal, nu, ea e nemulțumită de ea. Cum să mă înțelegi? Ea trece printre atâția inși ca printr-un labirint, căutând, dar n-o să găsească niciodată ce caută, căci ea nu e închisă între poftele și dorințele acestor inși: dorințele sunt în ea. Labirintul nu e în afara ei, e în ea. Labirintul e în carnea ei. Și de-aceea e sfântă: că e închisă în labirintul cărnii ei. Și se zbate în el fără nici o scăpare, cum n-au nici o scăpare pe pământ sfinții. Decât murind. Nu e o oarecare, e o mucenică, dacă vrei. Deși sunt convins că râzi în tine cu hohote de ce-ți spun.

– Tică, veni ea în prag, am uitat să-ți povestesc cum i-a dat Nicolae nevesti-si în cap cu friptura în spital. De la etaj.

– Când?

– A doua zi după ce l-am găsit pe pod plângând. Rița s-a dus la el – nu mai fusese cât zăcuse în staționar – și i-a dus friptură într-un coș și cum n-avea voie să intre la el, că nu era în zi și în ore de primire, i-a trimis mâncarea printr-o

soră și el a ieșit la geam, la etaj, și-a întrebat-o: „Ce-i, fă?" „Ți-am adus friptură." El nu se uitase în coș. „Ce friptură, fă?" „De capră", a zis Rița. „De capră? s-a înfuriat Nicolae. Îmi aduci mie friptură de capră, îți bați joc de mine", a strigat el și i-a dat de la etaj drept în cap cu friptura și cu coșul și Rița a luat-o la fugă făcându-i semne cu mâna că e nebun. Ieșiseră toți bolnavii la ferestre și râdeau și niște pisici s-au repezit pe carnea de capră căzută printre trandafiri – că ea venise sub fereastră, în stratul cu flori – și-au târâit-o după ele.

– De capră este?

– Da, că tăiase Rița capra, o găsise înțepenită cu capul într-un gard.

– Formidabil, am bătut eu din palme.

– Ce e formidabil, a venit Dionis lângă fereastră unde mă aflam eu. A, Ulis Ciupagea... E formidabil, veniți să-l vedeți, a bătut și el din palme, dar ea și cu Vasile n-au venit să vadă: au intrat în dormitor.

Am privit și eu să văd ce i se părea lui Dionis formidabil și l-am văzut pe Ulis încercând să parcheze mașina cu spatele între patru cărămizi. Trecea printre pisicile blocului și nu reușea pe nici una s-o calce. Mașina era a lui Vasile. Știam că i-o dăduse să învețe să șofeze, sperând ca apoi bătrânul să i-o cumpere. Ceea ce cred că n-avea să se întâmple niciodată. Și nici Vasile nu era de altă părere, însă nu voia să-l refuze pe bătrân și să nu-i dea mașina în orele de după-amiază când nu avea somn – cum n-avea nici noaptea – să se „antreneze" pentru examenul de șofer. Și trebuia să le spună altora că bătrânul avea să-i cumpere mașina, ca să nu fie obligat s-o împrumute la toți cunoscuții

care voiau să devină şoferi. Dar Ulis Ciupagea părea preocupat mai degrabă să calce mâţele cu maşina decât să parcheze impecabil, ca le examen. Nemulţumit, se dădu jos de la volan şi scoase din portbagaj un sac şi din sac ceva ce putea să fie bucăţi de carne, în orice caz mâncare pentru pisici. Le-o aruncă darnic şi o parte din ea o azvârli în cuşca goală a câinelui ce-l avusese odată doctorul Vasile. Pisicile năvăliră în cuşcă şi bătrânul puse sacul la gura căsuţei de lemn şi ridicând-o umplu sacul cu pisici. Dionis ţopăia de fericire, asta era pentru el formidabil: sacul care se mişca, legat la gură, singur pe pământ sub privirile bătrânului care mai alerga să prindă o pisică albă ce-i scăpase din cursa întinsă. Pe aleea artificială (cum îi zicea Vasile, deoarece nici un brad şi nici un plop nu crescuse de mic acolo unde se afla: fuseseră aduşi în camioane, cu rădăcinile în plase uiraşe de sârmă) venea cu două sacoşe în mâini doamna Ciupagea şi bătrânul văzând-o se pitulă în spatele automobilului privind disperat pisicile ce mieunau mişcând sacul de pânză colorată. Se repezi şi băgă sacul în portbagaj şi tură motorul să acopere orice mieunat şi reîncepu să gareze cu spatele maşina şi nevastă-sa nici nu se uită la el şi intră în bloc. Formidabil, repeta Dionis o vorbă care de fapt nu se referise la bătrân: întâmplător eu mă aflasem lângă fereastră când pronunţasem acest cuvânt. Dar eu mă gândisem la Nicolae. Ileana şi cu Vasile erau în dormitor şi jucau şeptici veseli şi n-aveam de ce să le povestesc ce descoperisem: îi interesa mai mult propria lor veselie. Iar Dionis nu mă credea în principiu cu nimic când era vorba de Nicolae. Formidabil era următorul lucru: pe cine omorâse Nicolae în noaptea ce fusese ultima

noapte a lui Moise? Un lucru era clar: el se simţea vinovat pe bună dreptate, în noaptea aceea comisese o crimă. Dar cine era victima, asta nu descoperisem până a rosti poate prea entuziasmat: formidabil! Acum ştiam: Nicolae întârziind să se înapoieze la staţionar unde era internat băuse în mai multe locuri vin şi la restaurantul „Sovata şi Govora" („Sovata şi Gomora", de pe vremuri) băuse cu Ucsnit Sedescu. Acesta legase calul său alb de un stâlp de telegraf, lângă parc, în apropiere, şi-i povestise lui Nicolae cum vopsise calul în verde ca să-i amintească iarna când trecea cu el prin zăpadă de iarba verii şi de vară şi după o vreme Nicolae îi ceruse voie să încalece şi el calul şi să simtă şi el mirosul verii, al ierburilor, aşa cum Sedescu jura că el îl simte, călărind un cal vopsit în verde. Cum erau ei de mâncaţi de vin puteau să simtă orice şi să vadă chiar cai verzi pe pereţi, cum Sedescu jura că vede când doreşte şi că nu numai că-i vede alergând pe pereţi: caii chiar aleargă pe pereţi, fiind verzi ca frunza de ceapă crudă. Nicolae l-a lăsat pe Sedescu în faţa sticlei cu vin, a încălecat calul şi-a ieşit afară din oraş şi tot n-a simţit în nări vara, sau a simţit-o fiindcă putea să simtă orice călărind beat un cal vopsit în verde. Şi el s-a gândit să dea o fugă până la Pătârlagele şi a dat pinteni şi când a ajuns acasă a lăsat la poartă calul şi s-a dus direct cu franzela ce o cumpărase de la restaurant şi-o avusese la subţioară să o dea caprei. Poate că el nu crezuse ce-i spusese Sedescu despre mirosul verii şi se prefăcuse că crede ca să poată încăleca mai repede calul şi să ajungă cu franzela în sat şi să-şi vadă capra pe care n-o mai văzuse de când fusese internat cu sinuzită. S-a dus tiptil spre locul unde era capra, fără să intre în casă şi să se-ntâlnească cu

ai lui şi mai ales cu nevastă-sa care mereu îşi bătea joc de el şi de capră, zicându-i: „Ia-ţi capra ta şi umblă, animalule!" Nu voia să râdă ea iarăşi de el şi nici să-i spună: „Iar ai băut, animalule! Bei ca un animal, Nicolae, ai ajuns ca un animal." Şi el n-avea nici timp – îl aştepta Sedescu – şi nici chef să-i explice că: un om nu poate bea ca un animal, pentru că animalul nu bea niciodată băutură. Un om poate ajunge ca un animal, îmi explicase el, dar nu din cauza băuturii. S-a dus şi i-a zis caprei pe nume: „Capră, ce mai faci tu, Capră?" Şi ea a ridicat ochii spre el prin întuneric şi nu s-a mişcat şi lui i s-a părut că nu-l mai cunoaşte şi a tresărit înspăimântat: nu că nu-l mai cunoştea, ci că nici ea nu-l mai cunoştea. Şi cu siguranţă a doua zi şi-a amintit, sau chiar atunci, cum râsese Moise la moartea mătuşii de el şi de capră şi cum în ziua parastasului îi zisese în faţa şcolii: „Vezi să nu te vadă lumea că simpatizezi cu capra!" Şi Moise zisese chiar faţă de câţiva inşi şi faţă de mine astea şi Nicolae se înroşise şi sunt sigur că dacă nu l-aş fi oprit, atunci ar fi fost ultimul ceas al directorului. Şi eu atunci l-am înţeles: se simţea jignit în ceea ce îi rămăsese lui mai scump: în prietenia cu capra. Toţi din sat şi toţi ai lui din beţiv nu-l scoteau şi iată că el găsise un animal cu care se împrietenise cât poate un om care bea să se împrietenească de sincer, adică într-o prietenie absolută şi Moise voise să distrugă cu o glumă legătura care pe el îl făcea să nu se mai simtă singur. De-aceea mergea cu capra după el prin sat şi vorbea cu ea, că ea îl asculta şi nu-l mai lăsa să trăiască singur ca un cuc şi să n-aibă cu cine vorbi prin sat. Toţi se fereau de el şi de prietenia lui şi iată că dorinţa sa de a fi om şi a vorbi şi de a fi ascultat şi înţeles, nevoia sa de

căldură Moise le luase altfel şi din gluma lui reieşea că trebuia să lase capra în plata Domnului până nu veneau oamenii să i-o ia şi în plata Domnului până nu veneau oamenii să i-o ia şi s-o omoare, să-i interzică cumva, oricum, ca să mai umble cu ea şi să ajungă şi în urechile copiilor asemenea fapte pline de ruşine. Poate că Moise îi spusese şi Riţei ceva sau auzise ea sau bănuise ceva necurat fiindcă din ziua aceea se îngrijise şi ea de capră şi-i dăduse de mâncare cum nu-i dăduse niciodată. Şi cât el fusese în staţionar ea nu vânduse capra şi n-o omorâse ca să nu se supere el ori să se vorbească cine ştie ce, doar o hrănise de dimineaţă până seara cu tot ce-i doreşte caprei inima să mănânce. Şi când el îi întinsese franzela ruptă în două, cum i-ar fi dat pâine unui copil, ea nu se apropiase de el şi când el se apropiase de ea, ea se îndepărtase. N-avea Nicolae de unde să ştie că ea e sătulă ori că e speriată de întuneric, el crezuse pur şi simplu că nici ea nu-l mai cunoştea, sau nu mai voia să-l recunoască. Ceea ce însemna că şi capra îl trădase. Şi îl privea ca pe un străin cu ochii ei miraţi de capră. Şi atunci el o prinsese de coarne şi-i zisese pe nume, dar cu cât el voia s-o facă să-l înţeleagă că e el, ea se zbătea mai grozav şi bătea cu picioarele pământul, întărâtând câinii vecinilor. Şi atunci el se îngrozise: că-l vor vedea trăgând de capră şi se vor adeveri spusele lui Moise, şi o lovise în cap cu pumnul. Apoi cu o piatră de câteva ori, până ce ea căzuse jos, întinsă ca o pătură moale şi nemişcată. Nu voise să se ducă vorba că el căzuse acolo unde Moise prorocise: mai jos decât este omul. Chiar aşa spusese: „Nicolae, capra e neom, nu e om, şi dacă o mai tragi de aţă ajungi în stadiul, adică în zona, înţelegi, a neomului, ha, ha, înţelegi?" Deşi

cred că mai degrabă omorând-o Nicolae s-a gândit nu la Moise, ci la faptul că dacă nici capra nu voia să-l mai asculte, rămânea singur și atunci de pomană mai stătea în spital să se facă sănătos. Plecase de-acasă fără să intre în casă și Ileana îl găsise plângând, pe scaunul de la poarta mătușii Măria, în timp ce calul lui Sedescu se plimba gonind liber prin sat cum îi era obiceiul. Atunci a zis el c-a ucis și Ileana mai târziu s-a gândit că era vorba de Moise. Și nici Rița nu s-a gândit că omorâse el capra și i-a dus carne friptă din ea la spital. Poate că și de-a dracului i-a dus, bucuroasă c-o găsise țeapănă: să vadă el că murise și să mănânce carne din ea. Nicolae voia să plătească pentru că a omorât capra care pentru el era mai mult decât un animal: era un suflet și când e vorba de suflet și omul și animalul sunt egali, n-au decât unul. Și se nimerise ca în aceeași noapte să moară și Moise pe care el dorise să-l omoare și poate că la început Nicolae voise să plătească moartea animalului luând asupra sa viața directorului, dar cu timpul nu cred că numai ținuse să uite de capră: uitase cu desăvârșire de ea și fusese din ce în ce mai convins că numai el putuse să-l lovească pe Moise cu piatra în cap și să-l lase între șinele de cale ferată. Confuzia între cele două morți a durat puțin poate, cât a ajuns el în Câmpuleț. Apoi trecerea de la moartea reală la cea pe care și-o imaginase nefiind marcată printr-o convingere care să-l oprească să nu le confunde s-a înfăptuit ireversibil: el crezând-o reală pe cea pe care și-o dorea astfel. Crima cu toate că n-a fost real înfăptuită de el, în mintea lui a fost înfăptuită: în sinea sa el l-a ucis pe Moise și cum Moise întâmplător se afla mort cu adevărat Nicolae s-a simțit, după o lungă perioadă, iarăși om: om adevărat. Căci numai omul adevărat poate săvârși ce dorește și poate să-și asume responsabilitatea faptei săvârșite. El a început din dimineața morții lui Moise să fie convins că el l-a omorât și a ajuns în piața din Câmpuleț convins cu desăvârșire: și convingerea lui s-a întărit în fiecare zi, amintindu-și noi motive care l-au determinat să poată termina odată cu directorul (de fapt motive care l-ar fi putut determina) astfel că el și-a creat o altă realitate decât cea adevărată și unica și acum îmi era foarte greu să-l pot convinge că această realitate a sa nu era altceva decât o automistificare, un soi de autohipnoză. Și Celce și Ică și alții își creaseră niște realități ale lor, mult mai periculoase. Trebuia să-l fac pe Nicolae să înțeleagă nu că mințea, fiindcă motivele pentru care ar fi putut să-l omoare pe director nu erau niște minciuni scornite de el, peste noapte, erau adevăruri care îl măcinaseră ani în șir: trebuia să-l conving întâi în principiu că prin moartea directorului, indiferent cum se petrecuse ea, el scăpase – în primul rând el, căci acest lucru îl interesa în primul rând – de insul care-l determinase să se lepede de prietenii săi și mai ales de tata, pe care-l abandonase din teamă să nu-și piardă propria sa viață (Moise îl învățase să tremure gândindu-se că poate păți ca alții): scăpase deci. Îmi dau însă seama că o să-mi fie extrem de greu să scot la capăt cu bine acest caz. Nimeni nu mă crede iar cei ce mă acceptă o fac din politețe sau din amuzament. Dionis râde și nu știu dacă n-aș râde și eu de-aș fi în locul lui. Se întâmpla un lucru paradoxal: Nicolae din slăbiciune făcuse în trecut ce nu voise, ce nu dorise să facă și-mi era destul de greu să-l condamn acum, moral, se-nțelege, pentru niște acte a căror urmări el

nu le bănuise atunci și le regreta acum. Nu-i vorba doar de tata. Despre Domnulete Chelu el spusese că avea trei decorații militare – le văzuse pe front, când Domnulete le primise. Dar el spusese doar atât: că le avea. Adevărul, deci, fără să se gândească atunci că adevărul putea să-l coste pe Domnulete ce-l costase și ceea ce Nicolae nu dorise să se întâmple și ceea ce încercase să împiedice să se întâmple, și nu putuse, deoarece n-ar fi putut nimeni să oprească ceea ce nu se putea opri. Și Domnulete Chelu de-atunci n-are ochi să-l vadă și e convins că de ce i s-a întâmplat lui e vinovat Nicolae. Și culmea e că Domnulete a râs cu hohote când Moise i-a zis lui Nicolae să „termine ce-a început cu capra", deși Domnulete n-ar fi avut de ce să râdă de ce-a spus directorul, căci nu era mai prieten cu el decât cu Nicolae ca să râdă de niște vorbe care nu erau altceva decât o batjocură și nu o glumă. Râsese și uitase, cel puțin atunci, că avusese într-o vreme o broască țestoasă cu care se plimba prin sat în săcui și dormea noaptea cu ea sub pat și lumea zicea că e nebun. Și când o pierduse sau i-o furase cineva plânsese ca un copil și nu mâncase o săptămână. Uitase Domnulete: o ducea bine acum, avea un băiat inginer la combinatul chimic de la Târgu-Mureș și o fată actriță la teatrul din Constanța. Adică uitase că și el fusese cumva ca Nicolae, dar nu uitase să râdă când putuse râzând să-l mai facă pe Nicolae să-și aducă aminte de decorațiile pe care el, Domnulete, jurase atunci că nu le avusese niciodată. Și că jurase atunci, nu însemna nimic, jurase ca să scape. Dar el jura și acum că nu le-a avut, cu toate că băiatul inginerului – nepotu-său, care avea cinci ani – a ieșit într-o duminică la horă cu trei decorații

militare pe piept. Era și inginerul acasă și Domnulete Chelu băgase decorațiile în buzunar și spusese a doua zi: „Al dracului nepotu-meu, i-a furat lui taică-său decorațiile primite la combinat." A rămas baltă povestea, fiindcă nu era nici o scofală dacă inginerul avea decorații (și mulgătoarea Luiza Drumbătut avea trei), cum nu era nici o scofală dacă nu le avea și atunci erau ale lui Domnulete. Nu era o rușine să ai decorații din timpul războiului, când el fusese la un pas de moarte de le primise. Nu era însă prea frumos – și asta zisese și mătușa Măria – să te lepezi de ele și să le înjuri când nu-ți cere nimeni, așa cum le înjuraseră și cei ce își făcuseră o meserie din a înjura și condamna tot ce nu era al lor. (Cu Domnulete, ca să fie clar, se întâmplase astfel: arsese o târlă și câteva care de fân ale gospodăriei atunci înființate și imediat se spusese că la mijloc era o mână de dușman de clasă: „Chiaburii au dat foc avutului obștesc", scrisese ziarul „Năzuința" din Turnuvechi. Cercetările nu putuseră dovedi nimic și după un timp se dovedise totuși ceea ce nu se putea dovedi: se găsise un vinovat: Domnulete. Nu pentru că-l văzuse cineva acolo, căci de l-ar fi văzut s-ar fi aflat de la început. Era vinovat pentru că în război fusese decorat cu decorații (nu mai conta în ce loc, unde le primise) și cine avea decorații nu putea fi decât un ins plin de curaj: și numai un ins plin de curaj, orbit de curajul propriei sale puteri putea înfrunta riscul de a da foc la o târlă care era mai mult decât atât: era avut obștesc). Să revin: nu-l pot găsi vinovat pe Nicolae pentru ce-a săvârșit altă dată, fără să dorească și fără să știe efectul ce-l va avea fapta comisă de el. Însă acum trebuia să țin seama de o ciudată inversare de

termeni: cum trebuia să-l consider pe Nicolae, dacă nu vinovat, pentru o faptă pe care o dorise și pe care o recunoștea drept a sa și pe care de fapt n-o înfăptuise? Dacă în cazul lui Domnulete (al tatei și multe altele) nu era vinovat nici acum n-avea nici o vină?

– E teribil de amuzant să faci o călătorie prin țară într-o mașină cu portbagajul plin cu pisici, nu crezi? îl auzii pe Dionis care continuase tot timpul să vorbească și să râdă privindu-l pe Ulis cum chinuia motorul în fața blocului. „Mașina cu pisici", nu ți-ar place să vezi un film cu un astfel de titlu? Un pensionar cu soția pleacă în vacanță și cum sunt singuri, fără copii și rude apropiate, își duc cu ei pisicile și pisicii: singurii copii și singurele neamuri. Ca să nu lase singur acasă neamul pisicesc. Prietenia omului cu animalul, ultima posibilă prietenie pentru om, cea mai disperată prietenie și mai sinceră, cum ai tu convingerea.

– De unde știi?

– Nu mi-ai povestit acum un an despre un om și o broască țestoasă? Despre nevoia de căldură animală a omului – un surogat de căldură umană, un surogat însă care e mai bun căci e mai profund: nu se distruge atât de ușor, nu se pervertește lesne. E punctul unde omul își află în sine propriul său animal, mi se pare c-ai spus atunci, sau: căldura omului care înainte de a fi om este animal (deci cea mai autentică) găsește ecou în sufletul unui câine, sau oaie, sau broască, sau pisică, aș spune eu. În acest caz îți dai seama ce-ar însemna dacă cineva i-ar fura babei pisicile? Sau dacă acești doi pensionari ar rămâne fără pisici, dacă și-ar pierde dragostea lor?

– Ce-ar însemna?

– Nu știu, ar trebui să văd finalul filmului.

– Dionis, dacă Nicolae s-ar fi împrietenit cu o capră și la un moment dat, lipsind de-acasă mult și din alte motive, el ar pierde această prietenie și neputând să-i recâștige prietenia (ca și cum ar fi vorba de o prietenie sublimă care poate fi numită, fără echivoc, dragoste) ce-ar face?

– Ar putea fi gelos.

– Și din gelozie ce-ar putea face?

– Ar putea să-i dea în cap celui ce i-a luat capra sau să omoare pur și simplu capra.

– Tu ai spus.

– Ce-am spus?

– Ce-ai spus. Și eu continui: Nicolae a omorât o capră, nu un om, în noaptea aceea...

– Ești colosal! Fantastic! a strigat Dionis, prăpădindu-se de râs și a fugit în dormitor să spună Ilenei și lui Vasile de ce sunt eu colosal. E nebun! l-am auzit zicând printre spasmele de râs care-l cuprinseseră.

Mersei după el și văzui cum se frânge în el râsul și se risipește. Și observai că ridicase ochii spre Ileana care stătea întinsă pe pat la fel ca la început și juca șeptici și în dreptul semnului ei de femeie dormea o pisică și nu atât nuditatea ei cât somnul pisicii negre îl făcu pe Dionis să uite de ce eram eu colosal și nebun. Vasile îi explicase nevestei lui Celce de ce în jocul de șeptici cartea cu numărul șapte bătea toate cărțile și câștiga: fiindcă șapte e un număr sfânt, aflase și el de la doamna Ulis Ciupagea care în timpul bombardamentului se convinsese că șapte e număr sfânt. Ea visase (și visul se adeverise) că după șapte zile și șapte nopți, dacă va juca șeptici, va câștiga ultimul

joc cu o carte de şapte şi va ieşi de sub dărâmături urcând şapte trepte, atâtea trepte din câte a fost făcut şi Turnul Babel. Şi ea are în casă şapte sfeşnice (tot şapte sunt şi cele şapte sfeşnice ale Apocalipsului) şi şapte ulcioare (simbolizând cele şapte izvoare câte are raiul) şi în toată viaţa de fiecare zi ea ţine cont de cifra şapte. Şi dacă o întrebi de ce îţi vorbeşte cât poţi să asculţi despre cele şapte biserici ale Asiei, despre cele şapte păcate mortale, despre cele şapte intervale (intervalul e totul) ale octavei muzicale, despre cei şapte psalmi ai penitenţiei, despre cele şapte planete care dau numele lor celor şapte zile ale săptămânii şi îţi arată negreşit craniul tatălui ei, căzut în primul război mondial, pe care-l ţine într-o cutie de lemn masiv – zice: ca să vezi cele şapte ferestre ale capului (ale capului nostru, zice ea): două urechi, două nări, doi ochi, o gură.

– Asta e tot ce i-a rămas, după bombardament, în al doilea război, din ce avea: craniul tatălui ei, căzut în primul război mondial, zise Vasile.

– Înseamnă că pentru ea războiul înseamnă acest craniu, când se gândeşte la război vede aceste oase cu cele şapte ferestre moarte ca să zic aşa, în orice caz inutile, vorbi Dionis aţâţat sigur de curiozitatea de a-i face babei o vizită.

– Nu, spuse Vasile.

– Cum nu? Adică: ce nu?

– Ea are o altă imagine a războiului, altceva îi vine în minte când îşi aminteşte de el: ceva foarte frumos, zice ea, spuse Vasile.

– Cum poţi rămâne cu o imagine frumoasă despre un lucru odios?

– Aşa au întrebat-o şi alţii, mi-a spus ea, şi nu i-a putut convinge – şi de-atunci nici nu mai încearcă să convingă pe nimeni – că pentru ea tot războiul s-a condensat într-o singură imagine de-o frumuseţe stranie poate, în orice caz odihnitoare, plină de lumină: în ceea ce a văzut ieşind din pivniţa unde stătuse între dărâmături în timpul bombardamentului. Eu am crezut-o, zise Vasile, şi mi se pare firesc ca ea să fi rămas cu o imagine fermecătoare despre război: din moment ce a supravieţuit, cum putea să vadă viaţa decât fermecătoare şi cum putea să vadă războiul decât ca pe ceva neputincios şi deci fermecător de naiv dacă n-a putut să stingă nici măcar viaţa celor care n-au avut niciodată arme în mână şi nu s-au apărat şi printre care a fost şi ea. Dar mai bine să vă povestesc scena pe care o să v-o povestească ea dacă o veţi întreba: Ce înseamnă pentru dumneavoastră războiul, doamnă? O să înceapă aşa: „După o grămadă de zile de bombardament am ieşit cu chiu cu vai din pivniţa în care stătusem ascunsă. Afară era o lumină de dimineaţă, bătea soarele cald. Şi pe bulevardul din faţa pivniţei, din faţa casei unde stătusem, am văzut nişte piane. Unul după altul, câteva piane, în mijlocul străzii: piane mari, negre, cu coadă. Cu capacele ridicate. Şi din lăzile pianelor – căci locul unde sunt corzile deveniseră ladă – caii mâncau orz. În jurul fiecărui pian erau câţiva cai care mâncau din el orz. Nu erau nici oameni pe stradă – poate plecaseră să mai aducă în saci orz, nu erau nici ruine, nici fum n-am văzut. Totul nu mai era ce fusese: şi erau doar pianele negre şi caii albi mâncând liniştiţi orz din ele.“

– Lumea întoarsă pe dos, absurd, zise Dionis. Mi-ar place să văd un film despre război, „Cai şi piane“, să se numească, şi care să se termine cu o asemenea scenă absurdă, stranie... Probabil erau caii care trăgeau tunurile. Acum mâncau, să trăiască, să poată merge mai departe... Soldaţii nici nu i-aş filma, de-aş fi regizor, aducând sacii cu orz sau cu porumb. Fără explicaţii, atât: nişte cai şi nişte piane, cum a văzut doamna Ciupagea.

– Dacă ajungi regizor – şi mai ai timp – să mă chemi şi pe mine la filmări, îl rugă Vasile. Şi să-mi explici ce înseamnă plan american. Niciodată n-am înţeles ce numesc regizorii plan american – sper că nu e vorba de un plan de război, surâse antrenorul de fotbal.

– Înseamnă prim plan...

– Sigur, sau ţi se pare? Nu e acelaşi lucru? Cu toate că pentru mine este acelaşi lucru.

– Colosal! se entuziasmă Dionis, întrerupându-l. Vedeţi cum viaţa e mai teribilă decât imaginaţia? Ea şi-a creat o superbă imagine vie bazată pe acele realităţi: o imagine frumoasă despre un lucru odios. Şi n-o să i-o poţi destrăma nicicum. E universul ei: universul acelor ani, creat din realităţi concrete: bombe, pisici, pivniţă, cai şi piane. Ce caraghioslâc: aproape că mi-e ruşine să vă spun că de câte ori o vedeam pe femeia asta îmi venea să râd: mi se părea că nimic sfânt, nimic frumos nu poate exista într-o asemenea arătare...

– Dar despre mine ce crezi? veni Ileana lângă el şi-i puse mâna pe păr şi pe bărbie. Apoi îi puse pe umăr pisica neagră.

Nu-i mai ascultai: mă gândii la Nicolae. Despre noaptea aceea el îşi crease o imagine urâtă: urâte erau loviturile cu care zicea că îl lovise pe director. Urâtă, dar care, frământându-l, îl mulţumea. Deosebirea dintre el şi doamna Ciupagea era însă categorică: Nicolae îşi crease o noapte, cum ar fi spus Dionis, îşi organizase un univers a cărui realitate nu era însă concretă, era rodul imaginaţiei sale, al dorinţelor sale. În cel mai bun caz: un univers creat de spiritul său, de mintea sa, nu de faptele sale. Nu lovise cu piatra de trei ori, îşi închipuise.

18

Ceea ce ca să distrugi era extrem de greu. Să învingi o faptă neîntâmplată era mai greu: trebuia să învingi o convingere falsă. S-a întâmplat o ciudăţenie pe care de altfel am prevăzut-o. Când am semnat ordonanţa de punere în libertate a învinuitului Pop Nicolae (în care se arată că a fost anchetat pentru faptul că în noaptea de 3–4 februarie a.c. a omorât victima Moise D., lăsând-o apoi pe linia ferată ca să fie mutilată de tren, cum a mărturisit singur – şi că ulterior faptul imputat nu s-a confirmat, astfel că deţinerea preventivă a învinuitului nu mai este necesară), Nicolae nu s-a bucurat, ba mai mult, s-a încruntat jignit şi până la urmă văzând că nu mai era nici o speranţă să rămână închis a început să bombăne în el şi

chiar să înjure cu voce tare și când a ieșit din biroul meu, liber fiind, a început să plângă luându-se cu mâinile de cap ca și cum l-aș fi condamnat la moarte, eliberându-l.

– Dar eu vreau să te salvez, i-am zis, fiind de față și Nicanor.

– Vrei să mă omori, a hohotit el, înspăimântat, cu ochii roșii de plânsul pe care nu-l plânsese, dar pe care avea să-l plângă, congestionat de durerea la care nu se așteptase. Îl înțelegeam: era în joc viața lui: eliberându-l, eu confirmam ceea ce în Pătârlagele credeau toți despre el, inclusiv nevastă-sa și taică-său: că e un neisprăvit, un bețivan, un neputincios, un mort viu, un nimeni. Plângea deci considerând că lăsându-l să plece acasă eu îi dădusem cea mai cumplită pedeapsă: aceea de a trăi liber.

– Ți-am adus un sac cu nuci, mi-a spus Nicanor și eu m-am gândit imediat nu atât la nuci, cât la șoarecele care trebuia să fie neapărat în sac. De câte ori îmi aducea un sac cu nuci îmi aducea și un șoarece, care în autobuz sau în tren nu se mișca și numai în cămară își aducea aminte că e șoarec și se mișca în sacul închis la gură și până nu deschideam sacul nu ieșea afară, rozând țesătura de cânepă. El se simțea în apele lui închis în sac, căci nu știa că e închis și nimeni nu-l observa dacă nu se mișca: avea culoarea și mărimea unei nuci. Și o nucă ce se mișcă nu e ceva deosebit într-o grămadă de nuci.

– Ascultă, intră din nou la mine Nicolae, dar nu mai continuă să-mi spună ce dorea și se așeză pe scaun.

Poate voia doar să-l privesc și l-am privit și l-am înțeles încă o dată că dorea să fie fericit și că alții îl considerau nefericit, bețiv, om de nimic. Însă n-aveam altă soluție: era

o nedreptate și mai mare ca el să fie condamnat pentru ceea ce nu săvârșise și era o nedreptate numai dacă el continua să fie privit cum fusese înainte de a-și asuma moartea lui Moise. Voise să se reabiliteze și nu reușise. Și tânjea și acum după ceea ce nu era el, după o faptă mare pe care un ins slab ca el n-o săvârșise. Și am văzut în ochii lui cum începe să se nască ura și să crească față de mine această ură neagră și nepotolită; fiindcă eu voiam să-l conving, și să conving și lumea, eliberându-l, că el nu este omul care susținea el că este. O ură nedreaptă fierbea în el, pentru că eu încercam să-i conving că este nevinovat, ceea ce însemna pentru el că este plin de neputințe. Voise să intre în închisoare din mai multe motive: nu doar ca să scape de dracul care-l îndemna să bea, distrugându-l, părându-i-se că bea pentru slava sângelui sfânt; nici pentru că internat fiind la spital, la dezalcoolizare, nu se schimbase nimic în el și cu el; nici pentru că voia să se lepede de Dumnezeu, nemaipunând în gură picătură de vin, de Dumnezeul care îl trădase și-l adusese în starea în care se afla; pentru toate acestea, dar nu în primul rând pentru ele voia să nu meargă în Pătârlagele decât după ce își ispășea pedeapsa pe care el dorea s-o ispășească pentru moartea directorului.

– Nicolae, diseară, dacă vrei, parcurgem împreună drumul acelei nopți. Eu dau un telefon directorului fabricii de ciment ca toți mecanicii de tren, frânarii, acarii de-atunci să fie la locurile lor de atunci și să se respecte mersul trenurilor de atunci: și-am să te conving la fața locului că tu nu puteai fi acolo când a fost acolo Moise.

– Vin, a zis însuflețit Nicolae și m-a uimit tenacitatea cu care el nu voia să-și vadă defectele pe care le avea și pe care spera să nu le aibă dacă eu refuzam să i le văd și să i le arăt.

Vinovat eram eu, că-i puneam în față o oglindă, nu el, că arăta așa cum îl arăta oglinda, adică un ins slab care își căuta totuși cu sinceritate trecutul; unde fusese cinstit și loial, să vadă unde a greșit ca să poată trăi cinstit și loial în viitor – dar nu-și căuta cinstit acest trecut de care era literalmente obsedat. Și nici eu nu găseam soluția cea mai fericită ca el să se considere om, bărbat. M-am gândit la Ileana și i-am trimis un bilet prin Nicanor. În ce mă privește, nu puteam să uit ceea ce mă învățase să înțeleg maestrul meu Iuliu Andrei și anume că toți oamenii sunt nevinovați, în primul rând. Și de-abia în al doilea rând, tu, omul legii, trebuie să probezi vinovăția cuiva ca să-l condamni. Ceea ce era cu totul deosebit de părerea lui Moise, pentru care toți oamenii sunt vinovați, și ei trebuie să arate că nu sunt vinovați. Tata n-avusese cum să probeze nevinovăția lui câtă vreme pe Moise nu-l interesase acest lucru și nu numai pe el. Nicolae era obsedat acum, și pe această obsesie își clădea viața zilnică: că trebuia să fie credincios anilor săi tineri. Și că trebuie să plătească trădarea acelor ani ai săi, de care în primul rând se lepădase (înainte de a se lepăda de tata), lepădându-se de sine, ca să redevină ce fusese și să se regăsească întreg: bărbatul pe care nu-l interesa nici pământul tatălui său și nici frica de mânia altuia și de femei. El dorea să-l găsească pe Nicolae care fusese cel dinainte de a fi un ins slab care tremura pentru nenorocita sa viață, pe Nicolae cel care era

ca oricare altul, adică bun și rău, adică întreg. Am ajuns împreună la barierea din strada Cheia și eu a trebuit să fac pe turmentatul care fusese Moise și să încerc inutil să mă urc în trenul de la orele 18,55 care pleca spre cariera Săndulești. Am rămas lângă canton și martorii de-atunci, Chețan, Plăcintar și Zahan Ilie, au fost și-acum de față și-au vorbit cu mine ce-au vorbit cu Moise atunci și eu le-am răspuns cu vorbele directorului și Nicolae a asistat la toate acestea ușor mirat că el nu fusese atunci de față și nu-l văzuse nimeni atunci și de-aceea acuma toți se prefăceau că nici nu-l văd și că deci nici nu exista dacă nu-l vedea nimeni. Însă nu s-a lăsat convins și mi-am dat seama că nu putea fi convins de probele noastre și de argumente câtă vreme el simțea că e în joc propria sa viață: adevărurile acestea erau împotriva lui, erau ale mele și ale celorlalți care fuseseră atunci la barieră și nu erau ale lui și deci nu-l interesau și nu se lăsa convins de ele. Am pornit apoi spre Săndulești, pe drumul lui Moise, legănându-mă ca un bețiv printre liniile de cale ferată și împiedicându-mă din când în când de pietrele de terasament și Dionis care ne aștepta la stația de la kilometrul 1 + 400 mi-a spus când am sosit că era exact ora când directorul sosise acolo, 19 și 20, adică între 19,15 și 19,30. Martorii și-au jucat rolurile de-atunci, Boar Ioan, Rusu Gheorghe și Rusu Aurel, Cordoban, Maghiaru, Carol, Pop Vasile și alții. Au discutat cu mine și și-au dat seama că sunt beat, au încercat să mă urce într-un tren și n-au putut și mi-au atras atenția să nu circul pe linia ferată c-aș putea să fiu lovit de tren. Și lui Nicolae tot nu i-au adresat nici o vorbă și el totuși continua să se încăpățâneze să se considere de față, ca și cum ar fi fost și

atunci undeva pe-aproape, nevăzut, sau acum uitat; voia să retrăiască o noapte prin care nu rătăcise pe-aici, nu fusese pe-aici ca să-și însușească acel timp. Acea noapte, aici, nu-i aparținea și el numai din încăpățânare și mândrie și-o considera a lui și nu sufla un cuvânt despre adevărata sa existență, ca să spun astfel, din noaptea aceea, fiindcă el se gândea că pierzând acea noapte și acel timp și acel trecut care nu fuseseră ale lui pierdea și viitorul pe care voia să și-l întemeieze și nu găsea altă soluție să și-l întemeieze decât pe acel trecut.

– Eu totuși susțin că e vinovat, mi-a șoptit Dionis în timp ce-am pornit pe jos spre stația de la kilometrul unde trebuia să ajungem pe la orele 20,30–21. E vinovat și un ins care a lovit o dată, lovește și a doua oară, așa că ai grijă, Tică, nebunul ăsta, fiindcă nu cred că nu e nebun, e în stare cum vine în urma ta să te lovească în cap cu o piatră și să te omoare, doamne ferește.

– Nu e nebun, zise Nicanor care ne ieșise înainte cu doctorul Vasile, dar îl cred în stare să te omoare, Tică, zise el când Dionis și Vasile rămaseră în urmă cu Nicolae. Pentru că dacă tu dispari, nu mai stă în picioare nici ce susții tu: că nu l-a ucis pe Moise. Și el nu vrea ca tu să triumfi, căci dacă învingi tu triumfă și Moise, nu numai că pierde el șansa de a se considera omul ce-a scăpat lumea de Moise; triumfă Moise. Cum? Foarte simplu: înseamnă c-a murit întâmplător, călcat de tren. Înțelegi?

– Înțeleg, i-am răspuns și era foarte simplu de priceput: dacă eu îl scot nevinovat pe Nicolae, pot să-l scot pe altcineva vinovat. Și asta nu i-ar conveni lui Nicolae, să afle că altcineva – eu bunăoară – l-a omorât pe Moise. Ori

dacă dispar eu, dispare și acest altcineva. Și dacă dispare acest altcineva, care, fiind găsit vinovat, ar putea să-l transforme în ochii unor neavizați pe Moise în victimă, deci în erou. Și de asta se teme Nicolae mai tare: ca Moise să nu devină erou.

– Omorându-te pe tine, zise Nicanor, îl îngroapă definitiv pe Moise și se dovedește nu că altcineva l-a omorât, ci că singur el este făptașul, Nicolae. Directorul n-a murit deci întâmplător, ci el, cu bună știință, i-a luat viața. Nicolae e convins că un ins odios ca Moise nu trebuie să moară întâmplător, el trebuie săvârșit din lumea asta ca să se știe că există totuși o dreptate pe lume și că nedreptățile se răzbună.

Auzind această ipoteză Vasile a dat din umeri și a spus doar atât: e posibil. Știam că el e convins și o să-mi repete că orice om e un labirint și că degeaba bunăoară acum căutam să vedem ce este înăuntru acestui labirint care se numea Nicolae: tot n-aveam să aflăm nimic și nici el, chiar de-și știa cumva gândurile și observa ce este în afara lui tot n-avea nici o soluție, nu exista nici o ieșire în ultimă instanță din acest labirint. Era întortocheat ce spunea Vasile și foarte simplu în același timp: omul este un labirint ce se caută pe sine și nu se găsește și cu siguranță nu știe cine este, ce vrea, ce-a făcut: E un necunoscut el față de sine, și nu se poate cunoaște. Și nu doar mediul social este un labirint fără ieșire, ci și viața e, și omul în primul rând. Degeaba voia Nicolae să scape din acest labirint, să fugă de el, labirintul era în el. Aici se asemăna cumva cu Ileana, pe alte coordonate, bineînțeles, cu Moise și cu alții. Și chiar cu tine, Tică, a zis Vasile. Nu i-a părut bine lui Vasile c-am râs de argumentele sale, spuse e drept chiar de el

cam în bășcălie, și le-am numit diletantisme și i-am mai spus că e un diletant simpatic când discuta – ca antrenor, nu, nu era diletant – și că un diletant oricât ar fi de simpatic rămâne ceea ce este: un ins nici ignorant ca să tacă din gură și să-și vadă doar de trebile cotidiene (de fotbal, în ce-l privea) nici priceput cât de cât, sau chiar savant, ca să fie profesionist în direcția despre care vorbește, este și una și alta, diletantul: adică nimic. S-a supărat Vasile și mi-a spus rece:

– Nu mă înțelegi, Tică, de-aceea mă subapreciezi. Ceea ce este posibil.

Dar n-am mai continuat discuția, ajunsesem la stația de la kilometrul 3 și în canton unde am intrat ca să mă odihnesc de oboseala lui Moise am discutat cu revizorul de ace Popa Vasile III până când a trebuit să mi se facă somn și să mă culc pe podea, peste cărbuni și să sforăi ca Moise. Până la orele 24 când trebuia să mă trezesc mai aveam timp, așa că am considerat că dorm și l-am rugat și pe revizorul de cale Hagiu Nicolae să mă vadă dormind pe podea, însă am ieșit în fața cantonului, la aer, așteptând-o pe Ileana căreia îi spusesem s-o aducă cu ea pe nevasta lui Nicolae și s-o îndemne să se poarte cu el cu dragostea pe care ar fi meritat-o, ca o femeie cu bărbatul ei, nu cu un bețiv și un neisprăvit. Ileana venise de mult, însă singură: Rița nu voise să vină. Și asta se vedea c-o scosese din sărite pe nevasta lui Celce.

– Ascultă, Tică, îmi zise Vasile, tot supărat: există un adevăr elementar, pe care orice diletant ca mine poate să-l cunoască, l-am învățat doar la liceu, când mai aveam în față șansa de a deveni ce nu sunt acum, un savant...

– Ce adevăr, Vasile, spune că te-ascult, fiindcă eu tot dorm acum cu somnul lui Moise.

– Electronul e un adevăr, nu? O să spui: da, cunosc, electronul se învârte pe propria sa orbită și nu poate ieși din propria sa orbită. Este?

– Da, este, și ce vrei să spui?

– Decât același lucru care l-am spus înainte și de care tu râzi, făcându-mă diletant: că electronul se învârte, se învârte în propriul său labirint fix și lucid, fără scăpare. Orbita nu e maleabilă.

– Orbita lui Moise a fost maleabilă, îl auzii pe Don Iliuță și simții că Vasile n-avea să mai zică nimic: Don Iliuță putea să-l întoarcă pe dos și să râdă de el, dacă voia, așa cum și el îl lua peste picior pe Dionis.

E obositor să vezi ceea ce se vede decât cu închipuirea. Și reconstituirea acelei nopți era cu atât mai grea cu cât fiecare își amintea mai precis amănuntele fiecărui ceas și aceste amănunte trebuia să ți le închipui cum s-au ordonat atunci și cum au curs, să le vezi și să retrăiești astfel o noapte care în principal fusese a lui Moise și din care lipsea cu desăvârșire Nicolae, cu toată prezența sa de-acuma, din noaptea ce voia s-o repete pe cea de atunci. Ileana nu se despărțea de Nicolae și ea credea în fapta lui nu atât pentru că-l auzise spunându-i c-a omorât pe cineva, cât datorită neprieteniei, ca să nu spun urei, cu care îl privise întotdeauna pe director și din cauza căreia o mare prietenie, dacă nu mai mult, se născuse în ea față de ginerele mătușii. Ea îl îndemna să nu se dea bătut și-i spunea, față de mine, să nu mă ia în seamă, fiindcă eu voind să-i fac un bine, scoțându-l basma curată, îi făceam un rău, lipsindu-l

de o faptă a sa. Era tocmai ceea ce credea şi Nicolae despre mine şi acest lucru îi uni şi îi făcu să se ia de mână şi să umble aşa printre oameni. Era o solidaritate de gândire, înainte de a fi o chemare a duhului pe care unii îl numesc al cărnii. Dar Nicolae îşi dorea astfel o dreptate iluzorie. Şi voia să se împlinească până la capăt această iluzie cu preţul unei nedreptăţi pe care era gata să o suporte cu orice risc. Nu chiar cu o crimă însă, cum mă lăsase Dionis să înţeleg. Dar setea sa pentru propria sa dreptate – iluzorie, repet – se asemăna pe alt plan, cu setea lui Ică pentru dreptatea omenirii întregi. Deşi, ciudat, întotdeauna efortul acesta al lui Ică fusese doar pentru interesele sale. Şi cu Păun el crezuse că face dreptate sugerându-le ălora să-i facă ce-i făcuseră, dar adevărul era că el se simţise ofensat de ofensa ce credea că i-o făcuse Păun întâlnindu-se cu Ileana în grădina verde a lui Celce. Dar nu putea fi ofensă, deoarece el i-o dăduse pe Ileana lui Celce, cum mărturisea ea, ca pe o ladă în care poţi să-ţi depui seminţele şi să dormi pe ea: şi atunci pe o ladă n-ai de ce să te simţi ofensat dacă îşi îndeplineşte şi cu alţii rolul ce i l-ai destinat. El îşi numea setea sa de răzbunare, ca să nu-i zicem de sânge, muncă: şi voia prin această aşa-zisă muncă să întroneze pe pământ dreptatea. Iluzie – cum iluzie era şi convingerea de-acum a lui Nicolae că se face – şi i se face dreptate – dacă (fără sângele pe care categoric nu-l vărsase) se dă crezare spuselor sale. Atitudinea Ilenei de-acum o înţelegeam: voia să participe, să nu fie nici un moment considerată o ladă de lemn. Ea participa cu pasiune oriunde se afla şi nu putea acum firea ei să uite ce este şi cu pasiune, nu cu patimă, îl strângea şi acum pe Nicolae de mână şi dacă îl ura pe

Moise îl ura nu orbeşte, pătimaşă, ci cu acea siguranţă pe care i-o dădeau motivele acestei uri lucide şi drepte şi pline, intransigente. Pasiunea cu care ea îşi trăia viaţa, iubind-o, îl făcuse pe Celce în ultimul timp să creadă că ea îl urăşte şi vrea să-l omoare chinuindu-l fiindcă îl iubeşte. Deci ar fi vorba, credea Celce, îmi spusese Don Iliuţă că aflase de la preot, de o crimă pasională care ar avea substratul teribilei şi nepotolitei ei iubiri faţă de el, de Celce. Iubire nesatisfăcută, deoarece el n-a insistat niciodată mai mult decât a rezistat ea şi astfel a jignit-o ca femeie şi ea ca să-l întărâte şi să-l facă gelos şi-a căutat şi găsit amanţi. Însă, inutil, el a rămas el, susţinea acum Celce cu egoismul care nu-l părăsea nici în lunga sa imobilitate şi putrezire, şi era firesc pentru el să nu vrea să se considere învins nici murind acum în moartea sa fără de moarte: era firesc să se considere câştigător. Era tot un fel de autohipnoză această seninătate cu care se înşela singur. Şi care îl umplea de mulţumire: se simţea fericit. Nu-l interesa că-şi găsise într-o minciună această siguranţă: pentru el minciuna îşi pierduse de mult esenţa şi aici trebuie să-i dau dreptate lui Moise care mi-a spus în noaptea morţii mătuşii Mariei că dezechilibrul nervos al unora, şi al lui Celce în special, încetase să mai fie o boală şi devenise o formă absolut normală de existenţă.

Pe la orele 24 am ieşit din canton, ca şi cum m-aş fi sculat de pe cărbuni şi în locul lui Moise, fără să le spun nimic lui Hagiu Nicolae şi revizorului de ace Pop Vasile III am plecat spre Sănduleşti printre liniile căii ferate. Toţi m-au urmat la o oarecare depărtare şi pe la kilometrul 5, deci cu câteva sute de metri mai jos de locul unde direc-

torul a fost găsit rece m-au văzut: jucând drumul spre moartea lui; din trenurile ce-au trecut pe lângă mine – cei care îl văzuseră pe Moise, Chețan Emanoil, Iacob Andrei, Zahan Ilie și Pop Vasile. Iar Rusu Aurel la kilometrul 5 + 600 mi-a strigat că mă vede (am convenit să strige, ca s-audă toți ce se aflau cu mine) cum stăteam pe linia ferată din partea stângă a liniilor pe care urca el cu locomotiva 431 – moment în care prin zgomotul făcut de trenul ce urca cu două locomotive (una era 431) dinspre stația Buna cobora pe nesimțite locomotiva izolată 351 a mecanicului Sălăjan Carol. În acest moment eu am fost călcat, adică ar fi trebuit să fiu, cum a fost Moise – însă m-am dat în lături și am privit doar locul peste care locomotiva a trecut. Rusu Aurel nu a coborât din locomotivă, cum nu coborâse nici atunci și mi-a repetat – confirmând ce-am văzut cu toții, și Nicolae – că el n-a sesizat momentul fatal – chiar în clipa sa fatală nu l-a văzut – întrucât între timp locomotiva sa depășise acel loc. Și că nici nu l-a auzit pe Sălăjan Carol (locomotiva lui, de fapt) coborând, din cauza zgomotului produs de garnitura de tren, goală, pe care o duceau în sus, locomotivele 431 (a sa) și 352. Și nici Sălăjan Carol nu și-a dat seama că a călcat pe cineva. Era ora și atunci și acum: 1,45. Și cum mai erau aproape exact două ore până la 3,45 când personalul trenului condus de mecanicul Mureșan Traian trebuia să găsească victima și la început să creadă că trenul lor l-a tăiat pe director, am mers în cantonul de la Buna, unde mai demult locuise Brădescu și Leopoldina. Am stat pe loc doar până la ora 2,10 când Plăcintar Ioan urcând spre carieră cu locomotiva 410 a mecanicului Mureșan Traian a observat pe liniile de coborâre o pată

albă care fumega. Drept pentru care la înapoiere, deci pe la 3,45, atât Mureșan cât și Plăcintar au fost foarte atenți atunci să vadă ce văzuseră urcând: și au găsit victima. Și toți martorii care l-au văzut atunci pe Moise mort au repetat acum ce au constatat atunci: că era rece și plin de chiciură. (Boar Ioan, Chețan, Plăcintar, Zahan Ilie etc.). Și dacă nu l-a putut tăia locomotiva lui Mureșan Traian, fiindcă pe cea condusă de Socaciu Alexandru (care coborâse după cele ale lui Sălăjan Carol și Ilieș Vasile) la verificare s-a găsit o bucată de carne și piele plină de praf și cenușă, ceea ce dovedește că și această locomotivă a agățat victima, modificându-i poziția. Totul era clar, însă nu-l mai vedeam între noi pe Nicolae. Cumva nu aveam nevoie de el. Egoismul meu, cum îi spunea Dionis dorinței mele de a pune în lumină faptele, fusese satisfăcut: nimeni nu mă mai contrazicea. Și medicul legist a repetat – ca să-și dovedească prezența, fiindcă nu se mai simțea nevoia lui – că moartea violentă a lui Moise s-a datorat zdrobirii cutiei craniene și multiplelor facturi ce-au dus la suspendarea funcțiilor vitale și că alcoolemia victimei în momentul fatal a fost de zero. (Explicabil: de la orele 18 când Moise a consumat ultima cantitate de băutură și până aproape de orele 2 «1,45» sunt opt ore, timp în care el a și dormit – perioadă suficientă pentru eliminarea alcoolului ingerat). Concluzia era clară pentru toți: Moise n-a fost omorât de nimeni, ci a fost victima unui accident de cale ferată. Dar din toată această poveste pe mine mă interesa doar atât să demonstrez: nu că n-a fost omorât de nimeni, ci că nu l-a omorât Nicolae. Am observat că și Ileana lipsea. Însă practic nu mai aveam nevoie nici de Nicolae: concluziile

mele i le spusesem de mai multe ori, le știa. El nu s-a întâlnit în seara zilei de 3 februarie cu Moise la restaurantul „Alunița", întrucât la acea oră susținută de el Moise dormea în clădirea stației de la kilometrul 3, iar pe de altă parte el n-a fost zărit de nimeni pe linia ferată și nici nu putea fi, fiind în staționarul S.M.S. 2 din Câmpuleț din care n-a lipsit nici în noaptea aceea, nici altă dată. Recunoașterea (neîntemeiată) a unor fapte necomise se explica prin starea psihică deosebită a lui Nicolae, am zis eu, ca o concluzie seacă și scurtă a vieții lui Nicolae pe care nu mai aveam chef acum să le-o repovestesc celor de față. Am primit felicitările de rigoare cu o răceală care l-a uimit pe Dionis și am parcurs drumul spre Câmpuleț tot pe jos, reluând invers acea noapte, și la cantonul de la kilometrul 3 i-am găsit pe Nicolae și pe Ileana plini de praf de cărbune și veseli. Și cel puțin pentru mine totul a fost clar când a început Nicolae să povestească lunga sa poveste că nevasta lui Celce reușise în răgazul în care dispăruseră să-i dea acel numit de Don Iliuță, bagaj de voluptăți și dorințe și vise care nu-l vor lăsa, cum nu-i lăsa nici pe alții să se abrutizeze și să uite că e om: cât va trăi, fără ea nu va putea trăi, cum cei care trecuseră prin grădina fermecată a raiului ei verde nu mai puteau muri: erau salvați ca de la înec de toate nesatisfacțiile și suferințele și plictiselile: Ileana îi făcuse să se simtă bărbați. Și Nicolae ca un bărbat renăscut mă luă de o parte și-mi spuse: „Nu eu l-am omorât pe Moise". Însă i se păru prea puțin să discute numai cu mine și atunci ținându-mă de braț vorbi să-l audă toți:

– Nu eu l-am omorât pe Moise.

Și nu era propriu-zis o nouă slăbiciune a sa, un pas înapoi, era actul său cel mai curajos pe care-l săvârșise vreodată: recunoștea ceea ce nu făcuse.

Până și regizorul de film care voia să fie Dionis a înțeles că Nicolae voise să fie arestat și închis ca să nu-l mai arate lumea cu degetul c-a fost la pușcărie și că dorise să dispară din sat (fie chiar și sinucigându-se) pentru că oamenii nu-l considerau în rând cu ei; și că bând mereu toate sentimentele sale de inferioritate și de culpă (avea destule motive, nu?) îl făceau să bea și mai mult și după ce-și strica toți banii (pensia și cei luați pe ce vindea) îi era rușine să se mai reîntoarcă acasă: și din acest cerc vicios moartea lui Moise pe care o auzise de la niște frânari în dimineața zilei de 4 martie când plecase de la staționar să-și facă raze ultrascurte la Policlinică i se păruse o ieșire.

– Dar de unde-ai știut precis locul unde s-a întâmplat? A da, răspunse tot Dionis, de la ăia... Dar cum a fost îmbrăcat de unde-ai știut?

– Așa umbla el întotdeauna îmbrăcat, răspunse Nicolae.

– Da, da, e clar, conchise Dionis, ca să nu mai pună vreo întrebare care l-ar fi putut face pe Nicolae să râdă.

Ajunseserăm în Câmpuleț și pe strada mare mergea calul lui Ucsnit Sedescu în galop, călărit de stăpânul său orb. Ca să-i facă o plăcere antrenorului care era Vasile, Dionis îi spuse:

– Am citit într-un ziar franțuzesc, mi se pare, că deosebirea dintre Pele și Eusebio – amândoi fiind mari, care este mai mare? – este că pe teren marele Eusebio poate fi anihilat; Pele poate fi doar scos de pe teren.

– La revedere, zise Vasile, în loc de răspuns și plecă împreună cu Don Iliuță.

– Te felicit pentru intuiţia ce-ai avut-o, se entuziasmă sincer Dionis. E grozav, să ne gândim numai la acest amănunt: Nicolae nu-l suporta pe director fiindcă acesta era mai decăzut ca el – şi mai compromis ca el, deşi, aparent, nu – şi fiind mai decăzut îi zicea: Nicolae, nepoate, neamule! Adică îl considera rudă cu el, tot atât de jos ca şi el... L-ai scăpat, bravo, ai făcut dintr-un nenorocit un om! A recunoscut, a zis: nu eu! Datorită ţie. Altfel înfunda închisoarea şi poate cum era slăbit şi bolnav şi distrus murea acolo. A zis: nu! Datorită ţie, bravo!

Era însă ceva pe care nu-l sesizase Dionis: acel nu venise după ce Nicolae dispăruse cu nevasta lui Celce. Ea, fără să-l îndemne, îl îndemnase să-l spună. Acum ei vorbeau cu Sedescu în mijlocul străzii şi se vedea că vor să meargă în Pătârlagele călare. Ceea ce se şi întâmplă. Sedescu ţinu calul de frâu şi Ileana, în faţa, şi Nicolae, lângă ea, plecară călări spre casă, el ţinând-o cu mâinile strâns peste piept, ca şi cum era beat, deşi nu mai pusese de mult timp nici o picătură de vin în gură. Şi astfel ea realiza miracolul pe care nici o logică nu l-ar fi putut împlini: prin dragostea ei dădea un sens vieţii lui Nicolae, aşa cum prin dragostea ei din grădina verde dăduse un sens de-a lungul timpului tuturor acelor monstruozităţi care se petrecuseră în viaţa satului. Şi iată cum crima absurdă a lui Nicolae fusese prin dragostea ei limpezită şi el o ţinea în braţe în văzul lumii fără nici o teamă, mai liber decât dacă i-aş fi dat eu în scris de o mie de ori că e liber. Şi dacă aveam un merit, era acela că am făcut tot posibilul ca sentimentul lui cel mai bagatelizat, dragostea, să nu moară, ca să nu moară toată lumea.

19

Stau pe scaunul meu, în biroul meu şi mănânc mere curăţate de coajă cu briceagul şi privesc prin geam primăvara care vrea să vină printre răbufnirile albe ale valurilor de zăpadă târzie şi ascult cântecul parcă dezgheţat al păsărilor anonime ce trăiesc fără cuiburi în pomii de pe străzile oraşului care este şi nu este oraş şi care se cheamă Câmpuleţ – cu un nume parcă predestinat. Străzile sale înguste şi întortocheate, mereu aceleaşi, trec pe lângă bisericuţe rămase din satele ce-au fost odinioară vatra centrului, să-i zic urban, de-acum. Uruitul uniform al autobuzelor ce şi-au început cariera în municipii şi în mersul lor spre cimitirul de fier vechi îşi trăiesc aici după a nu ştiu câta reparaţie capitală o nouă viaţă hodorogită, este de-a dreptul fascinant prin neputinţa lustruită a motorului ce se preface că este nou. Şi popii care trec cădelniţând pe strada mare în urma morţilor încărcaţi cu coroane şi rugându-se pentru odihna sufletului adormitului robului lui Dumnezeu pe care ei pe ultimul drum îl conduc, te fac să vezi altfel zăpada ce acoperă cu alb această procesiune îmbrăcată în negru, ireală. Contururile clădirilor sunt şterse de fulgii ce se depun şi nu se depun, şi chiar contururile pomilor se pierd şi ei devin fantomatici în plină zi, la fel ca oamenii ce par nişte umbre albe înaintând prin răbufnirea iernii care nu vrea să moară şi retrăiesc cumva acea scenă când mortul de lângă Fântâna fără apă era învelit cu zăpadă şi când nu numai el nu mai avea un contur precis, de parcă n-ar fi existat niciodată cu adevărat,

ci și martorii păreau propriile lor fantome sau umbre, cum vrei s-o iei – și când nici cuvintele lor și se pare că nici gândurile lor nu mai aveau conturate precis. Iarna stinsese limitele dintre case și spații libere, uniformizase totul cu dărnicia ei deznădăjduită de ora ce striga în cucul din pendulă propria sa moarte. Cucul din pendulă cânta sfârșitul lui martie. Iarăși aveam audiențe și în scaunul meu în care nu mai eram eu și reprezentam funcția ce-o aveam și eram cumva întruchiparea justiției nu puteam nici să casc în ochii celor ce se perindau prin fața mea și nici să dorm cum îmi dorea fiecare celulă nedormită în mine de câteva nopți petrecute în căutarea unui criminal al cărui nume acum îl uitasem – de parcă n-avea nici o importanță niciodată numele celui care înfăptuiește crima atâta vreme cât el avea un nume ce și-l dădea singur prin fapta sa, de criminal. Și scaunul îmi dădea un fel de imunitate: nu puteam fi insultat, nici pălmuit, nici doamne ferește lovit în cap, fiindcă ar fi fost insultată, pălmuită sau ucisă justiția ce o reprezentam și această imunitate mă enerva, căci mă depersonaliza. Și în fața bunăoară a blondei ce mi se plângea că i-a fost furat un pahar de cristal cu picior eu nu mai eram eu (care o înjuram în sinea mea pentru snobismul ei pe care ea îl numea pasiune pentru obiecte de artă veche, antică), eram omul ce reprezenta un scaun. Tot ce-aveam să decid eu (ca sfat, în primul rând) în privința acelui nenorocit pahar însemna justiție pentru ea. Credința mea devenea act de justiție – deci eu ce aveam să-i spun trebuia să fie exact ceea ce ar fi trebuit să-i spună încă o mie de slujitori ai legilor, și nu numai o mie, toți slujitorii. Ca dreptatea să fie inatacabilă. De cuvântul meu se ținea

seama și eu n-aveam dreptul să fiu eu. Sau mai bine aveam datoria să fiu eu – să spun și să procedez cum cred că e drept. Trebuia să țin cont de totul și, uneori, ca acum, să-mi încalc dezgustul personal pe care-l simțeam față de blonda nevastă a lui Logofeț care, când râdea, râdea numai cu colțurile gurii ca să i se vadă gropițele din obraji, deși îmbătrânise și un strat de grăsime și de ani acoperise orice urmă de gropițe. Ea tot mai credea că rămăsese de șaptesprezece ani și mai are gropițe. Ca să mă convingă de valoarea obiectului furat râdea (nu venise Logofeț, că el nu știa să râdă decât în fața șefilor din învățământ) cu colțurile buzelor, fără așa-zisul suflet, profesional, ca o actriță – și asta se vedea cu toate că ea era convinsă că nu se văd decât gropițele ce-i aduseseră atâtea nopți nedormite și dulci. Era actriță pentru mine și mai mult, pentru ea: se mințea singură cu o sinceritate demnă de o mare actriță. Îmi venea să râd, admirând-o totuși pentru tăria cu care se înșela singură ca să fie fericită. Nu numai la ea observasem acest lucru, dar la ea mă enerva: paharul era prea ieftin ca să merite atâta vid interior, atâta meschină zbatere pentru a-l redobândi. Căci n-o interesa obiectul, o interesa prețul cu care îl cumpărase și mai ales cu care voia să-l vândă în viitor. Era o familie care băga banii în obiecte de artă populară și în mobilă veche rămasă de la foștii baroni ardeleni ca să arate lumii că iubesc ceea ce cumpără, când de fapt la mijloc era o socoteală cât se poate de chiabu-rească (el era cintesența chiaburului intelectual): să strângă avere, valori care peste ani își vor dubla sau tripla valoarea. Îmi repeta ca o moară aceleași fraze (descria paharul, locul de unde fusese furat) și norocul meu era că

deschisesem uşor fereastra şi ascultam cum suflă vântul rămăşiţele iernii şi vedeam oraşul înfăşurat în zăpadă. Aş fi vrut să-i spun cucoanei doar atât: „Ştiţi că toţi inspectorii din învăţământ şi toţi ştabii tremură de frica soţului dumneavoastră?“ „De ce?“ ar fi întrebat ea. „Fiindcă se tem că în public, la vreo adunare sau şedinţă, o să le dea jos pantalonii şi-o să-i pupe în fund.“ Gluma nu-mi aparţinea. O auzisem de la Don Iliuţă. Ea plecă chicotind ca o fecioară şi îmi făcu plăcere că avusese personalitate şi că îmi dăduse prilejul s-o detest. Zăpada rămânea pentru mine o enigmă ce reuşea ce nu reuşea total nici nisipul să-ţi dea impresia forţei care învinge totul. Mi se părea, privind-o cum cade, că e atât de universală şi fără de margini încât globul e mai mic decât omologul său ce sta ca o barză într-un picior pe catedrele lecţiilor de geografie, e mai mic şi din toate părţile înghiţit de zăpadă. Şi această forţă părea atât de delicată când luai un fulg copilăreşte în palmă, încât o neglijai ca forţă. Ea acoperea şi acum oraşul, fără să ţină seama de nimic.

– Da, intră, răspunsei bătăii din uşă şi îl văzui pe Nicolae intrând vesel şi ciupit uşor în obraji de roşeaţa ce ţi-o dă numai gerul şi vinul.

L-am poftit să ia loc pe scaun şi l-am întrebat cum se mai simte şi ce e nou prin Pătârlagele.

– Brădescu a venit acasă pe două zile... Nu ştiu, a fugit iar, ori i-au dat drumul, c-a făcut recurs...

– Nu ştiu, nu m-am interesat de el, am fost ocupat, şi-am fost un timp şi plecat, i-am răspuns şi mi-am amintit de seara când Teodorescu îl adusese la mine în birou şi când ningea tot ca acum, sau poate mai blând, şi s-au stins

luminile în oraş şi am rămas amândoi pe întuneric. Fereastra era întredeschisă, ca acum, şi el ar fi putut să mă lovească şi să fugă. Ar fi fost stupid, dar ar fi fost posibil. Nu tot ce se întâmplă ţine cont de ce este drept să se întâmple şi de ce nu este şi la urma urmei nici justiţia divină de care vorbesc marii greci nu ţine seama de meritele sau nemeritele noastre.

– Cu ce treburi ai venit prin Câmpuleţ?

– Am venit să te văd, îmi răspunse şi mă privi oarecum ciudat.

Nu-l întrebai despre nimeni nimic. Îl privii şi mi se păru curios că acest bărbat slab la înfăţişare şi şchiop se hotărâse să-l înfrunte deschis pe Moise şi să-l ucidă în ultimă instanţă ca să-l înlăture. Şi mi se păru firesc ca lui să-i fi apărut Moise mai adevărat în înfăţişarea sa dublă de om surâzător şi felin şi deştept şi de taur ce se hrănea ca monstrul închis în clădirea întunecoasă şi cu infinite încăperi construită de Daedalus cu sângele celor şapte tineri şi şapte tinere aduşi din Atena anual, nouă ani la rând pentru a-l hrăni. Îmi venea să-l îmbrăţişez pe acest om care se numea Nicolae şi n-avea nici o înfăţişare eroică, decât caraghioasă şi care se hotărâse să-l omoare pe Moise ca să poată obţine libertatea sa şi a celor de seama şi de neseama sa şi nu-l omorâse până la urmă şi devenise cumva totuşi un caraghios desăvârşit (deşi pentru mine, nu) susţinând c-a împlinit ce şi-a dorit. Moise îi fascinase şi îi înspăimântase pe mulţi. Puterea lui asupra mea i-o dădea vârsta şi el, Moise, credea că înţelepciunea şi că eu în vorbele lui văd meditaţia nopţilor nedormite de el şi eu vedeam doar golul acelor nopţi, căci el le dormise şi dormind lăsase un

imens pustiu în țesătura a ceea ce ar fi trebuit să se numească maturitatea sa spirituală. Eu îl aprobam și îl ascultam ca pe un bătrân: părul său încărunțit îmi impunea respectul anilor ireversibili. Îl el eu respectam ireversibilitatea celulei umane, a trecerii vieții, ireversibilul. Ceea ce nu mai putea fi. Atât.

– Îmi dai un măr?

– Poftim, i-am întins coșul în care se aflau și el a luat unul și a început să-i curețe coaja cu briceagul meu și să-l mănânce pe îndelete, în felii mici, așa cum mănâncă ardelenii slănina ca să li se pară mai multă.

În cucul din ceas mai cântă o dată luna martie, când Nicolae sfârșind de mâncat mărul se aplecă peste biroul meu și mă lovi ca eu să simt lama cum intră și numai s-o vadă înfiptă în umărul meu ca într-al altuia cu care nu aveam nici o legătură și era firesc să nu-i simt durerea pe care o simțea el. Nici nu strigai, atât de străin și de nefiresc mi se păru totul și-l auzii pe Dionis strigând și-l văzui repezindu-se din pragul ușii pe care o deschisese spre Nicolae care a doua oară mă lovi. Era ciudat cum ningea imperturbabil afară și cum luna ce răsărise rotundă făcea să se vadă fiecare fulg legănându-se în aer și stingându-se în nisip. Auzii la fereastră nechezând calul jumătate alb și jumătate negru al lui Ucsnit Sedescu și anotimpurile începură să se încurce în mine ca într-o joacă, probabil datorită frigului ce intra pe fereastră și căldurii din sobă ce-și căuta loc afară tot prin fereastră: și eu cum stăteam lângă fereastră mă aflam între frig și căldură și implicit le suportam năbădăile. Calul lui Sedescu scormonea cu copitele nisipul și cuiburile părăsite ale berzelor se legănau

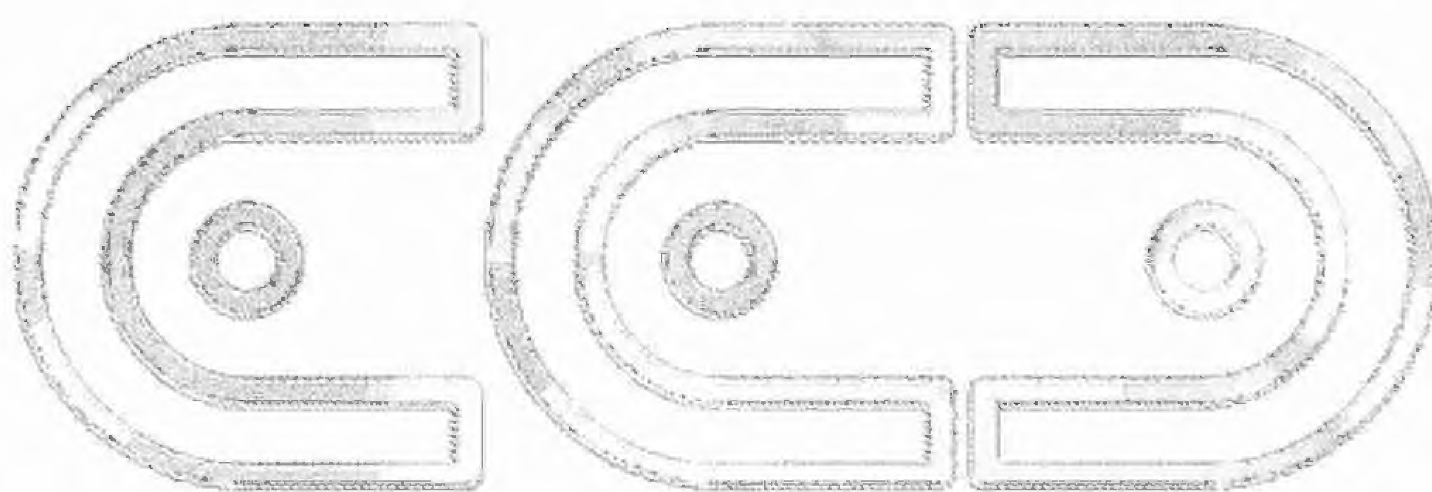
rotindu-se în razele galbene argintii ale lunii, formidabil de apropiate de crengile pomilor desfrunziți, care continua să se apropie de pământ. Și se apropie până rămase în vârful unui plop, pe o creangă. Cineva cânta și cineva sughița și cineva urla. Am deschis fereastra și am sărit în picioare pe calul alb al lui Sedescu și călare am pornit galop pe străzi și pe câmpul plin de zăpadă și cu cât mergeam mai departe el gonea mai lin și se ridica în zbor trecând prin locuri cu verdeață și pline de lumină. Dar de-abia atunci am simțit un miros de baltă stătută și am simțit în gură gustul apei de baltă clocită, de-abia atunci când o apă mare a început să ne înconjoare, (ca și cum toată zăpada se topise), și să se apropie de marea de noi și să văd că era o mare atât de mare că de mare ce e țărmuri n-are. Calul începu să cânte pe nas și apoi spuse: Amin.

CUPRINS

F

ROMAN

Scanare și prelucrare digitală

de

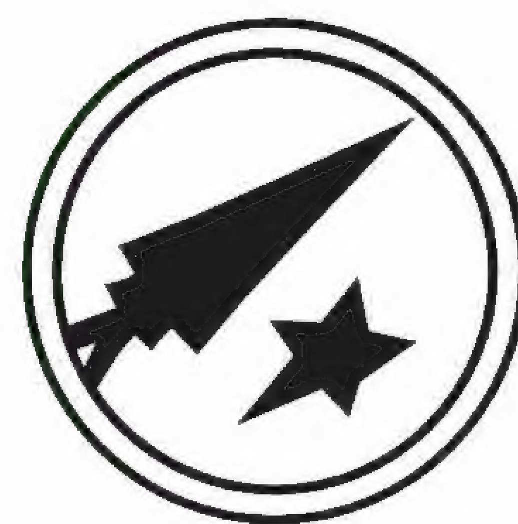
Anonim

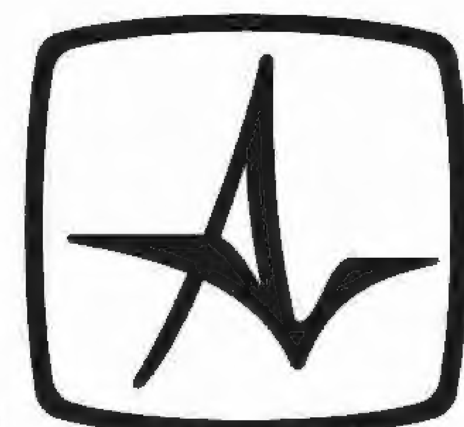

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

